

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

*Diccionari de l'obra literària
d'Enric Valor.*

La natura (DOLEV-Natura)

Joan de Déu Martines Llinares

Tesis **Doctorales**

www.eltallerdigital.com

UNIVERSIDAD de ALICANTE

***Diccionari de l'obra literària
d'Enric Valor.
La natura(DOLEV-Natura)***

Joan de Déu Martines Llinares
Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

Tesi doctoral

Alacant, juny de 2017

Departament de Filologia Catalana
Facultat de Filosofia i Lletres
Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA

Diccionari de l'obra literària
d'Enric Valor.

La natura (DOLEV-Natura)

Joan de Déu Martines Llinares

Memòria presentada per a aspirar al grau de

DOCTOR PER LA UNIVERSITAT D'ALACANT

MENCIÓ DE DOCTOR INTERNACIONAL

DOCTORAT EN TRANSFERÈNCIES INTERCULTURALS I

HISTÒRIQUES

A L'EUROPA MEDIEVAL MEDITERRÀNIA

Dirigida per:

Prof. Dr. Josep Martines (Universitat d'Alacant)

Agraïments

Aquests últims anys han passat molt ràpidament i això és un bon senyal perquè no m'he avorrit. Sentiments contraposats: il·lusió, faena, encara que de vegades també desesperació. Ha estat l'època en què més he après gràcies a molta gent; això ha fet que siga millor docent i millor investigador i, sobretot, m'ha format com a persona.

Si hi ha algú al qual mai podré agrair-li tot allò que ha fet per mi és al Prof. Josep Martines, un home savi que m'ha transmés coneixements i també la capacitat de treball; sempre proper i atent i que, en definitiva, m'ha fornit com a investigador. És el meu referent. També vull agrair a Vicent Martines, director de l'ISIC-IVITRA, l'ajuda, la comprensió i la possibilitat de fer la menció internacional a les Universitats de Santa Bàrbara, Califòrnia i a la de Bamberg, Alemanya. Pràcticament la totalitat de l'estada va ser a Califòrnia on em va acollir el Prof. Antonio Cortijo i altres col·legues, com Eloi Grasset, els quals em van proporcionar la possibilitat de treballar en unes condicions immillorables i em van mostrar la cultura californiana: tot un goig haver-los conegut. A més a més, vaig tenir la possibilitat de compartir una setmana a la Universitat de Bamberg amb el Prof. Hans-Ingo Radatz, dins del 25é Col·loqui Germanocatalà.

No vull oblidar tampoc el Prof. Jordi Antolí i la Prof. Elena López, que han estat uns grans mestres i que m'han instruït en el maneig de les eines del CIMTAC i m'han resolt els dubtes; vull recordar també Marisa Francés i Jordi Vayà, que m'han donat bons consells de redacció. També vull tenir presents la resta de companys de l'ISIC-IVITRA amb els quals he compartit congressos i cursos en què hem discutit i après sobre molts temes. I tots els docents que he tingut al llarg de la meua vida com a estudiant, especialment, dos que m'han fet estimar el meu poble i el seu territori, Jaume Miquel i Francesc Cabrera, sense els quals mai hauria estudiat Filologia Catalana. Mentre feia la tesi vaig rebre un regal molt especial per part de Vicent Rico: una bibliografia molt completa de i sobre Enric Valor que m'ha estat de gran ajuda; gràcies Vicent.

Aquest treball i el del DEA m'han permés trobar persones del camp, del poble, amb una saviesa i uns coneixements com els que tenia Enric Valor. Com ha quedat palés als dos treballs, ells han estat els vertaders responsables de moltes de les solucions donades. Jose, Barba-roja; Pepe, el Tibiero; Saül López; Fernando Brotons, que ha faltat recentment, i molts altres. Moltes gràcies per transmetre'm tota aqueixa cultura.

He deixat per al final la família i els amics; ells són realment els que han "patit" les hores de faena, el meu caràcter i als quals els he llevat les hores que es mereixen,

sobretot a Susana. Aquest doctorat ens ha donat l'oportunitat de viure experiències úniques, com la de Califòrnia. Gràcies a mon pare per haver-me transferit l'estima per la terra, pel camp, per la natura; a ma mare, per cuidar-me i comprendre'm; a la meua germana i al meu cunyat, per demostrar-me que tot és possible amb faena; al meu germà, que m'ha acompanyat moltes hores per les muntanyes i m'ha ajudat a descansar la ment, i a la meua cunyada Laura, una dona molt valenta; a les meues nebodes, que ara tindran més temps per a jugar amb l'ordinador. I, finalment, vull dir-los als meus amics que, a partir d'ara, no faltaré mai més a un sopar.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

Resum

En aquest treball s'ha tractat d'explicar la importància de fer un diccionari de la natura de l'obra literària d'Enric Valor (*DOLEV-Natura*). Volem continuar la tasca iniciada pel mateix autor, rescatar i desenterrar de l'oblit els vocables més genuïns per als valencians, els de la natura, i aportar-los al català general.

Tot açò s'ha fet amb l'ajuda de les eines del Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis (CIMTAC) de l'ISIC-IVITRA, cosa que ens ha permès confeccionar el corpus de l'obra literària d'Enric Valor (COLEV). El model que hem pres és el del *Diccionari descriptiu de la llengua catalana (DDLC)* de l'Institut d'Estudis Catalans: es tracta, com el nostre *DOLEV-Natura*, d'un diccionari descriptiu basat en un corpus i en versió digital. El caràcter digital permetrà, quan es completarà el diccionari integral de l'obra d'Enric Valor, un accés àgil i general al tresor lèxic i fraseològic que l'escriptor de Castalla va llegar a la cultura catalana.

Aquest estudi ens ha permès trobar novetats lèxiques i fraseològiques, no recopilades pels diccionaris de referència (*DIEC2*, *DDLC*, *DNV* i *DCVB*). Amb tot això i amb la resta de vocables i locucions podem afirmar que l'obra literària d'Enric Valor és una autèntica eina en la recuperació del lèxic i la fraseologia del valencià meridional i del valencià general. La seua estratègia, com a escriptor conscient de participar en la normalització de l'idioma, implicava també la incorporació a la seua prosa de formes d'altres dialectes que ja s'havien incorporat al model de l'estàndard comú i s'havien naturalitzat arreu. Recordem que era un gran coneixedor del català general i de l'obra de Fabra, la qual cosa reafirma allò que diuen la majoria dels estudiosos del mestre castallut: era un fabrista convençut i un desenvolupador de la doctrina del "policentrisme convergent".

Abstract

This work attempts to explain the importance of creating a dictionary of the nature of the literary work by Enric Valor (*DOLEV-Nature*). We want to continue the work initiated by the same author, rescuing from oblivion and unearth the most genuine words for the Valencians, the ones of the nature, and contribute them to the general Catalan.

All this has been done with the help of the tools of the Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis (CIMTAC) by ISIC-IVITRA, which allowed us to compile the corpus of the literary work by Enric Valor (COLEV). The model we have taken is the Diccionari descriptiu de la llengua catalana (*DDLC*), since it is a descriptive dictionary based in a corpus and it also has a digital version, which is what we would like to make with Valor's and, at the same time, it will allow disseminate this lexical treasure mainly in the academic field and, likewise, approach it also to other people interested in the work of the Valencian writer.

This study allowed us to find some lexical and phraseological neologisms at no reference dictionaries compiled: *DIEC2*, *DDLC*, *DNV* and *DCVB*. Because of all this and with the rest of words and phrases we can state that the literary work by Enric Valor is an authentic tool in the recovery of Southern Valencian and general Valencian lexicon, and with the contribution of these materials to the general Catalan. His strategy involved also the incorporation of other forms of dialects that had been integrated into the standard model and had naturalised all over. It is important to recall that he was a great connoisseur of the general Catalan and of the work by Fabra, which confirms what had have been claimed by the majority of the experts in the teacher from Castalla; he was a convinced "fabrista" and a developer of the so called doctrine of the "policentrisme convergent".

Índex

1. Projecte del <i>Diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (DOLEV Natura)</i>	1
1.1. Objectius	1
1.1.1. Per què un diccionari de l'obra literària d'Enric Valor i per què del lèxic de la natura.....	1
1.1.2. L'aportació d'Enric Valor a l'estàndard	6
1.2. Metodologia.....	7
1.2.1. La lingüística de corpus. El Corpus de l'obra literària d'Enric Valor (COLEV) dins el Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis (CIMTAC. ISIC-IVITRA, UA).....	7
2. Criteris per a la confecció del <i>Diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (DOLEV-Natura)</i>	10
2.1. El <i>Diccionari descriptiu de la llengua catalana</i>	10
2.2. Macroestructura. Criteris	11
2.3. Microestructura. Criteris	13
2.4. Edició del <i>DOLEV-Natura</i>	33
3. Les novetats del <i>DOLEV-Natura</i>	38
3.1. Variació diacrònica	38
3.1.1. Novetats lèxiques	38
3.1.2. Novetats semàntiques: accepcions no enregistrades	48
3.1.3. Unitats fraseològiques	57
4. Conclusions i perspectives	69
4.1. Visió general del <i>DOLEV-Natura</i>	69
4.2. Valoració quantitativa de les novetats lexicogràfiques del <i>DOLEV-Natura</i>	71
4. CONCLUSIONS AND PROSPECTS	83
5. Bibliografia	86

5.1 Bibliografia citada (Estudis)	86
5.2 Bibliografia consultada (Estudis).....	94
5.3. Corpus valoria digitalitzat.....	102
6. Diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (DOLEV-Natura)	103
7. Annexos	623
7.1 Animals i plantes amb nom científic	623
7.2 Llistat d'UFs del <i>DOLEV-Natura</i>	633
7.3 Llista d'abreviatures i símbol del <i>DOLEV-Natura</i>	642

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

1. Projecte del Diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (*DOLEV-Natura*)

1.1. Objectius

1.1.1. Per què un diccionari de l'obra literària d'Enric Valor i per què del lèxic de la natura

La comunicació entre els humans està en constant evolució, no és una cosa nova. Aquesta evolució s'ha accelerat d'una manera insospitada amb el desenvolupament de les societats industrials, després de la Segona Guerra Mundial, i, a l'Estat espanyol, als últims anys de la dictadura franquista. Tot açò ha comportat una gran metamorfosi en molts àmbits ja que s'experimenta una transformació social i econòmica forta, es passa d'una societat predominantment rural a una de bàsicament urbana. Això implica molts canvis culturals i, per tal causa, també lingüístics. Es deixa d'emprar i de transmetre el lèxic que havia estat útil en el mode de vida tradicional com a conseqüència, sobretot, de la modificació del model econòmic: industrialització, turisme, predomini de les activitats terciàries i dels serveis... I encara cal afegir-hi la progressiva alfabetització que provoca l'estandardització lingüística mitjançant l'escolarització, els mitjans de comunicació i també amb el lleure, especialment, per mitjà del cinema, la televisió, la música, la lectura..., és a dir, amb la progressiva difusió de canals de multiaprenentatge. A més a més, l'esclat de la tecnologia, accentuat en els últims anys, ha desenvolupat la societat de la informació i de les comunicacions. Es pot observar com gran quantitat de lèxic vinculat amb la societat preindustrial ha deixat d'emprar-se o s'usa amb un altre significat en molt poc temps. Es perden o es canvien faenes tradicionals i fortament arrelades a la cultura popular del camp, usos, eines i, per tant, el vocabulari que els designava.

Tot això ha esdevingut en les societats contemporànies, diguem-ne, de cultura occidental. El nostre cas ha estat parcialment diferent. Hem de recordar la situació en què es trobava el català quan s'encetà aquest procés: la penetració del castellà, la bilingüïtzació i l'arraconament i, fins i tot, la persecució institucional i el bandejament de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació. La ruralia era pràcticament el darrer reducte monolingüe i on s'havia aixoplugat un model lingüístic més conservador.

La literatura sempre ha estat un reflex del que passa a la societat. I de manera particular en aquells escriptors més aferrats a la manera de viure i de parlar de cada col·lectivitat en un moment històric concret. Pensem en autors de casa nostra dels segles XIX i XX com ara Narcís Oller, Llorenç Villalonga, Maria Mercè Marçal o Carmelina Sánchez Cutillas, veritables referents des d'una perspectiva sociològica del procés que hem descrit succintament. El problema pot aparèixer quan aquests canvis tan profunds i tan vertiginosos en la societat fan que aquesta literatura no siga comprensible per al públic contemporani i urbà, especialment, per al més joves.

A partir dels anys 60, etapa decisiva en la transformació de la nostra societat, apareixen autors, com ara Miguel Delibes, a Espanya, o Enric Valor, al País Valencià, que s'adonen d'aquesta variació i la reflecteixen al seus textos. Certament, no es pot comparar la situació de l'espanyol i del català en aqueixa època, però sí els canvis culturals que es produeixen a la societat i que afecten el canvi lingüístic, perquè aquest no és exclusiu de les situacions d'interposició lingüística. L'article de Pedro Cáceres (2010) al periòdic *El Mundo* sobre Delibes pot ajudar a comprendre aquest reemplaçament:

Dentro de poco, habrá que leer a Miguel Delibes con el diccionario en la mano. Casi nadie podrá entender el vocabulario del ámbito rural que emplea en su obra... Se perdieron los usos, las herramientas y las palabras que los describían.

Delibes, quan reflecteix la vida rural, incorpora al discurs literari, el vocabulari i la fraseologia d'aquell món. Al seu discurs d'entrada a la Real Academia Española, "El sentido del progreso desde mi obra" (1975), s'hi pot observar amb més profunditat aquest compromís.¹

¹ "Hemos matado la cultura campesina pero no la hemos sustituido por nada, al menos, por nada noble. Y la destrucción de la Naturaleza no es solamente física, sino una destrucción de su significado para el hombre, una verdadera amputación espiritual i vital de éste. Al hombre, ciertamente, se le arrebató la pureza del aire i del agua, pero también se le amputa el lenguaje, y el paisaje en que trascurre su vida, lleno de referencias personales y de su comunidad, es convertido en un paisaje impersonalizado e insignificante. En el primero de estos aspectos, ¿cuántos son los vocablos relacionados con la Naturaleza, que, ahora mismo, ya se han caído en desuso y que, dentro de muy pocos años, no significarán nada para nadie y se transformarán en puras palabras enterradas en los diccionarios e ininteligibles para el "homo tecnologicus"?" (Delibes, 1976: 77).

Enric Valor també s'adona d'aquest procés. A més a més, es troba amb altres dificultats específiques atesa la situació sociolingüística del català, particularment al País Valencià: ja no és sols la industrialització, els canvis demogràfics i culturals i la urbanització del país; hi ha, també, la mancança de normalització del català i d'una tradició narrativa pròpia, com tenien la majoria de les llengües europees i, fins i tot, el català a Catalunya.² Per això, i com ja han dit altres estudiosos de la seua obra, Valor, a banda de fer literatura i d'omplir un buit en la rondallística i en la narrativa valenciana, també vol normalitzar el català al País Valencià; en paraules de Salvador (1999: 17):

Perquè, tot ben garbellat, la dèria de Valor en les seues rondalles té un doble vessant: el del relat –la passió de contar– i el de difondre el coneixement del país, del paisatge i de la llengua estimada.

Enric Valor explica aquest procés de canvi cultural mitjançant un dels personatges de la novel·la *Temps de batuda* (1991: 98, 12).

Mentre que parlava, l'estatger havia anat omplint cànsters i ficant-los en les quatre coves que formaven els arganells. Jo coneixia aquell ormeig de quan era infant. Tot allò em feia reflexionar: “Formes de vida, de civilització vella, encara vigents i útils, potser desbancades en un futur molt pròxim per còmodes mecanitzacions”.

Aquesta tremenda comesa serà feta amb un model literari i lèxic basat en la ruralia, ja que, com s'ha apuntat adés, el poble, el camp és l'únic lloc on encara es manté una vida monolingüe. Valor va nàixer a Castalla (l'Alcoià, País Valencià), d'on era sa mare; son pare era nat a Penàguila (a la mateixa contrada); coneixia de manera directa, doncs, el parlar del migjorn valencià que li va servir de model.

L'homenot castallut és un prodigiós lexicògraf que arreplega i espigola les paraules i, incorporant-les a l'obra literària, els dona prestigi i les aporta al lèxic general com demanava Pompeu Fabra.³ És un ferm difusor de la normativa de l'Institut d'Estudis

² Vegeu Pradilla (2015).

³ Valor arriba a ser un entusiasta del català dels valencians, com ja han advertit Tarin-Hernández-Navarret (1998: 15): “El valencià és el millor català que es parla perquè continua sent el català clàssic. Els valencians encara conserven la conjugació clàssica dels verbs [...] És un honor per als valencians mantenir tantes característiques del català medieval. Jo dic als

Catalans al País Valencià mitjançant la seua obra literària i, així mateix, no es pot oblidar l'exercici de l'escriptor com a gramàtic. Va dur a terme, a més, una tasca lexicogràfica que posa al servei de l'ensenyament amb les seues narracions adaptades als infants i amb el *Vocabulari escolar de la llengua* i el *Vocabulari fonamental*. Una altra activitat a destacar és la col·laboració magistral en el diccionari Alcover-Moll i els glossaris per a les edicions infantils de les *Rondalles valencianes*, escrites pel mateix autor.

La importància que té en la recuperació i aportació del lèxic i, més en concret, del lèxic rural valencià al català de tothom és capital. Segurament, és el narrador més important que han tingut les lletres catalanes al País Valencià els últims segles. Les característiques del seu model lèxic, tan lligat a una vida tradicional (cada vegada més allunyada de la societat contemporània), i d'una gran riquesa i genuïtat justifiquen un projecte com el que plantegem ací: un despullament sistemàtic i exhaustiu de tot el lèxic i la fraseologia de l'obra valoriana. Això, com explicarem, s'ha fet amb mitjans informàtics i serà la base per a l'elaboració de material lexicogràfic que servirà per a la difusió del patrimoni lèxic del català dels valencians preservat per l'escriptor de Castalla i per a fer més accessible la seua obra als lectors contemporanis i futurs.

La interposició del castellà es palesa en el fet que alguns d'aquests mots pràcticament no es coneixen en català però sí en castellà, encara que siga com a vocabulari passiu. L'espanyol ha estat la llengua predominant en el paisatge lingüístic quotidià dels catalanoparlants, sobretot, durant el període en què es produïa la transformació cultural a què ens hem referit adés. A hores d'ara, la televisió, la lectura, Internet, el lleure, la retolació, l'etiquetatge..., la gran majoria en aqueixa llengua, han fet que molts catalanoparlants només coneixen o sàpiguen identificar en castellà mots i expressions que durant segles s'havien transmés per mitjà del contacte directe amb la natura; un exemple pot ser el de *camamil·la*, que ha estat reemplaçada en bona mesura per l'espanyol *manzanilla* a causa de ser molt emprada com a infusió comercial i, doncs, amb el suport de l'etiquetatge.

valencians que continuen conreant la seua varietat, el valencià. Que procuren no enrecordar-se del nostre català de Barcelona. Que s'acosten al català del segle XV que han escrit els nostres clàssics. Això és el que jo he fet començant per les Rondalles i acabant per la Trilogia. He fet al peu de la lletra el que demanava Pompeu Fabra i no crec que estiga mal".

Curs rere curs, s'observa que l'alumnat té problemes quan s'enfronta a la lectura de les obres d'Enric Valor a les classes de l'ESO (Ensenyament Secundari Obligatori) i del batxillerat, tant a les rondalles com a les novel·les. Nosaltres vam fer una prova amb l'alumnat de 3r de l'ESO i de 2n de batxillerat. Els vam fer llegir la primera pàgina de la rondalla *El llenyater de Fortaleny* (282 paraules) i de *La idea de l'emigrant* (240 paraules). Havien de llegir-les i, a més, subratllar les paraules que no coneixien o no en sabien el significat.

Al grup de 3r de l'ESO vam observar que no en coneixien 20 de *El llenyater de Fortaleny* (7,1%) i 28 de *La idea de l'Emigrant* (11,7 %). La mateixa prova feta a l'alumnat de 2n de batxillerat millorava els resultats, però no de manera gaire significativa. De la rondalla, no en coneixien 14 (5%) i de la novel·la, 18 (7,5%). Com es pot constatar, és un percentatge elevat que pot dificultar la comprensió del text. A més a més, cal indicar que la gran majoria d'aquestes paraules tenen a veure amb la natura i el camp. Cosa molt destacable, que corrobora el que s'ha explicat a la introducció i que és un dels motius pels quals, finalment, s'haja triat aquest lèxic per fer un diccionari representatiu de l'obra literària d'Enric Valor, assaig d'un futur diccionari de tot el lèxic de Valor.

La natura és un personatge més per a Valor: el paisatge, el relleu, la fauna, els fenòmens atmosfèrics... no són només un escenari en la narrativa valoriana. Des d'una òptica lingüística, constitueixen el camp semàntic més important de l'obra i, per tant, l'àmbit en què l'aportació lèxica de l'escriptor és més palesa. No exagerem si diem que el lèxic i la fraseologia de la natura actua com a columna vertebral del model de llengua que vol fer i, fins i tot, es podria afirmar que també del país que desitja. Per aquest motiu, empra un lèxic amb sinònims i amb variants de tot el domini lingüístic, encara que amb preeminència de les formes valencianes que Enric Valor més coneixia i que vol aportar al lèxic català general. És un repertori lèxic ric, variat i lligat, com hem dit, sobretot al món agrari, a la fauna, a la flora...: l'objectiu és descriure i donar a conèixer el país dels valencians i amb les paraules dels valencians, enriquides amb elements d'altres parlars i del català general. No hi ha pràcticament novetats, llevat d'algun mot d'interès generat pel mateix escriptor. També és abundós en fraseologia.

Hem recopilat un corpus lèxic i fraseològic molt representatiu qualitativament i també quantitativament: consta de 1797 mots i de 347 unitats fraseològiques de tota l'obra literària de Valor. Cal remarcar que 50 d'aquests mots, 80 d'aquestes locucions i

72 accepcions, no estan enregistrats en algun dels diccionaris de referència (*DIEC2*, *DDL*, *DNV* i *DCVB*). Així i tot, cal destacar que 5 de les 50 paraules sí que són presents en *VALOR* (4) i en el *DECat* (1); 12 de les 80 locucions les inventaria *VALOR* (9), el *DGMG* (1), el *DECat* (1) i el *GDLC* (1); i 3 de les 72 noves accepcions són registrades per *VALOR*. I tot això només quant al lèxic de la natura, no ho oblidem, el nostre punt d'atenció.

1.1.2. L'aportació d'Enric Valor a l'estàndard

Enric Valor fa una declaració d'intencions quan explica a la revista *Gorg* 15⁴ (1971: 7) que el català del País Valencià és molt ric i que cal preservar-lo i fer-lo arribar al model lingüístic general. Com ha estat ja remarcat (Pitarch (2001), Ferrando (1997 i 2000), Giner (1971), Montoya (1996), Monferrer (1999), Segarra (1999)), Valor és un fabrista convençut. Un exemple són les paraules de Ferrando (2000: 3A través dels seus textos gramaticals, Valor ha desenvolupat la doctrina del “policentrisme convergent”, recomanada per Fabra i elaborada per Sanchis Guarner i Josep Giner, que mira de potenciar les solucions valencianes més coincidents amb les formes literàries del Principat, en un intent de combinar la fidelitat al llenguatge parlat i l'aproximació a la resta de la comunitat lingüística catalana.

Per crear l'estàndard valencià acostat a la llengua general, l'estàndard català, el mestre Valor es basa, com ja s'ha exposat adés, en les formes valencianes dels clàssics i en la llengua de la ruralia. Enric Valor va emprar aquestes formes dels clàssics quan algunes s'havien conservat al català oriental, sobretot al del Principat, i Fabra les havia arreplegades. Així, per no provocar rebuig, les legitimava perquè apareixien als autors valencians dels segles XV i XVI. I, finalment, la llengua de la ruralia, perquè és més

⁴ L'escrit de Valor és el següent: “La formació de la llengua literària moderna recolza, especialment en la nostra àrea lingüística, en l'aportació de totes les grans variants de l'idioma. Aquesta aportació és i cal que siga constant, i no ha acabat, ni molt menys; i per quant es refereix a la que pot fer el País Valencià, d'una densitat de producció bibliogràfica molt inferior a la del Principat, resta molt a fer: tenim grans reserves de vocabulari que, a Barcelona per exemple, sols es coneixen per la lectura dels clàssics; posseïm un tresor d'expressions magnífiques creades a través dels segles per la gent de la ciutat i de les nostres comarques; conservem girs sintàctics d'una gran puresa... I el nostre deure és preservar-ho, fer-ho valdre i, en una paraula, «aportar-ho» a la llengua general” (Valor, 1971: 7).

genuïna: per això serà important per a crear la llengua literària comuna i l'estàndard comú, amb la coloració que calga a cada territori.

1.2. Metodologia

1.2.1. La lingüística de corpus. El Corpus de l'obra literària d'Enric Valor (COLEV) dins el Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis (CIMTAC. ISIC-IVITRA, UA)

a) Tria de les obres

S'ha bastit un corpus digitalitzat de les obres literàries de Valor. L'elecció d'aquestes obres ha estat la següent.

De les Rondalles, se n'ha triat la versió de l'*Obra literària completa* (1975-76; 2 volums), que inclou les rondalles següents: *El llenyater de Fortaleny*; *Les velletes de la Penya Roja*; *La Mare dels peixos*; *El patge Saguntí*; *El Castell del Sol*; *I queixalets també!*; *Els guants de la felicitat*; *El Gegant del Romani*; *L'envejós d'Alcalà*; *El xiquet que va nèixer de peus*; *El ferrer de Bèlgida*; *El rei Astoret*; *El dimoni fumador*; *El castell d'Entorn i no Entorn*; *La mestra i el manyà*; *Esclafamuntanyes*; *Abella*; *L'albarder de Cocentaina*; *L'amor de les tres taronges*; *El príncep desmemoriat*; *El jugador de Petrer*; *Joan-Antoni i els torpalls*; *Llegenda del palleter*; *Home roig, gos pelut i pedra redona*; *Les animetes*; *Peret*; *Els tres plets de Pasqua Granada*; *El pollastre de festes*; *Don Joan de la Panarra*; *La rabosa i el corb*; *El darrer consell*; *Nabet*; *Joan-Ratot*; *Història d'un mig pollastre*; *La crida de la rabosa i Comencilda*, *Secundina i Acabilda*.

Per a les primeres obres literàries de Valor, s'ha seleccionat l'*Obra literària completa Volum III* (1982), que conté dues novel·les, *L'ambició d'Aleix*⁵ i *La idea de l'Emigrant*. A més a més, el recull *Narracions de la Foia de Castalla: la Foia de Castalla, Contalles de la boira, L'amic fidel i Contalla d'un orat*. Així com *Narracions intrascendents*, posteriorment anomenades *Narracions perennes*, a l'editorial Gregal: *Danys mínims sobre coberta*, *Viatge de Nadal* i *L'experiment de Strolowickz*.

⁵ Aquesta versió inclou les parts que foren censurades en l'edició de 1960. Hi ha una versió posterior en la qual es canvia el narrador. La història es conta en primera persona, tot i així, el model lingüístic no canvia gaire; v. Pérez Silvestre (2011: 225-226).

Aquests tres volums de l'*Obra literària completa* (1975-76) dos volums de l'editorial Gorg i el tercer (1982), aplega tota la producció de Valor fins llavors.

Finalment, les altres tres novel·les són les publicades als tres primers volums de l'*Obra literària completa* de l'editorial Tàndem: *Sense la terra promesa*, *Temps de batuda* i *Enllà de l'horitzó*.

b) Procés de digitalització

Per fer la vasta tasca d'analitzar tota l'obra literària de Valor adés esmentada, s'ha disposat de l'ajuda del Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis (CIMTAC) desenvolupat al si de l'Institut Superior d'Investigació cooperativa IVITRA. Cf. una descripció de les eines informàtiques que incorpora aquest corpus en Fuster (2010), Sánchez López (2010), Antolí (2011) i Martines i Sánchez (2014); ací ens limitarem a donar algunes pinzellades sobre el procés de tractament digital dels nostres textos que són importants per al resultat final.

Per inserir l'obra literària d'Enric Valor en aquest corpus, es van seguir els següents passos:

Primerament es va digitalitzar tota l'obra amb un programa que converteix documents en paper i d'imatges en formats editables (.doc, .txt, .rft). Com que són imatges que es converteixen a PDF, presenta moltes errades d'escaneig que han de ser corregides amb una lectura acurada i comparant-la amb els originals. Aquesta tasca permet fer una primera visió en profunditat de les obres. Seguidament amb l'ajuda de l'Intracopus, que és una de les aplicacions del programa, s'introdueixen els textos en la base de dades, s'afeg l'idioma en el qual està escrit el text perquè els diccionaris reconeguen les paraules, fins i tot, es pot incorporar a fragments que estiguen escrits en altres idiomes. I també es conserva la paginació de la publicació original, açò últim ajuda a l'hora de comparar amb els originals. Aquests textos són processats pel programa amb els seus diccionaris; de manera que, aquest programa automàticament dóna una categoria i un lema a la majoria de les paraules.

c) Lematització i etiquetatge

Després amb el Metatagging, que és l'assistent per a la compleció de diccionaris, se cerquen les paraules a les quals no els ha adjudicat el programa una categoria i un lema.

Aquesta fase és molt important perquè permet de descobrir el lèxic més destacable: s'hi adverteixen els mots o les variants no inventariats en els diccionaris de referència. Seguidament es procedeix a la categorització gramatical i a la lematització d'aquestes paraules seguint unes normes establertes per a la creació d'aquest MetaCorpus. Aquesta tasca semiautomàtica és lenta i s'ha de fer amb molta cura; si aquest procés es fa com cal, després se'n traurà molt de suc, com es mostrarà més avant.

Una vegada acabada aquesta categorització i lematització, els textos s'incorporen a una altra eina anomenada Ivitratech, que és la base de dades on queden inserits els textos dels MetaCorpus, Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis.

d) Recuperació dels contextos

Finalment amb l'ajuda d'una eina del CIMTAC, el Metaconcor, es pot recuperar la informació introduïda anteriorment. D'ací deriva la seua importància perquè facilita la tasca per fer cerques i llistes; de trobar el lèxic interessant com s'ha vist adés i, sobretot, de poder fer un diccionari d'autor o època com serà un dels objectius d'aquest treball.

2. Criteris per a la confecció del *Diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (DOLEV-Natura)*

2.1. El *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*

Per a l'elaboració del diccionari *DOLEV-Natura* s'ha pres com a model el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana (DDL)* per dues raons, fonamentalment. En primer lloc, perquè és un diccionari actual fet amb un corpus lingüístic, el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC).⁶ Concretament el *DDL* respon a criteris lexicogràfics contemporanis (representació dels articles, informació sintàctica, recull de col·locacions i de les unitats fraseològiques, ordenació de les accepcions, sistema de definició, etc.). Cal recordar que el *DOLEV-Natura* es basa també en un corpus: el corpus que aplega totes les obres literàries de Valor, que han estat esmentades adés.

La segona raó és el fet que es tracta d'un diccionari *descriptiu* i no *prescriptiu*. Els diccionaris *descriptius* pretenen de mostrar, de presentar la realitat lingüística, o siga, els usos lingüístics, en aquest cas, observables en un corpus textual, sense voluntat d'imposar cap mena de restricció en els hàbits expressius dels parlants i usuaris del diccionari. I els diccionaris *prescriptius* tenen com a missió l'establiment d'una norma general o estàndard; per això, l'adjectiu *normatiu*. Només inclouen formes consensuades per fomentar l'ús d'una llengua unificada (Rafel 2005: 35-59). Un exemple de diccionari *descriptiu* és el *Diccionari català-valencià-balear (DCVB)* d'A. M. Alcover i F. de B. Moll (1926-1962); així mateix, és *prescriptiu* el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (*DIEC* 2007).

El *DDL* es pot consultar a través d'Internet i empra les remissions entre articles que són molt profitoses a l'hora de relacionar diferents entrades i accepcions. El *DOLEV-Natura* també usa aquestes remissions perquè, com s'explicitarà més avant en el criteri, en un futur ha de tenir una versió digital.

⁶ Aquest Corpus textual té una extensió de més de 52 milions de mots. A més a més, és un corpus que representa l'ús literari de l'època contemporània, des del 1833 fins al 1988, 150 anys d'història de la llengua catalana. Està constituït per textos literaris i no literaris.

2.2. Macroestructura. Criteris

El *DOLEV-Natura* no és un diccionari del lèxic general de la llengua, sinó que com s'ha explicat als objectius, se centra en el lèxic de la natura i extret de fonts literàries (l'obra literària d'Enric Valor). Aquest és un àmbit semàntic molt ampli, amb fronteres difuses i de gran importància dins l'obra valoriana ja que pot abastar un inventari conceptual i lèxic immens. Normalment es defineix la natura contraposant-la a la ciutat i a la civilització, o siga, camps, boscos i muntanyes, mars, rius i estanys i vegetació i fauna. Aquesta ordenació va una mica més enllà i es relacionarà també amb l'ésser humà, peça clau en la construcció i en la comprensió del món. La classificació que se segueix es fonamenta en la de Romeu (1976) amb alguns canvis per adaptar-la a les necessitats del *DOLEV-Natura*:

1. L'ésser humà i la natura
 - 1.1. Distribució del temps: els dies, les estacions i la mesura del temps.
 - 1.2. Manifestacions de la natura: els fenòmens, els vents, el cel i els astres i el clima.
 - 1.3. Morfologia de la natura: els punts cardinals, els accidents, el paisatge i les formes.
2. Éssers animats i inanimats
 - 2.1. Els animals: que viuen a la terra, que viuen a la mar, d'aigua dolça, els crits, els moviments, els agrupaments dels animals i les parts dels animals.
 - 2.2. Els vegetals: els arbres i els arbustos, les herbes, les flors, les fruites i els fruiters, les agrupacions d'arbres i plantes, les parts de les plantes i les hortalisses i els cereals.
 - 2.3. Els minerals.
3. El cos humà en relació amb el medi
 - 3.1. Els aliments i l'alimentació: les begudes, els queviures, els condiments, els menjars i l'home.
4. El treball
 - 4.1. Treballs diversos: els oficis, les eines i la mar (pesca i navegació).

4.2. El treball al camp: les eines de la faena, els oficis del camp, l'agricultura, el lloc on dorm el ramat, la collita i les accions relacionades amb les faenes del camp.

El nucli dur d'aquesta classificació és el format per les manifestacions i la morfologia de la natura, els animals i els vegetals i la faena al camp. El repertori lèxic d'aquests camps semàntics nuclears present a l'obra literària de Valor s'ha buidat i s'ha espigolat tot, tant els mots més directament implicats en aquesta àrea conceptual com els connectats més indirectament (cosa no sempre bona de fer!). De la resta de la llista anterior, només s'han triat els més rellevants lexicogràficament.

L'organització general de la nomenclatura en el *DOLEV-Natura*, o siga, del conjunt d'unitats lèxiques tractades en el diccionari, és alfabètica perquè aquesta és la manera més fàcil de localitzar un mot. Un dels projectes futurs és fer una ordenació conceptual, és a dir, onomasiològica dels materials, seguint la classificació esmentada adés.

Els articles del diccionari s'organitzen seguint l'estructura del *DDLC*⁷ que es classifiquen en dos nivells: la capçalera i el cos. El primer nivell és la capçalera, que està formada per l'entrada, la categoria i per la indicació de freqüència en què apareix la paraula en el corpus literari de Valor. Aquesta indicació es posa entre parèntesi; d'aquesta manera, ràpidament es pot copsar la quantitat exacta de vegades que apareixen a l'obra literària cadascun dels mots. El segon nivell és el cos de l'article que s'organitza en diversos apartats: les accepcions (descrites directament o indirectament mitjançant una remissió); les locucions (que s'associen a una entrada) i l'antroponímia (exclusivament, els malnoms).

A més a més, apareix un altre tipus d'informació d'interés per a l'usuari i per a arribar a mesurar la importància de l'aportació lèxica de l'obra d'Enric Valor i de la nostra tasca de recerca; concretament, marquem amb el signe (•) els mots no normatius, és a dir, aquells no inclosos en el *DIEC2*, diccionari normatiu de referència per al nostre treball i per al *DDLC*. Cal recordar que aquest últim és el model que s'ha pres per a confeccionar el *DOLEV-Natura*, no obstant això, també s'han tingut en compte a l'hora d'elaborar-lo altres obres normatives com el *DNV*. I amb el signe (*) es marquen les paraules no incloses en els diccionaris de referència el *DDLC*, el *DIEC*, el *DNV* i el *DCVB*.

⁷ V. <http://dcc.iec.cat/ddlcI/scripts/index1.asp>, on es pot consultar la guia d'utilització del *DDLC*.

2.3. Microestructura. Criteris

L'element clau de la capçalera és l'entrada, la qual està ordenada alfabèticament, tal com s'ha explicat adés. Cada entrada va associada a una categoria, d'aquesta manera es diferencien els homònims i tenen entrades diferents, encara que només si tenen un comportament morfològic o sintàctic també diferent.

acotat *adj.* (6)

1. Vegeu *acotar v.*

•**acotat** *m.* (8)

1. [NCOMPT] Terreny delimitat de propietat privada. *Van donar compte de la desaparició del xicot, i els guardes de tots els acotats del poble, dirigits per la guàrdia civil, trepitjaren les serres a pam a pam. (Sense la terra promesa, 1991: 80, 3).*

Únicament hi ha entrades de categoria múltiple (*m. f.*) en els substantius en què la variació de gènere va lligada al mot o quan no suposa un canvi de significat.

collidor *m., f.* (9)

1. [NCOMPT] Persona que es dedica a collir². [...] *la vella Dorotea amb els seus ulls cansats i la collidora novençana, que ja no ho era tant, naturalment. (L'ambició d'Aleix, 1982: 131, 19).*

coscoll *m., f.* (32)

1. [NCOMPT] (*Quercus coccifera*) Arbust perennifoli de la família de les fagàcies, de fulles coriàcies, lluent i espinoses, i fruit en gla, que creix a la regió mediterrània. *Els gossos lladraven i clapien i la gent palatina es veia ja formiguejar, per mig dels carrascals i les coscolles. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 344, 13). Seguiren un temps en silenci per davall dels arbres, apartant de tant en tant ginebres i coscolls. (Sense la terra promesa, 1991: 89, 2).*

Una característica del *DOLEV-Natura* és el tractament dels geosinònims. L'entrada estarà composta per la paraula i les vegades que apareix en el corpus i, a més a més, els geosinònims que Valor emprà en la seua obra literària units pel símbol >, la definició sinonímica serà la mateixa en tots els casos. Un exemple és el de *anyell*.

anyell m. (24) > corder > be

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Cria de l'ovella fins l'edat d'un any. *I s'alçaren i es disposaren a fer cadascun el seu camí en cerca de cabrides i anyells i de gallines i conills. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 15).*
2. [NCOMPT] Persona dòcil.

Aquest cas de geosinònims també és molt comú entre una paraula i una locució, el tractament és el mateix encara que la locució no té entrada pròpia i s'inclou dins del mot que forma el nucli. És el cas dels geosinònims valencians següents:

all m. (7)

1. [NCOMPT] (*Allium sativum*) Planta hortícola amb una cabeça dividida en bulbils i amb una olor forta característica. *A l'arribar a la porta de la Casa Gran, Irene entrà diligent a demanar els alls a l'estatgera; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 305, 19).*

LOCUCIONS

alls durs* *loc. nom.* > **allioli** 1. Salsa feta d'all i oli. *Els alls durs, com diuen per aquelles serres, o l'allioli amb què es coneixen a la Baixura, acabaven d'estimular-nos. (Enllà de l'horitzó, 1991: 309, 4).*

allioli m. (2) > alls durs

1. [NMASS] Salsa feta d'all i oli. *Els alls durs, com diuen per aquelles serres, o l'allioli amb què es coneixen a la Baixura, acabaven d'estimular-nos. (Enllà de l'horitzó, 1991: 309, 4).*

El següent element que apareix és l'accepció, que forma part del cos. Moltes de les accepcions tenen més d'un significat, és a dir, que tenen una estructura complexa. Per això alguns dels components de la microestructura s'han de repetir. A les accepcions es troben les diferents definicions de les entrades i de les locucions associades a aquestes.

S'observen dos tipus d'accepcions des del punt de vista formal, les descriptives i les remissives. A les primeres troben la informació general de l'article lexicogràfic: la definició i l'exemplificació.

cria *f.* (11)

1a. [NCOMPT] Individu d'una espècie animal en els primers estadis de vida. [...] *i no hi van trobar cries de serp, ni rastre, ni tan sols de sargantana. (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 10).*

1b. •[NCOMPT] Individu que té algú com a pare o mare. *-Humm! -desaprovà don Gregori-. Una dona i una cria soles... (Sense la terra promesa, 1991: 470, 21).*

LOCUCIONS

•**de cria** *loc. adj.* 1. Bestiar, especialment apte per a la reproducció. —*Que jo —segueix explicant el de la llavor—, és que he vingut ací per un joc de conills de cria, un mascle i dues femelles, i m'he dit: [...]. (El pollastre de festes, 1976: 389, 18).*

Les accepcions remissives ens indiquen un altre article en el qual es pot recuperar tota la informació descriptiva com s'ha exemplificat adés.

fullam *m.* (5)

1. [NINCOMPT] Fullatge¹. *Al-Favet era molt curós i no n'estava satisfet; així, que, algunes nits, anava a la font de l'Atzúvia i, a poals, en duia aigua i arruixava tot el fullam de la seua horteta, per tal que es refrescàs. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 169, 11).*

fullatge *m.* (4)

1. [NINCOMPT] Conjunt de totes les fulles^{1a} d'una planta viva, considerat unitàriament. *Ell, refiat per valerós, passa avant, gos al costat, i no veu ningú ni sent més ocells que aquells moixons que ja hem dit que refileaven dins el fresc*

fullatge de les acàcies, dels àlbers i dels llorers. (La Mare dels Peixos, 1975: 73, 15).

Les accepcions es xifren seguint una ordenació jeràrquica de dos graus potencials: el número, imprescindible i, la lletra, potestativa. D'aquesta manera les accepcions semànticament properes tindran el mateix número dins de l'article. A més de marcar la freqüència de la paraula a la capçalera, les accepcions s'ordenaran també seguint aquest criteri. Àdhuc aquesta norma s'emprarà dins de cada conjunt. Apliquem el criteri de la freqüència perquè no fem un diccionari diacrònic: fem un diccionari d'usos contemporanis amb un corpus tancat. Aquest criteri permet fornir informació d'interés sobre les preferències lèxiques de l'autor; i això tant pel que fa a qüestions només, diguem-ne, estilístiques com pel que fa a les estratègies en la construcció del seu model lingüístic.

pastura f. (28)

1. [NCOMPT] Acció de pasturar^{1a} el bestiar. *"Tu belaves de petit, cansat de la pastura, i jo t'agafava al be, com a un fillet, per tal que no t'espeares. (L'ambició d'Aleix, 1982: 118, 8).*
2. [NCOMPT] Pasturatge¹. [...] *de tard en tard, pels drings de les esquelles de les raberes que hi trescaven "fent la volta" espaiada i serena de les extenses pastures. I nosaltres, mentrestant... (Enllà de l'horitzó, 1991: 81, 19).*
3. [NINCOMPT] Herba que el bestiar menja directament del camp. *Amb la seca prolongada, l'Andreu trobava cada volta més escassa la pastura pels baixos. (El darrer consell, 1982: 371, 20).*
- 4a. [NINCOMPT] Substància que, una vegada assimilada per un ésser viu, li proporciona l'energia i les matèries indispensables per a viure i desenvolupar-se. *Tants de destorbs duia el cavall, tant de temps va haver de perdre el príncep donant pastura a l'anyell, parant a descansar en hostals de camí, [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 135, 5).*
- 4b. [NINCOMPT] Element indispensable per al foment d'un sentiment, d'una qualitat, d'una capacitat o d'una facultat. *Bon llast per a la maleta i bona pastura espiritual per a la temporada que quedàs en la bella i llunyana i enyorada valleta de l'Almussai. (Temps de batuda, 1991: 279, 1).*

Si el mot pertany a la categoria **N** (nom), s’hi afigen les marques **COMPT** (comptable), **INCOMPT** (incomptable), **MASS** (massa), que es refereixen a les propietats de comptabilitat i de quantificació dels noms, a cadascuna de les accepcions, com es pot observar en els exemples anteriors. A més a més, encara que el model d’aquest diccionari és el *DDLC*, les definicions del *DOLEV-Natura* no inclouen els patrons sintàctics que incorpora aquell diccionari, ni es marquen tampoc amb claudàtors els elements extrínsecs, car el nostre públic serà més general i els signes en dificulten la comprensió. En els exemples següents es pot veure aquestes diferències, el primer és estret del *DDLC* i el segon, del *DOLEV-Natura*.

piafar v.

- 1. [N₁ V] (N₁[cavall]) [Un cavall que està parat]₁ bellugar les potes del davant alternativament, alçant-les i deixant-les caure amb força. *Piafaven els cavalls i el blanc s'encabritava, eguinant.* [Porcel (1970): N, p. 193]¹.

piafar v. (2)

- 1. •*intr.* Un cavall que està parat, bellugar les potes del davant alternativament, alçant-les i deixant-les caure amb força. *Els cavalls piafaven d'impaciència.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 83, 5).

Açò ha fet que, en alguns casos, quan s’han omés aquests elements, algunes accepcions que eren separades en més d’una s’han convertit en una de sola; *sembrar* 1a/1b en el *DDLC*, convertides en 1 en el *DOLEV-Natura*.

1a. [N₁ V (N₂)] (N₁[humà]; N₂[planta]) [Algú]₁ plantar la llavor de [una planta]₂ en la terra convenientment preparada perquè hi germini.

•1b. [N₁ V (N₂)] (N₁[humà]; N₂[llavor]) [Algú]₁ plantar [la llavor d'una planta]₂ en la terra convenientment preparada perquè hi germini.

sembrar v. (11)

- 1. *tr.* Algú, plantar la llavor d’una planta en la terra convenientment preparada perquè hi germine. *Ja saps que quan t'ajude a sembrar o a collir ametles o a arplegar oliva o a ensacar garrofes, [...].* (*Nabet*, 1976: 357, 1).

➤ *adj. Aquell any agrícola, tot i ser plovedor, havia estat desastrós per als sembrats per manca d'adobs químics, que no és que escassejaren un poc sinó que no van arribar ni a la meitat de la terra sembrada. (Enllà de l'horitzó, 1991: 291, 14).*

Si el mot pertany a la categoria *v.* (verb), s'indica explícitament si és *tr.* (transitiu), *intr.* (intransitiu) i/o *pron.* (pronominal) ja que, com s'ha explicat adés, no s'apliquen els patrons sintàctics del *DDL*. Açò es pot observar en els exemples verbals anteriors.

Abans de definir les diferents accepcions, si el concepte és un ésser animat, sempre que hem pogut, s'inicia la definició amb el nom científic entre parèntesi per facilitar-ne la comprensió i la recerca posterior en una llista inclosa als annexos.⁸ La identificació precisa dels éssers vius planteja dificultats serioses: no sempre és possible concretar la varietat pròpia a partir tan sols de la referència del text valorià. Per exemple, *ratapenada* no en porta ja que hi ha més de 1100 espècies diferents d'aquest animal. En canvi, hi ha casos com ara el de *mostela*, fàcilment identificables.

ratapenada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Mamífer volador de l'ordre dels quiròpters, amb les ales consistents en una membrana cutània sostinguda pels dits de la mà, extraordinàriament allargats, que utilitza ultrasons per a guiar-se i caçar. *Les passes de Toni ressonaven tan tètricament, que no sols li feien a ell mateix una certa temor, sinó que també donaven por a les rates penades, que cuitaren a amagar-se per les enteranyinades voltes. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 187, 25).*

mostela *f.* (3)

1. [NCOMPT] (*Mustela nivalis*) Mustèlid de cap allargat i cua curta, de color vermellós i blanquinós, que es nodreix de petits mamífers i habita l'hemisferi nord. [...] *i pels animals danyosos: serps, gats cervals, raboses, i mosteles, que també fan molt de mal... (Temps de batuda, 1991: 177, 24).*

⁸ Un dels objectius d'aquest treball és fer palés el lèxic meridional aportat per Valor. I el món dels animals i de les plantes és uns dels que més diversitat lingüística presenta arreu de tot el territori de parla catalana.

Un altre element possible que pot haver-hi a les accepcions són les col·locacions o combinacions de paraules que tenen una relació semàntica estreta basada en la concurrència freqüent. Com fa el *DDL*C, s'introdueixen amb el signe “⇒” i se separen de les altres amb el senyal “//” seguint un ordre establert.

llenya *f.* (130)

1. [NMASS] Fusta tallada destinada a fer foc. *I caps i llenya, s'ho emportà tot cap a cal duc, després d'haver tingut cura de tacar de sang la fulla de la destraleta que portava.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 66, 21).

2. [NMASS] Fusta¹. *En acabant, va arreplegar unes fulles seques i uns branquillons de llenya morta, [...].* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 148, 13).

LOCUCIONS

llenya terrera *loc. nom.* 1. Conjunt d'arbustos que naixen entre els arbres del bosc. *Si anaven a la serra, Peret li movia disputa sobre qui tallaria i acostalaria més llenya terrera en més poc temps.* (*Peret*, 1976: 280, 12).

Per a les accepcions s'empra la definició del *DDL*C si la paraula està enregistrada en aquest diccionari. Atés que treballem sobre un corpus concret (el lèxic de la natura específicament de l'obra literària d'Enric Valor), sempre que caldrà, les definicions es restringiran o s'adaptaran als usos reals que apareixen en aquest corpus. Així i tot, de vegades, cal definir prèviament un mot que alhora actua com a definidor i que no apareix en el corpus amb aquest sentit. A més a més, el *DOLEV-Natura* és un diccionari d'un autor valencià, per la qual cosa s'ha decidit prioritzar l'estàndard valencià en les definicions.

Vegem per exemple *calamarsa*: el tenim atestat en el nostre corpus en l'accepció 1b; però no en l'accepció 1a, precisament la general, imprescindible per a definir després 1a. L'absència d'exemple il·lustratiu en 1a ja indica que aquesta accepció no apareix en l'obra de Valor. Així mateix s'ha canviat *gel* per *glaç* en les definicions ja que aquest no es troba en el corpus.

calamarsa *f.* (1)

1a. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra.

1b. •[NMASS] Conjunt de grans de gel de calamarsa^{1a} caiguts sobre una superfície. *Els vents huracanats del nord-oest -els tramuntanals- l'assoten de vegades amb brusques borrasques de neu granular i calamarsa menuda, que ràpidament engarlanden tota la comarca. (La Foia de Castalla: 1982, 321, 20).*

O si el definidor d'una paraula és una altra que no apareix en el corpus, es dona la definició pròpiament d'aquest nom del *DDLC*. Vegeu *granissada*, en la qual es proporciona la definició de *calamarsada*.

granissada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Episodi de calamarsa^{1a}. *L'oratge es feia cru a poc a poc amb boires, pluges, un dia fins i tot amb una petita granissada que va arribar a blanquejar. (Temps de batuda, 1991: 344, 2).*

Les remissions a altres mots en accepcions concretes es fan amb un superíndex on apareix un número i, si cal, una lletra, perquè la consulta siga més clara i eficaç.

canyada *f.* (3)

1. [NCOMPT] Colp de canya^{1b}. *Si és serp, li espolses canyada i la baldaràs a l'acte; si és porc, estira-li la cua i se n'anirà corrents, i si per cas fos el Mal Enemic... (El gegant del Romaní, 1975: 227, 1).*

2. •[NCOMPT] Canyar¹. *Era a l'altra banda de la canyadeta quasi sense canyes que al fons formava un regall, quasi una rambleta pel llit de codisses que cobrien el sol i pels baladres verinosos que hi brollaven de tant en tant. (Enllà de l'horitzó, 1991: 369, 4).*

Es prioritzen els descriptius del valencià, com s'ha dit adés, però si un mot més propi d'altres dialectes és també present en el corpus com a geosinònim, el fem servir com a descriptor en les definicions, és el cas de *granissada* i *calamarsa* que s'ha comentat.

Quan el *DDL*C ens descriu un mot amb un altre que no és en el corpus de Valor i aquest no és un terme de la natura, es defineix directament el terme al qual remet. A la definició de *lladrar*, el *DDL*C fa una remissió a *cridar*². Com aquesta no és una paraula inserida en el *DOLEV-Natura*, directament es defineix amb el significat de *cridar*², com es pot observar a l'exemple.

lladrar v. (23)

1. *intr.* Un animal de la família dels gossos, cridar. *Els gossos lladraven i clapien i la gent palatina es veia ja formiguejar, per mig dels carrascals i les coscolles.* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 344, 12).

2. •*intr.* Fer un crit. *El Sultà lladrava perquè venien dos homes per la senda de la font, l'un amb jaqueta, l'altre amb brusa.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 170, 1).

D'altra banda, si el mot sí que és proper semànticament a la natura, s'inclou aquest terme subratllat i definit, però sense exemple per indicar que no apareix en el corpus de Valor.

llentisclar m. (2)

1. [NCOMPT] Matollar de llentiscles¹ (*DIEC2*). *Agafà una costa avall, entre pinedes i llentiscles, i vinga xiular la tonada d'aquella cançoneta que diu: [...].* (*Joan-Antoni i els torpalls*, 1976: 228, 17).

llentiscle m.

1. [NCOMPT] (*Pistacia lentiscus*) Arbre petit perennifoli, d'olor resinosa, de fulles amb els folíols el·líptics i coriàcis, flors petites verdoses i vermellenques, agrupades en raïms densos, i fruits vermells que es tornen negres a la maduresa.

Així mateix, si en una de les definicions el *DDL*C fa una remissió a un mot que se sobreentén fàcilment, directament es col·loca la paraula sense aquesta remissió. Si no es

fes així, al final el diccionari tindria massa paraules que no tenen a veure amb el concepte de natura-ruralia que s'ha explicat adés. Un dels casos és el de *abeurar*, en el qual el *DDLC* remet a *beure*^{1a}, o siga, 'ingerir un líquid'. I en el *DOLEV-Natura*, com es pot copsar a l'exemple, es defineix sense la remissió.

abeurar v. (18)

1. *intr. pron.* Un animal, beure. *Àngel hi va arribar primer; les cabres s'abeuraren en el reguerot, mentre que ell s'asseia en una cantera prop de l'aigua i deixava a la seua vora la gaiata i el serró amb la berena del dia.* (La idea de l'emigrant, 1982: 262, 11).

2. *tr.* Donar de beure a algú, a un animal, fins a sadollar-lo. *Ell abeurà el corser, li muntà d'un deseixit rampell, digué un adéu afectuós després de donar-li les gràcies, i marxà pel punt oposat a on havia vingut.* (Les animetes, 1976: 270, 16).

De vegades s'han trobat situacions en les quals Enric Valor emprà dues formes per a la mateixa paraula, *anou/nou*. En aquestes ocasions s'ha optat, tal com fa el *DDLC*, per remetre la forma no normativa (*anou*) a la normativa (*nou*). S'afegí l'exemple per a mostrar la forma en el context en què apareix.

•anou f. (1)

1. *Vegeu nou f. -Mentre que no ho veja, no m'ho crec, que envien ni una closca d'anou -féu Pere.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 525, 12).

nou f. (15)

1a. [NCOMPT] Llavor comestible de la nou^{1b}, dividida en dues meitats regularment lobulades i migpartides, rica en greixos. [...] *pa de dacsca daurat i tou, ullat; nous i ametles mullades en mel...* (Els guants de la felicitat, 1975: 141, 22).

1b. [NCOMPT] Nou^{1c} madura sense l'embolcall exterior, amb una closca llenyosa i rugosa, formada per dues meitats fàcilment separables. [...] *la barca, a rem, vela pansida, feia via lentament, petita com una closca de nou, i a la seua*

dreta passaven a poc a poc els penya-segats de color mel del cap de Sant Antoni. (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 22).

1c. [NCOMPT] Fruit en drupa de la noguera^{1a}, de pell dura de color verd. *D'aquestes nogueres, més que les nous, que sempre assolien bon preu, em va embadalir la bledania de les seues fulles grosses, gruixudes i verdes [...]. (Temps de batuda, 1991: 68, 19).*

2. [NCOMPT] Peça amb que se sustenta la corda tibada de la ballesta. [...] *es retira del finestral, cerca per l'habitació unes nous de ballesta, d'ivori esgroguit i dur, amb què jugava quan era infant, i en llança una a la velleta; [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 129, 17).*

Anteriorment s'ha indicat que, per a completar les accepcions dels mots, s'empra la definició del *DDLC*. En molts casos, aquesta accepció o aquest mot no figura enregistrat en aquest diccionari; llavors tenim present com a obres de referència les següents: *DIEC2*, *DCVB*, *DNV*, *VALOR*,⁹ *DECat*, *GDLC* i altres diccionaris. En les definicions s'especifica de quin diccionari s'ha extret, encara que aquestes poden experimentar algun canvi per adequar-les al nostre sistema de representació lexicogràfica. Si després de fer la recerca, es descobreix el mot o la definició, se n'elabora una aplicant els criteris del *DOLEV-Natura*. No cal dir que els mots o les accepcions no atestats en cap diccionari són definits per nosaltres mateixos aplicant-hi els criteris que exposem.

Finalment, dins de les accepcions, s'inclouen els exemples que són citacions extretes dels textos del corpus: il·lustren l'ús dels mots en el seu context dins l'obra literària d'Enric Valor. Les referències bibliogràfiques es fan posant l'obra en cursiva, la data, la pàgina i la línia on apareix la paraula per fer més fàcil d'escorcollar el mot i el context. Ex. “(El jugador de Petrer, 1980: 199, 16)”. A més a més, sempre que s'ha pogut, els exemples han estat triats de manera que ens aporten sinònims o paràfrasis, és a dir, que ens presenten informació d'aquestes paraules escrita pel mateix Valor en les seues obres literàries. Un exemple il·lustratiu pot ser el de *xerri*: el mestre castallut fa servir el mot amb l'hiperònim *fem* a la vora, com es pot observar a l'exemple.

⁹ Els diccionaris de Valor són els següents: els glossaris de les *Rondalles Valencianes* (Edicions del Bullent, 1984), el *Vocabulari escolar de la llengua* (Carena editors, 1989) i el *Vocabulari fonamental* (Plaza & Janés, 1988).

xerri *m.* (7)

1. [NMASS] Conjunt d'excrements de bestiar de llana i cabrum. -*Aquí vaig: necessiten xerri, fem, si no no hi ha vinya.* (*Temps de batuda*, 1991: 338, 19).

O *cruixidell*: hi afig alguna característica sobre aquest *moixó* i l'acompanya d'altres noms d'ocells amb altres atributs. Són mecanismes didàctics del mateix escriptor per permetre identificar el referent, no sempre conegut.

cruixidell *m.* (5)

1. [NCOMPT] (*Emberiza calandra*) Ocell de la família dels fringíl·lids, de plomatge gris per damunt i blanc al ventre, de bec groc, que habita a les zones de secà de terra baixa. *A la Casa dels Rojals, el meu pare m'inicià molt petit en la cacera de moixons: tirar als greixosos cruixidells, que tenen una denteta al paladar, o a les xisclaires torrudanes, o a les cogullades, sempre plenes d'astúcia, aviat fou el meu esport.* (*Temps de batuda*, 1991: 20, 15).

Es tracten en el diccionari de Valor els dos tipus de conversions més freqüents en la majoria de les llengües romàniques: la conversió de les formes de participi verbal a adjectiu i la conversió de l'infinitiu verbal a substantiu masculí. Aquestes conversions sintàctiques es col·locaran al final de les accepcions, darrere dels exemples i s'introduiran amb el signe que es pot veure al model precedint el codi de la categoria resultant de la conversió. És el cas de l'adjectiu *abrasit*.

abrasir *v.* (3)

1. *tr.* Escalfar intensament un cos mitjançant el sol, la calor o el vent. *En la plana onejada i pedregosa del desert, l'aire abrasia, el sol enlluernava, els cantals cremaven com si anassen a esclatar.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 138, 26).

➤ *adj.* [...] *La mula, solta, sense cap incitació, havia acabat per decantar-se i bandejar-se del camí un tret curt, i en una marginada rosegava tranquil·lament unes matetes abrasides per les solanades.* (*Temps de batuda*, 1991: 232, 19).

2. •*intr. pron.* Algú o una part del cos, tenir una sensació dolorosa d'ardor per efecte de la set. [...] *si és estiu, encara que t'abrasesques de set [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 154, 31).

•**abrasit** *adj.* (11)

1. Vegeu *abrasir v.*
2. *Activitat, esgotadora (*VALOR*). *Ni el jornalero ni els qui tenen una propietat curta que ells mateixos es treballen, no viuen tan abrasits com els d'ací -l'informava ell.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 57, 22).

En el *DOLEV-Natura* s'ha optat per introduir aquests adjectius o substantius amb una entrada pròpia. Un exemple és el de *emparrat (adj.)*; aquestes entrades no són marcades com a novetat en el *DOLEV-Natura*.

emparrar *v.* (1)

1. *intr. pron.* Una planta enfiladissa, enfilarse per una superfície. (*La tal parra, òrfena ara de pàmpols i raïm, s'emparrava pels pilars i en bona part per la muralla, vora la porta, i a l'estiu devia fer bonic, per bé que sempre donaria a l'edifici pagesívola aparença.*). (*El Castell del Sol*, 1975: 97, 21).
 - *adj.* *Hi havia un quadro de fesols emparrats, dels de menjar en bajoqueta, [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 303, 19).

•**emparrat** *adj.* (2)

1. Vegeu *emparrar v.*

Un altre element dels articles són les locucions, combinacions de paraules que tenen un valor semàntic o sintàctic d'un sol mot; sovint no són gaire clares pel que fa al significat i es codifiquen amb una categoria específica i, per això, són objecte d'una descripció particular. Les locucions s'ordenen alfabèticament.

llebre *f.* (28)

1. [NCOMPT] Mamífer rosegador semblant al conill però més gran, amb les orelles i les potes més llargues, i el pèl més curt i dens. [...] *ben cert que demà aniran a caçar al rastre dels conills i les llebres, i com que vora la nostra caseta hi ha les mates més golejades de tota la serra, [...].* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 342, 16).

LOCUCIONS

com les llebres *loc. adv.* 1. Algú, dormir amb un son lleuger. *El so David deu estar fent la migjornada, però dorm com les llebres, amb un ull obert.* (*Temps de batuda*, 1991: 144, 2).

•**com una llebre** *loc. adv.* 1. Algú o un animal, avançar molt ràpidament. *Per no tombar cap arrere, córrec com una llebre cap avant, encara que estiga cansat.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 168, 11).

Les locucions formades a partir d'una paraula que no té entrada pròpia en el diccionari s'incorporen a partir de la paraula que constitueix el nucli semàntic:

•**passabarranc** (4)

LOCUCIONS

a passabarranc *loc. adv.* 1. Fer dreuera per la muntanya o pel bosc (*DCVB*). *D'allà estant, es dominava el vessant que davallava fins a l'abisme i el que pujava a l'altra banda, a passabarranc.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 118, 14).

D'altra banda, si la locució remet a una altra que no és al COLEV, s'inclou subratllada i definida, però sense exemple per indicar que no apareix en el corpus de Valor.

pi roig *loc. nom.* 1. (*Pinus sylvestris*) Pi^{1a} d'escorça rogenca i capçada cònica i fulles glauques i torçades agrupades de dues en dues.

pi rojal *loc. nom.* 1. (*Pinus sylvestris*) Pi roig¹ (*loc.*). *Els seu pinars tenen tres verds, perquè hi ha pins rojals i pins blancs i n'hi ha de vers carregats de dolços pinyons.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 66, 1).

Algunes vegades les locucions tenen com a terme principal un mot que és inclòs dins de l'àmbit de la natura i, com a secundari, una altra paraula que sí que ho és. En aquestes ocasions, les locucions apareixeran inserides en els dos termes; el secundari tindrà una remissió al principal i serà ací on s'introduirà l'exemple.

cuquello *m.* (9) > **cucut**

1. [NCOMPT] (*Cuculus canorus*) Ocell de plomatge cendrós blavenc i de cant monòton i característic, la femella del qual pon el ous en nius d'altres espècies. *El cuquello, quan n'hi ha, sol cantar ja ben clar el dia; la feina de la terra li era ben coneguda; la soldada no era desenraonada.* (*Home roig, gos pelut i pedra redona*, 1976: 254, 23).

LOCUCIONS

oliva del cuquello *loc. nom.* 1. Vegeu *oliva f.*

oliva *f.* (30)

1. [NCOMPT] Fruit en drupa de l'olivera¹, redonenc, de color negre purpuri quan és madur, comestible després d'ésser adobat, i productor d'un oli molt apreciat. *Però abans de l'estiu, l'any es va girar molt lleig: les olives començaren a caure dels arbres ben menudes encara; [...].* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 43, 3).

LOCUCIONS

oliva del cuquello *loc. nom.* 1. Varietat d'oliva¹ petita i gairebé sense amargor. *Albert li encarregà que els amanís olives del cuquello, gallons d'ametla, unes quantes nous pelades, aiguardent anisat i els plats i copes necessaris.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 177, 24).

Pot ocórrer que el mot principal no siga inclòs en el *DOLEV-Natura*; en aquesta ocasió es crea una entrada de la paraula principal subratllada, sense definició i s'incorpora la locució amb un exemple, igual que en les ocasions tipificades abans. D'aquesta manera,

la locució apareixerà tant al terme de la natura com al que no pertany aquest camp conceptual.

cos m.

LOCUCIONS

cos de podadora* *loc. nom.* 1. Cos molt prim i esvelt. *Duia un giponet de vellut que fa un cosset molt bonic. "Cos de podadora", que en diuen. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 14).*

podadora *f.* (5)

1. [NCOMPT] Eina emprada per a podar^{1a}.

LOCUCIONS

cos de podadora* *loc. nom.* 1. Vegeu *cos m.*

En aquest apartat de locucions incorporem unes unitats fraseològiques que no sol incloure cap diccionari general; tampoc ho fa, cal dir-ho, el *DDL*: són els refranys. Únicament se n'han trobat cinc d'emparentats amb la natura. Vegem ací com a exemple:

l'oli diu al vi: vine ací cosí* *refrany.* 1. Es refereix a coses que són anàlogues o que lògicament han d'anar plegades. *"L'oli diu al vi: vine ací, cosí", deien els llauradors experimentats. (Temps de batuda, 1991: 230, 13).*

L'últim constituent del cos de l'article és l'antroponímia, que inclou únicament els malnoms emparentats amb algun dels mots del diccionari.

alficòs *m.* (4)

1. [NCOMPT] Varietat del cogombre² més llarg i solcat. *Va fer a mans d'Erminia, que s'hi avançà, un cabasset amb albergines, alficossos i unes tendres carabassetes de quaranta dies, que les dames van agrair, sincerament, moltíssim. (Temps de batuda, 1991: 153, 29).*

2. *[NCOMPT] Algú, infeliç, babau beneït (VALOR) . *En veritat, hi ha dies que és molt alficòs el corb, tant, que una volta...* (La rabosa i el corb, 1976: 418, 5).

ANTROPONÍMIA

Alficòs *m.* —*Sí, sí* —*prossegua el regidor*—; *ara lligarem, allà amunt, una corriola, i ací avall l'ase de Batistet l'Alficòs.* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 234, 19).

A la macroestructura s'han introduït alguns símbols importants del diccionari. Són els que aporten la informació extralingüística: “no normatiu” (•) o “novetats en els diccionaris de referència” (*).

Adés ja s'ha informat que el *DOLEV-Natura* és un diccionari *descriptiu*, o siga, pretén descriure la realitat lingüística, els usos lingüístics en el *COLEV*, sense cap mena de restriccions. Això fa que moltes de les entrades, accepcions, locucions o derivats no siguin incorporades pel *DIEC2* i, doncs, es marquen amb el símbol (•) com s'ha explicitat adés.

Quan una entrada es marca com a no normativa (•), les accepcions i les locucions també ho seran i no es marquen.

•bleda *adj.* (5)

1a. Algú, no gens espavilat, mancat de vivor i de tremp. *Era un home ben raçat, natural, una mica bleda, però bastant intel·ligent.* (Sense la terra promesa, 1991: 412, 21).

1b. Propi d'un bleda¹. *El botiguer va mostrar una perplexitat que semblava natural, però que era estudiada, cosa que li resultava sens dubte, pel seu caràcter bleda i obert de si mateix, força treballosa.* (Sense la terra promesa, 1991: 55, 3).

Així i tot, alguna de les entrades que s'han marcat amb el símbol de no normatiu (•) poden tenir una remissió a una entrada que siga normativa, però que no tinga cap ocurrència en el corpus de Valor. Per a marcar que no és inventariada, no té entre parèntesis la freqüència perquè, com diem, no és present en el corpus. Els exemples de les accepcions són els del mot no normatiu.

•**batafaluga** *f.* (5)

1. [NMASS] Vegeu *matafaluga f.*

matafaluga *f.*

1. [NMASS] Anís^{1b}. [...] *quin goig de veure aquell grandíssim flascó de vidre ple de "pacències", petites pastes dolces, saborosíssimes. de farina i sucre i batafaluga i no sé quins altres ingredients. (L'amic fidel, 1982: 353, 31).*

Açò s'ha fet de la mateixa manera que ho fa el *DDLC* i comporta l'aparició d'un dilema cas paradoxal: com és el de *pinatell*, variant que el *DDLC* dona com a no normativa amb remissió a *pinetell*. Tot i que la forma amb *-a-* hauria de ser la preferible, perquè inclou l'infix *-at-*, per coherència, seguim el *DDLC*, com s'observa a l'exemple.

•**pinatell** *m.* (26)

1. Vegeu *pinetell m. (DCVB, DNV)*.

pinetell *m.*

1. •[NCOMPT] (*Pinus* sp) Pi^{1a} petit. *Vaig cap avant, i les cabres em seguien temorenques, i adés trobe uns romanins esclafunyats, adés trobe les branques dels pinatells doblades... (Contalla d'un orat, 1982: 358, 11).*

En algunes entrades nominals que tenen dos gèneres, un dels dos pot ser no normatiu.

bèstia •*m., f.* (5)

1. [NCOMPT] Persona violenta i cruel. *"El bèstia de Casado vol que anem a l'exili enllà dels Pirineus o que parem en un camp de concentració en un pàramo de Burgos". (Enllà de l'horitzó, 1991: 460, 7).*
2. [NCOMPT] Persona rude en fer i dir les coses. —*Per què no ho repartim ara? —digué un, gros i quadrat com una torre i amb una cara de bèstia com poques voltes se'n veuen. (Don Joan de la Panarra, 1976: 347, 14).*

Un altre cas de no normativitat dins d'un article és el de les locucions.

suro m. (2)

1. [NINCOMPT] Matèria lleugera, elàstica i impermeable que es forma a la part exterior de l'escorça d'aquelles espècies d'arbre que acumulen grans concentracions de suberina en les seues cèl·lules. *El xic llevà el suro de l'ampolla, i el pare vessà un bon tragueta de licor entre els llavis de l'esmortida dona, a poc a poc, tenint compte que no s'engargolís. (Sense la terra promesa, 1991: 468, 19).*

LOCUCIONS

•**de suro** *loc. adj.* 1. Mancat de sensibilitat per a la percepció de les emocions i del dolor anímic propi o d'altri. *Passaren dies i dies. El rei, igual del tot que el primer dia de casat: fet un bocí de suro. Els consellers, tots confusos i astorats. (El rei Astoret, 1975: 330, 19).*

Finalment, l'últim cas en què pot marcar-se el caràcter no normatiu és a les accepcions descriptives, ja siga una entrada o una locució.

espart m. (37)

1a. •[NMASS] Fibra tèxtil d'espart^{1b}. ⇒ *corda d'~. Teresa, que tenia un cor molt tou, encara que era un poc feréstega, se'l va esguardar amb compassió, va deixar filosa, fus i fil damunt la cadira d'espart, i li va traure un plat de decaient de dins la bullent olla que tenia posada al foc. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 357, 13).*

1b. [NCOMPT] Planta de la família de les gramínies, de fulles llargues i filiformes emprades en la indústria. ⇒ *picar l'~. Victori s'aturà vora una mata d'espart i se'n collí una manada que es posà sota l'aixella. (L'ambició d'Aleix, 1982: 51, 3).*

LOCUCIONS

•**com un cuc** *loc. adj.* 1. Algú, molt insignificant. -*Encara que vagen al seu negoci, procuren que no patesques, que no et sentes davant d'ells com un cuc, que treballes tranquil.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 195, 19).

matar el cuc *loc. verb.* •1. Veure *matar v.*

Enric Valor ha aportat casos d'entrades, accepcions, locucions i derivats que no estan enregistrats a cap dels diccionaris de referència (*DIEC2*, *DDLC*, *DNV* i *DCVB*). Com s'ha indicat a l'apartat de macroestructura es marquen amb el símbol *. Si ha estat arreplegat per alguna altra font lexicogràfica, a banda de les de referència, també s'indicarà amb l'abreviació corresponent (*VALOR*, *DECat...*). Ara il·lustrarem aquests casos amb alguns exemples.

Entrada

citroner* *m.* (1)

1. [NCOMPT] Camp amb citrons¹ (*VALOR*) . [...] *del fons amagat dels barrancs propers, de les fontetes, dels bancals d'ordi i de blat, de dins els erm coberts de citronar...[...].* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 369, 1).

Accepció

clofoll *m.* (5)

1. *[NCOMPT] Persona excessivament crèdula o babaua (*VALOR*) . *Carmeta, a la soca de la riba, en el bancal de baix, sentia tota la conversa del garjol del marit i del clofoll de Jeroni, i estava esmortida de bulla.* (*Peret*, 1976: 284, 12).

2. [NCOMPT] Embolcall exterior membranós d'un llegum, d'una fruita seca, d'un raïm, d'una ceba o d'un gra.

Unitat fraseològica

neu f. (241)

1. [NMASS_{sing_pl}] Massa de petits cristalls de gel provinents de la congelació del vapor d'aigua atmosfèric, que cau sobre la terra en forma de flocs blaus. ⇒ *caure* ~ // *volva de* ~ // *blanc com la* ~ . [...] *la temperatura s'havia reviscolat i bufava*

un vent de ponent, un poc molest, però que desgelava la terra i llevava a grapats la neu de les muntanyes. (El Castell de Sol, 1975: 88, 28).

2. •[NCOMPT] Nevada¹. *Pararen a poc els colps regulars, acompassats, sords, de la maça característics dels dies de pluja o neu, quan no poden els masovers eixir a treballar al camp. (Contalles de la boira, 1982: 330, 17).*

LOCUCIONS

flor de neu *loc. nom.* 1. Vegeu *flor f.*

neu borda* *loc. nom.* 1. Neu¹ que no es favorable a la creixença de les plantes (*VALOR*). *Dimarts va fer tot el sant dia mal oratge; tothora queia bruixo i nevarsejava; la serra es tapava i es destapava de boira; les mates es blanquejaven unes voltes, i altres el vent els feia caure la neu borda que se'ls apegava...* (*Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 442, 5*).

2.4. Edició del *DOLEV-Natura*

Les dificultats en l'elaboració de la nostra recerca no s'han limitat a les derivades dels aspectes ja exposats: la delimitació dels camps semàntics, la tria dels mots i dels fraseologismes, la definició dels criteris que fonamenten la macro i la microestructura de l'obra... N'hi ha hagut un bon grapat de més concrets i materials que cal exposar breument ací.

Un dels casos és el d'assignar el nom científic als animals, als arbres i les plantes. Sempre ha estat de gran ajuda el *DIEC2*, el *DCVB* i el *DNV* perquè moltes vegades acompanyen les definicions amb el nom científic, cosa que no fa el *DDLC*. Ha calgut recórrer sovint a l'excel·lent *Costumari botànic* de Joan Pellicer (2000-2004), tant a l'hora d'espigolar el nom científic com també per saber a quines plantes es refereix Enric Valor: Pellicer arreplega els noms de la flora del Migjorn valencià, l'àmbit geogràfic de l'obra de Valor. Per això, hi ha noms de plantes que no es troben en els diccionaris de referència o altres en què no coincideix la definició d'aquests amb la planta que emprà Valor en l'obra literària. Alguns dels noms de plantes que utilitza no es troben en els diccionaris de referència i d'altres no coincideix amb la definició del

fitònim. Un exemple és el de *serralla* i de *segadissa*, que només apareixen en el *DNV* i que Pellicer també inclou en el *Costumari botànic* (2000-2004). *Serralla* no té entrada en els diccionaris de referència; *segadissa* sí que n'hi té però amb altres significats.

•**serralla** *f.* (8)

1. [NCOMPT] (*Sonchus oleraceus*) Lletsó¹ (*DNV*). *No va durar massa el seu encuriosiment, perquè prompte va saber que es referien a una serrallota que havia eixit en la junta de dos carreus del campanar, allà amunt prop de la campana grossa i justament davall d'una cornisa. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 234, 14).*

•**segadissa** *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Brachypodium phoenicoides*) Fenàs de marge (*loc.*) (*DNV*). *Vaig fer mides d'espert o amb tiges de segadissa, no ho recorde bé. (Temps de batuda, 1991: 334, 14).*

Una altra de les dificultats ha estat la recerca dels mots, de les accepcions o de les locucions que no estan incloses en els diccionaris de referència, és a dir, les novetats: potser un dels fruits més valuosos i remarcables de la nostra investigació. Han estat de gran ajuda els glossaris que el mateix Valor va incloure a les *Rondalles Valencianes*. També el *Diccionari etimològic complementari de la llengua catalana (DECat)* de Coromines, el *GDLC*, el diccionari en línia *Noms de plantes: Corpus de fitonímia catalana* del Termcat, *DGFP* i *DGMG*. Cal una referència especial als informants i a la gran ajuda que hem trobat en les persones nadiues de les contrades més representades en l'obra de Valor. Recordem, només com a il·lustració el cas de la locució *tirar a gat*: va ser el nostre informant de Tibi qui ens hi va fer llum, una llum que no havíem trobat a cap altre lloc; cf. més avant.

tirar a gat* *loc. verb.* 1. Una mula o un ase, recolzar-se en les peüngles i els dits per a pujar una costera. *Les mules tiraven a gat per la costa d'Orxeta. (Viatge de Nadal, 1982: 394, 23).*

El problema més important a l'hora de bastir el diccionari de Valor ha estat fer brollar totes les accepcions dels diferents mots d'acord amb els contextos en què els

trobàvem. Aquesta tasca pot arribar a ser molt complexa, tant si el mot té escasses ocurrences com si Valor les usa gran quantitat d'ocasions.

Alguns contextos no són suficients o són massa ambigus; llavors la relectura de l'obra literària és de gran ajuda, i també la recerca i, cal reconèixer-ho, la intuïció de l'investigador. On comença i on acaba una accepció? Fins a quin punt un ús concret reflecteix un sentit ja semantitzat? Un significat concret, és variant... de quin grup d'accepcions? Són els interrogants clàssics que ha de respondre qualsevol lexicògraf.

Vegem-ne només alguna il·lustració. És difícil de destriar les accepcions de *llaurador* i *camperol*:

llaurador m., f. (110) > pagès

1. [NCOMPT] Persona que es dedica al conreu de la terra. [...] *existia per aquells temps una serp grossíssima que atemoritzava, des de feia uns anys, els habitants de la rodalia i quasi no deixava treballar els llauradors en aquelles hortes. (El patge Saguntí, 1975: 255, 10).*
2. [NCOMPT] Habitant del camp. *Però heus ací que, un cert any, en ple estiu, va sentir a dir que uns teixons havien arrasat un camp de blat bledaníssim que es trobava relativament prop del castell, de la banda de tramuntana, allà on hi havia el llogaret de llauradors que s'acollia a la protecció de la fortalesa. (El rei Astoret, 1975: 301, 2).*

camperol m., f. (99)

1. [NCOMPT] Llaurador¹. *Don Joan passà, per una altra porta, en una ampla cuina on hi havia molta gent —traginers, comerciants, camperols, pescadors— tots rodant una gran taula i disposant-se a sopar. (Don Joan de la Panarra, 1976: 327, 22).*
2. •[NCOMPT] Llaurador². *Basília s'embruixà amb el timbre de la seua veu, amb els seus gestos espontanis, interessants, que no eren ja de camperol rústec. (La idea de l'emigrant, 1982, 218, 15).*

Com avançàvem, no és menor la dificultat de garbellar allò que és estilístic dels sentits generals semantitzats. Molts d'aquests casos són de base metafòrica o metonímica. Vegeu *pollet*: emprat, clarament, de forma estilística com una metàfora. Aquests no tenen accepció pròpia en el diccionari.

-Hola, combatent! Què, davалlem per tu? Ja no estàs covant? Ja han eixit els pollets? - bromejava, però el sentia emocionat. (Enllà de l'horitzó, 1991: 204, 20).

En una de les accepcions de *penya-segat* sí que hem pogut trobar un sentit nou que no deu ser estilístic: observem que, si més no, ja havia estat descrit per al sinònim *abisme*. Això ha fet, com es veu a l'exemple, que, mitjançant una remissió, *penya-segat* tinga una nova accepció metafòrica marcada convenientment com a novetat en el diccionari.

penya-segat m. (2)

1. [NCOMPT] Espadat al llarg de la línia de la costa. [...] *la barca, a rem, vela pansida, feia via lentament, petita com una closca de nou, i a la seua dreta passaven a poc a poc els penya-segats de color mel del cap de Sant Antoni. (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 23).*
2. *[NINCOMPT] Abisme^{1c}. *Tanmateix, el reflux d'aquestes onades s'estavellava amb poca eficàcia contra els penya-segats del cor de Maria-Júlia, obsessionada internament pels seus problemes de dona fogosa i alhora rígida i desorientada, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 608, 13).*

abisme m. (43)

- 1c. •[NCOMPT] Part més profunda i incomprensible del pensament o de l'ànima.

Altres casos són de tipus metonímic, com l'adjectiu *confitat*. Valor l'utilitza per la relació que hi ha entre una cosa confitada 'es manté' i el fred que també manté els aliments, però situat al costat d'un ésser viu.

•**confitat** *adj.* (1)

1. *Algú, gelar-se pel fred^{ld}. *Ella va traure una manteta mulera i va tapar l'atzembla que, malgrat el fred, venia entresuada. [...] Entre a la llar, que vostè deu venir confitat dalt la mula. (Enllà de l'horitzó, 1991: 429, 24).*

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

3. Les novetats del *DOLEV-Natura*

3.1. Variació diacrònica

La recerca en el *COLEV* ha permès descobrir els mots i les variants, les accepcions i les unitat fraseològiques de l'àmbit de la natura presents en l'obra literària d'Enric Valor i no recollides pels diccionaris de referència.

Espigolant el *COLEV* s'han trobat 50 paraules, 72 accepcions i 80 unitats fraseològiques no documentades en els nostres diccionaris de referència: *DIEC2*, *DDLC*, *DNV* i *DCVB*. Amb totes aquestes dades s'han bastit uns gràfics en què es pot observar quin pes percentual tenen aquestes novetats en el *COLEV*. També s'han inclòs les formes no normatives, és a dir, no incorporades al nostre diccionari normatiu (*DIEC*) per comparar-les i ajudar a caracteritzar el model lèxic i lingüístic d'Enric Valor.

3.1.1. Novetats lèxiques

Autors com Casanova (1996, 147-180; 2002, 189-224; i 2010, 168-184), Colomina (2010, 152-167), Rafel (1999, 75-104) o Martines (2011, 143-204) han fet alguns buidatges i estudis parcials del lèxic de l'obra d'Enric Valor. Com ja s'ha dit,¹⁰ caldria una anàlisi sistemàtica i global del material lèxic de l'obra valoriana. Ací ens limitarem a presentar una aproximació fonamentalment quantitativa a aquesta anàlisi.

Hem comptabilitzat fins a 50 paraules noves en el *DOLEV-Natura*, és a dir, un 3% del total dels mots: un nombre considerable. Com veurem, encara és més gran la quantitat de novetats en l'àmbit de la fraseologia. D'aquestes novetats, 5 d'aquestes paraules són inventariades pel mateix Valor en *VALOR* (4) o *DECat* (1).

¹⁰ Martines (2011, 145) escriu que “ja disposem d'un bon grapat d'estudis parcials de la seua obra, especialment del lèxic i de la fraseologia. Potser ja és arribada l'hora de mamprendre un despullament sistemàtic i exhaustiu d'aquests materials i d'elaborar un Diccionari de l'obra d'Enric Valor i una anàlisi del seu model gramatical. Això aplanarà el camí per a la recerca, per exemple, semàntica com aquesta que presentem ací com a tribut al mestre de la paraula.”

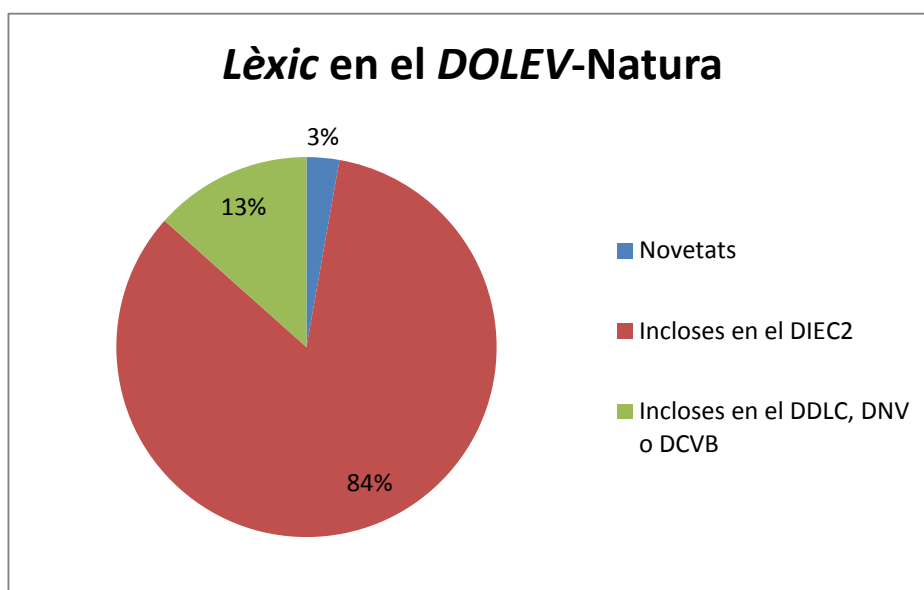

Fig. 1

Tot seguit presentem aquestes novetats lèxiques amb un breu comentari i agrupades en categories segons els procediments de generació lèxica.

3.1.1.1. Les metàfores i les metonímies

És un dels fenòmens més prolífics i interessants a l'hora de la formació de paraules. Primerament ens centrarem en els mots afaiçonats per via metafòrica. Vegeu els exemples següents:

enconillat* *adj.* (1)

1. Algú, amb característiques d'un conill¹. *I un enconillat, flaquíssim i tot giragonsat, de llarga barba blanca, amb cara de camperol antic, que feia de president, va dir: [...]. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 168, 11).*

Adjectiu derivat de *conill*. En el *DCVB* i en el *DNV* hi ha el verb *enconillar*, però amb el significat de 'amagar-se dins del cau'.

mixineta* *m., f.* (2)

1. [NCOMPT] Persona que fingeix candidesa, humilitat, innocència. *-I, a més, ell no ha estat mai un beguinot, ni un mixinetes -el defensà un altre-, i no el veus massa clavats dins l'església. (Sense la terra promesa, 1991: 547, 14).*

Martí (2006, 359) indica que és un derivat de *mix* 'gat', creat metafòricament perquè atribueix qualitats dels gats a les persones 'de naturalesa aparentment humil i mansa, però en realitat és astuta i traïdorencà'.

El segon mecanisme de formació lèxica d'aquest apartat és el metonímic.

albadoc* *adj.* (1)

1. Color, de badoc¹. *Damunt les calces albadoc que duia, tenia un alfange que devia pesar una arrova llarga. (L'amor de les tres taronges, 1976: 137, 16).*

Aquest adjectiu ha estat creat metonímicament igual que altres colors (*taronja, carabassa, groc* 'safrà (en grec)'). Així, el mestre castallut emprà *albadoc* per a indicar que les calces tenen la mateixa coloració que la flor del magraner (o *badoc*).

assafranat* *adj.* (1)

1. Del color, groc ataronjat característic del safrà^{1b}. *Es tractava de sengles tassarres de cafè amb llet ben calent i unes magnífiques torrades de pa amb sagí d'un atraient color assafranat. (Sense la terra promesa, 1991: 510, 13).*

És el mateix mecanisme metonímic que el d'*albadoc* explicat adés, ací a partir de *safrà*.

cocodrilesc* *adj.* (3)

1. Alguna cosa, dura com la pell d'un cocodrill¹. *A poc a poc, el cantell i la polleguera de la porta se li estacaren en la crosta cocodrilesc, començà a pegar bocades i lliurà en un bell en sec el seu maligne esperit a l'infern. (Don Joan de la Panarra, 1976: 336, 17).*

Derivat de *cocodril*, que evoca metafòricament la duresa de la pell d'aquest rèptil.

moragada* f. (1)

1. [NCOMPT] Acció de moragar¹. *La moragada de les olives i els primers consegüents refiïis dels tords olivarers; [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 323, 5).*

Substantiu derivat del verb *moragar*, format metonímicament perquè aquest color és semblant al morat, el color que pren el raïm en madurar. Només inventaria el verb el *DNV* i el *DECat* (v, 783a24); aquest darrer recull precisament la notícia que és el mateix Enric Valor qui explica en el seu exemplar del *DFa*: és 'verolar (el raïm)'.

3.1.1.2. La derivació

Una part important de les novetats lèxiques del *COLEV* són mots derivats (per sufixació o per prefixació): *acaloració, acepellar, aitànic, aixampanyat, alacraner, arpallotada, atronadorament, birba, cerasià, citronar, corbessa, descorconador, destralejador, enratar, envisgador, esblavissar, grallador, grallament, nevador, nevarsejada, palmerer, pedregador, perellonerar, persolada, ponentós i tarquimat.*

Ara en comentarem alguns dels més interessants.

arpallotada* f. (1)

1. [NCOMPT] Colp d'arpa¹ (*VALOR*). "*Si hi anem tots dos, ell, que té aqueixa bocota i aqueixes pototes, amb quatre arpallotades i quatre llenguades se la farà quasi tota, [...]. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 7)*

Derivat de *arpa* o, més concretament, del derivat *arpada* 'colp d'arpa' no enregistrat. Cf. *sarpallotada* (< *sarpa*) (*DCVB, DNV*).

birba* f. (1)

1. Acció de birbar¹. *A la nit, quan Aleix tornà amb el Mingarro de veure la birba, sa mare el cridà a l'entresol que donava al carrer, en el costat oposat al menjador, l'entrada enmig. (L'ambició d'Aleix, 1982: 143, 23).*

Derivat verbal de *birbar* 'arrancar les males herbes d'un sembrat amb una eina o amb una màquina'

corbessa* f. (1)

1. [NCOMPT] (*Corvus corax*) La muller del corb¹. *Doncs el misteri estava que ell i la seua corbessa, o siga la muller, ho havien consultat a la seua cosina, la comare blanca, aqueixa garsa que té fama de ser l'ocell més astut i desvergonyit del món. (La rabosa i el corb, 1976: 423, 3).*

S'ha de recordar que Enric Valor en les *Rondalles Valencianes* i en altres narracions usa animals com a personatges, com en la rondalla *La rabosa i el corb*. El personatge protagonista és un corb; per això crea el personatge femení (cf. *mestre/ mestressa*).

descorconador* m. (1)

1. [NCOMPT] Ferrament que serveix per a arrancar i sanejar la fusta seca dels arbres, consistent en una fulla de ferro o d'acer acabada en punta fixada a un mànec de fusta. [...] *en un racó, un furgatxo que semblava ser l'encant de Jeroni, ple d'aixades, pics, picoles, escarpres i martells de pedrapiquer, un perpal, un aixol, un descorconador, aixadelles, alguna rella, cabassos i altres entriquells de camp. (Sense la terra promesa, 1991: 212, 18).*

De *corc* 'un insecte que fa malbé la fusta dels arbres', s'ha generat el derivat *descorconar*,¹¹ que tampoc apareix en cap dels diccionaris de referència. Al migjorn

¹¹ Josep Vicent Cascant i Jordà al seu treball sobre el lèxic de l'olivera defineix el verb *descorconar*: "v. tr. derivat de corc, corcó, traure la part seca i gruixuda del tronc i de la soca de les oliveres. Efectivament: els descimaladors, amb pics o qualsevol cosa que acabés en punta, treien tota la fusta vella, corcada, seca, etc., de les oliveres tant perquè aquesta podrida no anés a més, com també per qüestions estètiques. Segons el DCVB (3: 526), corc 1. m insecte de varies

valencià significa ‘arrancar i sanejar tota la fusta seca dels arbres’. De *descorconar*, tenim *descorconador*, el ferrament que els llauradors fan servir per a *descorconar*; té la forma que s’indica en la definició.

enratar* v. (1)

1. *intr. pron.* Algun lloc, omplir-se de rates¹. *De tota manera, de no seguir els gats en el poble, hi havia el perill de tornar a enratar-se, i així ho pensà el batle, home que tenia fama de prudent, [...] (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 231, 21).*

Derivat de *rata*.

enviscador* m., f. (1)

1. [NCOMPT] Persona que *envisca*¹. *-Ets un gran enviscador, Toni -va fer David. (Enllà de l’horitzó, 1991: 432, 2).*

Substantiu derivat del verb *enviscar*, a partir d’aquest verb s’ha construït aquest mot que indica la persona que *envisca*, variant valenciana, tortosina i baleàrica de *envescar* (DCVB).

esblavissar* v. (2)

- 1a. *intr.* Clarejar^{1b}. *Tiraren avant enmig de la fosca, que ja s’esblavissava per llevant. (L’ambició d’Aleix, 1982: 149, 16).*
- 1b. *intr.* Clarejar^{1c}. *Però guaità en direcció a la capital, i va veure que era lluny, ben lluny. Les torres, els campanars, les muralles, l’orgullós i colossal Miquelet, s’esblavissaven enmig la tènue boirina del matí. (Abella, 1976: 101, 19).*

Aquest derivat de *blau* no és inventariat en cap dels diccionaris consultats; tampoc Valor en fa cap esment als seus.

espècies que rosega i destrueix cereals, fruites, fusta, etc. El seu sentit literal seria traure el corc de la soca de l’arbre. El DCVB no recull aquest verb. És la forma habitual del Comtat.” (Casent, 2014 : 178).

grallador* *adj.* (1)

1. Animal, que gralla¹. [...] futur recapte d'aquells gaigs de vius colors, gralladors i agressius, que es sentien moltes vegades, però que comptades voltes es podien descobrir. (*Temps de batuda*, 1991: 248, 11).

grallament* *m.* (3)

1. [NCOMPT] Gralleig¹. *De dalt les altes crestalleres, semblaven acomiadar-los els xiscles dels esparvers i el grallament de les cornelles i els corbs, volant tots incansables sobre els abismes.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 346, 13).

Els dos són derivats de *grall* o *gralla/grallar*. Fins i tot, *grallament*, sinònim de *degralleig* ‘crit estrident d’un corb’ (*DNV*), també present una vegada al COLEV.

nevarsejada* *f.* (1)

1. [NCOMPT] Caiguda lleugera de neu¹. *La nit era geladíssima, puix que febrer rebolicava l'atmosfera amb vents i nevarsejades.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 159, 16).

Substantiu derivat del verb valencià *nevarsejar* ‘nevar lleugerament a colps petits i nombrosos’, variant ultracorrecta de *nevassejar* i documentat en el *DCVB*, precisament en un text rondallístic d’Enric Valor.

pedregador* *adj.* (1)

1. Part de l’any, en que pedrega¹. *-Santa Rita, que s'escau pel dia vint-i-dós o vint-i-tres, ha estat sempre bastant pedregadora.* (*Enllà de l’horitzó*, 1991: 229, 8).

Adjectiu derivat de *pedregar* ‘caure calamarsa’.

torder* *adj.* (2)

1. Ocell, que s’alimenta de tords¹. *Doncs que ells tampoc no l’havien mort, i allò, l’animal aquell, tenia ja uns esperons i unes piorles que semblava una esmirla tordera..* (*El pollastre de festes*, 1976: 395, 13).

Adjectiu derivat de *tord*.

3.1.1.4. L'habilitació

cerval* *m.* (10)

1. [NCOMPT] (*Felis sylvestris*) Gat salvatge¹ o (*Lynx* sp) Linx¹ (VALOR). *Aquell bosc és ple de llops, raboses i cervals; però la casa té porta, finestres i bones reixes. (La mestra i el manyà, 1976: 399, 3).*

Derivat de *cervo*, que, segons explica el mateix Valor (201-4, 148), designa el *gat salvatge*. Hem de suposar que hi ha hagut el·lipsi de *gat*: (*gat*) *cerval*. D'adjectiu, doncs, ens ha passat a nom.

colliter* *adj.* (1)

1. Arbre o planta, que fa collita^{1c} d'un producte determinat. *Jo, ben menut, coneixia a fons -és clar que amb coneixements vulgars però certers- tota mena d'arbres colliters de la nostra zona climàtica, [...]. (Temps de batuda, 1991: 20, 2).*

Un altre adjectiu germinat per una habilitació d'un substantiu. En un principi *colliter* és 'la persona que fa collita' i Enric Valor l'aplica a 'els arbres o plantes que tenen collita', convertint-lo en una adjectiu.

llenyater* *adj.* (2)

1. Característic dels llenyataires¹. *I, amb tota la seua llibertat llenyatera, ell i la dona escassejaven bastant de la menjuga i passaven més fam que Garronus —un romà flaquíssim, del seguici d'Arènius, que havia caigut en desgràcia en l'afecte del seu senyor. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 32,5).*

Adjectiu creat per habilitació del substantiu *llenyater m., f.*

3.1.1.5. *Variants formals*

aranyeta* f. (1)

1. [NINCOMPT] Aranyó². *Em caldra fer-los una bona desinfecció: tenen la negra, un fong molt petit que acaba amb el fullam, i l'aranyeta i altres coses. (Sense la terra promesa, 1991: 346, 7).*

Aquest substantiu és una variant formal de *aranyó*, ‘malaltia de l’olivera produïda per un insecte coleòpter’. El sufix diminutiu *-ó* és substituït per *-et, -eta*.

bajoquetar* m. (1)

1. [NCOMPT] Camp de fesoleres¹. *Les flairoses tomaqueres, el bajoquetar pacientment encanyat i carregat de fruit i de flor, un quadro de dacsa esplendorosa de panolles i un bancal de blat espès i sucós... (El darrer consell, 1976: 370, 13).*

Ens costava el derivat *bajocar*, de *bajoca*. El diminutiu *bajoqueta* ha arribat a lexicalitzar-se i, com veiem, pot arribar a generar un col·lectiu semblant: *bajoquetar*.

coiolt* m. (1)

Variació formal de *coiot* que no és arrellegada en cap diccionari. Enric Valor sí que l’ha inclosa en el *Vocabulari escolar de la llengua*. El mateix Valor hi vacil·la: en aquest diccionari apareixen les dues en la mateixa entrada.

cut-cut* interj. (9)

Variante formal de *cu-cut*. És l’onomatopeia del so que fa el cant d’un *cucut*, un ocell de nom precisament onomatopeic .

ensofranada* f. (1)

És una variant formal de *ensofrada* i *ensofrat*, inventariada en el *DDLC*. És derivada de *ensofrantar*, variant de *ensofrar*.

gorgolleig* m. (5)

1. [NINCOMPT] Borbolleig¹. *Allò era pels voltants de la Canal, on naix el riu d'Ibi: un lloc delitós, fresc i assolellat, tot acompanyat, seguit, de tendres refiis de rossinyols i gorgolleigs misteriosos de fontetes amagades. (El tres plets de Pasqua Granada, 1976: 303, 20).*

Variant formal de *borbolleig* ‘Soroll d’un líquid que borboleja’ amb un encreuament de *gorgoll* ‘raig o broll d’aigua, d’una font, etc’ (DCVB), emprat al català occidental.

omada* f. (2)

1. Vegeu *omeda f.*

omeda f.

1. [NCOMPT] Conjunt d’oms¹. [...] *pujava un baf de fecunditat de les xopades i omades dels fondals i els barrancs; alenaven la resina les pinedes fosques; travessaven el cel blavíssim les faldes, els todons, les tórtors; [...]. (La idea de l’emigrant, 1982: 220, 19).*

Variant morfològica de *omeda*, amb el sufix *-ada* cf. *pineda* i *pinada*.

3.1.1.6. Altres novetats

alacrana* f. (1)

- [NCOMPT] (*Gryllotalpa gryllotalpa*) Cadell¹ (VALOR). [...] *xerrics brillants dels grills, habitants d’arbres i verdines; bordonaments de les misterioses alacranes dins els seus caus invisibles, i el riure de les aigües ignorades en sequioles i fontinyols. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 15).*

Aquest és un substantiu molt interessant perquè en el glossari de les *Rondalles Valencianes* (2010-6, 146), Enric Valor fa la definició de *alacrana* i diu: ‘sembla que és l’anomenat *acheta campestris*’. Però, tal com s’indica en la definició del *DOLEV-Natura*,

sembla que és el *cadell*. Segurament, per a diferenciar-lo del *alacrà* vertader s'ha feminitzat el nom.

mocigaló* m. (2)

1. [NCOMPT] Ratapenada¹ (DECat). *Com a resposta, dalt al cel la tronada va redoblar la seua fúria, un llamp esqueixà els núvols des dels pics negres com ales de mocigaló de les Penyes de Camara... (El jugador de Petrer, 1980: 199, 16).*

Aquesta és una de les formes que es conserven al migjorn valencià. Coromines (v, 849a36) explica que totes provenen del mossàrab com *mosseguello* a Crevillent. Ara bé, basta observar que és un un tipus lèxic que, amb *moceguillo* i variants, fa continuïtat en terres de Múrcia, pel Baix Segura i per la Manxa...

3.1.2. Novetats semàntiques: accepcions no enregistrades

Pocs autors s'han encarregat d'estudiar les noves accepcions que Valor fa servir en les seues obres literàries o lexicogràfiques. Cal destacar Casanova (1996, 152) on fa un llistat d'algunes que apareixen en el *Diccionari Castellut* del mateix Valor i de Josep Giner.

Després d'estudiar el lèxic de la natura del *COLEV*, s'han trobat 72 accepcions noves, un 2% del total. Recordem que el percentatge de noves paraules (50) és del 3%, cosa lògica ja que hi ha més accepcions que paraules. Cal destacar que 3 d'aquestes noves accepcions són registrades per *VALOR*.

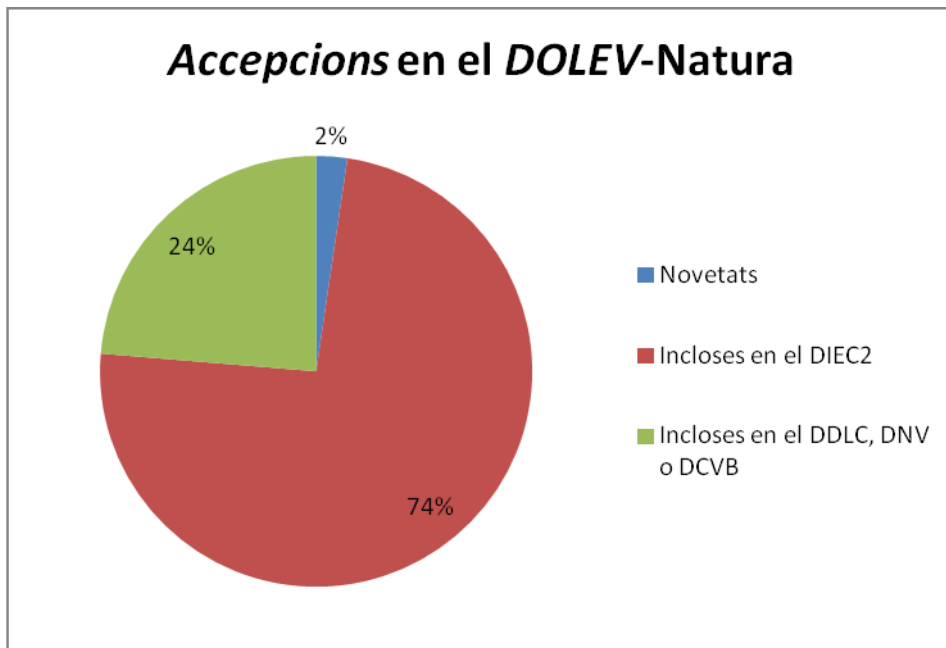

Fig. 2

De tota manera són un nombre considerable, que convé atendre, ni que siga amb una selecció de les més interessants. També s'ha de fer esment a la dificultat de destriar allò que és estilístic d'allò que són usos arrelats al català. La gran majoria de noves accepcions han estat creades per processos metafòrics o metonímics com revela la següent classificació. El número que acompanya el mot indica l'accepció nova.

- Accepcions metafòriques: *abrasit*², *aixoplugar*⁵, *ancorat*³, *arrelar*¹, *arrelar*^{3b}, *bardissa*³, *boira*^{2d}, *bordonament*¹, *cabiró*², *cadell*¹, *cadell*³, *cama-roja*³, *cantar*^{3a}, *cavalló*³, *cep*³, *cetaci*¹, *cotó-en-pèl*², *cua*², *cuc*², *empelt*³, *engolfar*¹, *escatós*², *escotar*¹, *fronda*², *gelar*², *gelat*⁷, *gruta*², *llamp*^{2b}, *papallona*², *peix*², *pendent*², *penya-segat*² i *serra*².

Vegeu els exemples següents:

•**abrasit** *adj.* (11)

1. Vegeu *abrasir* *v.*
2. *Activitat, esgotadora (*VALOR*). —*Jo em faré vell —deia l'Adrià— i necessitaré un fadrí que m'ajude en les feines feixugues i abrasides; almenys un.* (Nabet, 1976: 356, 14).

Valor explica en el glossari de les *Rondalles Valencianes* (2011-8, 147) que *abrasits* ‘es diu familiarment dels treballs molt esgotadors, com els de l’agricultura’. Aquesta forma és viva als parlars meridionals i és una projecció metafòrica de tenir set i fam. Quan manquen els recursos, o sia, els diners, s’ha de treballar desesperadament per guanyar-se la vida. La primera accepció és arrelgada pel *DDLC* i la segona, pel *DCVB* que, a més a més, explica que les dues formes es conserven al sud del País Valencià.

arrelar v. (1)

1b. *tr. Una cosa o un fenomen atmosfèric, fixar-se a un lloc. *Darrers d'octubre, i ve una nuvolada com la que tenien, i s'arrela l'airet de la mar, i vinga traure boira espessa com si fos cotó-en-pèl, [...].* (*Contalles de la boira*, 1982: 340, 27).

3b. *intr. Béns o possessions agràries, fixar-se al sòl.

➤ adj. *Havia posseït des de sempre una gran fortuna en béns arrelats a terra -masos, boscos, cases-. (Sense la terra promesa, 1991: 2, 5).*

Aquests dos sentit de *arrelar* tenen una base metafòrica ja que els dos es formen a partir de la idea de *enganxar-se*, però amb la diferència que el primer cas és l’aire que ve de moment i *s’enganxa* a la muntanya i, en l’altra accepció, els *masos*, *boscos* i *cases* ja hi són *enganxats* a la terra.

engolfar v. (4)

1. *intr. pron. Algú, endinsar-se muntanyes endins, fins a perdre’s. *S’hi passen plans, rius, torrents i congosts força dificultosos; hi ha terribles camps d’esbarzers on us engolfaríeu i us enganxaríeu per mesos o periríeu amb les vostres robes i carns esqueixades...* (*El Castell del Sol*, 1975: 96, 7).

➤ adj. *Sí que es presentava lleig l’oratge; no era cosa de quedar-se engolfats dins els colls i els barrancs difícils que havien de travessar. (Sense la terra promesa, 1991: 92, 31).*

Enric Valor aplica el significat de *engolfar* ‘una embarcació, endinsar-se mar endins, fins a perdre de vista la riba’ a les persones i canvia el *mar* per la *muntanya*, a més a més, inclou el concepte de ‘perdre’s’ per cosir aquesta nova accepció.

La majoria de les noves accepcions metafòriques es donen en substantius que prenen un altre significat. S'han detectat casos en què hi ha un projecció d'un esquema espacial sobre un de més abstracte. Encara que és difícil de destriar si són usos semantitzats o simplement usos estilístics tal i com s'ha apuntat adés.

pendent *m.* (15)

2. *[NCOMPT] Abisme^{1c}. *Banyuls, de sobte, s'adonà que no es podia deixar anar massa lleugerament pel pendent de les seues opinions i desigs. (Sense la terra promesa, 1991: 179, 11).*

penya-segat *m.* (2)

2. *[NINCOMPT] Abisme^{1c}. *Tanmateix, el reflux d'aquestes onades s'estavellava amb poca eficàcia contra els penya-segats del cor de Maria-Júlia, obsessionada internament pels seus problemes de dona fogosa i alhora rígida i desorientada, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 608, 13).*

Si ens fixem en les accepcions d'aquests dos substantius espacials (*pendent* i *penya-segat*), s'observa que la definició ens remet a *abisme*. Tenen una base metafòrica i remetent a esquemes abstractes. El significat és el mateix que el de *abisme*^{1c} 'part més profunda i incomprensible del pensament o de l'ànima'.

S'ha de destacar un altre grup de mots que amb accepcions metafòriques, són els noms d'animals o parts d'aquests.

cadell *m., f.* (10)

1. *[NCOMPT] Fill. *Els retia el "vostè" més natural i cerimoniós, tan jovenets com eren encara els cadells de l'amo -ella encara xica, i Rafelet un adolescent no gaire desenrotllat-, perquè això era l'inveterat i fort costum establert. (Sense la terra promesa, 1991: 251, 10).*
3. *[NCOMPT] Fill d'un lloc. *¡Allò sí que va ser un heroi de veritat: displicent, valent, flixat, astut!... ¡Quin cadell de la terra dels cingles i dels barrancs! (Don Joan de la Panarra, 1976: 321, 10).*

Des de l'accepció 'petit del gos', o siga, 'el *fill* del gos', s'han construït metafòricament les altres dos: 'fill' i 'fill d'un lloc'.

cetaci m. (1)

1. ***[NCOMPT]** Alguna cosa molt gran. [...] *a cavall del trencament que separa la Serrella -la de les crestes dentudes i dilatades- del cetaci immens i escapçat de l'Aitana. (L'ambició d'Aleix, 1982: 48, 19).*

Enric Valor emprà el significat de *cetaci* 'ordre dels mamífers marins, amb la cua transformada en una aleta caudal ampla de funció propulsora, que comprén les balenes i els dofins' per a explicar la diferència entre una serra petita, Serrella, i una serra immensa, l'Aitana; i ho fa comparant-la amb uns dels mamífers marins més grans que existeixen.

Escatós2 és un altre exemple d'accepció nova creada metafòricament, encara que hi ha més com *cuc2* i *papallona2*.

escatós adj. (7)

2. *Alguna cosa, amb forma d'escata^{1b}. *Cridava l'atenció la seua soca gruixuda i serpejant, escatosa, que semblava la cua d'un drac fabulós arrapant-se frontera amunt. (El pollastre de festes, 1976: 402, 6).*

Un altre cas, sobre el qual hi ha estudis,¹² és el nom dels núvols. Enric Valor fa servir dues novetats, *cabiró* i *peix*, les dues projectades metafòricament perquè s'hi assemblen per la figura. Valor (2013-4, 147) explica el significat figurat de *cabiró*, tal com es pot copsar en l'exemple.

¹² Molt interessant són els reculls d'Albert Manent sota el títol *Els noms populars dels núvols, boires i vents...* de diferents comarques i llocs d'on arreplega aquests mots gràcies a les entrevistes amb la gent més gran que coneixia molt bé aquests temes, normalment llauradors, ramaders, pastors... gent del camp.

cabiró m. (2)

2. *[NCOMPT] Núvol petit i bastant compacte (*VALOR*). *Dia de juliol: cabironets de bon temps per dalt les altes carenes, cel rentat.* (*El rei Astoret*, 1975: 314, 14).

peix m. (41)

2. *[NCOMPT] Núvol¹ en forma de peix^{1a}. *S'havia girat fred; pel cel corrien aquells peixos daurats que solen fer-se a la posta, aquelles esmoladores gegantines que animaven a darrera hora del dia la solitud del cel.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 493, 18).

A partir dels fenòmens meteorològics com *boira* o *llamp* també es produeixen noves accepcions metafòriques.

boira f. (152)

- 2d. *[NINCOMPT] Somnolència. *Unes hores després, entre les boires de la son, va sentir l'escataineig d'unes gallines i el cant agut i familiar d'un gall.* (*Abella*, 1976: 116, 8).

L'accepció 'somnolència' del substantiu *boira* s'ha bastit des del concepte de 'transparència', quan hi ha *boira* no hi ha nitidesa. Aquesta idea s'ha projectat cap a un dels estats de la son, aquell en el qual hi ha certa dificultat en la percepció, però s'és capaç de sentir estímuls exteriors.

llamp m. (63)

- 2b. *[NCOMPT] Manifestació violenta d'un record. *Ell ho veia així amb una emoció profunda. Llamps de record l'il·luminaven malenconiosament.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 289, 1).

Una de les accepcions no normatives de *llamp* aplegada en el *DDL* és 'manifestació violenta d'un sentiment' que també s'ha construït metafòricament. Enric Valor fa un pas més enllà, la projecta cap als *records* i genera aquesta nova accepció.

Finalment destaquem que Enric Valor (2010-6, 148) recull una accepció nova per al substantiu *bordonament*.

bordonament m. (1)

1. *[NCOMPT] Cant dels cadells¹, semblant a un seguit de notes greus, com de bordó² (VALOR). [...] *xerrics brillants dels grills, habitants d'arbres i verdines; bordonaments de les misterioses alacranes dins els seus caus invisibles, i el riure de les aigües ignorades en sequioles i fontinyols. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 15).*

Aquesta nova accepció ha estat bastida mitjançant la comparació del so que fan les *alacranes (cadells)* al cantar amb el que fan els *bordons* ‘campana de so més greu en un carilló’.

apegar-se com una llapassa loc. verb. 1. *Adherir-se fortament. *I ell arribà a desesperar-se, puix tenia l'amor a ella apegat com una llapassa enmig del cor. (Contalles de la boira, 1982: 340, 26).*

Aquesta locució és inventariada pel *DIEC2* encara que amb un altre significat ‘fer-se pesat’ i el *DNV* l’arreplega amb el significat de ‘buscar companyia’. La tractem en aquest apartat perquè és una accepció metafòrica, encara que siga d’una locució.

- Metonímiques: *abofegar1 airós3, alcig1, cendra2, cendra4, citró1, colgar4, confitat1, ensofranat2, espartós1, estel2, falda4, femar2, florejar1, font1c, fusta3, gelar1c, limfa1, mallada1, mari2, morisc1, palloc2, sardina2 sorra1 torada1 i ventisquer2.*

El següent tipus de noves accepcions són les creades mitjançant la metonímia. En destacarem unes quantes per il·lustrar aquest mecanisme de creació lèxica.

airós adj. (21)

3. *Vestit o peça de vestir, desplaçar-se suspesa en l’aire per la força del vent. [...] *bonica amb el seu gipó ajustat, la seua airosa falda de ratlles multicolors, [...]. (Abella, 1976: 108, 24).*

Accepció creada metonímicament perquè explica una qualitat d'una peça de vestir, en aquest exemple i en la majoria d'altres casos es refereix a una falda.

•alcig m. (2)

1. *[NCOMPT] Indret on s'amaguen coses de valor (*VALOR*). *Amb les cent lliures guanyades, ficades en un alcig de les alforges, Joan-Antoni anava alegre com unes pasqües. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 229, 13).*
2. [NCOMPT] Coses de valor amagades en un alcig¹ (*DNV*). [...] *Paulus, pretextant que no es trobava massa bé, es quedà a casa, li escorcollà l'alcig i li furtà ni més ni menys que una moneda de coure com un sol. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 32, 26).*

Aquest és un mot que només s'usa al sud del País Valencià. Tant Enric Valor (2013-1, 126) com el *DNV* expliquen que significa “conjunt de coses de valor ben alçades i guardades”, encara que en el glossari de les *Rondalles Valencianes* (2010-6, 147) també es diu que per extensió és “el lloc on es guarden”. És un derivat del verb *alçar* i el *DECat* (I, 230b57) el defineix com a “compartiment per desar” i l'escriu també com *alcitx*. En el mateix *DECat* (I, 233a14) Coromines conta que és vagament mossàrab i que Valor hauria de dir si només es diu a Castalla. El mestre castallut ens diu que en castellà és una *talega*, *Vocabulari escolar de la llengua* (1989, 179). Segons Colomina (1996, 229) és germà del baix-aragonés *alcijo* “cantidad de dinero o cosas comestibles que uno guarda secretamente”. A la Marina, *alça(d)illo*. Per tant, no deu ser un mot genuí...

•colgar v. (36)

4. **intr.* Un sentiment, amagar.

➤ *adj.* [...] *restes històriques, ofenses que ja no eren, a força d'oblit, més que un poderós sentiment colgat en l'inconscient de la gent del poble, on obrava com un instint. (Temps de batuda, 1991: 316, 7).*

Un altre verb que pren un significat nou metonímic: quan alguna cosa es *colga*, és *amagada*; en aquest cas, s'aplica a un sentiment.

sardina *f.* (20)

2. *[NCOMPT] Mort. -*O hi haurà alguna sardina! És a dir, un mort.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 524, 20).

El fragment de la novel·la revela el significat de *sardina* en aquest context. No s'han trobat indicis clars d'on ve aquesta accepció, però segurament aquest sentit ve de 'persona o bèstia magra, molt prima' (*DCVB*).

mallada *f.* (7)

1. *[NCOMPT] Lloc on algú pernocta. *Al capdamunt de la serra, hi ha un pla rodat d'alts penyals grossos, i allí és on tenen la mallada els roders.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 344, 12).

El *DCVB* utilitza una accepció semblant 'lloc arrecerat on s'aturen a reposar els pastors i llurs ramats', però la novetat és que Enric Valor no sols l'usa per als *pastors* sinó també per a altre grup de persones, els *roders*.

- Altres: *bajoqueta2*, *barraca2*, *clot4*, *crestut1*, *florit2*, *gramàntol1*, *rellampec2a*, *server1* i *vibra1*.

rellampec *m.* (7)

2. *[NCOMPT] Llampec^{2a}. [...] *un home estrany, prim i llarg, de gran nas aguilenc i ulls esqueixats i plens de rellampecs.* (*El dimoni fumador*, 1975: 209, 20).

Rellampec és sinònim de *llampec* i una de les formes emprades en el català occidental. Valor fa servir aquestes dues formes amb el significat de 'esclat de llum viu i instantani'.

server m. (2)

1. *[NCOMPT] (*Brachypodium retusum*) Fenàs¹. *Pep el col·locà sobre un tou de server, i ell se li va asseure a la vora. (Sense la terra promesa, 1991: 488, 4).*

Aquesta accepció s'ha creat a partir del nom compost *fenàs server* com d'altres compostos explicats adés, *gat cerval*>*cerval*. Només l'arplega el *DCVB* i Pellicer (2001, 58) que el localitza a Tibi, tant Valor com el metge valencià utilitzen el nom de *fenàs* i el de *server* com a sinònims. En el català general, s'usa el nom de *fenàs* com a general per a designar diversos gèneres i espècies de gramínies i el de *llostó* (*Brachypodium retusum*) al Roselló, l'Empordà i el Vallés (*DCVB*).

vibra f. (2)

1. *[NCOMPT] (*Elaphe scalaria*) Sacre¹. *Ix el sacre, que és bastant llarg, més que l'escurçó, i ample, amb una escala pintada en el llom i una espècie de berruga damunt del morro... [...] en acabant, baldada la vibra, la talla ben tranquil de quatre mossos... (Temps de batuda, 1991: 58, 14).*

Una de les accepcions inventariada en els diccionaris és la de 'escurçó', però en aquesta ocasió Enric Valor empra *vibra* com a 'sacre'. En el fragment de la novel·la parla de *sacre* i de *escurçó*, però realment qui acaba 'baldada' és el *sacre*.¹³

3.1.3. Unitats fraseològiques

L'últim apartat de novetats lexicogràfiques és el de la fraseologia. Es tracten les locucions i també els refranys i es classifiquen segons el tipus. I s'analitzen els més

¹³ Reproduïm l'exemple complet: "Ah si els veia treballar, senyoreta! -s'esplaià ell-. Ix el sacre, que és bastant llarg, més que l'escurçó, i ample, amb una escala pintada en el llom i una espècie de berruga damunt del morro... Si és en terra plana, no té escapatòria: el "fosterer" se li tira de rondó, me l'agafa pel bascoll i amb un parell d'espoltides li desconjunta l'espina; en acabant, baldada la vibra, la talla ben tranquil de quatre mossos... Els escurçons són més lleugers i perillosos, i a vegades li claven mossegada en el cap i aquest se li unfla com una barcella abans de morir".

destacats, tal com s'ha fet als apartats anteriors. S'han trobat 80 unitats fraseològiques noves, un nombre major que el de paraules (50) i accepcions (72); a més a més, el percentatge és també molt més gran com es pot observar a la fig. 3. Cal recordar que el percentatge de lèxic nou és del 3% i el d'accepcions noves és del 2%, molt per sota del de la fraseologia nova, que arriba al 23%. De les 80 unitats fraseològiques, 12 són inventariades per altres diccionaris, com *VALOR* (9), el *DGMG* (1), el *DECat* (1) i el *GDLC* (1).

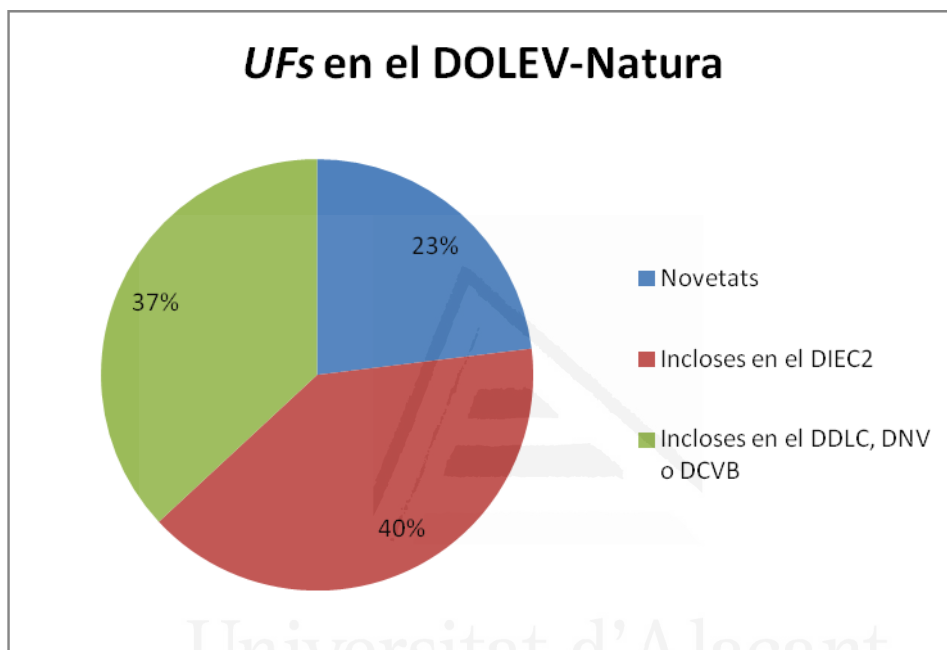

Fig. 3

- Locucions verbals: *anar al bou, anar-se'n pels núvols, cobrar pel pebre, davallar del cel, deixar per conills verds, despedregar el camí, donar la calda, eixir del cau, enganxar-se com les cireres, ennuvol·lar-se el temps, esmorzar com un jò nec, esperar en barraca/barraqueta, ésser un tronc, fer carraix, fer el bou, fer llenya, fer mallada, florejar les terres, matar dos ocells d'un tir, menjar com un tro, no alçar una sargantana de la cua, pareix una canya d'haure nius, picar un sacre, tancar a pedra i puny, tirar a gat i tirar l'ase per la finestra.*
- Locucions nominals: *alls durs, argelaga vera, bótes vuitantenes, botja fematera, botja negra, bous i torades, bufalaga vera, cigró de saiüc, cos de podadora, falcilla reial, gat empiulat, gra d'arena, herba coronel·la, llàgrima cocodrilesca, llavadora de penya, neu borda, perera tendral, pi donzell, raig de Sant Martí, terra fetge, vida conreada.*

- Locucions adjectivals: *baldat com un lluç, baldat com un ruc, baldat com una tonyina, com a canyes, com a ribes, com cep fruitós, com un albadoc de magraner, com un callòs, com un jòneg, com un palloc, com una canya de marge, com una canya d'haure ametles, en clar, ésser un bou, fer cara de mussol, fet un margalló, fora del cavat, lleig com un fes, més toix que una òbila, roig com l'espiga de panís, vermell com un titot.*
- Locucions adverbials: *a bot de sacre, a núvol, com el blat a Castella, com un gat cerval, com un ocell engabiat, com un rellampec, com/per/en un rellamp, no pesar una voliana, un no com un perelló.*
- Locucions interjectives: *ni un gra.*
- Refranys: *cap avall l'aigua corre i l'oli diu al vi, vine ací cosí.*

Com es pot observar, Enric Valor usa gran nombre d'unitats fraseològiques i moltes són novetats lexicogràfiques o no són normatives. Els personatges de l'obra valoriana, especialment en les *Rondalles*, reflecteixen amb la llengua que “parlen” la manera de viure i d'entendre el món de la gent d'aquestes terres. Valor encara que les ha literaturitzades ha fet que els personatges empen aquesta fraseologia, els dialectalismes i el lèxic tradicional que s'ha comentat adés per a ser fidels a aquest tipus de narracions. Maria Conca¹⁴ (1996: 47-60) ha estudiat i ha classificat algunes de les unitats fraseològiques de la producció rondallística de Valor. Nosaltres ens centrarem en aquelles que suposen una novetat lexicogràfica.

Aquest treball no pretén fer un estudi teòric sobre les unitats fraseològiques: locucions, refranys... Altres autors com Fuster & Sánchez (2012 i 2014) o Corpas (1996) han reflexionat sobres aquest tema; siga'ns permés de recordar només les paraules de Fuster & Sánchez (2014, 244):

¹⁴ Maria Conca acaba l'article sobre la riquesa fraseològica d'Enric Valor amb aquestes sàvies paraules: “*En conclusió, l'estil de llengua configurat per Valor s'ha adequat perfectament a les exigències de versemblança del món de ficció de la rondalla, car aquest és un text que conté unes marques personals, espacials i temporals molt específiques, on trobem uns personatges: llenyaters, bruixes, forners, gegants, velletes, reis, prínceps, cavallers, dimonis, que han de parlar d'acord amb la seva condició i segons l'interlocutor, el tema i la situació comunicativa. Així, tant el narrador com els personatges, quan es troben en situacions interactives, de diàleg, usen una llengua oral col·loquial, rica en matisos expressius, que venen donats, en gran mesura, per les característiques de la fraseologia emprada, corresponent a una varietat molt interessant de la llengua catalana en el coneixement de la qual Enric Valor és cap de caps*”.

Les UFs són unitats del lèxic que presenten essencialment una particularitat: estan formades per altres unitats que pertanyen al mateix nivell de la llengua, és a dir, són polilèxiques. Aquest tret l'adquireixen mitjançant un procés de fixació observable des d'una perspectiva diacrònica. Es tracta d'un procés que parteix d'una combinació lliure de paraules amb característiques diverses i conclou amb una expressió amb un grau més alt de fixació, que pot anar associat a un determinat grau d'idiomaticitat, en el sentit de no-composicionalitat.¹⁵

Corpas (1996) divideix les unitats fraseològiques en tres categories: col·locacions, locucions i enunciats fraseològics. Com s'ha dit adés, aquest estudi s'ocuparà de les locucions i dels enunciats fraseològics, en què incloem els refranys.

En el nostre corpus, sobreixen per nombre les locucions comparatives. Són al capdavant recursos cognitius fonamentats en el coneixement del món i en la projecció d'aquest coneixement sobre àmbits conceptuals nous, més llunyans, més abstractes. Vet-les ací:

Locucions verbals: *enganxar-se com les cireres, esmorzar com un jò nec, menjar com un tro i pareix una canya d'haure nius.*

Locucions adjectivals: *baldat com un lluç, baldat com un ruc, baldat com una tonyina, com a canyes, com a canyes, com un albadoc de magraner, com una canya d'haure ametles, com una canya de marge, com a ribes, com cep fruitós, com un callòs, com un palloc, lleig com un fes, més toix que una òbila, roig com l'espiga de panís i vermell com un titot.*

Locucions adverbials: *com el blat a Castella, com un gat cerval, com un ocell engabiàt, com un rellampec, com/per/en un rellamp i un no com un perelló.*

En comentem alguna de les més interessants per alguna de les seues característiques.

Valor fa servir algunes locucions que són sinònimes i en les quals hi ha alguna petita variació com en: *com una canya de marge, com una canya d'haure ametles i pareix una canya d'haure nius.* El significat de les tres és el mateix 'algú alt i prim'. A banda del

¹⁵ La no composicionalitat implica que el significat global de la unitat no es pot deduir a partir dels significats individuals dels mots que la componen.

significat es pot ressaltar que les locucions ens ajuden a entendre on es crien les *canyes* i per què s'empren, o siga, per entendre el món que ens envolta.

El mateix ocorre amb *baldat com un lluç*, *baldat com un ruc*, *baldat com una tonyina*. Comparen dos peixos que, per a pescar-los, cal esgotar-los; i un animal que treballa molt en les faenes del camp i de transport i que també es cansa amb 'algú molt cansat i sense forces'.

En *com un rellampec* i *com un rellamp* hi ha variants territorials de la normativa *com un llamp*, també utilitzada per Valor. *Rellampec* es diu a la Foia de Castalla, contrada natal de l'autor, i *rellamp* a tot el País Valencià, a més del Baix Aragó (DCVB).

Per acabar amb aquest grup es mostraran per separat tres locucions: *com cep fruitós*, *com un callòs*, *com el blat a Castella*.

com cep fruitós* *loc. adj.* 1. Algú o alguna cosa, fèrtil. *I era la llei; recordà el salm que pronostica: Ta muller esdevindrà com cep fruitós dins el secret de ta casa. (Sense la terra promesa, 1991: 487, 5).*

Aquesta locució es fa servir metafòricament, com moltes de les anteriors en aquest cas, per descriure una dona fèrtil.

com un callòs* *loc. adj.* 1. Algú, molt prim. —*¡Oh, venia sec com un callòs, de travessar aqueixes Manxes interminables! —comentà tot contentó. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 278, 21).*

Valor mateix explica que *callòs* vol dir 'cuc gros i d'aspecte molt sec que es cria en les branques mortes o en les soques velles' (2011-3, 147). El *DNV* documenta aquest mot però amb el significat de *cadell* que és un insecte ortòpter. Algú molt sec, és algú molt prim, per tant és una altra locució emprada de manera metafòrica.

com el blat a Castella* *loc. adv.* 1. Algú o alguna cosa que es cria sense conreu ni cura i amb absoluta llibertat (*VALOR*). *Casilda ja diem que l'havia criada com el blat a Castella. De filar, teixir i aqueixes altres coses esmentades per Muntalt, no en sabia un mos. (Les animetes, 1976: 272, 19).*

Aquesta locució només és inventariada per Valor (2013-7, 146). A més a més, no s'ha trobat documentada en cap altre diccionari o document. Pot ser un neologisme creat pel mateix autor: Castella, a diferència del País Valencià, té molt de territori pla i, per això, molts camps on plantar *blat* i altres cereals. A més a més, sol ser una zona més plujosa que la mediterrània i no necessita tanta cura per poder créixer. L'escriptor valencià l'aplica a persones i a altres coses.

a núvol* *loc. adv.* 1. Toc de campana per a avisar d'una tempesta. *El modest riuet de Castalla passarà a riu en un bell en sec; toquen les campanes "a núvol", toc per avisar els distrets. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 20).*

Locució no enregistrada en cap diccionari, encara que coneguda i explicada a diferents manuals de campaners 'toc de campana per a trencar els núvols i evitar una pedregada' (Albà & Ferret & Milà & Miret, 2013: 8). Valor empra aquesta locució 'per a avisar d'una tempesta'.

cobrar pel pebre* *loc. verb.* 1. Cobrar, molt car alguna cosa. *-Deu ser cosa d'anar-s'ho pensant i no comprar-ne sempre de la Manxa, d'aqueixos de la Hoya Gonzalo, que te'ls cobren pel pebre. (Sense la terra promesa, 1991: 527, 7).*

És una variant de la locució *costar el pebre* amb el mateix significat i arrellegada en el *DCVB* i en el *DNV*. A l'edat mitjana, el *pebre sec* s'emprava com a moneda de canvi: era molt car perquè normalment s'havia d'importar.

deixar per conills verds* *loc. verb.* 1. Algú, renunciar a fer o descobrir alguna cosa per impossible (*VALOR*). *L'anell, malgrat totes les recerques, no apareixia, i ella i Roseta, com que havien regirat tots els amagatalls i racons de la casa i tots els prestatges i calaixos de la botiga, a la fi s'ho van deixar per conills verds, que solen dir. El donaren per definitivament perdut. (Abella, 1976: 120, 17).*

Valor (2010-5, 180) ja inventaria aquesta locució, tot i que en un sentit més restringit: 'renunciar a endevinar-ho, a descobrir-ho'. Un *conill verd* és una cosa impossible, igual que intentar fer o resoldre coses que no tenen solució.

despedregar el camí* *loc. verb.* 1. Algú, solucionar els obstacles d'un assumpte. *Ell feia el seu ofici i no estava obligat a fer investigacions policiaques, i, encara més, perquè darrere hi havia una força totalment responsable com era don Rafel, que ja es despedregaria el camí arribat el cas.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 379, 8).

Locució de base metafòrica: llevar les pedres d'un camí és facilitar la resolució dels problemes.

fer mallada* *loc. verb.* 1. Algú, pernoctar en un lloc (*DECat*). *Llavors se li va cloure la nit, i hagué de fer mallada davall d'unes penyes que el tapaven del ros i de la fredor nocturna.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 135, 20).

Locució d'origen ramader documentada només pel *DECat* (*V*, 397b46). *Mallada* 'lloc on jeu el bestiar etc.' és, segons aquest diccionari, exclusiu de les terres de l'Ebre i del País Valencià. A l'*Spill* de Jaume Roig ja apareix "fes-hi mallada, pren-hi posada".

florejar les terres* *loc. verb.* 1. Algú, fer-hi un exploració tocant sols els millors arbres o cultius per a una determinada aplicació. *I com que no podien donar abast a tots els conreus, es posaven a florejar les terres de les masades i deixaven erms extensos abancalats de segona i de tercera tot concentrant l'esforç en les terres fetge.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 526, 1).

Aquesta locució de base metonímica no l'hem trobat documentada a cap diccionari. Cf. *florejar el bosc* 'fer-hi una explotació tocant sols els millors arbres o els més apropiats per a una determinada aplicació, i no els altres.' (*DCVB*).

matar dos ocells d'un sol tir* *loc. verb.* 1. Algú, resoldre diverses qüestions en una sola acció. *Tot i ser una mica bleada i somiatruites per a moltes coses, sempre havia procurat matar dos ocells d'un sol tir: tenir un home trempat que satisfés la seua normal concupiscència, i alhora un marit que la tragués per sempre de la inseguretat econòmica.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 412, 22).

En aquest cas tenim una variant de la locució *matar dos pardals d'un tir*.

no alçar una sargantana de la cua* *loc. verb.* 1. Algú, no aconseguir allò que pretén. -*No alçaràs mai una sargantana de la cua -resumí Ximet. (Enllà de l'horitzó, 1991: 290, 7).*

Variante formal de la locució *no alçar un gat del rabo (DNI)*. La forma valoriana pot resultar més intensiva: una *sargantana* pesa encara menys.

tirar a gat* *loc. verb.* 1. Una mula o un ase, recolzar-se en les peüngles i els dits per a pujar una costera. *Les mules tiraven a gat per la costa d'Orxeta. (Viatge de Nadal, 1982: 394, 23).*

Locució no documentada en cap diccionari ni en cap document dels investigats. Sabem del seu significat gràcies a un informant de Tibi que viu a Xixona, Pepe el Tibiero': el qual ens va explicar el significat d'aquesta locució "Les mules o els ases havien de fer molt d'esforç perquè, per aprofitar els viatges i traure més benefici, els carros es carregaven amb doble càrrega. I semblaven un gat quan trau les ungles per aferrar-se a algun lloc. Els carros portaven llenya o gel de la Carrasqueta als pobles veïns o d'altres mercaderies d'Agost a Tibi i Castalla". Segurament Enric Valor coneixia aquesta locució perquè vivia en aquesta comarca.

tirar l'ase per la finestra* *loc. verb.* 1. Algú, gastar molt, especialment en una celebració (*VALOR*). *D'avui en avant, que vinguen filles i gendres i néts, que ací els obsequiarem, si cal, tirant l'ase per la finestra. (El pollastre de festes, 1976: 408, 1).*

Aquesta locució és aplegada per Valor (2013-7, 148) i és una variante formal de *tirar la casa per la finestra* i de *tirar el burro per la finestra (DNI)*.

Un altre grup important és el de les locucions nominals que designen plantes, arbres, fruits o animals: *argelaga vera, botja fematera, bufalaga vera, cigró de saüc, falcilla reial, herba coronel·la, perera tendral, pi donzell, sevina xaparra, timó mascle i timó reial*. Vegem-ne algun petit detall.

botja fematera* *loc. nom.* 1. (*Helichrysum stoechas*) Sempreviva borda¹ (*loc.*) *En l'altre, penjant de petites estaques, apareixien serps dissecades, gripaus en moixama i una botja fematera plena de mosques mortes. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 170, 23).*

Locució metonímica perquè al·ludeix a un dels usos d'aquesta planta: fer fem, ja que es podreix prompte (Pellicer 2001, 116); és denominació de Penàguila, Benifallim, la Torre de les Maçanes, Castalla, Tibi, Gorga, Benilloba i Benialfaquí.

bufalaga vera* *loc. nom.* 1. (*Alyssum spinosum*) Botgeta¹. *En aquella ombria hi havia sàlvia, bufalagues veres, corones de reina agafades a les roques [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 250, 3).*

Sinònim de *botja blanca*; totes dues són denominacions conegudes al País Valencià (Cavanilles 1802, 402). Retrobem l'especificador *ver*, *vera* en *argelaga vera*:

argelaga vera* *loc. nom.* 1. (*Ulex parviflorus*) Argelaga¹. *També li collí estepes, argelagues veres i fenàs secallós que li servissen de bon encenall. (La mestra i el manyà, 1975: 404, 16).*

cigró de saüc* *loc. nom.* 1. (*Cicer arietinum*) Cigró^{1a} de la varietat *macrocarpum* que es cultiva des de l'època romana en la població de Fuentesauco i altres llocs de la comarca zamorana de La Guareña. *Arròs, un parell de quilos... cigrons del saüc, un quilo. (Temps de batuda, 1991: 225, 15).*

Documentada per Reig (2015). Al·ludeix a la procedència d'aquest llegum.

falcilla reial* *loc. nom.* 1. (*Apus melba*) Ballester¹. [...] *deixar solta la seua imaginació com aquelles falcilles reials que pujaven i baixaven com sagetes damunt les altures més abismals i inaccessibles de la mare Aitana. (La idea de l'emigrant, 1982: 210, 23).*

Cf. *falzia reial* (DCVB, Illes Balears). Només apareix una vegada en el nostre corpus. És el Ballester o *Falcia de panxa blanca* (País Valencià). Valor empra *falcia*, *falcilla* o

falcillot per a referir-se al *Apus apus*; en aquest cas segurament es refereix a l'espècie *Apus melba*, 'ocell de la família dels apòdids amb el dors bru i el ventre blanc, que habita les zones muntanyoses durant l'estiu'.

herba coronel·la* *loc. nom.* 1. (*Dorycnium hirsutum*) Botja peluda¹ (VALOR). — *L'herba coronel·la, que li rebaixe la sang!* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 181, 22).

Fitònim només documentat en Valor (2011-3, 154). És aplegat en diferents manuals de plantes com a *coronela* (Pellicer 2001, 96).

perera tendral* *loc. nom.* 1. Arbre que fa peres¹ grosses, vermelloses, llargueres, molt sucoses i molt bones, maduren pel juliol i l'agost. *Adrià trau la berena de l'arganell, i, a l'ombra d'una perera tendral que hi havia vora marge, estén una manteta, posa dos cantals per a seure-hi, un de gros i un altre de petit per al fillet, i comencen a dinar.* (*Nabet*, 1976: 360, 17).

Denominació basada metonímicament en el nom de la varietat de fruita: *pera tendral*: 'pera grossa, vermellosa, llarguera, molt sucosa i molt bona que madura pel juliol i l'agost.' (DDLC).

pi donzell* *loc. nom.* 1. (*Pinus pinea*) Pi pinyoner¹ (*loc.*). [...] *on en una de les successives existències per què havia passat, havia estat arbre, un pi donzell coput, fort i resistent, mai no abatut pels vents ni les tempestes.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 81, 22).

Locució metonímica, segurament formada perquè és un pi que sol aparèixer sol, sense cap més a la vora.

Segons Bigas (1996: 71), "La saviesa popular no té prou coneixements per a discernir el sexe de les plantes, si és que es pot parlar de sexe de les plantes, aquests organismes tan heterogenis que presenten diversos sistemes de reproducció. És a dir que probablement ni *mascle* ni *femella* tenen res a veure amb el sexe com a element reproductor i, en canvi, poden fer referència a característiques dels individus mascle o

femella en el món humà o animal, generalitzades culturalment en la nostra societat i probablement allunyades del món de la realitat no ja vegetal sinó, fins i tot, d'algunes espècies animals". Seran mascle plantes les més fortes, més grans i de color més intens. Açò és el que ocorre amb el *timó mascle*, el nom de la qual s'ha format perquè s'assembla a una altra planta, el *timó*, tot i que les flors i la planta són més grans.

timó reial *loc. nom.* 1. [NCOMPT] (*Dictamnus hispanicus*) Planta de la família de les rutàcies, molt aromàtica, de fulles pinnaticompostes, i flors zigofomes amb la corol·la blanca o rosada, emprada com a hipotensora i abortiva. [...] i trià uns grapats d'herbes poc comunes, com blenera, herbeta de la sang o timó reial [...]. (El rei Astoret, 1975: 310, 12).

Reial indica que és el bo. En aquest cas sembla que és el bo, perquè és l'ingredient més important per a fer l'*herbero*, beguda alcohòlica molt popular en les comarques del Comtat, l'Alcoià i la vall d'Albaida.

Unes altres locucions interessants per la formació i pel significat són les següents.

alls durs* *loc. nom.* > **allioli**. 1. *Els alls durs, com diuen per aquelles serres, o l'allioli amb què es coneixen a la Baixura, acabaven d'estimular-nos.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 309, 4).

Alls durs és el sinònim de *allioli* comuna en terres meridionals. Enric Valor fa servir tots dos mots.

cos de podadora* *loc. nom.* 1. Cos molt prim i esvelt. *Duia un giponet de vellut que fa un cosset molt bonic. "Cos de podadora", que en diuen.* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 14).

Aquesta locució no es troba documentada en cap diccionari. Apareix en una cançó tradicional que Enric Valor aplega en la rondalla *Joan-Antoni i els torpalls*. La *podadora* és una eina prima i corbada, o siga, amb formes (Martínez & Palanca 1991,

116). D'ací s'ha creat metafòricament la locució: segons els estàndards actuals de bellesa, una dona té un cos bonic quan és esvelta i prima però amb formes.

gat empiulat* *loc. nom.* 1. Gat amagat¹ (VALOR). —*Ací hi ha gat empiulat! —digué en un crit.* (L'albarder de Cocentaina, 1976: 170, 19).

Sinònim de *gat amagat* 'assumpte ocult'. L'adjectiu *empiulat* pot significar 'guarnir-se amb recarregament' (DDL), tant recarregat que no sé sap el que hi ha davall.

raig de Sant Martí* *loc. nom.* 1. Arc de Sant Martí. *Es veien les estreles per milions, grosses com el puny i de tots els colors del raig de sant Martí, [...].* (El ferrer de Bèlgida, 1975: 202, 7).

Variante no documentada de *arc de Sant Martí* que és el nom estàndard i més conegut. Martines (2012, 257) ha estudiat les diverses denominacions d'aquest meteor i localitza aquesta variante valòria precisament dins l'àrea meridional més coneguda pel nostre autor: l'Alcoia, el Comtat.

terra fetge* *loc. nom.* 1. Terra⁵ vermella o marró molt fèril. *I com que no podien donar abast a tots els conreus, es posaven a florejar les terres de les masades i deixaven erms extensos abancalats de segona i de tercera tot concentrant l'esforç en les terres fetge.* (Sense la terra promesa, 1991: 526, 2).

Locució metafòrica perquè pren el color del *fetge* per donar el nom al tipus de terra. Cf. *fetge de vaca* 'terra argilosa vermella o bruna'.

4. Conclusions i perspectives

4.1. Visió general del *DOLEV-Natura*

S'ha tractat d'explicar quina és la importància de fer un diccionari de la natura de l'obra literària d'Enric Valor. Els objectius són dos. El primer és fer més accessible i coneguda l'obra als lectors contemporanis i futurs, particularment per a l'ensenyament de la llengua i la literatura. I el segon, prosseguir amb la recuperació i difusió del patrimoni lèxic i fraseològic del català dels valencians iniciada pel mateix mestre castallut. Valor ja va intentar recuperar i rescatar de l'oblit els mots més genuïns dels valencians, particularment els de la ruralia, els de la terra, i els va elevar a la categoria literària. D'aquesta manera els va aportar al lèxic general i, al mateix temps, va contribuir a la normalització del català al País Valencià.

El lèxic de la natura té unes fronteres difuses, per la qual cosa ens hem centrat en el nucli dur d'aquest àmbit: el format per les manifestacions i la morfologia de la natura, els animals i els vegetals i la faena al camp. Cal entendre la nostra recerca com un assaig d'un futur diccionari integral de l'obra d'Enric Valor.

Primerament, cal recordar que una de les tasques més importants per a poder dur a terme aquest projecte ha estat la digitalització i inserció de l'obra literària d'Enric Valor en el CIMTAC. Aquest àrdua tasca ens ha facilitat analitzar-la d'una manera més exhaustiva i àgil. I extraure i desenterrar lèxic i unitats fraseològiques valuosos, especialment tot aquell material que no és inventariat en els diccionaris de referència (*DIEC2*, *DDLC*, *DNV* i *DCVB*). Ha estat una vasta comesa que serà de gran valença en un futur per a confeccionar, com diem, el diccionari integral de l'autor. A més a més, amb la digitalització de tota l'obra literària d'Enric Valor que hem dut a terme qualsevol investigador podrà espigolar per la fronda de paraules d'aquest corpus per a continuar amb l'estudi i divulgació de la magna obra de l'intel·lectual valencià i, particularment, per a avançar en l'estudi de la sintaxi, de la morfologia, la fonètica i del component lexicosemàntic i fraseològic d'un dels millors prosistes contemporanis, excel·lent representant del català dels valencians i del procés de difusió del fabrisme.

El segon punt important d'aquest treball ha estat la decisió de prendre com a model el *DDLC*: és un diccionari fet també amb un corpus lingüístic i ajustat als paràmetres

teòrics i tècnics de la lexicografia contemporània; així mateix, es tracta d'un diccionari descriptiu i representatiu del català contemporani i que, a més a més, ja incloïa una part de l'obra de Valor. El fet que es tracte d'una obra d'accés digital ens ha servit també de referència per a concebre el nostre projecte també en aquest àmbit. Recordem finalment que hem adaptat el sistema de representació lexicogràfica del *DDL*C per a bastir el nostre *DOLEV-Natura*; certament hem hagut d'introduir-hi adaptacions i novetats, que ja hem explicat en el lloc oportú.

El *DOLEV-Natura* consta de 1797 paraules i 347 UFs recopilades de la totalitat de l'obra literària del mestre valencià. Hem mostrat que 50 mots, 80 UFs i 72 accepcions no són enregistrats per algun dels diccionaris de referència. Cal destacar que 5 de les 51 paraules sí que són presents en *VALOR* (4) i en el *DECat* (1); 12 de les 80 unitats fraseològiques les inventaria *VALOR* (9), el *DGMG* (1), el *DECat* (1) i el *GDLC* (1); i 3 de les 72 noves accepcions són registrades per *VALOR*. Tot això només quant al lèxic de la natura, no ho oblidem, el nostre punt d'atenció. El percentatge respecte al total de mots és del 3%, d'UFs és del 23% i d'accepcions del 2%. Destaca el de la fraseologia, cosa que es deu al fet que els personatges de les narracions de Valor reflecteixen la manera de viure i d'entendre el món de la gent del migjorn valencià i, a més, la fraseologia és la que més variació dialectal té i el *DIEC2* no n'arplega gaire. Sense voluntat d'exhaustivitat, hem mostrat els mecanismes de generació semàntics i morfològics de les novetats.

El *DOLEV-Natura* és un diccionari descriptiu, per la qual cosa conté bona part de lèxic que no és inventariat pel *DIEC2*. Després d'examinar aquest lèxic¹⁶ hem comprovat que hi ha 244 paraules que no són arplegades per aquest diccionari i, d'aquestes, 112 no han estat incorporades pel *DDL*C, un percentatge important perquè és un 47% del total. Aquestes paraules sí que han estat inventariades pel *DCVB* i/o pel *DNV*. Els diccionaris normatius no es caracteritzen per incloure gran quantitat de locucions, cosa que sí que fan els diccionaris descriptius (*DDL*C, *DCVB*) i també el *DNV*; per açò el nombre de fraseologia no present en el *DIEC2* és més significatiu: 137. El *DDL*C n'arplega 77, un 56% del total; les altres les hem trobades en el *DCVB* i/o el *DNV*. Finalment cal destacar un grup de 21 mots, 9 UFs i 16 accepcions normatives que han estat inclosos pel *DIEC2* i no pel *DDL*C, descobrint que pot ajudar a completar aquest diccionari.

¹⁶ D'aquesta anàlisi queden excloses les novetats perquè queda clar que no són presents als diccionaris de referència i ja han estat estudiats anteriorment.

Per a concloure podem afirmar que l'obra literària d'Enric Valor és una autèntica eina en la recuperació del lèxic del valencià meridional i del valencià general i en l'aportació d'aquests materials al català general. La seua estratègia implicava també la incorporació de formes d'altres dialectes que ja s'havien incorporat al model de l'estàndard comú i s'havien naturalitzat arreu. Recordem que era un gran coneixedor del català general i de l'obra de Fabra. Amb aquesta tasca duu a terme tot allò que havia començat amb el diccionari *Castallut* i, més tard, amb la resta d'obres lexicogràfiques i gramaticals.

Finalment cal dir que els projectes de futur per a continuar la tasca encetada amb aquest *Diccionari de la Natura d'Enric Valor* són la publicació digital del *DOLEV-Natura* seguint el model del *DDL*C de l'IEC perquè siga a l'abast de qualsevol usuari, sobretot, de l'àmbit de l'educació; ja que aquest era un dels nostres objectius primers. A més a més, s'hauria de completar amb la macroestructura d'un diccionari conceptual o ideològic en el qual es puga consultar el lèxic i la fraseologia per conceptes seguint la classificació de Romeu (1976), explicitada adés, o amb qualsevol altra semblant.

Al capdavant, aquest diccionari és un primer pas en el futur diccionari de tot el lèxic de Valor. De bell començament, s'ha triat el lèxic de la natura perquè és la columna vertebral del model de llengua de l'escriptor de Castalla. Però s'hauria d'aprofitar la digitalització de l'obra literària de Valor dins del corpus de l'IVITRA i l'impuls d'aquest diccionari per a dur a terme el diccionari d'aquest autor.

A més a més, s'hauria d'espletar aquest corpus per a fer una anàlisi completa i definitiva del model de llengua de l'escriptor (fonoortogràfica, lexicosemàntica, fraseològica i gramatical).

4.2. Valoració quantitativa de les novetats lexicogràfiques del *DOLEV-Natura*

Després d'espigolar el *DOLEV-Natura*, s'han trobat una quantitat considerable de paraules, d'unitats fraseològiques i d'accepcions no aplegades als diccionaris que hem pres com a obres de referència en aquesta recerca: *DIEC2*, *DDL*C, *DNV* i *DCVB*. Si alguna

d'aquestes novetats s'ha trobat en un altre diccionari, hem posat les sigles d'aquest entre parèntesis.

Lèxic

1. <i>abrasit</i> (VALOR)	27. <i>descorconat</i>
2. <i>acaloració</i>	28. <i>destralejador</i>
3. <i>acepellar</i>	29. <i>enconillat</i>
4. <i>acepellat</i>	30. <i>enratar</i>
5. <i>aitànic</i>	31. <i>ensofranada</i>
6. <i>aixampanyat</i>	32. <i>entreplantat</i>
7. <i>alacrana</i> (VALOR)	33. <i>enviscador</i>
8. <i>alacraner</i>	34. <i>esblavissar</i>
9. <i>albadoc</i>	35. <i>gorgolleig</i>
10. <i>aranyeta</i>	36. <i>grallador</i>
11. <i>arpallotada</i> (VALOR)	37. <i>grallament</i>
12. <i>assafranat</i>	38. <i>llenyater</i>
13. <i>atronadorament</i>	39. <i>mixineta</i>
14. <i>aajoquetar</i>	40. <i>mocigaló</i> (DECat)
15. <i>birba</i>	41. <i>moragada</i>
16. <i>ceresià</i>	42. <i>nevador</i>
17. <i>cerval</i> (VALOR)	43. <i>nevarsejada</i>
18. <i>citronar</i> (VALOR)	44. <i>omada</i>
19. <i>cocodrilesc</i>	45. <i>palmerer</i>
20. <i>coiolt</i>	46. <i>pedregador</i>
21. <i>colliter</i>	47. <i>perellonerar</i>
22. <i>corbessa</i>	48. <i>persolada</i>
23. <i>criat</i>	49. <i>ponentós</i>
24. <i>cut-cut</i>	50. <i>tarquimat</i>
25. <i>descimalada</i>	51. <i>torder</i>
26. <i>descorconador</i>	

Unitats fraseològiques

1. *a bot de sacre (VALOR)*
2. *a nívol*
3. *alls durs*
4. *anar al bou*
5. *anar-se'n pels nívol*
6. *argelaga vera*
7. *baldat com un lluç*
8. *baldat com un ruc*
9. *baldat com una tonyina*
10. *bótes vuitantenes (DGMG)*
11. *botja femetera*
12. *botja negra*
13. *bous i torades (VALOR)*
14. *bufalaga vera*
15. *cap avall l'aigua corre, refrany*
16. *cigró de saüc*
17. *costrar pel pebre*
18. *com a canyes*
19. *com a ribes*
20. *com cep fruitós*
21. *com el blat a Castella (VALOR)*
22. *com un albadoc de magraner*
23. *com un callòs*
24. *com un gat cervical*
25. *com un jòneg*
26. *com un ocell engabiat*
27. *com un palloc*
28. *com per/en/ un rellamp*
29. *com un rellampec*
30. *com una canya d'haure ametles*
31. *com una canya de marge*
32. *cos de podadora*
33. *davallar del cel*
34. *deixar per conills verds (VALOR)*
35. *despedregar el camí*
36. *donar la calda*
37. *eixir del cau*
38. *en clar*
39. *enganxar-se com les cireres*
40. *ennuvolar-se el temps*
41. *esmorzar com un jòneg*
42. *esperar en barraca/barraqueta*
43. *esser un bou*
44. *ésser un tronc*
45. *falcilla reial*
46. *fer cara de mussol*
47. *fer carraix*
48. *fer el bou*
49. *fer llenya*
50. *fer mallada (DECat)*
51. *fet un margalló*
52. *florejar les terres*
53. *fora del cavat*
54. *gat empiulat (VALOR)*
55. *gra d'arena (GDLC)*
56. *herba coronel·la (VALOR)*
57. *l'oli diu al vi, vine ací cosí,
refrany*
58. *llàgrima cocodrillesca*
59. *llavadora de penya (VALOR)*
60. *lleig com un fes*
61. *matar dos ocells d'un sol tir.*

62. <i>menjar com un tro</i>	72. <i>raig de Sant Martí</i>
63. <i>més toix que una òbila</i>	73. <i>roig com l'espiga de panís</i>
64. <i>neu borda (VALOR)</i>	74. <i>tancar a pedra i puny</i>
65. <i>ni un gra</i>	75. <i>terra fetge</i>
66. <i>no alçar una sargantana de la
cua</i>	76. <i>tirar a gat</i>
67. <i>no pesar una voliana</i>	77. <i>tirar l'ase per la finestra
(VALOR)</i>
68. <i>pareix una canya d'haure nius</i>	78. <i>un no com un perelló</i>
69. <i>perera tendral</i>	79. <i>vermell com un titot</i>
70. <i>pi donzell</i>	80. <i>vida conreada</i>
71. <i>picar un sacre</i>	

Accepcions

1. <i>abofegar</i> ¹	19. <i>cama-roja</i> ¹
2. <i>abrasit</i> ² (VALOR)	20. <i>cantar</i> ^{3a}
3. <i>airòs</i> ³	21. <i>cavalló</i> ³
4. <i>aixoplugar</i> ⁵	22. <i>endra</i> ²
5. <i>alcig</i> ¹	23. <i>endra</i> ⁴
6. <i>almasset</i> ^{1b}	24. <i>cep</i> ³
7. <i>ancorat</i> ³	25. <i>cetaci</i> ¹
8. <i>apegar-se com una llapassa</i> ¹	26. <i>citró</i> ¹
9. <i>arrelar</i> ¹	27. <i>clot</i> ⁴
10. <i>arrelar</i> ^{3b}	28. <i>colgar</i> ⁴
11. <i>bajoqueta</i> ²	29. <i>collir</i> ⁵
12. <i>bardissa</i> ³	30. <i>confitat</i> ¹
13. <i>barraca</i> ²	31. <i>cotó-en-pèl</i> ²
14. <i>boira</i> ^{2d}	32. <i>crestut</i> ¹
15. <i>bordonament</i> ¹ (VALOR)	33. <i>cua</i> ²
16. <i>cabiró</i> ² (VALOR)	34. <i>cuc</i> ²
17. <i>cadell</i> ¹	35. <i>empelt</i> ³
18. <i>cadell</i> ³	36. <i>engolfar</i> ¹

37. <i>ensofranat</i> 2	55. <i>limfa</i> 1
38. <i>escatós</i> 2	56. <i>llamp</i> 2b
39. <i>escotar</i> 1	57. <i>mallada</i> 1
40. <i>espartós</i> 1	58. <i>mari</i> 2
41. <i>estel</i> 2	59. <i>morisc</i> 1
42. <i>falda</i> 4	60. <i>niuatxada</i> 2
43. <i>femar</i> 2	61. <i>palloc</i> 2
44. <i>florejar</i> 1	62. <i>papallona</i> 2
45. <i>florit</i> 2	63. <i>peix</i> 2
46. <i>font</i> 1c	64. <i>pendent</i> 2
47. <i>fronda</i> 2	65. <i>penya-segat</i> 2
48. <i>fusta</i> 3	66. <i>rellampec</i> 2
49. <i>felar</i> 1c	67. <i>sardina</i> 2
50. <i>gelar</i> 2	68. <i>serra</i> 2
51. <i>gelar</i> 7	69. <i>server</i> 1
52. <i>gramàntol</i> 1 (<i>VALOR</i>)	70. <i>torada</i> 1
53. <i>gramàntol</i> 1 <i>adj.</i>	71. <i>ventisquer</i> 2
54. <i>gruta</i> 2	72. <i>vibra</i> 1

Per mesurar amb més precisió l'aportació del *DOLEV-Natura*, presentem tot seguit aquells mots, sentits i unitats fraseològiques no aportats per cadascun dels reculls lexicogràfics atesos.

De les 244 paraules¹⁷ no inventariades pel *DIEC2*, 112 no són en el *DDLC*; és un nombre considerable: el 47% del total.

¹⁷ Vegeu fig. 4.

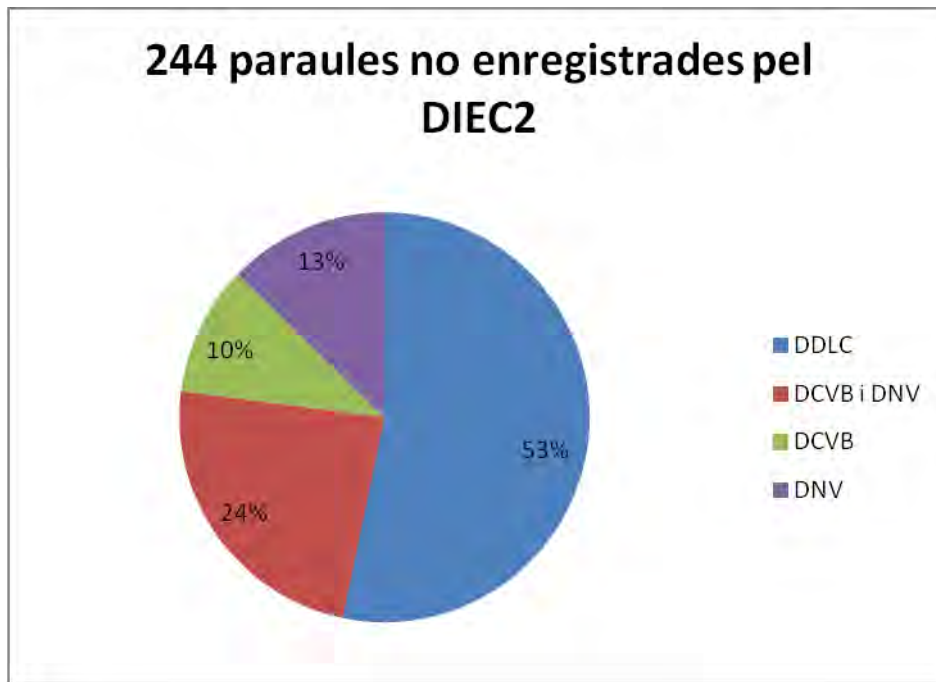

Fig.4

Les paraules no inventariades pel *DDLC* però sí presents en el *DCVB* i en el *DNV* són les següents:

1. <i>acostalar</i>	16. <i>clarura</i>	31. <i>marfull</i>
2. <i>acostalador</i>	17. <i>creuera</i>	32. <i>miular</i>
3. <i>acovilar</i>	18. <i>dessocar</i>	33. <i>múrgula</i>
4. <i>alcavó</i>	19. <i>enviscada</i>	34. <i>nuvolat</i>
5. <i>allobir</i>	20. <i>ermura</i>	35. <i>papalbra</i>
6. <i>amussar</i>	21. <i>escampiada</i>	36. <i>pedralla</i>
7. <i>bacora</i>	22. <i>fessada</i>	37. <i>peüll</i>
8. <i>boiregada</i>	23. <i>fiçotada</i>	38. <i>pinatada</i>
9. <i>brumerol</i>	24. <i>fondable</i>	39. <i>pinatell</i>
10. <i>buborota</i>	25. <i>foraca</i>	40. <i>planissa</i>
11. <i>búfol</i>	26. <i>gotinyar</i>	41. <i>planta-roig</i>
12. <i>cacau</i>	27. <i>gramàntol</i>	42. <i>plantaner</i>
13. <i>cantalar</i>	28. <i>guaixat</i>	43. <i>provençada</i>
14. <i>carraixet</i>	29. <i>llagostí</i>	44. <i>rabosenc</i>
15. <i>carrissar</i>	30. <i>llebrenc</i>	45. <i>raboser</i>

46. <i>ramblís</i>	51. <i>soqueta</i>	56. <i>ventisca</i>
47. <i>rebanc</i>	52. <i>solanada</i>	57. <i>ventrellar</i>
48. <i>regallador</i>	53. <i>teixera</i>	58. <i>verdina</i>
49. <i>reixiu</i>	54. <i>tordanxa</i>	
50. <i>replantada</i>	55. <i>torrelló</i>	

Els mots següents són únicament aplegats al *DCVB*:

1. <i>acantalejar</i>	9. <i>dragontina</i>	17. <i>reguaret</i>
2. <i>aclotada</i>	10. <i>espletat</i>	18. <i>rellenc</i>
3. <i>aclotador</i>	11. <i>falçonada</i>	19. <i>tàntol</i>
4. <i>amaritjor</i>	12. <i>fil-loxerar</i>	20. <i>taperal</i>
5. <i>amaritjós</i>	13. <i>joroví</i>	21. <i>til·lera</i>
6. <i>boiregada</i>	14. <i>lilera</i>	22. <i>timonerar</i>
7. <i>cega</i>	15. <i>nevarsejar</i>	23. <i>torrellonada</i>
8. <i>corcat</i>	16. <i>passarell</i>	24. <i>veremant</i>

Finalment tenim les paraules inventariades solament pel *DNV*:

1. <i>alficossenc</i>	12. <i>garballigar</i>	23. <i>niuaxada</i>
2. <i>almasset</i>	13. <i>ginebrenc</i>	24. <i>pebrerenc</i>
3. <i>amoixamat</i>	14. <i>gralleig</i>	25. <i>persolador</i>
4. <i>arreixuat</i>	15. <i>grillat</i>	26. <i>persolar</i>
5. <i>creuellerà</i>	16. <i>guinxó</i>	27. <i>piorla</i>
6. <i>descopat</i>	17. <i>haquinyol</i>	28. <i>segadissa</i>
7. <i>desnevar</i>	18. <i>jama</i>	29. <i>serralla</i>
8. <i>desnevat</i>	19. <i>llinós</i>	30. <i>silvà</i>
9. <i>esmoladora</i>	20. <i>malladar</i>	31. <i>sitar</i>
10. <i>espardalitzat</i>	21. <i>monastrell</i>	32. <i>ventisquer</i>
11. <i>fornilla</i>	22. <i>moragar</i>	

De la mateixa manera, si ens referim a la fraseologia,¹⁸ el percentatge és del 44%, pràcticament el mateix que el de paraules.

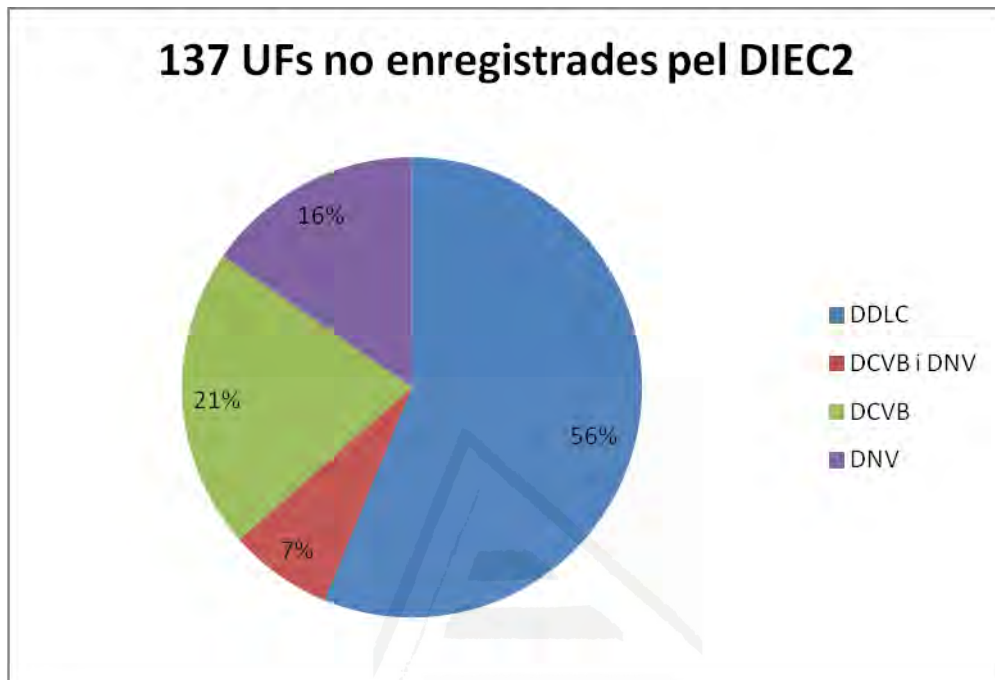

Fig. 5

La fraseologia no registrada pel *DDLC* però sí pel *DCVB* i el *DNV* és la següent:

1. *amb diners carxofes*
2. *com un margalló*
3. *dacsa rosera*
4. *fer la palometa*
5. *fer llenya*
6. *figa de la gota de la mel*
7. *gelat com un rave*
8. *més content (alegre) que un gos amb un os.*
9. *tenir pardals al cap*
10. *veu de tro*

¹⁸ Vegeu fig. 5.

Altres unitats fraseològiques que només recopila el *DCVB* són:

1. <i>a passabarranc</i>	17. <i>fet una tonyina</i>
2. <i>albercoc del patriarca</i>	18. <i>figa de la gota de la mel</i>
3. <i>amb diners carxofes</i>	19. <i>gelat com un rave</i>
4. <i>cantar la gallina</i>	20. <i>girar costes</i>
5. <i>carabassa de quaranta dies</i>	21. <i>mànega d'estral</i>
6. <i>cirera jorovina</i>	22. <i>més content (alegre) que un gos</i>
7. <i>cirera poletana</i>	<i>amb un os</i>
8. <i>com les cireres</i>	23. <i>no juguem amb canyes que ens</i>
9. <i>com un papagai</i>	<i>farem tallets</i>
10. <i>cua de gat</i>	24. <i>per a tal camí no hi calien</i>
11. <i>dacsa rosera</i>	<i>alforges</i>
12. <i>en la vinya de Déu, de tot es veu</i>	25. <i>per les seues (ses) jornades</i>
13. <i>enredar-se com les cireres</i>	26. <i>reina del cel</i>
14. <i>fer la palometa</i>	27. <i>tenir pardals al cap</i>
15. <i>fer llenya</i>	28. <i>ull de bou</i>
16. <i>fesol de la botgeta</i>	29. <i>veu de tro</i>

Finalment, vet aci les unitats fraseològiques inventariades pel *DNV*:

1. <i>a garberes</i>	12. <i>fet un tocacampanes</i>
2. <i>aclarir-se l'oratge</i>	13. <i>girar-se l'oratge</i>
3. <i>agafar el bou per les banyes</i>	14. <i>herbeta de la sang</i>
4. <i>cara de magranetes agres</i>	15. <i>més gos que un pont</i>
5. <i>de forment, ni un gra</i>	16. <i>més torbat que un poll</i>
6. <i>de la guitza</i>	17. <i>no hi veure's un pallús</i>
7. <i>ésser del pinyol amarg</i>	18. <i>pegar-li-la al sol del migdia</i>
8. <i>ésser del pinyol dins</i>	19. <i>savina xaparra</i>
9. <i>fer cara de gos de barraca</i>	20. <i>sol com un rave</i>
10. <i>fer l'enza</i>	21. <i>tonyina de sorra</i>
11. <i>fet un bou</i>	

Així mateix, cal esmentar les novetats semàntiques. Les accepcions no recollides pel *DDLC* però sí pel *DCVB* i pel *DNV* són les següent:

1. <i>assaonar</i> ³	5. <i>mallada</i> ²
2. <i>conrear</i> ^{2a}	6. <i>palloc</i> ¹
3. <i>enza</i> ²	7. <i>tap</i> ¹
4. <i>florir</i> ³	

Les accepcions que arreplega el *DCVB*, un dels nostres diccionaris de referència són:

1. <i>bacora</i> ¹	7. <i>lluna</i> ⁵
2. <i>cóp</i> ²	8. <i>peüll</i> ¹
3. <i>creuera</i> ¹	9. <i>pinatada</i> ¹
4. <i>enviscada</i> ¹	10. <i>plataner</i> ¹
5. <i>ermura</i> ¹	11. <i>regolfar</i> ¹
6. <i>forcall</i> ¹	12. <i>xopada</i> ¹

La quantitat més nombrosa d'accepcions trobades només en un dels nostres diccionaris de referència són les que arreplega pel *DNV*:

1. <i>alcig</i> ²	13. <i>covil</i> ¹
2. <i>alficòs</i> ²	14. <i>espartós</i> ²
3. <i>atifell</i> ¹	15. <i>espuntar</i> ¹
4. <i>bacora</i> ¹	16. <i>flocall</i> ¹
5. <i>bassó</i> ¹	17. <i>granís</i> ^{1b}
6. <i>bordó</i> ¹	18. <i>llavadora</i> ¹
7. <i>caboteta</i> ¹	19. <i>matacabra</i> ^{1b}
8. <i>caboteta</i> ²	20. <i>mornell</i> ¹
9. <i>cisterna</i> ²	21. <i>rabosot</i> ²
10. <i>clofoll</i> ¹	22. <i>rastellera</i> ¹
11. <i>contrabassa</i> ¹	23. <i>serrell</i> ¹
12. <i>corneta</i> ²	24. <i>sorra</i> ¹

Un altre dels assumptes que ens ha semblat d'interés són les paraules, les unitats fraseològiques i les accepcions normatives incorporades pel *DIEC2* i no inventariades pel *DDLC*. Es tracta de 21 paraules, 9 locucions i 16 accepcions que tot seguit enumerem.

Lèxic

1. <i>aclotar</i>	12. <i>cospi</i>
2. <i>baleja</i>	13. <i>desempesca</i>
3. <i>blanca</i>	14. <i>escataineig</i>
4. <i>borrascall</i>	15. <i>falcillot</i>
5. <i>borrasquejar</i>	16. <i>gallinaci</i>
6. <i>bruixó</i>	17. <i>gatamoixeria</i>
7. <i>brumidor</i>	18. <i>llentisclear</i>
8. <i>canalis</i>	19. <i>negrelló</i>
9. <i>carxofar</i>	20. <i>saboc</i>
10. <i>cascavelliquer</i>	21. <i>sarmentada</i>
11. <i>cell</i>	

Unitats fraseològiques

1. <i>alfals bord o silvestre</i>	6. <i>fer camí</i>
2. <i>alzina de fulla llarga</i>	7. <i>peix d'arena</i>
3. <i>argelaga negra</i>	8. <i>tenir adob</i>
4. <i>de pedra seca</i>	9. <i>timó mascle</i>
5. <i>escampar-se com una
taca d'oli</i>	

Accepcions

1. <i>afaiçonar</i> ¹	5. <i>carxofa</i> ²
2. <i>ametla</i> ²	6. <i>constel·lació</i> ¹
3. <i>avinat</i> ¹	7. <i>enze</i> ¹
4. <i>bóta</i> ²	8. <i>gallina</i> ^{1a}

9. *llapassa*1
10. *morisc*2
11. *núvol*5
12. *palleta*1
13. *serrà*1
14. *serrà*2
15. *taboll*1
16. *terror*3

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

4. CONCLUSIONS AND PROSPECTS

In our dissertation, we tried to show the importance of compiling a dictionary recording nature vocabulary in the literary work by Enric Valor. Our work has two main objectives. The first one is to make Valor's work more accessible to contemporary and future readers, particularly for educational purposes regarding Catalan language and literature. The second objective is to continue his task of recovery and diffusion of Valencian Catalan lexical and phraseological heritage. Valor, who worked as a teacher in Castalla, tried to recover this heritage and to rescue from oblivion the most genuine words of Valencian people. He focused particularly on the vocabulary used in the countryside and elevated it to the status of literature. This way, he contributed to enrich the general lexicon, as well as to normalize the Catalan spoken in the Valencian Country.

Since a lexicon of nature can only be defined with fuzzy boundaries, we focused on the core of the field: nature's phenomena and landforms, animals and plants and farming tasks. Our research work is to be understood as an initial attempt to compile Valor's lexicon, which could be continued with a complete dictionary including all topics.

Firstly, we would like to remark that one of the most important tasks in this project was the digitalisation and insertion of the literary work by Enric Valor in the CIMTAC corpus. This arduous task made our subsequent analysis faster and more exhaustive. The analysis consisted in extracting and recovering valuable lexical and phraseological units, especially those that were not included in the essential Catalan dictionaries (*DIEC2*, *DDLC*, *DNV* and *DCVB*). The digitalisation and insertion process was a worthy undertaking that resulted in a corpus, which will allow us to compile Valor's complete dictionary in the future. In addition to this lexicological work, our Valor's text corpus might be the basis for the study and diffusion of the literary language of the Valencian author. It will be also available for the study of the syntax, morphology, phonetics, lexicosemantic and phraseological components of the language of one of the best Valencian contemporary writers. His prose was not only a great reflection of the Catalan language as spoken by Valencian people, but also a key work to the diffusion of Fabra's norms.

We would like to state that we chose the *DDL*C (Descriptive Dictionary of the Catalan Language) as a model for our work, since it is a descriptive dictionary based on a language corpus, following the theoretical and technical principles of current lexicography. The *DDL*C is a dictionary describing Contemporary Catalan language, which already included part of Valor's vocabulary. The fact that it is an online available dictionary made us conceive our project in similar terms. Please note that we had to adapt its lexicographic representation for our *DOLEV-Natura*; the introduced changes and innovations can be found in the corresponding section.

The *DOLEV-Natura* consists of 347 Phraseological Units and 1797 words included in the complete literary work of the Valencian teacher and writer Enric Valor. We have showed that 51 of these words, 80 Phraseological Units and 71 meanings are not recorded in any of the dictionaries of reference. We would like to highlight that 6 of the 51 words are indeed present in *VALOR* (5) and in the *DECat* (1); 12 of the 80 phraseological units are listed in *VALOR* (9), the *DGMG* (1), the *DECat* (1) and the *GDLC* (1); and 3 of the 71 new meanings are included in *VALOR*. These results are very significant, even more if we recall that the items are limited to our focus, the Lexicon of Nature. The percentage regarding the whole work is 3% of new words, 23% of new Phraseological Units and 2% of new meanings. Phraseological Units stand out, since they are often considered to especially reflect the way of speaking and the viewing of the world, and this is just the intention in Valor's literature, to reflect the way of speaking and of viewing the world of Valencian people. In addition, Phraseology shows a great dialectal variation and is usually not recorded in *DIEC2*. On the basis of these findings, we attempt to show the emergence mechanisms of semantic and morphological novelty.

The *DOLEV-Natura* is a descriptive dictionary. Not being a prescriptive dictionary allows us to include many words that are not listed in the prescriptive one, the *DIEC2*. After examining the words, we found 244 words that are not included in the *DIEC2* and, of these, 112 have not been incorporated in the *DDL*C (a descriptive one). It is an important percentage, since it represents 47% of the total words found. They have only been recorded by the *DCVB* (Descriptive Dictionary focused on variation) and/or by the *DNV* (Dictionary focused on the Valencian variety of the Catalan Language). Since prescriptive dictionaries are not characterized by including a great number of

Phraseological Units, we cannot expect to find them in the *DIEC2*. Therefore, the number of Phraseological Units not recorded in the *DIEC2* is higher than that in other dictionaries: 137. On the contrary, descriptive dictionaries (*DDL*, *DCVB*) and *DNV* do usually include these kind of units. The *DDL* includes 77, 56% of the total number; the rest were just found in the *DCVB* and/or the *DNV*. Finally, the *DOLEV-Natura* includes a set of 21 words, 9 Phraseological Units and 16 meanings that have been recorded by *DIEC2*, but not by *DDL*. This finding may be helpful to complete the dictionary.

To conclude, we can state that the literary work by Enric Valor provides a great basis for the recovery of Southern Valencian and of general Valencian lexicon, thus contributing to the enrichment of general Catalan language. His writing strategy also involved the incorporation of forms coming from different dialects, which had already been integrated into the standard Catalan and naturalised across the speech community. Let us not forget that he was a great connoisseur of general Catalan and of Fabra's work. With his writing, Valor carried on the task initiated with his dictionary of words from Castalla and with his later works on lexis and grammar.

As a future project for the *Diccionari de la Natura d'Enric Valor*, we plan its digital publication following the *DDL* model, featured by IEC. Our aim is to make it available for all users, especially for educational purposes, since it was one of our main objectives. We would like to complete it with a conceptual macrostructure (similar to that of an ideological dictionary), to facilitate its consultation by concepts. This could be done by adopting Romeu's (1976) classification (described in a previous section) or a similar one.

After all, this dictionary is the first step to compile a future dictionary covering the entire vocabulary in Valor's work. For the beginning, we chose the lexicon of nature because it forms the backbone of his language use. Nevertheless, the digitalization of his literary work and its inclusion in IVITRA's corpus could be exploited to create the complete Valor's dictionary.

In addition, this corpus could be used to carry out a complete and definitive (phonoorthographic, lexicosemantic, phraseological and grammatical) analysis of the language of the writer.

5. Bibliografia

5.1 Bibliografia citada (Estudis)

ALBÀ, Josep i FERRET, Anton i FONT, Francesc i MILÀ, Lluís i MIRET, Carles (2013) «Una aproximació a les campanes, els campanars i els campaners del municipi des del segle XVII al XXI», dins *Programa de la Festa Major*, Sant Pere de Ribes, Ajuntament de Sant Pere de Ribes. Disponible a Internet: http://www.ribes.org/campanes/campanes_llarg_maqueta.pdf

ALDC = VENY, Joan i LÍDIA PONS (2001-2012) *Atles lingüístic del domini català*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

ALTISENT, Agustí (1972) *Les granges de Poble al segle XV*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

ANTOLÍ, Jordi (2011) «Teoria i pràctica de la lematització al Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis-IVITRA», dins *Ítaca, revista de Filologia*, núm. 2, pp. 253-269.

BELTRAN, Vicent (2005) *El parlar de la Marina Alta: el contacte interdialectal valencianobalerar*, Alacant, Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant.

BIGAS, Montserrat i MILIAN, Marta (1996) *Anàlisi morfolèxica dels noms de planta*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

CÁCERES, Pedro (2010) *Un sabio de campo*, El Mundo. Disponible a Internet:

http://www.elmundo.es/especiales/2010/03/cultura/miguel_delibes/sabio.html

CASANOVA, Emili (1996) «Aportacions d'Enric Valor a la lexicografia catalana: el Vocabulari Castallut de 1948 d'Enric Valor i Josep Giner» dins CARBONELL, A. ed. *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, pp. 157-180.

- CASANOVA, Emili (2002) «Enric Valor, lexicògraf, salvador del lèxic i etimòleg» dins CASANOVA, E. i MORA, R. i SANCHIS, J. eds. *Enric Valor, un home de poble*, Agullent / València, Denes / IEVA, pp. 189-224.
- CASANOVA, Emili (2010) «La contribució d'Enric Valor a la lexicografia catalanvalenciana», dins Verònica CANTÓ *et al.* (ed.), *Enric Valor. El valor de les paraules*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 168.
- CASANOVA, Emili (2011) «La riquesa lèxica de l'obra valoriana» dins LLUCH, Gemma i BALDAQUÍ, Josep M., *Nova Reflexió sobre l'obra d'Enric Valor*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, p. 71.
- CASCANT, Josep V. (2014) «El lèxic de l'olivera, l'oliva i l'oli al Comtat», dins *Alberri*, núm. 24, pp. 123-211.
- CHAFE, Wallace (1990) «Some Things That Narratives Tell Us about the Mind» dins Bruce K. BRITTON i A. D. PELLEGRINI (eds.), *Narrative Thought and Narrative Language*, Hillsdale, LEA Publishers, pp. 79-98.
- CIMTAC = MARTINES, Josep i Vicent MARTINES, dirs., *Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis*, amb la direcció adjunta de M. Àngels FUSTER i Elena SÁNCHEZ, Alacant, ISIC-IVITRA.
- CLIMENT, Josep Daniel (2011) *Enric Valor. Estudi i compromís per la llengua*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- COLOMINA, Jordi (1995) *Els valencians i la llengua normativa*, Alacant, Generalitat Valenciana.
- COLOMINA, Jordi (1996) «El lèxic valencià en l'obra d'Enric Valor» dins CARBONELL, A. ed. *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, pp. 223-237.
- COLOMINA, Jordi (1999) «El valencià col·loquial i popular en l'obra narrativa d'Enric Valor» dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 165-177.

- COLOMINA, Jordi (2010) «Enric Valor i el lèxic normatiu», dins *Enric Valor, el valor de les paraules*, Alacant, Acadèmia Valenciana de la llengua pp. 152–167.
- CONCA, Maria (1996) «La riquesa fraseològica en la producció rondallística d'Enric Valor» dins CARBONELL, A. ed. *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, pp. 47-60.
- CONCA, Maria (2002) «De les rondalles a les novel·les: una anàlisi contrastiva en l'obra de Valor» dins CASANOVA, E. i MORA, R. i SANCHIS, J. eds. *Enric Valor, un home de poble*, Agullent / València, Denes / IEVA, pp. 69-82.
- CONCA, Maria (2003) «L'estil literari en el Cicle de Cassana d'Enric Valor, a partir de l'anàlisi fraseològica» dins Companya, A. M., De BENEDETO i A, PUIGDEVALL, N. eds. *VII Congresso Internazionale dell'Associazione Italiana di Studi Catalani, Momenti di cultura catalana in un millennio*, Napoli, Liguori editore, pp. 121-138.
- CONCA, Maria (2011) «La contribució d'Enric Valor a l'estàndard català», dins G. LLUCH i J. M. BALDAQUÍ, (eds.) *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 21–44.
- COROMINES, Joan (1989-1997) *Onomasticon Cataloniae – Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*, 8 volums, Barcelona.
- CORPAS, Gloria (1996) *Manual de fraseologia española*, Gredos, Madrid.
- CTILC = RAFEL, J., dir., *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, disponible a Internet: <http://ctilc.iec.cat/>.
- CUENCA, Maria Josep i HILFERTHY, Joseph (1999) *Introducción a la lingüística cognitiva*, Barcelona: Ariel.
- DCVB = ALCOVER, A. M. i F. de B. MOLL (1930-1962) *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, Moll, disponible a Internet: <http://dcvb.iecat.net/>.

DECat = COROMINES, Joan (1995) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol., Barcelona, Curial edicions catalanes/La Caixa.

DDL = *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (1985-) Institut d'Estudis Catalans, disponible a Internet: <http://dcc.iec.cat/ddlc/index.asp>.

DELIBES, Miguel (1976) *S.O.S. El sentido del progreso desde mi obra*, Barcelona, Destino.

DFerrerPastor, v. FERRER PASTOR, Francesc (1985).

DIEC2 = *Diccionari de la Llengua Catalana* (2007) Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, disponible a Internet: <http://dlc.iec.cat>.

DGMG (1981) v. MARTÍ GADEA, Joaquim (1891).

DNV = *Diccionari Normatiu Valencià* (2014) Acadèmia Valenciana de la Llengua, disponible a Internet: <http://www.avl.gva.es/dnv>.

DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2014) *Diccionario de la lengua española* (22a edició), disponible a Internet: <http://www.rae.es/recursos/diccionarios/drae>.

FERRANDO, Antoni (1997) «Enric Valor i Vives: La passió de la llengua a través de la literatura» dins *Canelobre* núm. 37-38, pp. 11-14

FERRANDO, Antoni (2000) «L'herència d'un home de lletres. Una vida i una obra arrelades a un país», dins *Quadern*, 120, *el País*.

FERRER PASTOR, Francesc (1985) *Diccionari general*, València.

FUSTER ORTUÑO, M. Àngels i SÁNCHEZ LÓPEZ, Elena (2012) «La fraseologia vista des d'una doble perspectiva: sincrònica i diacrònica» dins *eHumanista/IVITRA*, vol.2, pp.185-201.

FUSTER ORTUÑO, M. Angeles i SÁNCHEZ LÓPEZ, Elena (2014) «Estudi de les unitats fraseològiques de la tercera esfera des d'una perspectiva diacrònica», dins *Caplletra: Revista Internacional de Filologia*, núm. 56, pp. 243-267.

- FUSTER ORTUÑO, M. Angeles (2010) «L'aplicació de les noves tecnologies a l'edició i traducció de textos: Curial e Güelfa», dins DE BENEDETTO, Nancy i Ines RAVASINI (eds.) (2010). *Da Papa Borgia a Borgia Papa. Letteratura, lingua e traduzione a Valencia*. Lecce (Itàlia), Pensa MultiMedia Editrice p. 245- 264.
- GEERAERTS, Dirk (1997) *Diachronic Prototype Semantics. A contribution to Historical Lexicology*, Oxford, Clarendon Press.
- GEERAERTS, Dirk (2010) *Theories of Lexical Semantics*, Oxford, University Press.
- GINER, Josep (1971) pròleg a *Millorem el llenguatge*, València, Gorg.
- KLEIBLER, Georges (1995) *La semántica de los prototipos, Categoría y sentido léxico*, Madrid, visor Libros. [traducció d'Antonio RODRÍGUEZ RODRÍGUEZ.]
- LAKOFF, George (1987) *Women, fire and dangerous things. What categories reveal about the mind*, Chicago, The University of Chicago Press.
- LAKOFF, George i Mark JOHNSON (1980) *Metáforas de la vida cotidiana*; Cátedra, Madrid, 1995. [3a edició en espanyol. Traducció de George LAKOFF i M. JOHNSON (1980) *Metaphors we live by*, University of Chicago Press, Xicago.]
- LANGACKER, Ronald W. (1990) *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. 2, Standford, Califòrnia, Standord University Press.
- MARTÍ, Joaquim (2006) *Diccionari històric del valencià col·loquial (segles XVII, XVIII i XIX)*, València, Universitat de València.
- MARTÍ GADEA, Joaquim (1891) *Diccionari General Valenciano-Castellano*, València.
- MARTINES, Vicent i SÁNCHEZ, Elena (2014) «L'ISIC-IVITRA i el metacòrpus CIMTAC. Noves aportacions a la Lingüística de Corpus», dins *Estudis Romànics*, vol. 36, pp. 423-436.

- MARTINES, Josep (1999) «L'expressió de les emocions i la creativitat lèxica: "Estimar" amar, entre l'eufemisme i la metàfora cultural», dins *Actas del VIII Congreso Internacional de la AHLM*, Santander, pp. 1221-1243.
- MARTINES, Josep (2000) «El canvi lèxic en català (s.XVI-XX). Una aproximació des de la lexicologia diacrònica cognitiva. Les novetats i la llengua catalana», dins *Jornades de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Elx i a la Universitat d'Alacant*, Barcelona-Elx, pp. 35-64.
- MARTINES, Josep (2011) «El canvi semàntic a propòsit de *enze*, *enza*: un estudi del lèxic d'Enric Valor», dins *Ítaca. Revista de Filologia*, núm. 2, pp. 143-204.
- MARTINES, Josep (2012) «La integració conceptual o blending i l'arc de Sant Martí. Vers una semàntica cognitiva diacrònica i cultural», *eHumanista-IVITRA*, 2, pp. 240-270.
- MARTÍNEZ, Frederic i Floreal PALANCA (1991) *Utilitatge agrícola i ramaderia. Temes d'etnografia valenciana (III)*, València.
- MONFERRER, Joan R. (1999) «Enric Valor, referit especialment al País Valencià» dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 53-71.
- MONTOYA, Brauli (1996) «La normativa fonètica del gramàtic Enric Valor» dins CARBONELL, A. ed. *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, pp. 195-222.
- MONTSERRAT, Sandra (2007) *La semàntica diacrònica cognitiva. Una aplicació a propòsit de venir, arribar i aplegar (segles XII-XVI)*. Barcelona, IIFV/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PELLICER i BATALLER, Joan (2000) *Costumari botànic*, Picanya, edicions Bullent.
- PELLICER i BATALLER, Joan (2004) *Costumari botànic* [2], Picanya, edicions Bullent.
- PELLICER i BATALLER, Joan (2004) *Costumari botànic* [3], Picanya, edicions Bullent.

- PITARCH, Vicent (2001) «Enric Valor: la percepció de la llengua» dins *Enric Valor (1911-2000) In Memoriam*, Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes, pp. 51-59.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2015) *La catalanofòbia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica, Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística, XX.
- RAFEL, Joaquim (2005) «Principals classes de diccionaris», dins *Lexicografia*, Barcelona: Editorial UOC, pp. 35-59
- REIG, Eugeni S. (2015) *El valencià de sempre*, Alzira, Bromera.
- ROMEU, Xavier (1976) *Breu diccionari ideològic*. Barcelona: Teide.
- SÁNCHEZ LÓPEZ, Elena (2010) «Lingüística de corpus i clàssics literaris: el repte d'etiquetar a llengua antiga», dins DE BENEDETTO, Nancy i Ines RAVASINI (eds.), *Da Papa Borgia a Borgia Papa. Letteratura, lingua e traduzione a Valencia*. Lecce Itàlia), Pensa MultiMedia Editrice p. 245-264.
- SÁNCHEZ Elena i ANTOLÍ Jordi M. (2014) «L'exonímia en el Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis (CIMTAC)», dins CASANOVA E. i PAYÁ E. (eds.), *Topònims entre dos llengües. L'exonímia, una manifestació de la globalitat*, València, Denes, pp. 157-165.
- SEGARRA, Mila (1999, «Enric Valor i la llengua normativa» dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 27-51.
- SEGURA, Carles (2001) *Variació dialectal i estandardització al Baix Vinalopó*, Tesi doctoral, Alacant, Universitat d'Alacant, disponible a Internet: <http://hdl.handle.net/10045/5112>.
- SERRANO, Rosa (1995) *Enric Valor. Converses amb un senyor escriptor*, València, Tàndem.

- TAYLOR, John R. (1989) *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistics Theory*, Oxford, Clarendon Press.
- TARÍN, S. i A. HERNÁNDEZ i A. NAVARRET (1998) «Enric Valor i Vives. Entrevista», dins *Tramuntana Universitària 4*, València, Entesa d'Estudiants Valencians i Universitat de València, p. 14-16.
- UNGERER, F. i SCHMID, H. J. (1996) *An Introduction to Cognitive Linguistics*. Londres/Nova York: Longman
- VALLÉS i XIRAU, Joan (dir.) (2009) *Noms de plantes*, Barcelona, TERMCAT, Centre de Terminologia, disponible a Internet:
- http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/191/
- VALOR, Enric (1971) «L'aportació valenciana a la llengua literària», dins *Gorg* núm. 15.
- VALOR, Enric (1989) *Vocabulari escolar de la llengua*, Carena, València.
- VALOR, Enric (1991-2000) *Obra literària completa d'Enric Valor*, València, Tàndem, 8 vol.
- VALOR, Enric (1988) *Vocabulari fonamental*, Esplugues de Llobregat, Plaza i Janés.
- VENY I CLAR, Joan (1991) *Mots d'ahir i mots d'avui*, Barcelona, Empúries.
- WIERZBICKA, Anna (1992) *Semantics, Culture, and Cognition*, Nova York, Oxford University Press.
- WIERZBICKA, Anna (1996) *Semantics, primes and universals*, Nova York, Oxford University Press.

5.2 Bibliografia consultada (Estudis)

- BELTRAN I CALVO, Vicent (1994) *El parlar de Callosa d'en Sarrià i de les Valls de Tàrbena i de Guadalest. Aportacions al vocabulari fitonímic i zoonímic valencià*, València, Generalitat Valenciana.
- BELTRAN, Vicent i Joan-Lluís MONJO i Vicent-Josep PÉREZ (2004) *El parlar de Guardamar (un estudi del valencià meridional fronterer)*, Barcelona, Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BIBILONI, Gabriel (1997) *Llengua estàndard i variació lingüística*, València, Tres i Quatre.
- BONET, Sebastià (2000) *Les gramàtiques normatives valencianes i balears del segle XX*, València, Publicacions de la Universitat de València.
- BROTONS, Vicent (1999) «L'Enric Valor gramàtic a l'ensenyament secundari» dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 165-177.
- BROTONS, Vicent (2002) «Enric Valor, el mestre. Enric Valor per als mestres» dins CASANOVA, E. i MORA, R. i SANCHIS, J. eds. *Enric Valor, un home de poble*, Agullent / València, Denes / IEVA, pp. 225-250.
- CALATAYUD CUENCA, Josep Vicenç (1994) “L'experiència espacial del cos en les unitats fraseològiques catalanes: més enllà de la imatge creativa”, dins *Actes del X Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, III, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 337-354.
- CALATAYUD CUENCA, Josep Vicenç (1996) “Metonímia i lingüística cognitiva: una aplicació fraseològica”, *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XXXIII, pp. 326-337.
- CASANOVA, Emili (2002) «Enric Valor, lexicògraf, salvador del lèxic i etimòleg», dins CASANOVA, E. i MORA, R. i SANCHIS, J. eds. *Enric Valor, un home de poble*, Agullent / València, Denes / IEVA, pp. 189-224.

- CASANOVA, Emili i R. MORA i J. SANCHIS (eds.) (2002) *Enric Valor, un home de poble*, València, Denes.
- CASANOVA, Emili; Lluís R. VALERO (eds.) (2012) *Enric Valor: lingüista, novel·liste i rondaller*, València, Denes.
- CASANOVA, Emili (2012) «L'estàndard valencià segons dos documents inèdits d'Enric Valor», dins E. CASANOVA i L. R. VALERO (eds.) *Enric Valor: lingüista, novel·liste i rondaller*, València, Denes, pp. 55–79.
- CAVANILLES, Antoni Josep (1795-1797) *Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, Población y Frutos del Reyno de Valencia*, I i II volums, Madrid. [Llista final de fitònims molt valuosa]
- CAVANILLES, Antoni Josep (1802) *Descripción de las plantas que D. Antonio Josef Cavanilles demostró en las lecciones públicas del año 1801, precedida de los principios elementales de la botánica*, volum II, Madrid, Imprenta Real.
- CLIMENT, Josep D. (2002) «Enric Valor i la llengua literària» dins CASANOVA, E., MORA, R., SANCHIS, J. eds. *Enric Valor, un home de poble*, Agullent / València, Denes / IEVA, pp. 51-62.
- CLIMENT, Josep D. (2002) «Les activitats lingüístiques d'Enric Valor i Vives anteriors a la guerra civil: el setmanari El Tio Cuc d'Alacant» dins CASANOVA, E., MORA, R., SANCHIS, J. eds. *Enric Valor, un home de poble*, Agullent / València, Denes / IEVA, pp. 131-146.
- CLIMENT i GINER, Daniel (1985) *Les nostres plantes, Una aproximació multidisciplinària al món vegetal de les nostres plantes*, Alacant, Aguaclara.
- CLIMENT i GINER, Daniel (1988) «El paisatge vegetal de la Marina Alta», *Aguaits. Revista d'investigació i assaig*, 4, pp. 75-83.
- CLIMENT i GINER, Daniel (1993) «Els noms populars de les plantes a la comarca de l'Alacantí», *Quaderns de Migjorn. Revista d'Estudis Comarcals del sud del País Valencià*, I, pp. 53-78.

- COLOMINA, Jordi (1985) *L'Alacantí: un estudi sobre la variació lingüística*, Alcoi, Institut d'Estudis "Juan Gil-Albert" Diputació Provincial d'Alacant.
- COLOMINA, Jordi (1991) *El valencià de la Marina Baixa*, València, Generalitat Valenciana.
- DAguiló* = Aguiló i Fuster, M. (1914-1934) *Diccionari Aguiló*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- DCECH* = COROMINES, J. i J. A. PASCUAL (1982-1991) *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, Madrid, Gredos.
- DLabèrnia* = LABÈRNIA, P. (1839) *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Estampa dels Hereus de la Vda. Pla.
- ESCRIVÀ, Vicent (2010) *L'obra literaria d'Enric Valor*, Paiporta, Denes.
- FABRA, Pompeu (1932) *Diccionari General de la Llengua Catalana*, Barcelona, Llibreria Catalònia.
- FABRA, Pompeu (1956 [6a. edició 1974]) *Gramàtica catalana*, Barcelona, Teide.
- GARCIA DEL TORO, C. i GARCIA IZQUIERDO, I. (1999) «La traducció de L'ambició d'Aleix a l'espanyol: anàlisi dels fraseologismes» dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 121-137.
- LAWICK VAN, H. (1999) «Les petges dels parlars en les Rondalles de Valor» dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 179-187.
- LLUCH, G. i V. SIMBOR i V. PITARCH, eds. (2001) *Enric Valor (1911-2000), in memoriam. Homenatge acadèmic des de la Universitat Autònoma de Barcelona: creació literària i compromís lingüístic*, Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes, Generalitat Valenciana.

- LLUCH, Gemma; Josep M. BALDAQUÍ (eds.) (2011) *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- MARTINES, Josep (1997a) «Lèxic valencià inclòs en les *Observaciones* de Cavanilles», dins *A sol post* 5.
- MARTINES, Josep (1997b) *El lèxic valencià dels segles XVI-XX. Una aproximació des de la lexicologia cognitiva*, València, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- MARTINES, Josep (2000a) *El valencià del segle XIX. Estudi lingüístic del "Diccionario valenciano" de Josep Pla i Costa*, València / Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MARTINES, Josep (2000b) «L'expressió de les emocions i la creativitat lèxica: "estimar" 'amar', entre l'eufemisme i la metàfora cultural», dins *Actas del VIII Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, Santander, Universidad Menéndez Pelayo, vol. 2, pp. 1221-1243.
- MARTINES, Josep (2000c) «El canvi lèxic en català (s.XVI-XX). Una aproximació des de la lexicologia diacrònica cognitiva. Les novetats i la llengua catalana», dins *Jornades de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Elx i a la Universitat d'Alacant*, Barcelona / Elx, pp. 35-64.
- MARTINES, Josep (2000d) «Els noms dels llocs i l'estudi del lèxic, a propòsit d'*atzavara*, *farigola* i *bruc*», dins *Estudis de toponímia valenciana*, Universitat de València / Denes Editorial, València, pp. 255-273.
- MARTINES, Josep (2000e) *El valencià del segle XIX. Estudi lingüístic del "Diccionario Valenciano" de Josep Pla i Costa*, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València / Barcelona.

- MARTINES, Josep (2001) «L'expressió de les emocions i la creativitat lèxica: "Estimar" amar, entre l'eufemisme i la metàfora cultural», dins *Actas del VIII Congreso Internacional de la AHLM*, Santander, pp. 1221-1243.
- MARTINES, Josep (2002) «L'aragonés i el lèxic valencià. Una aproximació», dins *Caplletra* 32, pp. 157-201.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2009) «Del origen paremiológico de algunas locuciones», dins *Paremia*, pp. 65-76.
- MONTESINOS, Anna (1999) «El lèxic de l'arquitectura i la construcció» dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 105-120.
- MONTOYA, Brauli (1996) «La normativa fonètica del gramàtic Enric Valor» dins CARBONELL, A. ed. *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, pp. 195-222.
- MONTOYA ABAT, Brauli (2002) «El model de llengua oral d'Enric Valor en la gramàtica normativa valenciana», dins CASANOVA, E. i MORA, R. i SANCHIS, J. eds. *Enric Valor, un home de poble*, Agullent / València, Denes / IEVA, pp. 175-188.
- MONTOYA ABAT, Brauli (2010) «El valencià d'Enric Valor: una llengua oral viva i culta per al segle XXI», dins Verònica CANTÓ *et al.* (ed.), *Enric Valor. El valor de les paraules*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 128-140.
- PALDC = VENY, Joan (2013) *Atles lingüístic del domini català*, volum 4, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- PERAIRE, Joan (1999) «Funcions discursives dels marcadors d'integració lineal en les Rondalles d'Enric Valor» dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 139-161.

- PÉREZ MORAGON, Francesc (2011) «Entorn de l'obra gramatical d'Enric Valor», dins G. LLUCH i J. M. BALDAQUÍ, (eds.) *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 45–53.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel, ed. (1998) *Enric Valor. Paraula de la Terra*, València, PUV.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel (2010) «La flexió verbal: un bestseller valencià», dins Verònica CANTÓ *et al.* (ed.), *Enric Valor. El valor de les paraules*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 128–140.
- PÉREZ SILVESTRE, Òscar (2011) «L'ambició d'Aleix i la censura: història de l'expedient 3322/59», dins *Ítaca. Revista de Filologia*, núm. 2, pp. 205-239.
- PÉREZ, Òscar (1998) «Escrips seleccionats: l'obra d'Enric Valor» dins PÉREZ SALDANYA, M. ed. *Enric Valor. Paraula de la terra*, València, Publicacions de la Universitat de València, pp. 77-273.
- PITARCH, Vicent (1996) «Enric Valor, la noble causa de la llengua» dins CARBONELL, A. ed. *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, pp. 181-194.
- POLANCO, Lluís R. (2016) «Estandardització de la llengua i mitjans audiovisuals: a propòsit d'unes notes morfosintàctiques d'Enric Valor» dins PRADILLA, Miquel A. ed., *Miscel·lània d'homenatge a Joan Martí i Castell*, Tarragona, Universitat Rovira i Virgili, pp. 313-334.
- RAFEL, Joaquim (1999) «Valor i el lèxic català» dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 75-104.
- SALVADOR, Vicent (1999) “Laudatio acadèmica a càrrec del Dr. Vicent Salvador” dins SALVADOR, V. i LAWICK VAN, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l'obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, p. 17.

- SALVADOR, Vicent i Heike VAN LAWICK (eds.) (1999) *Valoriana. Estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2002) «Introducció a l'aportació gramatical d'Enric Valor» dins CASANOVA, E. i MORA, R. i SANCHIS, J. eds. *Enric Valor, un home de poble*, Agullent / València, Denes / IEVA, pp. 147-173.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2010) «Enric Valor des de la lingüística i des de la normativa», dins Verònica CANTÓ *et al.* (ed.), *Enric Valor. Els valor de les paraules*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 114-127.
- SEGURA i LLOPES, Carles (1996) *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- SEGURA i LLOPES, Carles (1998) *El parlar d'Elx a estudi: aproximacions a una descripció*, Elx, Ajuntament d'Elx.
- SEGURA i LLOPES, Carles (2003) *Una cruïlla lingüística: caracterització del parlar del Baix Vinalopó*, Alacant, Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana i Institut Municipal de Cultura de l'Ajuntament d'Elx.
- VALOR, Enric (1948) «Modismes» *Esclat*, 3 dins PÉREZ SALDANYA, M. ed. (1998) *Enric Valor. Paraula de la Terra*, València, PUV, pp. 111-112.
- VALOR, Enric (1966) *Curso de lengua valenciana*, València, Impremta Fermar.
- VALOR, Enric (1971) *Millorem el llenguatge*, València, Gorg.
- VALOR, Enric (1973) *Curso medio de gramática catalana referida especialmente al País Valenciano*, València, Gorg.
- VALOR, Enric (1983) *La flexió verbal*, València, Tres i Quatre.
- VALOR, Enric (1983) *Temes de correcció lingüística*, València, Tres i Quatre.
- VALOR, Enric (1993) «Lectio», pronunciada amb motiu del seu nomenament com a doctor honoris causa per la Universitat de València dins PÉREZ SALDANYA, M.

ed. (1998) *Enric Valor. Paraula de la Terra*, València, PUV, pp. 27-54.
Disponible a Internet: <http://www.uib.es/honoris/evalor/llico.html>

VALOR Enric (1998) «Lliçó magistral» pronunciada amb motiu del seu nomenament com a doctor honoris causa per la Universitat de les Illes Balears.

VALOR, Enric (1999) «Lliçó magistral», llegida pel seu fill en representació d'Enric Valor, amb motiu del seu nomenament com a doctor honoris causa per la Universitat d'Alacant. Disponible a Internet: <http://www.ua.es/va/presentacion/doctores/valor/discurso.htm>

VENY, Joan (1998) *Els parlars catalans*, Mallorca, Editorial Moll

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

5.3. Corpus valorià digitalitzat

VALOR, Enric (1975-76) *Obra literària completa*, València 2 volums, editorial Gorg.

Rondalles: *El llenyater de Fortaleny; Les velletes de la Penya Roja; La Mare dels peixos; El patge Saguntí; El Castell del Sol; I queixalets també!; Els guants de la felicitat; El Gegant del Romani; L'envejós d'Alcalà; El xiquet que va nàixer de peus; El ferrer de Bèlgida; El rei Astoret; El dimoni fumador; El castell d'Entorn i no Entorn; La mestra i el manyà; Esclafamuntanyes; Abella; L'albarder de Cocentaina; L'amor de les tres taronges; El príncep desmemoriat; El jugador de Petrer; Joan-Antoni i els torpalls; Llegendes del palleter; Home roig, gos pelut i pedra redona; Les animetes; Peret; Els tres plets de Pasqua Granada; El pollastre de festes; Don Joan de la Panarra; La rabosa i el corb; El darrer consell; Nabet; Joan-Ratot; Història d'un mig pollastre; La crida de la rabosa i Comencilda, Secundina i Acabilda.*

VALOR, Enric (1982) *Obra literària completa Volum III*, València, Fernando Torres editor. Conté dues novel·les, *L'ambició d'Aleix* i *La idea de l'Emigrant*. A més a més, el recull *Narracions de la Foia de Castalla: La Foia de Castalla, Contalles de la boira, L'amic fidel i Contalla d'un orat*. Així com *Narracions intrancendents: Danys mínims sobre coberta, Viatge de Nadal i L'experiment de Strolowickz*.

VALOR, Enric (1991) *Sense la Terra promesa*, València, Tàndem, vol.1.

VALOR, Enric (1991) *Temps de batuda*, València, Tàndem, vol. 2.

VALOR, Enric (1991) *Enllà de l'horitzó*, València, Tàndem, vol.3.

6. *Diccionari de l'Obra Literària d'Enric Valor. La natura (DOLEV-Natura)*

•abancalat *m.* (13)

1. [NCOMPT] Extensió de terreny dividida en bancals¹. [...] *aquell ample abancalat cobert de despullades i ben conreades vinyes i de fèrtils guarets ja mig preparats per a la sembra; [...]. (Contalles de la Boira, 1982: 327, 8).*

abella *f.* (7)

1. [NCOMPT] (*Apis Mellifera*) Insecte himenòpter volador, amb l'abdomen fosc, de ratlles, cobert de pèls i proveït d'un fibló en el cas de les femelles, que viu en societat i produeix mel i cera. ⇒ *brunzir les abelles. Brunzien les abelles de flor en flor. (Els guants de la felicitat, 1975: 130, 22).*

abeller *m.* (3)

1. •[NCOMPT] Grup nombrós de persones que es troben en un lloc determinat. *La remor d'abeller de les dones de la pròxima secció amb els seus cants i les seues converses [...]. (Temps de batuda, 1991: 40, 23).*
2. [NCOMPT] Eixam². *Li arribava de la vila, encara, com un grat zumzeig d'abeller, algun crit dominant, algun cant de pollastre. (Sense la terra promesa, 1991: 191, 7).*

abegot *m.* (5)

1. [NCOMPT] (*Apis Mellifera*) Abella¹ mascle, més gros que la femella. [...] *pels marges i les ribes cridaven els seus colorins les campànules, les roselles, els timons, la pelosella, i devien brunzir-hi les abelles i els abegots per mils de milenars. (Enllà de l'horitzó, 1991: 229, 1).*

ANTROPONÍMIA

abegot *m.* *Altres membres de l'assemblea ho van trobar encertadíssim: l'abegot = Garibaldi, fecundador de la reina de l'abeller; el granot = l'home aturat que només pot fer rauc-rauc sense conseqüències apreciables. (Sense la terra promesa, 1991: 554, 11).*

abellerol *m.* (2)

1. [NCOMPT] (*Merops apiaster*) Ocell de colors vius amb predomini del verd, d'uns 28 centímetres que es nodreix principalment d'abelles i de vespes. *El gros exèrcit volador planà sobre el cap de l'esbalaïda Teresa, i, a la veu de l'ocell en cap, que era un gros i tornassolat abellerol, es va abatre damunt les cent i tantes teles de matalaf. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 369, 8).*

•**abellota** *f.* (1) > **gla**

1. [NCOMPT] Fruit d'un arbre del gènere de l'alzina i del roure, sec, indehiscent i proveït d'una cúpula a la base. *Mira, Tonet: pega volta per les baixades de la serra, on hi ha tanta motada de carrasca, i que vagen plegant l'abellota. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 265, 27).*

abeurador *m.* (5)

1. [NCOMPT] Pica llarga i estreta destinada a abeurar el bestiar. [...] *corrent des de l'ullal per una canaleta fins a caure en una piqueta que feia d'abeurador i després rajant sonorament dins la bassa mig plena [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 153, 10).*
2. [NCOMPT] Indret on solen anar a beure els animals. *Deixa-la que es dessue, i en acabant la dus a l'abeurador! (Temps de Batuda, 1991: 235, 29).*

abeurada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Acció d'abeurar. *Atén la pastura, les abeurades, no trencar la volta... (Temps de Batuda, 1991: 104, 27).*

abeurar *v.* (18)

1. *intr. pron.* Un animal, beure. *Àngel hi va arribar primer; les cabres s'abeuraren en el reguerot, mentre que ell s'asseia en una cantera prop de l'aigua i deixava a*

la seua vora la gaiata i el serró amb la berena del dia. (La idea de l'emigrant, 1982: 262, 11).

2. *tr. Donar de beure a algú, a un animal, fins a sadollar-lo. Ell abeurà el corser, li muntà d'un deseixit rampell, digué un adéu afectuós després de donar-li les gràcies, i marxà pel punt oposat a on havia vingut. (Les animetes, 1976: 270, 16).*

abisme m. (43)

- 1a. •[NCOMPT] Precipici¹. [...] *retronà la tempesta per afraus i abismes, s'ompliren d'aigües encrespades i roncadores regalls i rambles i costeres i el fons del barranc per un dels vessants del qual pujava penosament, mentre que la pluja i el granís l'assotaven amb fúria. (La idea de l'emigrant, 1982: 228, 2).*
- 1b. [NCOMPT] Profunditat insondable i perillosa d'un lloc, del mar, que no permet veure el fons. *Experimentava un vertigen, una sensació de perill i delícia, com qui llisca per un pendent llenegadís al final del qual s'obre un abisme ignot, aromàtic, ple d'una estranya llum. (L'ambició d'Aleix, 1982: 162, 12).*
- 1c. [NCOMPT] Part més profunda i incomprensible del pensament o de l'ànima.
2. [NINCOMPT] Quantitat incalculable d'una qualitat negativa, d'un estat advers. *Provà i tot una altra vegada de fer-se vermella, i es trobà abocada a un abisme de no sabia quina mena de tenebres i perills. (L'ambició d'Aleix, 1982: 118, 23).*
3. [NINCOMPT] Diferència immensa entre dues persones, entre dos pensaments, entre dues activitats, entre dues coses. *Sa mare tenia raó: un abisme de sensibilitat, totalment insalvable, hi havia entre les classes socials que la sàvia previsió de la Providència havia establert entre els homes per tal que una jerarquització altament convenient i fecunda mantingués un ordre admirable en la societat. (Sense la terra promesa, 1991: 143, 8).*

abismal adj. (6)

1. Diferència o profunditat, immensa. *Això que la desigualtat econòmica, que arribava a diferències abismals no poques vegades, era consubstancial amb una desigualtat natural entre els homes, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 180, 28).*

•**abofegar** v. (1)

1. **intr. pron.* Una planta, pansir-se per la calor. *Però abans de l'estiu, l'any es va girar molt lleig: les olives començaren a caure dels arbres ben menudes encara; els pàmpols de les vinyes i les fulles dels arbres fruiters, s'abofegaren i es feren groguillones i foradades.* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 43, 4).

abrasir v. (3)

1. *tr.* Escalfar intensament un cos mitjançant el sol, la calor o el vent. *En la plana onejada i pedregosa del desert, l'aire abrasia, el sol enlluernava, els cantals cremaven com si anassen a esclatar.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 138, 26).
 - *adj.* [...] *la mula, solta, sense cap incitació, havia acabat per decantar-se i bandejar-se del camí un tret curt, i en una margenada rosegava tranquil·lament unes matetes abrasides per les solanades.* (*Temps de batuda*, 1991: 232, 19).
2. *intr. pron.* •Algú o una part del cos, tenir una sensació dolorosa d'ardor per efecte de la set. [...] *si és estiu, encara que t'abrasesques de set [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 154, 31).

•**abrasit** *adj.* (11)

1. Vegeu *abrasir* v.
2. *Activitat, esgotadora (*VALOR*). —*Jo em faré vell —deia l'Adrià— i necessitaré un fadri que m'ajude en les feines feixugues i abrasides; almenys un.* (*Nabet*, 1976: 356, 14).

•**abrasidor** *adj.* (5)

1. El sol, *abrasir*¹. [...] *però era tanta la seca i el sol havia arribat a fer-se tan feixuc i abrasidor, que les fulles d'aquelles plantes, malgrat el reg, sempre apareixien polsoses i pansides.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 169, 8).

•**abriüll** *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Centaurea calcitrapa*) Herba de fulles i capítols de flors purpúries, fortament espinoses, que creix en camins, ermots i amorriadors de bestiar. *S'ho llevava del pensament amb un sacseig de cap, com si el pensament dolent fos un*

abriüll que se li hagués enganxat als cabells negres i espessos. (Sense la Terra Promesa, 1991: 301, 13).

acabar v.

LOCUCIONS

•**per acabar-ho d'adobar** *loc. adv.* 1. S'utilitza per intensificar els efectes ja excessius o sorprenents d'alguna cosa. *Per a acabar-ho d'adobar, Ciril li va notar una misteriosa sentor... de sofre, sí, de sofre! (L'albalder de Cocentaina, 1976: 162, 1).*

acàcia f. (21)

1. [NCOMPT] (*Robinia pseudoacacia*) Arbre de fusta dura, amb flors grogues molt oloroses agrupades en glomèruls i fruit en llegum, sovint conreat en jardins. [...] *com ara la dolçor del ventijol, que en aquelles hores movia els plomalls tendres de les acàcies i engronsava amb delicadesa els panissars de les hortes del riu d'Alcoi. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 156, 28).*

acaloració* m. (1)

1. [NINCOMPT] Acalorament¹. —*No pot ser! —cridà tot ronc de l'acaloració ¡Ara sí que és impossible que compleisca el que promet! (El patge saguntí, 1975: 260, 19).*

acalorada f. (2)

1. [NINCOMPT] Acalorament². *Arriba el pare de Miriam, en vis de negre de l'acalorada —ell que tan negre era ja! (El Castell del Sol, 1975: 114, 16).*

acaloradament adv. (2)

1. Discussió, conversa o acció *acalorada*². *Jo no volia, és clar, entaular una discussió. I també comprenia que el so David, que no expressava les seues idees *acaloradament* sinó en un to natural, [...]. (Temps de batuda, 1991: 103, 13).*

acalorament m. (2)

1. [NINCOMPT] Excitació de l'ànim. —*Per la senyera d'En Jaume! —jurà el fill del rei amb *acalorament*—. Deu ser bella com el seu nom. I sos pares, on són? (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 346, 1).*

2. [NINCOMPT] Congestió produïda per un augment de la temperatura corporal.

acalorar v. (1)

1. *intr. pron.* Excitar-se l'ànim. —*Estic conforme amb tot —va atorgar gojós—. Ben cert que complirem jo i vostè i que no caldrà mai que ens acalorem.* (*Home roig, gos pelut i pedra redona*, 1976: 254, 19).
2. •*intr. pron.* Algú, patir un augment de la temperatura corporal.
 - *adj.* *Llegia en les mirades d'aquells camperols honrats, acalorats i suorosos, [...] (Temps de batuda, 1991: 158, 1).*
3. •*tr. o intr. pron.* Fer tornar o tornar-se vermell.

acalorat adj. (6)

1. Vegeu *acalorar* v.
2. Discussió, conversa o acció, desenvolupada amb vehemència. *Al Casino de Propietarios, les hores del cafè bullien d'animació per les converses més o menys acalorades sobre els esdeveniments.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 543, 13).

acant m. (1)

1. [NCOMPT] (*Acanthus mollis* L.) Planta herbàcia de fulles grosses i amb una tija florífera de més d'un metre d'alçada. ⇒ *fulles d' ~.* [...] *tots tres en llits historiats, de ferro, adornats de planxes fines amb pintures barroques tals com grius, fulles d'acant, espigues...* (*Temps de batuda*, 1991: 76, 6).

•**acantalejar** v. (2).

1. *tr.* Algú, llançar pedres contra algú (DCVB). —*Pugeu al terrat de la tia Quitrana, que d'allà es veu ben bé el meu corral. I, des d'allí, acantalegeu-lo sense pietat; al cap, perquè no coixege!* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 198, 2).

•**acarassolat** *adj.* (3)

1. Lloc, assolellat; cara-sol¹. [...] *aparegué a la vista de Muhammad una vall verda i frondosa, i a l'altra banda un tossal acarassolat on s'albirava un castell no massa gran.* (*El Castell del Sol*, 1975: 96, 21).

acepellar* *v.* (1)

1. *intr. pron.* Fer-se el cep baix i ample. *Acabada la Guerra Gran, les vinyes de la Casa dels Rojals estaven ja ben "foradades", és a dir, amb redols que solien començar per les parts centrals, on els ceps s'acepellaven i darrerament morien.* (*Temps de batuda*, 1991: 24, 15).

- *adj.* *Em feia preguntes, s'empolsegava el calcer entrant-se'n en els bancals per tocar els ceps menys acepellats.* (*Temps de Batuda*, 1991: 109, 7).

acepellat* *adj.* (1)

1. Vegeu *acepellar v.*

aclarida *f.* (2)

1. [NCOMPT] Clariana². [...] *i, de tant en tant, en una lleu aclarida del celatge i la borrasca, albirava els pins grossos, dalt dels tarussos, [...].* (*Viatge de Nadal*, 1982: 399, 26).

aclarir *v.* (95)

- 1a. *tr.* i *intr. pron.* Dissipar els dubtes i les incerteses sobre una idea, una expressió, un assumpte o una situació; o, els dubtes i les incerteses sobre una idea, una expressió, un assumpte o una situació, dissipar-se. ⇒ ~ *les coses*, ~ *les idees*. *Sempre havia procurat cercar llibres capdavanters que li poguessen aclarir aquelles idees seues sobre els problemes de l'home com a individu i com a espècie.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 46, 5).
- 1b. •*tr.* Dir una cosa per dissipar dubtes i incerteses. —*Es tracta d'una innocentada —els va aclarir ella, per tota informació, a fi de tranquil·litzar-los.* (*La mestra i el manyà*, 1975: 392, 9).

- 1c. *tr.* i *intr. pron.* Algú, donar solució a una qüestió que suposa un problema, un conflicte, una dificultat, una situació complexa, un inconvenient o una contradicció; o, aquests, presentar solució. *-Esperem que tot s'aclearisca! -va dir esperançat l'Àngel. (La idea de l'emigrant, 1982: 291, 18).*
- 1d. *tr.* Fer esdevenir més comprensible una expressió. *Totes les elucubracions, interpretacions, acumulacions, que s'havien fet al seu propòsit en llarga corrua de segles de cristianisme, més que aclarir-li la grandesa i profunditat d'aquelles vides, li les enterbolia. (Sense la terra promesa, 1991: 125, 17).*
- 2a. *tr.* i *intr. pron.* Una font de llum, projectar-se sobre un espai o un cos; o, aquests, rebre llum. \Rightarrow *la llum ~, el sol ~. Eixia el sol, i la seua llum aclaria les façanes del poble, blanc i recolzat en els seus grisos tossals. (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 1).*
- 2b. •*tr.* i *intr. pron.* Un sentiment positiu, una esperança o un somriure, manifestar-se intensament amb un canvi en l'expressió de la cara, els ulls o algú; o, aquests, manifestar intensament un sentiment positiu, una esperança o un somriure amb un canvi d'expressió. *Vaig veure que se m'acostava a bon pas i que un somrís lleu aclaria la seua fesomia preocupada. (Temps de batuda, 1991: 216, 10).*
- 3a. *tr.* i *intr. pron.* Un fenomen atmosfèric, deixar seré el cel; o, aquest, esdevenir seré. *Mentre li embenaven els ulls i parlaven entre ells i disposaven la partida cap a pura terra de musulmans, el cel s'aclarí, perquè el ventet escombrà la boira. (El darrer consell, 1982: 373, 12).*
- 3b. •*intr. pron.* La boira o la pluja, desaparèixer. *-S'ha aclarit la boira: sí que duran alguns todons els xics -va observar Feliu-. (Enllà de l'horitzó, 1991: 354, 13).*
- 4a. •*intr. pron.* Tenir les idees ben definides i sense ambigüitats. *Però jo m'aclariria amb més promptitud que rere una anestèsia. (Enllà de l'horitzó, 1991: 141, 14).*
- 4b. •*tr.* i *intr. pron.* Assolir un acord amb algú altre; o, diverses persones, assolir un acord. *Tu i el Nostre Senyor us hi aclarireu! (El ferrer de Bèlgida, 1975: 188, 6).*
- 4c. •*intr. pron.* Aconseguir entendre un assumpte o un tema. *No ho entenc massa bé, no puc aclarir-me dins les retornades del sistema. (Temps de batuda, 1991: 165, 9).*

5. *tr. i intr. pron.* Reforçar una facultat d'algú perquè discernisca perfectament; o, una facultat d'algú, reforçar-se perquè discernisca perfectament. [...] *respira a ple pulmó l'aire frescoi de la muntanya i a poc a poc se li aclareix el cervell i se li refresquen les temples.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 221, 24).
- *adj.* [...] *ell respirava l'aire a ple pulmó i sentia els membres regats d'una sang nova i primaverat i el cap aclarit i ferm.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 29, 8).
- 6a. •*tr. i intr. pron.* Dispersar una reunió de persones o un conjunt d'animals; o, aquests, dispersar-se. -*No us apiloteu! Aclariu-vos! Au, de pressa!*. (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 82, 19).
- 6b. *tr. i intr. pron.* Buidar un espai d'éssers vius o d'objectes que l'ocupen; o, un espai, buidar-se d'éssers vius o d'objectes que l'ocupen. *Els guardes jurats i la guàrdia civil esperaven només una indicació de Roc Vilaplana, l'alcalde, per a aclarir la plaça.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 276, 28).
- 6c. *tr. i intr. pron.* Reduir elements constituents de la vegetació, una plantació, el pèl, una aglomeració de partícules o un conjunt eixamplant els intervals entre ells; o, els elements constituents d'aquests, reduir-se eixamplant els intervals entre ells.
7. *tr. i intr. pron.* Diluir o diluir-se. -*Els pulmons són nets, en general, veus? [...]* *Mira ací dalt: aquesta ombreta allargada. Això és el que s'ha d'aclarir.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 203, 27).

LOCUCIONS

•**aclarir-se l'oratge** *loc. verb.* 1. Els núvols, desaparèixer, cessar l'amenaça de pluja (DNV). *Així, vaig pensar que no n'era una invasió seriosa i que més avall s'aclariria l'oratge* (*Temps de batuda*, 1991: 260, 18).

aclarit *adj.* (1)

1. Vegeu *aclarir* v.

aclotar v. (2)

1. *tr.* Algú, fer clots¹, en un camp o en un terreny, per plantar-hi (DIEC2). *Senyalar, doncs, als estius, i aclotar a la tardor i a l'hivern. (Temps de Batuda, 1991: 25, 29).*

➤ *adj.* Com que l'establiment de Justí era freqüentat per gent jornalera, també hi solia aparèixer alguna vegada un o altre propietari rural amic de la tabola a cercar peons o a convidar un encarregat o els homes que havien acabat una llarga feina en una masia -aclotada, batuda, verema-. (Sense la terra promesa, 1991: 439, 10).

•aclotada f. (1)

1. [NCOMPT] Acció d'aclotar¹ (DCVB) *Cada estiu es senyalaven dotze, quinze mil ceps, o siga els punts on s'havien de plantar. En acabant, venien les aclotades. (Temps de Batuda, 1991: 25, 25).*

•aclotador m.,f. (1)

1. [NCOMPT] Persona que aclota¹ (DCVB). [...] i això donava ocupació també als especialistes: senyaladors, aclotadors, pràctics en la preparació de planters i en el maneig de les estaquetes i els barbats. (Sense la terra promesa, 1991: 238, 3).

•aclotat adj. (1)

1. Vegeu *aclotar v.*

•acostalar v. (7)

1. *tr.* Reunir llenya, diverses parts d'una planta o rames en costals¹ (DCVB, DNV). [...] i a acostalar llenya no el guanya ni una colla sencera de llenyaters. (Contalles de la boira, 1982: 332, 9).

•acostalador m.,f. (1)

1. Persona que acostala¹. (DCVB) *Ja feia mitja hora bona que Paella havia eixit, i Pep -el seu acostalador- i jo, que vetlàvem amb ell -la dona i els xics ja s'havien gitat-, ens enquimeràrem. (Contalles de la boira, 1982: 334, 27).*

acotar v. (49)

1. *tr.* Dirigir cap avall. ⇒ ~ *el cap*, ~ *la testa*, ~ *les orelles*. —*He pensat —va dir després tot i acotant les orelles en un gest de bonhomia—, ja que t'has portat tan bé, que em cal convidar-te.* (Comencilda, *Secundina i Acabilda*, 1976: 440, 8).
2. *intr. pron.* Inclinar-se cap a terra doblegant les cames. *Pensat i fet! S'acota, agafa dues pedretes i, clof!* (*El rei Astoret*, 1975: 332, 5).
 - *adj.* *Toni, Rafel i Llorencet, acotats en aqueixa penosa positura del segador, falç en mà, els torsos nus i els capells de palla d'arròs estacats, no donaven repòs als seus braços musculosos ni als seus renyons soferts.* (*Temps de batuda*, 1991: 156, 22).
3. •*tr.* Delimitar una extensió de terreny per indicar-ne la propietat o l'exclusivitat d'ús. —*Don Albert, quan acotarem el tros? No per mi... per a mi tota la serra val, sempre que siga seua. Jo, amb pagar-li els costals...* (*Sense la terra promesa*, 1991: 179, 20).
 - *adj.* —*Home -vaig dulcificar-ho-, la meua tia, que jo sàpia, no ho tenia acotat ni vedat, ni nosaltres tampoc.* (*Temps de batuda*, 1991: 177, 11).

LOCUCIONS

•**acotar el cap** *loc. verb.* 1. Resignar-se, sotmetre's. *Hi ha una gran tristor popular; tothom ha hagut d'acotar el cap i obeir.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 596, 3).

•**acotat** *m.* (8)

1. [NCOMPT] Terreny delimitat de propietat privada. *Van donar compte de la desaparició del xicot, i els guardes de tots els acotats del poble, dirigits per la guàrdia civil, trepitjaren les serres a pam a pam.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 80, 3).

acotat *adj.* (6)

1. Vegeu *acotar* v.

•acovilar v. (3)

1. *intr. pron.* Amagar-se, posar-se a cobert (DCVB, DNV). *El camí, ja sabem que li havia de fer per força coronar la lloma per allà prop d'on era el garroferot sota el qual s'acovilaven els lladres; [...].* (Nabet, 1976: 363, 3).

adob m. (25)

1. [NMASS] Substància afegida a la terra perquè siga més productiva. ⇒ ~ *químic*, ~ *orgànic*. -*Anem-hi, doncs, que el dia curteja, i jo vull parlar amb Jeroni dels adobs que cal que tirem a l'olivar i de si ja pot dur-me a casa la meua part de l'oli que hem fet.* (Sense la terra promesa, 1991: 485, 23).
2. [NMASS] Substància afegida als aliments per fer-los més saborosos. *Estàvem dies arrere a punt de cercar un empleat per a menar els fitxers que reflectien el moviment de transformació de productes -l'oli, el vi, l'adob d'olives, la farina, la producció de recapte per a les granges, ramats i cavalleries-. (Enllà de l'horitzó, 1991: 13, 9).*

LOCUCIONS

tenir adob *loc. verb.* 1. Vegeu *tenir* v.

adobar v. (30)

- 1a. *tr.* Arreglar una situació, un negoci, un conflicte o un dany. *La tranquil·litat sols pot dur-la el fet que no hi haja tantes injustícies, tanta pobresa, tanta malaltia, sense adobar.* (Sense la terra promesa, 1991: 58, 27).
- 1b. *tr.* Reparar un objecte malmés o una avaria. *Fins el dia abans, havia estat adobant panys i ferrant cavalleries; [...]* (El ferrer de Bèlgida, 1975: 199, 6).
2. •*tr.* Alterar un afer o un atribut. *Rojo, que no capia moltes coses, especialment si les parlàvem de pressa i a més les adobàvem amb ironies o frases de doble sentit, en aquelles converses s'abstreia quasi en absolut en la seua tasca.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 248, 14).
- 3a. *tr.* Fer esdevenir més saborosa una vianda o una beguda amb espècies, una beguda alcohòlica o amb ingredients substanciosos. *Allà no teníem possibilitats*

d'emprar mantega, i adobàrem el pa amb un oli fi i saborós comprat per Llorenç. (Temps de Batuda, 1991: 86, 28).

- *adj. I després li feren la tasseta de tomanyí, ben adobada amb quatre cullerades del bullitori de cascall i dragontina. (El rei Astoret, 1975: 336, 15).*

3b. *tr.* Assaonar la carn, el peix, la fruita o les olives amb sal o amb espècies per evitar-ne la corrupció. *La lluna diu quan cal tallar un arbre perquè la fusta no es corque, quan cal esquilar les ovelles, quan s'han de posar a adobar les olives... (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 15).*

- *adj. Tanmateix, acceptaren unes olives marcides, molt ben adobades per l'Amalieta, i un gotet de vi perhom. (Enllà de l'horitzó, 1991: 368, 15).*

4. *tr.* Posar adob a la terra o a un vegetal. *¡Adoba les terres de la serra i de la vall, engrosseix el riuet que mou les moles del Molí de les Reixes; prepara'm bé les llenques, jovades i masos que vaig a comprar!... (El jugador de Petrer, 1976: 202, 22).*

- *adj. [...] però allà tenim aigua a manta, tota la que volem; allà fa calor bona part de l'any; la terra nostra és adobada de segles... (Sense la terra promesa, 1991: 57, 26).*

5. *tr.* i *intr. pron.* Curar o curar-se. *I malalts i ferits patien moltíssim, sobretot els greus, els qui no podien adobar-se, i acabaven tornant-se bojós i demanant la mort a crits. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 49, 4).*

6. *tr.* Preparar les pells per a ésser manufacturades.

- *adj. [...] penjant de l'alta banqueteta on seia davant una de tantes taules de la secció de tallat disposades en quatre rengleres paral·leles, a propòsit per a tallar- hi cuir adobat i fi per a fer sabates. (Temps de batuda, 1991: 39, 15).*

LOCUCIONS

•**per acabar-ho d'adobar** *loc. adv.* 1. Vegeu *acabar* *v.*

•**tenir adob** *loc. verb.* 1. Vegeu *tenir* *v.*

•adobat *adj.* (7)

1. Vegeu *adobar v.*

afaiçonar *v.* (2)

1. *tr.* Algú, fer l'explicació o la descripció d'una cosa exagerant-la, embellint-la o contrafent-la, per tal de produir un determinat efecte (DIEC2). *La seua boca, llavors, afaiçonava amb delectança i naturalitat aquelles imatges modernes i alhora llegendàries que es deien Singapoore, Cape Town, Sidney, Valparaíso... (Danys mínims sobre coberta, 1982: 374, 20).*
2. *tr.* Algú, guarnir una figura o algú amb ornaments. *Per a Plegallana, bé; però per a nosaltres dos, no hi havia abillaments a la mida i els han hagut d'afaiçonar fent-los afegitons. (Esclafamuntanyes, 1976: 48, 17).*
 - *adj.* *D'allà envià els seus homes a cercar els vestits més ben afaiçonats i de més gran riquesa, els més luxosos adornaments, l'adreç —or i pedreria— per a Rosella; [...] (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 349, 15).*

•afaiçonat *adj.* (2)

1. Vegeu *afaiçonar v.*

afollar *v.* (2)

1. *tr.* Traure les cries d'ocell o els ous d'un niu. *N'hi ha molts. Enguany ha estat un any bo per a ells, perquè no s'han afollat els nius en els pins, al no pedregar. (Temps de batuda, 1991: 177, 1).*
2. *intr. pron.* *Malmetre's* un fruit. *S'enrojaren les hortalisses, s'afollaren les olivetes, i la cendrada va fer malbé el pàmpol de la vinya i va secar els raïmets. (El pollastre de festes, 1976: 401, 2).*

afrau *f.* (12)

1. [NCOMPT] Congost¹. *Calor, llebeig, jovent alegre i feliç arplegant collites secanes i cantant i rient per les afraus, les fonts i les grutes de Finestrat. (Don Joan de la Panarra, 1976: 324, 1).*

agafar v.

LOCUCIONS

•**agafar el bou per les banyes** *loc. verb.* 1. Algú, afrontar de manera decidida i valenta un assumpte difícil (DNV). *Vaig dir, després de ruminar-ho una estona, que segurament davallaria a Cassana a agafar el bou per les banyes. (Temps de batuda, 1991: 200, 11).*

agarberar v. (2)

1. *tr.* Fer una o més piles amb objectes o llenya. *I mentre que els soldats hi anaven agarberant centenars i centenars d'arroves de llenya grossa [...]. (Història d'un mig pollastre, 1976: 433, 10).*

➤ *adj. [...]* comptava per damunt damunt els troncs tallats, la llenya fina feta i agarberada, [...]. *(Sense la terra promesa, 1991: 113, 14).*

agarberat *adj.* (3)

1. Vegeu *agarberar* v.

agrari *adj.* (6)

1. De l'agricultura¹. [...] *que jo no creia que el país podria seguir avant sense una reforma agrària que acabàs o milloràs aquelles estructures antiquades i injustes. (Temps de batuda, 1991: 166, 14).*

2. Dels agricultors¹. [...] *d'orgullosa miopia dels dinàmics propietaris agraris valencians que, abans del bloqueig, inundaven de pomes d'or una Europa freda [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 604, 15).*

agràs *m.* (8)

1. [NMASS] Raïm verd. [...] *la curta vinya, amb les perles de l'agràs. (La idea de l'emigrant, 1982: 235, 2).*

LOCUCIONS

•**en agràs** *loc. adj.* 1. Verd. *Era net de tota herba; els fraus, en pols; les rabasses, descorconades; els pàmpols, polsosos de sofre; els raïms, en agràs, llargs i premuts. (Sense la terra promesa, 1991: 214, 2).*

agrest *adj.* (15)

1. Terreny, abrupte, sense conrear. ⇒ *lloc ~, paratge ~. És un paratge agrest i solitari, a propòsit per a un cas desesperat com el de l'Adrià. (Contalles de la boira, 1982: 343, 24).*
2. Rude. *Com que no tenien pressa, amb pas lent gaudien d'aquella agresta pau. (Sense la terra promesa, 1991: 362, 12).*

agrícola *adj.* (71)

1. Agrari¹. ⇒ *explotació ~, perit ~, producció ~. [...] se'n va alegrar molt i l'informà sobre totes les circumstàncies i problemes de les explotacions agrícoles, ramaderes i forestals. (Sense la terra promesa, 1991: 108, 27).*
2. Que defensa els interessos dels agricultors¹. ⇒ *col·lectivitat ~. -Jo no estic gaire experimentat tampoc en el cas d'una col·lectivitat agrícola; [...] (Temps de batuda, 1991: 352, 1)*
3. Agrari². ⇒ *treball ~, activitat ~. [...] en començar l'activitat agrícola més important: la verema i la seua conseqüència la vinificació. (Enllà de l'horitzó, 1991: 288, 14).*
4. Lloc, dedicat preferentment a l'agricultura. *Segona Internacional condemnant la bogeria marroquina. Ja hem vist també com el director de Conciència Social feia sovintejades visites als pobles agrícoles importants com Cassana, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 265, 3).*
5. Temps, dedicat preferentment a l'agricultura. ⇒ *exercici ~, any ~. Aquell any agrícola, tot i ser plovedor, havia estat desastrós per als sembrats per manca d'adobs químics,[...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 291, 12).*
6. Recurs, utilitzat per a l'agricultura. ⇒ *maquinària ~. "Els responsables tindran al seu càrrec la cura de les cavalleries i el manteniment de la maquinària agrícola, amb les ajudes tècniques necessàries; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 18, 43).*

•agricultor *adj.* (1)

1. Col·lectiu humà, dedicat a l'agricultura¹. [...] *pintorescament encavallat en un terreny trencat i delitós que hi ha al peu de la Penya Roja -un immens cap de lleó de prop de mil tres-cents metres d'altitud- veiem el petit poble de Tibi, agricultor, llenyataire i ramader; [...]* (*La Foia de Castalla*, 1982: 319, 15).

agricultor *m.* (2)

1. [NCOMPT] L'aurador¹. [...] *una vil·la senyorívola d'un patrici vingut del mateix Laci, rodejada de polides barraques habitades per soferts i hàbils agricultors indígenes, [...]*. (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 31, 10).

agricultura *f.* (37)

1. [NINCOMPT] Activitat humana consistent en el cultiu de la terra. *El camarada Uribe, del Partit Comunista, ha estat nomenat ministre d'agricultura; [...]* (*Temps de batuda*, 1991: 347, 12).
2. [NINCOMPT] Conjunt de tècniques de l'agricultura¹. ⇒ ~ *intensiva*, ~ *tradicional*. *En va colpir la conjunció de les dues estampes, tan oposades: la de la pau idil·lica de l'agricultura tradicional i la de la revolta de la joventut, que es posava en peu per intentar canviar el món.* (*Temps de batuda*, 1991: 183, 2).

agronomia *f.*

1. [NINCOMPT] Ciència que estudia el conreu del sòl.

agronòmic *adj.* (4)

1. Peritatge o consell, de l'agronomia¹. *-No tant, no tant; algun consell agronòmic...* (*Sense la terra promesa*, 1991: 336, 28).

agropecuari *adj.* (1)

1. Dedicat a l'agricultura i a la ramaderia. *La inspecció, que durà tres dies, es donà per satisfeta quant a l'administració, les indústries agropecuàries, la comptabilitat, els conreus.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 101, 15).

àguila *f.* (28)

1. [NCOMPT] Ocell rapinyaire de bec fort i corbat, de vol ràpid, grans dimensions i una gran agudesesa visual. ⇒ *nius d'àguiles*. [...] *amb els seus nombrosos cingles i recingles, els seus nius d'àguiles i de gats cervals, amagatall grandios i laberíntic de les colles de roders més indòmites*. (Don Joan de la Panarra, 1976: 343, 21).

LOCUCIONS

àguila reial *loc. nom.* 1. (*Aquila chrysaetos*) Àguila¹ de grans dimensions i de color bru amb reflexos daurats. *Quan n'eixiren per emprendre la tornada, dos àguiles reials, enormes, descrivien cercles majestuosos en la vertical de la casa, a mitjana altitud*. (Sense la terra promesa, 1991: 501, 28).

agullada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Bastó llarg que té en un cap una paleta per a netejar la rella de la terra que s'hi agafa i a l'altre cap una punta de ferro. *Quan els va dir que dins mateix de l'alcavó hi havia una serp grossa com la soca d'un pi que es bevia l'oli, s'avalotaren tots i agafaren aixades, fessos, pics, destrals, agullades i garrots de ses cases*. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 296, 8).

aigua *f.* (228)

1. [NMASS] Líquid transparent, inodor i insípid en estat pur, compost d'hidrogen i oxigen, que constitueix naturalment els mars, llacs, els rius, les precipitacions atmosfèriques, la part essencial dels organismes. ⇒ ~ *beneita*, ~ *de pluja*, ~ *de pou*. *El recapte i les cantimplores per a l'aigua, ho duia tot en un saquet de ras vora el coll del cavall; [...]*. (L'amor de les tres taronges, 1976: 134, 24).
- 2a. [NINCOMPT] Extensió d'aigua¹ més o menys considerable situada en un lloc. ⇒ ~ *negra*, ~ *verda*. —*Els querosos, a l'aigua, i els vividors, a viure!* (Peret, 1976: 295, 20).
- 2b. •[NINCOMPT] Superfície de l'aigua^{2a}. *Joan Monlió, esparverat, es sentia atrapat dolçament en un filat més tènue però no menys eficaç que el que usaven els caçadors del terreny per a atrapar tords a l'aigua*. (Sense la terra promesa, 1991: 65, 14).

- 3a. [NINCOMPT_{pl}] Gran massa d'aigua¹ d'un mar, d'un llac, d'un riu, d'una inundació, d'un dipòsit. *El camí, sempre rost, feia recolzes en racons agrests, on pregons regalís cavats per les torrentades i entrebancats per enormes roques arrossegades fins allí per les aigües, presentaven alguns difícils passos.* (Contalles de la boira, 1982: 325, 22).
- 3b. [NINCOMPT_{pl}] Zona aquàtica sotmesa a la jurisdicció d'un estat o d'una comunitat d'estats. *Devia haver-hi notícies de moviments enemics en aigües mediterrànies del País Valencià i de Múrcia.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 72, 8).
- 4a. •[NINCOMPT_{pl}] Quantitat d'aigua¹ procedent d'un lloc, d'un corrent d'aigua, de la pluja, de la fusió de la neu que flueix lliurement. ⇒ *aigües plujanes.* [...] *l'aljub és la cisterna de camp, és a dir, la que arreplega aigües plujanes que regallen per pendents erms o de bosc, impol·luts; [...].* (Enllà de l'horitzó, 1991: 218, 8).
- 4b. •[NINCOMPT_{pl}] Massa d'aigua¹ corrent destinada al subministrament d'una població o d'uns regadius. *Terres primes, o massa grosses i fogoses, hortes d'aigües problemàtiques, cases centenàries... constituïren el fort de la part del pare.* (Temps de Batuda, 1991: 11, 18).
5. [NINCOMPT] Pluja^{1b}. *Ja es veien ben perduts en aquella nit d'aigua i desorientació per aquelles interminables ombries, quan Bernadet va creure albirar una lleu resplendor en un tarús negre que s'alçava al seu davant.* (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 275, 12).
- 6a. [NMASS] Líquid aromàtic destil·lat d'una substància vegetal. ⇒ ~ *de roses.* *Ell venia d'amagat gotades amoroses, aigua de la gelosia, amulets amb poders malèfics de debò i altres entriquells i andròmines bones per a mil peripècies estranyes i complicades de la vida dels mortals.* (Els guants de la felicitat, 1975: 127, 4).
- 6b. [NCOMPT] Infusió. *Àngel la informava: açò timó, per a fer aigües bullides que curen la tos; açò sàlvia reial, que lleva el mal de cap; açò poliol, per a prendre'n després de menjar...* (La idea de l'emigrant, 1982, 259, 16).

6c. [NMASS] Solució aquosa¹ d'una substància. [...] *per uns cèntims, podíem prendre aigua-llimó i, sobretot, una mica més cara, aquella orxata, pròpia de Xixona, feta d'ametles marcones -una vertadera delícia. (Enllà de l'horitzó, 1991: 339, 24).*

LOCUCIONS

•**ballar l'aigua al davant** *loc. verb.* 1. Vegeu *ballar v.*

•**mudar d'aigües** *loc. verb.* 1. Vegeu *mudar v.*

cap avall l'aigua corre* *refrany.* 1. La naturalesa de les coses i del caràcter mai es pot canviar. *Cap avall l'aigua corre, que diu el refrany. (El pollastre de festes, 1976: 407, 16).*

•**fer aigua** *loc. verb.* 1. Una embarcació deixar entrar l'aigua per una clivella en el buc. *Breu: que el navili feia aigua, i no bastava el bon treball del jove pilot de mar de la casa per a fer pujar, ni per a sostenir la propietat i el negoci. (L'ambició d'Aleix, 1982: 61, 16).*

portar (tirar) l'aigua al seu molí *loc. verb.* 1. Vegeu *portar v.*

aiguamel *f.* (2)

1. [NMASS] Beguda consistent en aigua barrejada amb mel. [...] *Oriolina estava tan encisadora com sempre, braços arromangats, gipó escotat, falda airosa, cara vermella del moviment, servint uns refrescs i aiguamel a un esbart de mercaders. (El príncep desmemoriat, 1976: 195, 10).*

aiguamoll *m.* (7) > **marjal**

1. [NCOMPT] Extensió petita d'aigua estancada i profunda. *O siga, caure damunt un munt de pallús ben gran i ben tou o en un bancal tan regat, tan regat, que fos un autèntic aiguamoll. (La rabosa i el corb, 1976: 426, 13).*

aiguanaf *f.* (1)

1. [NMASS] Aigua de la flor de certs cítrics, emprada com a antiespasmòdic i aromatitzant. *I aquest tampoc no en va traure clarícia, encara que, vulgues no vulgues, féu beure al rei un bon got d'aiguanaf. (El rei Astoret, 1975: 325, 11).*

aiguardent *m.* (15)

1. [NMASS] Beguda alcohòlica obtinguda per destil·lació d'una beguda fermentada o d'un vegetal. -*Només una copa d'aiguardent de batafaluga. Quina beguda d'àngels, eh? (L'ambició d'Aleix, 1982: 60, 1).*

aiguardentós *adj.* (1)

1. •Veu, aspra característica del bevedor d'aiguardent¹. *Per fi es sentí una veu: "Qui sou?". Veu bròfega i jo hauria dit aiguardentosa. (Enllà de l'horitzó, 1991: 272, 6).*

aiguat *m.* (1)

1. [NCOMPT] Pluja abundant que produeix revingudes i inundacions. *Queia una pluja fina alternada d'uns sorprenents aiguats de grosses gotes que transformaven en torreneres els carrers costeruts. (L'ambició d'Aleix, 1982: 38, 28).*

aiguatge *m.* (1) > **rosada** > **ros** > **reixiu** > **reixuada**

1. [NINCOMPT] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds. *Em vaig despertar a l'alba amb el cap adolorit, el coll amb torticoli i la camisa una mica humitejada de l'aiguatge d'aquelles hortes ubèrrimes, [...]. (Temps de Batuda, 1991: 279, 20).*

aiguavés *m.* (1)

1. [NCOMPT] Superfície inclinada de la coberta d'una casa per on s'escorren les aigües¹ pluvials en una direcció determinada. *En l'aiguavés, el fumeral llançava fum. (Els guants de la felicitat, 1975: 140, 15).*

aiguavessant *m.* (18)

1. [NCOMPT] Vessant¹. *Obrint-lo, es podia veure l'alta margenada que hi havia al darrere de la casa, quasi a nivell, puix l'edifici era bastit en l'aiguavessant del tossal. (Joan Antoni i els torpalls, 1976: 228, 9).*
2. •[NCOMPT] Vessant¹ d'una muntanya que aboca les seues aigües a un corrent d'aigua determinat. *I continuà la seua marxa per una senda que s'enfilava en*

l'aiguavessant de la dreta del riu. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 251, 24).

3. •[NCOMPT] Aiguavés¹. [...] *es tractava ja de pilastres de pedra desbastada que sostenien fornícules en forma de caixes quadrades de pedra acabades en forma de petita teulada amb dos aiguavessants cap als costats. (Sense la terra promesa, 1991: 534, 4).*

aigüera f. (2)

1. [NCOMPT] Rec per on s'escorren les aigües de la pluja. *S'hi veia una aigüera que venia de la muntanya i abocava les aigües plujanes en el bancalet. (Temps de batuda, 1991: 303, 14).*

aire m. (262)

- 1a. [NINCOMPT_{sing_pl}] Espai ocupat per l'atmosfera sobre la superfície terrestre. ⇒ ~ clar. *Així i tot, no es va poder evitar que el príncep l'agafàs del bescoll, com un fardell, que obrís la finestra i que la llançàs a l'aire per estavellar-la contra terra. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 351, 14).*
- 1b. [NINCOMPT_{sing_pl}] Conjunt de condicions de composició, temperatura i puresa de l'aire^{1a} en un lloc i en un moment determinats. ⇒ ~ fred, ~ pur. [...] *les seues pituitàries afinades per l'aire tan pur del lloc. (Sense la terra promesa, 1991: 224, 15).*
- 1c. [NINCOMPT_{pl}] Conjunt de condicions atmosfèriques característiques d'una zona determinada. ⇒ *aires de muntanya // canviar d'aires. [...] entre carrasques i pins i ginebres, se'n va anar per uns dies a cercar altres aires i altres menges per allà pel barranc del Negre i per l'heretat de les Fermoses. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 44, 27).*
- 2a. [NINCOMPT_{sing_pl}] Expressió corporal d'algú o d'un animal que manifesta una reacció davant d'una situació determinada o que revela la seua manera d'ésser. ⇒ ~ seriós, ~ decidit. *Basília, que feia dies que adoptava un aire indiferent que enganyava i tranquil·litzava el Bernat, [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 221, 9).*

- 2b. [NINCOMPT_{sing_pl}] Manera de presentar-se d'un element semblant a la considerada com a pròpia d'un ésser o d'una cosa. *Però tot prenia per a mi un aire d'irrealitat, d'acomiadament, com si, de sobte, allò que tenia davant els ulls anàs a fer-se transparent i per fi a desaparèixer.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 361, 29).
- 2c. •[NINCOMPT_{sing_pl}] Estil d'una creació, que transmet una emoció, una intenció o un sentiment. *Per la diada de sant Miquel, era molt propi donar a l'oratòria un aire flamíger i combatiu.* (El pollastre de festes, 1976: 403, 15).
3. [NMASS] Barreja de gasos que compon l'atmosfera. ⇒ *corrent d'~.* [...] *i s'hi respira un aire ample que, quan baixa dels immensos pinars del Benicadell, ve carregat de resina i aromes d'espígol.* (Nabet, 1976: 356, 5).
4. [NMASS] Corrent d'aire³. *Eren devers les onze del matí i el sol calfava però no cremava ja; a l'ombra corria un airusseu que refrescava la pell.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 298, 1).
- 5a. [NINCOMPT] Ritme. *L'orquestra, llavors, canvià de colp i galopà inversemblants bots i estridències de trompeta de jazz interpretant un aire de charleston, [...].* (Danys mínims sobre coberta, 1982: 369, 26).
- 5b. [NINCOMPT] Melodia. [...] *i, taconejant sobre l'entaulat amb gros estrèpit, cantaven dins un aire marcial: [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 408, 17).

LOCUCIONS

•a **l'aire** *loc. adj.* 1. Cabells, deixats anar lliurement a l'acció del vent per l'absència d'un element de subjecció. *L'espasa... ni un rovell, ni una móssa... res: lluenta i bonica, partia un cabell a l'aire.* (La Mare dels Peixos, 1975: 62, 13).

•a **l'aire** *loc. adv.* 1. A una distància considerable de terra en relació amb un element de referència amb el qual hi ha contacte. —*A on és el teu home? —bramulà tot pegant bracillades i fent relluir a l'aire la ganiveta.* (Peret, 1976: 288, 3).

a l'aire lliure *loc. adv.* 1. En un espai sense parets de protecció. *En el trajecte a l'aire lliure, s'adonà que queia una bona gelada.* (Sense la terra promesa, 1991:

•**castells en l'aire** *loc. nom.* 1. Vegeu *castell m.*

airós *adj.* (21)

- 1a. •Algú, animal, cos o part del cos, de figura prima, elegant i ben proporcionada. [...] *¡calia veure quina figura més digna, senyorívola i airosa la de la mestra!* (*La mestra i el manyà*, 1975: 388, 16).
- 1b. Construcció, arbre, moble o element arquitectònic, que presenta una alçària molt superior a l'amplària. [...] *creixien alfalsars i panissos airosos i higroscòpics per les curtes horteues de les humides rieres... [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 551, 28).
2. El vent^{1a}, sotmetre intensament un ésser viu, un objecte o un lloc a la seua acció; o, aquests, experimentar l'acció del vent. *Pujolets per ací i per allà, una rambla, l'airós pic de l'Àguila a l'esquerra...[...].* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 347, 1).
3. *Vestit o peça de vestir, desplaçar-se suspesa en l'aire per la força del vent. [...] *bonica amb el seu gipó ajustat, la seua airosa falda de ratlles multicolors, [...].* (*Abella*, 1976: 108, 24).
4. •Que actua amb delit. *Tallaven raïm Francina i Marieta, i els hi ajudaven dues fadrines llogades, que havien vingut a la verema des de la Baixura, d'un llogaret del terme de Crevillent, elles molt airoses.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 384, 5).
5. •Algú, creació artística, idea, lloc o sentiment, que té gràcia. *Es fiquen dins la redona i comencen a fer passades airoses i complicades, que els eixien la cosa bonica.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 156, 9).

aitànic* *adj.* (2)

1. Característic de la serra de l'Aitana. *Algunes vegades parlem encara d'aquella excursió en què ens mostrares els teus coneixements pràctics de botànica i altres ciències aitàniques -va acabar mig en broma.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 277, 22).

aixa *f.* (1)

1. [NCOMPT] Eina que serveix per a desbastar la fusta, consistent en una fulla metàl·lica, ampla i corbada, adaptada transversalment a un mànec de fusta. *Eren*

els artesans especialment, no tots: algun ferrer, algun manyà, fusters, mestres d'aixa o de carros, dels més ben situats econòmicament; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 215, 10).

aixada *f.* (24)

1. [NCOMPT] Eina que serveix per a cavar la terra, consistent en una planxa de ferro tallant, adaptada transversalment a un mànec de fusta amb què forma un angle agut. *Carros, galgues, cabassos, aixades, picoles, fessos, perpals, sàries, garbells i qui sap quants i quants entriquells, eines i ferramentes van eixir de pastadors, armaris i escudellers o es van despenjar d'estaques. (Don Joan de la panarra, 1976: 352, 3).*

aixadella *f.* (6)

1. [NCOMPT] Aixada¹ que té un escarpell en una part del full. *Adrià li havia manat a fer ferraments més xicotets que els que es gastaven a la comarca —una destraleta, una aixadella, una corbelleta, un llegendet—, [...]. (Nabet, 1976: 358, 7).*

aixampanyat* *adj.* (2)

1. Beguda, amb característiques del xampany. *L'àpat, l'acompanyàvem del vi de David, lleument aixampanyat natural. (Enllà de l'horitzó, 1991: 309, 6).*

aixol *m.* (2)

1. [NCOMPT] Aixa¹ petita. [...] *ple d'aixades, pics, picoles, escarpres i martells de pedrapiquer, un perpal, un aixol, un descorconador, aixadelles, alguna rella, cabassos i altres entriquells de camp. (Sense la terra promesa, 1991: 212, 17).*

aixopluc *m.* (1)

1. [NINCOMPT] Lloc on posar-se a cobert del mal temps. *L'oratge es desfermava en trons i continuada pluja; però ara ja no causaven temor a Brunilda, ans li accentuaven la sensació d'aixopluc i tebior de la cabanya. (Els guants de la felicitat, 1975: 141, 20).*

aixoplugar v. (12)

- 1a. *intr. pron.* Posar-se a cobert del mal temps en algun lloc. *Deixà el carro i va anar a poc a poc a la vora, al recés del vent, a la cuneta, i allà feia tarús i s'hi podia aixoplujar davall les branques espesses d'un pinatell.* (Nadal, 1982: 403, 3).
- 1b. *intr. pron.* Algú, un animal o un objecte, posar algú altre, un animal o un objecte a cobert del mal temps en un lloc. *Bona part dels homes érem sobre coberta i ens aixoplugàvem davall un tendal. El motor colpejava sordament i ens alegrava el cor. La mar estava picada i la pluja, [...].* (Enllà de l'horitzó, 1991: 537, 7).
2. •*intr. pron.* Algú, refugiar-se. *Per la por de ser descoberta, s'aixopluga davall d'una motada de pins, i, d'allí estant, guaitava tots els moviments de personal que s'esdevenien per les vores del castell.* (El rei Astoret, 1975: 321, 23).
 - *adj. [...]* és a dir, de l'habitatge de mitgers i jornalers (els carboners feien la seua vida a plena muntanya, aixoplugats a les nits en rústegues cabanes de sostre de ramulla). (Sense la terra promesa, 1991: 91, 28).
3. •*intr. pron.* Procurar protecció a algú o a un col·lectiu contra els perills que l'amenacen. *Malgrat la distància astronòmica entre el coronel i el caporal, per mil signes difícils de definir trobe que el seu paraigua em va aixoplugar i em va estalviar maldecaps.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 404, 17).
4. *tr. i intr. pron.* Agrupar o agrupar-se. *Indefectiblement, s'aixoplugaven sempre en un racó de la sala, entre la porta de la cuina i la d'una escaleta que conduïa al dalt.* (Sense la terra promesa, 1991: 424, 16).
5. •*tr. i intr. pron.* Algú, acostar algú cap a si per protegir-lo. *Quin encant - pensava- era només mirar-la, sentir-la, aixoplugar-se en els seus braços suaus i amorosos, trobar-se acaronat com un infant per ella després d'aquells mesos insulsos de col·legi!* (Sense la terra promesa, 1991: 77, 17).

aixoplugat adj. (6)

1. Vegeu *aixoplugar* v.

ajocar v. (9)

- 1a. *intr. pron.* Un ocell, posar-se en un joc a dormir. *No es van separar gaire ell i l'Adolf, un per cada vora de la riera, tot soltant sorollosos tirs als tords i a les merles, que passaven cap a les muntanyes o a amagar-se i ajocar-se en les arbredes atapeïdes i fosques de les fondalades.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 159, 6).
- 1b. *intr. pron.* Algú, posar-se a dormir a terra o en un indret qualsevol. *Ell no hauria trobat la casa en tota la nit, i, de no matar-se, s'haguera hagut d'ajocar davall un pi i quedar-se mig tolit de la rosada.* (*Contalles de la boira*, 1982: 335, 8).
2. •*intr. pron.* Pondre¹'s. *El sol anava a pas de caragol! ¡Semblava no voler davallar mai a ajocar-se darrere les roques groguissones de l'Escobella!* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 361, 14).

ala f. (70)

1. [NCOMPT] Part lateral del cos d'un ocell, d'un insecte o d'un quiròpter que serveix generalment per a volar. ⇒ *batre les ales.* [...] *mentre que el rei de tots —un marfull brumidor, de llargues i múltiples ales— deia a Teresa amb una menudíssima veu penetrant: [...].* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 376, 8).
2. [NCOMPT] Cavitat del cor dels vertebrats que rep la sang de les venes i l'empeny al ventricle. *Ellen -devia ser ximple!- sentí que li queien les ales del cor.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 381, 4).
3. [NCOMPT] Part d'un edifici que s'estén a l'un o l'altre costat del cos principal. ⇒ *~ de l'edifici.* *A través dels barrots del reixat de les portes, que tenia front per front, podia albirar l'hort, amb els seus fruiters, els seus jardins, i també una ala de l'edifici, que semblava de pedra picada de color melat.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 136, 10).
- 4a. [NINCOMPT] Coratge de fer una cosa. ⇒ *agafar ales, donar ales, tenir ales.* *Ciril mateix se'n meravellava. Vora aquella fadrina, els seus peus semblaven tenir ales.* (*L'albarder de Cocentina*, 1976: 156, 11).

- 4b. [NINCOMPT] Força. ⇒ *donar ales*. [...] *prejudicis de classe, idees o informacions errònies sobre la realitat del seu entorn, donar ales als seus capritxos de xiqueta rica, i el foment de devocions que es quedaven en la superfície de la filosofia cristiana. (Sense la terra promesa, 1991: 123, 3).*
5. [NCOMPT] Part inferior del barret que envolta la copa i en sobreix. *Al cap es posà un capell d'amples ales que usava per a caçar. (El jugador de Petrer, 1976: 202, 18).*

alacrà m. (9) > escorpi

1. [NCOMPT] (*Buthus occitanus*) Aràcnid¹ amb cua proveïda d'un fibló verinós. *N'alçà una altra i li va eixir de davall un alacrà verd i polit, la cosa preciosa, que, si s'encanta, li clava el temible fiçó. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 443, 1).*

alacrana* f. (1)

1. [NCOMPT] (*Gryllotalpa gryllotalpa*) Cadell¹ (VALOR). [...] *xerrics brillants dels grills, habitants d'arbres i verdines; bordonaments de les misterioses alacranes dins els seus caus invisibles, i el riure de les aigües ignorades en sequioles i fontinyols. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 15).*

alacraner* adj. (1)

1. Lloc, on hi ha alacrans¹. *L'endemà, es posà una altra vegada en camí, i per ses jornades va travessar els deserts i les llomes alacraneres i arribà per fi a València i en el palau reial. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 296, 18).*

aladre m. (3)

1. [NCOMPT] Instrument agrícola arrossegat per una bèstia i que serveix per a llaurar. *Grandot i arriscat n'era el primer, i així mateix el segon, els quals agafaven l'aladre de l'esteva i feien el que no feia ningú en el terme: llaurar, de sol a sol, una llenca de sis fanecades. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 248, 2).*

aladroc m. (1)

1. [NCOMPT] (*Engraulis encrasicolus*) Peix teleosti, amb el dors blavós, els costats argentats i el musell prominent, que es pesca en grans quantitats. *En un instant, tragué la vareta de les virtuts, tocà en l'aigua i aquesta començà a rebullir de peixets... aladrocs, esparrallons.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 57, 11).

alba f. (14)

1. [NINCOMPT] Moment en què apareix la claror del dia. ⇒ *missa d'~, claredats d'~.* *Era l'hora de l'alba quan passaven per Catarroja.* (*Abella*, 1976: 108, 11).

albada f. (16)

- 1a. [NINCOMPT] Temps del dia que transcorre des de trenc d'alba¹ fins a l'eixida del sol. ⇒ *llum d'~.* [...] *a guaitar pel finestró i va entreveure el camp, que s'aclaria a la llum de l'albada, i hi destrià les gotes de reixiu que llüen ja com a petits estels blancs* (*El Castell del Sol*, 1975: 95, 13).
- 1b. [NINCOMPT] Claror que produeix l'alba¹. *Tot descansant en aquell indret, les sorprengué la meravella de l'albada. La llum, de mil tons rosats, esgroguissats i vermells, es feia ben visible.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 134, 23).
2. •[NINCOMPT] Començament d'una època, d'un esdeveniment. *¡Allà surava dins el cel blau, brandant al vent, immutable! Malgrat tot allò que havia ocorregut, vaig sentir que seguia fent-me goig aquell símbol d'albada d'una nova vida.* (*Temps de batuda*, 1991: 326, 30).
3. [NCOMPT] Composició poètica i musical d'origen popular que es canta per celebrar l'alba¹. —*Quines albadades!* —*comentà encantat el llenyater*—. *¡Com m'agradaria que les sentís Marieta!* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 53, 9).

•albadoc m. (5)

1. Vegeu *badoc m.*

LOCUCIONS

com un albadoc de magraner* *loc. adj.* 1. Algú o part del cos pujat de color a causa d'una emoció intensa. *La Marieta es va fer vermella com un albadoc de magraner.* (*Les animetes*, 1976: 270, 27).

albadoc* *adj.* (1)

1. Color, de badoc¹. *Damunt les calces albadoc que duia, tenia un alfange que devia pesar una arrova llarga. (L'amor de les tres taronges, 1976: 137, 16).*

albarda *f.* (14)

1. [NCOMPT] Peça dels arreus de les bèsties de càrrega que s'adapta al llom i que s'usa per al transport de coses pesades. *Ell va a la quadreta, aparella l'ase, li posa el "bàstum", que era un espècie d'albarda amb uns pals carregadors per a traginar costals, [...]. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 33, 6).*

albarder *m.* (17)

1. [NCOMPT] Persona que fabrica albardes¹. *S'acostaren els altres dos i de dues estirades llevaren els cabassos que tapaven el pobre albarder. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 170, 21).*

ANTROPONÍMIA

albarder *m.* [...] *fa més de cent anys vivia un bon home a qui deien "l'albarder", perquè tenia per ofici de fer albardes, sàries, arganells i altres arreus per a les cavalleries. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 155, 2).*

àlber *m.* (5)

1. [NCOMPT] (*Populus alba*) Arbre que creix al costat dels rius, amb el revers de les fulles blanc i l'escorça d'un gris molt clar. [...] *i no veu ningú ni sent més ocells que aquells moixons que ja hem dit que refileven dins el fresc fullatge de les acàcies, dels àlbers i dels llorers. (La Mare dels Peixos, 1975: 73, 16).*

albercoc *m.* (3)

1. [NCOMPT] Fruita petita, redona, de color groguenc, amb un solc lateral i la pell vellutada. [...] *ni havia corregut lliurement per les hortes furtant cireres o albercocs i perseguit pels irascibles guardes rurals, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 243, 23).*

LOCUCIONS

•**albercoc del Patriarca** *loc. nom.* 1. Albercoc¹ gros, de color blanquinós o groc-vermellós, és bo i madura pel juny (DCVB). *Dinarem en la taula, Margarida de la seua berena, però amb postres i aigua, és clar, de la vella, que li donà uns albercocs del Patriarca molt fins.* (El rei Astoret, 1975: 316, 7).

albercoc *adj.* (10)

1. Alficòs². *Aquella nit mateixa, adormits els pares o almenys ben reclosos en la seua cambra, tots els criats recollits així com les seues germanes, que eren un parell d'albercocs, [...].* (El Castell del Sol, 1975: 104, 14).

•**albergina** *f.* (3)

1. Vegeu *albergínia f.*

albergínia *f.*

1. [NCOMPT] Fruit de l'alberginiera¹. *Però miren: per als pobres, una horteta ajuda molt d'albergines, de creïlles, de bajoquetes i penques, de fruita del temps...* (Temps de batuda, 1991: 80, 28).

alberginiera *f.*

1. [NCOMPT] (*Solanum melongena*) Planta de la família de les solanàcies cultivada als horts, de fruit carnós, de color morat, de polpa clara i amb llavors.

albor *f.* (5)

1. [NINCOMPT] Blancor. *Apareixia tota pleníssima de neu; era tota un preciós mantell d'albor poc menys que increïble, [...].* (L'ambició d'Aleix, 1982: 39, 14).
2. [NINCOMPT] Albada². *Sempre he caçat, i sé que caçar és part de l'home des dels albors de la vida de l'espècie...* (Sense la terra promesa, 1991: 509, 26).

albufera *f.* (1)

1. [NCOMPT] Llacuna litoral d'aigua salada separada del mar per un cordó de platja. —*Perdoneu, però jo no faig cas més que de llacunes i albuferes.* (El Castell del Sol, 1975: 94, 20).

•**albura** *f.* (2)

1. [NCOMPT] Blancor. [...] *allí als seus peus mateixos, l'albura immaculada de la neu estenent-se com a portentosa catifa que tornava randes de meravella les coscolles, el romaní, les argelagues, [...]. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 345, 14).*

•**alcavó** *m.* (5)

1. [NCOMPT] Mina artificial per a donar pas a les aigües (DCVB, DNV). *Si descobrien l'alcavó de la font, hi trobarien una serp com la soca d'un pi que es beu tot l'oli i no en deixa eixir ni gota. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 293, 10).*

•**alcig** *m.* (2)

1. *[NCOMPT] Indret on s'amaguen coses de valor (VALOR). *Amb les cent lliures guanyades, ficades en un alcig de les alforges, Joan-Antoni anava alegre com unes pasqües. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 229, 13).*
2. [NCOMPT] Coses de valor amagades en un alcig¹ (DNV). [...] *Paulus, pretextant que no es trobava massa bé, es quedà a casa, li escorcollà l'alcig i li furtà ni més ni menys que una moneda de coure com un sol. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 32, 26).*

alçar *v.*

LOCUCIONS

•**alçar el gall** *loc. verb.* 1. Cridar molt en una discussió. —*Xxxut, mut, per favor — l'interrompé el criat tot tremolós—. ¡No alceu el gall, senyor meu, per tot allò que estimeu en la vida! (Don Joan de la Panarra, 1976: 328, 11).*

no alçar una sargantana de la cua* *loc. verb.* 1. Algú, no aconseguir allò que pretén. - *Home, tant me'n dius! Això és molta feina. Amb pesar les saques de farina, ja n'hi ha prou. -No alçaràs mai una sargantana de la cua -resumí Ximet. (Enllà de l'horitzó, 1991: 290, 7).*

alfàbega *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Ocimum basilicum*) Planta herbàcia, anual, de la família de les labiades, molt olorosa, de fulles enteres i flors blanques i rosades. *Les monedes*

de Beatriu havien fet bullir l'olla, com vulgarment es diu, i allò, la casa aquella, estava feta una ascla d'or i el carrer enramat amb murta, fulla de xop i algun brotet d'alfàbega. (*La mestra i el manyà*, 1975: 411, 1).

alfals m. (21)

1. [NCOMPT] (*Medicago sativa*) Herba perenne de tija erecta molt ramificada, flors moradenques en raïm i fruits en llegum caragolat en hèlix, molt cultivada com a planta farratgera. *Jas aquesta Corbella; la tires en terra quan n'estigues prop, i ella tot seguit començarà a segar alfals, vinga de segar-ne.* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 374, 19).

LOCUCIONS

alfals bord o silvestre loc. nom. 1. (*Medicago sativa* ssp. *falcata*) Planta de la família de les papilionàcies, molt semblant a l'alfals¹ cultivat, però de flors grogues i fruit falcat, que es fa espontàniament als marges i herbassars (DIEC2). *-És alfals bord, de la mateixa família que l'alfals que es fa a les hortes -li explicà científicament Monlió-. El conreat es diu en llatí Medicago sativa i el silvestre Medicago falcata.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 339, 29).

alfalsar m. (2)

1. [NCOMPT] Camp plantat d'alfals¹. *Ja anava a passar de llarg per la vora del poblet i de l'alfalsar, quan s'adonà que, al darrere de les sis dones, malgrat ser vesprada avançada, no hi havia més de tres gavelletes d'herba, petites com a manolls.* (*Joan Antoni i els torpalls*, 1976: 244, 18).

alficòs m. (4)

1. [NCOMPT] Varietat del cogombre² més llarg i solcat. *Va fer a mans d'Ermínia, que s'hi avançà, un cabasset amb albergines, alficossos i unes tendres carabassetes de quaranta dies, que les dames van agrair, sincerament, moltíssim.* (*Temps de batuda*, 1991: 153, 29).
2. •[NCOMPT] Algú, infeliç, babau, beneït (DNV). *En veritat, hi ha dies que és molt alficòs el corb, tant, que una volta...* (*La rabosa i el corb*, 1976: 418, 5).

ANTROPONÍMIA

Alficòs m. —*Sí, sí —proseguia el regidor—; ara lligarem, allà amunt, una corriola, i ací avall l'ase de Batistet l'Alficòs.* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 234, 19).

•**alficossenc adj.** (1)

1. Que tira a alficòs¹ (DNV). *Hi ha allà tota mena de menges delitoses: dolços de tota classe... el carabassat alficossenc, el torró de Xixona, els pastissos d'ametla, les ametles ensucrades d'Alcoi, el padou de Castalla... (La rabosa i el corb, 1976: 421, 23).*

alga f. (1)

1. [NCOMPT] Planta que viu a l'aigua o en sòls humits i que es nodreix per fotosíntesi. [...] *els eixien a l'encontre, tots lluminosos i salobrencs, olorosos d'algues i mariscs, els pobles costaners on anaven d'excursió.* (Sense la terra promesa, 1991: 413, 25).

àliga f. (1)

1. *Vegeu àguila m. Va veure, descobertes per Victori, les dues àligues del niu de la Xarquera, que passaven cerimoniosament reconeixent els seus dominis en les primeres hores del dia.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 52, 7).

alimara f. (1)

1. [NCOMPT] Foguera que es fa en un lloc visible i que fa senyal. *El company aragonès deia que això explicava el torricó, que segles arrere es feia servir per a encendre- hi alimares per als navegants.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 163, 8).

aljub m. (63)

1. [NCOMPT] Dipòsit ample de poca profunditat, tallat a la roca o fet d'obra i cobert de volta, destinat a recollir l'aigua de la pluja. ⇒ *aigua d'~.* *Es veia ben arreglada de teules, finestres i porta; a la dreta, tenia l'ixent del forn, i, davant per davant, era l'aljub, amb capella, poal, corda i contrabassa per a arreplegar les aigües plujanes.* (El rei Astoret, 1975: 314, 24).

all m. (7)

1. [NCOMPT] (*Allium sativum*) Planta hortícola amb una cabeça dividida en bulbils i amb una olor forta característica. *A l'arribar a la porta de la Casa Gran, Irene entrà diligent a demanar els alls a l'estatgera; [...].* (Enllà de l'horitzó, 1991: 305, 19).

LOCUCIONS

alls durs* *loc. nom.* > **allioli** 1. Salsa feta d'all i oli. *Els alls durs, com diuen per aquelles serres, o l'allioli amb què es coneixen a la Baixura, acabaven d'estimular-nos.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 309, 4).

allioli m. (2) > **alls durs**

1. [NMASS] Salsa feta d'all i oli. *Els alls durs, com diuen per aquelles serres, o l'allioli amb què es coneixen a la Baixura, acabaven d'estimular-nos.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 309, 4).

•allobir v. (1)

1. *tr.* Rebre algú cridant com a reprensió, queixa o demostració d'estranyesa (DCVB, DNV). *Jo no hauria pogut eixir ja al bosc, perquè tots m'assenyalarien amb la pota... i m'allobirien!* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 448, 9).

almadrava f.

1. [NCOMPT] Clos amb compartiments fets de xarxa, enfonsat a prop de la costa, destinat a la pesca de determinades espècies migratòries. *No tenia altre fill, i veia que les barques de pesca, l'embarcació de dos pals per al cabotatge, la madrava de la Vila Joiosa, restarien per sempre deixades de banda quan ell es fes vell.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 37, 20).

•almangra m. (1)

1. [NINCOMPT] Color d'òxid de ferro vermell i terrós. *Ambdues portes s'havien pintat horrorosament d'almangra.* (Temps de batuda, 1991: 75, 6).

•almasset m. (1)

- 1a. [NCOMPT] (*Lygeum spartum*) Espart^{1b} bord (DNV).

- 1b. *[NMASS] Fibra tèxtil d'almasset^{1a}. *El Comitè de Defensa s'ha fet càrrec del domicili de mossèn Fidel, un capellà més fi que l'or i més fals que una corda d'almasset. (Temps de batuda, 1991: 356, 11).*

almàssera f. (8)

1. [NCOMPT] Molí d'oli. *A la tardor, fer la verema, arreplegar olives i dur-les a l'almàssera (feina que s'acaba entrat l'hivern), sembrar; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 162, 5).*

alpí adj. (1)

1. De la serralada dels Alps. *I era la primera volta que se m'acudia el nom d'aquella famosa flor alpina per a aplicar-lo a la filla de David, la bella Irene. (Temps de batuda, 1991: 374, 19).*

alqueria f. (16)

1. [NCOMPT] Casa de camp amb terra de conreu. —*On viu el batle? —demana don Joan a una dona que arreplegava els pollets en una alquerieta, a l'entrada de Fornà. (Don Joan de la Panarra, 1976: 343, 24).*

alteró m. (8)

1. [NCOMPT] Turó^{1c}. *Un matí el pare es va emportar Vicent l'estatger a un bancal de vinya allunyat de la casa, al darrere de l'alteró on es trobava l'era. (Temps de Batuda, 1991: 22,31)*
2. •[NCOMPT] Part prominent del cos. —*Igualet, igualet. L'any passat me'n va eixir un a mi enmig del front, que semblava talment l'alteró de la post. (Joan Antoni i els torpalls, 1976: 242, 22).*

altiplà m. (16)

1. [NCOMPT] Elevació del terreny que presenta una superfície més o menys plana. *[...] la travessaren per un cantó i enfilaren cap a ponent el camí que passa pels altiplans de Polop. (El Castell del Sol, 1975: 88, 8).*

alzina f. (32) > carrasca

1. [NCOMPT] (*Quercus ilex*) Arbre amb les fulles d'un color verd fosc, de fusta dura i resistent i que produeix aglans com a fruit. [...] *un poc abans sedejant i àrida, es tapava ací d'aromàtiques labiades, de terreres i amargoses coscolles, de negres alzines revellides.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 395, 8).

LOCUCIONS

alzina de fulla llarga loc. nom. 1. (*Quercus ilex*) Alzina¹ (DIEC2). *Distingia clarament el pi blanc, el roig i el ver, l'alzina de fulla llarga o carrasca, el ginebre, els oms, les acàcies, els arbres blancs, els xops o pollancre* [...]. (*Temps de batuda*, 1991: 20, 6).

alzinar m. (4)

1. [NCOMPT] Lloc poblat d'alzines¹. *Cinc dies de penosa marxa per camps incultes, per alzinars frondosos amb sotabosc poc menys que intransitable, per clotades d'aiguamolls, el menaren per fi a un salobrar immens on el sol reverberava que no deixava obrir els ulls.* (*Castell del Sol*, 1975: 91, 11).

alzinar v. (1)

1. *intr. pron.* Posar-se dret el cos o una part del cos. *Avançava a pleret, les cabres ara i adés alzinant-se per abastar els flocalls més tendres de les matollades.* (*Temps de batuda*, 1991: 112, 12).
2. *tr.* Un cos vertical, sobreeixir en un lloc atenyent una certa alçària.
 - *adj.* *A l'esquerra del camí, trobaren prompte el mas de l'Adroguer, poèticament alzinat entre conreus i pins, [...].* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 48, 7).

alzinat adj. (4)

1. Vegeu *alzinar v.*

amargenar v. (1)

1. *tr.* Fer marges¹. [...] *a esfonsar garriga, a llaurar fondo en els guarets plens d'ermura, a amargenar les jovades noves i verges, a plantar pomeres i cirerers.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 209, 11).

•amaritjor f. (1)

1. [NINCOMPT] Sensació de sabor amaritjós¹ (DCVB). *El palleter sentia un desfici estrany i una mena d'amaritjor. Era de veres! Per això li devia anar tot malament. (Llegenda del palleter, 1976: 215, 16).*

•amaritjós adj. (4)

1. Algú o alguna cosa, amarga com l'aigua de la mar (DCVB). [...] *i el volia casar amb una princesa anomenada Aiguamar per tan amaritjosa com era, no s'hi arriscava tampoc, naturalment, per elemental prudència. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 364, 18).*

amerar v. (11)

- 1a. *tr. i intr. pron.* Un sentiment, una sensació o un coneixement, impregnar profundament algú, un atribut o una obra; o, algú, un atribut, una manifestació o una obra, impregnar-se profundament d'un sentiment, d'una sensació, d'un coneixement. *Les blanques paraules de l'estimada, amerades de sinceritat, li esvaïen les tenebres. (L'ambició d'Aleix, 1982: 165, 28).*
- 1b. *tr. i intr. pron.* La llum, una aglomeració de partícules, una olor o una capa, cobrir vastament un indret, un objecte; o, un indret o un objecte, cobrir-se vastament de llum, d'una aglomeració de partícules, d'una olor o d'una capa. [...] *viure una vida senzilla, amerar-se de sol i aire enmig dels seus horts i els seus guarets, [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 78, 17).*
- 2a. *tr. i intr. pron.* Un líquid, mullar un cos o una superfície permeables perquè n'absorbesca la major quantitat possible; o, un cos o una superfície permeables mullar-se d'un líquid absorbint-ne la major quantitat possible. [...] *que la boira s'havia fet tan mulladora que, sense caure cap gota, la teulada s'amerava i arribava un filet d'aigua dins la nostra cisterna. (Temps de batuda, 1991: 152, 7).*
- 2b. *tr. i intr. pron.* Una secreció líquida pròpia, cobrir abundantament el cos o una part del cos d'algú; o, aquest, cobrir-se abundantament d'una secreció líquida pròpia. *Dalmau s'adonà, llavors, que estava amerat de suor, la qual li venia de*

les corregudes i de les fortes emocions passades. (L'amor de les tres taronges, 1976: 139, 1).

ametla *f.* (33)

- 1a. [NCOMPT] Fruit ovalat en drupa, de pell vellutada de color verd. *És que - balbucejà una mica el servidor- cal tenir en compte que hi ha per vendre part de la collita de l'oli i de l'ametla de l'any passat, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 12, 13).*
- 1b. [NCOMPT] Llavor comestible de l'ametla^{1a}. *Anava Marçal al davant, portant al muscle un saquet amb carn tendra, formatge, figues, panses, ametles, patates, una mica d'arròs i sal. (La mestra i el manyà, 1975: 398, 19).*
- 1c. [NCOMPT] Ametla^{1a} madura sense l'embolcall exterior, amb una closca llenyosa de forma ovalada, acabada en punta per un extrem. *Margarida tragué, doncs, l'ametla, l'esclafà i es menjà el galló més prompte que canta un gall. (El rei Astoret, 1975: 331, 20).*
2. [NCOMPT] Objecte de forma d'ametla^{1c} (DIEC2). *[...] va veure un jove formosíssim, bru, d'ulls negres d'ametla, esvelt, que a la porta del parc argüia amb la gent de la guàrdia, i ordenà tot seguit que el deixassen entrar. (El patge saguntí, 1975: 248, 30).*

ametlat *adj.* (1)

1. Objecte en forma d'ametla^{1c}. *[...] amb el seu cutis morè i els seus ulls negres i ametlats, guardats per unes extraordinàries pestanyes llargues i espesses, negres i brillants. (Sense la terra promesa, 1991: 50, 8).*

ametler *m.* (39)

1. [NCOMPT] (*Prunus dulcis*) Arbre que produeix ametles^{1a}. *Allà serem uns monarques famosos i respectats, amb milers de súbdits, cents de milers de fanecades de sembradura, d'oliverar, d'ametlers, centenars de masades, dotzenes de riuets i fonts, panys d'hortes que lleven un pesar de mirar... (El Castell del Sol, 1975: 103, 16).*

•**ametlerar** *m.* (4)

1. Vegeu *ametllerar m.*

ametllerar *m.*

1. [NCOMPT] Camp plantat d'ametlers¹. [...] *també de les plantacions noves (se'n feien confiant en la victòria), millorament d'oliverars, ametlerars, etcètera, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 93, 3).*

•**amoixamat** *adj.* (1)

1. Algú, molt prim (DNI). [...] *el llenyater va envellir de pressa; en manera que, a l'arribar l'any 1013, estava blanc de cabells, amoixamat de carns i es cansava bastant de manejar el fes i la destraleta, [...]. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 46, 13).*

•**amussar** *v.* (3)

1. *tr.* Algú, incitar un gos per a envestir a algú (DCVB, DNI). *Mentrestant, no parava d'amussar el gos perquè batés les foranes, i ell vigilava. (La Mare dels Peixos, 1975: 76, 25).*

ancorar *v.* (1)

1. *intr.* Fixar una cosa fermament a terra o a una base. *Es devia haver ancorat en un toll de gel, com atrapat en un cep. (Viatge de Nadal, 1982: 402, 27).*
 - *adj.* [...] *un niu molt gran, doble que un erer diria jo, ben ancorat en el ventall d'una branca esponerosa. (Esclafamuntanyes, 1976: 58, 1).*
2. *intr. pron.* Mantenir-se sense evolució en relació a una època o una idea.
 - *adj.* [...] *uns bellíssims jocs acrobàtics de la ment que restaven ancorats per sempre en el passat. (Temps de batuda, 1991: 51, 5).*
3. **intr.* Algú, lligat sentimentalment, econòmicament, socialment a un lloc.
 - *adj.* [...] *com "un senyor de la terra" sòlidament ancorat i influent en la contrada nadiua, cosa que llavors mereixia un indiscutible respecte; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 70, 10).*

4. *intr.* Fixar una embarcació per mitjà d'una àncora a un lloc.

- *adj.* Un navili de guerra anglès, que havia romàs prop de la bocana, però ancorat en mar lliure, feia unes hores que havia salpat amb un coronel i uns quants seus acompanyants. (Enllà de l'horitzó, 1991: 535, 9).

ancorat *adj.* (5)

1. Vegeu *ancorar v.*

andola *f.* (3)

1. [NINCOMPT_p] Indret desavinent, fora de camí, per hom camina. *El perill estava que la muntanya, per aquella banda, era aspra i laberíntica i tenia molts camins ocults, congosts interminables i andoles de mala petja, [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 112, 21).

ànec *m.* (5).

1. [NCOMPT] Ocell de la família dels anàtids, de coll curt, cos feixuc, bec aplanat i amb potes palmípedes. —*Pardal verd —fa Jeremies a un ànec vistós que endoblegava la vara on estava parat, del cos tan revingut que tenia—, has vist mai el Castell del Sol?* (El Castell del Sol, 1975: 94, 18)

anís *m.*

- 1a. [NCOMPT] (*Pimpinella anisum*) Planta herbàcia de flors blanques i petites, i de llavors aromàtiques.
- 1b. [NMASS] Llavor de l'anís^{1a}, molt usada com a medicinal, com a condiment i per a dolços.

•**anou** *f.* (1)

1. Vegeu *nou f.* -*Mentre que no ho veja, no m'ho crec, que envien ni una closca d'anou -féu Pere.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 525, 12).

any *m.* (1208)

1. [NCOMPT] Període de temps que transcorre durant una revolució de la Terra al voltant del Sol i serveix com a unitat de temps. ⇒ *parell d'anys // els anys*

passar. Foragitats feia anys en els vaivens de la reconquesta, amos dels plans els cristians i ells forts disns les serres de més cap a xaloc com hem dit, [...] (El darrer consell, 1982: 371, 14).

- 2a. [NCOMPT] Any¹ sencer comptat des del primer dia d'existència. ⇒ *fer anys, tenir anys. Era ell un homeneu animós, trempat, així com d'una quarantena d'anys, que devia el seu malnom al nas prominent que tenia i que li donava molta personalitat. (El dimoni fumador, 1975: 208, 8).*
- 2b. [NCOMPT_{pl}] Temps transcorregut per algú o per a un ésser viu d'ençà que ha començat a viure. *Li salta damunt d'un bot que no pensàrieu, als seus anys, i ix de la cavallerissa i el castell com l'ànima d'un condemnat. (El Castell del Sol, 1975: 112, 21).*
- 3a. [NCOMPT] Període de temps que va de l'1 de gener al 31 de desembre. ⇒ ~ *passat, ~ vinent // primeries d'~ // l'~ passar. Açò ocorre particularment els girants de l'any, és a dir, per la tardor i per la primavera, encara que a qualsevol altra època de l'any s'hi està exposat a aqueixes invasions blanques i humides, a poc que alene el gregal o el xaloc. (Contalles de la boira, 1982: 329, 17).*
- 3b. •[NCOMPT] En plural i seguit d'un numeral cardinal que designa una desena, denota la dècada que segueix l'any designat pel numeral. *Era el tram de la d'Alacant que transcorria vorejada d'aquests vistosos arbres, on els famosos anys vints passejaven en els capvespres frescs i calmosos aquells senyors [...] (Enllà de l'horitzó, 1991: 335, 27).*
4. [NCOMPT_{pl}] Període determinat en la vida d'algú. [...] *va sentir una irresistible atracció envers la bellíssima i seductora jove, i una passió així, als anys de l'alcaid, sol ser tenaç, delerosa i d'una gran turpitud. (El guants de la felicitat, 1975: 157, 9).*
- 5a. •[NCOMPT_{pl}] Anyada^{1a}. *Estava també acostumat a veure una sola mitjana collita cada quatre o cinc anys i al fet que aquests arbres no demanaven gaires despeses. (Enllà de l'horitzó, 1991: 217, 12).*

- 5b. [NCOMPT] Període d'un any¹ de durada que es comença a comptar un dia determinat de cada any^{3a}. *Aquell any agrícola, tot i ser plovedor, havia estat desastrós per als sembrats per manca d'adobs químics, que no és que escassejaren un poc sinó que no van arribar ni a la meitat de la terra sembrada.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 291, 12).
- 5c. •[NCOMPT] Període de classes en un centre docent que es troba entre dues vacances d'estiu. *Sí; era curiós: jo, que havia començat feia tres anys el batxillerat, suspès ara a conseqüència de la ruïna definitiva dels pares, [...].* (Temps de batuda, 1991: 39, 21).

LOCUCIONS

•**anys i anys** *loc. adv.* 1. Anys i panys¹ (*loc.*) *L'odi més tenaç es projectava anys i anys com un fluid atüidor, des de la ment ressentida de Basília, sobre la forastera, [...].* (La idea de l'emigrant, 1982: 227, 8).

anys i panys *loc. nom.* 1. Molts anys¹. *El poble tingué una altra vegada i per anys i panys, la rítmica i estimulante musiqueta del martell de Toni contra l'enclusa, igual en els dies solejats, [...].* (El ferrer de Bèlgida, 1975: 199, 2).

Cap d'any *loc. nom.* 1. Vegeu *cap m.*

de bon any *loc. adj.* 1. Algú, un animal o una part del cos, d'aspecte sa i robust. *I, xics i grans, tots els veia vermellots i de bon any, com es pertany en aquelles terres altes i sanitoses.* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 225, 14).

per molts anys *loc. interj.* 1. Fórmula de felicitació d'un aniversari. —*Per molts anys!* (El pollastre de festes, 1976: 389, 15).

anyada *f.* (10)

- 1a. •[NCOMPT] Any^{1a} que s'organitza en relació amb les tasques de l'activitat agrícola i en vistes a la collita. *"El fem actua amb lentitud, biològicament i per tant no és d'una eficàcia plena en una anyada agrícola, però ja de primer antuvi estova la terra i afavoreix la penetració de les aigües plujanes, acreix la nitrogenació i facilita l'expansió de les arrels".* (Enllà de l'horitzó, 1991: 218, 7).

1b. •[NCOMPT] Any^{1a}. *El pare, després d'obrir el mocador i contar-los (n'hi havia bona cosa, com per a menjar-hi de franc un parell d'anyades), arregla de bell nou el mocador i els torna a l'arganell.* (Nabet, 1976: 362, 27).

2a. [NCOMPT] Quantitat de fruits d'una espècies que ha produït la terra en un any determinat. *Ells eren sempre de l'any que ve! Així deien almenys quan hi havia una mala anyada -cas freqüent- i s'aconhortaven com podien.* (Sense la terra promesa, 1991: 203, 23).

2b. •[NCOMPT] Producció de vi¹ corresponent a una collita determinada. [...] *i la del vi, que, en el cas de Toni, s'havia estipulat entre aquest i Llorenç des d'abans de ser nostra la Casa Gran, en quaranta cànters anyada, fora de la sega, en què en rebia dos litres diaris.* (Temps de batuda, 1991: 300, 14).

anyell m. (24) > corder > be

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Cria de l'ovella fins l'edat d'un any. *I s'alçaren i es disposaren a fer cadascun el seu camí en cerca de cabrides i anyells i de gallines i conills.* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 15).

3. [NCOMPT] Persona dòcil.

aparell m. (1)

1. [NCOMPT] Conjunt d'arreu dels animals de càrrega. [...] *es van comprar tres elegants corsers amb el seu aparell redó per a ser muntats, [...].* (Esclafamuntanyes, 1976: 48, 11).

aparellar v. (14)

1. *tr.* Algú, posar l'aparell¹ a un animal de càrrega. *Pare i mare van fer el cor fort: ella va amanir la berena i ell va aparellar l'ase i no van deixar conèixer al xic la processó que els anava per dins.* (El gegant del Romani, 1975: 217, 12).

➤ *adj.* *I m'hi vaig trobar una mula aparellada per a mi.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 328, 26).

2. *tr.* Algú o una cosa, posar una cosa o un lloc en estat adequat per a acomplir una funció o per a ésser utilitzat en un futur immediat. [...] *i fusells, molts, i caixes*

de municionament, i s'hi estaven aparellant i muntant unes metralladores. (Enllà de l'horitzó, 1991: 519, 17).

aparellat *adj.* (2)

1. Vegeu *aparellar v.*

apegar *v.*

LOCUCIONS

apegar-se com una llapassa *loc. verb.* 1. *Adherir-se fortament. *I ell arribà a desesperar-se, puix tenia l'amor a ella apegat com una llapassa enmig del cor. (Contalles de la boira, 1982: 340, 26).*

aquós *adj.* (3)

1. Vegeu *aigua f.*

aràcnid *m.* (2)

1. [NINCOMPT_{pl}] Classe d'artròpodes mancats d'antenes i ales, amb el cos dividit en dues parts i amb quatre parells de potes, que comprén les aranyes i els escorpins. *Eren com una cançó de bressol, lenta, espaiada, que es destacava sobre la musiqueta persistent i dodecafònica que interpretaven amb entusiasme insectes, aràcnids i gripaus. (Sense la terra promesa, 1991: 402, 28).*

aranya *f.* (1)

1. [NCOMPT] Invertebrat carnívor, amb quatre parells de potes, que té òrgans secretors d'un fil sedós amb el qual construeix teranyines² per a caçar els insectes de què s'alimenta. [...] *i tenia una sensació lletja i dolorosa, com si hagués vist una negra aranya sobre la pell d'aquell coll fet per a la passió engrescada i les besades càlides d'un amant, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 55, 28).*

aranyeta* *f.* (1)

1. [NINCOMPT] Aranyó². *Em caldra fer-los una bona desinfecció: tenen la negra, un fong molt petit que acaba amb el fullam, i l'aranyeta i altres coses. (Sense la terra promesa, 1991: 346, 7).*

aranyó m. (1)

1. •[NCOMPT] (*Prunus spinosa*) Aranyoner¹. *Les vinyes de David creixien en un terreny ben llaurat, en pols, sense una calcida, sense un aranyó, sense ni tan sols una inofensiva mata de corretjola. (Temps de batuda, 1991: 111, 7).*
2. [NINCOMPT] Malaltia de l'olivera¹ produïda per un insecte coleòpter.

aranyoner m. (2)

1. [NCOMPT] (*Prunus spinosa*) Arbust de branques molt espinoses, amb fulles caduques, i flors blanques i abundoses que es fa als marges i bardisses. *Tallarem cinc-centes estaqués d'aranyoner i les plantarem a tall de sarments. (El Castell del Sol, 1975: 109, 18).*

arbocer m. (2)

1. [NCOMPT] (*Arbutus unedo*) Arbre perennifoli que pot atènyer uns 10 metres d'alçària, de fulles verdes i planes i de flors blanques i amb una corol·la en forma d'esquella. *S'assegué a l'ombra d'un arbocer. (El rei Astoret, 1975: 320, 22).*

arbre m. (217)

1. [NCOMPT] Planta perenne de tronc elevat i llenyós que a partir de certa altura presenta branques amb fulles. ⇒ *peu dels arbres // soca d'un ~ // arbres fruiters. Les blanques, en els focalls dels arbres, apujaven i abaixaven la llarga cua i els feien estrambòtiques veuarres i ganyotes. (La rabosa i el corb, 1976: 423, 21).*
2. [NCOMPT] Pal redó fixat en la nau per sostenir una vela. ⇒ *~ mestre. De sobte es van apagar, crec, els llums de situació, almenys així féu el de l'arbre mestre. (Enllà de l'horitzó, 1991: 538, 8).*

LOCUCIONS

arbre blanc loc. nom. 1. (*Populus alba*) Àlber¹. [...] *es va asseure a descansar vora una font que queia sorollosament dins una gran bassa rodejada de pins, xiprers i arbres blancs. (L'amor de les tres taronges, 1976: 144, 6).*

arbreda *f.* (9)

1. [NCOMPT] Lloc plantat d'arbres¹. [...] *estava voltat d'un amplíssim clos de paret verdinosa, de dins el qual sobreixia una arbreda pomposa i fresca que quasi tapava la casa [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 73, 3).*

arbust *m.* (11)

1. [NCOMPT] Planta llenyosa generalment ramificada des de la base, d'uns 5 metres d'alçària màxima, i mancada de tronc principal. [...] *jo vaig anar una mica per la senda que menava al parc, perquè de davant casa hi havia poca vista, amb tant d'arbre i arbust. (Enllà de l'horitzó, 1991: 39, 2).*

arcàdic *adj.* (3)

1. Situació, lloc o concepte, que evoca la perfecció, felicitat i harmonia pròpies de l'idil·li. *La mateixa serra de l'Almudaina, a la punta de la qual es trobava el gran castell de Benillup, era en aquells temps arcàdics una meravella de bosc atapeït i olorós, amb alzines, ginebres i pins. (El Castell del Sol, 1975: 82, 5).*

arena *f.* (14)

1. [NMASS] Matèria constituïda per partícules disgregades de les roques en forma de grans, que recobreixen el sòl. *Li feia mal l'esquena, no podia refermar ben bé els seus peus en terra, se li engronyonia el bescoll com un engranatge ple d'arena... (Els tres plets de Ppasqua Granada, 1976: 301, 15).*

LOCUCIONS

gra d'arena* *loc. nom.* 1. Vegeu *gra m.*

peix d'arena *loc. nom.* 1. Vegeu *peix m.*

arenal *m.* (2)

1. [NCOMPT] Areny¹. *Enfront d'ells, hi havia un arenal que s'estenia com una faixa allargassada seguint el curs del riu. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 290, 29).*

arenar v.

1. *tr.* Algú, cobrir d'arena¹ el sòl d'un lloc.
 - *adj.* Començà a avançar per un caminal arenat. En un costat i altre, arbres colossals, plantes raríssimes plenes d'exòtiques flors. (Abella, 1976: 103, 1).

arenat adj. (1)

1. Vegeu *arenar v.*

•arenisc adj. (1)

1. Compost, d'arena¹. [...] allà darrere del poble, en una partida de llomeues arenisques, tristes i fredes. (L'amic fidel, 1982: 355, 3).

areny m. (3)

1. [NCOMPT] Terreny de la riba d'un riu format per arena¹ acumulada en el sòl per sedimentació. El novençà travessa aquell areny que el separava del riu. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 295, 7).

arganell m. (23)

1. [NCOMPT_{pl}] Cistell de malla ampla, fet de castanyer o d'espart, que es posa a cada costat dels animals de càrrega. Així, que quan veren el pollastre gramàntol com eixia a poc a poc dels arganells de l'haca, ja podeu pensar-vos quin goig dissimulat els va córrer per tot el cos. (El pollastre de festes, 1976: 391, 19).

ANTROPONÍMIA

Arganella m. Es deien Batiste del Mengatxo i Pere de l'Arganella, i tots dos eren ex-mitgers que collien ja en terra pròpia els seus cinc o sis mil cànters de vi cadascun. (Sense la terra promesa, 1991: 271, 24).

argelaga f. (49)

1. [NCOMPT] (*Ulex parviflorux*) Arbust molt espinós, ramificat amb fulles simples i flors grogues que s'obren a la primavera. [...] sabia triar un rodal de romanins i

estepes, que són dolços de tocar, i fer que, a Jeroni, li'n pertocàs un altre ple de punxoses argelagues, gavarreres i cadiretes de pastor. (Peret, 1976: 280, 15).

LOCUCIONS

argelaga negra *loc. nom.* 1. (*Calicotome spinosa*) Arbust de la família de les papilionàcies, molt espinós, de color verd fosc amb fulles trifoliolades, flors grogues primaverals i fruit en llegum, abundant a les brolles mediterrànies de sòls silicis (*DIEC2*). [...] *passellant molt a pleret per mig d'un pla de romanins i timons i argelagues negres florides, que hi ha al capdamunt d'un alt pinós i piramidal que es diu el Puntal d'Amorós. (La rabosa i el corb, 1976: 421, 1).*

argelaga vera* *loc. nom.* 1. (*Ulex parviflorux*) Argelaga¹. *També li collí estepes, argelagues veres i fenàs secallós que li servissen de bon encenall. (La mestra i el manyà, 1975: 404, 16).*

argentar *v.* (1)

1. *tr.* Un astre, un fenomen natural, projectar lluentor d'argent a l'aigua, el sol o una cosa. [...] *i una altra volta la joiosa primavera de Cocentaina argentant de flor les oliveres, omplint de verda fulla els ametlers [...]. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 158, 7).*

➤ *adj.* *Ara feia un oratge una mica aturat, i d'allí a poc, pel cel argentat de la nit, anaren apareixent alguns núvols grossos que avançaven rabents cap a la lluna. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 386, 24).*

2. *intr. pron.* Una cosa, adquirir aparença d'argent.

➤ *adj.* *Aquell singular ser, semblant a una serp de mar, era bastant més llarg que un home i de colors cridaners, a llistes, sobre un fons argentat delicadíssim [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 59, 6).*

3. *tr.* Cobrir d'argent una cosa.

➤ *adj.* *Però m'heu de fer donar un glavi de fulla de tres pams, ampla de quatre dits, en acer argentat. (Don Joan de la Panarra, 1976: 333, 3).*

argentat *adj.* (6)

1. Vegeu *argentar v.*

argila *f.* (14)

- 1a. [NMASS] Roca sedimentària, plàstica quan és humida, constituïda per silicats d'alumini, petites quantitats de matèria orgànica, minerals i òxids de ferro, als quals deu la seva coloració. ⇒ ~ blanca, ~ rogenca, ~ roja. *Tot va eixir com li fou anunciat: travessà les planes secatives, i, al passar els estrets d'argiles roges, aparegué als seus peus, fondo, immens, el desert, [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 135, 14).*
- 1b. [NMASS] Material modelable format per la barreja d'argila^{1a} amb aigua, que s'endureix en assecar-se. *Els badalls per on podia entrar-li aigua, els taparen amb sabó i greixosa argila; [...]. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975, 268, 21).*
2. [NMASS] Mineral d'un grup de silicats d'alumini d'estructura cristal·lina molt fina.

argilenc *adj.* (7)

1. Terra o substància, que conté argila². *Doncs allò era, senzillament, fang tarquimós i argilenc, aigua llotosa, granotes saltironaires, unflats gripaus i tortuoses sangoneres [...]. (La rabosa i el corb, 1976: 426, 19).*

àrid *adj.* (15)

1. Regió, terra o terreny, sec i sense vegetació. [...] *i la terra, un poc abans sedejant i àrida, es tapava ací d'aromàtiques labiades, de terreres i amargoses coscolles, de negres alzines revellides. (Viatge de Nadal, 1982: 395, 7).*

arn *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Paliurus australis*) Espinavessa¹. [...] *passaren estrets aspríssims; rodejaren camps immensos d'arnets de llargues punxes entremesclats amb intricats esbarzers [...]. (El Castell del Sol, 1975: 96, 18).*

àrnica *f.* (4)

1. [NINCOMPT] (*Arnica montana*) Herba medicinal perenne, proveïda de fulles en roseta, tija senzilla i flors de color groc ataronjat, que es fa a l'alta muntanya i s'utilitza per a guarir colps. *Ella es va asseure damunt una llavadora de penya*

sense cap mata, com no fos algun brot d'apegalosa àrnica, i llavors sentí una fam molt accentuada. (Els guants de la felicitat, 1975: 139, 14).

arpa *m.* (11)

1. [NCOMPT] Extremitat d'un fèlid o d'un ocell proveïda d'urpes. *Jaumet el va entreveure per damunt la xara, les set boques obertes, les set llengües flamejants, amb aquell cos fortíssim, escatós i musculat i les potes de davant acabades en potentíssimes arpes. (La Mare dels Peixos, 1975: 65, 1).*
2. [NCOMPT] Control abusiu i negatiu d'algú, d'un col·lectiu o d'una situació sota el qual es troba una persona o un col·lectiu. *-Sempre que puguem traure'ls de les arpes dels sàdics que s'han infiltrat en l'honrada classe treballadora. (Temps de batuda, 1991: 349, 6).*

arpallotada* *f.* (1)

1. [NCOMPT] Colp d'arpa¹ (VALOR). *"Si hi anem tots dos, ell, que té aqueixa bocota i aqueixes pototes, amb quatre arpallotades i quatre llengüades se la farà quasi tota, [...]". (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 7)*

arrabassar *v.* (12)

- 1a. *tr.* Una força natural o motora, emportar-se amb força una cosa o algú d'un lloc. *[...] així de sobte, sense acomiadar-se, amb un lament, com si una força invisible l'arrabassàs. (Abella, 1976: 114, 26).*
- 1b. *tr.* Algú, prendre amb força una cosa o algú a algú altre. *Foragitats feia anys en els vaïvens de la reconquesta, amos dels plans els cristians i ells forts dins les serres de més cap a xaloc com hem dit, sovint provaven —i a voltes ho aconseguien— de reconquerir els llocs que els havien estat arrabassats. (El darrer consell, 1976: 371, 16)*
2. *tr.* Algú, arrancar un arbre o una planta des de la rabassa^{1a}. *Ell ara voldria ser jove, fadrí llenyataire com aquells, i campar per les solituds descimalant pinedes, arrabassant coscolls, fent feixos de punxosa xara [...]. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 307, 10).*
3. •*tr.* Un sentiment o una creença, envair sobtadament algú de manera irresistible.

➤ *adj.* Restava a la fi peça cega del gran concert de l'existent; era dolçament i follament arrabassat. (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 111, 15).

arrabassat *adj.* (1)

1. Vegeu *arrabassar v.*

arrasar *v.* (3)

1a. *tr.* Un exèrcit, destruir completament un territori o una zona. *Els feixistes rai: aturats a la Plana; però sentim cada dia com arrasen aquelles belleses de Nules, Bellaguarda, Monretorn...* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 363, 2).

1b. *tr.* Un fenomen meteorològic destruir del tot un conreu. [...] *i de seguida hi ha aigua per mitjan cuixa de tots el presents, que es tiren a salvar-se, sense consideracions dels uns per als altres, i allà se'n va el riu per totes bandes arrasant hortes i horts.* (*Història d'un mig pollastre*, 1976: 434, 16).

2. •*intr. pron.* El cel o els núvols, aclarir-se. *Després es va arrasar i lluí un cel blavíssim per damunt l'esplendor de les grans serrotes colgades de neu.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 147, 14).

arrasir *v.* (1)

1. *intr. pron.* Asserenar-se². *A les sis de la vesprada es va arrasir i passà tot el mal oratge a la banda del Mediterrani [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 168, 4).

arredossar *v.* (5)

1a. *intr. pron.* Un municipi o una construcció, estar recollit en un lloc protegit. *El castell era damunt una muntanyola, a l'acabament d'un serrat aspre que l'arredossava dels vents de dalt.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 119, 3).

➤ *adj.* *Als racons amples i arredossats que fan les Quatre Serres, entre llomes reblides de remorosos pinars, campen oliverars extensos.* (*La Foia de Castalla*, 1982: 320, 12).

1b. *tr.* i *intr. pron.* Una construcció, un lloc o un element, protegir un animal, algú o un lloc del mal temps o d'un perill; o, un animal, algú o un lloc, protegir-se del mal temps o d'un perill en un lloc. *Recolzat en el tarús, davall del pinatell que l'arredossava, va guaitar cap al carro.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 404, 3).

- *adj. I en un badall de penya, molt arredossat i calent, me'l va tapar amb una bona flassada, i, damunt, li posà un gran braçat de brosta seca d'olivera per tal d'ocultar-lo del tot. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 277, 18).*

arredossat *adj.* (5)

1. Vegeu *arredossar v.*

•**arreixiuar** *v.*

1. *tr.* El reixiu¹, cobrir una superfície (DNV).

- *adj. El bellíssim i valuós vestit de la princesa caigué buit sobre l'arreixiuada verdina. (L'amor de les tres taronges, 1976: 148, 9).*

•**arreixiuat** *adj.* (1)

1. Vegeu *arreixiuar v.*

arrel *f.* (36)

- 1a. [NCOMPT] Ramificació d'una arrel^{1b}. *Pensarós, s'asseu a la soca de l'arbre, i llavors veu un petit codol, ample com el palmell de la mà d'un home, que tapava molt dissimuladament un forat de la mateixa sóca, allí on s'ajunta amb les arrels. (Nabet, 1976: 363, 10).*
- 1b. [NCOMPT] Part inferior d'una planta, generalment subterrània, que serveix per a fixar-la a terra i absorbir-ne els nutrients que necessita, i que creix en sentit oposat a la tija. [...] *terra rojosa i argilenca d'alguns guaretons, que fornissen de fèrtil amoníac les arrels dels arbres que plantaven i dels pocs que hi havia criats. (La idea de l'emigrant, 1982: 210, 20).*
- 1c. [NCOMPT] Part d'un òrgan o d'una formació anatòmica per mitjà de la qual s'implanta en un teixit. *-Sí que hi té, veu? Ací darrere l'orelleta, i el cabell, ací al front, socarrat fins l'arrel... (Sense la terra promesa, 1991: 347, 32).*
2. [NCOMPT] Element del qual deriva una cosa. *Déu aprofundia en les arrels mateixes dels seus delers, en la veritat fosca de les seues intencions; Déu li permetia vèncer, venjar-se del destí!... (L'ambició d'Aleix, 1982: 203, 6).*

3. •[NINCOMPT] Lligam sentimental. *De tota manera, ell amava pregonament el seu món limitat i recòndit, on el seu cor d'infant quasi adolescent havia posat les naturals i fondes arrels. (La idea de l'emigrant, 1982: 256, 4).*
4. [NCOMPT] Part bàsica d'un mot que resta en separar-ne els afixos i els morfemes flexionals. [...] *per allò de la terminació "baldi", que semblava d'una arrel comuna amb "balda" i "balder", volgués al·ludir, amb el malnom que li posava. (Sense la terra promesa, 1991: 47, 25).*

arrelament m. (7)

1. [NINCOMPT] Acció o efecte d'arrelar². *La veritat és que, l'arrelament dels Genovard a Cassana, fou més aïnes efímer i transitori. (Temps de batuda, 1991: 17, 19).*
2. [NINCOMPT] Acció o efecte d'arrelar⁴. *La intensa agitació esquerrana que hi ha pertot arreu pot explicar la fina precaució de Garcia Seva i les Castellvill envers els meus amics, que tan fort arrelament popular han pres per les seues generoses accions. (Sense la terra promesa, 1991: 571, 1).*

arrelar v. (2)

1. *tr. Una cosa o un fenomen atmosfèric, fixar-se a un lloc. *Darrers d'octubre, i ve una nuvolada com la que tenien, i s'arrela l'airet de la mar, i vinga traure boira espessa com si fos cotó-en-pèl, [...]. (Contalles de la boira, 1982: 340, 27).*
2. intr. Algú o un col·lectiu, establir-se definitivament en un lloc. *Teresa s'havia arrelat, per coses de les herències, en la lluminosa i noble capital del districte, és a dir, a Callosa. (L'ambició d'Aleix, 1982: 36, 7).*
 - adj. *La mare dels germans Mauri era una Rocafort, llinatge que es lligava sempre amb la preposició "de" i procedia de la veïna vila d'Ivarri, per bé que restava ja arrelat a Cassana per un parell de generacions; [...]. (Temps de batuda, 1991: 84, 8).*
- 3a. intr. Una planta, fixar-se al sòl mitjançant l'arrel^{1b}.

- *adj. En els restolls es coneixia, per les tiges primes que restaven arrelades a terra, la poca llacor de la sembradura d'aquell any tan bo, per la manca d'adobs (Enllà de l'horitzó, 1991: 307, 19).*

3b. **intr.* Béns o possessions agràries, fixar-se al sòl.

- *adj. Havia posseït des de sempre una gran fortuna en béns arrelats a terra -masos, boscos, cases-. (Sense la terra promesa, 1991: 2, 5).*

4. *intr. pron.* Estendre's una idea entre un col·lectiu.

- *adj. [...] fins i tot no deixant molts d'ells el seu arrelat catolicisme, s'havien conscienciat bastant quant a la lluita de classes en els curts anys de la República. (Enllà de l'horitzó, 1991: 406, 23).*

•**arrelat** *adj.* (15)

1. Vegeu *arrelar* *v.*

arreu *m.* (8)

1. [NCOMPT] Conjunt d'elements que es posen a les bèsties de sella o a les de tir per a fer la seua faena. *Per al meu estimat nebot don Albert Mauri de Rocafort, deixe el meu cabriolet de luxe i el cavall bai, amb tots els seus arreus". (Sense la terra promesa, 1991: 14, 24).*

arri *interj.* (21)

1. Paraula usada per arriar¹ les bèsties. *Es passava sovint la mà pel front i no tenia tibant la regna, i la mula s'aturava com si no tingués amo. "Arri, arri!". (Contalles de la boira, 1982: 343, 5).*

arriar *v.*

1. *tr.* Estimular una bèstia a seguir o a accelerar la marxa.

arribar *v.*

LOCUCIONS

arribar la sang al riu *loc. verb.* 1. Haver-hi conseqüències tràgiques en una disputa. *No crec que arribe la sang al riu! (Sense la terra promesa, 1991: 61, 8).*

arrier m. (7)

1. [NCOMPT] Traginer¹. *I Tallamans l'informà degudament dels costums de la partida, sabuts per confidències de pastors i arriers, i dels que n'eren: segur vint-i-cinc. (Don Joan de la Panarra, 1976: 344, 6).*

arropar v.

1. *tr.* Tirar arrop al vi¹.
 - *adj. [...] es begué vi arropat de Beneixama; [...]. (Les animetes, 1976: 277, 11).*

•arropat adj. (1)

1. Vegeu *arropar v.*

arròs m. (57)

- 1a. [NINCOMPT] Plat preparat amb base d'arròs^{1b}. ⇒ ~ *amb pollastre, ~ amb conill. S'asseuen tots sis a taula en santa pau i quietud, i, després que el mateixíssim Jesucrist hagué beneït l'arròs i tot el restant recapte amb una dolcesa i unció que impressionà tota la família, es posen a dinar. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 191, 13).*
- 1b. [NMASS] Gra de l'arròs^{1c}, de color blanquinós, ric en midó i altament nutritiu. ⇒ *grapat d'~. S'ha posat, a l'acte que li l'he obert, a fassar en el saquet de l'arròs. (Peret, 1976: 255, 4).*
- 1c. [NCOMPT] (*Oryza sativa*) Cereal de tija en canya, fulles linears i aspres i espiguetes penjants després de la floració, conreat extensament en climes càlids i terrenys inundables pel seu gra, que constitueix la base de l'alimentació humana en els països orientals. ⇒ *marjal d'~, palla d'~. [...] -plantacions de tarongers i interminables marjals d'arròs- heretades de sos pares, tots dos traspassats. (Sense la terra promesa, 1991: 260, 19).*

arrossar m. (1)

1. [NCOMPT] Camp plantat d'arròs^{1c}. *[...] en aqueix punt dolç de feracitat on conflueixen l'arrossar i les hortes que reguen del Vall i d'altres sèquies tarquimoses. (L'ambició d'Aleix, 1982: 170, 20).*

arrova *f.* (32)

- 1a. [NCOMPT] Mesura de pes equivalent a un quart de quintar. *Però el rem se li havia apegat com una llapassa en el palmell de la mà, i els seus peus semblaven pesar-li centenars d'aroves: no els podia bellugar. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 299, 14).*
- 1b. •[NCOMPT] Quantitat d'una substància, d'un producte que pesa una arrova^{1a}. *I mentre que els soldats hi anaven agarberant centenars i centenars d'aroves de llenya grossa i grandíssims costals d'argelagues i ramulla de pi. (Història d'un mig pollastre, 1976: 433, 11).*
- 2a. •[NCOMPT] Mesura de capacitat d'oli de valor variable segons la zona geogràfica.
- 2b. •[NCOMPT] Quantitat d'oli que cap en una arrova^{2a}. —*He somiat que, en el terme d'Ondara, s'han rebenat els gerrars del marquès i baixen pel riu trenta mil aroves d'oli. (Don Joan de la Panarra, 1976: 351, 11).*

arruixada *f.* (9)

1. •[NCOMPT] Acció o efecte d'arruixar^{1a}. [...] *s'esdevenia un altre incendi semblant, ací fet amb quasi la mateixa tècnica, és a dir, una arruixada de petroli a la porta i un llumí ben encès. (Sense la terra promesa, 1991: 590, 15).*
2. •[NCOMPT] Successió intensa i breu d'elements discrets. *Aleshores s'esdevingueren dues explosions fortíssimes vora el tren, i una violenta arruixada de terra i pedres colpejà el nostre vagó i féu saltar els vidres de les finestretes per damunt de nosaltres. (Enllà de l'horitzó, 1991: 82, 10).*
3. •[NCOMPT] Pluja forta de curta durada. *Passà una vegada més el cru hivern de la serra de Penàguila amb les seues boires i les seues copioses nevades, i també quedà arrere la jugadora primavera d'arruixades i trons. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 258, 21).*

arruixadora *f.* (1)

1. [NCOMPT] Estri per a arruixar^{1a}. *Tomàs em donà la granera d'ell, isqué al pati i tornà amb una grossa arruixadora plena d'aigua, amb la qual procedí orde-*

nadament a arruixar tot el paviment de la sala i del dipòsit de materials. (Temps de batuda, 1991: 42, 22).

arruixar v. (8)

1a. *tr.* Algú, escampar un líquid de manera que caiga dividit en gotes sobre algú, una cosa o un vegetal. —*Mire, jaia —li va explicar—, jo allí, faça's compte que no en faig un brot: menge allò que vull, regue les flors, arruixe els caminals i em gite a les fosques. (El gegant del Romani, 1975: 226, 13).*

➤ *adj.* El carrer, arruixat i agranat de poc, exhalava una agradosa olor d'argila mullada. (Temps de batuda, 1991: 63, 30).

1b. *tr.* Algú, escampar un líquid sobre algú, sobre una cosa o sobre un vegetal amb una regadora o amb una mànega. *Tomàs em donà la granera d'ell, isqué al pati i tornà amb una grossa arruixadora plena d'aigua, amb la qual procedí ordenadament a arruixar tot el paviment de la sala i del dipòsit de materials. (Temps de batuda, 1991: 42, 23).*

arruixat adj. (3)

1. Vegeu *arruixar* v.

ase m. (84) > **ruc** > **burro**

1. [NCOMPT] (*Equus asinus*) Mamífer domèstic de la família dels èquids, més petit que el cavall, amb les crins més curtes, el cap més gros i les orelles més llargues, que s'utilitza com a bèstia de càrrega. ⇒ *brams d'~, orelles d'~. D'on aquest es trobava, se'l veia com una formiga, i al seu davant el negrall de l'ase carregat. (Els tres plets de pasqua Granada, 1976: 307, 24).*

2. [NCOMPT] Burro². Sí, és clar: *¡tot ho he somiat jo! Ase de mi! ¡Vegeu, si arribe a pegar els tres mossos promesos a l'amiga rabosa, l'emplastrada que faig! (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 448, 7).*

LOCUCIONS

com un ase loc. adv. 1. •Algú, treballar, cansar-se o suar molt. *A posta es cansava com un ase en el treball de cada dia per atordir-se i no pensar ni sentir massa. (La idea de l'emigrant, 1982: 230, 27).*

tirar l'ase per la finestra* *loc. verb.* 1. Vegeu *tirar v.*

aspre *adj.* (62)

1. •Relleu, superfície o camí, accidentat per desnivells molt acusats. [...] *puix que es troba voltat de cingles torbadors i de barrancs negres i aspres, i moltes vegades roman hores i dies i fins setmanes i tot, dins els espessos núvols que puguen carregats d'aigua des del Mediterrani.* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 340, 5).
2. Ens o superfície, que produeix al tacte una sensació desagradable per les rugositats o irregularitats que presenta. ⇒ *mans aspres // cabell ~.* *El llop era un animalot brau i feréstec, fill d'una família de la serra de Salines, gros i de pèl estarrufat i aspre, [...].* (*Comencilda, Secundina i Acabilda*, 1976: 439, 4).
- 3a. Algú, brusc i poc afable. *El tribunal em va semblar molt diligent i meticulós: ells una mica aspres, seriosos, callats.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 202, 24).
- 3b. Propi d'una persona aspra^{3a}. ⇒ *paraules aspres.* [...] *però dins els seus cors dessucats i aspres allò no aconseguia més que acreïxer la seua animositat, la seua enveja i la seua entema per Abella.* (*Abella*, 1976: 118, 4).
4. •Terra, eixuta i de poc rendiment. [...] *produir prou adobs orgànics que fessen més tova i fecunda l'aspra terra rojosa i argilenca d'alguns guaretons [...].* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 210, 19).
5. Faena o objecte, d'una faena extremament difícil de realitzar o d'aconseguir perquè exigeix un gran esforç. *Déu de Déu! Vicent ja havia envellit -passaria de la cinquantena- en el treball aspre de la terra de muntanya.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 88, 13).
6. Temps o període de temps, difícil de suportar pel grau extrem que assoleix la temperatura. *Tots dos germans, des de petits, havien menat una vida estreta. quasi miserable -cas molt corrent en aquelles altures de clima aspre, apartades de mercats, de la vida atrafegada- [...].* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 209, 8).
7. Veu o so, greu i poc net. *Sonà una veu d'home, una mica aspra i astorada, que corria singularment a conseqüència de la boira.* (*Temps de batuda*, 1991: 145, 21).

8. Situació, estat, període de temps o lloc, extremadament difícil de suportar o d'acceptar perquè comporta patiment. *En aquesta vida aspra i eixuta, amb poques il·lusions de redempció immediata, amb un futur negre i un present perillós [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 188, 10)*
9. •Manifestació, que expressa aflicció. *Tanmateix, de la cacera, li agradava la seua poesia aspra, el seu encant misteriós per a l'home identificat amb el camp, i la salut que el seu exercici proporcionava. (Temps de batuda, 1991: 22, 23).*

assafranat* *adj.* (1)

1. Del color, groc ataronjat característic del safrà^{1b}. *Es tractava de sengles tassarres de cafè amb llet ben calent i unes magnífiques torrades de pa amb sagí d'un atraient color assafranat. (Sense la terra promesa, 1991: 510, 13).*

•**assagador** *m.* (7)

1. [NCOMPT] Camí per al pas del bestiar o per a tragar les collites. *Era l'estret assagador que travessava pel mig la valleta, traçat entre la propietat de David i la nostra, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 318, 12).*

assaonar *v.* (1)

1. *tr.* La pluja, proporcionar a la terra les condicions òptimes per a produir. *Un any va ser cap de caps: el llevant va moure moltes vegades, s'assaonaren les terres del secà com si fos la marjal, i va haver-hi un collitot de tot que feia goig. (Nabet, 1976: 357, 6).*
2. *tr.* i *intr. pron.* Fer madurar una cosa o una cosa madurar.
 - *adj.* *Mestressa i masovera venien totes vermelles de la pujada i de l'aire i el sol: Pauleta prenia color de fruita dolça i assaonada. (L'ambició d'Aleix, 1982: 33, 29).*
3. •*tr.* Algú, treballar la farina¹ prement-la repetidament perquè prenga la consistència adequada per fer el pa (*DCVB, DNV*).
 - *adj.* *I a l'acabar-se la carn, que acompanyà amb una tallada de pa assaonat de la terra, [...]. (La mestra i el manyà, 1975: 401, 10).*

•**assaonat** *adj.* (9)

1. vegeu *assaonar v.*

asserenar *v.* (19)

1. *tr.* i *intr. pron.* Fer esdevenir seré algú o un animal; o, algú o un animal, esdevenir seré. *Però encara que ràpidament ho relacionà amb el pecat dels dissabtes i amb el bonegó de mossén Galiana, s'asserenà. (El dimoni fumador, 1975: 210, 7).*

➤ *adj.* *Es van abraçar sense poder dir cap més paraula. Després, una mica asserenats, van despertar el capellà, mossén Andreu, i li digueren que l'Andreu era el seu pare. (El darrer consell, 1976: 385, 17).*

2. •*intr. pron.* Esdevenir més tranquil el temps atmosfèric. *I quan hagué trobat els que li calia recordar bé per a un cas com el que se li presentava, isqué de la cova —l'oratge s'havia asserenat bastant— [...]. (El rei Astoret, 1975: 310, 11).*

➤ *adj.* *Passada la tempesta, asserenat l'oratge, els atemorits veïns de Bèlgida, moros o cristians, anaren traent el cap de ses cases amb ulls esparverats. (El darrer consell, 1976: 370, 16).*

3. •*intr. pron.* Esdevenir més tranquil·la una situació. *Amb això s'asserenà la cosa, i els cortesans embeinaren les espases. Llavors Tòfol del Montgó —es veu que ja ho tenien amanit— tragué un saquet de monedes d'or i li'l donà. (Don Joan de la Panarra, 1976: 350, 19).*

•**asserenat** *adj.* (4)

1. Vegeu *asserenar v.*

•**asséver** *m.* (1)

1. Vegeu *séver m.*

assut *m.* (1)

1. [NCOMPT] Resclosa¹ feta en els rius. *Gerarda, tanca la tremuja mentre que jo puge a l'assut a veure què passa a la roda. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 269, 10).*

assutzena *f.* (1)

- 1a. [NCOMPT] (*Lilium candidum*) Planta herbàcia de la família de les liliàcies, de fulles lanceolades i de flors grosses, blanques i oloroses.
- 1b. [NCOMPT] Flor de l'assutzena^{1a}. *L'albat, vestit de blanc completament, fou posat en una cambra dels baixos emparamentada també de blanc i amb adornaments de lliris i assutzenes d'artifici. (Sense la terra promesa, 1991: 246, 7).*

atiar *v.* (4)

1. *tr.* Avivar el foc. *De manera, que ella atià el foc, féu una bona brasilada, s'hi rosti llonganisses, es fregí un parell d'ous, es llescà dues bones tallades de pa, es pelà una poma i una taronja i va fer un sopar com Déu mana. (La mestra i el manyà, 1975: 406, 23).*

atifell *m.* (12)

1. •[NCOMPT] Recipient còncav utilitzat per a contenir líquids o per a contenir sòlids (DNV). *Arriba, destapa la caldereta i... l'esglai li va deixar el cor sense goteta de sang: dins l'atifell no hi havia col, ni gens ni mica, només un brou clarot i sense substància i algun bocí de fulla solt i filamentós. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 36, 3).*
2. [NCOMPT] Objecte fabricat amb una finalitat determinada. *Disposaren secretament d'anar a la cambra on dormia Safranera, i, sense donar-li temps a agafar cap atifell de màgia, ni traure capsos de pólvores ni fer cap conjur [...]. (El rei Astoret, 1975: 338, 19).*
3. [NCOMPT] Instrument de treball agrícola. *Ell, en un racó de l'hort, albirà un cobertís i el trobà de ple d'eines de conreu, com aixades, aixadelles, fessos, estisores de podar, raors d'empeltador, cabassets de llata, rastells, espart picat i altres atifells de l'ofici. (El gegant del Romani, 1975: 224, 1).*

•atovó m. (2)

1. [NCOMPT] Rajola grossa cuïta al forn. *Pel balcó comencí a mirar allà avall, l'hort, amb els seus caminals vorejats d'humils atovons de cantell, i les plantes de jardí en franca decadència hivernal. (L'amic fidel, 1982: 352, 2).*

•atronador adj. (3)

1. Alguna cosa, que atrona¹. *I continuava sentint-se, sense atur, el riure atronador de les campanes. (L'ambició d'Aleix, 1982: 75, 13).*

atronadorament* adv. (1)

1. D'una manera atronadora¹. [...] *per dins del plantat, sonaven ara i adés les ronques veus de les garses, i atronadorament, implacables, les amagades cigales, furioses, llançaven els seus xerrics mortificants. (Temps de batuda, 1991: 228, 30).*

•atronar v. (6)

1. *tr.* Algú, un animal o una cosa, alterar l'estat d'assossec d'un lloc, l'ambient o algú o un animal amb un so o amb soroll. *Sí, eren tambors, no hi havia dubte; tambors llunyans que, de prop, devien atronar més o menys rítmicament l'espai que rodejava la vila de Cassana (Temps de batuda, 1991: 134, 3).*

atzavara f. (3) > pitera

1. [NCOMPT] (*Agave americana*) Planta de la família de les agavàcies, de fulles en roseta grans i carneses, amb espines a les vores i acabades en una punta aguda, que creix a la costa mediterrània. *I en ser que es va acostar a la vora dreta de la cala, prop de les roques adornades de xara, de pins i de blavenques atzavares [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 20).*

atzembla f. (21)

1. [NCOMPT] Bèstia de càrrega. *Jo aniré fent viatges al riu, fins que carregue tot l'or que em faça falta. Després, amb totes les atzembles carregades, ens en tornarem. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 298, 5).*

aüixar v. (5)

1. *tr.* Algú, fer fugir un animal violentament. —*Què fas tu, que no menges? — s'estranyà la vella mentre que l'aüixava cap als altres. Però el mig pollastre va fer un "coc, coc" [...]. (Història d'un mig pollastre, 1976: 429, 1).*

aurora f. (4)

1. [NCOMPT] Claror rogenca que precedeix l'eixida del sol. [...] *l'endemà, les llums acolorides de l'aurora ja me'l van trobar eixint de la ciutat pel seriós portal de Sant Vicent. (Abella, 1976: 101, 2).*

avellana f. (7)

- 1a. [NCOMPT] Fruit de l'avellaner¹, arbre caducifoli d'aspecte arbustiu, de branques flexibles i de fulles grosses, arrodonides i dentades, cobertes de pèl. — *Jas aquesta avellana. Si mai et veus en un pas dificultós, la parteixes i trobaràs ajuda. (El rei Astoret, 1975: 318, 5).*
- 1b. [NCOMPT] Llavor oliosa i comestible de l'avellana^{1a}. [...] *donaren compte de les fruites més oloroses dels pomerars i perellonerars del Campet i de les gustoses avellanes de la Fenossosa... (Les animetes, 1976: 277, 12).*

avellaner m.

1. [NCOMPT] (*Corylus avellana*) Arbre caducifoli d'aspecte arbustiu, de branques flexible i de fulles grosses, arrodonides i dentades, cobertes de pèl.

avena f. (2) > **civada**

1. [NCOMPT] (*Avena sativa*) Cereal amb fulles de color verd blavós i fruits agrupats en una panícula amb nombroses espiguetes penjants. *La vinya, no cal dir, m'era familiaríssima, des dels clots on la planten, els barbats que s'hi fiquen, fins als pàmpols, que arranca l'octubrada, i al raïm que menjàvem o al que veia trepitjar en el cup. Blat, ordi i avena no servaven tampoc secrets per a mi. (Temps de batuda, 1991: 20, 12).*

avenc m. (8)

1. [NCOMPT] Cavitat natural de la terra, constituïda per un o diversos pous verticals o subverticals. [...] *els verds altiplans de Penàguila, els avencs i el crestall*

suprem de l'Aitana; després, molt pregons, els blancs pobles de la Marina amb els emblanquinats riuraus; [...]. (La rabosa i el corb, 1976: 418, 17).

•**aventar** v. (4)

1. Vegeu *ventar* v.

avinar v.

1. *tr.* Un recipient, amerar amb vi¹ (DIEC2).

➤ *adj.* [...] *d'una trascoladora fonda i d'un rastre de tonells de dos-cents cànsters, en dues fileres, tots de roure i, al que deien, ben avinats i curiosos. (Temps de batuda, 1991: 64, 26).*

•**avinat** adj. (2)

1. Vegeu *avinar* v. (DIEC2).

aviram m. (38)

1. [NINCOMPT] Conjunt dels ocells de corral. [...] *la dona feinejava per dins i per les engires del mas, tot atenent els treballs purament domèstics i també donant recapte i tenint cura de l'aviram. (Contalles de la boira, 1982: 335, 22).*

babarota f.

1. [NCOMPT] Espantall¹. [...] *s'organitzà el sorollós seguici, i Rosella, tapada com una buborota, seguida del fill del rei, consellers, cortesans i de Margarida, [...]. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 350, 4).*

bacallà m. (19)

1. •[NCOMPT] Carn de bacallà^{1b}. *Però com que tenia fam i duia —encara, sense adonar-se'n!— un bocí de bacallà a les mans, alhora que plorava pegava fortes mossegades a la salada i rogenca mollassa.* (Joan-Ratot, 1976: 413, 12).
2. [NCOMPT] (*Gadus morhua*) Peix¹ de cos allargat, de color marronós o verd oliva, amb taques fosques a l'esquena i als costats, que té tres aletes dorsals, dues d'anals i una barbata al maxil·lar inferior. *Però m'heu de donar tres grans pans de farina de blat i un bacallà sencer.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 340, 2).

bacó m., f. (4)

1. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Porc^{1a}. [...] *que un bacó pot passar entre els teus genolls sense tocar vores —l'informa ella desoladament.* (L'envejós d'Alcalà, 1975: 183, 14).

bacora m., f. (4)

1. •[NCOMPT] Alficòs² (DNV). —*Açò no pot ser! —es deia el bacorot, tot enfurit, quan tornava a entrar a la seua botiga.* (Abella, 1976: 97, 22).

bacora adj. (1)

1. •[NCOMPT] Algú, dotat de poc enteniment (DCVB, DNV). —*Però... —es desesperava la dona—no sigues tan bacorot. Tu creus que això pot ser de veres?* (Peret, 1976: 286, 1).

badia f. (20)

1. [NCOMPT] Entrada de mar a la costa, arrecerada del vent, que serveix d'aixopluc als vaixells. *Jaume hissà la vela, i, a bona marxa, va doblar el morro del cap i es trobà en un bell en sec a les envistes de la badia de Xàbia.* (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 26).

badoc m.

1. [NCOMPT] Flor masculina del magraner¹ o la carabassera¹. *Declinava la vesprada, com hem dit; un sol que ja tenia reflexos de tardor, acoloria d'albadoc les veïnes serres; [...].* (El pollastre de festes, 1976: 402, 13).

badoc *adj.* (1)

1. Algú, que resta immòbil mirant un ésser viu, un objecte, un lloc o un esdeveniment sense fer atenció a res més. [...] *contemplava com a formigues el personal badoc i els festers, i les desfilades, els simulacres de les guerrilles i fins les processons.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 221, 21).

badoc *m., f.* (5)

1. [NCOMPT] Persona badoca¹. [...] *tan delicada i graciosa en els moviments acompassats i meravellosos de la dansa, que, tant Joan-Antoni com el marit, posaven una boca de badocs que no sabien ni què els passava.* (*Joan Antoni i els torpalls*, 1976: 240, 24).

bai *adj.* (1)

1. Cavall, de pelatge vermell fosc. *Per al meu estimat nebot don Albert Mauri de Rocafort, deixe el meu cabriolet de luxe i el cavall bai, amb tots els seus arreus".* (*Sense la terra promesa*, 1991: 14, 24).

•**bai** *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall bai¹. *Allà hi havia el seu madur pamplonès, que ja s'havia avesat a la companyia del bai.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 417, 2).

baixura *f.* (2)

1. [NCOMPT] Plana^{1a}. [...] *i enllà, al fons, devers la mar, en l'ampla baixura, les taques fosques de les càlides hortes de Sant Joan i Mutxamel i el Campello.* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 345, 17).

bajoc *adj.* (1)

1. Algú, excessivament ingenu, crèdul, confiat i dòcil. *-Que n'estàs d'equivocat, Frederic! No són tan bajocs.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 199, 16).

bajoc *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] Persona bajoca¹. *El bajocot del manyà, com que es passava el dia baix al taller i no veia res, s'ho colava tot gola avall. (La mestra i el manyà, 1975: 396, 16).*

bajoca *f.* (1)

1. •Pebrot^{1a} vermell i gros que no és coent. *A la llum de la matinada, va poder ben contemplar les grans, estranyes i xarolades bajoques —així semblaven les garrofes a Capralenc. (El jugador de Petrer, 1976: 207, 7).*
2. [NCOMPT] Tavella d'una lleguminosa^{1b} cultivada.

bajoqueta *f.* (9)

1. [NCOMPT] Fesol^{1b}. *El conill crec que s'havia sofregit amb pebre-roig i l'arròs s'havia acolorit amb safrà autèntic, i s'havien incorporat al guis unes excel·lents bajoquetes tendres. (Enllà de l'horitzó, 1991: 114, 27).*
2. *[NCOMPT] Bajoca². *Hi havia un quadro de fesols emparrats, dels de menjar en bajoqueta, [...]. (Temps de batuda, 1991: 303, 19).*

bajoquetar* *m.* (1)

1. [NCOMPT] Camp de fesoleres¹. *Les flairoses tomaqueres, el bajoquetar pacientment encanyat i carregat de fruit i de flor, un quadro de dacsa esplendorosa de panolles i un bancal de blat espès i sucós... (El darrer consell, 1976: 370, 13).*

baladre *m.* (8)

1. [NCOMPT] (*Nerium oleander*) Arbust de fulles metzinoses en forma de cor, de flors grosses, rosades, purpúries o blanques, que creix espontàniament a les rambles meridionals mediterrànies. *Rieres de terra blanca, argelagues i baladres, fondals criadors, hortetes amagades, ametlers i garrofers ben polsosos a l'estiu, [...]. (El pollastre de festes, 1976: 387, 7).*

•**baldat** *adj.*

LOCUCIONS

baldat com un lluç* *loc. adj.* 1. Algú molt cansat i sense forces. *Bernadet estava baldat com un lluç; escoltava, però s'adormia sense voler. (El xiquet que va nàixer de peus, 1976: 288, 26).*

baldat com un ruc* *loc. adj.* 1. Baldat com un lluç¹ (*loc.*). *L'Home del Sol, coent del merescut bonegó, en el fons es va alegrar molt d'aquella decisió de la muller, puix que estava més baldat que un ruc de llenyater. (El Castell del Sol, 1975: 114, 26).*

baldat com una tonyina* *loc. adj.* 1. Baldat com un lluç¹ (*loc.*). *Perquè ella venia més que baldada com una tonyina de l'incòmode viatge —hores a peu i a cavall— i no li podia venir bé posar-se llavors a fer res. (El pollastre de festes, 1976: 292, 3).*

baleig *m.*

1. [NMASS_{pl}] Conjunt de residus de palla, d'espiga o de gra sense espellofar, que cauen amb el gra en destriar-lo de la palla.

baleja *f.* (1)

1. [NCOMPT] Escombra feta de rames de bedoll¹ o d'altres plantes emprada per a balejar o escombrar l'era (*DIEC2*). *-No, ara en tornar li ajudaré, i a la vesprada, que estaré més descansat, tiraré bé de pala i de baleja. (Temps de batuda, 1991: 243, 18).*

balejar *v.* (6)

1. Separar amb una escombra feta de rames de bedoll¹ els baleigs¹ del gra. *Pensí d'eixir quan tots estiguessen a les eres, torbats aventant, balejant, escombrant. (Temps de batuda, 1991: 253, 8).*

ballar *v.*

LOCUCIONS

•**ballar l'aigua al davant** *loc. verb.* 1. Mostrar respecte i adulació envers algú. *Tothom li ballava l'aigua al davant: qui autènticament entusiasmat, qui amb mires especulatives molt concretes. (La idea de l'emigrant, 1982: 233, 14).*

ballester *f.*

1. [NCOMPT] (*Apus melba*) Ocell de la família dels apòdids amb el dors bru i el ventre blanc, que habita les zones muntanyoses durant l'estiu.

balma *f.* (5)

1. [NCOMPT] Cavitat no gaire profunda en una roca, en un pendent molt rost o en una massa de roques on penetra la claror. ⇒ *boca de la ~. [...] i vam tòrcer a la dreta per un corriol que feia la volta del tossal, on sota un alt talús s'obria la boca de la balma.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 322, 19).

bananer *m.*

1. [NCOMPT] (*Musa paradisiaca* sp *sapientium*) Planta herbàcia de grans fulles oblongues, molt cultivada en climes càlids pel seu fruit comestible i com a planta decorativa.

bancal *m.* (135)

1. [NCOMPT] Parcel·la de forma rectangular conreada amb una planta. ⇒ *~ d'horta, ~ d'oliveres, ~ de vinya. A mà esquerra del camí que duien, s'enfilaven els lloms i tossals reblerts de pinedes; a la dreta, s'estenien els bancals de sembradura, que s'adornaven amb velles i corpulentes oliveres i amb els braços descarnats i dramàtics dels ametlers sense fulla.* (*La mestra i el manyà*, 1975: 399, 5).
2. [NCOMPT] Porció plana de terra disposada en forma d'esglaió en un terreny inclinat. *El caminó, com era normal en aquells paratges, era pedregós, difícil, d'una hora de baixada i hora i mitja de pujada, a revolts en un bosc espès, vora escaleroles de bancals.* (*La idea de l'emigrant*, 1991: 227, 28).

banya *f.* (23)

- 1a. [NCOMPT] Protuberància semblant a una banya^{1b} que alguns personatges, els dimonis i alguns éssers fantàstics tenen al cap. *Anava molt elegant, amb un mantell de foc, les banyes daurades i la barba llarga i punxeguda com la d'un boc.* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 52, 5).
- 1b. [NCOMPT] Excrescència òssia i punxeguda que alguns remugants tenen al front en nombre parell. *A Isabel li feren una certa temor les cabres, blanques*

filles de la muntanya valenciana, de llargues barbes, de caragolades banyes, [...]. (La idea de l'emigrant, 1991: 256, 25).

- 2a. [NCOMPT] Apèndix segmentat i mòbil situat al cap d'un insecte, d'un miriàpode o d'un crustaci. —*Mira, fadri—parlà per fi la formigueta des de dalt l'orella de l'ase—: pren aquesta banyeta del meu cap. (El gegant del Romani, 1975: 228, 18).*
- 2b. [NCOMPT] Tentacle d'un caragol. —*Quina promesa ni quina banya de caragol! —escrifassà Roseta—. (Abella, 1976: 106, 10).*
3. [NINCOMPT] Condició de banyut² [...] *aquell mal exemple esborronador que donaven un marit cretí, una dona perduda i un ateu a qui ja se li veien les banyes infernals [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 476, 26).*

LOCUCIONS

agafar el bou per les banyes *loc. verb.* 1. Vegeu *agafar m.*

banyut *adj.* (1)

1. Personatge, proveït de banyes^{1b}. *Al poc, hi tragué el cap —un cap horrorós, banyut, pilós i gros com un corder— la gran serpota. (El patge saguntí, 1975: 258, 3).*
2. •Algú a qui la seua parella és infidel.

LOCUCIONS

mussol banyut *loc. nom.* 1. Vegeu *mussol m.*

barb *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Barbus*) Peix¹ de la família dels ciprínids, de cos esvelt, amb un parell de barbes sensorials a banda i banda de la boca, que habita les parts mitjanes i baixes dels rius. *Com un gat cerval em vaig enfilem amunt, cap a on les gralles feien en el cel com una mola de barbs dins un toll, com els he vist jo en el pantà de Tivarri. (Temps de batuda, 1991: 333, 15).*

barbat m. (4)

1. [NCOMPT] Sarment fet arrelar en planters. [...] *contínuament feia noves plantacions de vinya, a banda dels conreus ordinaris, i això donava ocupació també als especialistes: senyaladors, aclotadors, pràctics en la preparació de planters i en el maneig de les estaquetes i els barbats. (Sense la terra promesa, 1991: 238, 4).*

barballera f.

1. [NCOMPT] Pell pelada, carnososa i rugosa que penja del coll d'un ocell o d'un rèptil. [...] *hi havia un mig pollastre, molt vistós i afinat, que no s'arrimava al tropell que formaven tots els altres embotint-se com qui diu de cap dins del segó cuit i furtant-se de davall les barbelleres els uns als altres els grans de panís. (Història d'un mig pollastre, 1976: 428, 16).*

•barbellera f. (1)

1. Vegeu *barballera f.*

barca f. (43)

1. Embarcació petita moguda per mitjà de veles, de remos o de motor, emprada per a pescar i navegar a distàncies curtes. ⇒ ~ *pesquera* // ~ *de palangre*, ~ *de pesca*. *El bo del cas és que la barca tenia dos remos que colpejaven rítmicament l'aigua i la feien anar a bona marxa [...]* (*El gegant del Romani*, 1975: 221, 6).

LOCUCIONS

barca de mitjana *loc. nom.* 1. Barca¹ de cabotatge d'aparell llatí de tres veles. -*Una barca de mitjana que deien abans, molt bona, molt marinera... Com si anàssem a pescar a l'engròs. (Enllà de l'horitzó, 1991: 532, 21).*

bon vent i barca nova *loc. interj.* 1. Vegeu *vent m.*

barcella f. (11)

1. [NCOMPT] Mesura de capacitat per a àrids pròpia del País Valencià, Tortosa i les Illes Balears.—*Sí —concedeix tot sorneguer Sanç i Bons—, tu tens en l'esquena una cabàs de dues barcelles i no deus poder ni jaure de memòria. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 171, 5).*

2. [NCOMPT] Recipient que té la capacitat d'una barcella¹. *Llavors tornà a preparar una altra cantera, grossa com una barcella o més, i la llançà amb tan bona punteria, [...]. (Don Joan de la Panarra, 1976: 353, 16).*

bardissa f. (9)

- 1a. [NCOMPT] Tanca vegetal feta d'arbustos plantats un al costat de l'altre. [...] *on creixien la vincladissa palmera i l'esclatant magraner, el llimoner esponerós i la bardissa de flors conreades i flairoses. (L'ambició d'Aleix, 1982: 95, 29).*
- 1b. •[NCOMPT] Tanca feta de branques o canyes seques. *I quan l'estrela de les dotze es va amagar darrere la negra carena de ponent, ella es va posar de peus, va acariciar el cavall, que havia acabat per lligar a una bardissa [...]. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 19).*
2. [NCOMPT] Bosquina que forma una massa densa i impenetrable d'esbarzers, arços, lianes, canyes... [...] *situada en el barranc dels Molins, no massa lluny del poble i separada de la rambla per una bardissa de canyar. (El darrer consell, 1976: 370, 5).*
3. *[NCOMPT] Element figurat que fa d'obstacle. [...] *saltant-se totes les bardisses racionalistes i solament pel camí de la intuïció directa i comodíssima, a transcendentals esperances confortadores. (Sense la terra promesa, 1991: 130, 12).*

barlovent m. (1)

1. [NINCOMPT] Costat d'un lloc d'on ve el vent. *La proximitat, al sud, de la serra d'Agullent i al seu darrere la gran serra de Mariola, feien que els vents humits de llevant s'acumulassen a barlovent d'aquelles dues barreres [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 404, 25).*

barraca f. (49)

1. [NCOMPT] Casa petita de pedra, fusta o tàpia, que serveix d'aixopluc als pagesos, als pastors o als caçadors i on guarden els estris que fan servir. [...] *una vil·la senyorívola d'un patrici vingut del mateix Laci, rodejada de polides barraques habitades per soferts i hàbils agricultors indígenes, que llauraven en pau i*

quietud aquelles fèrtils terres sota la protecció de la poderosa Roma. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 31, 9).

2. *[NCOMPT] Caseta d'aixopluc dels gossos. *El masover s'humilià al veure la formalitat i l'enraonament del fadri; cridà el gos i el lligà a la barraca. Tonet va continuar fent via serra amunt. (Home roig, gos pelut, pedra redona, 1976: 260, 7).*
3. [NCOMPT] Caseta desmuntable que serveix d'abric als venedors d'una fira o mercat, als burots o als carrabiners. *La vaig seguir, a pleret, per darrere d'unes cases velles i polsoses i haguí de passar, ja en el camí, una altra volta per davant de la barraca del "control" (mot que llavors començava a introduir-se). (Temps de batuda, 1991: 227, 1).*

LOCUCIONS

esperar en barraca/barraqueta* *loc. verb.* 1. Vegeu *esperar v.*

•fer cara de gos de barraca *loc. verb.* 1. Vegeu *fer v.*

barranc m. (224)

1. [NCOMPT] Excavació profunda de vessant abruptes que fan els corrents de l'aigua. [...] *per tots altres costats la crosta arrufada del món -carenes, turons, crestalleres, comes, fondalades, barrancs- en successió interminable fins a diluir-se en la distància. (La idea de l'emigrant, 1982: 255, 19).*

barrancada f. (14)

1. [NCOMPT] Barranc¹ fondo i extens. *I el xiulet continuava creixent i ressonava ja per les pròximes, desertes barrancades i fondals, i darrerament semblava com un crit agut. (Llegenda del palleter, 1976: 213, 23).*

bassa f. (37)

1. [NCOMPT] Dipòsit a l'aire lliure amb murs d'obra, on s'emmagatzema aigua destinada a regar. [...] *quedà surant en l'aire, movent les quatre potes alhora com quan van nadant per una bassa, i començà a caminar pel cel de la nit, cap a la lluna, i va fer una rialla llarga que em va gelar la sang [...]. (Contalla d'un orat, 1982: 360, 4).*

2. [NCOMPT] Dipòsit on s'atura i es diposita l'aigua d'un corrent destinat a fer anar un molí. *Bernat —que així deien al moliner— va eixir al punt cap a la bassa de darrere el molí i va anar on l'aigua queia per un canal dins els calaixons de la roda que el movia. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 269, 11).*

bassal m. (2)

1. [NCOMPT] Acumulació d'aigua o de fang en una concavitat del terreny, de dimensions petites i de poca profunditat. *Blai va caure de tòs, i de l'esquenada va enviar el porquerol allà a quatre vares del bassal. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 305, 6).*

bassó m. (6)

1. •[NCOMPT] Bassa¹ petita (DNV). *I tornaria a les meues mans aquella beneïda casa de la Foia Falsa, amb el seu bassó voltat de pins gegantins on sempre nien les tórtres [...]. (El jugador de Petrer, 1976: 198, 20).*

bast m. (2)

1. [NCOMPT] Peça dels arreus¹ de les bèsties de càrrega que s'adapta al llom i que s'usa per al transport de coses pesades. [...] *però gustós va imitar el seu cosí durant unes hores lligant garbes en el bast i sortejant espantades i guits de l'atzembla martiritzada pels tavans, [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 291, 4).*

•batafaluga f. (5)

1. [NMASS] Vegeu *matafaluga f.*

batedor m., f. (18)

1. [NCOMPT] Jornaler que treballa batent^{1a} cereals, llegums, fruita seca o olives. *Els batedors, amb nou mules amb els seus rutlons, roda qui roda, no en trauran res en clar. (El rei Astoret, 1975: 313, 2).*

batedora f. (1)

1. [NCOMPT] Màquina per a separar la llavor dels cereals o llegums de la pell. [...] *que anava perdent-se en les grans extensions cerealistes de la Manxa, on ja apareixien les segadores i les batedores mecàniques, pràctiques i òrfenes de virgiliana poesia. (Temps de batuda, 1991: 201, 17).*

•**batoll** *m.* (3)

1. [NINCOMPT] Moviment bulliciós d'una multitud o d'un lloc. *Roc i Albert van pujar a les Gatoses. Hi havia allà un gran batoll -els castellans i tota la seua gent-; en primer lloc procediren a acotar el tros de bosc convingut, amb senyals de calç; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 11, 17).*

batolla *f.*

1. [NCOMPT] Eina de batre¹ cereals i llegums formada per dos bastons units d'un cap per una corda.

batollar *v.*

1. *tr.* Batre amb les batolles¹.

batre *m.* (1)

1. Vegeu *batre v.*

batre *v.* (54)

- 1a. *tr.* i *intr.* Algú, una bèstia de tir o una màquina, separar per colps, fricció o altre procediment mecànic el gra dels cereals o dels llegums de la pell o de la tavella. ⇒ ~ *el blat. Saber llaurar, sembrar, empeltar, batre, veremar... Això hade saber un camperol! (La idea de l'emigrant, 1991: 210, 10)*

➤ *m.* *Al tornar les mules de l'aljub, es va reprendre la monòtona feina del batre. (Temps de batuda, 1991: 198: 20).*

➤ *adj.* *Ja en el graner tot el gra batut, tornaren tots a l'era, ara agranada i arruixada, i llavors formàrem un gran rogle tots asseguts. (Temps de batuda, 1991: 202, 15).*

- 1b. •*tr.* i *intr.* Algú, una bèstia de tir o una màquina, batre^{1a} en una extensió de terreny determinada. *Férem per fi cap a casa de Llorenç. Era la darrera del poble per la part de migjorn, sense cases al davant i de cara a sol ixent, prop d'unes eres on aquell matí batien. (Temps de batuda, 1991: 287, 16).*

2. •*intr.* Bategar de manera anormalment ràpida i intensa. *El cor d'ell baté dins el seu pit a grans colps, com quan tenim una gran alegria o entrem en un perill. (L'ambició d'Aleix, 1982: 110, 29).*
- 3a. *intr.* Un fenomen atmosfèric, una massa d'aigua o fum, envestir a intervals un lloc. [...] *i en acabant li llevaria els aparells suats i glaçats, en el pati. on no batia el vent, i passarien a l'estable, d'atmosfera carregada i calda; [...]. (Viatge de Nadal, 1982: 398, 16).*
- 3b. *intr.* La llum, projectar-se directament en un lloc. ⇒ ~ *el sol. Allà, com que és tan alt, sempre hi bat el sol de valent. Hi anirem demà, a les deu, sense falta. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 449, 8)*
4. *tr.* i *intr. pron.* Algú, un animal o el vent, moure repetidament i amb un ritme regular una part del cos, una branca, una peça de roba o un instrument; o, una part del cos, una branca, una peça de roba o un instrument, moure's repetidament i amb un ritme regular. ⇒ ~ *les ales. [...] o si sent el frec delicat de la teua roba, bat les ales i es perd de vista en un buf. (Sense la terra promesa, 1991: 154, 26).*
5. *tr.* Algú o un animal, recórrer una extensió de terreny detingudament cercant-hi alguna cosa. *Mentrestant, no parava d'amussar el gos perquè batés les foranes mentre ell vigilava. (La Mare dels Peixos, 1975: 76, 26).*
6. *tr.* Un exèrcit, sotmetre un lloc enemic al foc de les armes. [...] *que les bateries alemanyes i els avions de la Legió Kòndor batien sovint amb bombes rompedores o incendiàries els vehicles que s'aventuraven per aquella artèria [...]. (Enllà de l'horitzó: 1991: 8, 25).*
- *adj.* *Els jornalers recordaven les vagues de gener i febrer a Barcelona i València, on molts treballadors foren batuts i empresonats. (Sense la terra promesa, 1991: 272, 19).*
7. *tr.* Algú, donar un o més colps a una cosa, una superfície o algú amb un instrument o amb una part del cos. *Mansgrosses havia alçat el gaiato i li havia batut el cap: un colp de mort. (Sense la terra promesa, 1991: 304, 19).*

8. *tr.* Algú, una màquina o un estri de cuina, remenar amb colps enèrgics un líquid o una substància semisòlida per transformar-ne la consistència.

➤ *adj.* I, a més a més, bons aliments: llet, ous batuts, carn tota la que puga... I poca feina. (*La idea de l'emigrant*, 1991: 229, 3).

9. *tr.* Vèncer un enemic o un contrincant en un enfrontament bèl·lic, en una competició o en un procés.

➤ *adj.* [...] *la pujada al poder del lliberal Garcia Prieto i les consegüents eleccions municipals de l'onze de novembre on la dreta havia estat àmpliament batuda; [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 604, 23).

batuda *f.* (81)

1. [NCOMPT] Acció de batre^{1a}. *El dugueren al final a una alqueria enorme, on es veien corrals i altres dependències, sènies vessant aigua, eres amb pallús de passades batudes.* (*El darrer consell*, 1976: 374, 4).

2. [NCOMPT] Acció d'anar a caçar un animal determinat. *Així, que, fent batudes per la serra en companyia dels seus cortesans, poc després d'eixir Margarida començaren a sentir-se prop de la Penya Roja els tocs del corns de caça i el soroll de la partida* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 344, 10).

3. [NCOMPT] Estesa de garbes disposada a l'era per batre-les.

batut *adj.* (5)

1. Vegeu *batre* *v.*

be *m.* (10) > **anyell** > **corder**

1. [NCOMPT] Cria de l'ovella fins l'edat d'un any. *El criancó s'agafà com una llapassa a la vida: mamava com un be, s'ensenyava a parlar com una blanca, coneixia a tots i ben aviat començà a caminar amb molta seguretat per tota casa.* (*Nabet*, 1976: 357, 19).

LOCUCIONS

al be *loc. adv.* 1. A collibè¹ (*loc.*). *Després me l'endugui a casa. al be, com si fos un anyell.* (*Contalla d'un orat*, 1982: 358, 20).

bec *m.* (23)

1. [NCOMPT] Part ixent de la boca dels ocells i de les tortugues. *-Dona Blanca - opinà Roc amb el seu bec i el seu to còrvids- ho sentiria. I no dic res de mal de la senyora, que també ha patit les seues maltempsades.* (*Temps de batuda*, 1991: 222, 1).
2. [NCOMPT] Peça metàl·lica per l'extrem del qual ix una flama emprada per a il·luminar o escalfar. [...] *els quinqués, els cresols, fins i tot el carburer de dos becs de les vetlades, eren només tècniques arcaiques, simple poesia, que ens feien un goig llegendari...* (*Temps de batuda*, 1991: 366, 16).

bectort *m.* (2)

1. [NCOMPT] (*Loxia curvirostra*) Ocell de bec gros, curt i molt corbat que s'alimenta de les llavors de les coníferes. *Mirava de tant en tant el cel blavíssim, per cert no orfe de vida, puix sovint era travessat pels bectorts que anaven d'un pinar a altre, per les falcilles, per algun falcó espuntat vertiginosament.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 317, 9).

bedoll *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Betula pendula*) Arbre caducifoli, de fulles petites, triangulars i dentades, d'escorça clara, de flors unisexuals i de fruits molt petits amb dues ales i agrupats en aments penjants, propi de muntanya. *El príncep, llavors, esguardà tot al voltant i encertà a veure, parada en un bedoll, damunt un estaloc, en lloc ben visible, una preciosa blanca.* (*El Castell del Sol*, 1975: 105, 27).
2. [NMASS] Fusta de bedoll^{1a}, blanquinosa, lleugera i fàcil de treballar. *Les tals porres eren d'una mescla de resina, sofre i carbó de bedoll –un secret de l'orient que ells havien percaçat-.* (*El Castell del Sol*, 1975: 115, 8).

bel m. (12)

1. [NCOMPT] Crit del bestiar de llana o cabrum. ⇒ ~ *de cabra*, ~ *dels corders*. *Vora la cabra, l'esvelt fillet ja provava de fer alguna tentinejant cabriola i llençava algun bel de regany, tendre i avellutat.* (Contalles de la boira, 1982: 336, 4).

bessa f. (1)

1. [NCOMPT] Branca principal del tronc d'un arbre. *Els còps, llevat dels cimals grossos o besses de les creuelleres, quedarien de compte de la col·lectivitat, que els empraria com a llenya de forn o domèstica; [...].* (Enllà de l'horitzó, 1991: 370, 10).

bèstia adj. (2)

- 1a. Algú, que actua amb violència i crueltat.
- 1b. •Acte o actitud, propi d'una persona bèstia^{1a}. *-Aqueixos -contraatacà Ferran no tenen a veure res amb l'autèntica doctrina republicana; prediquen l'odi, la violència, un anticlericalisme bèstia i agressiu...* (Sense la terra promesa, 1991: 528, 6).

bèstia f. (44)

1. [NCOMPT] Animal no racional. ⇒ ~ *salvatge*, ~ *mansa*. *El jove es va veure negre, com solen dir: el cavall ensopogava en les soques dels pins, perdia la senda, s'enredaven tots dos en les motades de carrasca, ací caic allà m'alce, amo i bèstia tots arrapats i plens de sang i cansament.* (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 275, 11).

bèstia •m.,f. (5)

1. [NCOMPT] Persona violenta i cruel. *"El bèstia de Casado vol que anem a l'exili enllà dels Pirineus o que parem en un camp de concentració en un pàramo de Burgos".* (Enllà de l'horitzó, 1991: 460, 7).
2. [NCOMPT] Persona rude en fer i dir les coses. —*Per què no ho repartim ara? — digué un, gros i quadrat com una torre i amb una cara de bèstia com poques voltes se'n veuen.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 347, 14).

bestiar *m.* (12)

1. [NINCOMPT] Conjunt d'animals d'una mateixa espècie criats per als servei i la utilitat de l'home. ⇒ *caps de ~. Inclosos casa d'amos, casa de mitgers, cellers, quadres i corrals coberts i descoberts per a dos-cents cinquanta caps de bestiar menor.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 10, 14).
2. •[NINCOMPT] Ramat¹. *Videt dissimulava la seua torbació contenint amb veus i gestos el bestiar al seu darrere a fi que no s'esgarriassen i fessen malbé les vinyes.* (*Temps de batuda*, 1991: 113, 6).

birba* *f.* (1)

1. Acció de birbar¹. *A la nit, quan Aleix tornà amb el Mingarro de veure la birba, sa mare el cridà a l'entresol que donava al carrer, en el costat oposat al menjador, l'entrada enmig.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 143, 23).

birbador *m., f.* (3)

1. [NCOMPT] Persona que birba¹. [...] *se n'hi havia anat amb les birbadores del blat, entre les quals es trobaven, com aquella vespra de sant Joan, Vicenteta [...].* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 131,17).

birbar *v.* (5)

1. *tr.* Arrancar les males herbes d'un sembrat amb una eina o amb una màquina. [...] *si se n'anava al llavador o a birbar o entrecavar a les hortes, tancava amb el pany i s'emportava la clau dins la butxaca, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 301, 18).

bladar *m.* (4)

1. [NCOMPT] Camp plantat de blat^{1a}. *I un dia que s'estaven pare i fill, tots dos sols, a la vora d'un bladar que ja ventrellava, Tonet va proposar: [...].* (*Home roig, gos pelut, pedra redona*, 1976: 258, 22).

blader *adj.* (4)

1. Terreny, on se sembra blat^{1a}. [...] *s'escalonen unes hortes excel·lents, bladeres a l'hivern i plenes de fesolars o pebre i dacsa els estius.* (*La Foia de Castalla*, 1982: 320, 24).

blanca f. (19) > garsa

1. [NCOMPT] (*Pica pica*) Ocell de la família dels còrvids, d'uns 46 centímetres de llargada, amb el plomatge negre iridescent i el ventre i la zona mitjana de les ales blancs (DIEC2). *Doncs el misteri estava que ell i la seua corbessa, o siga la muller, ho havien consultat a la seua cosina, la comare blanca, aqueixa garsa que té fama de ser l'ocell més astut i desvergonyat del món. (La rabosa i el corb, 1976: 423, 4).*

blanquejar v. (25)

1. *intr.* Una cosa, mostrar-se del color de la neu¹. [...] *la serra de Cassana, boscosa, blanquejava sols en les carenes nues, en els regalladors on els arbres clarejaven, i mostrava els seus esquits de neu glaçada en els cristalls grisencs. (Enllà de l'horitzó, 1991: 428, 18).*
- 2a. *intr.* Fer tornar o esdevenir del color de la neu¹. *Dimarts va fer tot el sant dia mal oratge; tothora queia bruixo i nevarsejava; la serra es tapava i es destapava de boira; les mates es blanquejaven unes voltes, i altres el vent els feia caure la neu borda que se'ls apegava... (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 442, 5).*
- 2b. •*intr.* Algú, començar a mostrar els cabells blancs. *Ja començaven els cabells a blanquejar-li, però els seus ulls blavencs eren vius i intel·ligents i donaven sensació de joventut. (Contalles de la boira, 1982: 333, 15).*

blanqueria m. (1)

1. [NCOMPT] Establiment on s'adoba⁶. *Aquest moro dominava aquell bé de Déu de terres i llogarets i viles, de masades i molins fariners, de ferreries, blanqueries, fusteries i obradors de carreter [...]. (El Castell del Sol, 1975: 79, 12).*

blat m. (102) > forment

- 1a. [NCOMPT] (*Triticum* sp) Cereal de tija erecta, fulles linears i flors agrupades en espigues terminals, conreat extensament a Europa i Amèrica del Nord pel seu gra, on constitueix la base de l'alimentació humana. ⇒ *camp de ~, gra de ~, bancal de ~. Total, que Josep agafà berena per a un dia, i no massa abundosa, i se n'estigué tres al bancal que li assenyala l'amo, ben lluny de casa i*

en trasposta, mort de fam i quasi sense dormir, perquè el blat aquell del dimoni no s'acabava mai. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 255, 23).

- 1b. [NCOMPT] Gra de blat^{1a}. *L'espiritista, barata això, li treia alguna barcella de blat, fruita, algun pollastre, en absoluta ignorància de Vicent. (La idea de l'emigrant, 1982: 226, 12).*

LOCUCIONS

com el blat a Castella* *loc. adv.* 1. Algú o alguna cosa que es cria sense conreu ni cura i amb absoluta llibertat (*VALOR*). *Casilda ja diem que l'havia criada com el blat a Castella. De filar, teixir i aqueixes altres coses esmentades per Muntalt, no en sabia un mos. (Les animetes, 1976: 272, 19).*

•bleda *adj.* (5)

- 1a. Algú, no gens espavilat, mancat de vivor i de tremp. *Era un home ben raçat, natural, una mica bleda, però bastant intel·ligent. (Sense la terra promesa, 1991: 412, 21).*
- 1b. Propi d'un bleda¹. *El botiguer va mostrar una perplexitat que semblava natural, però que era estudiada, cosa que li resultava sens dubte, pel seu caràcter bleda i obert de si mateix, força treballosa. (Sense la terra promesa, 1991: 55, 3).*

bleda *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Beta vulgaris* sp *cicla*) Planta de la família de les quenopodiàcies de fulles grosses amb un nervi gruixut central, cultivada com a hortalissa. *La xica - va informar Matilde- ha anat a collir bledes i cireres, allà a la nostra fonteta. No tardarà a tornar. (Enllà de l'horitzó, 1991: 110, 9).*

bleda *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] Persona mancada de vivor i de tremp. *Ella, en el fons una bleda que ja havia trobat tres o quatre vegades el príncep de rondalla [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 410, 18).*

•bleda *adj.* (5)

- 1a. Algú, no gens espavilat, mancat de vivor i de tremp. *Era un home ben raçat, natural, una mica bleda, però bastant intel·ligent.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 412, 21).
- 1b. Propi d'un bleda¹. *El botiguer va mostrar una perplexitat que semblava natural, però que era estudiada, cosa que li resultava sens dubte, pel seu caràcter bleda i obert de si mateix, força treballosa.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 55, 3).

bledà *adj.* (23)

- 1a. Planta o part d'una planta, que ha crescut exuberantment. [...] *i ja la tenim dalt la frondosa i fruitosa figuera, la que sempre tenia figues, i que, com en estiu, apareixia bledaníssima, amb cada pàmpol com un paraigües [...].* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 47, 22).
- 1b. Camp o terreny de vegetació, exuberant. *L'horta seua és més bledana; de dones, jo no en tinc més que una; el gep el té més afinat que no jo.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 171, 2).

bledania *f.* (3)

1. [NCOMPT] Qualitat de bledà^{1a}. [...] *arbres que havien assolit una considerable altària, uns troncs vigorosos -alguns de més de seixanta centímetres de diàmetre- i uns còps de gran frondositat i bledania [...].* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 112, 2).

blenera *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Verbascum lychnitis*) Herba robusta, de fulles oblongues i glabrescents per damunt i tomentoses per sota, amb flors petites i grogues, que es fa en llocs secs, oberts i assolellats, utilitzada per a fer els blens dels llums d'oli. [...] *i trià uns grapats d'herbes poc comunes, com blenera, herbeta de la sang o timó reial [...].* (*El rei Astoret*, 1975: 310, 12).

boc m. (11)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Mascle de la cabra¹, amb fortes banyes, barba molt desenvolupada i una olor corporal molt forta. [...] *que no tenien més béns que aquell mal recés, unes cabres blanques, un boc de llargues barbes i unes pomeres que creixien pels voltants* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 340, 9).

boca f.

Locucions

- boca del llop** *loc. nom.* 1. Afer que representa el focus central de problemes i dificultats. ⇒ *ficar-se en la ~*. -*Això fóra ficar-se en la boca del llop: anar al Govern Civil, posar-se en cua...* (*Temps de batuda*, 1991: 275, 17).

boga f. (8)

- 1a. [NCOMPT] (*Typha angustifolia* i *T. latifolia*) Planta que viu en aiguamolls i aigües quietes i poc profundes, de tija llarga, robusta i simple, culminada per una inflorescència en forma de cigar que la tija travessa per l'eix, i fulles amb el limbe molt llarg.
- 1b. [NMASS] Fibra elaborada amb fulla de boga^{1a} assecada, utilitzada per a teixir seients, estores i cistells. *Aquest era gran, amb dues bones flassades, nets llençols i coixí; a l'estança hi havia també tres cadires de boga i una calaixera adossada a la paret del fons.* (*La mestra i el manyà*, 1975: 401, 13).

boira f. (152)

1. [NINCOMPT] Fenomen atmosfèric consistent en una extensió gran d'aire en contacte amb la superfície terrestre, que porta en suspensió partícules molt petites d'aigua provinents de la condensació del vapor d'aigua de l'atmosfera, en densitat suficient per minvar la transparència de l'aire. *I era una boira mulladora, puix la teulada del celler, al davant de la casa, apareixia lluenta com si plogués.* (*Contalles de la boira*, 1982: 329, 12).
- 2a. •[NINCOMPT] Confusió de pensament. *No volia de cap manera que Pauleta s'hi sentís arraconada; desitjava que cap boira no enterbolís aquella nova vida, [...].* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 195, 1).

- 2b. •[NINCOMPT] Pèrdua de lucidesa a causa d'una droga o de l'oblit, que dificulta la percepció d'una cosa. *En els ulls de la senyora, va veure Aleix com passava una boira de tristor, d'una tristor pregona i palesa, clara per als seus ulls àvids i per al seu cor emocionat d'aquella vesprada. (L'ambició d'Aleix, 1982: 110, 18).*
- 2c. •[NINCOMPT] Pèrdua de nitidesa a causa del pas del temps o de l'oblit, que dificulta la percepció d'una cosa. *Àngel esguardava la xica de cua d'ull i comprovà que duia unes meravelloses sabatetes de lona molt a propòsit per a una excursió com aquella, i un bonic vestit a floretes, lleuger, com una tènue boira. (La idea de l'emigrant, 1982: 248, 8).*
- 2d. *[NINCOMPT] Somnolència. *Unes hores després, entre les boires de la son, va sentir l'escataineig d'unes gallines i el cant agut i familiar d'un gall. (Abella, 1976: 116, 8).*

•boiregada f. (11)

1. [NCOMPT] Boira¹ molt espessa (DCVB, DNV). [...] *i en la nit encara es fa la capa de gel que la cobreix més dura: qui desfà la neu és una bona boiregada de morisc, i qui se la beu és el vent de ponent, [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 9).*

•boireguera f. (1)

1. [NCOMPT] Boiregada¹ (DCVB). *En la vesprada, el temps no va voler aclarir-se, ans es va espesseir la boireguera. (Contalles de la boira, 1982: 335, 17).*

boirina f. (18)

1. [NINCOMPT] Boira¹ poc espessa que redueix lleugerament la visibilitat. *En aquell moment sentia que estava cansat dels cels mariners, plens de sovintejades boirines, suaus, massa tendres per al seu esguard criat en l'aire sec de les muntanyes. (Sense la terra promesa, 1991: 418, 19).*
2. •[NMASS] Massa lleugera de partícules que es troba en suspensió de manera que recorda la boirina¹. [...] *la llum dels ciris també hi amollava el seu fumet: una boirina que ennegria a poc a poc les magnífiques i elevades voltes gòtiques, els*

retaules, l'or vell dels altars barrocs índex de la riquesa... [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 228, 3).

boirós *adj.* (9)

- 1a. Concepte, raonament, pensament, distinció o text, confús. *Però, amb tot açò. feia vint-i-quatre hores que no havia respost a la promesa boirosa i remota. (L'ambició d'Aleix, 1982: 35, 2).*
- 1b. Record, sentiment, concepte o imatge, imprecisa. *L'Ermínia mostrà una boirosa il·lusió sobre la futura vida que podria desenvolupar a Cassana, segurament una mica més distreta (o massa distreta!) que la poètica monotonia de la masada. (Temps de batuda, 1991: 373, 2).*
2. Emboirat¹. *No cap dubte que l'entrenament ens serví quan l'aviació enemiga tornà el 24, de matí i amb temps un poc boirós. (Enllà de l'horitzó, 1991: 169, 17).*
3. •Ull o mirada, mancada de limpidesa. *Per fi el dia va obrir un ull boirós, translúcid. (La idea de l'emigrant, 1982: 241, 14).*

bolet *m.* (6)

1. [NCOMPT] Cos fructífer de diversos fongs superiors, format per un casquet esfèric i sostingut per un peu vertical. *¡No sabia l'ignorant ciutadà que gírgoles i múrgules són uns bolets gustosos que es crien per les ombres dels pinars! (Abella, 1976: 100, 25).*

bonítol *m.* (7)

1. [NCOMPT] (*Sarda sarda*) Peix¹ teleosti de cos fusiforme, amb el dors de color blau fosc i el ventre blanc, que forma grans bancs que s'apropen a la costa per fresar. *Quan tornà la Rateta, ja en la porta li pegà el tuf de Joan- Ratot guisat. El cor li féu una sotragada, i el bacallà i el bonítol van caure-li de les mans [...]. (Joan-Ratot, 1976: 412, 25)*

borbolleig *m.*

1. [NINCOMPT] Soroll d'un líquid que borbolleja¹.

borbollejar v.

1. *intr.* Un líquid o una extensió d'aigua, formar borbolls¹.

borboll m.

1. [NCOMPT] Porció d'un líquid que és impulsada en sentit ascendent i produeix un inflament en la seua superfície lliure.

borbolló m. (1)

1. •[NCOMPT] Borboll¹. *I calia veure quins borbollons de blanquíssima sabonera, i quines espoltides, i quin colpeig de la bugada damunt les pedres de la vora del puríssim corrent! (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 368, 12).*

bord adj. (2)

1. Planta d'una varietat silvestre, que és origen de les varietats cultivades. *El bosc era mig de pins vers i de pins bords, la major part de molts anys, arbres que havien assolit una considerable altària, uns troncs vigorosos [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 31, 10).*
2. Arbre fruiter o cep, que no fa fruit aprofitable perquè no ha estat empeltat. *Hi havia tres mussols pelats, vius, que semblaven tres ànimes en pena, cadascun d'ells parat en una branca seca d'olivera borda en un pany de paret. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 170, 21).*

LOCUCIONS

alfals bord loc. nom. 1. (*Medicago sativa* sp. *falcata*) Vegeu *alfals* m.

neu borda* loc. nom. 1. Vegeu *neu* f.

bordó m. (4)

1. •[NCOMPT] Vora d'un jardí plantada de plantes de flor (DNV). *Altrament, vora el castell hi havia passeigs i caminals amb arbres corpulents i bordons de flors, i algunes fondalades molt fèrtils de terra de sembradura i plantat. (El rei Astoret, 1975: 300, 4).*

2. [NCOMPT] Campana de so més greu en un carilló. *Quan s'extingiren les vibracions de bordons i campanetes, Abella va dir-se: [...].* (Abella, 1976: 113, 4).

bordonament *m.* (1)

1. *[NCOMPT] Cant dels cadells¹, semblant a un seguit de notes greus, com de bordó² (VALOR). [...] *xerrics brillants dels grills, habitants d'arbres i verdines; bordonaments de les misterioses alacranes dins els seus caus invisibles, i el riure de les aigües ignorades en sequioles i fontinyols.* (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 15).

bordar *v.* (2)

1. *intr.* Lladrar¹. *Bordava amb veu grossa i rogallosa un gos d'aspecte feroç lligat amb una cadena a una tosca barraca de rajola vora la paret del celler.* (Temps de batuda, 1991: 60, 28).

•borinot *adj.* (2)

1. Algú, impertinent i pesat, que freqüenta un lloc o una companyia amb insistència fent nosa. —*No sigueu borinots! El martell està beneït; no me'l podreu llevar.* (El llenyater de Fortaleny, 1975: 52, 15).

borinot *m.* (3)

1. [NCOMPT] Persona impertinent i pesada que freqüenta un lloc o una companyia amb insistència fent nosa. —*Conta'ns en quatre mots el teu cas* —*va dir don Ferran a aquest borinot.* (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 316, 27).
2. [NCOMPT] (*Bombus sp*) Insecte himenòpter volador, voluminós, brunzent i pelut, que viu en societats petites compostes de mascles, femelles fecundes i femelles estèrils obreres.

borja *f.* (9)

1. [NCOMPT] Caseta de pedra seca, sense portes i acabada en cúpula, utilitzada com a aixopluc i per a vigilar la vinya. *Dinaren acampats vora uns enormes pins vers, que es deien els pins de Plaça, i prop del peu de Camara, en una borja de*

pedra seca, deixaren apostats els arquers per arreplegar-los a la baixada. (El rei Astoret, 1975: 307, 10).

borrasca *f.* (4)

1. [NCOMPT] Tempesta caracteritzada per vents que giren al voltant d'un centre de baixa pressió, acompanyats de pluja, de neu o pedra. *Els vents huracanats del nord-oest -els tramuntanals- l'assoten de vegades amb brusques borrasques de neu granular i calamarsa menuda, que ràpidament engarlanden tota la comarca. (La Foia de Castalla, 1982: 321, 20).*

borrascada *f.* (3)

1. [NCOMPT] Borrasca¹. *I arribà dimecres de matí, que feia bo, passades les borrascades. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 442, 9).*

borrascall *m.* (1)

1. [NCOMPT] Borrasca¹ petita de neu (DIEC2). *-No crec que faça més que un borrascall -va diagnosticar el muntanyès-. Ara: fred... -va prosseguir-. Passaran mala nit les raboses! (Enllà de l'horitzó, 1991: 439, 11).*

borrasquejar *v.* (1)

1. *tr.* Caure bruixó¹ del cel (DIEC2). *Prompte es féu clar, i l'oratge rúfol borrasquejava bruixo finet sobre els capots dels vehicles mentre travessàvem el pla de Barraques, encara sobre clapes de neu esclafada. (Enllà de l'horitzó, 1991: 182, 11).*

borrec *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Cria de l'ovella d'un a dos anys d'edat. *I com que es cansava i després no li quedarien forces per a percaçar el borrec de cada dia, [...]. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 446, 12).*

bosc *m.* (251)

- 1a. [NCOMPT] Terreny poblat eminentment de vegetació arbòria. ⇒ ~ de pins // ~ espès, ~ frondós. *Aní per una senda aspra, per una carena sense bosc. (Contalla d'un orat, 1982: 359, 18).*

1b. [NCOMPT] Comunitat vegetal eminentment arbòria concentrada en un terreny.

boscà *adj.* (13)

1. Vegetal o animal, que viu al bosc. *A la nit, ho tanques tot, no siga cosa que t'entre algun animal boscà. (La mestra i el manyà, 1975: 400, 11).*
2. •Aire, procedent del bosc^{1a}. *Era una residència còmoda, orejada per la puresa d'un aire boscà, amb grans finestrals que la sadollaven de llum [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 157, 8).*

boscatge *m.* (10)

1. [NINCOMPT] Zona boscosa^{1a}. *Així feren. Miriam tallà en el boscatge més de cinc-cents tronquets, i el príncep va fer vencills de jonc per a lligar-los. (El Castell del Sol, 1975: 106, 12).*
2. [NINCOMPT] Vegetació pròpia del bosc^{1b}. —*Xiu, xirritxitxiu! —diu la merla en el boscatge d'un pinatell. És migjorn, i Bernat desapareix. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 372, 5).*

boscós *adj.* (17)

1. Terreny, on abunda el bosc^{1b}. *Quan ja se'n trobà prop, conegué les serres: el pic del Puig-Campana, l'esquena de l'Aitana, l'ampla serralada boscosa de Penàguila i Benifallim. (El gegant del Romani, 1975: 236, 15).*

boscúria *adj.* (4)

1. Bosc^{1b}, gran i dens. *L'Andreu seia en un cantal pla al costat d'una motada de carrasca; el vent remorejava dèbilment en la boscúria; xisclaven de tant en tant les merles [...]. (El darrer consell, 1976: 372, 18).*

bot *m.*

LOCUCIONS

a bot de sacre* *loc. adv.* 1. Molt ràpidament (*VALOR*). *Fuig, Fuig! A complir a bot de sacre! (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 283, 18).*

bóta *f.* (3)

1. [NCOMPT] Dipòsit gros de fusta, de forma cilíndrica lleugerament bombada al centre, amb dues peces redones de fusta com a base i els laterals formats per dogues encorbades unides amb congrenys, que serveix per guardar i transportar-hi líquids. *Els colps que va sentir la mare pervenien del celler i eren simplement els d'obrir la caixa d'una bóta.* (*Temps de batuda*, 1991: 155, 25).
2. [NCOMPT] Mesura de capacitat per al vi¹, equivalent a 64 porrons (*DIEC2*). *-No hi ha dret! -deien colliters mitjans, de dos mil cànters, de mil cinc-cents, i molts de petits, de collites de cinc o sis bótes-*. (*Sense la terra promesa*, 1991: 524, 9).

LOCUCIONS

bótes vuitantenes* *loc. nom.* 1. Bóta¹ que té capacitat per a contenir 80 cànters de vi¹ (*DGMG*). *Hi ha el celler amb dues bótes vuitantenes buides i quatre gerres per a oli.* (*Temps de batuda*, 1991: 367, 8).

boter *m. f.* (2)

1. [NCOMPT] Persona que fa i ven bótes¹. [...] *els amos de tendes i botigues; els boters, importants en un país on predominava la vinificació.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 32, 12).

boteria *f.* (1)

1. [NCOMPT] Taller on es fabriquen i es venen bótes¹. [...] *bótes enfront de les boteries, carros parats al carrer i tot allò que se'ls plantava per davant, i sense esperar que tocassen les deu.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 539, 30).

botgeta *f.*

1. [NCOMPT] (*Alyssum spinosum*) Mata de la família de les crucíferes, sovint arredonida, de branquillons espinosos, fulles oblongues, flors blanques i fruit orbicular, que es fa als matollars xeroacàntics i a les roques de la muntanya mediterrània (*DIEC2*).

botja f. (20)

1. [NCOMPT] Mata baixa i arredonida. [...] *perquè hi abunda la xara, composta especialment d'argelagues negres, cadiretes de pastor, botges, romanins, espígol, timó, estepa, ginebres i coscolles...* (La Mare dels Peixos, 1975: 66, 3).

LOCUCIONS

botja d'escombres *loc. nom.* 1. (*Dorycnium pentaphyllum*) Mata de la família de les papilionàcies, de fulles amb cinc folíols i flors blanques en glomèruls, freqüent a la regió mediterrània.

botja fematera* *loc. nom.* 1. (*Helichrysum stoechas*) Sempreviva borda¹ (*loc.*) *En l'altre, penjant de petites estaques, apareixien serps dissecades, gripaus en moixama i una botja fematera plena de mosques mortes.* (L'envejós d'Alcalà, 1975: 170, 23).

botja negra* *loc. nom.* 1. (*Dorycnium pentaphyllum*) Botja d'escombres¹ (*loc.*). *Aviat ens trobarem travessant aquells camps assedegats del Raspeig, de sembradures esclarissades i míseres, d'ametlers decrepits, de cascarres nues clapejades de botges negres en la terra calcinada pels sols implacables.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 80, 22).

botja peluda *loc. nom.* 1. (*Dorycnium hirsutum*) Mata de la família de les papilionàcies, pilosa, de fulles amb cinc folíols i flors blanques o rosades, disposades en glomèruls, freqüent en brolles i garrigues de terra baixa (DIEC2).

•**fesol de la bogeta** *loc. nom.* 1. *Vegeu fesol m.*

bou m. (66)

1. [NCOMPT] (*Bos taurus*) Mascle del bou¹ no castrat.. [...] *-processons, desfildades de moros i cristians, bous de carrer que tenien la plaça del Roser com a cós principal i preferit-*. (Sense la terra promesa, 1991: 18, 10).
- 2a. [NCOMPT] Mascle del bou¹ castrat, utilitzat per l'home com a animal domèstic, per a les faenes agrícoles, com a bèstia de càrrega i per a l'obtenció de carn. *Puja en una escorribanda i abaixa'm la bufeta de corder plena de sang de bou que ahir vaig amanir.* (Peret, 1976: 333, 17).
- 2b. [NCOMPT] (*Bos taurus*) Mamífer artiodàctil remugant domèstic de la família dels bòvids¹. *Tot se li embolcalla com en una boira creixent: boscs espessíssims,*

cares estranyes, una llarga i rogenca barba, llebres, carenes, barrancs, bous i cavalls... (*El príncep desmemoriat*, 1976: 185, 3).

2c. [NMASS] Carn de bou^{1a}. *Però no va sopar ningú més que Esclafamuntanyes, que aquella nit s'hauria menjat un bou, peüngles i tot, i ho féu colant molt de vi per llevar el ferum que sentia.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 34, 12).

3. [NCOMPT] Art d'arrossegament de fons per xarxes unides en embut que es mantenen obertes mitjançant dues portes. *Un dia, a mitjan trajecte entre el cap de la Nau i Eivissa, el llevant es posà a udolar en el cordatge, la mar es va picar i colpejava fort les varengues del bou.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 387, 28).

LOCUCIONS

agafar el bou per les banyes* *loc. verb.* 1. Vegeu *agafar v.*

anar al bou* *loc. verb.* 1. Anar al gra (*loc.*). -*Quants masos hi ha expropiats? -vaig preguntar anant ja al bou.* (*Temps de batuda*, 1991: 360, 7).

bous i torades* *loc. nom.* 1. Activitat de gran moviment que es duu a terme amb l'objectiu de divertir (*VALOR*). *Però m'has de prometre que no em faràs anar ni anirem mai més a cap festa de cap poble, puix a la nostra edat ja no estem per a bous i torades ni festes majors fora de la nostra coneguda Bèlgida.* (*El pollastre de festes*, 1976: 407, 22).

•com un bou *loc. adj.* 1. Fet un bou^{1*}. *Un geni com un bou!* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 348, 23). 2. Algú molt gran, fort. *Aquest era el cas de don Ferran Cervera, home alt i ferm com un bou, de grans bigots aspres, de galtes vermelles.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 439, 11). 3. Algú treballar, cansar-se o suar molt.

fer el bou* *loc. verb.* 1. Com un bou³ (*loc.*). —*Dins quinze dies no en quedarà cap, i llavors m'enduré l'ànima d'aquell calavera de don Pere. ¡Cavaller —féu a mitja veu—, ja has fet prou el bou per aquest món!* (*El jugador de Petrer*, 1976: 207, 11).

•fet un bou *loc. adj.* 1. Algú, estar o posar-se furiós, rabiós o molt enfadat (*DNV*). —*Sou vosaltres, sou vosaltres! —escriuava la mare feta un bou—.* (*El Castell del Sol*, 1975: 116, 7).

ésser un bou* *loc. adj.* 1. Vegeu *ésser v.*

•ulls de bou *loc. nom.* 1. Vegeu ull *m.*

boval *m.* (1)

1. [NINCOMPT] Raïm de grans negres i sucosos, apropiat per a fer un vi¹ de gust fluix. [...] *i els vinyars desbordats, de boval vigorós uns, de dolcíssim monastrell altres, i en les marginades, com petites cascades de verdor, les parres de raïm de lleis.* (*Temps de batuda*, 1991: 12, 13).

bòvid *m.*

1. [NCOMPT] Remugant caracteritzat per la presència de corns ossis permanents en mascles i femelles.

bracer *m., f.* (22)

1. [NCOMPT] Jornaler agrícola. (*Cas de ser possible, es tractarà d'homes que en l'antiga estructura de la propietat hagen acomplit serveis de direcció de les colles de bracers.*) (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 18, 41).

braçat *m.* (12)

1. [NCOMPT] Conjunt de coses que es pot dur dins els braços d'una sola vegada. [...] *i ell collí unes argelagues d'aqueixes tan tapides que es fan als termes de fred, les apilà i els llançà al damunt un braçat de secalls.* (*Llegenda del palleter*, 1976: 213, 17).

bram *m.* (13)

1. [NINCOMPT] Bramul³. *Quim bram d'aigua.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 353, 20).
2. [NCOMPT] Crit fort i eixordador. *Comença a brams: -Ferrer, deixa'm eixir!* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 194, 24).
- 3a. [NCOMPT] Crit de l'ase. *-No és res d'important, home: a tot posar, un bram d'ase que no deu arribar al cel -va fer tot cabalístic.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 187, 14).

- 3b. [NCOMPT] Crit de certs animals grossos. *L'animal alçà la superba testa, el guaità, pegà un bram horrorós i es precipità al galop cap al xop de don Joan.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 341, 4).

bramar v. (29)

1. *intr.* Algú, cridar molt fort. —*A tu com et diuen?* —*va bramar el gegant.* (*El gegant del Romani*, 1975: 215, 28).
2. *intr.* La tempesta, el vent, el mar, l'aigua, un líquid, una multitud o un mecanisme, fer un soroll intens. *Uuuuh, uuuh!, va bramar la provença en el funeral, tal com si volgués donar-li la raó.* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 342, 12).
3. *intr.* Un animal gros, fer brams^{3b}. —*Brrrr!* —*va bramar com un bou.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 183, 19).

bramul m. (9)

- 1a. [NCOMPT] Crit del bou i d'animals afins. [...] *i Teresa en tirà als bous gavelles rere gavelles, que ells menjaren amb una gran satisfacció, com ho palesaven els seus petits bramuls de gaubança, fins que se'n fartaren.* (*Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 376, 20).
- 1b. •[NCOMPT] Crit de certs animals salvatges. *Llamps semblaven eixir dels seus ullots grossos com a prunes, i de la boca li queia una bromera rabiüda. Esgarrifaven els seus renills i els seus bramuls, que ressonaven pels barrancs.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 340, 29).
2. •[NCOMPT] Bram². *El gegant del Romani pegà una alenada i un bramul que retronà en tot el castell, i es quedà mort a l'acte.* (*El gegant del Romani*, 1975: 244, 12).
3. [NINCOMPT] Soroll intens i eixordador del vent tempestuós, de l'aigua avalotada, d'una multitud o d'un mecanisme. [...] *el vent que ens enviava en onades la Mediterrània i que ja en les altures anava produint la fosca cançó de les pinedes interminables: un bramul persistent que, en contrast amb el silenci absolut que abans regnava en la muntanya [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 140, 21).

bramular v. (12)

1. •*intr.* Bramar¹. —*Brrrr!* —*començà a bramular Capralenc, i tot el seu posat de cavaller infernal se'n vingué a terra, per a eixir la fera que era en veritat. (El jugador de Petrer, 1976: 209, 22).*
- 2a. *intr.* Un bou, fer bramuls^{1a}. [...] *escataïnaven les gallines, cridaven de tant en tant els pollastres, bramulaven tristament vaques invisibles. (El darrer consell, 1976: 374, 1).*
- 2b. *intr.* Un animal salvatge, fer bramuls^{1b}. *Però les portes es van obrir i li pegà al darrere el gegant, ja més dessonillat que una mostela i renegant i bramulant com un drac. (L'amor de les tres taronges, 1976: 138, 11).*
3. *intr.* Bramar². *Mentrestant, el vent bramulava i regolfava paorosament les flames casa endins, soterranis endins fins que entraren a la planta baixa. (Sense la terra promesa, 1991: 600, 7).*

branca f. (90)

1. [NCOMPT] Part en què es divideix la tija d'una planta. *A l'arribar al primer om de la baixada, li semblà que, entremig de la fressa que feia el vent en les branques despullades, sentia gemegar un infant. (I queixalets també!, 1975: 204, 17).*
2. [NCOMPT] Línia genealògica que pertany a un llinatge, a una família o a una dinastia. *Ah, i un altre dia us mostraré aquest mig palau de la poderosa família catalana dels Cardona, una branca de la qual es va establir ací arran de la Reconquesta. (Enllà de l'horitzó, 1991: 421, 11).*
3. [NCOMPT] Divisió d'una ciència, d'una disciplina, d'un art o una activitat econòmica. [...] *que aviat fou conegut com un dels primers alumnes del centre d'ensenyament segon, especialment en la branca de ciències. (La idea de l'emigrant, 1982: 283, 12).*

brancada f. (4)

1. •[NCOMPT] Colp pegat amb una branca¹. *Alça la branca i li espolsa brancada. (La mestra i el manyà, 1975: 407, 13).*

brancatge m. (8)

1. [NMASS] Conjunt de branques¹. [...] *d'allí abastà un brancatge d'acàcia que penjava al defora dels merlets, i, amb algun lleuger arrap, en un bell en sec saltà silenciosament dins els jardins. (Els guants de la felicitat, 1975: 130, 13).*

branquilló m. (5)

1. [NCOMPT] Darrera branca¹ que ha brotat en una planta. *I, sense transició, va començar a sentir-se un xiulet com el que a voltes fan els branquillons verds al cremar-se; [...]. (Llegenda del Palleter, 1976: 216, 18).*
2. [NCOMPT] Branca¹ molt prima. *En acabant, va arreplegar unes fulles seques i uns branquillons de llenya morta, els amuntegà en terra, [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 148, 13).*

bresca f. (3)

1. [NCOMPT] Pa de cera format per cel·les prismàtiques hexagonals que fabriquen les abelles o les vespes per a dipositar-hi la mel. *Més de trenta bresques n'hi ha escorregudes. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 442, 9).*
2. •[NINCOMPT] Cosa molt dolça, saborosa, bona. *A la nit, el van obsequiar amb un sopar que no anava malament del tot, i que, a Muhammad, li semblà de bresques, posat com estava de mesos a no assaborir cap menja cuinada. (El Castell del Sol, 1975: 98, 25).*

bresquilla f. (10) > préssec

1. •[NCOMPT] Fruita redona, de color groc ataronjat, pell vellutada i amb un pinyol gros i dur. *Aquest continuava proporcionant-nos diàriament el seu obsequi de la llet de cabra per a mi, i a vegades ens enviava alguna platerada de bresquilles o cireres. (Temps de batuda, 1991: 208, 17).*

ANTROPONÍMIA

Bresquilla *Es deia Simó, àlies Bresquilla, i ratllava en la quarantena; de petit havia estat pastor. (Enllà de l'horitzó, 1991: 205, 14).*

bri m. (3)

1. [NCOMPT] Tija prima que ix de l'arrel d'una planta herbàcia. ⇒ ~ d'herba. *A banda, l'Andreu no podia fer altrament: per les terres baixes, ja no quedava un bri que no s'hagués cremat. (El darrer consell, 1976: 372, 8).*

brisa f. (27)

- 1a. [NINCOMPT] Vent suau. *La brisa murmurava en els arbres i esbandia per l'aire mil olors de flors i de perfums; el sol relluïa per damunt dels còps gegantins dels xiprers i els cedres i les acàcies; [...]. (Abella, 1976: 124, 21).*
- 1b. [NINCOMPT] Vent que bufa del mar a la terra. *Jaume s'havia cansat de pescar tot el sant matí i tenia els braços fluixots; damunt d'això, havia plegat la lleugera brisa i hagué d'entrar en la cala a força de rem. (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 11).*
- 1c. [NINCOMPT] Vent que bufa de la terra al mar. *Era un punt d'on ja es dominava tota la petita vall i on es plegava primer que enlloc la brisa que pogués moure. La brisa portava ara i adés des de molt lluny, a través del bosc, el so de les esquelles del ramat de Mascabrer, que trescava invisible pels tossals del sud. (Temps de batuda, 1991: 246, 4).*

broll m.

1. [NCOMPT] Raig d'un líquid que ix amb força.

brollar v. (42)

- 1a. •*intr.* Una part del cos, una font, un recipient o un lloc, deixar rajar abundantament un líquid. *S'hi collia blat; hi havia una petita font que brollava en una coveta de roca viva, l'aigua de la qual s'arregava en un bassó fet de calç de Novelda; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 248, 14).*
- 1b. *intr.* Un líquid, eixir abundantament de la part del cos, del recipient o del lloc que el conté. ⇒ *la sang ~, les llàgrimes ~. Aleix sentia les seues fibres commogudes; una emoció religiosa profunda s'emparava del seu ànim; quasi li brollaven les llàgrimes. (L'ambició d'Aleix, 1982: 160, 26).*

- 1c. *intr.* L'aigua, eixir impetuosament d'una font o de terra. *S'alçà, doncs, i seguí amunt el curs de la fila de la font, a escorcollar d'on brollava. (L'amor de les tres taronges, 1976: 147, 2).*
- 2a. *intr.* Fer eixir de si mateix una expressió, una manifestació d'un estat d'ànim, un fenomen físic o un so abundantament i amb força; o, eixir abundantament i amb força d'algú, d'un animal, d'una part del cos o d'un lloc. *Dins el mas de l'Almussai notàrem una bona fresca, com si brollàs de les lloses i la penya viva i allisada del paviment de l'entrada i de la cuina. (Temps de batuda, 1991: 98, 30).*
- 2b. *intr.* Un fenomen, una construcció intel·lectual, un atribut o un sentiment, sorgir de manera sostinguda d'algú, d'una part del cos, d'un lloc, d'una situació. *¡D'ençà d'haver estat escrites, mai no havien brollat les rítmiques i harmonioses estrofes, tots els teus versos corpreneadors, tots els teus adolorats poemes, amb un to tan sentit, tan clar i tan carregat de fina emoció! (El patge saguntí, 1975: 254, 1).*
- 2c. •*intr.* Aparéixer eixint d'un lloc o d'un conjunt. *La silenciosa, llavors bastant pobra i sempre bellíssima Marina, semblava aquell dia com acabada de brollar de les mans dels déus mediterranis o, a tot llevar, de les mans de la nostra modestament gloriosa història medieval. (Enllà de l'horitzó, 1991: 55, 18).*
3. *intr.* Eixir de terra o d'una superfície creixent. [...] *quasi una rambleta pel llit de codisses que cobrien el sol i pels baladres verinosos que hi brollaven de tant en tant. (Enllà de l'horitzó, 1991: 369, 6).*

•**brollador** *adj.* (4)

1. Font, que brolla^{1a}. [...] *com qui s'amorra assedegat a una font brolladora d'aquella terra estepària. (Sense la terra promesa, 1991: 230, 12).*
2. Ombra, que apareix eixint d'un lloc. *Les valls i barrancades, les afraus, les pregones rieres, eren plenes d'una ombra creixent i brolladora que guanyava de baix en amunt els vessants amb tristor gradual i que s'emparava, a poc a poc, de tot el paisatge. (Don Joan de la Panarra, 1976: 334, 4).*

brollador *m.* (3)

1. [NCOMPT] Font on l'aigua ix de la terra formant un broll¹. [...] *fins als brolladors del Fontanar, o al majestuós Pinar de la Majora, o a les fresques alberedes del riu. (Sense la terra promesa, 1991: 574, 7).*
2. [NCOMPT] Font ornamental en què l'aigua forma un broll¹. *Entràrem al convent i ens feren formar enmig del pati, una gran amplària crec que quadrada amb algun brollador d'aigua en els angles; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 56, 20).*

brossa *f.* (3)

1. [NCOMPT] Conjunt de despulles vegetals acumulades a la terra o en un lloc. *Amb una palleta de les que venia, va traure foc del foguer d'estanyar i encengué la brossa pel capdavall. (Llegenda del Palleter, 1976: 213, 18).*

brosta *f.* (17)

- 1a. [NINCOMPT] Conjunt de brots^{1b} d'un arbre o d'un arbust, que en constitueix la part més tendra. [...] *menant del ramal un ase carregat de llenya, o conduint un carrutxet reblit de brosta o ramulla, cadascun fent rebost de combustible per defensar-se de la cruera de la nevada [...]. (Llegenda del palleter, 1976: 216, 24).*
- 1b. [NINCOMPT] Fullatge¹. *Blai va entrar-se'n al lloc que feia de cuina i encengué una poca brosta de pi en la foraca; [...]. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 297, 21).*

brostar *v.* (7)

1. •*intr.* Brotar^{2b}. *I en el cor encendregat de Ciril, que es revellia camí de la quarantena, començà a brostar tènuement una llumeneta que creixia així com s'acostava el mes d'agost i la festa de sant Hipòlit. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 158, 11).*
2. *intr.* Brotar^{1a}. *Efectivament, alçà el cap i va veure que es tractava d'una matota molt descompassada, negrosa i lletja, mig secallosa i deu voltes reverdida, perquè cada any anava assecant-se cap a l'hivern i tornant a brostar a la primavera. (Joan Antoni i els torpalls, 1976: 234, 17).*

brot m. (15)

- 1a. [NCOMPT] Branca petita d'una herba o d'un arbust. *L'amagatall estava ben fet, ben cobert de ramulla de pi, amb els intersticis tapats amb brots de romaní i d'argelaga i les espitlleres entapissades de mates de fenàs, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 155, 8).*
- 1b. [NCOMPT] Branca petita i tendra d'una planta, en fase de creixença, recentment desenvolupada d'una gemma. *Després ompliren la cistella de cardinxes i brots d'espinal. (El Castell del Sol, 1975: 107, 13).*

brotada f. (1)

1. •[NINCOMPT] Brosta^{1a}. *Els arbres havien quedat malmesos i farien una brotada fluixa. (La idea de l'emigrant, 1991: 243, 3).*

brotar v. (7)

- 1a. *intr.* Una planta produir brots^{2b}.
- 1b. •*intr.* Una planta produir fulles, tiges, flors o arrels. *De la propera Gran Via venia una suau bafarada de gemes inflades, de fulles a punt de brotar. (L'ambició d'Aleix, 1982: 173, 9).*
- 1c. •*intr.* Una planta, nàixer de terra, de llavor o d'una superfície. *A la primavera, que no tardà massa a presentar-se, brotà en la terra del corral de Paulus un verdanc de figuera que creixia una cosa de no dir. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 42, 18).*
- 2a. *intr.* Brollar^{2b}. *Vaig somriure, i com un llamp vaig pensar, no sé per què en aquell precís instant, en el respecte que brotava com una nova planta fruitosa envers la propietat col·lectiva. (Enllà de l'horitzó, 1991: 233, 13).*
- 2b. •*intr.* Algú, un animal, una part del cos o un lloc, fer eixir de si mateix una expressió, una manifestació d'un estat d'ànim, un fenomen físic o un so; o, a l'inrevés. *Davant la probabilitat remota d'un retorn de Bernat, aquells dies, dins el magí de Basília, van brotar algunes idees -ja de poc eco sensible- sobre la seua relació amb Bernat. (La idea de l'emigrant, 1982: 269, 20).*

bruc *m.* (2)

1. [NCOMPT] (*Erica* sp) Arbust de fulles petites i dures.

LOCUCIONS

sense suc ni bruc *loc. adj.* 1. Vegeu *suc m.*

bruixó *m.* (1) > **calamarsa** > **granís** > **pedra** > **matacabra**

1. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra (DIEC2). *Mentrestant, s'havia fet quasi de nit, i la tempesta, fent-se ben ferma, començà a llançar sobre Camara aiguaneu i bruixó, que assotaven l'oberta entrada de la cova. (El rei Astoret, 1975: 308, 5).*

brulla *f.* (1)

1. [NCOMPT] Messes¹ al començament de la seua creixença. [...] *i va veure fora de l'aigua com una brulla de finíssims tentacles de polp entre dues pedres. (El gegant del Romani, 1975: 232, 8).*

•**brumerol** *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Bombus* sp) Borinot² (DCVB, DNV). *No em va ser molt difícil. Al fons d'aquella xemeneia hi havia un pilot de gralles que negrejava com negregen les formigues damunt d'un brumerol mort. (Temps de batuda, 1991: 33, 27).*

brumidor *adj.* (4)

1. Un animal volador, brumir² (DIEC2). [...] *busqueretes i xisclaven oronelles en eterna persecució dels petits i brumidors insectes. (Don Joan de la Panarra, 1976: 340, 12).*

brumir *v.* (32)

1. •*intr.* Brunzir². *Les pedres brumien per dins del fullatge lletós i aromàtic de la figuera, i ell, sorprès, tirà a baixar-se'n, però notà que tenia els peus aferrats als cimals on s'apuntalava i no podia fer el menor moviment de fugida. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 198, 7).*

2. *intr.* Brunzir¹. [...] que encara hi feia xafogor i brumien les mosques amb un zum-zum persistent i que s'hi endormiscava fins el sol de mig dia. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 159, 22).

•brumit m. (2)

1. [NINCOMPT] Brunzit¹. L'àguila no va ser tocada, però degué sentir ben prop el brumit del plom [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 251, 32).

brunziment m. (2)

1. [NINCOMPT] Brunzit¹. I sentia el brunziment de les abelles, especialment en les malveres i els malvins: [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 284, 3).

brunzir v. (5)

1. *intr.* Un animal volador, produir, en moure's, una remor vibrant, regular i sorda. ⇒ ~ les abelles. Brunzien les abelles de flor en flor; el zèfir suavíssim gronxava mansament les fulles de la fronda i acariciava els negres cabells de la bellíssima fadrina. (Els guants de la felicitat, 1975: 130, 22).
2. •*intr.* Un so, un esdeveniment o un fenomen, produir un so vibrant, regular i sord. [...] semblava deixar escapar les notes atabuixants, dolces i torbadorament monòtones d'una dansa eròtica dels tròpics, la sang començà a pujar-li en fines onades de rubor a la cara, i les orelles li brunzien com si l'assaltàs un estrany enervament. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 370, 4).

brunzit m. (1)

1. [NINCOMPT] So produït per un cos en moviment. Venia remor del port, immediat: quelcom així com el brunzit d'un eixam immens. (Enllà de l'horitzó, 1991: 525, 4).

•buborota f. (1)

1. Vegeu *babarota f.* (DCVB, DNV).

búfal m. (1)

1. [NCOMPT] (*Bubalus* sp) Remugant de cos massís i pesant, de pelatge fosc i banyes llises i corbades, més gros que el bou. Ens van servir un berenar força

enraonat a base de pa bo i carn de búfal en conserva de la que ens regalava generosament l'Oncle Sam llavors encarnat en aquell demòcrata conseqüent que era Franklin Delano Roosevelt. (Enllà de l'horitzó, 1991: 184, 17).

bufalaga f. (1)

1. •[NCOMPT] (*Thymelaea* sp) Arbust perennifoli de soca gruixuda, fulles, enteres ovalades o lanceolades i flors petites i groguenques, que es fa als matollars mediterranis secs i s'empra com a purgant.

LOCUCIONS

bufalaga vera* loc. nom. 1. (*Alyssum spinosum*) Botgeta¹. En aquella ombria hi havia sàlvia, bufalagues veres, corones de reina agafades a les roques [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 250, 3).

•búfol m. (2) > duc

1. [NCOMPT] (*Bubo bubo*) Ocell rapinyaire, molt gran, amb els ulls d'iris taronja, la mirada penetrant, plomalls a les orelles i plomatge rogent llistat a la resta del cos (DCVB, DNV). I no pot ser, perquè jo, a mitjanit, no he sentit cantar mai com no fossen els mussols o els búfols. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 261, 19).

buscall m. (2)

1. [NCOMPT] Tros de branca seca. Era la pàtria de la llenya abundant -pins tombats o esqueixats per la neu o per l'huracà, secalls de tota mena, buscalls de cent classes, garberes de sarments agarbonats vora l'era i cuits de la pluja i el sol, que cremaven com l'esca... (Enllà de l'horitzó, 1991: 430, 5).

busquereta f. (1)

1. [NCOMPT] (*Sylvia* sp) Ocell de l'ordre dels passeriformes, de mida petita, bec fi i recte, potes relativament llargues, cua llarga i rectangular a la punta, ales llargues fins més enllà de la base de la cua i plomatge poc vistós i diferent segons el sexe. [...] que congriaven en les seues frondes una delitosa fresca on reflaven rossinyols i busqueretes i xisclaven oronelles en eterna persecució dels petits i brumidors insectes. (Don Joan de la Panarra, 1975: 340, 12).

burro m. (2) > ase > ruc

1. [NCOMPT] (*Equus asinus*) Mamífer domèstic de la família dels èquids, més petit que el cavall, amb les crins més curtes, el cap més gros i les orelles més llargues, que s'utilitza com a bèstia de càrrega. —*No toqueu el burro, lladres, que ací prop està mon pare treballant, i d'una aixadada us badarà el cap.* (Nabet, 1976: 360, 6).
2. [NCOMPT] Persona poc intel·ligent.

ca m. (3)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Gos¹. [...] *i, ben muntat, emprén el camí que el ca li anava assenyalant. El gos —donava gust!—[...].* (La Mare dels Peixos, 1975: 74, 21).

cabeç m (2)

1. •[NCOMPT] Pujol¹. *Giràrem el cabeç i ens endinsàvem en una fèrtil i ampla collada flanquejada per l'esquerra per l'alta carena dels Pinsans que, [...].* (Enllà de l'horitzó, 1991: 342, 25).

cabestre m. (2)

1. [NCOMPT] Corda que, lligada al coll o al cap d'una bèstia de sella o de tir, serveix per a menar-la o fermar-la. *La mula, duta del cabestre pel seu amo des de la tebior de la quadra, tremolava com ells i movia la pell en fortes esgarriances.* (Viatge de Nadal, 1982: 396, 9).

cabiró m. (2)

- 1a. •[NCOMPT] Biga mitjana de fusta quedescansa sobre les jàsseres i sosté els cairats d'un trespol o d'una teulada.

- 1b. Tronc tallat d'un arbre per a fer un cabiró^{1a}. -*Les milícies que preparen: xicots de les Joventuts Socialistes, que han començat a fer la instrucció -Jeremies va riure-. En compte fusells, porten cabirons de fusta pintats i tot de negre. Allò per allò!* (*Temps de batuda*, 1991: 149, 12).
2. *[NCOMPT] Núvol¹ petit i compacte (*VALOR*). *Dia de juliol: cabironets de bon temps per dalt les altes carenes, cel rentat.* (*El rei Astoret*, 1975: 314, 14).

cabotatge m. (2)

1. [NINCOMPT] Navegació que es fa al llarg de la costa. [...] *tenia una embarcació bastant grossa, i diuen que de jove li havia anat bé en el tràfic amb l'Àfrica del Nord i el cabotatge.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 61, 4).

•caboteta f. (4)

1. [NCOMPT] Càpsula grossa ovoide de cascall^{1a}, que conté nombroses petites llavors d'ús culinari i medicinal, de la qual s'extrau l'opi (*DNV*). —*Quanta caboteta de cascall i quanta andròmina! —renegà entre dents.* (*El pollastre de festes*, 1976: 399, 1).
2. [NCOMPT] Càpsula escamosa de panical¹ (*DNV*). [...] *calcular i, sobretot, a triar una butxacada de cinquetes i un bon serró de cabotetes punxoses de panical.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 346, 11).

cabra f. (116)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Remugant artiodàctil de cos esvelt i àgil, amb el pèl curt i aspre, la cua molt curta i les banyes arquejades endarrere, que es cria per a aprofitar-ne la llet, la carn, el pèl i la pell. ⇒ ~ *muntesa // pastor de cabres, ramat de cabres // pasturar les cabres. Les cabres queixalejaven el romani i el timó, que ja havien florit.* (*Contalla d'un orat*, 1982: 357, 27).

cabrerot m. (1)

1. [NCOMPT] Raïm petit deixat al cep perquè en el moment de la verema encara no és prou madur. [...] *després de veremar, ho faria igualment en les vinyes, per aprofitar el pàmpol moridor i els cabrerots i per l'herba mentre no mouen; [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 337, 29).

cabrida *f.* (6)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Cabra¹ femella abans de complir l'any. *-Les quinze cabrides i el cabrit de vostès ja estan criats; compleixen l'any per ara, així que, en voler, estan per a tancar en el seu corral. (Enllà de l'horitzó, 1991: 110, 25).*

cabrit *m.* (43)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Cria de la cabra¹. [...] *i van haver de matar el mascle de les conilles, que, això sí, era gras com un cabridet i faria un arròs de no dir. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 189, 19).*

•cabriu *adj.* (1)

1. Cabrum¹. *També anàrem al gran corral de bestiar cabriu que hi havia al costat de la caseta del pastor, amb el seu cobert i descobert. (Contalles de la boira, 1982: 335, 27)*

cabrum *m.* (2)

1. [NINCOMPT] Bestiar cabrum¹. [...] *la palla, encara verdenca, fou mossegada pel cabrum, i la que no estava massa tacada de fang sec ni tocada pel cabrum, fou curosament arreplegada i portada amb xàbegues a la pallissa. (La idea de l'emigrant, 1982: 243, 11).*

cabrum *adj.*

1. Bestiar, de cabres, bocs i cabrits.

cacau *m.* (2)

- 1a. [NCOMPT] (*Theobroma cacao*) Arbre de mida petita, de fulles ovades llents, de flors petites blanques o rosades i de fruits en forma de grans càpsules, que pengen del tronc i de les branques velles.
- 1b. [NCOMPT] Llavor del cacau^{1a}. [...] *si no parlaven del cacau, del sucre, de les mescles, del preu del xocolat a Alcoi, els seus temes de conversa s'esgotaven aviat. (Viatge de Nadal, 1982: 392, 27).*
2. •[NINCOMPT] Situació conflictiva que desencadena escenes violentes i sorolloses. *Quan més gran cacau estava congriant-se, sentiren un xiulet pel*

forat del pany i hi aparegué una bruixa que tenia uns cabells llargs que li tocaven en els peus. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 169, 11).

•cacau *f.* (5)

1. [NCOMPT] Cavitat en la qual gira la roda del molí d'aigua (*DCVB, DNV*). *L'aigua eixia bramant per l'alcavó de la cacau, com sempre; totes les corretges eren en les politges; tot es trobava com calia...* (*El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 269, 7*).

cacera *f.* (64)

1. [NINCOMPT] Acció d'anar a caçar¹. [...] *i els cavallers cofats amb capells de blanca palla en les diades esplendoroses de l'estiu; cacera del tord com una festa de societat una mica molesta però atractiva i poètica [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 460, 7).*
2. [NCOMPT] Eixida per anar a caçar¹. ⇒ *anar de ~. A la caseta, segons deia el manyà hi havia algun recapte, com oli, nous, un poc de raïm penjat, i també llits parats, llenya arplegada i alguns altres elements que ell i els amics gastaven si hi anaven de cacera. (La mestra i el manyà, 1975: 398, 22).*
- 3a. [NINCOMPT] Caça^{3a}. *-S'ha aclarit la boira: sí que duran alguns todons els xics -va observar Feliu-. I vegem nosaltres quina cacera hem fet! Som caçadors de contalla -comentà tot alegre. (Enllà de l'horitzó, 1991: 354, 14).*
- 3b. [NINCOMPT] Conjunt d'animals capturats en una cacera². *-Quina preciositat de cacera! -comentà en veu alta la senyora al veure la penjada d'ocells que duia el caçador. (L'ambició d'Aleix, 1982: 159, 27).*
4. •[NINCOMPT] Caça⁶. *Mentre que ell romangué tot sol per acabar la cacera del febrer com un monjo, a Cassana i precisament a casa seua, s'havia esdevingut un fet important. (Sense la terra promesa, 1991: 519, 20).*

caça *f.* (52)

1. Vegeu *caçar* *v.*

2. [NINCOMPT] Activitat consistent a caçar¹. ⇒ *escopeta de ~, vedat de ~. I en aquells mateixos dies, què passava en el vedat de caça del rei, allà prop d'on havia tingut lloc la conversió del teixó en bruixa? (El rei Astoret, 1975: 321, 7).*
- 3a. [NINCOMPT] Conjunt d'animals que es tracta de caçar¹. ⇒ *~ de pèl, ~ de ploma. Amb aquesta boira no hi ha qui isca: et mulla i et rovel·la l'escopeta, no veus la caça més que quant t'acaba de saltar dels peus... (Contalles de la boira, 1982: 330, 25).*
- 3b. [NINCOMPT] Conjunt d'animals caçats¹. *Amèlia pelava la caça en el pastador; Toni cordellava per entretenir-se en alguna cosa útil; els xicons no aturaven per les cambres, per l'entrada. (Enllà de l'horitzó, 1991: 436, 24).*
4. Persecució d'enemics. *Un desgavell! La fadrina tindria mesos avant un xiquet Déu sap de qui, i els germans anirien a la caça de l'aprofitat i després algun d'ells a presidi o a donar-li garrot. (Temps de batuda, 1991: 129, 4).*
5. •Acció de caçar³. *Evidentment, aquesta el provocava somrient-li picaresca, deixant-se agafar la mà, discordant-se un poc la bruseteta per deixar veure el naixement de les mamelles... en un joc esbalaïdorament apropiat per a la caça del mascle. (Sense la terra promesa, 1991: 399, 7).*
6. •[NINCOMPT] Temporada en què la caça² es permesa.

LOCUCIONS

caça major *loc. nom.* 1. Munteria¹. *Llavors era quan ja havia decidit dedicar-se a la "caça major" dins la seua possessió de la Foia Roja. (Sense la terra promesa, 1991: 418, 12).*

caça menor *loc. nom.* 1. Caça² d'animals d'espècies petites. [...] *ell caçava molt a la Casa Gran -un vertader paradís venatori de caça menor-. (Enllà de l'horitzó, 1991: 199, 9).*

•**de caça** *loc. adj.* 1. Avió o vaixell, destinat a accions bèl·liques de persecució. *Llavors ens va sorprendre veure enlairar-s'hi un avió de caça rus, amb el seu cos curt i gros com el d'una mosca enorme. (Enllà de l'horitzó, 1991: 28, 5).*

caçada *f.* (9)

1. [NINCOMPT] Cacera¹. *Mentrestant, com convingueren ell i Roc i també per gust, feia una lleugera caçada amb una escopeta de pistó que sempre tenia en el mas: [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 116, 31).*
2. [NCOMPT] Cacera². [...] *el comte de Cocentaina va convidar els personatges de la cort i el mateix rei a fer una caçada en les serres de la Carrasqueta i de la Penya Roja [...]. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 270, 18).*
- 3a. [NINCOMPT] Caça^{3a}. *He somiat i tot que feia una bona caçada en el bosc. (Temps de batuda, 1991: 86, 11).*
- 3b. [NINCOMPT] Cacera^{3b}. [...] *ens havia fet tornar a Cassana, la vila perduda, on vam trobar caçada, perseguida o expulsada aquella bona societat que tan durament i freda ens va tractar. (Temps de batuda, 1991: 373, 29).*

caçador *m., f.* (53).

1. [NCOMPT] Persona que practica la caça². *Si per cas algun caçador agafàs el todó, no sabia que se li havia de traure un ouet que porta dins (perquè és coloma), i venir ací al castell, i poder entrar-hi, i poder arribar fins a mi, i trencar-me'l enmig del front. (El gegant del Romani, 1975: 235, 10).*

caçar *v.* (83)

1. *tr.* Intentar capturar o capturar animals terrestres, volador o cetacis lliures amb la intenció de matar-los. ⇒ ~ conills, ~ perdius. *Sovint el guanyava una pregona malenconia, que o bé l'aclaparava i el feia tancar-se setmanes senceres al seu estatge del castell, o bé l'exaltava i el menava a caçar o a guerrear amb un furor que atemoritzava. (Els guants de la felicitat, 1975: 120, 7).*
2. *tr.* Algú perseguir enemics o adeptes d'una doctrina. *No vaig voler donar-me importància dient que desitjava caçar avions italians. (Enllà de l'horitzó, 1991: 151, 15).*
3. •*tr.* Guanyar-se la voluntat d'algú amb habilitat o enganys.

cadell *m., f.* (10)

1. *[NCOMPT] Fill. *Els retia el "vostè" més natural i cerimoniós, tan jovenets com eren encara els cadells de l'amo -ella encara xica, i Rafelet un adolescent no gaire desenrotllat-, perquè això era l'inveterat i fort costum establert. (Sense la terra promesa, 1991: 251, 10).*
2. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Petit del gos. *-De veure't tan fredolí. Corre, corre baix, que estàs gelat com un cadell. (L'amic fidel, 1982: 354, 9).*
3. *[NCOMPT] Fill d'un lloc. *¡Allò sí que va ser un heroi de veritat: displicent, valent, flixat, astut!... ¡Quin cadell de la terra dels cingles i dels barrancs! (Don Joan de la Panarra, 1976: 321, 10).*

cadell *m.*

1. [NCOMPT] (*Gryllotalpa gryllotalpa*) Insecte que obre galeries subterrànies i és perjudicial per a les plantes.

cadena *f.* (42)

- 1a. [NCOMPT] Sèrie de peces articulades cada una amb la següent, que forma una tira contínua. ⇒ ~ *de rellotge. [...] com l'americana, sabates amb botins, cadena grossa de rellotge, d'or, travessant-li l'abdomen d'home ric i satisfet... (La idea de l'emigrant, 1982: 233, 7).*
- 1b. [NCOMPT_{pl}] Xarxa de cadenes^{1a} amb què s'envolten els pneumàtics d'un vehicle per tal d'augmentar-ne l'adherència al sòl. *Els pocs turismes que pujaven ens passaven davant perquè duïen cadenes. (Enllà de l'horitzó, 1991: 482, 3).*
- 1c. [NCOMPT] Mecanisme en forma de cadena^{1a} que serveix per a transmetre un moviment. *[...] i el tic-tac sonor del fre de l'engranatge que feia pujar des del fons del trau els cadufts de la cadena. (Enllà de l'horitzó, 1991: 35, 17).*
- 2a. [NCOMPT] Cadena^{2b} de muntanyes amb una mateixa direcció general. *[...] al poc de temps, va fer cap en un llogaret vora un pla d'hortetes, als peus d'una cadena de pujols. (Don Joan de la Panarra, 1975: 333, 21).*

- 2b. [NCOMPT_{sing}] Sèrie d'elements semblants que se succeeixen sense interrupció. [...] *centenars de poals d'aigua, que es transportaven per una cadena de mans. (Sense la terra promesa, 1991: 589, 25).*
3. •[NCOMPT] Grilló amb què se subjecta un pres. *Un negre que avançava arrossegant una llarga cadena que li lligava els turmells. (Abella, 1976: 113, 23).*
4. [NCOMPT] Maquinària i equipament emprat per a fabricar un producte mitjançant un procés successiu i continu que permet incrementar la producció i abaratir-ne els costos. [...] *i solia sentir de temps en temps paraules de recriminació dels meus companys de cadena, a més en castellà [...]. (Temps de batuda, 1991: 40, 10).*
5. •[NCOMPT] Tancament de seguretat consistent en una peça fixa i una cadena^{1a} acabada en un passador, que permet entreobrir la porta. *Grinyolà el forrellat, rotllaren una clau, despenjaren una cadena i badaren la porta just per a deixar-lo passar. (El jugador de Petrer, 1976: 203, 7).*

LOCUCIONS

cadena perpètua *loc. nom.* 1. Pena de reclusió que es vigent fins a la mort del condemnat. *Cadena perpètua! N'estava segur. Això tirant-hi per baix. Ja no veuria més la seua dona i els seus xics... (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 311, 6).*

cadenera *f.* (11)

1. [NCOMPT] (*Carduelis carduelis*) Ocell de la família dels fringíl·lids, granívor, d'uns 12 centímetres de llargada, de plomatge molt vistent de color castany clar, la caram amb una taca vermella, els costats del cap blancs, la nuca negra, les ales negres amb una banda groga i la cua negra amb taques blanques. [...] *el príncep s'entretenia sentint el cant rull dels verderols, el violinet dolcíssim de les cadeneres i els xiulets alegres i precipitats de les oronetes; [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 128, 25).*

cadira *f.*

LOCUCIONS

cadira de pastor *loc. nom.* > **eriçó** 1. (*Erinacea antihyllis*) Mata molt espinosa, de coixinet més o menys orbicular, pròpia d'indrets àrids i pedregosos. *Allò, altrament, és un paradís dels forners i llenyataires, perquè hi abunda la xara, composta especialment d'argelagues negres, cadiretes de pastor, botges, romanins, espígol, timó, estepa, ginebres i coscolles... [...].* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 66, 3).

cadolla *f.* (17)

1. [NCOMPT] Clot natural en la penya, on s'acumula l'aigua i forma un petit bassal. *[...] s'obrien moltes cadolles, a vessar d'aigua de pluja, les quals rellueixen com a bassals d'argent-viu al reflectir el cel ple de claror.* (*Contalles de la boira*, 1982: 326, 23).

caduf *m.* (2)

1. [NCOMPT] Recipient de boca ampla i sense anses que va lligat a la roda d'una sènia i serveix per a transvasar aigua. *Érem davant per davant de la sènia; ens atenyia la música del doll d'aigua que queia dins la bassa i el tic-tac sonor del fre de l'engranatge que feia pujar des del fons del trau els cadufs de la cadena.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 35, 16).

cafís *m.* (4)

1. [NCOMPT] Mesura de capacitat per a grans, de valor variable segons la zona geogràfica. *-Senyora -va pronosticar Llorenç amb semblant satisfet-, trobe que passarem ben bé dels dotze cafissos.* (*Temps de batuda*, 1991: 201, 22).

cala *f.* (7)

1. [NCOMPT] Entrada petita que fa el mar en una costa. *Era devers migjorn; feia un sol que enlluernava; Jaume s'havia cansat de pescar tot el sant matí i tenia els braços fluixots; damunt d'això, havia plegat la lleugera brisa i hagué d'entrar en la cala a força de rem.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 58, 12).

calamarsa *f.* (1) > **granís** > **pedra** > **matacabra** > **bruixó**

- 1a. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra.

1b. •[NMASS] Conjunt de grans de gel de calamarsa^{1a} caiguts sobre una superfície. *Els vents huracanats del nord-oest -els tramuntanals- l'assoten de vegades amb brusques borrasques de neu granular i calamarsa menuda, que ràpidament engarlanden tota la comarca. (La Foia de Castalla: 1982, 321, 20).*

calar v. (7)

1. *tr.* Disposar un ormeig¹ dins de l'aigua per a pescar. *Jo vaig calar la cega, i al poc ja sentia que pesava... La traguí, i tot era desempescar peixets, que, al caure en el sòl de la barca, es tornaven xiquets molt boniquets, rossos com el fil de l'or. (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 12).*

LOCUCIONS

calar foc *loc. verb.* 1. Encendre una cosa, un lloc. *Agafà un grapat de pólvores, les posà en el cap d'Abd al-Madui, justament sobre el turbant, i els calà foc. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 171, 13).*

calcari *adj.* (4)

1. Roca o pedra, que conté més d'un cinquanta per cent de carbonat de calci¹. *Tot allò era ja de roca pura, calcària, grisenca, amb badalls durs on creixien escasses mates, la major part espinoses, i les tiges apegaloses i aromàtiques de l'àrnica. (Sense la terra promesa, 1991: 163, 26).*

calç *f.* (13)

1. [NMASS] Substància blanca, lleugera i càustica, constituïda per òxid de calci¹, que s'obté sotmetent la calcària¹ a altes temperatures. *Ella li dóna un veixell ple de calç i un gros pinzell d'emblanquinar. (El príncep desmemoriat, 1976: 190, 8).*

calci *m.* (2)

1. [NMASS] Metall tou, de color blanc argentat, que s'altera ràpidament en contacte amb l'aire i crema amb una flama molt brillant.
2. •[NMASS] Mineral que conté calci¹ essencial per a l'organisme animal, que intervé en l'estructura de l'esquelet, en la regulació del metabolisme i en l'acció hormonal. *El doctor Peris, no trobant-me encara tan bé com deia la carta de*

l'especialista, em féu posar deu injeccions de calci i balsàmics, com llavors s'estilava. (Enllà de l'horitzó, 1991: 53, 17).

calcida *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Cirsium Arvense*) Planta de la família de les compostes, espinosa, d'arrels reptants molt llargues i profundes, fulles pinnatífides i capítols de flors purpúries o esblanqueïdes, en inflorescència terminal, molt comuna als conreus com a mala herba. *Les vinyes de David creixien en un terreny ben llaurat, en pòls, sense una calcida, sense un aranyó, sense ni tan sols una inofensiva mata de corretjola. (Temps de batuda, 1991, 111, 7).*

calcinar *v.* (1)

1. •*tr.* El foc, cremar completament una cosa. *-No ha quedat res dins, més que cendra i tions apagats. Els carreus no s'han calcinat, perquè les parets es veuen aplomades com sempre. (Temps de batuda, 1991: 311, 5).*

cald *adj.* (3)

1. Ambient, que té una temperatura sensiblement més elevada que la del cos humà. *[...] i en acabant li llevaria els aparells suats i glaçats, en el pati, on no batia el vent, i passarien a l'estable, d'atmosfera carregada i calda; [...]. (Viatge de Nadal, 1982: 398, 16).*
2. Període de temps o espai afectat per la calor¹. *Era l'hora calda de la migdiada. (El Castell del Sol, 1975: 117, 28).*

calda *f.* (4)

1. [NINCOMPT] Calor¹ intensa. *Jo torne a fer les meues passejades amb alguns amics, i ens allunyem, dins aquest ambient de paradís -sols unes hores de calda hi ha a migjorn- fins als brolladors del Fontanar, o al majestuós Pinar de la Majora, o a les fresques alberedes del riu. (Sense la terra promesa, 1991: 574, 6).*

LOCUCIONS

donar la calda* *loc. verb.* 1. Vegeu *donar v.*

caliu *m.* (24)

1. [NCOMPT] Conjunt de brases incandescents que queden una vegada el foc s'ha apagat. —*Quasi no té foc —va observar mentre que afegia un secall al caliu* (Joan-Ratot, 1976: 412, 13).
2. [NCOMPT] Vestigi esmorteït d'un sentiment, d'un moviment cultural o d'un moviment ideològic que havia estat molt viu. [...] *del matrimoni Monlió, i ara sentia que, de l'antic amor per Elisa, en restava un no extingit caliu.* (Sense la terra promesa, 1991: 70, 5).

callòs *m.* (2)

1. [NCOMPT] Cuc gros i d'aspecte molt sec que es cria en les branques mortes o en les soques velles (DCVB).

LOCUCIONS

com un callòs* *loc. adj.* 1. Algú, molt prim. —*¡Oh, venia sec com un callòs, de travessar aqueixes Manxes interminables! —comentà tot contentó.* (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 278, 21).

calor *f.* (49)

1. •[NINCOMPT_{sing/pl}] Temps atmosfèric caracteritzat per una temperatura elevada de l'ambient. *El sol muntanyès mossegava fort, però la marinada, tot i haver de saltar tantes serres, arribava fresca i mitigava la calor.* (La idea de l'emigrant, 1982: 311, 20).
2. •[NINCOMPT_{sing}] Entusiasme. *Monlió, llavors, com que li havia tocat el punt que més el punyia, va dir amb la seua calor moderada: [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 58, 22).
- 3a. [NINCOMPT_{fem}] Sensació experimentada en contacte amb una temperatura elevada. *Tot m'ho estime més que estar-me ací dalt la serra com estic, sempre passant fred o calor o set o fam.* (Peret, 1976: 293, 21).
- 3b. [NINCOMPT_{sing}] Sensació de malestar deguda a l'augment de la temperatura corporal per causes morbooses. *(Com! S'havia queixat de sa mare, a un criat!*

Estava enfebrosit de la calor; se li escapaven els pensaments amagats.
(*L'ambició d'Aleix*, 1982: 58, 24).

- 4a. [NINCOMPT_{sing}] Energia que actua sobre els cossos mitjançant canvis de temperatura. *Es gita de bell nou al costat de l'home, que dormia com un sant, i fica el panet de cerol ben premut entre els dos a fi que, de la calor, s'ablanís i així poder-li clavar la dent.* (*El pollastre de festes*, 1976: 393, 10).
- 4b. [NINCOMPT_{sing}] Calor^{3a} produïda pel metabolisme d'algú o d'un animal. *Entrà a poc a poc en calor i es va adormir.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 394, 27).
5. •[NINCOMPT_{sing}] Sensació de benestar espiritual proporcionada per la proximitat d'algú. *Les muntanyes eren allà món nostre, no sols naturalesa bella però freda i morta per l'absència del calor humà.* (*Contalles de la boira*, 1982: 350, 4).

calorós adj. (16).

1. Període de temps, afectat per la calor¹. *Hi ajudava que el dia era radiant i fins i tot una mica calorós, malgrat ser aquella Canal un lloc molt enlairat, [...].* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 137, 3).
2. Temps o ambient, que es dóna quan fa calor. *El temps era meravellós, ni massa calorós ni gens fresc; l'ambient s'encalmava com en un paradís, i el cor d'Abella s'omplia d'esperança inconcreta però ferma.* (*Abella*, 1976: 112, 19).
3. Manifestació, expressió, actitud o sentiment, que mostra una gran admiració. *Així s'acordà amb fermesa i la calorosa aprovació dels presents, que, a peu dret i punys enlaire, cantàrem la Internacional...* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 458, 2).
4. •Afectuós. -*Heu tingut coneixement -els felicità calorós Ferran, i va donar la mà al caporal refermant la seua felicitació-*. (*Sense la terra promesa*, 1991: 585, 3).

caluix m. (1)

1. •[NCOMPT] Brot^{1b} tendre d'una planta de conreu que comença a eixir de la terra. *[...] s'enganyava de cabàs i li semblava ordi en compte de blat; segava els caluixos de les safanòries creent que segava alfals...* (*Joan-Antoni i el torpalls*, 1976: 223, 7).

camamilla *f.*

- 1a. [NMASS] Beguda obtinguda de la camamilla^{1c}. ⇒ *tassa de ~. Fes-me una sopeta d'all i una tassa de camamirla...* (*El gegant del Romaní*, 1975: 243, 2).
- 1b. [NCOMPT] (*Matricaria chamomilla*) Herba anual de la família de les compostes, aromàtica, de fulles molt dividides i capítols semblants als d'una margarida, freqüent en hortes i en esplets. [...] *sobretot per les seues mil floretes, diminutes però flairosíssimes, de camamirla, timó, aregala, rosella, corretjola, pelosella... [...].* (*El Castell del Sol*, 1975: 117, 6).
- 1c. [NMASS] Flor de la camamilla^{1b}.

•**camamirla** *f.* (4)

1. (*Matricaria chamomilla*) Vegeu *camamilla f.*

cama-roja *m., f.* (3)

1. *[NCOMPT] Algú molt fresc. —*Sí, altesa*—respon tot fresquíssim aquell *cama-roja*. (*La Mare dels Peixos*, 1975: 71, 23).

LOCUCIONS

•**com una cama-roja** *loc. adv.* 1. Algú molt fresc. *No cal dir que arribava fresc com una cama-roja als braços de l'amor.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 131, 16).

camell *m., f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Camelus* sp) Mamífer artiodàctil de la família de camèlids, de dimensions grans i cos robust, que té al dors un o dos geps. *I els rics ja tenen també la seua creu... i els seus perills, puix ja se sap que "més costa entrar un ric en el cel que passar un camell pel cós d'una agulla".* (*Sense la terra promesa*, 1991: 174, 29).

camí *m.* (702)

1. [NCOMPT] Porció de terreny aplanada i transitable, limitada pels costats, que va d'un lloc a un altre. *El camí més transitat per aquelles expedicions mercantils i bohèmies era el port de Sella o dels Todons, [...].* (*Viatge de Nadal*, 1982: 391, 10).

2. [NCOMPT] Espai lineal que algú o una cosa recorre per anar d'un lloc a un altre. —*I ¿com t'expliques tu —seguia argumentant ell— que el conillet se n'haja anat a mitja hora de camí i haja trobat la casa de Peret en el poble i tot?* (Peret, 1976: 292, 13).
3. [NCOMPT] Fet de recórrer l'espai que duu d'un indret a un altre. ⇒ *fer ~*. *S'esgotà la xamada de les argelagues; el vell, amb un lleu gemec, pujà en el carret, i tots dos emprengueren el camí de Castalla.* (Llegenda del Palleter, 1976: 214, 20).
- 4a. [NCOMPT] Mitjà per a aconseguir un objectiu, un resultat o una cosa. *Pensà que estava ja en bon camí d'esdevenir un muntanyard conscient, [...]*. (L'ambició d'Aleix, 1982: 51, 10).
- 4b. [NCOMPT] Conjunt d'accions dirigides a aconseguir un objectiu vital o una cosa. *Jo crec que tu, Josep, puix que ets el més gran, pots anar a posar-te en amo a l'altre aiguavessant de la serra de Gorga i així coneixeràs altra vida i altres cares i potser en terra forastera trobaràs el camí de la fortuna.* (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 248, 14).
5. [NCOMPT] Orientació moral que segueix la vida d'una persona. ⇒ *el bon ~*, *el mal ~*. *Això no vol dir que ho veja bé, alerta: jo, com tot el Partit, ho veig malament, i a més això no era ni és el camí que cal.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 253, 19).
6. •[NCOMPT] Alternativa a decidir d'entre les diverses que es presenten. *De sobretaula, de tant en tant m'assaltaven aquests pensaments i l'Ermínia ho notava, sens dubte, perquè va advertir-me interpretant-ho per un altre camí: - Frederic, estàs mort de son... o distret.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 90, 24).
7. [NCOMPT] Cada cas d'acompliment d'una acció o d'un esdeveniment que es repeteixen. *Brunilda s'enamorava cada camí més i més d'aquell valerós i apassionat enemic de la seua casa; [...]*. (Els guants de la felicitat, 1975: 154, 16).

LOCUCIONS

•**camí de loc. prep.** 1. Cap a. [...] *jove foraster que solia passar alguna que altra vegada per Biar, camí del seu poble.* (Les animetes, 1976: 270, 1). 2. En la situació

imminent de fer una acció o d'esdevenir un fet. [...] *aquelles despulles que es feien més i més insignificants d'hora en hora, camí ja d'un segur oblit i d'una conversió ràpida en impalpable pols d'eternitat.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 3, 19).

camí de ferradura *loc. nom.* 1. Camí¹ estret per on només pot passar una bèstia de càrrega. —*Doncs deixeu el camí de ferradura, que fa una gran marrada, i agafeu aquesta senderola de la dreta, que us durà en menys de dues hores al poble on voleu anar, passant per Carrícola.* (*El darrer consell*, 1976: 380, 19).

camí reial *loc. nom.* 1. Camí¹ públic de més trànsit utilitzat per a les comunicacions abans de la construcció de les carreteres. *Ara bé: jo tinc un germà, ermità també, que pots ser sí que us en podrà donar raó, perquè viu prop d'un camí reial, i allà es sol sentir parlar dels indrets més allunyats i desconeguts.* (*El Castell del Sol*, 1975: 91, 6).

despedregar el camí* *loc. verb.* 1. Vegeu *despedregar v.*

•**dur camí** *loc. verb.* 1. Vegeu *dur v.*

•**en camí de** *loc. prep.* 1. Camí de² (*loc.*). *Ahir robats i ara en camí de recobrar els diners, i lliures ja, d'allí en avant, del temor de la partida.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 349, 8).

fer camí *loc. verb.* 1. Caminar (*DIEC2*). *I ell vinga de cantar i vinga de fer camí, cap a la cort.* (*Història d'un mig pollastre*, 1976: 430, 26).

•**per a tal camí, no hi calien alforges** *loc. orac.* 1. Expressa la ineficàcia o inutilitat de certa ajuda per una cosa determinada (*DCVB*). —*Vosté! Com s'ho ha apanyat per a esqueixar-me el porc? Per a tal camí, no hi calien alforges! ¡Manifasser, més que manifasser! I ara què farem? —destralejava sense parar.* (*Els tres plets de Pasqua Granada*, 1976: 305, 13).

caminal *m.* (27)

1. [NCOMPT] Camí¹ que passa entre els bancals o parterres d'un jardí o d'un hort. Començà a avançar per un caminal arenat. *En un costat i altre, arbres colossals, plantes raríssimes plenes d'exòtiques flors.* (*Abella*, 1976: 103, 1).
- 2a. •[NCOMPT] Camí¹ estret format pel pas habitual de persones, d'animals, de vehicles o d'aigua. —*Quan seràs davant per davant de la Coveta del Monjo,*

trenca cap al caminal del Calvari, per dalt l'ermita que hi ha al capdamunt del poble. No t'oblides llavors de fer el senyal de la creu. (Llegenda del Palleter, 1976: 216, 9).

- 2b. •[NCOMPT] Corriol¹. *Davant la porta del mas hi havia un bell caminal de nogueres que menava a la fonteta de la cova, l'insignificant ullal que feia tan gran paper en aquelles altures. (Sense la terra promesa, 1991: 249, 13).*

camp m. (416)

- 1a. [NCOMPT] Terreny extens i pla conreable situat fora dels nuclis habitats. ⇒ *feines del ~. [...] algun esponerós taronger rodejat de camps de blat onejant i ros com una galta de fadrina; [...]. (Abella, 1976: 101, 6).*
- 1b. [NCOMPT] Terreny extens i pla, amb o sense bosc i no edificat, situat fora dels nuclis habitats. [...] *en el seu viatge no feia altre que caminar de dia, menjar pel camp de la seua berena i descansar de nit en algun hostalet de camí, [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 64, 5).*
2. [NINCOMPT] Zona de població poc densa i esparsa, amb una economia bàsicament agrícola. ⇒ *la vida del ~, gent del ~, home del ~. Jo encara tenia plena confiança en l'home del camp, en el bracer, és clar. (Temps de batuda, 1991: 163, 21).*
- 3a. [NCOMPT] Zona on es lliura una batalla, un combat o un duel. ⇒ *~ de batalla. Tronava un canó, llüien rellamps sinistres per un fòrum en tenebra, al darrere d'un escenari que simulava un paisatge desolat: el camp de batalla del Marne. (Sense la terra promesa, 1991: 408, 13).*
- 3b. [NCOMPT] Terreny delimitat destinat a exercicis militars. *Pensàvem fer la volta i tornar a Cassana pel nord, per l'altra carretera, la que, llavors, des del poble menava al camp provisional d'aviació. (Enllà de l'horitzó, 1991: 339, 5).*
- 4a. [NCOMPT] Conjunt d'instal·lacions on per motius polítics són confinades persones i obligades a restar-hi contra la seua voluntat. ⇒ *~ de concentració, ~ de treball. ¿I si estava detingut, pel que fos, en una presó, en un camp de treball, sense que li permetessen escriure, abandonat? (La idea de l'emigrant, 1982: 297, 9).*

- 4b. [NCOMPT] Conjunt d'instal·lacions destinades a acollir un conjunt de persones per protegir-les. ⇒ ~ *de refugiats*. *S'hi havia parlat dels camps de refugiats a França, on els republicans fugitius eren tractats com a bèsties, quasi sense aliments, quasi sense recer, vora les platges, voltats de filferrades amb pues.* (*Enllà de l'horitzó*, 495, 21).
- 5a. [NINCOMPT] Realitat delimitada per l'abast d'una cultura, d'una activitat, d'un centre o d'un període de temps. [...] *l'agricultura semblava espolsar-se de damunt de mica en mica la rutina secular que la paralitzava i entrar en el camp del progrés i la ciència.* (*Temps de batuda*, 1991: 26, 11).
- 5b. •[NINCOMPT] Conjunt d'aspectes socials, d'un estat o d'un sentiment que condicionen la vida d'una persona. *Aquest era certament camp propici per a la xafarderia, puix que, contràriament, li hauria repugnat una conversa com aquella.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 382, 21).
6. •[NINCOMPT] Conjunt d'activitats agrícoles i ramaderes. ⇒ *treball del ~*. *¡Allà hi havia la veritat rude i primigènia de la vida de la humanitat: la veritat del camp, de l'antiquíssima agricultura, mare nostra!* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 288, 30).
7. •[NINCOMPT] Rodalia planera d'una ciutat (topònim). [...] *guaitava ella per un finestral la plana i formosa terra del camp de Morvedre i ho feia amb ulls que a penes si veien cap altra cosa que els seus propis pensaments i les pròpies tristes imaginacions.* (*El patge Saguntí*, 1975: 247, 4).
- 8a. [NCOMPT] Grup de persones reunides al voltant d'un cap o d'una idea política per fer una acció comuna violenta. *És natural: és el partit dels obrers, però també el dels bracers del camp; és l'únic que s'ha preocupat de la redempció del camperol, del qui més ha patit.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 149, 20).
- 8b. [NCOMPT] Grup de persones que comparteixen i defensen una mateixa opinió, una mateixa línia de conducta o uns mateixos interessos. [...] *i comentà amb detalls que jo desconeixia en part, les dures i espantoses represàlies que s'esdevenien en tots dos camps: el blanc i el roig: [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 273, 15).

9. •[NCOMPT] Meitat del terreny de joc corresponent a un dels dos equips que juguen. [...] *havia fet moltes amigues de les que abans mirava ella amb reserves i com de camp contrari, ja que eren mullers o germanes o filles d'elements socialistes i anarquistes, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 587, 18).*

LOCUCIONS

a camp ras *loc. adv.* 1. A l'aire lliure i sense cap tipus de protecció. *La tropa, sense dir-nos-ho ningú, isquérem a camp ras, pegant crits de joia -la Gloriosa, la Gloriosa, visca! (Enllà de l'horitzó, 1991: 85, 3).*

camp a través *loc. adv.* 1. Travessant llocs despoblats sense seguir cap camí. *Ningú no va saber mai on anà a raure; però Jeroni creia, cert i veritat, que, camp a través, duia la seguida de Castalla i anava a fer la raó que li havien encomanat. (Peret, 1976: 284, 16).*

•**de camp** *loc. adj.* 1. Investigació, que es realitza en el terreny de l'objecte estudiat. [...] *per més hibridacions i evolucions que li feren fer amb treballs de camp i laboratori, la seua adaptació era més que difícil: [...]. (Temps de batuda, 1991: 26, 14).*

campaneta *f.* (1)

1. [NCOMPT] Flor d'una planta herbàcia de corol·la acampanada. [...] *sobretot, hi havia trossos on la xara era un tapís de tomanyí ple de campanetes blaves, porpra i violeta. (El rei Astoret, 1975: 321, 14).*

campànula *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Campanula* sp) Planta de la família de les campanulàcies¹, amb les flors en forma de campana, generalment blaves. [...] *pels marges i les ribes cridaven els seus colorins les campànules, les roselles, els timons, la pelosella, i devien brunzir-hi les abelles i els abegots per mils de milenars. (Enllà de l'horitzó, 1991: 228, 28).*

campanulàcia *f.*

1. [NINCOMPT_{pI}] Família de plantes dicotiledònies, herbàcies, distribuïdes per les zones temperades de l'hemisferi nord, les flors de les quals tenen forma de campana.

camperol *adj.* (34)

- 1a. Característic del camp². ⇒ *vida camperola*. [...] *viure una vida senzilla, amerar-se de sol i aire enmig dels seus horts i els seus guarets, i continuar així la tradició camperola de la família, [...].* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 78, 18).
- 1b. Algú, del camp². *Van preguntar també a gent camperola que anaren trobant, per on eixirien de la foia aquella, i els assenyalaren un suau coll, a la part de llevant, que es deia la Canal.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 136, 7).

camperol *m., f.* (99)

1. [NCOMPT] Llaurador¹. *Don Joan passà, per una altra porta, en una ampla cuina on hi havia molta gent —traginers, comerciants, camperols, pescadors— tots rodant una gran taula i disposant-se a sopar.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 327, 22).
2. •[NCOMPT] Llaurador². *Basilía s'embruixà amb el timbre de la seua veu, amb els seus gestos espontanis, interessants, que no eren ja de camperol rústec.* (*La idea de l'emigrant*, 1982, 218, 15).

campestre *adj.* (14)

1. Característic del camp^{1b}. *Començà a parlar-li animadament de projectes per a l'esdevenidor; concretament, de la reforma de la mansió campestre més bella que posseïa: l'antic castell en les Highlands.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 381, 8).
2. Camperol^{1a}. *Tots dos duïen un cabrit al be; era com en un quadro campestre i ingenu de Joaquim Sunyer.* (*Temps de batuda*, 1991: 112, 28).
3. Gènere literari, de temàtica rural. *Copsava, doncs, millor encara que abans, la força mil·lenària d'aquella poesia campestre que aleshores encara havia sofert pocs canvis essencials en vint centúries: [...].* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 288, 19).
4. Excursió o passejada, pel camp^{1b}. *Aleix venia a descansar i sols feia algun petit passeig campestre en companyia d'Adolf o de don Macià o anaven tots tres*

plegats a estirar les cames pel poble o per les seues engires. (L'ambició d'Aleix, 1982: 184, 12).

canal *m., f.* (13)

1. [NCOMPT_{masc_fem}] Estructura artificial tubular dissenyada per fer circular un fluid o un objecte en el seu interior. *Bernat —que així deien al moliner— va eixir al punt cap a la bassa de darrere el molí i va anar on l'aigua queia per un canal dins els calaixons de la roda que el movia. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 269, 12).*
2. •[NCOMPT_{fem}] Plana llarga i estreta entre dues serralades. *Havia de continuar donant la cara al migdia; passaria la canal, deixaria a la dreta un poble amb dos castellets i travessaria una ampla foia. No calia que tocàs poble. (El rei Astoret, 1975: 319, 5).*

canalís *m.* (6)

1. [NCOMPT] Depressió, llarga i estreta, de fons arenós o fangós en el fons rocós del mar, d'un riu, etc. (DIEC2). *Allò s'esdevenia en un punt on, vora el fons del canalís, no lluny del camí de ferradura [...]. (El dimoni fumador, 1975: 212, 9).*

cànem *m.* (7)

- 1a. [NCOMPT] (*Cannabis sativa*) Planta anual dioica de la família de les cannabàcies, de fulles palmatisectes, originària d'Àsia central i cultivada extensament per obtenir-ne les fulles i les llavors.
- 1b. [NMASS] Matèria tèxtil extreta del cànem^{1a}.
- 1c. [NMASS] Teixit de cànem^{1b}. ⇒ *corda de ~. Però aquesta volta no duia una ganiveta, perquè no volia veure més sang, sinó una gran taleca de tela gruixuda i un bon cordell de cànem. (Peret, 1975: 291, 24).*

caní *adj.* (3)

1. •Tret físic o atribut, que recorda el dels gossos. *Vora al taüt, plorosos, muntaven una llarga i inalterable custòdia l'administrador de la difunta, home vellíssim, estampa de la més canina i dolça fidelitat, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 3, 5).*

canilla *f.*

1. [NCOMPT] Conjunt de gossos que cacen junts.

cant *m.* (32)

1. Acció o efecte de cantar^{2a}. ⇒ ~ *dels ocells*. [...] *el príncep s'entretenia sentint el cant rull dels verderols, el violinet dolcíssim de les cadernereres i els xiulets alegres i precipitats de les oronetes; [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 128, 25).*
2. [NCOMPT] Composició poètica destinada a ésser cantada^{1b}. *Cadascun va anar dient la seua, llevat Videt que es va conformar a dir "Huum!" amb la seua veu dolça i engolada, de cant gregorià. (Temps de batuda, 1991: 365, 13).*
3. [NINCOMPT] Art de cantar^{1a}. [...] *i una exquisida disposició per al cant i la dansa, han col·locat en un dels llocs artístics més eminents de la companyia del Royal. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 367, 1).*
4. [NINCOMPT] Soroll característic d'un objecte en moviment. *Les rodes feien un cant monòton de viatge i aventura, un rong-rong interminable, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 77, 4)*

cantador *adj.* (3)

1. Pollastre, que canta^{2a}. *Damunt d'aquesta posen una estaca i hi lliguen d'una pota l'esbellussat i cantador pollastret. (Història d'un mig pollastre, 1976: 433, 13).*
2. Alguna cosa, que canta^{3b}. *La jove, tota diligent, es renta la seua fina cara en la cantadora aigua de la font; [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 144, 27).*

cantal *m.* (38)

1. [NCOMPT] Pedra^{1a}. *Adolfet, amb cantals i el raor de la berena, els el va partir: les potes de darrere i la renyonada, per al llop; el lleu i les menúncies, per al falcó; el costellam, per al gos, i el cap, per a la formiga. (El gegant del Romani, 1975: 228, 2).*

•cantalar m. (3)

1. [NCOMPT] Gran quantitat de cantals¹ escampats en un indret (DCVB, DNV). [...] *Maria-Júlia l'esperava a unes deu passes, baix, enmig de la senda, vora un petit cantalar d'un dels darrers bancals que s'enfilaven coster amunt. (Sense la terra promesa, 1991: 158, 28).*

cantar v. (121)

- 1a. *intr.* Algú, proferir sons amb inflexions musicals o modulacions melodioses de la veu. *De totes bandes sorgien homes mal vestits, endormiscats, i parlaven amb una veu melosa, dolçatxa, com si cantassen. (La idea de l'emigrant, 1982: 241, 17).*
- 1b. *tr.* Algú, produir per mitjà de la veu els sons i la lletra d'una composició musical. *Uns dies després embarcava, i, com els seus camarades, reia amb forçada alegria i cantava himnes patriòtics, mentre que el navili s'allunyava seré en la blavor de les aigües. (Sense la terra promesa, 1991: 126, 24).*
- 2a. *intr.* Un ocell, emetre la seua veu. [...] *no cantava ni un ocell, i les ombres dels penyals informes que l'acollien s'allargassaven com un presagi de tenebra. (L'amor de les tres taronges, 1976: 141, 5).*
- 2b. *intr.* Un grill o una cigala, produir un so característic posant en vibració certes membranes o fregant l'una amb l'altra les ales de davant. [...] *cantaven ocultes les petites cigales muntanyeses en algun pinatell assedegat suspès sobre el buit; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 211, 1).*
- 3a. **intr.* L'aire o el vent, produir un soroll característic. *El ventijol cantava suaument en els cóps dels pins; [...]. (Temps de batuda, 1991: 91, 29).*
- 3b. *intr.* L'aigua, una font o un objecte inanimat en moviment, produir un soroll característic. *"No isquem de casa, que avui no canta alegre el martell del ferrer". (El ferrer de Bèlgida, 1975: 186, 3).*

LOCUCIONS

•**cantar la gallina** *loc. verb.* 1. Algú, confessar un fracàs (DCVB). "S'ha perdut i per no cridar i cantar la gallina, capaç serà de matar-se", pensàvem. (Contalles de la boira, 1982: 334, 29).

•**més prompte/en més poc que canta un gall** *loc. adv.* 1. En molt poc temps. Però ell, colp ací, espasada allà, en despatxà tres o quatre cap a l'altre món en més poc que canta un gall. (Don Joan de la Panarra, 1976: 348, 20).

•**no cantar-se'n gall ni gallina** *loc. verb.* 1. Haver-se acabat una cosa o algú. I allí ja no se'n cantà ni gall ni gallina, ni alenà res en tota la santa nit, ni en l'altra ni en l'altra, ni en milanta nits que haguessen vingut. (Els guants de la felicitat, 1975: 146, 20).

veu cantant *loc. nom.* 1. Vegeu *veu f.*

cantera *f.* (17)

1. [NCOMPT] Pedra grossa. *Es van asseure, cadascun en una cantera de les que rutlen fins a la vora del camí.* (El dimoni fumador, 1975: 210, 15).

canya *f.* (23)

- 1a. [NCOMPT] Planta perenne de la família de les gramínies, de tija plena i robusta, fulles amples i flors agrupades en panícula.
- 1b. [NCOMPT] Tija llenyosa i fistulosa, amb nusos ben marcats, de la canya^{1a} i altres gramínies. *Duia un arc molt gran, i en compte de fletxes, unes grandíssimes porres o torxes apagades, amb grans mànecs de grossa canya.* (El Castell del Sol, 1975; 115, 7).
2. [NCOMPT] Part prima i llarga de les extremitats dels equins. [...] *s'atrevia a agafar els ramals i menar la volta de les cavalleries i fins a esperonar-les amb alguna picada de la canya llarga; [...].* (Temps de batuda, 1991: 198, 26).
3. [NCOMPT] Mànec del timó d'una nau. *Don Macià es llançà com un llop a la canya i governà de bell nou l'embarcació, restablí la bona marxa i es posà en posició favorable.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 67, 10).

LOCUCIONS

com a canyes* *loc. adj.* 1. Algú o una extremitat molt prima. [...] *s'ompliren de carn jove i ferma les seues eixutes canelles i els seus braços com a canyes, i es tornà en pocs*

minuts una dona d'una vintena d'anys i de l'estatura, [...] (L'amor de les tres taronges, 1976: 147, 31).

com una canya de marge* *loc. adj.* 1. Algú alt i prim. *Jo era alta i esvelta com una canya de marge, i feia goig com en fas tu; però molt joveniua em posaren a brodar, vinga de brodar, ¡i ja veus, de tant abaixar el cap al teler, com he parat! (Les animetes, 1976: 278, 13).*

com una canya d'haure ametles* *loc. adj.* 1. Vegeu *com una canya de marge*¹ *loc. adv.* *La vella, canosa, ullexpressiva, flaca i alta com una canya d'haure ametles, es posà drete i va observar: [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 147, 31).*

•no juguem amb canyes que ens farem tallets refrany. 1. Si ens posem en perill correm el risc de fer-nos mal (DCVB). *No juguem amb canyes que ens farem tallets! (L'envejós d'Alcalà, 1975: 175, 9).*

pareix una canya d'haure nius* *loc. verb.* 1. Vegeu *com una canya de marge*¹ *loc. adv.* —*La parella no m'agrada: pareix una canya d'haure nius. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 156, 16).*

canyada *f.* (3)

1. [NCOMPT] Colp de canya^{1b}. *Si és serp, li espolses canyada i la baldaràs a l'acte; si és porc, estira-li la cua i se n'anirà corrents, i si per cas fos el Mal Enemic... (El gegant del Romani, 1975: 227, 1).*
2. •[NCOMPT] Canyar¹. *Era a l'altra banda de la canyadeta quasi sense canyes que al fons formava un regall, quasi una rambleta pel llit de codisses que cobrien el sol i pels baladres verinosos que hi brollaven de tant en tant. (Enllà de l'horitzó, 1991: 369, 4).*

canyamel *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Saccharum officinarum*) Planta de la família de les gramínies de la qual s'extreu el sucre. *Era un blocaus miserable entre plataners i palmeres, fet de troncs, de canyots de canyamel, de lloses i llandes. (Sense la terra promesa, 1991: 458, 18).*

canyar m. (6)

1. [NCOMPT] Lloc poblat de canyes^{1a}. *Ella, en les escapades que fèiem pels voltants de la masada -canyars, dotades de conreus, vinyars alts i frondosos [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 261, 11). (Allà hi havia un petit hort amb un canyaret, uns rosers i dos o tres palmeres escafides). (Sense la terra promesa, 1991: 101, 9).*

canyaret m. (1)

1. Vegeu *canyar m.*

canyís m. (2)

- 1a. [NCOMPT] Teixit de canyes^{1b} o de vímet^{1a} reforçat amb bastons travessers. *Hi van trobar el Mingarro lligant canyissos, utilitzant hàbilment sedosos esparts en els planters i en els empelts, "torbant-se" -com deia ell- en mil feinetes de l'horta treballosa i complicada; [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 189, 30).*
- 1b. •[NCOMPT] Canyís^{1a} que cobreix les bigues d'un sostre. *Tot el cadamunt presentava un aspecte descurat, polsós, amb treginats plens de goteres, gerres velles i inveteradament brutes, canyissos que cedien, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 18, 28).*
2. [NCOMPT] (*Phragmites communis*) Planta perenne de la família de les gramínies, de tija alta i esvelta, no gaire llenyosa, amb fulles llargues i amples i espigues superiors d'aspecte sedós.

canyot m. (7)

1. •[NCOMPT] Canya^{1b} de la dacsà^{1a}. *Dels horts de llimoners i magraners i alts panissars amb canyots com a arbres i hortalisses fecundes, eixia una bafarada torbadora i excitant. (L'ambició d'Aleix, 1982: 58, 9).*
2. [NCOMPT] Canyís². *[...] hi havia pertot homes i dones (elles amb la cara tapada) arreplegant canyots, o herba alfals, o llaurant tranquil·lament... (El darrer consell, 1976: 373, 21).*

cap m.

LOCUCIONS

Cap d'any *loc. nom.* 1. Primer dia de l'any. *Recordava que, a la meua tornada de Cassana la vespra de Cap d'Any, quan entrí a la pensió i em va veure la Càndida, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 452, 7).*

capó *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Pollastre¹ castrat de petit per engreixar-lo. *El gegant es va cruspí set llebres, un cabrit i dos parells de capons rossats, com si no menjàs res del món; Adolfet no va passar d'una perdiu en salsa, pa, dolços, fruita i una copa de vi. (El gegant del Romani, 1975: 222, 12).*

capoll *m.* (1)

1. [NCOMPT] Gemma² d'una flor, d'una planta o d'un arbre abans d'obrir-se. [...] *les flors i capolls també cobrien la sagrada mesa excepte en el lloc de l'ara, i s'escampaven com un torrent de colors varis i fragàncies tènues fins els graons que pujaven al replà de la celebració, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 129, 22).*

capvespral *adj.* (2)

1. •Que s'esdevé durant el capvespre¹. [...] *algun penjoll de boira capvespral que començava a quallar-se per la fresca en les més altes carenes i pics propers; [...]. (Temps de batuda, 1991: 202, 20).*

capvespre *m.* (53)

1. [NCOMPT] Part del dia que va des de la posta del sol fins que es fa de nit. *L'endemà a mitjan vesprada, la senda es ficà entre dues llargues muntanyes, i, al capvespre, arribà la donzella en un lloc on aquelles s'ajuntaven i el camí travessava un estret de penyes altes i llises que formaven dos tarussos impracticables. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 377, 4).*

cara *f.*

LOCUCIONS

•**cara de magranetes agres** *loc. adj.* 1. Cara, que expressa una actitud desagradable (DNV). [...] *i la dona muntada, gest altívol, cara de magranetes agres, sense girar la*

cara a aquell Benigànim animadíssim i fester que encara els obsequiava, de lluny, amb un brandament sorollós de campanes. (El pollastre de festes, 1976: 394, 23).

•**fer cara de gos de barraca** *loc. verb.* 1. Vegeu *fer v.*

fer cara de mussol* *loc. adj.* 1. Vegeu *fer v.*

carabassa *f.* (4)

1. [NCOMPT] Fruit de la carabassera¹, gros i irregularment arredonit, d'escorça dura i polpa carnosa comestible, que es menja cuinat.
2. [NCOMPT_{sing_pl}] Fet de rebutjar un requeriment amorós.—*És que ha corregut la dienda que la princesa més bonica de totes, la que s'anomena Rosa Darrerina, li ha donat un afrontós carabassot... (Esclafamuntanyes, 1976: 71, 21).*

LOCUCIONS

•**carabassa de quaranta dies** *loc. nom.* 1. Carabassa¹ petita i llarga, de color verd i vermellós que madura pel juny (DCVB). *¡Prompte els donaré a tastar unes carabassetes de quaranta dies, la cosa bona! (Temps de batuda, 1991: 80, 29).*

carabassat *m.* (1)

1. [NMASS] Confitura de carabassa^{1a}. *Hi ha allà tota mena de menges delitoses: dolços de tota classe... el carabassat alficossenc, el torró de Xixona, els pastissos d'ametla, les ametles ensucrades d'Alcoi, el padou de Castalla... (La rabosa i el corb, 1976: 421, 23).*

carabassera *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Cucurbita* sp) Planta de gran port, hispida, de tija ajaguda, fulles lobulades i flors unisexuals, grogues, campanulades, d'origen americà, que es cultiva pels seus fruits, les carabasses¹. [...] *i veu que les fulles del seu pebre, de les carabasseres i de la dacsà s'havien tornat secalloses, rotllades i fetes una polseguera, [...]. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 170, 2).*

carabassot m. (1)

1. [NCOMPT] Persona molt poc intel·ligent. —*Per aquesta —va seguir impàvid aquell carabassot—, que queda citat davant del senyor Batle reial d'Alcoi. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 306, 6).*

carada f. (6)

1. [NCOMPT] Superfície extensa d'un cos. [...] *dues hores més avant de Planisses, ja en les carades de la serra que miren a migjorn, prop del terme d'Agost. (Contalles de la boira, 1982: 341, 25).*

caragol m. (6)

1. [NCOMPT] Mol·lusc de closca en forma d'espiral, peu carnós i allargat i tentacles mòbils al cap. —*Quina promesa ni quina banya de caragol! —escrifassà Roseta—. (Abella, 1976: 106, 10).*

cara-sol m. (8)

1. [NCOMPT] Solell¹ en un elevació del terreny o edifici. [...] *anaren pujant fins que feren cap a una petita casa situada en un cara-sol i vora dos xops gegantins, un a cada costat. (La mestra i el manyà, 1975: 399, 23).*

carbó m. (42)

1. [NMASS] Substància combustible, sòlida, lleugera i negra d'origen principalment vegetal i composta essencialment de carboni. *Les tals porres eren d'una mescla de resina, sofre i carbó de bedoll —un secret de l'orient que ells havien percaçat. (El Castell del Sol, 1975: 115, 8).*
2. •[NCOMPT] Brasa apagada. *Damunt la fusta no hi havia més que uns quants carbons apagats. (L'albarder de Cocentina, 1976: 169, 24).*

carbonada f. (1)

1. •[NCOMPT] Època de carbonejar¹. *Cas de sortir-los bé l'operació de frau, tot allò eren beneficis nets, i, al llarg de la carbonada, podia repetir-se algunes vegades. (Sense la terra promesa, 1991: 113, 31).*

•**carbonejada** *f.* (1)

1. [NCOMPT] Acció de carbonejar¹. *Per desgràcia, açò no són les carbonejades de les Gatoses, és a dir, un afer d'homenies. (Sense la terra promesa, 1991: 21, 2)*

carbonejar *v.* (1)

1. *tr.* Convertir en carbó un tros de fusta, un arbre o un bosc. *Una volta arribats a la masia ben abans de les dotze, descansaren i empengueren a peu el camí del bosc on carbonejaven, que era a trasposta i un bon tros lluny de la casa. (Sense la terra promesa, 1991: 88, 19).*

carboner *m., f.* (27)

1. [NCOMPT] Persona que fa carbó¹. [...] *la qual lluïa una cabellera tan negra i brillant com aquell carbó que baixaven els carboners de la Covalta; [...]. (La mestra i el manyà, 1975: 388, 4).*

carbonera *f.* (24)

1. [NCOMPT] Pila de fusta tapada amb llenya verda, herba i terra, construïda per obtenir carbó¹ mitjançant la combustió lenta de la fusta. *Tres carboneres, sense saber com ni com no, havien pres massa aire per esfondrament d'alguns fumerals. (Sense la terra promesa, 1991: 87, 15).*

card *m.* (4)

1. [NCOMPT] Nom que s'aplica genèricament a diverses plantes herbàcies de diferents gèneres de les famílies de les compostes, les umbel·líferes i les dipsacàcies, de fulles, i sovint també tiges i bràctees, espinoses. *Dins era tot erm i ple d'espinals i cards. (El Castell del Sol, 1975: 106, 16).*

LOCUCIONS

card blanc *loc. nom.* 1. (*Galactites tomentosa*) Planta herbàcia de la família de les compostes, de tiges tomentoses blanques, fulles verdes i espinoses amb els nervis tacats de blanc i capítols purpuris, pròpia de les vores dels camins i indrets incultes de les terres mediterrànies marítimes. *Florenci coneixia l'herba sanguinària dita també cua de gat, l'herbeta de la sang, que evita la feridura, la camamil·la diurètica i estomacal,*

l'arnica per a les contusions, el card blanc per al mal de pedra... (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 23).

cardinxa f. (1)

1. [NCOMPT] (*Dipsacus silvestris*) Card¹ de la família de les dipsacàcies, de fulles lanceolades, oposades i connates i capítols oblongs, eriçats d'esquames punxents i envoltats de llargues bràctees linears, amb les flors violàcies, propi d'ambients ruderals humits. *Després ompliren la cistella de cardinxes i brots d'espinal. (El Castell del Sol, 1975: 107, 13).*

carena f. (184)

1. [NCOMPT] Part superior d'una muntanya o d'una serralada que separa els dos vessants. ⇒ *travessar la ~, saltar la ~. I així, a bon pas, passat migjorn havien saltat la carena que feia de partió entre els regnes veïns, i entraven emocionadament en el de la Terra Blanca. (El príncep desmemoriat, 1976: 182, 9).*
2. •[NCOMPT] Part superior d'un cos acabada en aresta, formant dos vessants. *A l'esquerra, en totes les carenes dels bancals, s'alçaven uns garrofers com a esglésies, ombrosos sota la lluna, plens de silenciosos ocells aixoplugats. (El jugador de Petrer, 1976: 209, 8).*

•carraixet m. (2)

1. [NCOMPT] Vent suau i gelat (DCVB, DNV). *No els molestaran humitats malsanes ni carraixets glacials per badalls de portes i finestres; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 568, 7).*

LOCUCIONS

fer carraix* *loc. verb.* 1. Bufar, vent suau i gelat. *-Tanca, tanca la porta, que fa carraix -va dir-li Gertrudis per tota salutació quan la noia entrava en la saleta del dalt. (Sense la terra promesa, 1991: 568, 7).*

carrasca f. (99) > alzina

- 1a. [NCOMPT] (*Quercus ilex*) Arbre amb les fulles d'un color verd fosc, de fusta dura i resistent i que produeix aglans com a fruit. *Tria un rodal pelat i entre*

penyes; m'agafa uns quants secalls de pi i de carrasca, i, amb esca, esclavó i pedra foguera, fa un foc enmig de quatre codols. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 33, 21).

- 1b. •[NMASS] Fusta de carrasca^{1a}. *Jo m'havia fixat bé que era sostinguda per dos rústecs golfos i que es tancava amb una robusta barra de carrasca polida ficada en un profund forat en la paret. (Temps de batuda, 1991: 367, 15).*

•carrís m. (3)

1. [NCOMPT] (*Phragmites communis*) Canyís². *L'horta de Vicenta-Maria, que estava conreada i bledana com un jardí, va ser arrablada per una forta avinguda d'aigua, de llot, de canyes i carrissos i de pedres codisses... (El darrer consell, 1976: 370, 12).*

•carrissar m. (3)

1. [NCOMPT] Lloc poblat de carrissos¹ (DCVB, DNV). *En un bell en sec cuità a veure què passava allí dins el carrissar i l'arbreda, i és cert que se li esborrà de la imaginació en aquell moment el plet d'Alcoi i tot el que li semblava. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 304, 9).*

carxofa f. (4)

1. [NCOMPT] Inflorescència comestible de la carxofera¹, coberta de bràctees imbricades i carneses a la base.
2. [NCOMPT] Llaç o floc en forma de carxofa¹ (DIEC2). [...] *també es va arreglar els cabells en una grossa carxofa darrere el tò. (Abella, 1976: 108, 12).*

LOCUCIONS

•amb diners carxofes... *refrany* 1. Qui té diners té molts avantatges (DCVB, DNV). *-Si no estaràs sol. Tens la dona i els fills. ¡I amb diners, carxofes! Mulers, llauradors, pastorets... de tot tindràs quan ho necessites. (La idea de l'emigrant, 1982: 266, 25).*

carxofar m. (1)

1. [NCOMPT] Camp plantat de carxoferes¹ (DIEC2). *Al lluny s'albirava ja el Miquelet de la Seu, borrós enmig la boirina que pujava dels carxofars i els dacsars; [...]. (Abella, 1976: 108, 12).*

carxofera f.

1. [NCOMPT] (*Cynara Scolymus*) Herba amb una roseta basal de grans fulles molt dividides i de flors tubuloses de color blau violaci, cultivada per les seues inflorescències en capítol, grans, carnoses i comestibles.

cascada f. (3)

1. [NCOMPT] Caiguda d'un corrent d'aigua per un precipici. *Tanmateix, la bonior que feien totes dues cascades els arribava com un tro continuat més o menys apagat per les distàncies respectives. (L'ambició d'Aleix, 1982: 83, 27).*

cascall f. (9)

- 1a. [NCOMPT] (*Papaver somniferum*) Planta anual de la família de les papaveràcies, cultivada, de fulles dentades, grans flors blanques, rosades o violades i fruit en grossa càpsula ovoide, que conté nombroses petites llavors d'ús culinari i medicinal, de la qual s'extreu l'opi.
- 1b. •[NMASS] Substància extreta del cascall^{1a}. *I després li feren la tasseta de tomanyí, ben adobada amb quatre cullerades del bullitori de cascall i dragontina. (El rei Astoret, 1975: 336, 15).*

cascavellic m.

1. [NCOMPT] Pruna¹ petita i redona de color purpuri (DIEC2).

cascavelliquer m. (1)

1. [NCOMPT] Prunera¹ d'una varietat que produeix cascavellics¹ (DIEC2). *I el jove agafà un verduc de cascavelliquer, i li pegà tal batussa que, de poc de poc, no li deixa sanes ni les dues corretges de pell de l'esquena, [...] (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 268, 12).*

castanya f. (3)

- 1a. [NCOMPT] Fruit del castanyer¹, redó, recobert d'un embolcall coriàci verd molt espinós, que conté d'una a tres llavors comestibles.
- 1b. [NCOMPT] Llavor comestible de l'interior de la castanya^{1a}, en forma de cor, de pell coriàcia de color marró vermellós, dolça farinosa. *Ací a l'armari tinc*

castanyes torrades; per si en volen els xicons. (Sense la terra promesa, 1991: 469, 2).

castanyer m. (1)

1. [NCOMPT] (*Castanea sativa*) Arbre alt i corpulent, de capçada ampla i frondosa, fulles grosses, lanceolades i serrades i fruit redó i espinós, que conté d'una a tres llavors comestibles. *Eren prop d'onze, segons marcava el sol, i ells estaven rendits de la feina; així, que es van asseure, vora el camp, en una bella ombra de castanyer. (El Castell del Sol, 1975: 106, 18).*

castell m.

LOCUCIONS

•**castells en l'aire** *loc. nom.* 1. Projecte mancat de solidesa. *Vicent va descansar davall aquella carrasca grossa que va aixoplugar la dissortada Teresa. I allà va seguir bastint castells en l'aire. (La idea de l'emigrant, 1982: 267, 23).*

cau m. (18)

- 1a. [NCOMPT] Forat on s'amaga i cria un animal salvatge de mida petita. *La teulada es va posar a degotar in crescendo, i les gotes foradaven la neu al llarg del peu de les parets com si hi traçassen negres caus de formigues. (L'ambició d'Aleix, 1982: 124, 29).*
- 1b. [NCOMPT] Refugi d'un animal salvatge. *Prompte arriba a un espés alzinar, en una serra tota plena de caus. I d'un dels més grans li ix la rabosa, els ulls de la qual rellampeguen de veure una tan bona berena com se li presentava. (Història d'un mig pollastre, 1076: 430, 27).*
2. [NCOMPT] Amagatall d'un malfactor o d'algú menyspreable. [...] *van traure violentament dels seus caus aquells agents de l'enemic, i sense contemplacions, gairebé a culatades, els ficaren als vehicles cel·lulars. (Enllà de l'horitzó, 1991: 406, 17).*

LOCUCIONS

•**a cau d'orella** *loc. adv.* 1. Dir alguna cosa a algú acostant-li els llavis a l'orella i en veu molt baixa. [...] —advertí fogosament Muntalt a la seua bella muller, però en veu baixa i a cau d'orelleta. (*Les animetes*, 1976: 278, 10).

eixir del cau* *loc. verb.* 1. Vegeu *eixir v.*

cavall m. (282)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Mamífer domèstic, gros, de cap allargat i orelles petites, cua i crinera amb pèls llargs i abundants, emprat com a animal de sella, de tir i de càrrega. ⇒ ~ *salvatge* // *el ~ renillar* // *esperonar un ~*. [...] *i el batle en persona s'encarregà de deixar el cavall a Joan-Antoni, tot pregant-li alhora que, tan prompte com hagués sopat, que se n'anàs corrents a dur aquells animals que havia esmentat.* (*Joan-Antoni i els torpalls*, 230, 28).
2. •[NCOMPT] Unitat de potència equivalent a 735, 4 watts. [...] *tenia dos arbres i un motor de més de 1500 cavalls... Em semblà una barbaritat, però sí: van dir-me mil cinc-cents cavalls de força.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 535, 17).
3. •[NCOMPT] Figura que representa un cavall¹. *Girau, jugant pel palau o pels seus extensos jardins, perdia amb facilitat els cavallets de joguina o la baldufa i la llença o una petita ballesta d'ivori que tenia per a llançar diminutes fletxes.* (*El príncep desmemoriat*, 1976: 174, 11).

LOCUCIONS

•**a cavall** *loc. adj.* 1. Muntant a cavall. *Al capvespre es va presentar l'àrbitre, el rei de Tortosa, en un luxós carruatge i voltat d'un curt seguici de cortesans i homes d'armes a cavall.* (*El Castell del Sol*, 1975: 82, 20).

a cavall *loc. adv.* 1. Desplaçar-se o lluitar muntant a cavall. ⇒ *anar a ~*. —*D'ací al castell, tardareu poc més d'una hora, si aneu a cavall.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 334, 12).

a cavall de *loc. prep.* 1. Muntant una muntura. —*Jo no tinc por; porte la fona, i d'una fonada li bade el cap al qui es pose per davant. A més, aniré a cavall del ruc.* (*Nabet*, 1976: 359, 10). 2. Situat sobre un objecte allargat, algú, un animal, una part del cos o una branca cama ací cama allà. [...] *en les corregudes de la Rosa a cavall de la vaqueta, creien veure confirmades les advertències del fill del soterrador d'Otos.* (*El pollastre de*

festes, 1976: 407, 1). 3. Entre dos llocs. *Sí, anirien, tots dos, al poble d'ella, a Confrides, que és dins, dalt, a cavall del trencament que separa la Serrella -la de les crestes dentudes i dilatades- del cetaci immens i escapçat de l'Aitana. (L'ambició d'Aleix, 1982: 48, 18).*

cavalla f. (1)

- 1a. [NCOMPT] (*Scomber scombrus*) Peix¹ de la família dels escòmbrids, fusiforme, de 30 a 40 centímetres de llargada, amb el dors blau verdós marbrejat amb nombroses línies transversals, negres i sinuoses que no sobrepassen la línia lateral, els flancs i el ventre de color blanc argentat, sense taquetes grises, amb dues aletes dorsals molt separades.
- 1b. •[NMASS] Carn de cavalla^{1a}. *Saladures sí: bacallà, cavalla, bonítol, melva seca. (La idea de l'emigrant, 1982: 260, 6).*

cavallerissa f. (6)

1. [NCOMPT_{sing_pl}] Estable destinat al bestiar equí. *Ell conservava espasa, gos i cavall, aquests dos ben conreats en la canera i la cavallerissa del castell, i sempre l'acompanyaven en les seues forades. (La Mare dels Peixos, 1975: 72, 20).*

cavalló f. (9)

1. [NCOMPT] Llom de terra que queda entre dos solcs. *Amb una vareta prima que havia plegat de terra, s'entretenia, tot nerviós a foradar la terra del cavalló que tenien a la vora. (L'ambició d'Aleix, 1982: 70, 28).*
2. •[NCOMPT] Munt allargat d'objectes o de coses. [...] *en una vora de l'era, relluïa un llarg cavalló de palla trita, uniforme, tova, que exhalava una olor de plenitud, de fecunditat agrícola, evocadora dels meus temps de minyó. (Temps de batuda, 1991: 200, 18).*
3. *[NCOMPT] Carena¹. *La vall era en bona part cristiana; a l'altre costat de l'ingent cavalló de roca i bosc de l'enlairada i llarga serra del Benicadell [...]. (El darrer consell, 1976: 369, 3).*

cavar v. (25)

- 1a. *tr.* i *intr.* Remoure la terra conreada amb una eina apropiada per afavorir-ne l'aireig, el drenatge i l'adobament. -¿És igual u que a força de llaurar i cavar ha arribat a comprar-se un bancal propi, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 185, 9).
- 1b. *tr.* Cavar^{1a} la terra en una plantació o un conreu. [...] *es van posar alegrement a cavar les soques dels ceps per tal que, quan es fes gros el raïm, no s'arrossegàs per terra.* (Peret, 1976: 283, 17).
- 1c. *tr.* Cavar^{1b} el terreny en el qual s'ha plantat una planta, un fruit o una llavor.
2. *tr.* Un humà o un agent meteorològic, obrir una cavitat o una via en un terreny, en una massa de terra o en una massa de roques. [...] *ha fet marxar trenta olivarons, ha cavat un gran aljub i ha bastit una petita parada i una aigüera a fi que no se li arramble el reclot, [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 210, 17).
- *adj.* *El camí, sempre rost, feia recolzes en racons agrests, on pregons regalis cavats per les torrentades i entrebancats per enormes roques arrossegades fins allí per les aigües [...].* (Contalles de la boira, 1982: 325, 21).

LOCUCIONS

fora del cavat* *loc. adj.* 1. Vegeu *fora adv.*

cavat *adj.* (1)

1. Vegeu *cavar v.*

•**cavat** *m.* (1)

1. Vegeu *fora adv.*

caverna *f.* (3)

- 1a. [NCOMPT] Cavitat natural.—*Ací em tens —diu aquell sortint de dins una caverna fortament enllumenada.* (El llenyater de Fortaleny, 1975: 52, 4).
- 1b. [NCOMPT] Cavitat on es troben ossaments fòssils. [...] *no cercava només l'home, sinó que, com la fembra de les cavernes -més pròximes del que sembla-, anhe-*

lava la seguretat d'una confortable cova [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 412, 9).

ceba f. (9)

- 1a. [NCOMPT] Bulb comestible de la ceba^{1b}, d'olor i d'aroma característic. [...] *però amb una agulla de fer espardenyés i una caldera de bullir ceba per a les botifarres [...]. (Nabet, 1976: 368, 9).*
- 1b. [NCOMPT] (*Allium cepa*) Planta herbàcia de la família de les liliàcies, amb un únic bulb gruixut format per nombroses capes, de tiges i fulles cilíndriques fistuloses i flors blanques agrupades en una umbel·la globulosa. *Ell es va arreglar una ascètica berena: un pa moreno, una ceba i un parell de "xulles amb ulls", com deia la gent pobra a les sardines en bóta, grosses, ben premsades. (Sense la terra promesa, 1991: 189, 24).*

cedre m. (2)

1. [NCOMPT] (*Cedrus* sp) Arbre perennifoli de la família de les pinàcies, alt i robust, amb branques molt obertes, de fulles aciculars agrupades en fascicles i pinyes erectes que es desfan de la maduresa. *Abella va i va i va passejar per aquells ombrosos caminals vorejats de cedres, pins, roures i xiprers i moltes més varietats d'arbres d'adornament; [...]. (Abella, 1976: 11, 22).*

•cega f. (1)

1. [NCOMPT] Xarxa¹ de malla molt estreta, per a agafar peix petit (DCVB). *"Tira la xarxa, Jaume", m'ordenà. Jo vaig calar la cega, i al poc ja sentia que pesava... (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 12).*

cel m. (374)

1. [NINCOMPT] Espai que apareix com una volta sobre la Terra, circumscrita per l'horitzó. ⇒ ~ blau, ~ clar, ~ rogenic. *El cel era dauat de núvols violacis i morats, panxuts i grossos, que un ventet lleuger de tramuntanal espentava cap avall, cap a la mar. (Llegenda del palleter, 1976: 212, 5).*
- 2a. [NINCOMPT] Lloc on les persones amb creences religioses consideren que van a parar les ànimes dels benaventurats. *És clar que li hauria agradat que fos*

un creient practicant, i patia amorosa per si temps a venir no anava al cel.
(*Temps de batuda*, 1991: 137, 28).

- 2b. [NINCOMPT] Lloc que les persones amb creences religioses consideren com a sojorn de Déu. *Era que, sense saber com ni com no, ni si era cosa del cel —un castic— o de l'infern —una ocasió de rebombori i desgavell de passions—, [...].*
(*La Mare dels Peixos*, 1975: 63, 9).

LOCUCIONS

•**cel empedrat** *loc. nom.* 1. Cel¹ amb núvols blancs i rodons. *Carrers arruixats, temps de primeries de setembre, de cel altíssim i empedrat de tant en tant per algun nuvolet brillant i redó com la peanya d'un àngel; [...].* (*El pollastre de festes*, 1976: 388, 17).

•**al cel sia/siga/estiga** *loc. interj.* 1. Expressió que es fa servir per parlar d'una persona difunta i desitjar que descanse en pau. [...] *o com era la seua mare, que al cel siga, que veges tu quin rampell va tenir d'emparellar-se amb un home de tan lluny, [...].* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 249, 7).

davallar del cel* *loc. verb.* 1. Vegeu *davallar v.*

Déu del cel *loc. interj.* 1. Vegeu *déu m., f.*

posar el crit al cel *loc. verb.* 1. Vegeu *posar v.*

•**reina del cel** *loc. interj.* 1. Déu del cel¹ (*loc.*) (DCVB). —*Reina del cel! Passeu, passeu!... Pensava que era el meu marit.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 140, 18).

celatge *f.* (3)

1. [NCOMPT] Aspecte que presenta el cel¹ segons la disposició i els colors dels núvols. *Tanmateix, el sol romania un poc esmorteït darrere una capa lleu de celatges deixatats i groguencs, de pur aspecte de tardor.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 29, 6).

celístia *f.* (21)

1. [NINCOMPT] Claror dels estels durant la nit. [...] *al tornar-ne, els braços de sèquia, els canyars i les senderoles intricades del trajecte ja a la llum de la celístia.* (*Temps de batuda*, 1991: 20, 20).

cell m. (2)

1. [NCOMPT] Núvol¹ prim i allargassat, que es posa al cim de les muntanyes, a l'horitzó, etc. (DIEC2). [...] *el cel s'havia tapat d'un cell espès i translúcid que deixava a males penes filtrar-se una claror llunar on es desdibuixaven ombres i turons.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 397, 15).

cendra f. (22)

1. [NMASS] Residu pulverulent que resulta de la combustió completa d'un material o del cos humà. [...] *i sols en restà, damunt la fusta on seia, un petit tió fumós que aviat es tornà cendra amb el buf del vent.* (*Llegenda del palleter*, 1976: 216, 19).
2. *[NINCOMPT] Cosa, sentiment o acte apagat o destruït. *Passat un temps, ella va sentir entre les cendres de les antigues il·lusions com un tènue rebrot de nova vida.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 146, 7).
3. •[NINCOMPT] Oïdium^{1b}. [...] *com ara les vinyes, s'havien ensofrat contra la cendra i, quan caldria, les polvoritzarien amb una solució de sulfat de coure per a evitar l'avanç del mildiu.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 218, 19).
4. *[NINCOMPT] Color de cendra¹. [...] *els oliverars de la seua propietat espillejaven de canviants lluentors de cendra i plata; [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 149, 4).

cendrada f. (4)

1. [NINCOMPT] Oïdium^{1b}. *Una malesa! S'enrojaren les hortalisses, s'afollaren les olivetes, i la cendrada va fer malbé el pàmpol de la vinya i va secar els raïmets.* (*El pollastre de festes*, 1976: 401, 2).

cep m. (38)

1. [NCOMPT] Vinya^{1a} cultivada en forma baixa. —*Demà, príncep Muhammad, collireu tots els rosers i clavellineres i em plantareu tot l'hort de ceps de raïm de lleis, i en la nit me'n portareu un corbo.* (*El Castell del Sol*, 1975: 109, 2).
2. [NCOMPT] Parany² consistent en dues peces dentades semicirculars que atrapen la pota dels animals quan el trepitgen. [...] *la cara i les mans sangonoses*

d'arraps i amb una mirada acovardida com la d'una rabosa en el cep, [...].
(*Contalles de la boira*, 1982: 335, 12).

3. *[NCOMPT] Parany¹. *Amb això, jo vaig imaginar que parava un cep subtil: d'una part no lloava l'estatger -qualsevol camperol pot dur un administrador dins el cos-, i d'una altra li barrava el pas de moment, si és que sentia vel·leïtats de quedar-se de mitger de la Casa Gran.* (*Temps de batuda*, 1991: 82, 11).

LOCUCIONS

com cep fruitós* *loc. adj.* 1. Algú o alguna cosa, fèrtil. *I era la llei; recordà el salm que pronostica: Ta muller esdevindrà com cep fruitós dins el secret de ta casa.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 487, 5).

cepat *adj.* (6)

1. Algú o un animal, que té una constitució forta i vigorosa. *Un era d'edat, calb, encara de bon maneig i prou cepat per als seus anys; [...].* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 190, 13).

cercar *v.*

LOCUCIONS

cercar els cinc peus al gat *loc. verb.* 1. Complicar les coses innecessàriament. *Això Jesucrist ja ho va aclarir del tot. A què cercar els cinc peus al gat? Però això que tu prediques que tot siga de tothom...* (*Sense la terra promesa*, 1991: 185, 20).

cerç *m.* (1)

1. [NINCOMPT] Vent fred del nord-oest. *A la matinada, anaren arribant el Llevant, el Morisc, el Migjorn, el Cerç, la Provença, la Tramuntana...[...].* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 280, 18).

cereal *m.* (13)

1. [NINCOMPT] Gramínia cultivada el fruit de la qual és el gra, ric en glúcids i en altres substàncies alimentoses, que constitueix la base de l'alimentació humana. *"¡El meu país sucós i fresc, entre grans muntanyes, boscos, verdor, camps onejants de cereals i olorosos de pomerars florits!", deia el seu cor engrescat.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 144, 2).

ceresià* adj. (1)

1. De Ceres, deesa romana protectora de les messes¹ i l'agricultura. [...] *com una ofrena; per les boques entreobertes dels oficiants del ritus cinesià -on no faltaven les sacerdotesses-, cofats amb capells amples com a para-sols, sorgia una lletania endormiscada de cançons; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 1, 11).*

cerra f. (2)

1. [NCOMPT] Pèl gruixut i aspre d'alguns animals. *Adolfet es torna un llop espantosament gran i feroç, amb un llom negre i eriçonat de cerres com esparts. (El gegant del Romani, 1975: 238, 24).*

cerval adj. (19)

1. Por, extrema. [...] *i molts estudiants, presos d'una por cerval a aquell examen, no s'hi van voler presentar i el deixaren per al setembre. (Sense la terra promesa, 1991: 76, 7).*

LOCUCIONS

gat cerval loc. nom. 1. Vegeu *gat m., f.*

com un gat cerval* loc. adv. 1. Vegeu *gat m., f.*

cerval* m. (10)

1. [NCOMPT] (*Felis sylvestris*) Gat salvatge¹ o (*Lynx sp*) Linx¹ (*VALOR*). *Aquell bosc és ple de llops, raboses i cervals; però la casa té porta, finestres i bones reixes. (La mestra i el manyà, 1976: 399, 3).*

cervatell m. (1)

1. [NCOMPT] (*Cervus elaphus*) Cria del cérvol¹. *Maria-Júlia el veia en certa manera com un sensitiu cervatell atrapat en un cep dolorós. (Sense la terra promesa, 1991: 353, 17).*

cérvol *m., f.*

1. [NCOMPT] (*Cervus elaphus*) Mamífer remugant de la família dels cèrvids, d'aspecte àgil i robust, de pèl curt i aspre, potes llargues i banyes massisses i ramoses en el mascle.

cetaci *m. (1)*

1. *[NCOMPT] Alguna cosa molt gran. [...] *a cavall del trencament que separa la Serrella -la de les crestes dentades i dilatades- del cetaci immens i escapçat de l'Aitana.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 48, 19).

cicló *m. (2)*

1. [NCOMPT] Borrasca¹ molt violenta. *Una tromba? Un cicló? La col·lisió amb un altre vaixell? L'imminent naufragi?...* (*Danys mínims sobre coberta*, 1976: 388, 9).

cigala *f. (13)*

1. [NCOMPT] (*Cicada plebeja*) Insecte homòpter, d'uns quatre centímetres de llarg, cos robust, cap gros, antenes curtes, ales transparents i abdomen cònic, sota el qual els mascles tenen un òrgan amb què produeixen un so estrident i monòton. [...] *s'encengué l'estiu amb cants d'atronadores cigales... i el cor de Girau seguia sagnant d'enyorament i desesperança.* (*El príncep desmemoriat*, 1976: 179, 18).

cigró *m. (6)*

- 1a. [NCOMPT] (*Cicer arietinum*) Herba anual, pilosa i glandulosa, de flors blanques o blavoses i fruit en llegum inflat.
- 1b. [NCOMPT] Llavor del cigró^{1a}. [...] *una bona llesca de pa i un saborós plat de carn d'olla amb els corresponents cigrons i el bocinet de cansalada.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 68, 13).

LOCUCIONS

cigró de saüc* *loc. nom.* 1. (*Cicer arietinum*) Cigró^{1a} de la varietat *macrocarpum* que es cultiva des de l'època romana en la població de Fuentesauco i altres llocs de la

comarca zamorana de La Guareña. *Arròs, un parell de quilos... cigrons del saüc, un quilo.* (*Temps de batuda*, 1991: 225, 15).

•**com un cigró** *loc. adj.* 1. Cosa, molt gran en comparació a la mida normal. —*Jas, doncs, aquest anell —féu el negre traent-se'n un de preciós, d'or, amb un diamant gros com un cigró—.* (*Abella*, 1976: 116, 2).

cim *m.* (34)

1a. [NCOMPT_{masc}] Part més elevada d'una muntanya. *Feia un fred que raïa, perquè havia mogut un impetuós tramuntanal i els cims estaven coronats de neu.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 160, 25).

1b. [NCOMPT] Part més elevada d'una formació geològica, d'un cos vertical, d'una via, del cel o d'una onada. *Però guaità per la finestra i va veure les Cabrelles relluïnt com una grapallada de diamants allà amunt, molt més altes que el cim descarnat del Cabeçó.* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 361, 3).

2. [NINCOMPT_{masc}] Grau més elevat a què es pot arribar en un procés, en una qualitat, en un estat, en una activitat o en una doctrina. *La família Estelric es trobaven al cim del seu poder econòmic i social dins la vall de Cassana i feien plomes a la puixança dels Olcina.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 359, 30).

cimal *m.* (18)

1. [NCOMPT] Branca gruixuda d'un arbre o d'un arbust que ix directament de la soca. *I agafà un cantal i li tirà una cantalada; però el corb, que l'havia estat filant, tingué lloc a amagar-se darrere un cimal del ginebre; [...].* (*Home roig, gos pelut i pedra redona*, 1976: 250, 16).

cinègètic *adj.* (3)

1. Relatiu a la cinègètica¹. (*"Al febrer", en la terminologia cinègètica de totes aquelles valls i muntanyes, volia dir "a la perdiu amb perdigot" durant la segona part de la hivernada.*). (*Sense la terra promesa*, 1991: 503, 11).

cinegètica f. (1)

1. [NINCOMPT] Art de caçar¹. *Les perdius, vedettes de la cinegètica, riquíssimes amb aquell guis que s'adoba amb pebrella i altres herbes, foren reservades, vulgues no vulgues, per a nosaltres tres.* (*Temps de batuda*, 1991: 289, 12).

cingle m. (10)

1. [NCOMPT] Espadat¹ allargat en el pendent d'una muntanya. *"Ací han mort algú i l'han arrossegat cap a un cingle"*. (*Contalla d'un orat*, 1982: 358, 12).

cinglera f. (5)

1. [NCOMPT] Cingle¹ prolongat estés al llarg d'una elevació del terreny. *Per allà pel vell camí d'Alacant, davall les cingleres de la penya de la Punta, [...]*. (*Llegenda del Palleter*, 1976: 211, 1).

•cinca f. (5)

1. [NCOMPT] Pedra de riu, llisa, petita i redonenca. *Contents del fet i pensant en la sorpresa que tindria el fill del rei en trobar-se-la, es retiraren, no sense que un, abans, no tiràs una cinqueta a la finestra de la cambra nupcial, on el príncep estava plorant i desesperat.* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 352, 26).

cirer m. (1) > cirerer

1. [NCOMPT] (*Prunus avium*) Arbre caducifoli propi dels boscos ombrívols, poc alt, amb el tronc llis, l'escorça de color vermell fosc, les fulles estretament ovalades i dentades i les flors blanques, i que té com a fruit la cirera¹. *Els vents no paren en torreta, i abans de mitja nit ja havia marxat el Llevant, no sense haver demanat molt abans una branca de cirer per a netejar-se els queixals.* (*El rei Astoret*, 1975: 319, 1).

•cirera adj. (1)

1. Del vermell fosc característic de la cirera¹. *[...] l'estat dels tonells, plens d'un vi delitós de color cirera transparent, del qual en fèrem un tast; [...]*. (*Contalles de la boira*, 1982: 335, 24).

cirera *f.* (10)

1. [NCOMPT] Fruita petita, redona, de color vermell fosc, amb pinyol i de superfície llisa. *Aquest continuava proporcionant-nos diàriament el seu obsequi de la llet de cabra per a mi, i a vegades ens enviava alguna platerada de bresquilles o cireres. (Temps de batuda, 1991: 208, 17).*

LOCUCIONS

•**cirera jorovina** *loc. nom.* 1. Varietat de cirera¹ grossa, de color vermell molt fosc i de sabor molt dolç que madura pel juny (DCVB). *-El so David cull cireres poletanes i jorovines, que són les més bones. Sap molt de la terra. (Temps de batuda, 1991: 98, 5).*

•**cirera poletana** *loc. nom.* 1. Varietat de cirera¹ molt grossa, llarguera, de color vermell i bona que madura pel juny (DCVB). *-El so David cull cireres poletanes i jorovines, que són les més bones. Sap molt de la terra. (Temps de batuda, 1991: 98, 5).*

enganxar-se com les cireres* *loc. verb.* 1. Vegeu *enganxar v.*

•**enredar-se com les cireres** *loc. verb.* 1. Vegeu *enredar v.*

•**com les cireres** *loc. adj.* 1. Una cosa, molt vermell (DCVB). [...] *un vi de bon grau i sabor (ja el coneixen), de cos, vermell com les cireres i en quantitats enormes; bona fruita, gustoses verdures... (Sense la terra promesa, 1991: 58, 6).*

cirerer *m.* (9) > **cirer**

1. [NCOMPT] (*Prunus avium*) Arbre caducifoli propi dels boscos ombrívols, poc alt, amb el tronc llis, l'escorça de color vermell fosc, les fulles estretament ovalades i dentades i les flors blanques, i que té com a fruit la cirera¹. [...] *a llaurar fondo en els guarets plens d'ermura, a amargenar les jovades noves i verges, a plantar pomeres i cirerers. (La idea de l'emigrant, 1982: 209, 11).*

cirrus *m.* (1)

1. [NCOMPT] Núvol¹ alt de textura fibrosa, generalment blanc, que es compon de cristalls de gel. *Gitat, veia passar els esvaïts cirrus, que feien al voltant del sol un rotle, com una àuria diadema. Una glòria de marit!... (L'ambició d'Aleix, 1982: 33, 22).*

cisterna *f.* (18)

1. [NCOMPT] Dipòsit subterrani on es recull i es guarda l'aigua de la pluja. -*Aljub i cisterna són sinònims: l'un mot, aràbic; l'altre llatí -vaig explicar-. (Enllà de l'horitzó, 1991: 35, 3).*
2. •[NCOMPT] Dipòsit d'aigua per a ús domèstic on es recull l'aigua que s'empra generalment en els urinaris i banys (DNV). *Aquella peça desmanegada i glacial a l'hivern, amb els seus additaments de cisterna amb cadena i poal, llar i forn [...]. (Temps de batuda, 1991: 72, 9).*

citrí *adj.* (2)

- 1a. Color, groc característic de la llimona.
- 1b. Color, de citrí^{1a}. *Tenia la cara bruna, més que els treballadors jornalers de la Vila Joiosa, i era d'un bru citrí, diferent; parlava fort, es reia les pròpies gràcies. (La idea de l'emigrant, 1982: 233, 9).*

citró *m.* (3)

1. *[NCOMPT] (*Diplotaxis erucoïdes*) Ravenissa blanca¹ (loc.). *Fins en els sembrats es veien ja roselles roges i morades, citrons i les blanques flors de les ravanisses. (La rabosa i el corb, 1976; 418, 11).*

citronar* *m.* (1)

1. [NCOMPT] Camp ple de citrons¹ (VALOR). [...] *del fons amagat dels barrancs propers, de les fontetes, dels bancals d'ordi i de blat, de dins els erm coberts de citronar...[...]. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 369, 1).*

civada *f.* (3) > **avena**

- 1a. [NMASS] Gra de la civada^{1b}, emprat especialment per a l'alimentació del bestiar. *L'Home del Sol donà civada al cavall gris, i, d'allí a una hora, que el va veure reposat, tornà a eixir en persecució dels fugitius. (El Castell del Sol, 1975: 114, 1).*
- 1b. [NCOMPT] (*Avena sativa*) Cereal amb fulles de color verd blavós i fruits agrupats en una panícula amb nombroses espiguetes penjants. *Tota la taula és*

parada, que diuen els llauradors: el blat, l'ordi, la civada, que es decanten per les espigues ja pesants; [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 234, 29).

clapir v. (5)

1. *intr.* Un gos, fer clapits¹. *El gos tot era clapir i pegar saltirons, i, a la fi, escapà a córrer on estaves tu, ben ajupida, estrafent el xiscle del conill... (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 440, 1).*

clapit m. (5)

1. [NCOMPT] Crit sec, agut i penetrant d'un gos. [...] *i de tard en tard posaven una nota de temor suau per a les dones de ciutat els udols de les raboses, els clapits llunyans dels gossos de masada, [...]. (Temps de batuda, 1991: 205, 9).*

•claquejar v. (1)

1. *intr.* Emetre un seguit de crits que no constitueixen un cant. [...] *xisclaven per les garbes els teuladins de muntanya, i els cruixidells claquejaven als flocalls dels arbres. (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 23).*

clar adj. (244)

- 1a. Idea, expressió, assumpte, situació, qualitat o manera, exempta de dubtes i incerteses. ⇒ *coses clares, idees clares, resposta clara, paraules clares // tenir ~, quedar ~. Jo pensava venir avui a veure't i que tot quedàs clar i net. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 448, 4).*
- 1b. Fet, fenomen, tendència, aptitud o actitud, tan clara a la visió, a la intel·ligència que resulta impossible de negar o de dubtar de la seua existència. ⇒ *indicis ~. La notícia que certament el va preocupar fou l'enlairament que, segons clars indicis, s'havia operat en Bernat. (La idea de l'emigrant, 1982: 275, 10).*
- 2a. Estat atmosfèric o cel, net de núvols o boira que tapen la llum natural. ⇒ *dia ~, nit clara, vesprada ~. Creuaven de tant en tant el cel clar del capvespre alguns todons i algunes tórtores cercant l'espessor de les pinedes per a la joca. (Temps de batuda, 1991: 204, 1).*

- 2b. Cos lluminós, que produeix una llum molt viva. ⇒ *lluna clara*. [...] *-lluïr per la bella ciutat de la lluna clara i disposar de dolces vacances a la vila nadiua-, se'n va esborronar.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 460, 26).
- 2c. •Llum, molt viva. *Veia una llum clara i una cara blanquinosa d'home vell i cansat de les maldats del món.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 405, 20).
- 2d. •Lloc o imatge, amb molt llum natural. [...] *tan riallera quan el sol il·luminava enlluernador els magnífics salons, el menjador clar, les confortables cambres.* (*L'experiment Strolowickz*, 1982: 408, 19).
- 3a. Ens, que té un color clar^{3b}. ⇒ *ulls clars*. *A més, allò que ell s'estimava era l'ànima d'aquella dona, aquella vida trista i encisadora que brollava en els seus ulls nets i clars.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 132, 24).
- 3b. Color, d'un matis més proper al blanc que al negre. *Es va acostar a la porta, li va lladrar un gos lligat i va eixir un home de mitjana edat, alt, ben paregut, vestit de pana clara, [...].* (*Home roig, gos pelut, pedra redona*, 1976: 253, 16).
4. So o imatge, distintament perceptible. ⇒ *veus clares*. *Es sentien les veus clares de la família de Mascabrer en la seua era acabant de mesurar el gra, com en noble competència.* (*Temps de batuda*, 1991: 202, 29).
5. Esdevenir o ésser la part del dia en què hi ha llum diürna. ⇒ *fer-se ~*. [...] *el dia era ja prou clar per a cometre certerament la crueltat habitual de la mort de l'enamorada, que volia alçar la girada del llit nupcial...* (*Sense la terra promesa*, 1991: 508, 14).
- 6a. •Manifestació, qualitat o ànima, que demostra puresa d'esperit. ⇒ *mirada clara*. [...] *aquella muntanyesa ferma, de mirada clara amb un punt de dolçor, se'n va anar per dins amb la Irene a feinejar.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 442, 18).
- 6b. •Que parla o actua, amb franquesa. *L'amenaça de l'exèrcit "nacional" sobre la capital valenciana ja no era un secret quasi per a ningú, encara que no se'n parlàs massa clar als soldats.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 236, 2).
- 6c. •Algú, d'idees ben definides i sense ambigüitats. *El cas dels comissionats de la Casa del Poble, quant a Ximet el Pinyer i Bernat Pedrós, era el més clar, va dir, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 282, 1).

7. Facultat humana, capaç de discernir perfectament. *-Fuig, fuig, que necessitem el cap molt clar.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 522, 21).
- 8a. Vegetació, plantació, teixit, pèl, precipitació, aglomeració de partícules, conjunt d'ésser vius o objecte, compost amb els elements constituents molt separats per intervals. *Després de les tres o quatre primeres cartes de Bernat, aquestes van anar fent-se més clares, fins que va arribar un any que van cessar per complet.* (La idea de l'emigrant, 1982: 246, 2).
- 8b. Líquid o substància, semisòlida fluïda per la poca matèria sòlida que conté. [...] *dins l'atifell no hi havia col, ni gens ni mica, només un brou clarot i sense substància i algun bocí de fulla solt i filamentós.* (El llenyater de Fortaleny, 1975: 36, 3).
- 8c. •Fet, situació o cosa, molt poc freqüent. [...] *la batuda i la polsosa arreplega de les quatre ametles clares que es salvaven de les gelades miraculosament.* (Sense la terra promesa, 1991: 162, 16).
9. Líquid o vidre, transparent. *Començaren a caure grosses gotes clares que percuïen en la teulada pròxima del celler com si fossen pedra.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 516, 26).
10. Expressió, fàcil d'entendre. *Jo, pràcticament, no en sabia res; però els petits ingressos i els comptes i tot el restant eren clars com l'aigua.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 436, 14).

LOCUCIONS

a la clara *loc. adv.* •1. Percebre o comunicar una cosa distintament. *Abella s'havia desmenjat com si estigués estiuenca, i s'escarransia a les clares.* (Abella, 1976: 120, 10). 2. Expressar una cosa sense subterfugis. [...] *i fins l'actitud insospitada dels clients del Casino de Propietaris, deien a les clares que reprovaven aquella estúpida i grotesca moixiganga.* (Sense la terra promesa, 1991: 562, 27). 3. Fer una acció reprobable sense pretendre encobrir-la. [...] *i ell en aqueixos viatges fa negocis pel seu compte, a les clares, i tots ben contents, i això no perjudica l'administració.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 70, 25).

•**clar i ras** *loc. adj.* 1. Expressió, molt clara. —*Ens caldrà matar-lo —proposa ella, així de clar i ras.* (*El Castell del Sol*, 1975: 110, 8).

•**en clar** *loc. adj.* 1. Nit, en què no es dorm. *Mauri, siga pel desgast nerviós de moltes nits en clar, siga també pel temps en què es trobaven, sentia una certa laxitud.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 209, 16).

en clar *loc. adv.* 1. En un estat que no deixa lloc a dubtes ni incerteses. ⇒ *traure ~*. *Total, que se n'isqué a bon trot del lloc crític, sense haver-ne tret res en clar.* (*El rei Astoret*, 1975: 306, 1). •2. Passar la nit sense dormir. *Però ara, empresonada i tristíssima i desfeta de plorar a les nits, que se les passava en clar, l'evocació del garrut jove li causava una dolça consolació.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 129, 22). 3. Expressar una cosa sense subterfugis. *Ell a gust hauria dit que el seu pare guanyava diners en l'emigració (alguna cosa havia arribat per fi a les seues oïdes, per bé que no li havien dit mai res en clar dels pesos que es rebien regularment).* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 278, 6).

clarejar *v.* (26)

1a. •*intr.* Alçar-se la llum del dia. ⇒ ~ *el dia*. *Així que, clarejant el dia, ja dalt del coll, enmig d'aquell bé de Déu de grandioses, amples i solitàries muntanyes, [...].* (*El gegant del Romani*, 1975: 217, 27).

1b. *intr.* Aparéixer la llum del dia. *Bernat es va tornar a adormir només de deixar-se caure, però el fred i la humitat el van dessonillar a la matinada. Va traure el cap de davall la lona. Clarejava dèbilment..* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 240, 24).

1c. •*intr.* Una cosa, una espècie, una entitat, un esdeveniment, un fenomen, un pensament o un atribut, donar les primeres mostres de la seua existència en un moment, en un lloc o en una circumstància determinats. *-Mire, senyor -prosseguí, i es clarejava que volia donar-se importància, fer ressaltar la seua experiència de les coses del món teatral davant un cavaller que no semblava un àguila en aquells afers-: jo aqueixa gent me la conec...* (*Sense la terra promesa*, 1991: 342, 24).

2a. *intr. pron.* Aclarir^{6c} o aclarir-se. *Era un gran edifici que hi havia allí prop, al peu del Cantal de Corbó. —Sí —respongué Ciril—, allà vora el bosc clareja. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 167, 6).*

2b. •*intr.* Un cos, deixar passar la llum a través seu. [...] *i aquell company meu, prim com un gànguil, que es clarejava en les orelles i era tan animós -ara recorde que es deia Telesforo-, [...]. (Temps de batuda, 1991: 45, 27).*

clariana f. (6)

1. [NCOMPT] Indret desproveït d'arbres en un bosc. *Teresa féu dringar el cascavell, i a l'acte milers i milers d'ocellets vingueren a deixar caure llàgrimes, i prompte ompliren l'enorme vas, que estava plantat en una clariana. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 372, 8).*

2. Interrupció del mal temps.

claror m. (50)

1a. [NINCOMPT_{sing}] Efecte de la llum que, en ésser reflectida pels cossos, els fa visibles. ⇒ ~ *del dia*, ~ *de la lluna*, ~ *del sol*. *Tan lluny com era, el masover va poder-se adonar que la cara d'ella resplendia amb una claror que el deixà esbalait, [...]. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 265, 16).*

1b. •[NINCOMPT_{sing}] Llum solar. ⇒ *haver-hi* ~. *Llavors la lluna anava cap al ple i més tard hi hauria claror en la senda de la Til·lera. (La idea de l'emigrant, 1982: 293, 4).*

LOCUCIONS

•**entre dues clarors** *loc. adv.* 1. En el moment del crepuscle en què a penes hi ha claror de dia. *Era ja entre dues clarors i els llums s'havien encès. Movia un ventet viu i crec que queien gotes clares. (Enllà de l'horitzó, 1991: 306, 5).*

•**clarura** f. (11)

1. [NCOMPT] Clariana¹ (DCVB, DNV). *I així, asseguda en una pedra grossa vora el rialler i gorgollejant corrent de la claríssima aigua, esguardava entremig de les llàgrimes un munt de més de cent matalafs que li havien deixat en una clarura. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 367, 2)*

clavell m. (1)

1. [NCOMPT] Flor grossa de calze tubulós, amb cinc o més pètals dentats i d'olor fragant. [...] *pujà en el saló i lliurà la cistella plena de roses i clavells a la parella de màgics, en presència de les tres filles, [...]. (El Castell del Sol, 1975: 108, 18).*
2. [NCOMPT] (*Dianthus caryophyllus*) Planta del clavell¹.

clavellina f. (4)

1. •[NCOMPT] Clavell¹. [...] *la qual l'encoratjava en tot i li criava les dues xiques que tenien, com si fossen un parell de clavellines. (Sense la terra promesa, 1991: 194, 11).*

clavellinera f. (3)

1. •[NCOMPT] (*Dianthus caryophyllus*) Clavell². —*Demà, príncep Muhammad, collireu tots els rosers i clavellineres i em plantareu tot l'hort de ceps de raïm de lleis, i en la nit me'n portareu un corbo. (El Castell del Sol, 1975: 109, 1).*

cleda f. (2)

1. [NCOMPT] Clos per a guardar-hi el bestiar. *Un dia, mon pare, tot prenent el sol en el pedrís de davant la porta, em va preguntar no sé quin destrellatament de si era dimecres o si anava ja a mitjan matí a tancar les cabres a la cleda. (Contalla d'un orat, 1982, 357, 8).*

clima f. (39)

1. [NINCOMPT] Conjunt de condicions atmosfèriques característiques d'una zona determinada. ⇒ ~ aspre, ~ sec, ~ fred. *Però Déu del cel i quin fred! Açò no era el clima del castell del gegant del Romaní. (El gegant del Romaní, 1975: 225, 4).*

clofol m. (5)

1. •[NCOMPT] Algú excessivament crèdul o babau (DNI). *Carmeta, a la soca de la riba, en el bancal de baix, sentia tota la conversa del garjol del marit i del clofol de Jeroni, i estava esmortida de bulla. (Peret, 1976: 284, 12).*

2. [NCOMPT] Embolcall exterior membranós d'un llegum, d'una fruita seca, d'un raïm, d'una ceba o d'un gra.

cloqueig m. (3)

1. [NCOMPT] Acció de cloquejar^{1a}. *Uns altres cloqueigs gallinacis li respongueren de diverses bandes. (Sense la terra promesa, 1991: 507, 18).*

cloquejar v.

- 1a. *intr.* La gallina, cridar.
- 1b. •*intr.* Certs ocells, cridar.

closca f. (4)

1. [NCOMPT] Embolcall llenyós d'un fruit. *-Mentre que no ho veja, no m'ho crec, que envien ni una closca d'anou -féu Pere. (Enllà de l'horitzó, 1991: 525, 12).*
2. [NCOMPT] Cap considerat com a indicador de les facultats intel·lectuals.

LOCUCIONS

trencar-s'hi la closca *loc. verb.* 1. Vegeu *trencar v.*

clot m. (26)

1. [NCOMPT] Forat a terra, ample i poc profund. ⇒ *fer un ~. Jaume, amb llum de lluna, va anar a l'hort de llimeres, hi féu dos petits clots amb una aixada i hi va colgar les dues cues dins terra, amb les puntes en amunt. (La Mare dels Peixos, 1975: 60, 18).*
2. [NCOMPT] Clot¹ mig colgat on s'han plantat exemplars de plantes de conreu. *Si cal, que hi ha seca, jo porte aigua a poals a cada clot de plantes. (Temps de batuda, 1991: 303, 16).*
3. [NCOMPT] Fondalada¹. *Mirant al sud-est, a unes cent passes, la nostra masia, rústica, rodejada per un petit pla de penya llisa dit el malladar, amb algun clot de terra fèrtil i mates aïllades, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 104, 25).*

4. *[NCOMPT] Cadolla¹. -*Què són aquells clots de penya? -va inquirir Erminia. - Ací en diuen cadolles. Durant la tardor i l'hivern, s'omplen d'aigua, que a vegades dura fins que arriba l'estiu. (Temps de batuda, 1991: 73, 21).*

clotada *f.* (14)

1. [NCOMPT] Fondalada¹. *Al cavall se li feia una set que l'acorava; se'n va a una fondalada per on passava el riu i hi beu. (Don Joan de la Panarra, 1976: 321, 5).*

clotxa *f.* (5)

1. [NCOMPT] Clot¹. [...] *Miquel s'havia de prendre forçosament unes vacances nadalenques fins que es pogués junyir al seu treball parsimoniós de pelar cunetes, reomplir clotxes i carrilades i apanyar algun marge solsit; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 464, 16).*

cobrar *v.*

LOCUCIONS

cobrar pel pebre* *loc. verb.* 1. Cobrar, molt car alguna cosa. -*Deu ser cosa d'anar-s'ho pensant i no comprar-ne sempre de la Manxa, d'aqueixos de la Hoya Gonzalo, que te'ls cobren pel pebre. (Sense la terra promesa, 1991: 527, 7).*

cocodril *m.*

1. [NCOMPT] Rèptil aquàtic, carnívor, de grans dimensions, cap aplanat amb el musell allargat, cua llarga, boca enorme proveïda de dents i mandíbules molt poderoses, de gran voracitat, que viu en grups a les zones tropicals.

cocodrilesc* *adj.* (3)

2. Alguna cosa, dura com la pell d'un cocodril¹. *A poc a poc, el cantell i la polleguera de la porta se li estacaren en la crosta cocodrilesca, començà a pegar bocades i lliurà en un bell en sec el seu maligne esperit a l'infern. (Don Joan de la Panarra, 1976: 336, 17).*

LOCUCIONS

llàgrima cocodrillesca* *loc. nom.* 1. Lamentació fingida. —*Alt senyor, sos pares moriren —informà amb veu patètica la Margarida, i es torcà una llàgrima cocodrillesca amb la punteta d'un davantal de randes que portava. (Les velletes de la Penya Roja, 1975, 346, 12).*

codina *m.* (1)

1. [NCOMPT] Roca a flor de terra que, produeix una clariana. *Sentia que el seu caràcter, tot i no ser gens díscol sinó molt sensible i suau, tenia al capdavant un subsòl dens i ferm com el soler d'una codina. (L'ambició d'Aleix, 1982: 45, 20).*

•codissa *f.* (6)

1. [NCOMPT] Pedra codissa¹ (*loc.*) (DCVB, DNV). *Seguint seguint la vora, trobà darrerament la passera de pedres grosses del mas de la Carrasca; s'adonà que, com a grosses codisses, eren redones i lluentes, [...]. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 251, 2).*

codony *m.* (2)

- 1a. [NCOMPT] Fruit en forma de pera, de color groc, polpa aspra i molt aromàtic, molt emprat en confiteria. *Després mossegà un bocí de codony, i, amb allò, una delicada olor nupcial s'escampà per tota la cambreta. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 347, 25).*

- 1b. •[NMASS] Aliment a base de codony^{1a}.

codonyat *m.* (1)

1. [NMASS] Confitura de codony^{1b}. [...] *munts negrellosos de corfa d'ametla, escudellers destinats al codonyat i les fruites seques i tacats d'un continuat abandonament... [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 18, 29).*

codonyer *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Cydonia oblonga*) Arbre caducifoli de la família de les rosàcies, de fulles ovades, flors de color blanc rosat i que produeix codonys^{1a}. *Acostant el cavall a la soca d'un codonyer que creixia vora camí, descavalcà en un punt, l'hi va lligar i s'apropà a les dones a veure què feien. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 244, 22).*

cogombre *m.*

1. [NCOMPT] (*Cucumis sativus*) Planta cultivada, anual, ajaguda i proveïda de circells.
2. [NCOMPT] Fruit del cogombre¹.

cogullada *f.* (5)

1. [NCOMPT] (*Galerida cristata*) Ocell de la família dels alàudids, granívor, d'uns 17 centímetres de llargada, amb una cresta al cap del mateix color terrós que la resta del plomatge. *De lluny, remor de rierols amagats, i, de prop, xiscles de pardals i cogullades. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 249, 17).*

coiolt* *m.* (1)

1. Vegeu *coiot m.*

coiot *m.*

1. [NCOMPT] (*Canis latrans*) Mamífer carnívor americà, de la família dels caníds, més petit que el llop i de pelatge espès de color grisenc. *Quelcom se'n va separar: eren dos gossos conillers; un d'ells udolà, el musell apuntant al cel, com els coiols a les nits de lluna. (Temps de batuda, 1991: 261, 13).*

col *f.* (34)

1. [NCOMPT] (*Brassica oleracea*) Hortalissa¹ crucífera de tija gruixuda, fulles comestibles carnosos i sense pèls, fruit en síliqua proveïda de bec i flors disposades en raïms. *-Els cavalls que es tornen tanca d'un hort, jo el bancal ple de cols i tu l'hortolà. (El Castell del Sol, 1975: 114, 13)*

colgar *v.* (36)

- 1a. *tr.* Algú, posar alguna cosa, o un cos dins d'un clot i cobrir-la amb el material que s'havia tret en fer el clot. [...] *per fi, unes passes darrere tots, llaurava Pere exactament per damunt les carenes que formaven els solcs oberts pel fill, i així hi colgava la llavor. (Contalles de la boira, 1982: 337, 18).*

- *adj. Només feia, a les nits, que pegar voltes a les desgràcies: ¡tot el blat colgat en un solc; [...]. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 264, 25).*
- 1b. *tr.* Algú, un animal o una força, cobrir alguna cosa completament o gairebé completament amuntegant-hi coses al damunt. [...] *-Monlió volgué fer de tot-portaren terra a cabassades i colgaren àmpliament el caliu de les vores del cercle cremat. (Sense la terra promesa, 1991: 366, 24).*
- *adj. Volgué cerciorar- se'n, però, i es va arrossegar fins a tocar el morro mig colgat. (Viatge de Nadal, 1982: 404, 24).*
- 2a. *intr. pron.* Algú, ajaure's al llit. *I corregué a colgar-se en el llit, davall del llençol i d'una sotil flassada de cotó. (La idea de l'emigrant, 1982: 295, 18).*
- *adj. El xiquet, en el llit, colgadet fins el coll, estava molt pàl·lid, callat sens dubte per haver-se fartat de plorar; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 331, 10).*
- 2b. *intr. pron.* Algú, posar-se a dormir. *Com un llamp, de dos bots, es tornà a colgar, i tots els qui estaven desperts pogueren sentir per la porta entreoberta tot el que s'esdevenia a l'escala: [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 103, 24).*
- *adj. D'entre la gruixuda tapa on ella estava colgada, Rosella va traure'l a la claror del finestró a fi que el miràs Margarida. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 343, 14).*
3. *intr.* Un astre, passar a estar a sota de l'horitzó, de manera que deixa d'ésser visible. *El sol s'acabava de colgar davall la carena, [...]. (Temps de batuda, 1991: 73, 16).*
4. **intr.* Un sentiment, amagar.
- *adj. [...] restes històriques, ofenses que ja no eren, a força d'oblit, més que un poderós sentiment colgat en l'inconscient de la gent del poble, on obrava com un instint. (Temps de batuda, 1991: 316, 7).*

•**colgat** *adj.* (16)

1. Vegeu *colgar* v.

coll m. (130)

- 1a. [NCOMPT] Part estreta del cos, que uneix el cap amb el tronc. *Mentrestant, jo em vaig tirar serrat enmig del ramat i agafi el be del coll.* (Comencilda, *Secundina i Acabilda*, 1976: 440, 3).
- 1b. [NCOMPT] Part d'una peça de vestir, que cobreix el coll^{1a}. [...] *lluïa una camisa blanca amb corbata de papallona sota un coll dur i blanc com la volva de la neu, [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 32, 23).
- 1c. [NCOMPT] Coll^{1b} independent, que s'afegeix a la peça de vestir com a complement. *Don Blai, darrerament, abdomen pronunciat, ulleres daurades, coll postís, tota la seua persona tibada i solemne, prengué seient darrere la taula escriptori.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 7, 26).
- 1d. [NCOMPT] Zona veïna al coll^{1a}, espatlles i part superior de l'esquena.
2. [NCOMPT] Depressió a la carena d'una serralada o d'un contrafort, per la qual es passa per anar d'un vessant a l'altre. *-¿No t'han atracat mai allà pel coll del Regadiu que és tan solitari? -li va preguntar Vicent.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 272, 7).
- 3a. [NCOMPT] Part superior i més estreta d'un recipient, que uneix el cos amb l'obertura. *L'estatgera agafa un cogulló de la taleca i jo l'altre; Llorenç aferrà fort el coll lligat del sac.* (*Temps de batuda*, 1991: 201, 31).
- 3b. [NCOMPT] Part més estreta i allargada d'un membre, d'un òrgan intern del cos o d'un os, que el comunica amb una altra part del cos o amb una obertura. *El carro envelat s'havia aturat bruscament, i Jesús saltà tot encondolit a la carretereta, i tot dos peus se li van estacar sencers fins el coll de la cama dins la neu.* (*Viatge de Nadal*, 1982:402, 10).
4. [NCOMPT] Espai entre dos arbres per on solen passar els tords a l'albada o quan es fa fosc on els caçadors paren els filats per agafar-los (*DCVB*).

LOCUCIONS

•**al coll** *loc. adv.* 1. Portar un cos sobre el coll^{1d}. [...] *abillat amb la brusa negra ben nova, els pantalons de pana, les espartenyas blanques, de vetes, i al coll un petit fardell.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 237, 29).

collera *f.*

1. [NCOMPT] Collar de couro farcit de material tou que protegeix el coll de l'animal de tir en junyir-lo.

colleró *m.* (3)

1. [NCOMPT] Collera¹ petita. *-Pots ajudar-me a fer albardes, a cosir selles o a repuntar collerons.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 159, 25).

collibè (1)

Locucions

a collibè *loc. adv.* 1. Portar algú assegut i eixancarrat de cames sobre el seu coll. *Sense amollar-los de coll-i-be va transcórrer la curta conversa, que, per part de Videt va ser un seguit de "humms" i "sí senyors".* (*Temps de batuda*, 1991: 113, 10).

collidor *adj.* (2)

1. •Terra, que dona molts fruits. [...] *el mas de la Foia Roja, una terra collidora que, en altres mans, hauria estat una suficient base de prosperitat per a una família tan curta com eren ells dos.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 19, 29).

collidor *m., f.* (9)

1. [NCOMPT] Persona que es dedica a collir². [...] *la vella Dorotea amb els seus ulls cansats i la collidora novençana, que ja no ho era tant, naturalment.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 131, 19).

collir *v.* (83)

1. *tr.* Arrancar una flor, un fruit, una herba, un bolet o un branquilló d'una planta, d'un arbre o del lloc que creix. *I s'hi acostà a collir-lo. Deixà el fes, s'agafà al romaní, ben estacats els peus en la terra blana, i pegà estirada.* (*El gegant del Romaní*, 1975: 215, 7).

- *adj. [...] i embotit fregit acompanyat d'unes gustosíssimes bajoquetes, que resultà que eren de secà, d'allí mateix, collides en la valleta, per bé que no de la Casa Gran. (Temps de batuda, 1991: 80, 11).*
2. *tr.* Fer la collita^{1a} dels productes de conreu. ⇒ ~ *el blat*, ~ *ametles*. *Ja saps que quan t'ajude a sembrar o a collir ametles o a arreplegar oliva o a ensacar garrofes, [...]. (Nabet, 1976: 357, 1).*
 - *adj. [...] creïlles de secà autòctones, fruites seques collides de la vora de casa, i un pa moreno, ullat i dolç, segurament del millor blat de les pròpies terres de sembradura. (Sense la terra promesa, 1991: 92, 4).*
 3. *tr.* Agafar una cosa de terra per posar-la al seu lloc o utilitzar-la per a un fi. *Un dels qui manipulaven com a fantasmes es veu que feia viatges amb un cabàs que abocava dins el trau, mentre que l'altre collia pedres i terra del planet. (Temps de batuda, 1991: 336, 2).*
 4. •*tr.* Apoderar-se d'algú o d'alguna cosa vençant la seua resistència. [...] *Adelina era un delicat i saborós fruit que ell sabia que podria collir quan es decidís a allargar-hi la mà. (Sense la terra promesa, 1991: 609, 6).*
 5. **tr.* Arrancar. *I quan ella m'ho veu, pèm!, li pega estirada i li cull un cabell d'or. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 293, 1).*

•**collit** *adj.* (5)

1. Vegeu *collir* v.

collita *f.* (109)

- 1a. [NCOMPT] Treball agrícola consistent a collir¹ els productes d'un conreu. *Era cert: ja no quedava cap collita ni cap feina important en el mas, tot sembrat i arreglat esperant l'hivern llarg i cru. (L'ambició d'Aleix, 1982: 127, 13).*
- 1b. [NCOMPT] Conjunt de productes d'un conreu una vegada arrancats de la planta o del sembrat. ⇒ ~ *de vi // bona ~*. *Hi ha bona collita de vi i disposem del reforç de la pensió, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 419, 16).*

1c. [NCOMPT] Conjunt de productes d'un correu que s'espera collir². *I encara que es pensa que el mas us deu anar bé, sobretot ara que les collites són totes vostres...* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 265, 29).

2. [NINCOMPT] Conjunt de coses obtingudes com a resultat d'un esforç, per la possessió d'unes qualitats o per coincidència d'esdeveniments. —*El coratge no sol ser collita dels grandots, mare —li deia algunes vegades.* (*Nabet*, 1976: 358, 18).

colliter* *adj.* (1)

1. Arbre o planta, que fa collita^{1c} d'un producte determinat. *Jo, ben menut, coneixia a fons —és clar que amb coneixements vulgars però certers— tota mena d'arbres colliters de la nostra zona climàtica, [...]*. (*Temps de batuda*, 1991: 20, 2).

colliter *m., f.* (7)

1. [NCOMPT] Persona que té collita^{1c} d'un producte determinat. —*És que jo he estat un gran colliter de garrofes — es justificà l'hereu—, i fóra molt dolorós per a mi anar-me'n quan encara fossen a l'arbre.* (*El jugador de Petrer*, 1976, 202, 5).

collverd *m.* (1)

1. •[NCOMPT] (*Anas platyrhynchos*) Ànec¹ amb el cap i el coll de color verd metàl·lic el mascle, d'uns 58 centímetres, del qual deriven les races domèstiques d'ànec. [...] *la veu dels gaigs menjadors de glans i d'ous de niu, que recordava la dels ànecs i coll-verds; [...]*. (*Temps de batuda*, 1991: 202, 23).

colobra *f.* (1)

1. [NCOMPT] Serp¹ de nineta redona, amb el cos recobert de plaques regulars i simètriques, sense rastres de membres ni de cintures. *I l'altra música, finíssima, allunyada, del rierol de la vall, feta de gorgolleigs d'aigua, de piulades de colobres inofensives, de miols o esgarips d'ocellots invisibles i misteriosos en la tenebrosa riera d'àlbers i pollanques...* (*Enllà de l'horitzó*, 1991:

colom *m., f.* (16)

1. [NCOMPT] (*Columba livia*) Ocell dels columbiformes¹, d'uns 32 centímetres de llargada, plomatge gris o blanc, cua ampla i parrupeig característic. *En aquell*

moment sentiren com un lleu batre d'ales de colom i veren per l'aire dues mans negríssimes que venien a set pams damunt terra pel mig del gran caminal. (Abella, 1976: 109, 22).

LOCUCIONS

•**colom sense fel** *loc. nom.* 1. Persona bondadosa.

colomí *m.* (6)

1. [NCOMPT] Persona innocent, cànida i amb poca experiència de la vida. *I aquells que tenia davant, malgrat la seua duresa de revolucionaris, pensí que també devien tenir, amagats, uns cors de colomins. (Temps de batuda, 1991: 361, 26).*
2. [NCOMPT] (*Columba livia*) Colom¹ jove. [...] *em veu parat en la parra un ocell que ell coneixia de la seua terra —una blanca, mena de garsa de la grandària d'un colomí i molt parladora. (El Castell del Sol, 1975: 97, 27).*

LOCUCIONS

•**colomí sense fel** *loc. nom.* 1. Colom sense fel¹ (*loc.*). *Caterina, com que per a ella era sempre un infant, un colomí sense fel, és a dir, "el xic de la mare", va somriure incrèdula i complaguda. (Sense la terra promesa, 1991: 110, 12).*

columbiforme *m.*

1. [NINCOMPT_p] Ordre d'ocells de cos arredonit, cap petit, potes curtes, plomatge dens i bec gruixut i una mica corb, que comprén els coloms i les gangues.

coma *f.* (22)

1. [NCOMPT] Depressió planera en terreny de muntanya. *Una bona estona després, planejava la carretera, és a dir, s'agruñava en una coma ampla; s'hi veia ja un poc el sembrat, oliveres soltes, ametlers -semblaven ametlers-. (Enllà de l'horitzó, 1991: 487, 11).*

confitar *v.*

1. *tr.* Algú, coure fruita amb una solució concentrada de sucre per tal de conservar-la.

confitura *f.* (1)

1. [NMASS] Massa trossejada confitada¹ que forma una pasta. [...] *que anaven a veure una filla i un gendre bo i un nét i una néta escumats i purs com la roba blanca... i a menjar confitures i pastes casolanes. (El pollastre de festes, 1976: 391, 1).*

•confitat *adj.* (1)

1. *Algú, gelar-se pel fred^{1d}. *Ella va traure una manteta mulera i va tapar l'atzembla que, malgrat el fred, venia entresuada. [...] Entre a la llar, que vostè deu venir confitat dalt la mula.. (Enllà de l'horitzó, 1991: 429, 24).*

congost *m.* (9)

1. [NCOMPT] Vall estreta i pregona entre muntanyes. [...] *que havien de trobar primer un barranc o congost llarguíssim i a revolts, i que, després, tot resseguint-lo, toparien la població. (Els guants de la felicitat, 1975: 137, 12).*

conill *adj.* (5)

1. Nu.

LOCUCIONS

en conill *loc. adj.* 1. Nu. *L'agafen unes quantes, el fiquen dins la cova, i, en un bell en sec, des del turbant al calcer, el deixen en conill sense cap mirament. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 181, 12).*

conill *m., f.* (84)

- 1a. [NCOMPT] (*Oryctolagus coniculus*) Mamífer rosegador d'orelles llargues, potes posteriors més llargues que les anteriors i pèl espès. ⇒ ~ *de bosc. L'únic que m'agrada és posar lloques, criar animallets, arreplegar ous i, sobretot, anar pels camps fent herba per als conills. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 160, 4).*
- 1b. •[NMASS_{masc}] Carn de conill^{1a}. *-Pepeta, filla meua: tu deixa'm a mi! Fa lleig això de dir al Senyor que menja arròs amb conill. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 190, 2).*

LOCUCIONS

deixar per conills verds* *loc. verb.* 1. Vegeu *deixar v.*

coniller *adj.* (5)

1. Gos, que caça conills¹. *Perquè eren caçadors: hi havia les potades d'un gos coniller.* (*Temps de batuda*, 1991: 334, 16).

coniller *m.* (4)

1. [NCOMPT] Gos coniller¹. *Era un coniller dels bons. Això jo ho entenc bona cosa. Li vaig portar aigua de la font: li'n tiri al cap i li vaig donar a beure.* (*Contalla d'un orat*, 1982: 358, 18).

conillera *f.* (3)

1. [NCOMPT] Gàbia per a tancar-hi conills^{1a}. *Potser a la part-darrere tenia el corralet, amb llenya, joquer de gallines i les conilleres.* (*El rei Astoret*, 1975: 315, 13).

conrear *v.* (21)

- 1a. *tr.* Sotmetre una planta o una espècie vegetal als treballs necessaris destinats a afavorir-ne la producció. [...] *ha cavat un gran aljub i ha bastit una petita parada i una aigüera a fi que no se li arramble el reclot, i fins i tot hi pot conrear hortalisses.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 210, 19).

➤ *adj.* [...] *on creixien la vincladissa palmera i l'esclatant magraner, el llimoner esponerós i la bardissa de flors conreades i flairoses.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 95, 29).

- 1b. *tr.* Sotmetre la terra als treballs necessaris per a la producció de plantes i fruits. ⇒ ~ un hort, ~ un camp. [...] *fins i tot passant-se temporades en la "caseta de Monlió" (o de Garibaldi) fent-se tot sol el menjar i, com el comte Lleó Tolstoi, conreant amb les seues mans el seu tros de terra.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 53, 16).

➤ *adj.* [...] *la seua ànima, malmesa per una infantesa penosa i després pel sacrifici de pujar la masada mal conreada per son pare, no deixà mai de ser eixuta i avara.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 209, 20).

1c. •tr. Conrear^{1b} la terra d'una propietat, d'una explotació o d'una zona geogràfica. [...] un matrimoni sense fills, ell un home ja de més de quaranta anys, que es bastava, amb una mula, per a conrear aquella curta possessió. (Sense la terra promesa, 1991: 248, 12).

➤ adj. La realitat era que totes tres col·lectivitats locals havien conreat l'ample camp de Cassana amb un amor i una cura generosa [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 217, 14).

2a. •tr. Cuidar, algú o un animal amb molt d'esment (DCVB, DNV). -Em trobe millor; a casa tinc un munt de potingos, em conreen molt i faig la més poca feina que puc. (Enllà de l'horitzó, 1991: 248, 2).

➤ adj. Ell conservava espasa, gos i cavall, aquests dos ben conreats en la canera i la cavallerissa del castell, i sempre l'acompanyaven en les seues forades. (La Mare dels Peixos, 1975: 72, 19).

2b. •tr. Cuidar, alguna cosa amb molt d'esment, per tal de conservar-la.

➤ adj. [...] la seua cabellera espessa i conreada, el seu anar distingit i d'una absoluta feminitat, feien girar l'esguard de molts dels homes que al seu camí trobava, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 138, 28).

3. •tr. Proveir dels mitjans necessaris per a mantenir una amistat. Salut, calma, vida senzilla però segura entre amics com vostés, que em conreen; si puc, ajude amb les meues modestes opinions a combatre terribles ignoràncies, feixucs fanatismes...(Sense la terra promesa, 1991: 60, 22).

LOCUCIONS

vida conreada* loc. nom. 1. Fet de viure, còmode, confortable. Es deia; avui que s'arriscava a parlar-se amb una encara tímida franquesa, que havia pagat un preu bastant elevat per la seguretat i benestar dels seus i per la vida conreada i fastuosa que havia cobejat. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 368, 28).

•conreat adj. (37)

1. Vegeu conrear v.

conreu m. (72)

- 1a. [NCOMPT] Acció de conrear^{1a}. [...] *especialitzats, bons coneixedors del conreu de la vinya amb peu americà a Catalunya -atacada abans que el País Valencià-, [...]. (Temps de batuda, 1991: 26, 21).*
- 1b. [NCOMPT] Acció de conrear^{1b}. *Jaume havia somiat moltes vegades en un fill que l'acompanyàs en la penosa pesca i en un altre que li ajudàs en el conreu dels bancals. (La Mare dels Peixos, 1975: 56, 11).*
- 1c. •[NCOMPT] Acció de conrear^{1c}. *A la mitja llum, entreveia el pla de conreus i el poble, allí més amunt, dolçament reclinat en les seues muntanyoles. Quina plàcida bellesa! (L'envejós d'Alcalà, 1975: 174, 13).*
2. •[NINCOMPT] Cura d'algú o d'un animal. *Amb el bon conreu que li procurava l'àvia, la fadrina del nostre verídic conte, allà pels divuit anys era la més galanxona del poble, [...]. (Les animetes, 1976: 269, 6).*

constel·lació f. (5)

1. [NMASS] Conjunt molt nombrós d'alguna cosa (DIEC2). *Era un diumenge d'aqueixos que es presenten tan alegres i esclatants de colors elementals i intensos en les serres i en els cels, de constel·lacions d'ocells enmig la blavor amplíssima i de roselles en la verdor dilatada dels sembrats. (Els guants de la felicitat, 1975: 124, 12).*
2. [NCOMPT] Conjunt d'estels fixos que formen un grup arbitrari. *¡Havia eixit el sol una vegada més, i, rere un llarg camí de milions de llegües a través de les dotze constel·lacions, havia complit, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 481, 23).*

contrabassa f. (3)

1. •[NCOMPT] Bassa petita on es purifica l'aigua abans d'entrar en l'aljub (DNI). *Als cinc minuts vaig passar vora la capella de l'aljub que ja coneixia i em vaig entretenir una mica a veure'n la contrabassa i el filtre de l'aigua de pluja, que era un simple caduf atapeït de timons, romanins, argelagues negres de muntanya, ben pitjats i olorosos, [...]. (Temps de batuda, 1991: 77, 27).*

contrada f. (60)

- 1a. [NCOMPT] Extensió de terra pròxima a un lloc, a algú o a una casa. *D'allí estant, se li apareixia cap a migjorn una contrada ampla, verda de sembradura, rodejada d'allunyades muntanyes, [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 64, 12).*
- 1b. [NINCOMPT] Extensió territorial determinada per límits naturals o polítics. *-Vaig fer-hi un parell d'excursions amb bicicleta; és un terme grandios i ben plantat devinyars, i la serra del fons, el colossal Cartxe, és tan pinosa que justifica el nom de la contrada. (Enllà de l'horitzó, 1991: 172, 2).*

cóp m. (32)

1. •[NCOMPT] Conjunt de les branques d'un arbre des de l'enforcadura fins al cimall, amb fulles o sense. *[...] un arbrot noble, grandios, amb quatre cimassos que llevaven un pesar de mirar i sostenien un cóp com una església. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 289, 3).*
2. •[NCOMPT] Conjunt de les fulles interiors d'algunes plantes, de color blanc i tendres (DCVB, DNV). \Rightarrow col de ~. *Nit i dia somiava en una bona platerada de col de cóp bullida, tan olorosa, o de flor-i-col fregideta. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 32, 15).*

copa f. (38)

- 1a. [NCOMPT] Vas de beure format per una part superior de forma acampanada que reposa sobre un peu. *[...] a vaixelles de Saxònia i una petita peça d'orfebreria consistent en una copa finament llavorada, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 11, 9).*
- 1b. [NCOMPT] Quantitat de líquid que cap en una copa^{1a}. \Rightarrow ~ de vi. *-Només una copa d'aiguardent de batafaluga. Quina beguda d'àngels, eh? (L'ambició d'Aleix, 1982: 60, 1).*
- 1c. •[NCOMPT] Dosi de beguda alcohòlica. *[...] i també el d'Ireneta, que va voler tastar la mistela, molt fina, de Beneixama. Eren les moderades libacions de copes i nuvolets. (Temps de batuda, 1991: 291, 2).*

2. •[NCOMPT] Cóp¹. [...] *descobrí que venien de davall la copa frondosa i terrera d'un garroferot fresc i catedralici que hi havia un poc més avant, dins un camp.* (Nabet, 1976: 359, 20).
3. [NCOMPT] Braser de figura de copa^{1a}. *Hi havia allà un altre tendur amb la seua copa amb brasilada, i una bona vista sobre els horts de flors i sobre part de la vall.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 426, 26).
4. [NCOMPT] Part del barret en què entra el cap. [...] *gros cigar als llavis, bastó d'estoc a la mà, il·lustroses i mig empolsegades botes, capell de mitja copa i levita de faldons.* (Llegenda del palleter, 1976: 212, 25).
5. [NCOMPT] Coll de les cartes de jugar que duu copes^{1a} dibuixades. *I va sortir un set de copes, lluentes com si estiguessen regallant fondellol.* (El jugador de Petrer, 1976: 204, 21).

•**coput** adj. (5)

1. Arbre, amb un cóp¹ molt gran. *I ja devien ser tres tocases, quan el príncep albirà al seu davant una motada de palmeres copudes.* (L'amor de les tres taronges, 1976: 139, 10).

corb m. (90)

1. [NCOMPT] (*Corvus corax*) Ocell negre, de bec robust i corbat i de potes amb ungles fortes, que viu en indrets rocosos i s'alimenta principalment de cossos morts i d'alguns animalons vius. *En això, s'estranyà de veure un colom blavenc que volava seguit d'un corb endolat; travessaven rabents el cel blau amb un fort batre d'ales.* (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 249, 20).

ANTROPONÍMIA

corb m. -*Passe, Frederic!* -*va dir amb veu amable el president-corb i fura.* (Temps de batuda, 1991: 220, 3).

corbató m. (1)

1. [NCOMPT] (*Corvus corax*) Cria del corb¹. —*Vull comprar un bocí de formatge per obsequiar la corba i els corbatons.* (La rabosa i el corb, 1976: 419, 4).

corbella *f.* (8)

1. [NCOMPT] Eina que serveix per a segar, consistent en una fulla corba de ferro acerat, tallant o dentada i fixada a un mànec de fusta. —*Amb tisoretetes no es sega. No ho saben? —I traent una Corbella que duia en el cabasset dels ferraments, prosseguí—: es sega amb açò!* (Joan-Antoni i el torpalls, 1976: 245, 6).

corbessa* *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Corvus corax*) La muller del corb¹. *Doncs el misteri estava que ell i la seua corbessa, o siga la muller, ho havien consultat a la seua cosina, la comare blanca, aqueixa garsa que té fama de ser l'ocell més astut i desvergonyit del món.* (*La rabosa i el corb*, 1976: 423, 3).

corc *m.* (5)

- 1a. •[NINCOMPT] Manifestació turmentosa i continuada d'un sentiment negatiu. *El corc de l'avarícia encara no s'havia adonat que hi havia una boca més... i les que podrien venir.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 223, 12).
- 1b. •[NINCOMPT] Pensament dolorós d'un fet o d'una circumstància, que consum lentament. *Hi havia un corc al meu cervell, sens dubte, o un ramat de corcs...* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 464, 1).
2. [NCOMPT] Insecte coleòpter que viu a la fusta, en el gra o en altres productes vegetals, dels quals s'alimenta.

corcar *v.* (2)

1. *tr.* i *intr. pron.* Un corc o una larva, deteriorar fusta, gra, fruita, bolets o ossos a causa de l'erosió que hi produeixen en menjar-ne; o, aquests, deteriorar-se. *La lluna diu quan cal tallar un arbre perquè la fusta no es corque, quan cal esquilar les ovelles, quan s'han de posar a adobar les olives...* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 253, 14).
 - *adj.* *Per fi, Arrancapins i Passaponts, que tafurejaven per una navada deficaciada plena de mobles polsosos i corcats, [...].* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 45, 76).

2. *intr. pron.* Un fet, un esdeveniment o una situació, menyscabar la integritat o la bondat d'algú o d'alguna cosa. *Previsor i objectiu, sabia que es corcava, es desgavellava i es desempiulava aquell difícil bastiment que havia alçat Cànovas del Castillo per a sostenir la monarquia, o siga, el torn pacífic que havia establert per a fer eterna una falsa democràcia que assegurava en el poder els poderosos existents i en creava de nous.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 370, 28).
3. *intr. pron.* Un element patogènic, produir una càries en una peça dental; o, aquest, patir una càries.
- *adj.* *I obrint una gran bocassa, li mostrà dos queixals llargs, grandots, mig corcats, corbats com els d'un porc senglar. (I queixalets també!, 1975: 205, 18).*

•corcat adj. (5)

1. Vegeu *corcar* v. (*DCVB*).

corcó m. (2)

1. [NCOMPT] Persona amb una actitud insistent, que es mostra porfidiosa. [...] *les dones, tan corconets, els diran: "Mira, ja tenim això! Més avantet, una altra espenta".* (*Sense la terra promesa*, 1991: 279, 1).
2. •[NCOMPT] Corc^{1b}. [...] *i acabaven per traduir-se en petites malvolences, en rancorets ocults, els quals, com innobles corcons, de no exterioritzar-se en purificadoras tempestes de llamps i trons, a poc a poc li causaven una mena de degradació de l'esperit.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 84, 27).

corder m. (15) > anyell > be

- 1a. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Cria de l'ovella fins l'edat d'un any. *Ric-riquejaven els grills amb alegria, piulaven els alacrans, belaven uns corders vora casa, i, en el fons dels barrancs, ja quasi foscos, i per les dotades d'olivar, miolaven de tant en tant els mussols i xiulaven les cornetes.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 288, 14).

- 1b. •[NCOMPT] Anyell². *Fa por a voltes; però és un corder. Si no, veja quin dia li ho dic: don Rafel s'ha endut l'herència, i ací no passarà cap cosa que es puga contar. (Sense la terra promesa, 1991: 492, 20).*

corfa f. (1)

1. [NCOMPT] Pela gruixuda i tendra d'un fruit. *I ja no va poder resistir-ne més el desig: s'incorporà, tragué una taronja, li pegà tall amb l'espasa, badà l'escorfa i, cloof!, s'obrí la fruita com en un esclat... (L'amor de les tres taronges, 1976: 140, 17).*
2. [NINCOMPT] Crosta del pa o d'altres aliments. *A l'Ermínia, tanmateix, no li plaiën gaire les toves tonyes, d'escorfa elàstica com un cuiro i allhora mengívola; [...]. (Temps de batuda, 1991: 299, 10).*
3. [NCOMPT] Closca¹. [...] *canyissos que cedien, munts negrellosos de corfa d'ametla, escudellers destinats al codonyat i les fruites seques i tacats d'un continuat abandonament... (Sense la terra promesa, 1991: 18, 28).*
4. •[NINCOMPT] Escorça². *Ja s'hi destriava tot clar: les serres, com enormes arrugues; els boscs, com immenses taques verdes; els bancals, com amples pelats de l'escorfa del món. El personal també, com a formiguetes!. (La rabosa i el corb, 1976: 426, 1).*

cornella f. (1)

1. [NCOMPT] (*Corvus corone*) Ocell de la família dels còrvids, de color totalment negre i il·lustrós, amb el bec molt fort i la cua quadrada. *De dalt les altes crestalleres, semblaven acomiadar-los els xiscles dels esparvers i el grallament de les cornelles i els corbs, volant tots incansables sobre els abismes. (Sense la terra promesa, 1991: 346, 13).*

corneta f. (11)

1. [NCOMPT] Instrument musical de vent, de metall, semblant a la trompeta, però de cos més petit i de sons més aguts i estridents. ⇒ *toc de ~ // tocar la ~. Les ordres de silenci a ultrança havien estat anul·lades i es restablia el sistema natural de tocs de corneta. (Enllà de l'horitzó, 1991: 167, 18).*

2. •[NCOMPT] (*Otus scops*) Xot¹ (DNV). *Ric-riquejaven els grills amb alegria, piulaven els alacrans. belaven uns corders vora casa, i, en el fons dels barrancs, ja quasi foscos, i per les dotades d'olivar, miolaven de tant en tant els mussols i xiulaven les cornetes.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 288, 15).

•cornial m. (6)

1. [NCOMPT] Racó d'un tros de terra conreat que resta sense llaurar perquè els animals han de girar i l'aladre no té espai suficient per a passar-hi. *Deixaren les aixades en el tall, se n'anaren al cornial on tenien les mantes i la barseta i en tragueren l'animal.* (*Peret*, 1976: 284, 4).

corona m. (31)

- 1a. •[NCOMPT] Part superior d'una muntanya o d'una construcció. *Ja prop, el camí travessava la corona d'una llima, entre carrasques gegantines plenes d'ombra i de verderols, que refulaven ben satisfets.* (*Nabet*, 1976: 359, 15).
- 1b. •[NCOMPT] Element que sobreïx per damunt d'un altre. [...] *i, al volt del cap, una gran corona de blancs cabells que endolcia el seu gest i la feia bona de mirar.* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 276, 16).
- 2a. [NCOMPT] Regne d'un país. *-Durant l'edat mitjana -vaig explicar jo per arreglar-ho- tots ho vam ser un poc, d'imperialistes, encara que els reis de la Corona Catalano-Aragonesa no van saber-ho ser de debò.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 33, 12).
- 2b. [NCOMPT] Poder reial d'un país. *¡Ara, ni per tota la corona de les Girones m'hi casaria, perquè no m'agradeu per sogre, gaiet, poca- paraula!* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 350, 12).
- 3a. [NCOMPT] Cèrcol de metall, adornat de florons, perles i pedres precioses, que se ceneix al cap com a insígnia de dignitat d'un governant. *D'allí estant, i en tant que esperava l'anunci del combat, va dirigir la mirada a la tribuna reial i va veure el rei, amb mantell, ceptre i corona, [...].* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 82, 29).
- 3b. [NCOMPT] Cèrcol de metall col·locat darrere el cap de personatges sagrats. *El matrimoni es quedarien fins molt tard perquè hi havia una circumstància*

gojosa, i era que havien regalat feia unes setmanes un topazi per a un dels raigs de la corona de la Verge. (Sense la terra promesa, 1991: 228, 27).

- 3c. [NCOMPT] Ornament fet de plantes, de material preciós o de metall en forma de cercle i que se cenyeix al cap. *Els germans veren, en un dels oberts calaixos de la calaixera, joiells diversos en gran quantitat: diademes, corones, manilles, collars..., [...].* (Esclafamuntanyes, 1975: 45, 83).

LOCUCIONS

corona de reina loc. nom. 1. (*Saxifraga catalaunica*) Onosma¹. *Llúcia i ell farien la primera escodrinyada, perquè ni tan sols sabien de cert on trobarien les corones de reina.* (Sense la terra promesa, 1991: 160, 19).

coronació f. (3)

1. [NCOMPT] Arribada al cim d'una muntanya. *La travessa és un vell camí romà que puja des del poble de Penàguila fins a la coronació del coll.* (El dimoni fumador, 1975: 208, 2)

coronar v. (18)

1. tr. Algú o un conjunt de persones, arribar al cim d'una muntanya. *El camí, ja sabem que li havia de fer per força coronar la lloma per allà prop d'on era el garroferot sota el qual s'acovilaven els lladres; [...].* (Nabet, 1976: 363, 2).
2. tr. Una cosa, estar situada en la part més elevada d'un element vertical, una formació geològica o una part del cos. [...] *els boscos d'un verd fosc que coronaven els lloms de la vall, els fondals escondits i plens de vegetació bigarrada i luxuriant: [...].* (L'ambició d'Aleix, 1982: 196, 25).
- adj. *Música de corda, dolcíssima, sol esplendorós, i tot el poble de Biar coronat pel seu desafiant i magnífic castell i adornat per un talió de neu de més d'un pam de gruixa; [...].* (Les animetes, 1976: 276, 7).
3. tr. Una reacció pública, algú o un èxit, culminar una obra. [...] *els darrers anys del batxillerat van ser coronats per un èxit absolut, amb la nota més brillant en la revàlida.* (La idea de l'emigrant, 1982: 285, 19).

4. *tr.* Una autoritat, posar una corona^{3a} a algú com a insígnia de dignitat sobirana.

- *adj.* *El reialme de Benillup ha de ser per al meu fill Muhammad, per llei natural d'herència i de naixença. Així, que ragueu-vos-ho dels vostres caps coronats.* (*El Castell del Sol*, 1975: 80, 14).

coronat *adj.* (18)

1. Vegeu *coronar* *v.*

corral *m.* (100)

1. [NCOMPT] Dependència d'una casa, tancada de paret, descoberta parcialment, destinada a tancar-hi el bestiar. *També anàrem al gran corral de bestiar cabriu que hi havia al costat de la caseta del pastor, amb el seu cobert i descobert.* (*Contalles de la boira*, 1982: 358, 27).

corretjola *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Convolvulus arvensis*) Herba voluble de la família de les convolvulàcies, amb rizoma, fulles sagitals i flors acampanades, blanques o rosades, que creix als marges i als camps. *Quan s'acaben els gels i les rosades blanques, tota mateta humil creix ufanosa i rabent, i trau la seua flor: esclaten els romanins, els timonerars, les estepes, i creixen pels bancals, en confusió, el margall, la ravenissa, les corretjoles, els citrons....* (*La Foia de Castalla*, 1982: 322, 14).

corriol *m.* (11)

1. [NCOMPT] Camí estret. *El corriol que seguíem s'encaixonava entre ginebres terrers i argelagues espesses, i ens calia obrir-nos pas amb compte de no esqueixar-nos la roba.* (*Temps de batuda*, 1991: 125, 6).

corser *m.* (30)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall gran i lleuger, de bella estampa, emprat antigament en les batalles i tornejos. *En això, pel capdardins de la plaça, es va sentir el trot d'un cavall, i, tot seguit, va aparéixer, sobre un corser blanc i ricament guarnit, un jove foraster que solia passar alguna que altra vegada per Biar, camí del seu poble.* (*Les animetes*, 1976: 269, 16).

cortal *m.* (1)

1. [NCOMPT] Corral¹. [...] *sinó per la senda que passava pel calvari- a aquella caseta rústega on s'entrava per darrere d'una tàpia i un cortal brut. (La idea de l'emigrant, 1982: 216, 2).*

cos *m.*

LOCUCIONS

cos de podadora* *loc. nom.* 1. Cos molt prim i esvelt. *Duia un giponet de vellut que fa un cosset molt bonic. "Cos de podadora", que en diuen. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 14).*

coscoll *m., f.* (32)

1. [NCOMPT] (*Quercus coccifera*) Arbust perennifoli de la família de les fagàcies, de fulles coriàcies, lluents i espinoses, i fruit en gla, que creix a la regió mediterrània. *Els gossos lladraven i clapien i la gent palatina es veia ja formiguejar, per mig dels carrascals i les coscolles. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 344, 13). Seguiren un temps en silenci per davall dels arbres, apartant de tant en tant ginebres i coscolls. (Sense la terra promesa, 1991: 89, 2).*

cospí *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Caucalis platycarpus*) Herba de la família de les umbel·líferes, de fulles ovades o de contorn triangular, molt dividides, flors blanques o una mica vermelloses, en petites umbel·les, i fruits oblongs, coberts de forts agullons, que es fa als camps de cereals (DIEC2). [...] *tot cofoi amb la seua barba negra, que li pegava dues voltes a la cintura per no dur-la per terra i que se li omplís de llavor de calcides i cospins. (Esclafamuntanyes, 1976: 27, 16).*

costa *f.* (128)

- 1a. [NCOMPT] Pendent^{1c}. ⇒ ~ *amunt*, ~ *avall*. *Llavors ella la tancà, es tirà el serró a l'esquena, començà a fer via, costa amunt, i en poc de temps féu cap al castell. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 383, 18).*

- 1b. [NINCOMPT] Pendent^{1a}. [...] *va fer cap en una vila preciosíssima, estesa a la costa d'un pujol reblit de bosc i coronat per un castellet: era Forn de la Safor.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 343, 18).
- 1c. [NCOMPT] Pendent^{1b}. ⇒ *pujar una ~.* [...] *rodejat d'espès boscatge de pins i d'alzines, al capdavall d'una costa, en una clotada ombrienca.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 25, 4).
2. [NCOMPT_{sing_pl}] Terra més propera a un mar. [...] *i a la Catalunya Vella els moros prenen sempre el caràcter de turcs, perquè aquests foren l'assot secular d'aquelles costes.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 220, 11).

LOCUCIONS

a costa de *loc. prep.* 1. A canvi d'un esforç, d'un sacrifici, d'un dany o d'un patiment. *Altrament, quan el mas fou millorat -tot plegat res de l'altre món: un passament regular a costa de molta feina-, [...].* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 210, 5).

costa amunt *loc. adj.* 1. Resultar, fer o posar molest o difícil per a algú. *-Em ve molt costa amunt -confessà Pep-: vostè és un professor, i jo....* (*Temps de batuda*, 1991: 216, 25).

•**girar costes** *loc. verb.* 1. Vegeu *girar v.*

costal *m.* (26)

1. [NCOMPT] Feix^{1a} gros de llenya. ⇒ *fer costals.* *I mentre que els soldats hi anaven agarberant centenars i centenars d'aroves de llenya grossa i grandíssims costals d'argelagues i ramulla de pi i dotzenes de garbons de sarments sequets com l'esca, es congria el poble a la vora de la immensa garbera.* (*Història d'un mig pollastre*, 1976: 433, 11).

coster *m.* (27)

1. [NCOMPT] Part lateral d'una elevació del terreny. *Despenjant-se pel coster d'un puig penyalós i enlairat, coronat per un castell mig en ruïnes com tants d'altres del país, s'estenia en bona part en el pla, on hi havia les millors places i els més aristocràtics carrers.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 29, 3).

2. [NINCOMPT] Pendent^{1a}. *Pujàrem tots el petit coster, i dalt la lloma anàrem a la punta del bosc, cap a la dreta. (Enllà de l'horitzó, 1991: 369, 10).*

costera f. (43)

- 1a. •[NCOMPT] Pendent^{1c}. [...] *s'ompliren d'aigües encrespades i roncadores, regalís i rambles i costeres i el fons del barranc per un dels vessants del qual pujava penosament, mentre que la pluja i el granís l'assotaven amb fúria. (La idea de l'emigrant, 1982: 228, 3).*
- 1b. •[NINCOMPT] Pendent^{1b}. ⇒ ~ *amunt, ~ avall. Quan les passaràs, començaran de bell nou les costeres amunt, carregades de pinar. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 372, 22).*
- 1c. •[NCOMPT] Pendent^{1a}. *Peret s'ho apanyava de manera que Jeroni havia de córrer per una senda plena de grossos cantals, mentre que ell, dient que tenia més costera i pegant musclejades com qui no fa, [...]. (Peret, 1976: 134, 9).*

cotiledó m.

1. [NCOMPT] Fulla primera que desenvolupa l'embrió d'una planta fanerògama.

cotó f. (7)

1. [NMASS] Fibra tèxtil natural, blanca i suau, que recobreix les llavors del cotoner¹.
2. [NMASS] Teixit fet amb cotó¹. ⇒ *tela de ~. Per dins vestia de jove: una moderna combinació de cotó fi. (Enllà de l'horitzó, 1991: 461, 17).*

•cotó-en-pèl m. (3)

1. [NMASS] Fibra del cotó¹ tal com ix de la càpsula de la planta, abans de ser transformada industrialment (DCVB, DNV).
2. *[NMASS] Alguna cosa blanca i suau com el cotó-en-pèl¹. *Es va trobar esgotat. Sentia una son estranya. ¿Li la feia la fressa monòtona de les rodes, tan apagada pel cotó-en-pèl de la neu? (Viatge de Nadal, 1982; 401, 19).*

cotoner m.

1. [NCOMPT] (*Gossypium* sp) Planta de la família de les malvàcies, de fulles palmades, flors grogues o blanques, fruit en càpsula i llavors recobertes de pèls fibrosos, d'origen subtropical, cultivada, per a obtenir-ne el cotó¹.

cotonós adj. (5)

1. •Semblant al cotó¹. ⇒ *núvol ~ // boira cotonosa*. . *La muller de don Macià seia vora aquest balcó i arribava a veure un retall de cel, esblanqueït en aquella hora del capvespre i amb algun núvol cotonós i de color lívid. (L'ambició d'Aleix, 1982: 166, 12).*

cova f. (113)

1. [NCOMPT] Cavitat natural subterrània, vasta i profunda, de forma i de dimensions molt variables. ⇒ *entrada de la ~. Perquè t'has ficat en la cova dels Vents. Ací descansen tots quan no bufen per l'ample món. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 276, 7).*

covil m (1)

1. •[NCOMPT] Cova¹ amagada on algú viu apartat del món (DNI). *I en aqueixes, va arribar l'any onzé, és a dir, l'any que es presentaria Capralenc el Fi a endur-se horrorosament la seua ànima a les penoses i temibles covils de l'infern. (El jugador de Petrer, 1976: 207, 2).*

cràter m. (2)

1. [NCOMPT] Depressió en forma d'embut situada en la part superior d'un volcà, per on ix fum, cendra, lava i altres matèries volcàniques. -*Fixeu-vos, xics, quina grandiositat! Són tan enormes els cràters de la lluna, que n'hi ha alguns on cabria folgadamment el nostre planeta. (La idea de l'emigrant, 1982, 280, 20).*

creïlla f. (14) > **patata**

1. [NCOMPT] Tubercle comestible de la patatera¹, nutritiu, carnós i molt feculent. ⇒ *creïlles fregides. Millor i més ben equilibrat règim vam tenir d'allí en avant amb els substanciosos bullits de ceba i creïlla amb l'afegidura de les fines bajoquetes de la senda de l'aljub [...]. (Temps de batuda, 1991: 304, 9)*

creosota *f.* (1)

1. [NMASS] Líquid oliós, que conté fenols, obtingut en la destil·lació del quitrà de fusta o d'hulla, molt usat com a antisèptic, expectorant i preservador de la putrefacció. [...] *pujava des de la Baixura una brisona subtil, aromada de pòl·lens i fines exhalacions de la xara i vaporosa de creosotes i resines; [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 551, 25).

cresta *f.* (24)

- 1a. [NCOMPT] Forma de relleu asimètrica, elaborada per l'erosió diferencial en una capa de roca dura que alterna amb d'altres de més toves. *Va arribar, una altra vegada, el gelat desembre, que el dia ja sabem que hi curteja molt i més al terme de Cocentaina, on el sol s'amaga molt enjorn darrere l'alta cresta de la Mariola.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 160, 24).
- 1b. [NCOMPT] Part aguda de la divisòria d'aigües d'una muntanya. *Perquè és molt bell contemplar les altes crestes i sentir la remor de les pinatades, el dring de les esquelles i la flaire del timó.* (*Joan-Ratot*, 1976: 411, 10).
2. [NCOMPT] Excrescència carnosa que tenen damunt el cap certes aus gallinàcies. —*Quic-quiriquic!* —*va cantar aleshores mentre que alçava la cresta tot quant podia i es posava de puntelletes: [...].* (*Història d'un mig pollastre*, 1976: 429, 16).

crestall *m.* (19)

1. [NCOMPT] Cresta^{1b}. *L'aigua remugava tota mansa a les envistes del crestall enlairat del Montgó, que s'enfilava cel amunt en un aire quiet, rentat i blau; [...].* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 57, 20).

crestallera *f.* (25)

1. [NCOMPT] Conjunt de crestes^{1b}. *Crec que mai en la vida havia vist jo tan bells els bells panorames que s'albiraren d'allí en aquell dia radiant: boscs i barrancs pròxims, crestalleres més o menys allunyades, [...].* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 307, 26),

crestut *adj.* (5)

1. *Que té cresta^{1a}. [...] *omplint de verda fulla els ametlers, semblant els sembrats de cridaneres roselles, tot, és clar, al peu d'aquella serra brava i crestuda de la Mariola.* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 31, 5).

•creueller *f.* (3)

1. [NCOMPT] Creuera¹ (DNV). *Amidàvem els arbres de circumferència dels troncs i, naturalment de llargada, sempre pujant un home fins a les creuelleres; ho feien els dos més prims això d'agafar la cinta mètrica d'un cap, el Bonifaci i el Pep.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 370, 4).

creuera *f.* (1)

1. •[NCOMPT] Part d'un arbre o d'un arbust on el tronc es divideix en les branques principals (DCVB, DNV). *I ell se'n va pujar en la creuera d'un xop vell on podia seure ben arrepat i esperar els esdeveniments.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 340, 15).

cria *f.* (11)

- 1a. [NCOMPT] Individu d'una espècie animal en els primers estadis de vida. [...] *i no hi van trobar cries de serp, ni rastre, ni tan sols de sargantana.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 339, 10).
- 1b. •[NCOMPT] Individu que té algú com a pare o mare. *-Humm! -desaprovà don Gregori-. Una dona i una cria soles...* (*Sense la terra promesa*, 1991: 470, 21).
2. [NINCOMPT] Tècniques emprades per a la procreació d'animals. *Si compren dotze cabres i un boc, jo li'ls pasture de franc i li atenc la cria dels nadons. I aqueixos tretze animallets tancarien al corral seu tots els dies de l'any.* (*Temps de batuda*, 1991: 338, 26).

LOCUCIONS

•de cria *loc. adj.* 1. Bestiar, especialment apte per a la reproducció. —*Que jo —segueix explicant el de la llavor—, és que he vingut ací per un joc de conills de cria, un mascle i dues femelles, i m'he dit: [...].* (*El pollastre de festes*, 1976: 389, 18).

criador *adj.* (8)

1. Lloc, on es crea un ésser viu. [...] *com ho palesaven aquells sembrats encara relleucs i bledaníssims i aquells oliverars i ametlerars esponerosos, i els fruiters quallats de flor o de fruits tabolls, quasi tot en terres de criador secà.* (*El Castell del Sol*, 1975: 82, 18).

criador *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] Persona que es dedica a criar^{2a} bestiar. *Els agutzils s'emportaren el criador de porcs a rossegons, li feren botzar la mitja dobleta i la donaren a Blai, el qual, dret com un fus, no es bellugava d'allí davant de la taula del senyor Batle reial.* (*El tres plets de Pasqua Granada*, 1976: 317, 13).

criar *v.* (75)

1. *intr. pron.* Un organisme viu, desenvolupar-se fins a la maduresa física. *Marieta havia perdut els pares essent encara ben petita, i s'havia criat amb la seua iaia, la qual la volia tantíssim, que no podeu pensar-vos-ho, com se l'estimava.* (*Les animetes*, 1975: 269, 3).

➤ *adj.* —No, dona, no. *Era un espècimen típicament muntanyès, nascut i criat dalt la serra, alt i esprimatxat, eixut i dur de músculs, de cabell d'estopa* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 112, 13).

- 2a. *tr.* Ocupar-se de fer nàixer i créixer animals en captivitat. *L'únic que m'agrada és posar lloques, criar animallets, arreplegar ous i, sobretot, anar pels camps fent herba per als conills.* (*L'albarder de Cocentina*, 1976: 160, 3).

➤ *adj.* *La mitgera, des del mateix guisador del pis, els entrà un dinar elemental, suficient i nutritiu, fet a base de carn de moltó criat al mas mateix, ous de les pròpies gallines, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 92, 3).

- 2b. *intr.* Un animal, reproduir-se. *La serp, una cosa del dimoni, fora de totes les lleis naturals, com anava a criar?* (*Don Joan de la Panarra*, 1975: 339, 12).

- 2c. •*tr.* Ocupar-se de fer nàixer i créixer una planta. *-Això és la cosa més important: el fem per a criar la vinya.* (*Temps de batuda*, 1991: 338, 24).

- *adj. [...] que fornissen de fèrtil amoniac les arrels dels arbres que plantaven i dels pocs que hi havia criats. (La idea de l'emigrant, 1982: 210, 21)*
3. *tr.* Un animal o un humà, nodrir les seues cries^{la} o un infant. *En fi: així i tot, Tros-de-pa donava menjar a la dona i criava els xicons freqüentant la melva i la cansalada, les sardines en bóta i el pa moreno i assaonat, i no li sobrava mai un amadeu que ficar en el calçetí. (El pollastre de festes, 1976: 391, 16).*
- *adj. —Mira —digué tot campal el Batle reial—, li doneu cent dobles del meu tresor, per tal que puga criar ben criats els fills. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 319, 22).*
4. *tr. i intr. pron.* Infondre coneixements i valors a algú altre per tal de desenvolupar la seua personalitat i les seues facultats i integrar-lo a la societat; o, algú, desenvolupar la seua personalitat i les seues facultats rebent coneixements i valors. *Em va semblar un perfecte tinent d'opereta vienesa, i no vaig poder estar-me de pensar que el seu pare devia haver-lo criat bé i que ara "li havia pogut triar" una bona col·locació... [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 236, 9).*
- *adj. -Als xicons cal criar-los ben criats -es va defensar ella-. I això hem fet. Els nostres també porten bastó. (La idea de l'emigrant, 1982: 268, 13).*
5. *tr.* Adquirir gradualment una condició o una propietat. *En aquell moment sentia que estava cansat dels cels mariners, plens de sovintejades boirines, suaus, massa tendres per al seu esguard criat en l'aire sec de les muntanyes. (Sense la terra promesa, 1991: 418, 20).*
- 6a. •*intr. pron.* Un vegetal, créixer en un lloc. *¡No sabia l'ignorant ciutadà que gírgoles i múrgules són uns bolets gustosos que es crien per les ombres dels pinars! (Abella, 1976: 100, 26).*
- *adj. -Tot forma part de la diversió -va terciar Garibaldi-. Miren, jo tampoc no puc deixar d'admirar un arbre ben criat i amb bon fruit. (Sense la terra promesa, 1991: 334, 6).*
- 6b. *tr.* Un lloc o unes condicions, permetre el naixement i creixement d'un ésser viu.

7. •tr. *Sotmetre el vi*¹ a un procés d'envelliment dins d'una bóta.

- *adj. [...] certes vegades pels grans magatzemistes en persona prèvies gestions tàctiques i exploratòries de missatgers amb prudents i vagues ofertes sobre vins ben criats, completament clarificats i curats per les ensofranades pertinents; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 525. 6).*

•criat *adj.* (21)

1. Vegeu *criar v.*

crinera *f.* (4)

1. [NCOMPT] Conjunt de pèls llargs que guarneix el coll o el bescoll d'alguns animals. *Dalmau travessava ja les portes quan tocava la darrera campanada de la repetició, i el cavall quedà atrapat de la cua. Però només per l'aspra crinera. El príncep pegà espasada i tallà els pèls cerdosos, i continuà la fugida a galop desenfrenat. (L'amor de les tres taronges, 1976: 138, 8).*

criptògam *adj.* (1)

1. Organisme vegetal, que es reproduïx sense flors ni llavors. *A través de les plantes que estimava com a éssers indefensos i plens de bellesa i utilitat, sabia que la natura havia creat i creava cada dia meravelles. "Sé que hi ha monocotiledònies i dicotiledònies, criptògames i fanerògames... (La idea de l'emigrant, 1982: 289, 16).*

crosta *f.* (10)

1. [NINCOMPT] Capa externa endurida d'alguna cosa que cobreix la part de matèria més tova o molla. ⇒ ~ *del pa. I van obrir el pa, que no era tal, i que pesava molt, i dins la crosta, puix quasi no tenia molla, el trobaren ple de monedes d'or com a sols, [...]. (El darrer consell, 1976: 386, 1).*
2. [NCOMPT] Capa endurida d'un material tou, d'un polsim o d'un líquid. *Vora la paret del nord del petit mas, n'hi havia un recés. La vaig trepitjar amb les meues sabates: era com una crosta eixuta de sucre. (Enllà de l'horitzó, 1991: 433, 10).*

cruixidell m. (5)

1. [NCOMPT] (*Emberiza calandra*) Ocell de la família dels fringíl·lids, de plomatge gris per damunt i blanc al ventre, de bec groc, que habita a les zones de secà de terra baixa. *A la Casa dels Rojals, el meu pare m'inicià molt petit en la cacera de moixons: tirar als greixosos cruixidells, que tenen una denteta al paladar, o a les xisclaires torrudanes, o a les cogullades, sempre plenes d'astúcia, aviat fou el meu esport. (Temps de batuda, 1991: 20, 15).*

•cu-cut interj.

1. Onomatopeia del so que fa el cant d'un cucut¹. —*Cut-cut, cut-cut! No hi havia dubte: el cuquello cantava ja. (Home roig, gos pelut, pedra redona, 1976: 256, 10).*

cua f. (69)

- 1a. [NCOMPT] Apèndix més o menys llarg, situat a la part posterior del cos de certs vertebrats, que conté l'extrem de la columna vertebral. ⇒ *remenar la ~. — Redimoni! ¿I on deu tenir la clau el llop de la tavella? —maleí la rabosa tot i remenant la cua i amb el pèl esborronat. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 443, 4).*
- 1b. [NCOMPT] Aleta d'un peix o d'un cetaci situada a la part posterior del seu cos. —*No em tingues por, pescador —va dir, ahora per les tres boques, aquell misteriós habitant de la cala—. No t'esglaies pels meus tres caps i les meues dues cues. (La Mare dels Peixos, 1975: 59, 17).*
2. *[NCOMPT] Apèndix semblant a una cua^{1a} que alguns personatges, els dimonis i alguns éssers fantàstics tenen al darrere. *Sens dubte, en vista del comportament d'aquells homes, es veu que no va parar esment en si portaven o no cues i banyes aquells representants de l'autoritat revolucionària. (Enllà de l'horitzó, 1991: 266, 29).*
3. [NCOMPT] Fila de persones, d'animals o de vehicles que esperen el seu torn. - *Això fóra ficar-se en la boca del llop: anar al Govern Civil, posar-se en cua... (Temps de batuda, 1991: 275, 17).*

cua de gat *loc. nom.* > **sanguinària** > **herbeta de la sang** •1. (*Lithospermum fruticosum*) Mata de flors blaves i fulles linears recobertes esparsament de pèls rígids, pròpia de les brolles calcícoles mediterrànies (DCVB). *Florenci coneixia l'herba sanguinària dita també cua de gat, l'herbeta de la sang, que evita la feridura, la camamil·la diurètica i estomacal, l'arnica per a les contusions, el card blanc per al mal de pedra...* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 253, 21).

de cua d'ull *loc. adv.* 1. Amb les ninetes dels ulls girades cap a un costat. *Ara, a la tercera, se n'acomiadava de cua d'ull -n'estava cert- i li deia, així, que era emmenada pel Mal, tal volta (per primera vegada) contra la pròpia voluntat.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 77, 22).

•**girar cua** *loc. verb.* 1. Girar costes¹ (*loc.*). [...] *se les fica al si, vora el cabdell, fa girar cua al cavall i emprèn una rapidíssima retirada. I en moment tan emocionant i carregat, comencen —drong, drong, drong...—, lentes i sonores, les campanades de la repetició.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 137, 20).

cuc *m.* (7)

1. [NCOMPT] Invertebrat de cos allargat, tou i cilíndric, desproveït de potes, que es desplaça arrossegant-se contraient el cos. —*Adéu, mare! Me'n vaig a bufar tota la nit, que els pins són plens de bosses de cucs, i vull agranar-los tots cap a la mar, a veure si s'ofeguen!* (*El rei Astoret*, 1975: 317, 13).
2. *[NCOMPT] Alguna cosa amb forma de cuc¹. [...] *enmig d'una molesta polseguera que el vent s'enduïa, amb gran trepidació aparegué aquell cuc gros i llarg i negre i pantaixant, entre estridències i xerrics metàl·lics i esbufecs dels cilindres i la xemeneia.* (*Temps de batuda*, 1991: 35, 19).

LOCUCIONS

•**com un cuc** *loc. adj.* 1. Algú, molt insignificant. —*Encara que vagen al seu negoci, procuren que no patesques, que no et sentes davant d'ells com un cuc, que treballes tranquil.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 195, 19).

matar el cuc *loc. verb.* •1. Vegeu *matar* v.

cucut m. (4) > cuquello

1. [NCOMPT] (*Cuculus canorus*) Ocell de plomatge cendrós blavenc i de cant monòton i característic, la femella del qual pon el ous en nius d'altres espècies. *Estava mort de son, perquè el cucut havia cantat, com hem dit, a mitjanit i no a la matinada, cosa que el sorprengué molt, [...]. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 256, 4).*

cugula f. (1)

1. [NCOMPT] (*Avena barbata*) Planta herbàcia anual de la família de les gramínies, freqüent com a mala herba als sembrats. *Cinc dones, habilitosament acotades entre solc i solc, maldaven amb les aixadelles i les mans per extirpar la cugula i els citrons i les incipients corretjoles que creixien per onsevol. (L'ambició d'Aleix, 1982: 133, 16).*

cuïro m. (23)

- 1a. [NMASS] Pell d'un animal vertebrat que, una vegada adobada, es destina a diferents usos. ⇒ *bossa de ~, sabates de ~. I enmig de l'estança, una tauleta redona amb dues cadires de cuïro. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 170, 24).*
- 1b. •[NCOMPT] Tros de cuïro^{1a}. *A l'Ermínia, tanmateix, no li plaiën gaire les toves tonyes, d'escorfa elàstica com un cuïro i alhora mengívola; [...]. (Temps de batuda, 1991: 299, 1).*

cuixot m. (3)

1. [NCOMPT] Pernil¹. *La hi va tancar, a les fosques, i Margarida notava l'apetitosa oloreta que hi havia allí dins, de salses, d'embotit, de cuixot i d'herbes aromàtiques. (El rei Astoret, 1975: 317, 2).*

cultivar v. (1)

- 1a. •tr. Algú, formar-se intel·lectualment i adquirir un comportament refinat, dedicant-hi temps i cura especial. *La major part d'ells havien tret algun títol universitari i cultivaven bastant les humanitats. (Sense la terra promesa, 1991: 242, 17).*

➤ *adj. -I fins històriques! -acabà Verdú, que era un home bastant cultivat segons m'anà demostrant. (Temps de batuda, 1991: 353, 3).*

1b. •*tr.* Formar algú mitjançant l'educació i el treball constants.

cup *m.* (19)

1. [NCOMPT] Dipòsit sobre el qual es trepitja el raïm i on el most es transforma en vi¹. *Era d'una cabuda modesta: uns dos mil cànters de vi, segons em digué ell llavors; disposava d'un bon cup amb taulons de bona fusta i alt d'un parell de metres sobre el terra, [...]. (Temps de batuda, 1991: 64, 24).*

cuquello *m.* (9) > **cucut**

1. [NCOMPT] (*Cuculus canorus*) Ocell de plomatge cendrós blavenc i de cant monòton i característic, la femella del qual pon el ous en nius d'altres espècies. *El cuquello, quan n'hi ha, sol cantar ja ben clar el dia; la feina de la terra li era ben coneguda; la soldada no era desenraonada. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 254, 23).*

LOCUCIONS

oliva del cuquello *loc. nom.* 1. Vegeu *oliva f.*

cut-cut* *interj.* (9)

1. Vegeu *cu-cut interj.*

dacsa *f.* (32) > **panís**

1a. [NCOMPT] (*Zea mays*) Cereal de gran port, de tija alta i massissa, fulles alternes lanceolades d'un verd intens i fruits en panotxes que naixen a l'axil·la d'una fulla, conreat extensament pel seu gra. [...] *Nabet entrecajava com una*

centella el blat a la primavera; Nabet calçava les soques de la dacsca en l'horta a l'estiu; [...]. (Nabet, 1976: 358, 10).

- 1b. •[NMASS] Gra de la dacsca^{1a}. [...] *pa de dacsca daurat i tou, ullat; nous i ametles mullades en mel... (Els guants de la felicitat, 1975: 141, 22).*

LOCUCIONS

•**dacsca rosera** *loc. nom.* 1. Dacsca^{1a} de gra molt petit, rogenic i redó, que es dona als coloms i també serveix per a fer roses (DCVB, DNV). *Els pobrets estaven més vermells que la dacsca rosera, ploricaven, tossien, llagrimaven i sovint parlaven foradat, de la febre tan alta. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 186, 23).*

dacsar *m.* (1)

1. [NCOMPT] Camp plantat de dacsca^{1a}. *Al lluny s'albirava ja el Miquelet de la Seu, borrós enmig la boirina que pujava dels carxofars i els dacsars; i a esquerra, una negror dilatada d'arbreda i el blanqueig entre aquella d'un casal mig ocult, els féu saber que ja eren prop de la misteriosa mansió on s'encaminaven. (Abella, 1976: 108, 12).*

dàrsena *f.* (3)

1. [NCOMPT] Part d'un port protegida artificialment per a facilitar la càrrega i descàrrega de les embarcacions. *Topàrem allà moltíssims homes amb armes; hi havia també colles de soldats amb uniforme o de paisà, que entre tots arrossegaven devers l'entrada de la dàrsena sacs plens de no sé què que devien pesar bastant. (Enllà de l'horitzó, 1991: 516, 25).*

dàtil *m.* (4)

1. [NCOMPT] Fruit comestible de la palmera consistent en una baia carnososa i amb una sola llavor de cobertura dura. *Li donaren a esmorzar: una estranya coca, mel, dàtils i raïm; després li permeteren fer una tragallada d'aigua de la font. (El darrer consell, 1976: 374, 13).*

davallar *v.*

LOCUCIONS

davallar del cel* *loc. verb.* 1. Un bé, una cosa positiva arribar a algú sense haver fet cap esforç per obtenir-lo. [...] *aquell desert aspre ens ha pogut aportar uns diners davallats del cel per a fer-nos roba ara que ve l'hivern.* (*Temps de batuda*, 1991: 69, 13).

deixar *v.*

LOCUCIONS

deixar per conills verds* *loc. verb.* 1. Algú, renunciar a fer o descobrir alguna cosa per impossible (*VALOR*). *L'anell, malgrat totes les recerques, no apareixia, i ella i Roseta, com que havien regirat tots els amagatalls i racons de la casa i tots els prestatges i calaixos de la botiga, a la fi s'ho van deixar per conills verds, que solen dir. El donaren per definitivament perdut.* (*Abella*, 1976: 120, 17).

desarrelar *v.*

1. *tr.* Algú o un fenomen atmosfèric, arrancar una planta d'un lloc o una planta deixar d'estar arrelada.

➤ *adj.* -No. *Als masos on treballen, si són de muntanya, els deixen fer llenya morta, o tallar algun pi secallós que ha tombat la neu o ha desarrelat l'huracà.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 14, 17).

2. *intr.* Perdre els lligams amb algú, amb la cultura o amb un lloc.

➤ *adj.* *La vida meua i la dels meus, tots uns autèntics desarrelats en un ambient que ens era estrany quan no hostil [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 47, 18).

•**desarrelat** *adj.* (2)

1. Vegeu *desarrelar v.*

descimalada* *m.* (2)

1. [NCOMPT] Acció o efecte de descimalar. *Pegaren volta pel tros i veren la descimalada que estava acabant de fer Jeroni en els olivarons, de mà de mestre.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 493, 17).

•**descimalador** *m* (10)

1. Vegeu *descimalar v.*

descimalar *v.* (9)

- 1a. *tr.* Esporgar¹. *Ell ara voldria ser jove, fadrí llenyataire com aquells, i campar per les solituds descimalant pinedes, arrabassant coscolls, fent feixos de punxosa xara. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 307, 9).*
- 1b. *tr.* Podar^{1b}. [...] *repartir-se curosament els dies i les hores per a llaurar, sembrar, arreglar la curta horteta, podar, descimalar, collir, batre, veremar, [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 215, 12).*

ANTROPONÍMIA

Descimalador *m.* [...] *era ben dut i comprovat pel conseller tresorer, un tal Joaquim Vidal, àlias el Descimalador. (Enllà de l'horitzó, 1991: 23, 11).*

descopat* *adj.* (1)

1. Vegeu *descopar v.*

•**descopar** *v.*

1. *tr.* Tallar els cóps¹ dels arbres (*DNV*).
➤ *adj.* —*Parla d'una vegada! —crida la rabosa tota encuriosida—. I, sobretot, no t'estigues allà dalt, tan alt, vinga de volar. Para't en aqueix pi descopat i en parlarem. (La rabosa i el corb, 1976: 421, 14).*

descorconador* *m.* (1)

1. [NCOMPT] Ferrament que serveix per a arrancar i sanejar la fusta seca dels arbres, consistent en una fulla de ferro o d'acer acabada en punta fixada a un mànec de fusta. [...] *en un racó, un furgatxo que semblava ser l'encant de Jeroni, ple d'aixades, pics, picoles, escarpres i martells de pedrapiquer, un perpal, un aixol, un descorconador, aixadelles, alguna rella, cabassos i altres entriquells de camp. (Sense la terra promesa, 1991: 212, 18).*

descorconar* v.

1. *tr.* Arrancar i sanejar tota la fusta seca dels arbres.

➤ *adj.* [...] *net de tota herba; els fraus, en pols; les rabasses, descorconades; els pàmpols, polsosos de sofre; els raïms, en agràs, llargs i premuts.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 214, 2).

descorconat* *adj.* (1)

1. Vegeu *descorconar* v.

•descuat *adj.* (1)

1. Animal, mancat de cua^{1a}.

LOCUCIONS

pardal descuat *loc. nom.* 1. Vegeu *pardal m., f.*

desempescar v. (1)

1. *tr.* El peix, traure'l dels ormejos amb que s'ha pescat (*DIEC2*). *La traguí, i tot era desempescar peixets, que, al caure en el sòl de la barca, es tornaven xiquets molt boniquets, rossos com el fil de l'or.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 57, 13).

desgel m. (1)

1. [NINCOMP] Fosa del gel d'una superfície quan la temperatura puja. *Obrint-se pas quasi vertical enmig de l'espadat, baixava un torrent sec que, en portar aigües del desgel de la neu, les pluges de primavera o les tronades d'estiu i tardor, [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 56, 13).

desgellar v. (2)

- 1a. •*intr. pron.* Un terreny o una terra gelats, escalfar-se fins que torna a ésser apte. [...] *fer llenya per als amos i per a ells, carregar-la, rompre guarets per a l'any vinent quan la terra es desgelava, podar la vinya i arreplegar els sarments en cuetes i garbons, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 162, 7).
- 1b. •*tr.* La calor, fer cessar d'estar coberta de gel una superfície. [...] *la temperatura s'havia reviscolat i bufava un vent de ponent, un poc molest, però que desgelava*

la terra i llevava a grapats la neu de les muntanyes. (El Castell del Sol, 1975: 88, 27).

2. *tr. i intr. pron.* La calor, fondre la neu; o, el gel o la neu, fondre's.

desert *adj.* (24)

1. Lloc, on no hi ha ningú. *La casa de l'endeví, a qui deien Sanç i Bons, era en un carrer molt estret que passa per davall l'església i que, en aquella alta hora, apareixia fosc i desert. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 170, 12).*

desert *m.* (39)

1. [NCOMPT] Regió terrestre de clima calorós i àrid, amb menys de 200 mil·límetres de precipitacions l'any, on la vegetació i la fauna són molt escasses. *Tot eren somnis. La neu dos dies i mig caient amb temps clos, la llum com una filtració de marbre blanc esmorteïda i trista a través dels vidres de les finestres... podien ben bé produir miratges com les arenes infinites del desert. (Sense la terra promesa, 1991: 517, 30).*

•**desnevar** *v.* (1)

1. *intr.* Algú o alguna cosa, fondre la neu¹ (DNV). *El sòl de terra havia estat desnevat, però la humitat persistia. Tanmateix, allí dins no ens feria directament el ventijol frígid que corria per damunt la neu. (Enllà de l'horitzó, 1991: 160, 11).*

•**desnevat** *m.* (3)

1. [NCOMPT] Lloc obert i a la intempèrie on la neu¹ no para (DNV). —*Serà el millor que podràs fer... Ai, si tu veies el Ponent! I m'estranya que no s'haja presentat ja; sempre ve a destorbar la pluja. No te'l vulgues trobar en un desnevat! (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 277, 3).*

despedregar *v.*

LOCUCIONS

despedregar el camí* *loc. verb.* 1. Algú, solucionar els obstacles d'un assumpte. *Ell feia el seu ofici i no estava obligat a fer investigacions policiaques, i, encara més,*

perquè darrere hi havia una força totalment responsable com era don Rafel, que ja es despedregaria el camí arribat el cas. (Sense la terra promesa, 1991: 379, 8).

•dessocar v. (7)

1. *tr. pron.* Arrancar o arrancar-se de soca-rel (DCVB, DNV). *El llenyataire deia que si no l'hagués aguantat de la cua, aquesta no se li hauria dessocat. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 309, 26).*

destral f. (30) > **estral**

1. [NCOMPT] Eina formada per una fulla ampla i acerada de tall corbat i per un mànec paral·lel al tall, emprada per a tallar fusta. ⇒ *colps de ~. [...] a l'inferior (el de l'esquerra), hi figurava toscament un porc senglar i una destral que estava a punt de ferir-lo en el tò. (Sense la terra promesa, 1991: 240, 11).*

LOCUCIONS

•mànegues d'estral loc. nom. 1. *Vegeu mànega f.*

destralada f. (2)

1. [NCOMPT] Colp de destral¹. *[...] pare i fill van començar a collir xara a fessades i destralades - aquesta argelaga vull, aquell ginebre no vull -, [...]. (El gegant del Romani, 1975: 218, 1).*

destralejar v. (5)

1. *•intr.* Algú, cridar iradament. —*Aqueixa?... ¡És una orgullosa i una creguda i una devanida! —es posà a destralejar—.* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 445, 9).

destralejador* adj. (1)

1. Algú, que destraleja¹. *I aquest, que era un reiot gros, vermellot i destralejador, es va enfellonir que feia por de sentir-lo. Tot el palau es va rebolicar. i els crits i els avalots es sentien d'una banda a l'altra de la ciutat de València. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 266, 14).*

déu m., f.

LOCUCIONS

Déu del cel *loc. interj.* 1. Denota consternació, admiració o sorpresa. [...] *torbà un poc el caçador, i li va mirar la cara. ¡Déu del cel! ¡Dels ulls d'aquell home eixia llum. llum de veres, que li donava, a Porra, com una calentor!* (*El dimoni fumador*, 1975: 210, 2).

•**desventar** *v.* (1)

1. Vegeu *esventar v.*

•**desventat** *adj.* (4)

1. Vegeu *esventar v.*

devesa *f.* (11)

1. [NCOMPT] Terreny comunal destinat a pastura. *Al caure la vesprada, feren cap al port de Banyeres, final de les terres de la taifa de Benillup per aquella devesa.* (*El Castell del Sol*, 1975: 88, 9).

diamant *m.* (12)

1. [NMASS] Mineral constituït per carboni pur cristal·litzat, molt brillant, transparent, que ocupa el lloc més elevat en l'escala de duresa. [...] *i en el cel una claredat de diamant que s'enfonsava rere les altíssimes carenes de totes les serres.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 196, 27).
2. [NCOMPT] Tros de diamant¹, usat com a pedra preciosa. —*Don Joan —li diu—, estem molt contents de vós, i per això us faig present d'un anell de diamants i aquesta petita bossa de monedes d'or.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 338, 29).

dicotiledoni *adj.*

1. Planta o llavor, que es desenvolupa amb dos cotiledons¹.

dicotiledònia *f.* (1)

1. [NCOMPT] Planta dicotiledònia¹. "*Sé que hi ha monocotiledònies i dicotiledònies, criptògames i fanerògames...*" (*La idea de l'emigrant*, 1982: 289, 16).

doll m. (9)

- 1a. [NCOMPT] Raig² d'un líquid o d'un fluid que brolla amb força i en gran quantitat. ⇒ ~ *d'aigua. Agafa la safà i aboca un bon doll d'aigua de roses damunt el rostre ert i descolorit.* (Abella, 1976: 124, 9).
- 1b. [NCOMPT] Raig² d'aigua que brolla. *Vora el doll, pel punt per on s'estimbava, creixia arrapada a la roca una alzina silvestre; [...].* (L'ambició d'Aleix, 1982: 84, 3).
2. [NCOMPT] Gran quantitat d'alguna cosa que flueix o d'alguna cosa percebuda com un corrent. [...] *que entreveia com una llum esplendent, com una música dolça, com un doll de felicitat que no s'acabaria.* (L'amor de les tres taronges, 1976: 138, 15).

LOCUCIONS

a doll loc. adv. 1. A dolls² (loc.) [...] *i es van repartir entrepans per centenars entre els famolencs viatgers, a més a més copes de licor a doll, vi de la terra i aigua per als qui no en bevien.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 12, 1).

a dolls loc. adv. 1. Rajar en gran quantitat i de manera intensa. *Pom! Estiraven tots dos i es quedaven amb les orelles i la cua en les mans, rajant sang a dolls, i, a banda, queien tots dos de tò. Era allò per allò!* (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 267, 2).

2. Esdevenir-se alguna cosa en abundància, com si fluís de manera intensa.

donar v.

LOCUCIONS

donar la calda* loc. verb. 1. Avorrir a algú. *Només donava la calda a Joan de Repic, quan es quedaven sols, dient-li a cau d'orella: [...].* (El pollastre de festes, 1976: 392, 14).

drac m. (25)

1. [NCOMPT] Criatura fabulosa representada com un rèptil ferotge de grans dimensions, amb cos de serp, mandíbula prominent, quatre potes i grans ales. *Doncs en aquell mateix mes d'abril que sortia el fadrí Jaumet de sa casa, va i*

fan el sorteig i toca a la filla del duc de ser lligada a la Penyeta de les Hortes i menjada pel drac. (La Mare dels Peixos, 63, 25).

•**dragontina** f. (4)

1. [NCOMPT] (*Arisarum vulgare*) Planta herbàcia de fulles verdes i amb taques brunes, espata en forma de caputxa i fruits en baia, que creix en llocs humits i ombrívols (DCVB). *Els homes, dormint, els tenia a la vora, i anà a cada un i li llançà un pessiguet de pólvores de cascull i dragontina en els narigals. (El rei Astoret, 1975: 327, 23).*

duc m. (6) > **búfol**

1. [NCOMPT] (*Bubo bubo*) Ocell rapinyaire, molt gran, amb els ulls d'iris taronja, la mirada penetrant, plomalls a les orelles i plomatge rogent llistat a la resta del cos. [...] *com d'un gros borrelló de llana que passàs invisible i veloç entre ells; podia semblar també el vol apagat d'un gros mussol, d'un duc. (El Castell del Sol, 1975: 108, 2).*

duna f. (1)

1. [NCOMPT] Munt d'arena¹ acumulada pel vent en els deserts i les platges. [...] *desfilaven a poc a poc els bells panorames de la costa, suaus, amb moltes arenas formant platges i dunes, amb el seu decorat autèntic de belles muntanyes ponentines; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 413, 24).*

dur v.

LOCUCIONS

•**dur camí** loc. verb. 1. Un projecte, un assumpte, un coneixement o una situació, desenvolupar-se d'una manera que té com a futur previsible esdevenir una condició determinada. *Havien passat molts dies, efectivament, i el primer fet delictiu de la Foia Roja no duia camí d'aclarir-se. (Sense la terra promesa, 1991: 377, 4).*

edelweiss f. (12)

1. [NCOMPT] (*Leontopidium alpinum*) Herba de la família de les compostes, d'aspecte vellutat, que fa diversos capítols terminals, aglomerats i envoltats de grans bràctees a manera d'estrela, que es fa als prats calcícoles de l'alta muntanya, de la qual es considera un símbol. *Edelweiss, flor de neu de la més bella serra de la vall!* (*Temps de batuda*, 1991: 374, 27).

egua f. (11)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall femella. *Posseïen també una gossa perdiguera, una egua vella i una barca nova a vela i a rem, poc més gran que un bot, que Jaume, tot sol o ajudat per la dona, podia varar en la mateixa vora.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 56, 4).

•eguada f. (2)

1. Vegeu *eugassada f.*

eixam f. (6)

- 1a. •[NCOMPT] Grup nombrós de persones o de coses en moviment o no. *El rodejava una horta espessa i criadora i un eixam de fruiters que feien molt bona fruita quan n'era el temps.* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 31, 2).
- 1b. [NCOMPT] Grup nombrós d'insecte o d'ocells que volen plegats. *El poble, avesat, va respondre com un immens i brumidor eixam: [...]* (*Sense la terra promesa*, 1991: 320, 4).
2. [NCOMPT] Conjunt d'abelles¹ pertanyent a un mateix rusc.

eixamorar v.

1. *tr.* i *intr. pron.* Algú, el sol o l'aire, fer perdre parcialment la humitat d'alguna cosa; o, aquesta perdre parcialment la humitat.

➤ *adj.* *Arreplega a les fosques uns branquillons secs i un grapat de fulles eixamorades, trau unes pólvores d'una bosseta de vellut diminutíssima que duia en la sina, [...]. (El príncep desmemoriat, 1976: 188, 1).*

•**eixamorat** *adj.* (1)

1. Vegeu *eixamorar* v.

eixir v.

LOCUCIONS

eixir del cau* *loc. verb.* 1. Veure món. [...] *sentí uns desigs diferents als de Vicent: volia "eixir del cau", com ell deia, córrer món. (La idea de l'emigrant, 1982: 210, 6).*

embarcació *f.* (14)

1. [NCOMPT] Vehicle flotant, generalment allargat, còncau i més estret dels extrems que del mig, per a desplaçar-se per l'aigua, mogut per mitjà de veles, de remos o de motor. *No tenia altre fill, i veia que les barques de pesca, l'embarcació de dos pals per al cabotatge, la madrava de la Vila Joiosa, restarien per sempre deixades de banda quan ell es fes vell. (L'ambició d'Aleix, 1982: 37, 20).*

emboirament *m.* (1)

1. [NINCOMPT] Acció o efecte d'emboirar². *Després, com enmig d'un emboirament de somni, va veure un cor d'àngels formosíssims i, allà dalt, la Trinitat Santíssima, tota rodejada d'àuries resplendors. (El patge saguntí, 1975: 247, 24)*

emboirar v. (1)

1. *tr.* i *intr. pron.* La boira¹, cobrir el cel, una muntanya o un paisatge; o, aquests, cobrir-se de boira. *La nit, que primer havia estat tènueament emboirada per un*

alè una mica humit que havia pujat del Mediterrani, [...] (Sense la terra promesa, 1991: 588, 16).

- *adj. Ell no es detingué més. Cavalcant a bon trot, no va tardar gaire a eixir del bellíssim i ara emboirat oasi. (L'amor de les tres taronges, 1976: 138, 26).*

2. •*tr. i intr. pron.* Un fet o un procés, fer esdevenir poc clara una cosa.

•**emboirat** *adj.* (3)

1. Vegeu *emboirar v.*

emparrar *v.* (1)

1. *intr. pron.* Una planta enfiladissa, enfilarse per una superfície. (*La tal parra, òrfena ara de pàmpols i raïm, s'emparrava pels pilars i en bona part per la muralla, vora la porta, i a l'estiu devia fer bonic, per bé que sempre donaria a l'edifici pagesívola aparença.*). (*El Castell del Sol, 1975: 97, 21*).

- *adj. Hi havia un quadro de fesols emparrats, dels de menjar en bajoqueta, [...] (Temps de batuda, 1991: 303, 19).*

•**emparrat** *adj.* (2)

1. Vegeu *emparrar v.*

emparrat *m.* (6)

1. •[NCOMPT] Conjunt de plantes enfiladisses que creixen entrelaçant-se les unes amb les altres, sostingudes per un suport. *Joan Monlió se n'anava indefectiblement al seu maset, i, si feia bo, s'asseia en un banc d'algeps com un pedrís que hi havia davant la porta, davall d'un emparrat sostingut per quatre puntals d'om. (Sense la terra promesa, 1991: 67, 7).*

empedrar *v.*

1. *tr.* Pavimentar el sòl d'una via, d'un habitacle o d'un espai amb pedres^{1a} convenientment ajustades.

- *adj. Pujà amb compte un carrer empedrat, entrà en una placeta on batia més el vent carregat de pluja, i es va aturar al davant d'una*

insignificant porteta que hi havia en un racó fosc. (El jugador de Petrer, 1976: 203, 1).

empedrat *adj.* (6)

1. Vegeu *empedrar* v.

LOCUCIONS

•**cel empedrat** *loc. nom.* 1. Vegeu *cel* m.

empedrat *m.* (3)

1. [NCOMPT] Paviment format amb pedres^{1a} convenientment ajustades. *I ell sempre tenia feineta: feia a mida totes les sabates de la rodalia, adobava totes les soles que s'hi foradaven, col·locava tots els tacons que saltaven en els empedrats; [...]. (El pollastre de festes, 1976: 391, 13).*

empelt *m.* (4)

1. [NINCOMPT] Operació que consisteix en empeltar¹ una planta. *Hi van trobar el Mingarro lligant canyissos, utilitzant hàbilment sedosos esparts en els planters i en els empelts, "torbant-se" -com deia ell- en mil feinetes de l'horta treballosa i complicada; el Mingarro. (L'ambició d'Aleix, 1982: 190, 1)*
2. •[NCOMPT] Part d'una planta empeltada sobre una altra planta. *[...] vigilar que no isquessen arrels europees des de l'empelt, que podrien determinar l'afiançament de la planta com una del país i produir l'atròfia de les arrels americanes, [...]. (Temps de batuda, 1991: 26, 18).*
3. *[NCOMPT] Algú empeltar³ un líquid. *[...] i els seus llavis dipositaren una mica de morbosa i invisible saliva en el broc. (Quan i qui va tocar després aquell empelt morbós de la canterella?).*

empeltada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Acció d'empeltar¹. *havia faltat també per un atac de feridura mentre bonegava uns jornalers que li havien fet malbé una empeltada de vinya; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 479, 15).*

empeltador *m., f.* (2)

1. [NCOMPT] Persona que empelta¹. *Ell, en un racó de l'hort, albirà un cobertís i el trobà ple d'eines de conreu, com aixades, aixadelles, fessos, estisores de podar, raors d'empeltador, cabassets de llata, rastells, espart picat i altres atifells de l'ofici. (El gegant del Romani, 1975: 223, 27).*

empeltar *v.* (3)

1. *tr.* Algú, ajuntar a una planta una part d'una altra planta de manera que el conjunt forme una sola planta. *-La lletra per a què? Això ens torba, ens fica al cap cabòries que no aprofiten per a res. Saber llaurar, sembrar, empeltar, batre, veremar... (La idea de l'emigrant, 1982: 210, 10)*
 - *adj. [...] especialment nodrits de rosers empeltats sobre peu de gavarrera, que resultaven molt resistents al clima de la comarca; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 242, 1).*
2. •*tr.* Algú o una civilització, establir una activitat pròpia o una civilització en un lloc.
 - *adj. Potser eren musulmans empeltats d'occidentals costums. (El Castell del Sol, 1975: 98, 17).*
3. **tr.* Algú, traspasar un líquid orgànic a algú altre.

•empeltat *adj.* (2)

1. Vegeu *empeltar v.*

emplomallar *v.*

1. *tr.* Algú, guarnir de plomalls una peça de vestir, un barret, algú altre o un animal.
 - *adj. Total, que es va fer un eccehomo de calç des de l'emplomallat barret fins als borseguins. (El príncep desmemoriat, 1976: 190, 18).*

•emplomallat *adj.* (3)

1. Vegeu *emplomallar v.*

2. Amb plomes^{1a}. *Però el gaig, ocell de gran celeritat en tots els seus moviments, ficà en un instant el seu cap emplomallat dins l'aigua, n'absorbí la dotació del dia i desaparegué com una exhalació. (Sense la terra promesa, 1991: 156, 16).*

encabritar v. (3)

1. •*intr. pron.* Excitar o excitar-se. *M'atrapà una alegria que m'encabritava el cor. (Temps de batuda, 1991: 115, 25).*
 - *adj.* Jo, és clar, havia d'anar amb l'uniforme corrent de soldat ras; això sí: ben pentinat, ben afaitat... i amb el cor encabritat d'il·lusió i desig. (Enllà de l'horitzó, 1991: 132, 17).

•encabritat adj. (1)

1. Vegeu *encabritar v.*

encenall m. (8)

1. [NCOMPT_{sing_pl}] Material que s'encén amb molt facilitat. *I molt manyosa, agafa uns brotets de ramulla de pi seca, a tall d'encenall, i fa foc amb branqueta i ascles tedoses. (La mestra i el manyà, 1975: 401, 5).*

encimbellar v.

1. *tr.* i *intr. pron.* Algú o un agent, situar una cosa o algú en un punt elevat; o, aquests, situar-se en un punt elevat.
 - *adj.* Armats de bastons, galgues i travessanyes, anaren a la recerca dels dos pobres gats, i els encertaren a veure encimbellats dalt d'una finestra rentant-se la cara amb les potetes, com ells tenen costum de fer. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 232, 27).

•encimbellat adj. (7)

1. Vegeu *encimbellar v.*

encinglerat adj. (1)

1. •Formació geològica, que forma una cinglera¹. *Cal dir-vos de bestreta que aquesta vila és un racó de món. Un bell racó, això sí, enmig d'intricades, ombrienques i encinglerades muntanyes. (I queixalets també!, 1975: 204, 4).*

encisam *m.* (1)

1. •[NCOMPT] Barreja desordenada i confusa. *Passaren i li mostrà un encisam de pasterada que feia por. Allò es veu que tenia barrejat de tot: segó, farina i llevat, ¡i fins i tot potser reprim!* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 21).
2. [NCOMPT] Hortalissa¹ de fulles grosses, blanques i comestible, i capítols de flors grogues ligulades

enconillat* *adj.* (1)

1. Algú, amb característiques d'un conill¹. *I un enconillat, flaquíssim i tot giragonsat, de llarga barba blanca, amb cara de camperol antic, que feia de president, va dir: [...].* (L'albarder de Cocentaina, 1976: 168, 11).

enforcadura *f.* (1)

1. [NCOMPT] Part d'un arbre o d'un arbust on el tronc es divideix en les branques principals. *Els còps, llevat dels cimals grossos o besses de les creuelleres, quedarien de compte de la col·lectivitat, que els empraria com a llenya de forn o domèstica; els cimals de les enforcadures s'amidarien en terra com a vertaders tralls.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 370, 11).

enfredoriment *m.* (1)

1. [NCOMPT] Acte o acció d'enfredorir². *A casa dels senyors de Sarrió, l'acolliren amb gran cortesia i esplendidesa, i es reposà prompte de l'enfredoriment que l'arreglegà dins el cotxot de cavalls, no massa confortable, de la darrera etapa.* (Temps de batuda, 1991: 8, 9).

enfredorir *v.* (24)

- 1a. •*tr.* i *intr. pron.* Algú, un agent o l'ambient, fer esdevenir fred^{1a} un cos, un líquid, l'aire o un lloc; o, aquests esdevenir fred. *I es tira del llit i es vesteix de dos grapats, puix s'enfredoria.* (El príncep desmemoriat, 1976: 177, 15).
 - *adj.* *El príncep va descavalcar prop d'ella i les cabres, i la velleta caigué agenollada damunt la neu, mentre que els animallets se n'anaven, un poc enfredorits i temerosos, cap al tancat, que era al darrere de la caseta.* (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 344, 20).

1b. •tr. i intr. pron. Una causa, fer perdre intensitat a un sentiment, una relació, una expectativa, una voluntat, una qualitat o una ideologia; o, aquests, perdre intensitat. *¿Era que s'enfredoria el seu voler? Ell mateix es responia, tot pressós i amb ganes de convèncer-se, que encara sentia poderosament l'encís de la veu amorosa i reposada de Pauleta; [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 176, 17).*

➤ adj. *Però la mateixa por de rebre una mala nova que li deixàs l'ànima enfredorida o morta, li llevava la decisió de dir res. (El darrer consell, 1976: 382, 2).*

2. tr. i intr. pron. Unes condicions climàtiques o una circumstància, fer patir fred² a algú o a un animal; o, aquests, patir fred. *Ella s'havia enfredorit un poc davall la sola camisa i es notava cansada. (La idea de l'emigrant, 1982: 295, 13).*

➤ adj. *Entren, tanquen, s'acosten a la vora del foc i es calfen, que pare i fillastra venien enfredorits del vent que corria per damunt la neu. (La mestra i el manyà, 1975: 406, 8).*

•enfredorit adj. (21)

1. Vegeu *enfredorir* v.

enganxar v.

LOCUCIONS

enganxar-se com les cireres* loc. verb. 1. Algú o una causa, fer esdevenir complicat i confús un afer, una qüestió o una situació; o aquests, esdevenir complicat i confús. *No cal dir més: les desgràcies van anar enganxant-se com les cireres, i van créixer talment, que no va quedar estaca en paret ni casa sense dissort. (Joan-Ratot, 1976: 415, 29).*

engires f(26)

1. •[NINCOMPT] Zona exterior adjacent al perímetre d'un lloc, d'un ésser viu, d'una part del cos o d'un objecte. [...] *la dona feinejava per dins i per les engires del mas, tot atenent els treballs purament domèstics i també donant recapte i tenint cura de l'aviram. (Contalles de la boira, 1982: 335, 21).*

2. •[NINCOMPT] Conjunt de llocs del voltant d'una població. [...] *havia imaginat que es trobava una grossa bossa de dobles i que allò el tornava un senyor ric i cofoi, com aquells que solia encontrar de vegades per les engires dels pobles passejant a pleret a les vesprades clares i serenes, [...]. (Llegenda del palleter, 1976: 212, 23).*

engolfar v. (4)

1. **intr. pron.* Algú, endinsar-se muntanyes endins, fins a perdre's. *S'hi passen plans, rius, torrents i congosts força dificultosos; hi ha terribles camps d'esbarzers on us engolfaríeu i us enganxaríeu per mesos o periríeu amb les vostres robes i carns esqueixades... (El Castell del Sol, 1975: 96, 7).*
- *adj.* *Sí que es presentava lleig l'oratge; no era cosa de quedar-se engolfats dins els colls i els barrancs difícils que havien de travessar. (Sense la terra promesa, 1991: 92, 31).*
2. *intr. pron.* Dedicar-se intensament a una activitat intel·lectual difícil o a una empresa arriscada fins al punt d'abstrae's de la realitat. *Per part meua, doncs, es tractava de deixar planejat el canemàs del treball per tal que ells hi fessen la labor. Tot el matí ens hi vam engolfar. (Enllà de l'horitzó, 1991: 446, 8).*

engolfat adj. (3)

1. Vegeu *engolfar* v.

ennuolar v. (7)

- 1a. *intr. pron.* El cel, cobrir-se de núvols¹. *-Ha cessat definitivament el vent de llevant, s'ha ennuolat el cel i la temperatura s'ha fet més dolça (Sense la terra promesa, 1991: 600, 26).*
- 1b •*int. pron.* El dia o una part del dia, estar amb un temps núvol¹. *A Callosa, en l'hivern, de sobte, un dia s'ennuolava, i s'ennegria la banda de la mar. (L'ambició d'Aleix, 1982: 38, 25).*
- *adj.* *La Til·lera resultava una casa de camp alegre, i fins els dies ennuolats no donava sensació de cofurna com abans. (La idea de l'emigrant, 219, 12).*

➤ *adj.* Divendres ja no feia bon oratge, com dimecres i dijous n'havia fet. Però malgrat estar nuvolat i fer fred, encara no plovia ni nevava. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 444, 5).

2. •*intr. pron.* Algú, el rostre o el front, perdre la serenitat. *El rostre del príncep es va ennuvolat com un dia d'hivern.* (Abella, 1976: 125, 15).

3. *intr. pron.* Un fet, algú o un sentiment intens, alterar una qualitat, un estat de l'esperit o els sentits d'algú de tal manera que li impedeix reaccionar; o, aquests, alterar-se de tal manera que no pot reaccionar. *A Vilian, se li va ennuvolat la mirada; tremolà la seua barba grisa, s'arrufaren les seues celles espesses, tota la seua fesomia noble i feréstega es crispà de pietat sobtada, de paternal amor endolorit i ple de records i melangia...* (El guants de la felicitat, 1975: 122, 13).

LOCUCIONS

ennuolar-se el temps* *loc. verb.* 1. Fer-se núvol¹. *A migjorn, el temps es va ennuolar una altra vegada, i el vent, canviant de sobte, començà a bufar del migdia.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 124, 25).

ennuolat *adj.* (1)

1. Vegeu *ennuolar v.*

enratar* *v.* (1)

1. *intr. pron.* Algun lloc, omplir-se de rates¹. *De tota manera, de no seguir els gats en el poble, hi havia el perill de tornar a enratar-se, i així ho pensà el batle, home que tenia fama de prudent, [...].* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 231, 21).

enravenar *v.* (1)

1. *tr.* i *intr. pron.* El fred, un fenomen físic o la mort, fer tornar rígid un membre del cos o el cos; o, aquests, tornar-se rígid. *Ell estava bé allí; no li pegava la neu en les galtes; [...] Va fer una passa avant i va caure agenollat. Els membres se li enravenaven com en una sobtada paràlisi.* (Viatge de Nadal, 1982: 404, 11).

2. *intr. pron.* Adoptar una postura corporal tensa, dreta i tibant, per mostrar gravetat o per irritació.

➤ *adj. No: tu, el darrer —clamà tot enravenat el germà gran—. Ara toca a Plegallana. (Esclafamuntanyes, 1976: 36, 47).*

•**enravenat** *adj.* (1)

1. Vegeu *enravenar v.*

enredar *v.*

LOCUCIONS

•**enredar-se com les cireres** *loc. verb.* 1. Algú, embullar-se en la baralla i complicar cada vegada més la renyina (DCVB). *Elvireta, entretant, parlava tan poc com podia, pel fum i per les pedres; però les paraules s'enreden com les cireres, i se'n diuen més que es pensa fins quan quasi no parlem. (La mestra i el manyà, 1975: 409, 26).*

•**enrojar** *v.* (1)

1. Vegeu *enrogir v.*

enrogir *v.*

1. •*intr. pron.* El rovell³, alterar el color d'un cereal (DNV). *Passà l'hivern, vingué la primavera, i l'oratge es tancà aquell any com no s'havia vist mai (deien els vells), i no queia una gota ni per un mig remei de la seca. [...] S'enrojaren les hortalisses, s'afollaren les olivetes, i la cendrada va fer malbé el pàmpol de la vinya i va secar els raïmets. (El pollastre de festes, 1976: 401, 2).*

ensofrada* *f.* (1)

1. [NCOMPT] Acte o acció d'ensofrar². [...] *i exploratòries de missatgers amb prudents i vagues ofertes sobre vins ben criats, completament clarificats i curats per les ensofrades pertinents; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 525, 6).*

ensofrar *v.* (1)

1. *tr.* Aplicar pólvores de sofre¹ a un cultiu. [...] *com ara les vinyes, s'havien ensofrat contra la cendra i, quan caldria, les polvoritzarien amb una solució de sulfat de coure per a evitar l'avanç del mildiu. (Enllà de l'horitzó, 1991: 218, 19).*

2. *tr.* Sotmetre un espai o un recipient a l'acció del gas produït per la combustió del sofre¹.

➤ *adj. [...] els cellers, rentats i olorosos de lleixiu; els tonells, ensofrats i amb les dogues i els fons ben ajustats pels cercols; els carros, amb les rodes greixades; les mules, engordides de bon ordi. (Sense la terra promesa, 1991: 266, 20).*

•**ensofranat** *adj.* (2)

1. Vegeu *ensofrar v.*
2. *Amb olor de sofre¹. *La senda, de sobte, començà a davallar a davallar i el menà en un barranc pregoníssim, d'alts tarussos de roca aspra plens de coves i grutes d'on eixien bafarades de fums ensofrats, mocigalons grossíssims, òbiles i mussols. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 289, 22).*

•**ensucrada** *f.* (3)

1. [NINCOMPT] Acte o efecte d'ensucrar^{1a}. *La moragada de les olives i els primers consegüents refiis dels tords olivarers; l'ensucrada dels raïms, blavosos de tan negres en el monastrell, or pur en el valenci, cera transparent en el planta roig. (La Foia de Castalla, 1982: 323, 6).*
2. [NINCOMPT] Neu, que queda en una superfície. *Les serres tenien neu i també n'hi havia com una mitja ensucrada per davall dels marges i per les vores del camí. (Llegenda del Palleter, 1976: 212, 7).*

ensucrar *v.* (2)

- 1a. *tr. i intr. pron.* Fer endolcir una fruita; o, aquesta, endolcir-se. *Setembre anava per la segona quinzena; el raïm havia moragat i s'havia ensucrat bastant. (Enllà de l'horitzó, 1991: 359, 1).*

- 1b. *tr.* Posar sucre en un aliment, un líquid o una cosa.

➤ *adj. [...] dolços de tota classe... el carabassat alficossenc, el torró de Xixona, els pastissos d'ametla, les ametles ensucrades d'Alcoi, el padou de Castalla... (La rabosa i el corb, 1976: 421, 24).*

2. •*tr.* La pols o una substància blanca, cobrir una superfície. [...] *a vegades bufava dies i dies amb regolfs d'huracà, tronava furiós per volades, cantons i fumerals, ensucrava els termes amb frígides borrasques de matabres, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 437, 11).*

➤ *adj. Encara nevarsejava: home i vaca venien tots ensucrats, i els xiquets encara s'hi impressionaren més. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 300, 13).*

•**ensucrat** *adj.* (6)

1. Vegeu *ensucrar v.*

enteranyinar *v.* (2)

1. *tr.* i *intr. pron.* Els núvols o la boira, cobrir el cel, una part del cel o un territori; o, aquests, cobrir-se de núvols o de boira. *El dia, mentrestant, s'havia enteranyinat i el fred s'accentuava. (Sense la terra promesa, 1991: 339, 2).*

➤ *adj. Era ja devers les onze del matí, cosa que ell coneixia per l'altura del solet enteranyinat d'aquell dia. (Esclafamuntanyes, 1976: 61, 20).*

•**enteranyinat** *adj.* (3)

1. Vegeu *enteranyinar v.*
2. Ple de teranyines². *Les passes de Toni ressonaven tan tètricament, que no sols li feien a ell mateix una certa temor, sinó que també donaven por a les rates penades, que cuitaren a amagar-se per les enteranyinades voltes. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 187, 26).*

entrecavar *v.* (5)

- 1a. *tr.* Cavar^{1b} una plantació o un conreu de manera superficial, amb la finalitat de netejar-lo de terrossos i de males herbes. *Davallà del carro. Allí, vora seu (no l'havia vist abans!), un home en saragüells entrecavava una horteta, tot capficat davall la solanada. (Abella, 1976: 101, 23).*

- 1b. *tr.* Cavar^{1c} una planta, un fruit o una llavor de manera superficial, amb la finalitat d'eliminar els terrossos i les males herbes que l'envolten. *Però un dia*

que Floràlia, precisament en temps de cols, s'havia llogat a entrecavar forment a un quart d'hora del poble. (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 32, 24).

- 1c. •*intr.* Cavar^{1b} en una plantació o en un conreu de manera superficial, amb la finalitat de netejar-lo de terrossos i de males herbes. [...] *escombrar oliveres i ametlers en una renovació anual i bisanual de branques i ramatge, entrecavar en l'escassa horta, preparar les porques per poder plantar-hi més avant [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 162, 11).

entreplantar* v.

1. *tr.* Algú, plantar arbres, ceps, etc., enmig d'una altra plantació (*VALOR*).
- *adj.* Elles vivien d'unes curtiues rendes que uns mallols entreplantats d'oliveres produïen a la velleta. (*Les animetes*, 1976: 269, 5).

entreplantat* *adj.* (1)

1. Vegeu *entreplantar* v.

enviscada f. (2)

1. •[NCOMPT] Acció i efecte d'enviscar¹ (*DCVB*, *DNV*). *Toni parlava, encara que poc, atrafegat amb els esparts, de coses molt concretes: de l'oratge, de les enviscades, de les perdius...*(*Enllà de l'horitzó*, 1991: 437, 8).

envisgador* m., f. (1)

1. [NCOMPT] Persona que envisca¹. *-Ets un gran envisgador, Toni -va fer David.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 432, 2).

enviscar v. (3)

1. *intr.* Untar una branca o una superfície amb una substància enganxosa. *-Se n'han anat a enviscar dalt la carena, en les cadolles... Entre a la llar, que vostè deu venir confitat dalt la mula.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 429, 23).
- *adj.* Quant als dos fadrins, es van quedar penjant de la corda com si fossen dos tords enviscats, i va costar Déu i l'ajuda de poder-los davallar sans i bons. (*Joan-Antoni i els torpalls*, 1976: 237, 3).
2. •*intr.* Una substància enganxosa, quedar fixada en una superfície.

- *adj. [...] i allò se m'ha fet un envisc que no me'l treia dels dits; i jo vinga de regirar-ho tot, i allò cada volta més enviscat i més. I jo no m'hi aclaria! ¡Passe, passe i ho veurà! (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 19).*

•enza f. (7)

1. Vegeu *enze m.* (DIEC2).
2. Vegeu *enze m., f.* (DCVB, DNV).

enze m.

1. [NINCOMPT] Ocell de reclam que s'empra en la caça amb teles (DIEC2). *Posà a redòs de la llosa la gàbia amb el mascle que serviria d'enza, li llevà la caputxa de dril i tornà a la barraca a prendre la seua posició. (Sense la terra promesa, 1991: 507, 3).*

enze m., f.

1. •[NCOMPT] Persona que incita o provoca a fer alguna cosa (DCVB, DNV). *El seu germà Joan era dur de cor; la seua cunyada Basília era una enzeta que no parava de malcorar a l'home: així, que perdria el plet, no podria pagar i els seus ossos i les seues molles anirien a raure a la presó. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 303, 8).*

LOCUCIONS

•fer l'enza loc. verb. 1. Vegeu *fer v.*

era m. (129)

1. [NCOMPT] Espai aplanat i ferm on es baten les messes¹. *El procurador i Toni, els vam trobar ocupats a l'era: acabant de posar claus als marcs dels ruglons per enfortir-los, reempedrant els dos trills, que sempre perden alguna pedreta de foc. (Temps de batuda, 1991: 179, 26).*

erada f. (16)

1. [NCOMPT] Batuda³. *Primer vam passar per la vora de l'era de David. També havien acabat l'erada, i Ramon i el seu pare carregaven xàbegues de palla*

ajudats per Tilda i la Ireneta, per apujar-les a la pallissa per una porta que hi havia a la part-darrere del maset. (Temps de batuda, 1991: 284, 16).

erer m. (2)

1. [NCOMPT] Garbell¹ d'esparg o jonc per a porgar el gra a l'era^{1a}. [...] *apedaçant taleques foradades pels ratolins, espolsant i raspallant garbells i erers i fent noves escombres per a balejar. (Temps de batuda, 1991: 153, 13).*

ererar v. (1)

1. *tr.* Algú, porgar la terra o el gra amb un erer¹. *A la part-davant de casa Llorenç, pròxima, hi havia una era on uns batedors madurs ereraven ja el gra quasi net. (Temps de batuda, 1991: 226, 28).*

eriçó m. (4) > cadira de pastor

1. [NCOMPT] ((*Erinacea antihyllis*) Mata molt espinosa, de coixinet més o menys orbicular, pròpia d'indrets àrids i pedregosos. *Agafàrem un corriol que hi pujava degradat -un caminet de perdius- entre amples coixins de punxoses cadires de pastor o eriçons, que sens dubte donaven expressiva designació a la soberga altura. (Temps de batuda, 1991: 125, 27).*
2. [NCOMPT] (*Erinaceus sp*) Mamífer insectívor, amb les parts superiors del cos i els flancs recobertes de punxes, que es defensa tot enrotllant-se formant una bola de punxes. (*A Ciril, que era bon creient, se li van posar els pèls drets com a un eriçó. [...]. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 166, 12).*

erm adj. (12)

1. Regió, terra o terreny, que no produeix. *Era una heretat bastant extensa, pobra per erma, situada al final d'un pla que ultrapassava els mil metres d'altitud, tot enmig d'un territori fragós, abrupte, quasi al peu del primer cim gloriós de l'Aitana. (La idea de l'emigrant, 1982: 209, 4).*
2. Terreny o camp, sense conrear. *Un gran esforç: els jornalers no s'han deixat les terres col·lectives ermes, sinó tot al contrari. (Enllà de l'Horitzó, 1991: 485, 9).*
3. Lloc o terreny, àrid i amb vegetació esclarissada, formada sobretot per plantes herbàcies i per petites mates. [...] *davall, ja en terra d'altri, s'obria un*

barrancusseu erm amb herbes silvestres secalloses i algun garrofer sense conreu, en motada. (L'ambició d'Aleix, 1982: 59, 18).

erm m. (15)

1. [NCOMPT] Terreny erm³. *¿Qui pot creure que posen vestits en el cel, ni que envien els morts a passejar per damunt els cards dels erms? (L'ambició d'Aleix, 1982: 73, 8).*

ermura f. (4)

1. •[NMASS] Conjunt de males herbes que creixen en un lloc erm³ (DCVB, DNV). [...] *dilatava les aletes del seu nas una mica gros, ben dibuixat, vehement, per aspirar les penetrants aromes que exhalaven pertot arreu les matetes de l'ermura; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 33, 21).*

eruga f.

1. [NCOMPT] Cinta metàl·lica articulada que forma part dels sistema de tracció de certs vehicles pesants per tal d'afavorir-ne l'adherència al sòl. [...] *a la planta baixa es posaren a viure els conserges, un local gran fou bo per a l'economat, als patis s'aparcaren dos tractors oruga (els únics que hi havia al poble) [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 44, 3).*

esbarzer m. (7)

1. [NCOMPT] (*Rubus ulmifolius*) Planta de la família de les rosàcies, dominant a les bardisses, de tiges amb agullons, flors blanques o rosades el fruit de la qual és la móra. [...] *hi ha terribles camps d'esbarzers on us engolfaríeu i us enganxaríeu per mesos o periríeu amb les vostres robes i carns esqueixades... (El Castell del Sol, 1975: 96, 7).*

esbarzerar m. (1)

1. [NCOMPT] Lloc poblat d'esbarzers¹. [...] *espentolaven la roba com si no fessen res més que rebolcar-se pels esbarzerars; esguellaven els llibres d'escola, es traïcaven les genolleres, es feien arraps i blaiüres... (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 301, 6).*

esblavissar* v. (2)

- 1a. *intr.* Clarejar^{1b}. *Tiraren avant enmig de la fosca, que ja s'esblavissava per llevant. (L'ambició d'Aleix, 1982: 149, 16).*
- 1b. *intr.* Clarejar^{1c}. *Però guaità en direcció a la capital, i va veure que era lluny, ben lluny. Les torres, els campanars, les muralles, l'orgullós i colossal Miquelet, s'esblavissaven enmig la tènue boirina del matí. (Abella, 1976: 101, 19).*

esbrossar v. (1)

1. *tr.* Traure la brossa¹ d'un camí, d'un bosc o d'un terreny. [...] *estirar mànecs de pala o d'aixada llevant la poca neu caiguda i aplanant el terreny; muntar tendes i la supertenda -aquesta una mica arrere-; tallar arbres, esbrossar; amanir les cuines... (Enllà de l'horitzó, 1991: 167, 15).*

•escabot m. (2)

1. Vegeu *escamot* m.

escamot m.

1. [NCOMPT] Ramat¹ petit de bestiar. [...] *allò de sentir en la nit el dring de les esquelles del nostre peüll. Perquè en el tracte, s'havia estipulat així mateix que el nostre escabot tancaria a casa nostra. (Enllà de l'horitzó, 1991: 302, 7).*

escampar v.

LOCUCIONS

escampar-se com una taca d'oli *loc. verb.* 1. Una notícia, estendre's ràpidament (DIEC2). *No s'hi podia fer altra cosa; un enllaç entre absolutament iguals després d'escampar-se entre el senyoriu com una taca d'oli la fatal notícia de l'enamorament intempestiu de la damisel·la, era ja impensable. (Sense la terra promesa, 1991: 72, 18).*

•escampiyada f. (2)

1. [NCOMPT] Clariana² (DCVB, DNV). [...] *i Joan i Albert havien baixat només un parell de vegades en una escampiyada del temporal i havien marcat els peus damunt la neu fins l'era, només per amidar-ne la gruixa. (Sense la terra promesa, 1991: 513, 29).*

escatainar v. (5)

1. *intr.* Cloquejar^{1a}. *L'aviram i la resta d'animals domèstics vagarejaven dins la penombra, escatainant o belant feblement, com si la presència d'aquella boira lletosa els cohibís. (Temps de batuda, 1991: 142, 20).*

escataineig m. (5)

1. [NCOMPT] Crit de la gallina (DIEC2). *Unes hores després, entre les boires de la son, va sentir l'escataineig d'unes gallines i el cant agut i familiar d'un gall. (Abella, 1976: 116, 8).*

escata f. (1)

1. •[NCOMPT] Espàtula que serveix per a rascar una superfície i traure'n la capa de matèria adherida que la cobreix. [...] *tots tres, negrellencs com són tot els del ram, que no poden traure's de damunt la pell el toix que se'ls apegava si no és fent-lo saltar amb una escata. (Sense la terra promesa, 1991: 111, 4).*
2. [NCOMPT] Placa petita i plana que, juntament amb d'altres, cobreix el cos d'un peix o d'un rèptil.

escatós adj. (7)

1. Animal, que té la pell escatosa^{1b}. *El fastigós rèptil ficà en la llet el seu morro escatós, i es sentiren els seus pressosos xuclits. (L'amor de les tres taronges, 1976: 136, 20).*
2. *Alguna cosa, amb forma d'escata². *Cridava l'atenció la seua soca gruixuda i serpejant, escatosa, que semblava la cua d'un drac fabulós arrapant-se frontera amunt. (El pollastre de festes, 1976: 402, 6).*

esclata-sang m. (5) > rovelló

1. [NCOMPT] (*Lactarius sanguifluus*) Bolet comestible de barret amb zones concèntriques, en forma d'embut, carn granelluda, làtex de color vermell vinós, que es fa a les pinedes, molt apreciat i consumit. —*Amic i germà —prengué la paraula el calb i revingut foraster—, necessitem que ens digueu per a on podríem trobar esclata-sangs. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 35, 2).*

esclop m.

1. [NCOMPT] Calçat de fusta d'una sola peça, emprat per a caminar per llocs humits.

esclopet m. (1)

1. [NCOMPT] Estri de fusta, semblant a un esclop¹ petit, amb què els segadors es protegeixen la mà esquerra de talls de falç. *Aquesta manejava la falç amb la mateixa rapidesa i vigor que els altres; les seues mans petites i ben conformades -pensava jo- se li malmetrien amb repelons i calls malgrat dur esclopets.* (*Temps de batuda*, 1991: 176, 12).

escorça f. (3)

- 1a. [NCOMPT] Coberta externa de les plantes llenyoses. *Esclafia l'escorça del tronc de carrasca i la branca de pi només tocar-les, i mil espurnes revolaven prop d'ells amb la seua amenaça lleugeríssima i efímera.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 117, 10).
- 1b. [NCOMPT] Coberta gruixuda d'un fruit. [...] *restà collint les vermellíssimes tomaques de sucosa i tibant escorça, a cada una de les quals es reflectia i lluïa vivament el sol roent de la vesprada.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 65, 12).
2. [NINCOMPT] Capa sòlida més externa de la superfície d'un planeta o d'un satèl·lit.

•escorfa f. (7)

1. Vegeu *corfa f.*

escorpí m. (1) > alacrà

1. [NCOMPT] (*Buthus occitanus*) Aràcnid¹ amb cua proveïda d'un fibló verinós. [...] *el caçador sempre exposat a la temible picada d'algun escorpí molestat en els seus quarters d'hivern pel moviment de les pedres.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 505, 29).

escorrim *m.* (5)

1. [NCOMPT] Regalim d'un líquid que s'escorre. *La senda els menava, avall avall, vora el rierol, que anava engrossint-se de les minses aportacions de les fontetes i dels escorrims de la barrancada. (L'ambició d'Aleix, 1982: 83, 10).*

escotar *v.* (1)

1. **tr.* Algú, tallar les males herbes dels marges i de les ribes. *Ja veurà, ja, quan eixiran les despeses! Tant d'escotar ribes, tant de collir gram... Després tot són extraordinaris. (Sense la terra promesa, 1991: 490, 3).*
 - *adj.* [...] *al llarg de les camades, un solc fondo prevenia la distribució uniforme de les aigües de tempesta; els marges, escotats a consciència, es veien sense la més mínima ermura que pogués furtar saó o aliment a les plantes conreades; [...]. (Temps de batuda, 1991: 111, 11).*

escotat *adj.* (4)

1. •Vegeu *escotar v.*
2. •Peça de vestir, amb escot. *En la nit -faltaven trenta escasses hores per a arribar a port-, lady Ellen Bridgeston es va posar un vestit escotat i provocatiu [...]. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 383, 10).*

escuma *f.* (6)

- 1a. [NMASS] Agregat de bombolles que es forma a la superfície d'una massa d'aigua agitada, d'un líquid agitat, d'un líquid amb gas. *"¡Oh Afrodita, filla d'Urà, sorgida de les escumes glorioses de la nostra Mediterrània; oh, tu que fas reverdir els dolços amors tardorals, salut!". (Sense la terra promesa, 1991: 230, 3).*
- 1b. [NMASS] Agregat de bombolles que es forma per perspiració en una part del cos d'un individu. *Callaren una breu estona: sols s'oïa la cruixidera de dents del baró, que llançava escumes d'ira, ja sense por i sols amb un gran desig de trencar-se el cap contra la paret [...]. (L'experiment Strolowickz, 1982: 410, 30).*

escumós *adj.* (14)

1. Vi¹, els sucres del qual han estat sotmesos a una segona fermentació una vegada embotellat. *Va esmorzar com un jòneg i va beure moderadament un vinet de serra escumós com el xampany. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 254, 2).*
2. Escumejant. ⇒ *aigües escumoses. Per fi, ja va veure, davant ella, un riuet d'aigües límpides i escumoses com solen ser-ho totes per aquelles contrades, sobre el qual milions de mosquits —jés que formaven un núvol!— feien una bonior que esgarriava. (Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 376, 3).*

escurçó *m.* (17)

1. [NCOMPT] (*Vipera latasti*) Rèptil amb el tronc i la cua allargats i de secció cilíndrica, sense extremitats, amb escates sobreposades, de tonalitat entre grisa i negra i que segrega verí. *Ix el sacre, que és bastant llarg, més que l'escurçó, i ample, amb una escala pintada en el lloc i una espècie de berruga damunt del morro... (Temps de Batuda, 1991: 58, 11).*
2. [NCOMPT] Persona maligna, maldient i murmuradora. —*Herald, no es llig la proclama! Notari, puja ací! —Ben fet! —digueren els tres escurçons dels germans—. (Esclafamuntanyes, 1976: 84, 24).*

esgüell *m.* (1)

1. [NCOMPT] Crit del conill. *Vaig amollar el tir, i a l'acte s'oí un agut esgüell. El conill botava enlaire sense allunyar-se del lloc. (Temps de batuda, 1991: 301, 16).*

esmirla *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Falco columbarius*) Falcó¹ petit, amb el mantell gris blavós i la resta del plomatge rogenc amb ratlles de tons més foscos, de vol lleuger, emprat en falconeria. *I la velocitat que duien ara no era mins: ells passaven davant als ocells més voladors —soliguers, falcons, esmirles i àguiles... (Esclafamuntanyes, 1976: 67, 21).*

•**esmoladora** *f.* (4)

1. [NCOMPT] Núvol mitjà que forma un banc de núvols de color blanc o gris amb forma lenticular (*DNV*). [...] *algun núvol alt i solt, de forma d'esmoladora (esmoladores els deien a Cassana), presagiava per a més avant del dia un poc de vent de tramuntanal. (Sense la terra promesa, 1991: 355, 28).*

espadat *m* (12)

1. [NCOMPT] Formació geològica consistent en una massa rocosa de parets elevades i extremament inclinades. *Cinc minuts només de marxa li calia fer i arribaria al capdamunt de l'espadat. (Contalles de la boira, 1982: 344, 2).*

espantall *m.*

1. [NCOMPT] Objecte que es posa en un lloc per espantar.

espantaocells *m.*

1. [NCOMPT] Espantall¹ d'ocells.

•**espardalitzar**

1. *tr.* Algú, un animal, un fet o alguna cosa, fer agafar por a algú (*DNV*).
 - *Els pans, a parelles o solts, queien i es partien o redolaven sencers pel carrer. La xiqueta n'estava espardalitzada. (La mestra i el manyà, 1975: 392, 21).*

•**espardalitzat** *adj.* (1)

1. Vegeu *esparatlitzar v.* (*DNV*).

•**espàrec** *m.* (3)

1. Vegeu *espàrrec m.*

esparrall *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Diplodus annularis*) Peix de la família dels espàrids, de color gris groguenc amb reflexos daurats, amb una taca negra a la base de la cua, i les aletes ventrals grogues. *En un instant, tragué la vareta de les virtuts, tocà en*

l'aigua i aquesta començà a rebullir de peixets... aladrocs, esparrallons. (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 11).

espàrrec m.

1. [NCOMPT] Brot tendre de l'esparriguera boscana¹ (loc.). -Ah, sí! Li agrada la truita d'espàrrecs? (Enllà de l'horitzó, 1991: 106, 32).

esparriguera f.

1. [NCOMPT] (*Asparagus acutifolius*) Esparriguera boscana¹ (loc.).

LOCUCIONS

esparriguera boscana loc. nom. 1. (*Asparagus acutifolius*) Mata de la família de les liliàcies, de tiges arquejades i enfiladisses, falses fulles rígides i punxents, flors verdoses i fruit negre, que es fa als alzinars i garrigues de les terres mediterrànies.

espart m. (37)

- 1a. •[NMASS] Fibra tèxtil d'espart^{1b}. ⇒ corda d'~. Teresa, que tenia un cor molt tou, encara que era un poc feréstega, se'l va esguardar amb compassió, va deixar filosa, fus i fil damunt la cadira d'espart, i li va traure un plat de decaient de dins la bullent olla que tenia posada al foc. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 357, 13).
- 1b. [NCOMPT] (*Stipa tenacissima*) Planta de la família de les gramínies, de fulles llargues i filiformes emprades en la indústria. ⇒ picar l'~. Victori s'aturà vora una mata d'espart i se'n collí una manada que es posà sota l'aixella. (L'ambició d'Aleix, 1982: 51, 3).

esparter m., f. (8).

1. [NCOMPT] Persona que es dedica a fabricar i a vendre articles d'espart^{1a}. A vegades David sabia més coses que els qui vivíem al poble. Un pastor, un caçador furtiu, un esparter... (Enllà de l'horitzó, 1991: 295, 15).

ANTROPONÍMIA

Esparter m. Era un home a cavall d'una mula: l'oncle Esparter, que li deien al poble. (Contalles de la boira, 1982: 341, 23).

•**espartós** *adj.* (3)

1. *Alguna cosa, seca com l'espart^{1a}. *¡I feia bonic —de tan lleig— de veure aquelles cares esperitades, aquells espartosos cabells, aquelles goles flaques i ossudes, aquells dits sarmentosos com els de la Mort!...(L'envejós d'Alcalà, 1975: 173, 26).*
2. Un paisatge, amb molt d'espart^{1b} (DNY). *Al poc, davallant davallant, es va internar en uns revolts agrests, entre talussos d'argila roja i estèril -terra espartosa- i voreres de barrancs, i ja no veia res més. (Sense la terra promesa, 1991: 193, 22).*

esparver *m.* (6)

1. [NCOMPT] (*Accipiter nisus*) Ocell rapinyaire boscà de trenta-vuit centímetres que s'alimenta d'ocells petits i es caracteritza pel dors marró grisós, el pit ratllat, el bec robust i pel domini de la capacitat de vol. *Cadernerres, verderols, passarells, cogullades, tords, merles, grives, esparvers, falcons, corbs, àguiles... tots els coneixia, pel cant i pel vol. (La idea de l'emigrant, 1982: 254, 7).*

esparverador *adj.* (3)

1. Que esparvera¹. [...] *els clapits llunyans dels gossos de masada, els xiscles de ducs i mussols o els miols esparveradors dels gats cervals. (Temps de batuda, 1991: 205, 10).*

esparverar *v.*

1. *tr.* i *intr. pron.* Una situació, un fet, una circumstància o algú, causar por en algú o en un animal; o, aquests, sentir por a causa d'una situació, a causa d'un fet, a causa d'una circumstància o a causa d'algú.

➤ *adj.* *Per fi, pegà una respirada fonda i es va despertar esparverada. (Sense la terra promesa, 1991: 301, 28).*

•**esparverat** *adj.* (3)

1. Vegeu *esparverar v.*

espenyador m. (7)

1. [NCOMPT] Precipici¹. *¿Veu allà avall, els Crestalls del Bou que diem? Allò és un seguit d'agulles com a campanars, de tallats, d'espenyadors. (Temps de batuda, 1991: 332, 21).*

espenyar v. (6)

- 1a. *intr. pron.* Fer caure bruscament algú, un animal o una cosa daltabaix des d'un precipici, o des d'un lloc elevat a terra, a una massa d'aigua o a un lloc ensotat, amb greus conseqüències; o, algú, un animal o una cosa, caure bruscament daltabaix des d'un precipici o des d'un lloc elevat a terra, a una massa d'aigua o a un lloc ensotat amb greus conseqüències. *-L'acompanyaré fins al barranc i el deixaré en el bon camí, no siga que s'espenye. (Temps de batuda, 1991: 259, 13).*
- 1b. *intr. pron.* Algú o un fet, fer caure bruscament algú, un animal o una cosa per un precipici o des d'un lloc elevat amb greus conseqüències; o, algú, un animal o una cosa, caure bruscament per un precipici o des d'un lloc elevat, amb greus conseqüències. *Amb una serenitat que tenia quelcom d'inhumà, a cavall i a punt d'espenyar-se per les sendes de la travessa, va fer cap a la vila. (Sense la terra promesa, 1991: 257, 20).*
- 1c. *•intr. pron.* Un corrent d'aigua o una massa de terra, caure bruscament daltabaix des d'un lloc elevat a terra, a una massa d'aigua o a un lloc ensotat.
 - *adj.* *En el silenci del matí, es sentia al lluny un apagat murmuri d'aigua espenyada, i Albert coneixia bé aquella veu familiar de la font dels Pinsans, que rajava per una canal i queia amb una riulla incoherent dins una bassa obrada dins la penya en l'espessor dels pinars del migdia, a gran altitud, a mitjan coster. (Sense la terra promesa, 1991: 148, 16).*

•espenyat adj. (1)

1. Vegeu *espenyar v.*

esperar v.

LOCUCIONS

esperar en barraca/barraqueta* *loc. verb.* 1. Algú, estar amagat per agafar per sorpresa algú o un animal. [...] *van deliberar de no tornar pels diners i el pitxeret en molt de temps, no fos cosa que els estiguessen esperant en barraqueta els de la justícia per agafar-los i penjar-los.* (Nabet, 1976: 364, 7).

esperó m. (5)

- 1a. [NCOMPT] Protuberància òssia situada a la part posterior del tars dels gal·lifformes mascles. *Doncs que ells tampoc no l'havien mort, i allò, l'animal aquell, tenia ja uns esperons i unes piorles que semblava una esmirla tordera.* (*El pollastre de festes*, 1976: 395, 13).
- 1b. [NCOMPT] Prolongació tubular i tancada del calze o de la corol·la d'una flor.
2. •[NINCOMPT] Experiència adquirida. *-Mouen a la canícula, com els gossos! - va dir despectivament un milicià que ja tenia llargs els esperons.* (*Temps de batuda*, 1991: 263, 23)

LOCUCIONS

esperó de cavaller *loc. nom.* 1. (*Delphinium ajacis*) Planta herbàcia anual de la família de les ranunculàcies, de fruit en fol·licle, i de flors blaves, rosades o blanques, agrupades en raïm i proveïdes d'un esperó^{1b} que acumula nèctar. *Allí aspirava l'aroma barrejat de diverses flors d'hort cassanenc: violetes boscanes, esperons de cavaller, cascalls, i la de les lileres i la vareta de Sant Josep que s'arregleraven arran de parets.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 284, 2).

esperonar v. (10)

1. *tr.* Estimular una muntura per fer-la córrer més. *El palleter esperonà l'haqueta després d'haver pujat ell al carro, i un parell d'hores més tard arribava a Castalla pel mig d'aquell formós pla que s'estén al davant del poble.* (*Llegenda del Palleter*, 1976: 216, 20).
2. •*tr.* Promoure la creixença d'una empresa, un bé, una activitat o un estat d'ànim. *La desgràcia, també, la va esperonar en les seues dèries sobre els perills que assetjaven els infants del seu cor, i intentà d'establir una fèrria dictadura casolana per lliurar-los de qualsevol perill real o imaginari que sospitàs.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 94, 18).

➤ *adj. [...] el cor d'ella anava mentrestant a la ventura, pel mar, darrere l'absent, enquimerada d'amor esperonat per l'enyorament i la distància. (L'ambició d'Aleix, 1982: 39, 27).*

3. *tr.* Algú o alguna cosa, induir vivament algú o un animal a alguna cosa o a la realització d'alguna acció.

➤ *adj. Passaren els anys, i Jaume, esperonat per la seua bona sort, comprà una parella de barques per a la pesca del bou, i es féu un patró d'allò bo bo i ben famós. (La Mare dels Peixos, 1975: 61, 4).*

esperonat *adj.* (2)

1. Vegeu *esperonar v.*

espicassar *v.*

1. *tr.* Un ocell donar un colp de bec a algú o a una cosa.

espicossar *v.* (1)

1. •*tr.* Espicassar¹. *L'àguila no hi va, a les Penyes de Monfort; però el corb sol ser tan crèdul, que agafa el camí entre ales i allà se'n va, a veure si hi ha de veres un rei mort que espicossar enmig dels penyalars de migjorn. (La rabosa i el corb, 1976: 418, 1).*

espiga *f.* (12)

1a. [NCOMPT] Conjunt de grans dipositats al llarg d'un eix que forma la part terminal de les tiges o cames d'una planta gramínia. *Amb temptet de no despertar ningú, la jove s'abaixà a la batuda i n'agafà un braçat de tiges amb les seues espigues, per veure com es trobava d'avançat el treball, i comprovà que les messes a penes tenien senyal d'haver estat batudes. (El rei Astoret, 1975: 322, 21).*

1b. [NCOMPT] Panotxa¹. *També Rafel els era diferent en color, ros d'espiga de dacsà com la seua mare enfront de la brunor del pare i el germà, i així mateix en temperament: [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 224, 12).*

espigar v.

1. *intr.* Una planta gramínia, traure espiga^{1a}.

➤ *adj.* *El passeig d'anada i tornada a Cassana va ser preciós. El camp marxava ja cap a la plena fecunditat: blats espigats encara rellencs, ufanosos, lluent al sol; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 75, 23).*

espigat *adj.* (16)

1. Vegeu *espigar* v.
2. Algú, molt alt i de figura esvelta. ⇒ *jove ~, fadri ~, xicot ~ noi ~. Eren tots una bona gent. El fill, Vicentet, era un fadri espigat. (Contalles de la boira, 1982: 327, 28).*

espígol *m.* (7)

1. [NCOMPT] (*Lavandula angustifolia*) Planta aromàtica de la família de les labiades, de fulles molt estretes i flors blaves agrupades a l'extrem d'una tija florífera. [...] *i s'hi respira un aire ample que, quan baixa dels immensos pinars del Benicadell, ve carregat de resina i aromes d'espígol. (Nabet, 1975: 356, 6).*

espigolada *f.* (2)

1. [NCOMPT] Acció d'espigolar¹. *I el meu pare ja està en el bancal acabant l'espigolada dels restolls. (Enllà de l'horitzó, 1991: 312, 9)*

espigolar v.

1. *tr.* Algú, collir les espigues^{1a} que han quedat en un camp després de la sega.

espinac *m.* (2)

- 1a. [NMASS] (*Spinacia oleracea*) Herba de la família de les quenopodiàcies, de fulles basals triangulars, flors unisexuals, reduïdes, agrupades en espiga densa, i fruit enclòs en unes bràctees sovint espinoses, cultivada com a verdura.
- 1b. [NCOMPT] Fulles de l'espinac^{1a}, preparades com a menja. [...] *l'alimentació dels xiquets, en el delicat moment de la primera creixença, era força deficitària, feta solament a base de fesols, d'arròs, de cigrons i bledes i espinacs en unes olletes dessubstanciades, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 187, 27).*

espinal m. (4)

1. [NCOMPT] (*Lycium europaeum*) Arbust caducifoli espinós¹, de fulles estretes de color verd, conreat a la regió mediterrània per a fer tanques. *La tanca que siga de paret,/espinals i cards,/clavellineres i rosers...*(*El Castell del Sol*, 1975: 108, 5).

espinavessa f.

1. [NCOMPT] (*Paliurus australis*) Arbust espinós, amb les branquetes en ziga-zaga, flors grogues i fruit envoltat d'una ampla ala membranosa, que es fa a les bardisses poc humides.

espinós adj. (6)

1. Planta o part d'una planta, amb espines. *¡Oh, cent, cinc-centes, mil roses meravelloses s'engronsaven dolçament en les espinoses tiges! S'hi ficà pel mig.* (*Abella*, 1976: 103, 17).
2. Assumpte o qüestió, que presenta dificultats. *Feia falta una ordre així, directa, per contenir-lo. D'allí en avant el carreter ja no badà boca d'aquell espinós assumpte.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 53, 25).

esplet m. (8)

1. [NCOMPT] Acció o efecte d'espletar³. [...] *tarongers i llimeres; els primers, com ja és sabut, assenyalant tristos el blau camí del cel; els altres, cantant alegres la joia de la vida amb l'esplet dels seus fruits i les seues aromes i amb l'esclat del seu fullatge esponerós.* (*El patge Saguntí*, 1975: 246, 9).
- 2a. •[NCOMPT] Fruit^{3a}. ⇒ *traure l'~*. *No intentà traure l'esplet a la seua carrera de facultat -esplet econòmic, s'entén-*. (*Temps de batuda*, 1991: 19, 5).
- 2b. [NINCOMPT] Conjunt abundant d'èssers vius, d'objectes, de fets agradables, bonics o positius. [...] *i continuar així la tradició camperola de la família, ja que no la marinera, que s'extingiria en Jaume després d'haver donat l'esplet meravellós de la benèfica troballa de la misteriosa Mare dels Peixos.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 78, 19).

3. Collita^{1b}. *Aquesta estava molt atrafegada en la venda d'hortalisses i fruites de les seues hortes a una gran empresa que se'ls havia presentat i en un any que l'esplet havia estat cosa de no dir. (L'ambició d'Aleix, 1982).*

espletar v. (18)

1. •tr. Dir sobtadament una cosa callada o ignorada. *Perquè la bruixa es disposava a espletar-li un diabòlic conjur. (L'amor de les tres taronges, 1976: 137, 5).*
- 2a. •tr. Abusar del treball d'algú altre remunerant-lo insuficientment. *És clar que ell era una mica negrer i espletava molt el pobre que queia a les seues arpes. (Temps de batuda, 1991: 295, 8).*
- adj. *Els simples bracers, els arrendataris pobres, els vinclers espletats en un miratge d'independència, els llenyaters (i carboners!, tan coneguts d'ell per les fetes de les Gatoses), eren mirats amb uns ulls diferents pel Mauri d'aquella segona època. (Sense la terra promesa, 1991: 172, 6).*
- 2b. •tr. Obtenir profit del producte d'una font de riquesa, un recurs o un territori mitjançant el treball.
- adj. [...] *pensava que Cassana, una vila ja de sis o set mil habitants, governada per un cacic jove -Rafel Olcina i Rubert, fortament relligat amb el poder a Alacant i Madrid-, era un camp molt estret i espletat per a les seues apetències. (Temps de batuda, 1991: 15, 11).*
3. intr. Produir fruit abundantment.

•espletat adj. (2)

1. Vegeu *espletar* v. (DCVB).

esplugar v. (5)

1. tr. Traure les puces¹ d'algú o d'un animal. *Ell, quan torna a l'infern, com que en el món dorm en mals hostals i sempre es tracta amb gentola, vol que l'esplugue, perquè li pica tot. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 292, 8).*

esporgar v. (1)

1. *tr.* Tallar les branques sobrereres d'un arbre o d'una planta. *El matrimoni els veren entrar pel portell -aquells enmig dels bancals, esporgant- i van eixir a rebre'ls amb aqueix anar pausat, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 610, 22).*

•esporguins m. (2)

1. Vegeu *esporguims m.*

esporguims m.

1. [NINCOMPT] Conjunt de branques tallades d'una planta en esporgar¹-la. *Se li notava en un vocabulari estranyament culterà, molt impropï d'una llengua de birbadora, d'una arreplegadora de porgueres en l'era, d'una talladora d'esporguins de cep com havia estat de zagala. (Sense la terra promesa, 1991: 185, 5).*

espuntar v. (8)

1. •*intr.* Algú o un animal, llançar-se en picat (DNI). *L'àguila no va ser tocada, però degué sentir ben prop el brumit del plom; plegà les ales i s'espuntà arran de bosc fins enfonsar-se i perdre's de vista, en un dir Jesús, camí de la vall. (Sense la terra promesa, 1991: 252, 1).*

➤ *adj.* *Jo no parava de mirar-les, baixar, despenjar-se del cel, espuntades, com si fossen negres falcons que es llançaven damunt la presa. (Temps de batuda, 1991: 332, 27).*

2. *tr.* Tallar les puntes d'una planta o les branques d'un arbre per afavorir-ne el desenvolupament. [...] *per on baixava a vegades el ramat amb precaució que les cabres no espuntassen els sarments o arrancassen algun raïm. (Enllà de l'horitzó, 1991: 318, 14).*

•espuntat adj. (2)

1. Vegeu *espuntar v.*

esqueix *m.* (11)

1. •[NCOMPT] Tros d'una cosa esqueixada¹. *I Salima li toca l'esquena per un gran esqueix de la roba. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 177, 1).*
2. •[NCOMPT] Escletxa d'una aglomeració de partícules. *Era nit plàcida i sense vent; algun espars esqueix de blana boira surava immòbil per damunt de les aigües encalmades. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 370, 14).*
- 3a. [NCOMPT] Rama esqueixada⁵ d'una planta per a multiplicar-la, plantant-la per la seua part inferior en terra humida, o bé per a empeltar-la en una altra. *Les dues cues, les plantes, a tall d'esqueixos, enmig de l'hort de llimeres. (La Mare dels Peixos, 1975: 59, 30).*
- 3b. •[NCOMPT] Rama esqueixada⁵. [...] *que havia d'anar-se'n com un tendre esqueix arrancat dolorosament de l'arbre, a aquell infern de calor i bales i febres. (Sense la terra promesa, 1991: 461, 23).*

esqueixar *v.* (22)

1. *tr.* i *intr. pron.* Fer perdre la integritat a una superfície flexible i poc consistent dividint-la en dos o més trossos amb una forta estirada; o, aquesta superfície, perdre la integritat dividint-se en dos o més trossos a causa d'una forta estirada. *El corriol que seguíem s'encaixonava entre ginebres terrers i argelagues espesses, i ens calia obrir-nos pas amb compte de no esqueixar-nos la roba. (Temps de batuda, 1991: 125, 7).*
 - *adj.* *Davant la botiga basar, per terra, havia quedat l'estendard del sant, mig esqueixat i brut de pols i de petjades. (Sense la terra promesa, 1991: 563, 26).*
2. •*tr.* i *intr. pron.* Destruir o destruir-se violentament una situació, un sistema, un costum establert. *El vel que l'enterbolia va semblar esqueixar-se dins la ment turmentada de Girau, quelcom com un rellampec vivíssim que li permeté veure tot el seu passat recent d'un colp d'ull. (El príncep desmemoriat, 1976: 195, 27).*
- 3a. •*tr.* i *intr. pron.* Clivellar o clivellar-se una formació geològica o un terreny. *Sentí els xiscles entristits dels esparvers en les timberes en què s'esqueixava la Mola allí al capdamunt, on eren ells. (L'ambició d'Aleix, 1982: 52, 6).*

- *adj. Prendre la senda aquella i no veure ja al seu costat més que tossals esqueixats, arbres altíssims i penyals abruptes, tot fou una cosa. (Els guants de la felicitat, 1975: 137, 22).*
- 3b. •*intr. pron.* Fer grans convulsions en l'acció de riure o plorar.
- *adj. Brunilda el va interrompre amb un plor esqueixat i sorollós; s'alçà i se n'anà corrent a la seua cambra, on es llançà, vestida, boca en avall, damunt el llit. (Els guants de la felicitat, 1975: 129, 1).*
- 4a. •*tr.* i *intr. pron.* La llum, travessar una aglomeració de partícules o la foscor que l'amagaven mostrant-se sobtadament a la vista; o, aquesta, ésser travessada per la llum que es mostra sobtadament a la vista. *De sobte, la fulgurant llum d'un rellamp va esqueixar una torrellonada que s'estenia sobre l'horitzó de llevant. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 233, 14).*
- 4b. •*tr.* i *intr. pron.* Un fenomen físic o un obstacle, obrir en esclatxes una aglomeració de partícules; o, aquesta, obrir-se en esclatxes.
- *adj. Unes boires esqueixades, blanquinoses, pujaven de llevant sota un cel tapat i clos de color cendra fosc, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 38, 30).*
5. *tr.* i *intr. pron.* Separar o separar-se una branca de la planta de què forma part per trencament. *Era la pàtria de la llenya abundant -pins tombats o esqueixats per la neu o per l'huracà, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 430, 4).*
- *adj. Les rames i branques fetes malbé -rompudes o esqueixades per la pedra-, pacientment van ser tallades a destraleta o a estisores de podar [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 243, 13).*
6. •*intr.* Un soroll estrident, interrompre violentament la tranquil·litat d'un lloc.
- *adj. Darrere els vidres de la finestra va passar el llamp, i en el cel respongueren uns retrunyiments esqueixats, amenaçadors, malastrucs, i tan forts, que vibraren les parets de la casa des dels fonaments. (La idea de l'emigrant, 1982: 236, 9).*

7. •tr. i intr. pron. Alterar o alterar-se un fenomen perceptible, una substància o una propietat barrejant-hi alguna cosa que el desvia del seu estat normal.

➤ adj. Però, de sobte, vaig sentir vora meu una veu esqueixada, furiosa, i que una mà rude m'engrapava el braç dolorosament. (*Temps de batuda*, 1991: 45, 17).

LOCUCIONS

•**esqueixar el cor** loc. verb. 1. Despertar un viu sentiment de dolor o de compassió en algú; o, algú, experimentar un viu sentiment de dolor o de compassió. *Açò el posava frenètic, li esqueixava el seu cor ferest i pur de serrà i el feia entrar en una santa i esgarrifosa ira.* (*Esclafamuntanyes*, 1991: 64, 17).

esqueixat adj. (21)

1. Vegeu *esqueixar* v.

2. •Ulls, molt oberts perquè es tenen les parpelles molt separades. *Aleix li mirava els ulls verds, esqueixats, la boca carnoseta i vermella. Es sentia trastocat d'amor i d'entusiasme.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 105, 17).

esquerp adj. (6)

1a. Algú o un animal, que defuig el tracte social i es mostra irritable a les manifestacions d'algú.

1b. Característic d'un ésser animat esquerp^{1a}. *Monfort l'hagué de cridar, parlà amb ella i li pregà que fos franca i que li contàs sense temença la seua vida amb aquell borratxo de mal vi que tothom coneixia pel seu caràcter iracund i esquerp.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 470, 3).

2. •Terreny, via o construcció, de difícil accés per l'aspror dels seus contorns. *Tanmateix, malgrat ser tan esquerp i feréstec el cim, fa molts segles vivien en la caseta, bastida en un punt que planejava, dues velletes [...].* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 340, 7).

3. •Empresa o procés vital, de difícil consecució per les dificultats que ofereix. *Al-leluia, doncs! ¡A fora les visions esquerpes i les creences tenebroses i tristes!*

¡Confianza en els homes, que ells serien per fi il·luminats i fets bons i innocents com els corders!. (L'ambició d'Aleix, 1982: 75, 1).

esquilar v. (1)

1. *tr.* Tallar arran el pèl d'un cap de bestiar. *La lluna diu quan cal tallar un arbre perquè la fusta no es corque, quan cal esquilar les ovelles, quan s'han de posar a adobar les olives... I les estrelles...* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 253, 14).

ésser v.

LOCUCIONS

•ésser del pinyol amarg *loc. verb.* 1. Algú, no ésser de fiar (*DNV*). -*Escolta, Riteta: els metges, amb això que tenen tanta ciència, són tots una mica del pinyol amarg - sentencià molt popularment l'Anna.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 477, 29).

•ésser del pinyol dins *loc. verb.* 1. Algú, ésser brau (*DNV*). "*No sóc igual*", pensava, "*però el rei Astoret és un albercoc del pinyol dins, i s'ho colarà tot gola avall, i jo em casaré amb ell, i, en lloc de vida de bruixa, faré vida de reina!*" (*El rei Astoret*, 1975: 327, 11).

ésser faves comptades *loc. verb.* 1. Una cosa, una afirmació o un fet, ésser molt segur. *Les indústries auxiliars i de transformació eren faves comptades: el seu control era molt més perfecte que en l'agricultura.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 93, 7).

ésser un bou* *loc. adj.* 1. Com un bou². *El Mauri és un bou rabiós, i no se les pensa.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 432, 15).

ésser un tronc* *loc. verb.* 1. Algú, estar privat dels sentits a causa de la son. *Bernadet era un tronc; estava baldat del viatge: no hi havia perill que es dessonillàs.* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 279, 10).

no ésser ni carn ni peix *loc. verb.* 1. Tenir un caràcter poc determinat. *A més, que a València, segons van dir els meus fills en aquella darrera nit que pujaren, la cosa no és ni carn ni peix.* (*Temps de batuda*, 1991: 207, 12).

estable m. (27)

1. [NCOMPT] Lloc cobert on s'allotja el bestiar. *Entraren a l'estable, on poc abans havien deixat els animals. agafaren la mula del ramal i van eixir al pati. (Viatge de Nadal, 1982: 396, 6).*

estaló m.

1. [NCOMPT] Pal bifurcat en un dels seus extrems, que serveix per a sostenir les branques dels arbres o fer emparrats.

estaloc m. (2)

1. [NCOMPT] Part de la branca d'un arbre que queda després de tallar-la. *El príncep, llavors, esguardà tot al voltant i encertà a veure, parada en un bedoll, damunt un estaloc, en lloc ben visible, una preciosa blanca. (El Castell del Sol, 1975: 105, 28).*

estany m. (4)

1. [NCOMPT] Llac¹. [...] i habitava relativament prop de la llacuna de Salines, en una alta i negra muntanya de la banda de llevant de l'estany, que se'n diu l'alt de Camara, d'on l'astròleg prenia el cognom. (El rei Astoret, 1975: 307, 2).

estaquirot m. (4)

1. •[NCOMPT] Espantaocells¹. *Elvireta es va quedar paralitzada de la sorpresa, allí dreta al davant del personatge, bocabadada, com un estaquirot. (La mestra i el manyà, 1975: 407, 20).*
2. •[NCOMPT] Persona aturada i condescendent, per badoqueria o beneiteria. *Don Joan, no se sap com s'aguantava les ganes d'esclafar el nas d'aquell estaquirot de rei d'una punyada. (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 6).*

estel m. (27)

1. [NCOMPT] Estrela¹. *Llavors, el jove atura el cavall, desmunta, contempla el cel a través del sostre remorós de les copes de l'arbreda, i veu que ja hi parpellejaven alguns estels. (El príncep desmemoriat, 1976: 175, 23).*

2. *[NCOMPT] Algú considerat com a guia d'algun moviment o religió. [...] *no comprenia l'odi d'aquell savi, estel de l'Antiguitat, a la perpetuació plaent i esplendorosa de la vida pels únics mitjans possibles: els biològics. (Sense la terra promesa, 1991: 124, 23).*
3. [NCOMPT] Clapa de color blanc que tenen al front alguns animals.

estel·lar *adj.* (1)

1. Relatiu o pertanyent als estels¹. *Recorde que, en el fons, estava encoleritzat amb els vells costums, que frustraven obstinadament les conjuncions estel·lars ordenades pel Misteri. (Enllà de l'horitzó, 1991: 438, 26).*

estelat *adj.* (3)

1. Cel o nit, ple d'estreles¹. *Ciril sentí aleshores alguns crits i rialles, i va veure prop d'ells uns quants estafolaris sers que avançaven també pel mig del cel estelat i net de la nit. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 166, 24).*

estepa *f.* (19)

1. [NCOMPT] (*Cistus* sp) Arbust de la família de lescistàcies, de fulles enteres i oposades, flors grosses, radiades i vistoses amb molts estams, i fruit en càpsula, propi dels boscos mediterranis. *Allà a les deu del matí, la rabosa passà molt mudada per davant del llop, que estava una volta més prenent el sol, gitat en un recés, damunt d'unes estepes. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 443, 19).*
2. [NCOMPT] Praderia molt extensa pròpia de les terres eurasiàtiques de clima continental temperat. *En primer lloc, amb algun conegut (no poques vegades amb un d'aquells inconformistes socials que com a flors no tan rares començaven a brotar en l'estepa cassanenca), [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 131, 3).*

estepari *adj.* (9)

1. Relatiu o pertanyent a l'estepa². *Una lleu catifa d'herbes estepàries delitosament aromades, en les altres serres, manté el matís general. (La Foia de Castalla, 1982: 321, 1).*

2. D'aspecte semblant a l'estepa². [...] *fresca encara com la d'una fadrina, a la del seu amant, com qui s'amorra assedegat a una font brolladora d'aquella terra estepària.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 230, 12).

esteva *f.* (1)

1. [NCOMPT] Peça corba i posterior de l'aladre per on l'agafa la persona que llaura. *Grandot i arriscat n'era el primer, i així mateix el segon, els quals agafaven l'aladre de l'esteva i feien el que no feia ningú en el terme: llaurar, de sol a sol, una llenca de sis fanecades.* (*Home roig, gos pelut i pedra redona*, 1976: 248, 3).

estiu *m.* (224)

- 1a. [NCOMPT] Estació de l'any, entre la primavera i la tardor, que comença al solstici de juny i acaba a l'equinocci de setembre. ⇒ *roba d'~, mesos d'~, sol d'~, vacances d'~ // ~ passat. El tornaven a buscar, llavors, fos estiu o fos hivern, i ell se'n defensava.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 92, 17).

- 1b. •[NCOMPT] Període de l'estiu^{1a} corresponent a les vacances.

estiuada *f.* (6)

- 1a. [NCOMPT] Temporada d'estiu^{1a}. *Exèrcits de mils de milenars de soldadets immòbils puntegen a l'hivern les planícies dilatades, sovint gebrades o cobertes per la neu, i en les resseques estiuades tot ho rebleixen amb la seua ufanosa i fosca verdor.* (*La Foia de Castalla*, 1982: 320, 20).

- 1b. [NCOMPT] Estada durant l'estiu^{1b} en un indret diferent del de la residència habitual. *Les nits serenes d'aquelles antigues estiuades... ja al·ludides en altres memòries meues; [...].* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 260, 14).

estiuenc *adj.* (12)

1. Estival¹. *En aquells dies, el temps s'havia fet quasi estiuenc, sobretot durant el dia, i Brunilda, acompanyada de Roseta, passava tres o quatre hores a l'hort entre les flors i els frondosos arbres, [...].* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 129, 23).

2. •Característic de l'estiu^{1a}. *Recordava els seus pits erectes, divergents, tremolosos i lliures sota la sotil tela estiuenca aquella primera vesprada dels nostres passeigs. (Temps de batuda, 1991: 374, 23).*
3. •Activitat, fet, fenomen o malaltia, que té lloc durant l'estiu^{1a}. *A voltes, en un dia d'excursió estiuenca per la vora de la badia, d'un turó de la costa estant, s'havia commogut a la vista d'aquella profunditat calma, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 37, 24).*
4. •Animal o organisme, que fa vida sobretot a l'estiu^{1a}. *D'allí en avant, els dies passaven amb una lentitud i una feixuguesa de no dir. Abella s'havia desmenjat com si estigués estiuenca, i s'escarransia a les clares. (Abella, 1976: 120, 10).*

estival adj. (3)

1. Pertanyent a l'estiu^{1a}. *Un bell jorn estival, diumenge, que ja no em necessitaven indispensablement a l'oficina, ben esmorzats, emprenguérem la llarga cavalcada [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 103, 2)*
2. •Característic de l'estiu^{1a}. *En fi, aquella vall de Cassana, darrere l'encolliment hivernal i els titubeigs d'adolescent de la primavera, s'immergia ja francament en la luxúria estival. (Sense la terra promesa, 1991: 552, 2).*

estornell m. (3)

1. [NCOMPT] (*Sturnus vulgaris*) Ocell migrador de plomatge negre amb reflexos verdosos i vermellosos i pigallat de blanc, que vola formant grans estols, sovint de milers d'individus. *I amb tots els ets i uts! Daus que tirava, de tants punts negres com treien, semblaven una serrada d'estornells. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 44, 19).*

•**estral** f. (5) > **destral**

1. [NCOMPT] Eina formada per una fulla ampla i acerada de tall corbat i per un mànec paral·lel al tall, emprada per a tallar fusta. *Quan l'hi menaven, el Blanet es deia somrient: "Ni dubte! Bona idea que he tingut de dur l'estraleta regallant de sang!". (La Mare dels Peixos, 1975: 68, 15).*

LOCUCIONS

•**mànegues d'estral** *loc. nom.* 1. Vegeu *mànega f.*

estrela f. (51)

1. [NCOMPT] Astre que brilla amb llum pròpia. *L'oratge era bo i les estrelles s'esvanien en la creixent claredat de la capa del cel. (Don Joan de la Panarra, 1976: 335, 17).*
2. [NCOMPT] Figura amb què es representa convencionalment una estrela¹, formada per radis que ixen d'un centre comú o per un cercle voltat de puntes. [...] *una faixa roja i un jupetí tot brodat de mitges llunes i estrelles senceres. (El gegant del Romaní, 1975: 221, 13).*
3. •[NCOMPT] Estel³. *Eren quasi blancs, amb una estreleta grisa enmig del cap i quatre peücs del mateix color, un en cada poteta. (Peret, 1976: 282, 11).*

estret m. (19)

1. [NCOMPT] Congost¹. *A poc a poc, la senda va anar enfilant-se per un congost, entre dues altes muntanyes. Camina que caminaràs per aquell estret, el mig pollastre va topat amb la maça, [...]. (Història d'un mig pollastre, 1976: 430, 16).*
2. •[NCOMPT] Extensió estreta i allargada. *Cucart els acompanyà fins a l'estret que tancava el replà, i mentrestant es posaren d'acord ell i Monlió sobre l'adob que s'havia de tirar a les oliveres del tros de Penyallarga. (Sense la terra promesa, 1991: 493, 21).*
3. •[NCOMPT] Situació anguniosa, d'extrema necessitat, de la qual no es pot eixir sense ajut. *El marit, home d'espenta, refiat, que tot s'ho trobava fet; ella, modosa, que fàcilment s'agoniava dels estrets i les dificultats de la vida, tot i ser com era molt dona de sa casa. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 185, 5).430, 16).*

esventar v.

1. *tr.* i *intr. pron.* El vent^{1a}, sotmetre intensament un ésser viu, un objecte o un lloc a la seua acció; o, aquests, experimentar intensament l'acció del vent. [...] *era llavors un home feliç, que havia gojat i gojava d'un amor pur autèntic, íntim,*

amagat, potser per això mateix ben assaborit i profund, que no s'havia desventat gens ni mica amb l'aire del carrer. (Enllà de l'horitzó, 1991: 100, 3).

- *adj. El carrer de la Penya era de pobres, silencios, desventat, estés a la part alta de les faldes del turó del castell, mirant a tramuntana. (Sense la terra promesa, 1991: 298, 15).*

esvoranc m. (2)

1. [NCOMPT] Forat gros d'un terreny, d'una construcció o d'un cos produït pel despreniment violent d'un fragment superficial. *El camí més transitat per aquelles expedicions mercantils i bohèmies era el port de Sella o dels Todons, aquell grandios esvoranc enlairat sobre un ample laberint de moles abruptes, tossals i pics que s'esvaeixen a poc a poc fins a fonar-se en la llunyana mar. (Viatge de Nadal, 1982: 391, 11).*

eugassada f.

1. [NCOMPT] Ramat d'egües¹. *És que en els prats on pastura l'eguada reial, baixa un cavall salvatge que ningú no sap d'on ve, comença a mossos i guitzes amb mares i poltres i me'n fa una estrossa. (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 22).*

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

faig m. (1)

- 1a. [NCOMPT] (*Fagus sylvatica*) Arbre caducifoli de la família de les fagàcies, d'escorça llisa i grisenca, capçada frondosa i fusta molt apreciada, que creix en terrenys humits i pot atènyer 30 metres d'alçada.
- 1b. [NMASS] Fusta de faig^{1a}. *Al menjador i sala d'estar hi havia una porta de poc gruix de fusta llavorada; semblava de faig envernissat. (Temps de batuda, 1991: 368, 2).*

falç *f.* (11)

1. [NCOMPT] Eina que serveix per a segar les messes¹ o tallar herba, consistent en una fulla de ferro acerat, tallant o dentada en la seua part còncaua i fixada a un mànec de fusta. *Per fi marxa senda avall, al muscle el cabàs amb les falços i les soquetes i alguns cordells i les mudes de la roba. (La idea de l'emigrant, 1982: 22, 24).*

falçada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Colp de falç¹. *I de dos bots es va plantar enmig del bancal. S'ajupí en el tall i començà, zeg, zeg, vinga de tallar herba a grans falçades! (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 245, 12).*

falcia *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Apus apus*) Falcillot¹. *Passaven rabents les falcies -negres mitges llunes sobre l'atzur-. Semblaven trets característics de l'estiuada, trossos movibles de paisatge, vius, incansables en el vertigen. (L'ambició d'Aleix, 1982: 107, 4).*

falcilla *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Apus apus*) Falcillot¹. *Mirava de tant en tant el cel blavíssim, per cert no orfe de vida, puix sovint era travessat pels bectorts que anaven d'un pinar a altre, per les falcilles, per algun falcó espuntat vertiginosament. (Enllà de l'horitzó, 1991: 317, 9).*

LOCUCIONS

falcilla reial* *loc. nom.* 1. (*Apus melba*) Ballester¹. [...] *deixar solta la seua imaginació com aquelles falcilles reials que pujaven i baixaven com sagetes damunt les altures més abismals i inaccessibles de la mare Aitana. (La idea de l'emigrant, 1982: 210, 23).*

falcillot *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Apus apus*) Ocell migrador de cos afusat, potes curtes i ales llargues en forma de falç, la vida del qual transcorre en gran part a l'aire (*DIEC2*). *Al bosc es sentien els parrupeigs de tórtoras i todons; travessaven el cel en vols rabents*

els falcillots de muntanya, de panxa blanca i ales punxegudes i veloces. (Enllà de l'horitzó, 1991: 117, 25).

falcó m. (40)

1. [NCOMPT] (*Falco communis*) Ocell rapinyaire de la família dels falcònids, d'ales punxegudes, cua llarga i estreta i bec corb i fort, utilitzat en la caça. *Cap ni un! Tenen un vol ferm, ràpid, incansable; rara vegada els pot atrapar ni el falcó, només que hi haja un bosc a mil brases de distància. (Sense la terra promesa, 1991: 154, 12).*

LOCUCIONS

•**falcó reial** *loc. nom.* 1. (*Falco peregrinus*) Falcó¹ amb un collar de color blanc molt vistós. [...] *petits jardins de les Hespèrides on relluïa el groc sorprenent de les llimes; ni el falcó reial que planava en la calma del matí sobre les rambles pedregoses i desertes. (Viatge de Nadal, 1982: 393, 7).*

falçó m. (4)

1. [NCOMPT] Falç¹ petita usada especialment per a segar herba, per a tallar raïm a la verema o per a tallar branques d'arbustos. *Però el Mingarro no es va immutar gens ni mica; agafà un falçó caigut en terra, el netejà en un llimó, s'acostà a la malalta i pegà falçonada. (L'ambició d'Aleix, 1982: 64, 20).*

•**falçonada f. (2)**

1. [NCOMPT] Colp de falçó¹ (DCVB). *Però el Mingarro no es va immutar gens ni mica; agafà un falçó caigut en terra, el netejà en un llimó, s'acostà a la malalta i pegà falçonada. (L'ambició d'Aleix, 1982: 64, 20).*

falda f. (58)

1. •[NCOMPT_{sing_pl}] Peça de vestir amb més o menys vol, que cobreix el cos de la cintura cap avall. [...] *però no d'albirar les bruixes, sinó de sentir-les —el brum de les graneres i el frec de les seues endiablades faldes davallant per dins l'ample cel estrelat de la vall. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 180, 4).*
2. [NCOMPT] Replà que formen les cames d'una persona asseguda, des del baix ventre fins als genolls. *Angelet, mentrestant, creixia sense mare, apegat moltes*

vegades a la falda de sa tia, que no el refusava obertament per la presència de Bernat a la Til·lera. (*La idea de l'emigrant*, 1982: 231, 26).

- 3a. [NCOMPT] Superfície pendent d'una elevació o d'una depressió del terreny. *La jove no parà de fer via fins que, per les faldes d'un seguit de tossals i deixant arrere un parell de petites viles on preguntà si anava bé al seu destí, féu cap a la Torre devers les tres de la vesprada.* (*El guants de la felicitat*, 1975: 142, 23).
- 3b. [NCOMPT_{pl}] Cobertor d'una taula, que normalment arriba fins a terra. *Llavors no hi havia més estil de calefacció, generalment, que les llars i les "copes", o siga els brasers que es col·locaven davall les faldes dels tendurs.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 442, 10).
4. *[NCOMPT] Superfície de davall d'un arbre. [...] *que l'arbre era el pi ver de l'Olivar de Penyallarga; ella dormia al seu peu un dia de maig; l'ombra densa arribava al mig de la sina de Maria; el cavaller Joan tampoc no gosava a despertar-la, però sí a posar a la seua falda el ram de violes del seu més encès amor.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 512, 5)

falguera f. (4)

- 1a. [NINCOMPT_{pl}] Subdivisió de pteridòfits, que comprén diverses espècies de plantes criptògames, de tija sovint en forma de rizoma, fulles grosses, peciolades, lanceolades i dividides en segments, i reproducció per espores, que viuen en llocs humits.
- 1b. [NCOMPT] (*Pteridium aquilinum*) Planta pertanyent a les falgueres^{1a}. [...] *i que es diu teucrium polium; que el timó mascle és el senyor teucrium aureum; que les altes falgueres són les dames polipodiàcies, les senyores pteris aquilina...* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 289, 18).

LOCUCIONS

herba falguera loc. nom. 1. Vegeu *herba f.*

falzia f. (2)

1. [NCOMPT] (*Adiantum capillus veneris*) Falguera^{1b} de pecíol negre i llustrós i fulles bipinnatisectes, amb els segments amples en forma de ventall, que creix

en degotalls calcaris i s'usa com a pectoral i emmenagoga. [...] i de les parets humides i molsoses penjaven fresques garlandes de falzia que feien d'allò més bonic. (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 147, 7).

faneca *f.*

1. [NCOMPT] Mesura de capacitat per a grans, de valor variable segons la zona geogràfica.

fanecada *f.* (5)

1. [NCOMPT] Mesura de superfície agrària equivalent a l'extensió que es pot sembrar amb una faneca¹ de gra. *Allà serem uns monarques famosos i respectats, amb milers de súbdits, cents de milers de fanecades de sembradura, d'oliverar, d'ametlers, centenars de masades, [...].* (*El Castell del Sol*, 1975: 103, 15).

fanerògama *f.* (1)

1. [NINCOMPT_{pl}] Divisió del regne vegetal constituïda per les plantes que fan flors i llavors. *A través de les plantes que estimava com a éssers indefensos i plens de bellesa i utilitat, sabia que la natura havia creat i creava cada dia meravelles. "Sé que hi ha monocotiledònies i dicotiledònies, criptògames i fanerògames..."* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 289, 16).

faralló *m.* (2)

1. [NCOMPT] Roca que sobreix del nivell del mar. *A la dreta, en un estretiment del tros, els bancals anaven fins a una penya que formava com un faralló alt i llarg que feia redòs del vent de tramuntana.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 212, 4).

fardatxo *m.* (1) > **llangardaix**

1. [NCOMPT] (*Lacerta* sp) Rèptil de la família dels lacèrtids, de mida mitjana o gran, amb el cos cilíndric i robust, el dors cobert d'escates, la cua llarga i cònica i les extremitats curtes, amb dits llargs i prims que acaben en ungles. *Fica la mà dins el forat i en trau un pitxeret d'or massís, la cosa fina, tot gravat amb figuretes en relleu (¡com podia haver tret un fardatxo penjant del dit!).* (*Nabet*, 1976: 363, 14).

fargalada *f.* (6)

1. [NINCOMPT] Solatge que es diposita al fons d'un recipient, especialment el que deixen l'oli i el most. *Jo havia guanyat diners comprant i venent fargalada, i, llavors, amb establiment propi, en guanyaria més. (La idea de l'emigrant, 1982: 308, 14).*

farina *f.* (37)

1. [NMASS] Pólvores obtingudes de la mòlta de grans de cereals. ⇒ ~ de blat, ~ de dacsa. *Allò es veu que tenia barrejat de tot: segó, farina i llevat, ¡i fins i tot potser reprim! (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 22).*

LOCUCIONS

•**farina de força** *loc. nom.* 1. Farina¹ que conté una gran quantitat de gluten i s'estufa molt en afegir-hi el llevat. *-Farina de força! -digué l'Amèlia deixant un moment de tirar de força espessa. (Temps de batuda, 1991: 253, 13).*

fariner *adj.* (2)

1. Relatiu a la farina¹. *Aquest moro dominava aquell bé de Déu de terres i llogarets i viles, de masades i molins fariners, de ferreries, blanqueries, fusteries i obradors de carreter i tot el que es pertany a una contrada viva i feina. (El Castell del Sol, 1975: 79, 12).*

ferratge *m.*

1. [NMASS] Verd² que es dona com a aliment al bestiar. [...] *les tomaqueres, el pebre, les creïlles i una poca de dacsa barrejada de llegums per fer ferratge per a les tres cavalleries. (Sense la terra promesa, 1991: 162, 14).*

fava *f.* (1)

1. [NCOMPT] Llavor de la favera¹, comestible, ovada i amb un senyal negrós en un dels seus caps.

LOCUCIONS

ésser faves comptades *loc. verb.* 1. Vegeu ésser *v.*

•traure faves de l'olla *loc. verb.* 1. Vegeu traure *v.*

•**favat** *adj.* (2)

- 1a. Ploma, cabells, amb taques redonenques d'un altre color.
- 1b. Animal, amb la pell o amb la ploma favada^{1a}. *Gallines blanques, negres i favades, orgullosos indians, descomunals gramàntols, anglesets de llarga i empinada cua, llocades piuladores i estovades lloques, en fi, era allò que sovint es veia voltant el maset i pels bancals veïns, on no deixaven estaca en paret. (Història d'un mig pollastre, 1976: 428, 2).*

favera *f.*

1. [NCOMPT] (*Vicia fava*) Planta anual de la família de les papilionàcies, de fulles paripinnades i de flors blanques amb ales negres, conreada per les propietats alimentoses dels seus llegums.

feix *m.* (6)

- 1a. [NCOMPT] Conjunt de diverses parts d'una planta lligades i disposades paral·lelament de costat. *Es posà dret i agafà el feix per al forn, per a coure el pa que Déu els enviava, sempre, amb la seua mà amorosa amagada en l'esplendor de les collites. (Contalles de la boira, 1982: 345, 26).*
- 1b. •[NCOMPT] Conjunt homogeni d'objectes, d'elements abstractes o de persones.

feixa *f.* (2)

1. [NCOMPT] Porció plana de terra disposada en forma d'esglaó en un terreny inclinat. *Era una immensitat de camps dividits en bancals, feixes i amplex jovades fins una llunyania enorme. (Sense la terra promesa, 1991: 193, 6).*

felí *adj.* (3)

- 1a. Propi dels fèlids¹.
- 1b. •Algú, amb característiques felines^{1a}. [...] *i Adelina havia eixit tota a sa mare, per bé que també havia tret de Justí aquella suavitat felina, que en dona resultava molt bé. (Sense la terra promesa, 1991: 434, 7).*

feli *m.* (1)

1. [NCOMPT] Mamífer de la família dels fèlids¹. [...] *brandà la maça i la llançà amb fúria contra l'esquena del feroç feli, que ja era prop del niu. L'abastà de pla i de ple, i allí finà el cerval.* (Esclafamuntanyes, 1976: 58, 7).

fèlid *m.*

1. [NINCOMPT_{pl}] Família de mamífers carnívors digitígrads, de cap arredonit, musell curt i ullals desenvolupats, àgils i cautelosos, que comprèn els gats, els lleons, els tigres i les panteres.

fem *m.* (5)

1. [NMASS_{sing_pl}] Adob¹ format pel jaç¹ dels animals domèstics barrejat amb els seus excrements i descompost per la fermentació. -*Aquí vaig: necessiten xerri, fem, si no no hi ha vinya.* (Temps de batuda, 1991: 338, 19).
2. [NMASS_{sing_pl}] Matèria de rebuig per llançar consistent en deixalles i brutícia. *Elles eren les qui havien tirat l'anell al fem per tal que Abella no pogués complir el jurament; [...].* (Abella, 1976: 125, 19).

femar *v.* (4)

1. *tr.* Algú, adobar³ la terra amb fem¹. *El resultat fou bo; disposàrem de xerri i poguérem femar les nostres decrepites vinyes, que es van reviscolar.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 302, 4).
2. **tr.* Algú, col·locar pedres sobre la terra perquè guarden la humitat. *Saben com els vaig fer créixer?... Llavors encara tenia més pocs diners que no ara. Els femava amb pedres mitjanes.* (Sense la terra promesa, 1991: 214, 10).

femella *f.* (11)

1. [NCOMPT] Persona de sexe femení. *S'hi sentien cançons -Basília tenia una veu graciosa de femella sana; [...].* (La idea de l'emigrant, 1982: 216, 26).
2. [NCOMPT] Individu femení d'una espècie animal. —*Que jo —segueix explicant el de la llavor—, és que he vingut ací per un joc de conills de cria, un mascle i dues femelles, [...].* (El pollastre de festes, 1976: 389, 18).

femer m. (5)

1. [NCOMPT] Lloc on es tenen els fems¹. *I un matí, a la punta de l'era, es va posar a gratar en un petit femer que hi havia vora el clot del pallús. (Història d'un mig pollastre, 1976: 431, 16).*

fenàs m. (9)

1. [NCOMPT] (*Brachypodium retusum*) Planta de la família de les gramínies, de tiges ramificades, fulles estretes i abundants i espiguetes llargues i primes, molt abundant a la Mediterrània. *Per fi, s'alçà, anà on tenia l'ase lligat d'una pota i pasturant tot pacient una clapa de fenàs, tragué del serró la fogassa de pa i l'emprengué a mos redó. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 36, 10).*

LOCUCIONS

fenàs de marge *loc. nom.* 1. (*Brachypodium phoenicoides*) Fenàs¹ de fulles agudes poc o molt glauques, i espiguetes sovint arquejades, disposades en raïm, freqüent sobretot als marges dels camps.

fenc m. (4)

1. [NCOMPT] Farratge¹ assecat. [...] *el crida perquè li ajude a abaixar unes garbes de fenc del porxe de l'herba seca. (La idea de l'emigrant, 1982: 221, 11).*

fenoll m. (2)

1. [NCOMPT] (*Foeniculum vulgare*) Planta herbàcia aromàtica de la família de les umbel·líferes, alta, de fulles dividides en lacínies capil·lars, flors grogues en umbel·la, fruits ovoides amb les costes prominents, emprats com a aromatitzants, i brots comestibles quan són tendres, freqüent als marges i als fenassars. *Destapen i li posen el fenoll per damunt. (L'envejós d'Alcalà, 1976: 181, 31).*

fer v.

LOCUCIONS

•**fer cara de gos de barraca** *loc. verb.* 1. Algú, mostrar displicència envers alguna cosa (DNV). *L'albarder, per unes coses i altres, estava quimerós. "La meua muller fa cara de*

gos de barraca”, solia dir-se gràficament, però entre dents, quan la veia tan ensopida, tan displicent, tan desinteressada de tot. (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 159, 19).

fer cara de mussol* *loc. adj.* 1. Algú, taciturn. *Deu ser molt ric també, però no es compra res, ni fa res, ni diu res, i conten que no ix mai del palau, on viuen tots, i allí sembla que a tothora fa cara de mussol...* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 72, 11).

fer la guitza *loc. verb.* 1. Importunar algú impeding-li fer el que vol. [...] *capaços de tornar a clavar en la creu el Crist que adoren si se'l trobassen de veres al seu davant fent-los la guitza en els seus interessos.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 224, 25).

•**fer l'enza** *loc. verb.* 1. Algú, provocar, molestar (*DNV*). *Qui li feia l'enza era un enfant terrible, un fill de bona casa que esglaiava tothom en aquell medi burgès amb les seues teories comunistes.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 170, 28).

•**fer la palometa** *loc. verb.* 1. Algú, moure's d'un lloc a l'altre cercant o regirant-ho tot (*DCVB*, *DNV*). *Tot fent la palometa, al poc es va espuntar i es va parar en un cantal, cinquanta passes al darrere de la casa, i a l'acte es va tornar xic.* (*El Gegant del Romaní*, 1975: 236, 24).

•**fer llenya** *loc. verb.* 1. Tallar llenya dels arbres o els arbustos per proveir-se'n (*DCVB*, *DNV*). [...] *Batiste es va haver d'alçar a les quatre del matí i se'n va anar a fer llenya per al forn allà amunt en el coll de la serra del Rontonar, perquè no en tenia gens.* (*El gegant del Romaní*, 1975: 214, 15).

•**fer plomes** *loc. verb.* 1. Fer dany material o moral. *La família Estelric es trobaven al cim del seu poder econòmic i social dins la vall de Cassana i feien plomes a la puixança dels Olcina.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 459, 30).

•**fet un tocacampanes** *loc. verb.* 1. Algú, estar dèbil, fluix, sense forces (*DNV*). *-Anem directes al centre; no passem pel mercat, que nosaltres no hi podem fer res, i menys jo que estic fet un tocacampanes.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 232, 8).

•**fet una tonyina** *loc. adj.* 1. Algú, molt molest, cansat (*DCVB*). *-Estic fet una tonyina, del viatget i del cas d'ahir. En tota la santa nit no he pogut dormir a plom.* (*Temps de batuda*, 1991: 241, 18).

fera f. (14)

1. [NCOMPT] Animal salvatge carnívor. *Si feia nit en el camp, encenia un foc que li espantava les feres boscanes com raboses, cervals o llops.* (*El Castell del Sol*, 1975: 89, 11).
2. [NCOMPT] Persona capaç de reaccionar furiosament, amb violència i agressivitat. —*Brrrr!* —*començà a bramular Capralenc, i tot el seu posat de cavaller infernal se'n vingué a terra, per a eixir la fera que era en veritat.* (*El jugador de Petrer*, 1976: 209, 23).

feréstec adj. (38)

- 1a. •Paisatge, terreny o lloc, abrupte, inculte i de difícil accés. *Tanmateix, malgrat ser tan esquerp i feréstec el cim, fa molts segles vivien en la caseta, bastida en un punt que planejava, dues velletes, [...].* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 340, 7).
- 1b. •Esquerp^{1a}. [...] *tota la seua fesomia noble i feréstega es crispà de pietat sobtada, de paternal amor endolorit i ple de records i melangia...* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 122, 14).
- 1c. Esquerp^{1b}. [...] *l'altre era un jovençol alt, ceapat i bru, feréstec i d'aire satisfet de no se sap quines misterioses superioritats.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 392, 18).
- 1d. •Característic del que és feréstec^{1a}. *El dia esclatava de blavor de cel, de verdor de boscos, de calma; un ventijol joganer i dolç que pujava de la mar remota, compensava el bes feréstec del sol.* (*Temps de batuda*, 1991: 108, 5).
2. Animal, salvatge i d'instints sovint agressius. [...] *en lloc de davallar del cavall i descansar una estona, es posà a escoltar i mirà el gos i el va veure tot eriçat i feréstec.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 64, 21).
3. •Impressionant per la seua magnitud extraordinària. *Haver fet l'amor amb ella - un amor feréstec, tan diferent al de Teresa- l'havia marcat molt fondo, encara que no s'ho volia confessar.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 230, 25).

4. •Algú, agressiu i desprietat. *L'endemà el rei va matinejar i va fer comparèixer davant sa reial presència Xampeina, el guerrer més feréstec de la seua guàrdia [...]. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 267, 2).*
5. Paisatge, animal, construcció, expressió, situació o lloc, que impressiona tant que fa una por terrible. [...] *aquesta admiració per una natura imaginada tendra, temptadorament paradisiaca i bona per a l'esplai de l'home, o ferrenya i feréstega, però sempre sadollada de vida i de bellesa! (L'ambició d'Aleix, 1982: 38, 18).*
6. •Acció, creació, procés, esdeveniment o fenomen, que denota agressivitat i fins i tot violència. *El calb i rabassut, també va fer un somris, però més feréstec, i li va dir amb la seua veu plena i fortament baronívola: [...]. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 39, 1)*

•ferratge m. (1)

1. [NMASS] Vegeu *farratge m.*

fèrtil adj. (20)

1. Terra, que produeix fruit en abundància. [...] *aquell ample abanccalat cobert de despullades i ben conreades vinyes i de fèrtils guarets ja mig preparats per a la sembra; [...]. (Contalles de la boira, 1982: 327, 9).*
2. Intel·ligència o imaginació, rica en idees. ⇒ *imaginació ~. Molts dels cuplets que cantaven i sens dubte l'estructura dels números, es devien a la fèrtil imaginació del director, Bolinetti (nom real o suposat), [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 406, 17).*

fertilitat f. (3)

1. [NINCOMPT] Qualitat de fèrtil¹. *I em semblava que allà amunt, malgrat la fertilitat insospitada d'aquella terra inconsistent, [...]. (Temps de batuda, 1991: 69, 30)*
2. [NINCOMPT] Capacitat productiva d'algú o d'alguna cosa. *Ara bé: li caldria fer un gran esforç, autoeducar-se en la paciència, en la fertilitat imaginativa per a madurar un pla secret i eficaç, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 199, 8).*

fertilitzar v. (1)

1. *tr.* Fer tornar més productives la terra o les plantes. *I així s'acabaren per al noi les passejades en plena natura, per mig de les hortes subtropicals del riu Algar, el riu de la salut, que fertilitza les terres de la solejada i baixa vall. (L'ambició d'Aleix, 1982: 45, 5).*

fes m. (17)

1. [NCOMPT] Aixada¹ que té el ferro amb punta o boca estreta per una banda i amb escarpell o tallant per l'altra. *Molta gent, sobretot la més disposta -fadrins, casats joves-, ja s'havien enfilat pantalons i espadenyes i havien agafat els poals, i cordes, i algun fes, i corrien carrers avant. (Sense la terra promesa, 1991: 589, 8).*

LOCUCIONS

lleig com un fes* loc. adj. 1. Vegeu *lleig* adj.

fesol m. (3)

- 1a. [NCOMPT] Llavor de la fesolera¹, comestible en haver-se assecat. *I una altra advertència: amb una pesseta podeu omplir bé la panxa de fesols estofats i moltes altres coses substancioses. (Enllà de l'horitzó, 1991: 105, 12).*
- 1b. [NCOMPT] Llegum de la fesolera¹, comestible quan és immadur —*¡No pots fiar-te ni quan estàs innocentment en l'horta arreplegant bajoquetes de fesol! (El pollastre de festes, 1976: 404, 12).*

LOCUCIONS

•**fesol de la bogeta** loc. nom. 1. Fesol^{1a} petit, redó, i de color vermell (DCVB). [...] *Esclafamuntanyes, reclòs a la cuina, començà a preparar una olleta de fesols de la bogeta que revivaria un mort. (Esclafamuntanyes, 1976: 34, 39).*

fesolar m. (1)

1. [NCOMPT] Camp de fesoleres¹. [...] *s'escalonen unes hortes excel·lents, bladeres a l'hivern i plenes de fesolars o pebre i dacsca els estius. (La Foia de Castalla, 1982: 320, 24).*

fesolera f.

1. [NCOMPT] (*Phaseolus vulgaris*) Planta de la família de les papilionàcies, enfiladissa, de flors blanques o rosades i de llegums i llavors comestibles, molt conreada per a l'alimentació humana.

•fessada f. (4)

1. [NCOMPT] Colp de fes¹ (DCVB, DNV). *Ell calculà que feien via precisament pel cantó oposat al lloc on fumejava la seua col; i així, ja tranquil, seguí pegant fessades a les retorçudes i embullades rabasses de ginebres, coscolles i romers. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 39, 23).*

fiblar v. (3)

1. *tr.* El vent o el fred, produir coïssor en la pell o en una part del cos. *Ja no el fiblaven aquelles agulles del fred. (Viatge de Nadal, 1982: 405, 1).*
- 2a. •*tr.* Un insecte, xuclar el nèctar de les flors. [...] *i recalrava la pell fina i debilitada del grans i els feia més vulnerables als atacs de les vespes, nombrosíssimes, que fiblaven ansioses i malèfiques el nèctar ja en saó. (Sense la terra promesa, 1991: 266, 17).*
- 2b. *tr.* Una sensació, un sentiment o un pensament, manifestar-se en algú d'una manera sobtada i insistent.

fiblada f. (3)

1. [NCOMPT] Manifestació sobtada i insistent d'un estímul viu. *El trist final del xicot parava un poc certs maliciosos; però no en mancava algun que no clavà la fiblada crua. (Sense la terra promesa, 1991: 142, 10).*

fibló m. (1)

1. •[NCOMPT] Cosa que produeix coïssor. *No caminar, al final li féu sentir més la gelor, que allí, en la banqueta travessera, semblava gel pur que li clavava els fiblons per l'esquena i pel pit. (Viatge de Nadal, 1982: 400, 17).*
2. [NCOMPT] Òrgan punxegut situat al final de l'abdomen alguns insectes himenòpters, d'alguns rèptils i d'alguns aràcnids que serveix com a arma per a picar i enverinar l'adversari.

fiçó m. (1)

1. [NCOMPT] Fibló². [...] *cada rabosa té el seu caçador propi; cada rusc d'abelles marca un gran rodal prohibit amb els seus milers de fiçons*" (Sense la terra promesa, 1991: 518, 9).

•fiçotada f. (1)

1. [NCOMPT] Colp de fiçó¹ (DCVB). *¡Ben boja que és, que no trobarà enlloc una meleta com la que jo vaig arplegar la temporada passada a força d'aguantar fiçotades i coentors!* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 445, 12).

figa f. (19)

1. [NCOMPT] Infructescència de la figuera¹, de polpa carnososa i dolça, vermellosa i blanquinosa, a l'interior de la qual hi ha inserits innumbrables fruits simples petitíssims, coberta d'una pell verdosa o morada, de forma ampla i arrodonida a la base i més estreta a la part del peduncle. *Mentriamentres, si vols entretenir-te, ves al corral i menja't unes quantes figues.* (El ferrer de Bèlgida, 1975: 196, 26).

LOCUCIONS

•figa de la gota de la mel loc. nom. 1. Figa¹ de color verdós, grossa i de bona qualitat, que madura a setembre (DCVB, DNV). [...] *com en estiu, apareixia bledaníssima, amb cada pàmpol com un paraigües, fresca, lletosa i amb cada figa de la gota de la mel que pesava una unça.* (El llenyater de Fortaleny, 1975: 47, 23).

figuera f. (16)

1. [NCOMPT] (*Ficus carica*) Arbre caducifoli de capçada ampla, de fulles grosses i palmades, aspres i grisoses al revers. *Els xiquets jugaven en el corralet, al sol, davall la figuera sense pàmpols.* (El ferrer de Bèlgida, 1975: 196, 26).

fil·loxera f. (9)

- 1a. [NCOMPT] (*Phylloxera vastatrix*) Insecte homòpter molt petit que parasita la vinya. [...] *"Vendre". "Vendre-ho tot", llavors que les terres eren més depreciades que mai amb la bíblica plaga de la fil·loxera.* (Temps de batuda, 1991: 24, 12).

- 1b. [NINCOMPT] Malaltia de la vinya causada per la fil·loxera^{1a}. *La renda del vi disminuïa cada any per dues causes: la fil·loxera i les dificultats del mercat. (Temps de batuda, 1991: 24, 12).*

•fil·loxerar v. (1)

1. *intr. pron.* Els ceps o la vinya, ésser atacats per la fil·loxera^{1a} (DCVB). *-Jo recorde ara que ell va aconsellar el meu pare quan se'ns filloxeraren les vinyes; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 94, 10).*

fillola f. (11)

1. •[NCOMPT] Camí secundari que naix d'un de principal. *Una altra desgràcia va ser la mort del peó caminer del trajecte que s'estenia des del pont dels Macips, a uns quatre quilòmetres de Cassana, fins a l'hostalet que hi havia al començament de la fillola de Tivarri. (Sense la terra promesa, 1991: 464, 6).*

fita f. (17)

- 1a. [NCOMPT_{pl}] Conjunt de límits d'un territori. *Era una figureta confusa i complexa que apareixia a una distància de més de mil brases, en el fons d'una coma pròxima, i que, curiosament, en lloc d'allunyar-se'n, tornava cap a les fites de les Gatoses. (Sense la terra promesa, 1991: 115, 9).*
2. [NCOMPT] Senyal que marca el límit d'un territori o d'un camí. *Nabet, agosarat però astut, enfilant-se per un regallador ple de botges que baixava per la fita del tros, [...]. (Nabet, 1976: 361, 10).*
3. [NCOMPT] Esdeveniment important d'un període o d'una disciplina. *I l'ànima d'Aleix se n'anava, com de cim en cim, envers totes aquelles fites de la religió, que ell trobava lluminoses i aconhortadores: [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 74, 24).*

fiter m. (1)

1. [NCOMPT] Roca arran de terra. *[...] quan la rella del vostre forcat toca un fiter i s'enganxa i esbraveu el vostre mal humor amb horroroses paraulades i renecs... (El pollastre de festes, 1976: 403, 25).*

focall *f.* (5)

1. •[NCOMPT] Conjunt de branques i el fullatge amb què acaba el cim d'un arbre (DNV). *Xerricaven les petites cigales de muntanya, tenaces, incansables; movia el vent els focalls dels arbres que rodejaven l'edifici; va lladrar sumàriament un gos -devia estar dinant també-. (La idea de l'emigrant, 1982: 312, 4).*

flor *f.* (101)

- 1a. [NCOMPT] Part d'una planta fanerògama, de forma i colors vistosos i sovint aromàtica, que consta dels òrgans reproductors, estams i carpels, i dels embolcalls protectors d'aquests òrgans, calze i corol·la. [...] *travessaven el cel blavísim les faldes, els todons, les tórtoras; en els marges llüien flors minúscules, grogues, blavoses, vermelles, però per miriades [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 21).*
- 1b. [NCOMPT] Planta valorada per la flor^{1a} que trau. *Don Blai usà d'una veu sensiblement més engolada i satisfeta quan tocà la descripció de la mansió de la dama, a la plaça Major, vertader palauet amb hort de flors i fruiters al darrere [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 11, 6).*
2. [NINCOMPT] Part més valuosa d'una substància, d'un grup o d'un període. *I, naturalment, aquella pròpia admiració li feia menysprear el terrassà que havia perdut l'ofici en la flor de la joventut, com el roder. (L'ambició d'Aleix, 1982: 88, 19).*
3. •[NCOMPT] Persona d'una bellesa i afabilitat particulars. *Gertrudis i Justí havien dut al món aquella flor pura, encara incontaminada, i a ell li destorbaven ja uns obscurs designis, tal vegada només somnis en què el sumia la contemplació de les gràcies de la donzella. (Sense la terra promesa, 1991: 519, 17).*
4. [NCOMPT] Floreta¹. *Xavier, molt ben educat i cordial, va agrair la flor de Rojo en nom de totes les dones valencianes. (Enllà de l'horitzó, 1991: 337, 11).*

LOCUCIONS

a flor de loc. prep. 1. A la superfície d'un lloc. *N'hi havia una, sobretot, que era un exemplar de dona, vulgar però esplèndida, que portava la sensualitat a flor de llavis i*

estampada en cadascun dels moviments i actituds espontànies del seu cos temptador. (Sense la terra promesa, 1991: 384, 6).

flor de neu *loc. nom.* 1. (*Leontopidium alpinum*) Edelweiss¹. *Edelweiss, flor de neu de la més bella serra de la vall! (Temps de batuda, 1991: 374, 27).*

flors i violes *loc. nom.* 1. Cosa plaent i fàcil. *La taula estava animada, els menjars a punt, la roba més ben preparada que mai; tot eren flors i violes i rialles. (La mestra i el manyà, 1975: 394, 11).*

florejar *v.* (3).

1. **tr.* Una època de l'any, omplir-se de flors^{1a}. *Eren les deu del matí; abril florejava per tots els termes del Marquesat; brumidors insectes feien una música celestial en ambient calmós. Davant la casa, hi havia Jaume, Jordina i Joan Batiste, i es miraven el Jaumet, el qual ja estava disposat dalt del cavall, espasa al costat, amb vestit nou que semblava un cavaller i amb el gos saltironant al davant. (La Mare dels Peixos, 1975: 62, 14).*
2. *•tr.* Dir floretes¹ a algú. *Al poc, Joan, que no anava a tall obert sinó florejjant, va pegar en un romancet ple de barbarismes, que feia: [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 511, 20).*
3. *intr.* Adornar una peça de roba, un element arquitectònic o una superfície fent servir les flors^{1a} com a motiu ornamental.

LOCUCIONS

florejar les terres* *loc. verb.* 1. Algú, fer-hi un exploració tocant sols els millors arbres o cultius per a una determinada aplicació. *I com que no podien donar abast a tots els conreus, es posaven a florejar les terres de les masades i deixaven erms extensos abançalats de segona i de tercera tot concentrant l'esforç en les terres fetge. (Sense la terra promesa, 1991: 526, 1).*

•florejat *adj.* (2)

1. Roba o objecte, adornat amb flors. *Amb el seu vestit discretament florejjat, estava deliciosament jovenívola. (L'ambició d'Aleix, 1982: 72, 28).*

floreta *f.*

1. [NCOMPT] Paraula afalagadora que s'adreça a una persona per lloar-ne els atractius.

floricol *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Brassica oleracea* var. *botrytis* subvar. *cauliflora*) Col¹ d'una varietat d'inflorescència excessivament desenvolupada amb els brots transformats en una massa carnososa i comestible. *Nit i dia somiava en una bona platerada de col de cóp bullida, tan olorosa, o de flor-i-col fregideta.* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 32, 16),

floridura *f.*

1. [NINCOMPT] Vegetació fúngica, de textura vellutada i pulverulenta, que es forma a la superfície de matèria orgànica i que en produeix la descomposició.

florir *v.* (11)

1. *intr.* Una planta o un arbre, traure flor^{1a}. —*Ah, sí! Això és el timó i el romer, que floreixen quan plou, puix han estat tot l'estiu assedegats.* (*La mestra i el manyà*, 1975: 399, 10).

➤ *adj.* *S'hi veia encara tot ple d'espinals florits i d'esbarzers sucosos, com en el maig de la baixura.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 50, 25).

2. *intr. pron.* La humitat, causar floridura a un objecte, un aliment o una superfície; o, aquests, presentar floridura. *Però ell se'n reia en el seu amagatall, amb el seu bon rebost de tassall i de bona moixama que els llevava als arriars i gallard de bona dacsa que dura mesos i mesos sense florir-se.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 92, 22).
3. •*tr.* Algú, fer aparéixer una cosa o algú altre (*DCVB, DNV*). *"No hi ha un capellà en cent llegües a la redona". Deien les dones: "Un capellà? D'a on? Ara el florirem!"*. (*Temps de Batuda*, 1991: 240, 4).

florit *adj.* (13)

1. Vegeu *florir v.*

2. *Florejat³. *Arriben Joan i la dona, i, com que ja els esperaven, hi havia a la porta de la casa la filla, les dues xiquetes que tenien i Batiste; ella amb un vestit tot florit i un davantalet blanc com la volva de la neu. (El pollastre de festes, 1976: 402, 8).*
3. Element estilístic, caracteritzat per una gran ornamentació. *Després, mossèn Fidel, entre l'agenollada concurrència, va recitar, abans del Parenostre en castellà, aquell verset florit que tant desdeia de la grandesa de la mort d'una tan excelsa víctima [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 538, 15).*

foia f. (69)

1. [NCOMPT] Depressió del terreny originada per l'erosió de les aigües o per una fossa tectònica. *Amunt, amunt! A vegades planejava el camí en petites i amagades foies, on el vent brumia en xops invisibles de branques descarnades. (Viatge de Nadal, 1982: 397, 12).*

•fondable adj. (1)

1. Profund (DCVB, DNV). *Tots els guaretons fondables s'havien tractorat pregonament, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 217, 16).*

fondal m. (19)

1. [NCOMPT] Fondalada¹. *[...] li féu fer amistat dalt els cims amb altres pastors, que pujaven de Confrides, cap a llevant, o dels profundíssims fondals de la solana del terme de Penàguila, camí de la Marina. (La idea de l'emigrant, 1982: 211, 6).*

fondalada f. (21)

1. [NCOMPT] Zona encaixada en un terreny més elevat. *Arribaren per fi a les envistes i a les proximitats de la fortalesa de Benillup, a bon trot i després d'haver travessat les terres d'Alcoi, les de Penella, amb el seu enlairat castell, i les de Benilloba —blanques i solcades per llargues fondalades de codisses i baladres. (El Castell del Sol, 1975: 117, 27).*

•fondellol *adj.* (2)

1. Vi¹, vell, que es produeix al sud del País Valencià. [...] *després se l'endugueren al Riurau i li donaren un bon esmorzar i un got de vi fondellol per confortar-li el cor.* (L'albarder de Cocentaina, 1976: 171, 10).

•fondellol *m.* (2)

1. [NINCOMPT] Vi fondellol¹. *I va sortir un set de copes, lluentes com si estiguessen regallant fondellol.* (El jugador de Petrer, 1976: 204, 21).

fong *m.* (1)

1. [NCOMPT] Organisme heteròtrof amb tal·lus, desproveït de clorofil·la, que es reproduïx per espores i viu com a sapròfit, paràsit o simbiònt. *Em caldrà fer-los una bona desinfecció: tenen la negra, un fong molt petit que acaba amb el fullam, i l'aranyeta i altres coses.* (Sense la terra promesa, 1991: 346, 6).

font *f.* (216)

- 1a. [NCOMPT] Eixida natural i localitzada d'aigua que brolla de la terra. *En aquests i altres semblants raonaments, i després d'haver-se entretingut una mica a dinar a la vora d'una fonteta minsada, va arribar a veure allà avall, al peu d'un crestell paorós coronat de boira, un poble blanc com una serrada de coloms.* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 229, 24).
- 1b. •[NCOMPT] Indret on hi ha una font^{1a}. *Al-Favet era molt curós i no n'estava satisfet; així, que, algunes nits, anava a la font de l'Atzúvia i, a poals, en duïa aigua i arruixava tot el fullam de la seua horteta, per tal que es refrescàs.* (L'envejós d'Alcalà, 1975: 169, 11).
- 1c. *[NCOMPT] Eixida natural i localitzada d'oli que brolla de la terra. —*Que hi ha una font en un poble del desert —va explicar la vella—, i, abans, aqueixa font rajava oli i ara no.* (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 293, 6).
- 2a. [NCOMPT] Origen d'un fenomen, d'un fet, d'un sentiment, d'una activitat, d'un element o d'una cosa abstracta. *Ara: jo dic que, si les neguem, en certa manera afirmen coses que, tant per al sí com per al no, estan fora de la pedra de*

toc de l'experiència, última i indiscutible font de tot coneixement. (Sense la terra promesa, 1991: 132, 14).

- 2b. [NCOMPT] Origen d'una informació. *I els contactes es feren més sovintejats. A més, hi havia el cas de l'Angelina, que fou una font d'informació cassanenca, a voltes dels temps passats i a voltes dels presents. (Enllà de l'horitzó, 1991: 243, 7).*

fontinyol f. (7)

1. [NCOMPT] Font^{1a} petita. [...] *allà atipà cavall i be d'alfals silvestre i d'un trèvol bledà que entapissava el sòl de terra, i omplí dues cantimplores de l'aigua d'un rialler fontinyol. (L'amor de les tres taronges, 1976: 135, 12).*

fora adv.

LOCUCIONS

fora del cavat* loc. adj. 1. Cosa o algú, que no s'ajusta convenientment a les necessitats o característiques d'algú, d'alguna cosa o d'una situació. *El criat, en el seu magí, es deia que passàs el que passàs, hagués parlat amb més o menys encert, no havia de penedir-se de l'advertència que havia fet i que no trobava fora del cavat, per la sèrie de murmuracions i espècies de tota mena que arribaven a les seues oïdes. (L'ambició d'Aleix, 1982: 72, 4).*

•foraca f. (12)

1. [NCOMPT] Llar de foc (DCVB, DNV). *Dins la cuina hi havia la finestra de l'aljub, i vora la foraca s'obria una porteta que menava al pastador i al forn. (Contalles de la boira, 1982: 328, 15).*

forada f. (27)

1. [NCOMPT] Eixida al camp per a menjar i divertir-se. *En uns anys, no hi va haver onomàstica, aniversari, forada de Pasqua, ball, de la petita aristocràcia, on no lluís la frescor i atractiu de Maria-Júlia i la bellesa madura i no gens desdenyable de Caterina. (Sense la terra promesa, 1991: 140, 11).*

forc m. (2)

1. [NCOMPT] Trena feta de filaments vegetals, que consta de dos braços units en un dels extrems, on es penjen per les cues una partida d'alls, de cebes o de dacs^{1a}.
⇒ ~ d'alls. *Abans d'anar-se'n, Irene, que ja tenia a les mans una punta de forc d'alls, va encarar-se amb Llorenç: [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 305, 23).*

forca f. (14)

1. [NCOMPT] Eina agrícola consistent en dues o més puntes disposades com els dits d'una mà a l'extrem d'un mànec llarg. [...] *el petit remenava darrere el seu pare amb una forca que quasi no podia alçar, la mes ja bastant trita, i li agradava aixecar aquella pols acre barrejada de finíssim pallús que la brisa escampava per l'atmosfera. (Temps de batuda, 1991: 198, 26).*
2. [NINCOMPT] Aparell consistent en una barra travessera, fixada enlaire per uns muntants, de la qual penja una corda d'on es penja pel coll els reus condemnats a morir ofegats per suspensió. —*Mira —féu resignat el més vell—, més val pobresa en llibertat que riquesa en forca. (Nabet, 1975: 364, 9).*

forcat m. (13)

- 1a. [NCOMPT] Peça que enganxa l'animal de tir a allò que ha d'arrossegat, consistent en dues perxes paral·leles, unides per darrere en forma de U, i fixades per davant, a banda i banda, al collar de l'animal. *Va pegar un bot i es vestí en dos grapats; isqué a l'entrada i es sorprengué de veure que l'home roig ja l'hi esperava amb un mul enganxat al forcat. (Home roig, gos pelut, pedra redona, 1976: 255, 5).*
- 1b. [NCOMPT] Aladre per a llaurar amb un sol de tir, al qual s'enganxa mitjançant un forcat^{1a}. *I la gent crida i corre cap als masos; i entren al poble els qui en són prop, les mules davant, arrossegant els sorollosos forcallets dels forcats, [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 27).*
2. [NCOMPT] Indret on convergeix una branca, una via o un accident geogràfic amb una altra branca, amb una altra via o amb un altre accident geogràfic; o, indret on convergeixen dues branques, dues vies o dos accidents geogràfics.. [...] *com era aparta't de la diana pacífica dels pollastres i galls, de la feliç Arcàdia*

dels corders, del forcat fecund, de l'alegre companyia dels fills... (Enllà de l'horitzó, 1991: 412, 21).

forcall *m.* (4)

1. •[NCOMPT] Peça anterior de l'aladre d'un sol animal (DCVB). *Es sentia xerricar el forcallet de rodetes amb intermitències tot i esguellant així la calma profunda del capvespre. (Contalles de la boira, 1982: 327, 17).*

forcó *m.* (1)

1. [NCOMPT] Punta d'una forca¹. *David, parsimoniosament, deixà la forca de sis forcons, la més espessa, que alçava la palla curta, i se'm va acostar. (Temps de batuda, 1991: 254, 15).*

forestal *adj.* (6)

1. Del bosc^{1a}. *Quan passàrem a mitjan port d'on hi havia la casa forestal, trobarem un petit ventisquer que ens va entrebancar molt. (Enllà de l'horitzó, 1991: 482, 5).*

forment *m.* (2) > **blat**

1. [NCOMPT] (*Triticum* sp) Cereal de tija erecta, fulles linears i flors agrupades en espigues terminals, conreat extensament a Europa i Amèrica del Nord pel seu gra, on constitueix la base de l'alimentació humana. *Però un dia que Floràlia, precisament en temps de cols, s'havia llogat a entrecavar forment a un quart d'hora del poble, [...]. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 32, 24).*

LOCUCIONS

•**de forment, ni un gra** *loc. orac.* 1. Algú o alguna cosa sense profit (DNV). *-Estic reblit de noms pomposos -vaig dir amb franquesa-: la Casa Gran, el Centro de Estudios, etcètera, etcètera. Però de forment ni un gra, que diem els valencians. (Temps de batuda, 1991: 221, 11).*

formiga *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Formica* sp) Insecte himenòpter que excava galeries on viu organitzat en colònies compostes de tres menes d'individus: mascles, femelles i obreres. *Al fons d'aquella xemeneia hi havia un pilot de gralles que negrejava*

com negregen les formigues damunt d'un brumerol mort. (Temps de batuda, 1991: 333, 27).

LOCUCIONS

•**com a formigues** *loc. adv.* 1. Un conjunt de persones, anar en gran nombre. [...] *contemplava com a formigues el personal badoc i els festers, i les desfilades, els simulacres de les guerrilles i fins les processons. (Sense la terra promesa, 1991: 221, 21).*

formiguejar *v.* (7)

1a. *intr.* Anar amunt i avall per un lloc o en un lloc a la manera d'una colònia de formigues¹. *Els gossos lladraven i clapien i la gent palatina es veia ja formiguejar, per mig dels carrascals i les coscolles. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 344, 12).*

1b. •*intr.* Un lloc, estar ple de gent formiguejant^{1a}. [...] *li semblava que feia anys que estava apartat d'aquell món sorollós i formiguejant de València. (L'ambició d'Aleix, 1982: 35, 4).*

2. *intr.* Experimentar una sensació anàloga a la produïda per les formigues¹ en caminar per damunt la pell. [...] *va haver d'estar-se amb les cames estevades i un braç encondolit, que li formiguejava i tot. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 182, 8).*

formiguer *m.* (2)

1. [NCOMPT] Multitud de persones, de vehicles o de naus formiguejant^{1a}. - *I observí que no hi havia aquell moviment de formiguer humà de quan jo vaig anar-hi a fer-me el salconduit. (Temps de batuda, 1991: 349, 15).*

•**fornilla** *f.* (3)

1. [NCOMPT] Llenya petita amb què s'encén o s'alimenta un forn (DNV). *El forner n'estava encantat; Paulus li duia una fornilla de flama llarga que deixava el pa amb la crosta fina i aromada del més autèntic tomanyí... (El llenyater de Fortaleny, 1975: 34, 8).*

fotja f. (1)

1. [NCOMPT] (*Fulica atra*) Ocell de la família dels ràl·lids, de plomatge negre amb una placa còrnia de color blanc al front. [...] *al centre de la marjal, lluià la llacuna dels Ullals, breu espill on s'emmirallaven les fotges i els martinets, i, al fons, el jove veia grisejar la vila [...].* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 72, 26).

frau m., f. (3)

1. •[NCOMPT_{masc}] Espai entre dues plantes o entre dues fileres de plantes. [...] *girà cua i se n'anà caminant dificultosament, amb poca agilitat, enredant-se en els sarments llargs que s'entravessaven pels fraus de la plantació.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 214, 1).
2. [NCOMPT_{masc_fem}] Engany delictiu en benefici propi que perjudica algú, una col·lectivitat o l'estat. *Cas de sortir-los bé l'operació de frau, tot allò eren beneficis nets, i, al llarg de la carbonada, podia repetir-se algunes vegades.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 113, 30).

fred adj. (95)

- 1a. Cos, líquid, aire o lloc, que té una temperatura baixa. ⇒ *aigua freda.* *El carro havia tombat cap avant, i la mula, de genollons com ell, quieta, roscada, estava adormida damunt la catifa freda.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 404, 22).
- 1b. Període de temps, en que fa fred^{1a}. *A la darrerria de novembre, un dia fred que ja els alts del Benicadell tenien una bona ensucrada de neu primerenca, van eixir pare i filla camí de la caseta del port.* (*La mestra i el manyà*, 1975: 398, 15).
- 1c. Lloc, on són habituals les temperatures baixes. [...] *inundaven de pomes d'or una Europa freda mancada de vitamíniques i saboroses fruites.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 604, 16).
- 1d. Temperatura baixa.
- 2a. Expressió o acció, que mostra distanciament i indiferència. ⇒ *mirada freda.* *Hi havia en ell una certa bellesa, agressiva, salvatge, i la seua mirada em semblà freda, una mica cruel.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 303, 19).

- 2b. Algú, que es manté indiferent i distant. [...] *havia entrat seguit del jove secretari fred i tibat i una mica estúpid, i havia saludat a tots, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 8, 19).*
- 2c. Algú o l'intel·lecte d'algú, que actua d'una manera absolutament racional, sense deixar-se portar per l'emoció. [...] *com la d'un home fort, autoritari, calculador i fred, creient i ferm defensor d'un ordre secular [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 238, 26).*
- 2d. Relació, distant. *Observava el matrimoni dia rere dia, i el trobava totalment fred quant a relació amorosa, segons els indicis que no fallen. (La idea de l'emigrant, 1982: 313, 14).*

LOCUCIONS

sang freda *loc. adv.* 1. Vegeu *sang f.*

fred *m., f.* (206)

- 1a. [NINCOMPT] Temperatura ambiental freda^{1d}. ⇒ *fer ~. No hi mancaven alguns raconets ombrosos i emparrats per a l'estiu, ni banquets en bons cara-sols per al temps de fred. (Els guants de la felicitat, 1975: 119, 9).*
- 1b. [NCOMPT] Episodi de fred^{1a}. [...] *o algun masover amunt o avall dins el seu carro sense vela, tot gent seriosa i cordial, colrada pels freds i les solanades. (Sense la terra promesa, 1991: 41, 28).*
2. [NINCOMPT] Sensació de pèrdua de calor corporal. ⇒ *tenir ~, passar ~. Tot m'ho estime més que estar-me ací dalt la serra com estic, sempre passant fred o calor o set o fam. (Peret, 1976: 293, 21).*

fresc *adj.* (169)

- 1a. Cos, líquid, aire o lloc, moderadament fred. ⇒ *aigua fresca. [...] i tot plegat s'ho enduia un ventijol fi i fresc que remorejava mansoi i joganer per dins la brosta del plantat. (Viatge de Nadal, 1982: 392, 7).*
- 1b. Període de temps, moderadament fred. *Les nits fresques d'estiu impedeixen un accelerament de la grana; [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 320, 9).*

- 1c. Temps atmosfèric, ambient o clima, moderadament fred. *El dissabte va eixir un dia esplèndid, d'oratge tranquil encara que molt fresc. (Sense la terra promesa, 1991: 332, 19).*
- 2a. Element vegetal, que es mostra ufanós i tendre. [...] *descobrí que venien de davall la copa frondosa i terrera d'un garroferot fresc i catedralici que hi havia un poc més avant, dins un camp. (Nabet, 1976: 359, 20).*
- 2b. Paratge, que presenta molta verdor per l'ambient humit en què està situat. *Allò era una altra terra, fresca i plena de boscs, sobretot de carrasques i galers, que pujaven per totes bandes fins a la mateixa vora de les muralles. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 362, 25).*
- 3a. Atribut humà, que mostra joventut. ⇒ *cara ~, rialla ~. I amollà després una rialla molt fresca. (Sense la terra promesa, 1991: 478, 21).*
- 3b. Algú, que es mostra sa i jove. *Aquelles se n'anaren, i la mestressa -una dona moixeta filla del poble, d'uns frescs quaranta-no-sé-quants anys-, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 407, 10).*
4. Aliment o element vegetal, obtingut recentment i que conserva totes les propietats originals. *L'endemà, fet un home nou, alçat, rentat, desdjunat i havent comprat recapte fresc per al viatge i omplit d'aigua les cantimplors, va eixir, muntat i a bon pas, de la petita ciutat. (L'amor de les tres taronges, 1976: 142, 8).*
5. Algú, que s'agafa les coses d'una manera despreocupada. ⇒ *~ com una cama-roja. No cal dir que arribava fresc com una cama-roja als braços de l'amor. (Enllà de l'horitzó, 1991: 131, 16).*
6. •Agradable de percebre per la seua bellesa i vivacitat. [...] *dins el temple, portes obertes, la missa de cos present ressonava com una fresca harmonia evasiva i consoladora; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 4, 14).*
7. Notícia, informació o assumpte, que és una novetat. [...] *d'anys veïns de ciutat, on teníem generalment notícies fresques de la nostra vila, ja que ells hi anaven sovint per tenir-hi una poca terra no expropiada. (Enllà de l'horitzó, 1991: 53, 4).*

8. Peça de roba, que no reté la calor del cos. *Jo no tenia ni fred ni calor amb la meua jaca fresca, i estava encantat de la dolcesa penetrant que es desprenia de tot aquell racó de món. (Temps de batuda, 1991: 114, 24).*
9. •Fet, realitat, coneixement après o sentiment, present d'una manera viva en la memòria d'algú. *Però ell, tan imaginatiu, no aconseguia d'evocar-la amb precisió. Les sensacions fresques se li imposaven. (L'ambició d'Aleix, 1982: 34, 10).*

fresca f. (58)

1. [NINCOMPT] Fred^{1a} moderat. ⇒ *fer* ~. *Feia una fresca agradable, tan diferent de la xafogor de la capital. (La idea de l'emigrant, 1982: 287, 13).*

frígid adj. (14)

1. Cos, líquid, aire o lloc, molt fred^{1a}. *Quan arribava al carro, enmig d'un vent frigidíssim començava a nevar. (Llegenda del Palleter, 1976: 219, 11)*

•frígola f. (1) > **timó**

1. (*Thymus vulgaris*) Mata llenyosa de la família de les labiades, molt aromàtica, de fulles petites i flors rosades o blanques en inflorescències terminals, que es fa als matollars mediterranis i és molt emprada com a condiment. [...] *havia estès unes tovalles oloroses de bugada en un rebanc rocós, tot i apartant unes matetes de frígola florida. (L'ambició d'Aleix, 1982: 42, 10).*

fronda f. (14)

1. [NCOMPT] Conjunt de fulles d'un arbre, d'una planta, de diversos arbres o de diverses plantes que forma una massa espessa. [...] *uns refiis més tristos encara del que sol ser el cant recòndit i malencònic d'un oriol ocult en la fronda espessa d'un barranc. (El príncep desmemoriat, 1976: 195, 26).*
2. *[NCOMPT] Conjunt de paraules tècniques que interfereixen la comprensió. *El so Pep es perdia en aquella fronda terminològica. (Sense la terra promesa, 1991: 54, 30).*

fruit m. (50)

- 1a. [NCOMPT] Òrgan d'una planta, sovint comestible, provinent de la flor i que conté llavors. *Una vesprada de juny, sa mare el va enviar a veure traure una bona partida de tomaques i llimons. Hi anirien tres dones a tallar, i el Mingarro a amuntegar els fruits, envasar-los i carregar-ho tot al poble. (L'ambició d'Aleix, 1982: 57, 7).*
- 1b. [NMASS] Producció de fruits generada per una planta. *Els cereals i la poca vinya no eren res per a fer-hi comptes; aquesta trauria fruit en passar tres anys, o més. (Enllà de l'horitzó, 1991: 243, 4).*
- 2a. •[NINCOMPT] Allò que es produeix a continuació i com a efecte d'un fet, d'una construcció intel·lectual, d'un estat, d'un atribut o d'una cosa. *L'aire estranyament prim, les diafanitats miraculoses i aquella sensació de vitalitat ferma que anava trobant dins seu com a fruit de la sequedat extrema que l'embolcallava i l'espessiment de sang que li produïa l'altitud... [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 32, 23).*
- 2b. [NCOMPT] Concreció d'un resultat. *La tensió expectant augmentava com a fruit de la impaciència, sobretot dels més freturosos, per sentir la lectura que hauria d'esquinçar com un llamp les tenebres d'aquell nívol testamentari [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 8, 8).*
- 3a. [NCOMPT] Producte obtingut del treball, de la ment, d'una aptitud o d'un període humans. *Els fruits dels seus recels i observacions, els va comunicar només a Albert, perquè, dona Caterina, no volia inquietar-la de moment. (Sense la terra promesa, 1991: 113, 18).*
- 3b. [NCOMPT] Resultat avantatjós produït per un fet, per una construcció intel·lectual, per un producte, per un estat o per un atribut. *[...] assaborir tot el que era possible els fruits de la meua secreta relació amorosa, baldament fos d'una manera una mica sòrdida en aquella habitació vulgar i poc confortable; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 88, 12).*

LOCUCIONS

•**fruit prohibit** *loc. nom.* 1. Fruita prohibida¹ (*loc.*). [...] *envers aquella flor immaculada però vermella i activa del desert muntanyenc, i sobretot una afinitat que ens lligava tàcitament i perillosa... perquè allò era-absolutament-un-fruit-prohibit.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 247, 4).

fruita *f.* (53)

- 1a. [NCOMPT] Fruit dolç comestible que es menja habitualment per postres. [...] *donaren compte de les fruites més oloroses dels pomerars i perellonerars del Campet i de les gustoses avellanes de la Fenossosa...* (*Les animetes*, 1976: 277, 11).
- 1b. [NMASS] Fruitess^{1a}. ⇒ *collir ~.* [...] *en els treballs rudes de la terra, segant, garbejant, collint fruita, tallant raïm amb el falçó, transportant coves al carro... ells tots dos ansa per ansa.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 220, 5).

LOCUCIONS

fruita seca *loc. nom.* 1. Fruit comestible envoltat d'una closca llenyosa, ric en olis vegetals i amb un baix contingut en aigua. *En acabant, jo no vaig voler més que les darrerries: pomes d'hivern, raïm penjat i fruita seca, tot de collita pròpia de David.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 432, 14).

•**fruita prohibida** *loc. nom.* 1. Plaer prohibit que per aquest motiu és més desitjable.

•**fruital** *adj.* (2)

1. Fruiter¹. [...] *hi havia com un descans de l'esperit guerrer, ço és, un hort no gaire gran, retirat i amb la delícia de moltes plantes de jardí i arbres fruitals i d'adornament.* (*El guants de la felicitat*, 1975: 119, 7).

•**fruital** *m.* (4)

1. [NCOMPT] Fruiter¹. *I hi ha una altra cosa, Frederic, que et deixes: tres enormes pous per a reg amb els seus motors i els seus panys d'hortes noves; enormes plantacions de vinyets, de fruitals...* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 485, 8).

fruiter *adj.* (3)

1. Planta, que produeix fruita^{1b}. ⇒ *arbres fruiters.* [...] *els pàmpols de les vinyes i les fulles dels arbres fruiters, s'abofegaren i es feren groguillones i foradades, i*

la malura també atacà els blats, que, en lloc de granar com sempre, contragueren el negrelló, que torna carbonet els grans. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 43, 4).

fruiter *m.* (17)

1. [NCOMPT] Arbre fruiter¹. *Habitaven en una caseta que tenia al davant la platja pedregosa i al darrere un bon tros de terra amb llimeres i altres fruiters i un guaretó de sembradura. (La Mare dels Peixos, 1975: 56, 3).*

fruitós *adj.* (9)

1. Efiçaç. *Millor una fruitosa aventura que em llevàs tantes cabòries inútils. (Temps de batuda, 1991: 232, 8).*
2. Que dóna fruits^{1b}. *La Mort, embolicada en el seu llençol i sempre carregada amb l'endiastrada dalla, s'enfilà per la finestra, i ja la tenim dalt la frondosa i fruitosa figuera, la que sempre tenia figues, [...]. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 47, 21).*

fulla *f.* (70)

- 1a. [NCOMPT] Òrgan d'una planta, generalment laminar i de color verd, que naix lateralment de la tija, amb creixement limitat, on es realitzen principalment les funcions de transpiració i fotosíntesi. [...] *hi havia tota classe de flors preciosíssimes i de plantes de fulles esponeroses de gran adornament. (El gegant del Romani, 1975: 223, 24).*
- 1b. [NINCOMPT_{sing}] Conjunt de fulles^{1a} d'una planta. ⇒ ~ *caduca*, ~ *perenne*. [...] *modificada per a ser utilitzada com a tallers i oficines i voltada d'un breu parc d'arbres molt frondosos de fulla perenne. (Temps de batuda, 1991: 42, 9).*
2. [NCOMPT] Làmina de metall, que forma la part tallant d'una arma o d'una eina de tall. *I, amb la fulla del fes clavada en la punxosa llenya, emprengué decididament i ràpidament el camí de tornada. (Contalles de la boira, 1982: 345, 28).*

3. [NCOMPT] Part mòbil d'una porta o d'una finestra que l'obre i la tanca. *Les dues grans fulles de la porta, quietes i falcades, soltaren una riallada i respongueren: [...]. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 380, 16).*
4. [NCOMPT] Làmina rectangular de metall, de fusta, de plàstic o d'un material flexible. *El pic del Maigmó semblava enlairar-se com una fulla blavosa d'acer; [...]. (La rabosa i el corb, 1976: 418, 8).*
5. •[NCOMPT] Tros rectangular de paper o d'altre material que l'imita. *Ja acabat de reconfortar-se, s'alçà el vell, escorcollà les alforges que havia deixat en terra, en tragué un llibrot gruixut, de velles tapes i fulles de pergami, i digué: [...]. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 357, 20).*

fullam *m.* (5)

1. [NINCOMPT] Fullatge¹. *Al-Favet era molt curós i no n'estava satisfet; així, que, algunes nits, anava a la font de l'Atzúvia i, a poals, en duia aigua i arruixava tot el fullam de la seua horteta, per tal que es refrescàs. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 169, 11).*

fullatge *m.* (4)

1. [NINCOMPT] Conjunt de totes les fulles^{1a} d'una planta viva, considerat unitàriament. *Ell, refiat per valerós, passa avant, gos al costat, i no veu ningú ni sent més ocells que aquells moixons que ja hem dit que refilaven dins el fresc fullatge de les acàcies, dels àlbers i dels llorers. (La Mare dels Peixos, 1975: 73, 15).*

fullós *adj.* (2)

1. Vegetal o part d'un vegetal, abundant en fulles^{1a}. *Pertot es divisaven xiprers verdíssims, plantes fulloses, flors engronsadisses i policromades. (Abella, 1976: 111, 4).*
2. Roca metamòrfica, que presenta una estructura en làmines produïda per la distribució orientada d'agregació de minerals en plans paral·lels. *Les primeres tretes i vendes de carbó, que eixia molt ben acabat -dur, lleugerament fullós, d'un negre molt lluent-, es van fer sense cap problema. (Sense la terra promesa, 1991: 112, 14).*

fusta *f.* (80)

1. [NMASS] Matèria vegetal dura i fibrosa situada sota l'escorça dels arbres o dels arbusts. *L'escriptori davant el qual s'asseia, era antic i ferm, d'una fusta mat i fosca; els seus guarniments -petites motlures- no esvaien la seua severitat. (L'ambició d'Aleix, 1982: 60, 23).*
- 2a. [NCOMPT] Part de fusta¹ d'un objecte. *Obri els ulls: la cambra era petita i pobre; un rajolí de llum vermella entrava per un badall de la fusta de la finestra. (Abella, 1976: 117, 17).*
- 2b. •[NCOMPT] Tros de fusta¹ serrat, pla i prim, de secció rectangular, emprat per a diversos usos. [...] *i jo hi vaig veure aquesta post tan bonica, de dur al forn el pa, i la vaig comprar de seguida; però a l'arribar ací, em vaig adonar que té un nuc en la fusta, que la fa molt lletja, i, com que no sabem llevar-li'l, li estic posant un micapà per veure si se li reblaneix el grop i se li'n va (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 242, 17).*
3. *[NCOMPT] Soroll sec i repetit que fa un instrument de fusta anomenat carrau. [...] *substituïdes del tot per aquell gros carrau que es muntava dalt al campanar per donar amb la seua veu de fusta, de so esquerdat i còrvid, els tocs de les misses i els dels solemnes, tenebrosos i complicats oficis d'aquelles celebracions. (Sense la terra promesa, 533, 10).*

fuster *m., f.* (28)

1. [NCOMPT] Persona que treballa la fusta¹. *Els preparatius van començar de seguida, i el deu de maig els fusters, ferrers, manobres i peons vinguts de tots els llogarets i viles de la rodalia, [...]. (El Castell del Sol, 1975: 81, 20).*

ANTROPONÍMIA

Fuster *m.* *Roc el Fuster els va dir: "Hi ha més de cent casernes de la guàrdia civil en tota aquesta banda del territori valencià, i no sabem bé quines estan controlades i quines no. (Temps de batuda, 1991: 188, 21).*

fusteria f. (3)

1. [NCOMPT] Establiment on es fabriquen articles de fusta¹. -*Ací, Rafel Vilaplana, el dirigent de la nostra serreria i fusteria en gros. (Enllà de l'horitzó, 1991: 367, 24).*

gafarró m. (1)

1. [NCOMPT] (*Serinus serinus*) Ocell de la família dels fringíl·lids, d'uns 10 centímetres de llargada, de plomatge verd groguenc amb llistes fosques la femella, i el pit, la gola i el carpó llisos, de color groc viu, el mascle. [...] *ni trescava amb amiguets riallers per les rieres i les xopades mirant de trobar nius d'ocells -gafarrons, cadernerres, verderols- que ell, descoberts i admirats, no permetia que fossen tocats per mans pecadores. (L'ambició d'Aleix, 1982: 45, 7).*

gaig m. (13)

1. [NCOMPT] (*Garrulus glandarius*) Ocell de la família dels còrvids, que ateny els 34 centímetres de llargada, de plomall erètil al cim del cap i plomatge bru amb una taca blanca al carpó, amb plomes blaves i negres a les ales. [...] *puix hi ha dues castes d'ocells que s'hi ensenyen amb facilitat: les blanques i els gaigs. (La Mare dels Peixos, 1975: 76, 21).*

galer m. (6)

1. [NCOMPT] (*Quercus faginea*) Roure^{1b} de fulles petites, amb lòbuls aguts, piloses al revers, rígides, marcides i persistents durant l'hivern, que es fa als països submediterranis secs de la península Ibèrica. [...] *que en un instant s'alçava un vent impetuós que xiulava entre els galers i les alzines i ginebres dels voltants, i,*

allà de front, per dins d'un barranc, l'udol ferotge de la rabosa. (Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 367, 13).

galàxia f. (3)

1. [NCOMPT] Sistema físic format per astres, gas i pols lligats gravitacionalment, d'aspecte nebulós i brillant. *Érem com dos estels solters en una meravellosa galàxia, el peculiar món nostre que teixiem dia a dia. (Enllà de l'horitzó, 1991: 137, 4).*

galga f. (2)

1. [NCOMPT] Tronc de fusta que es posa sota el botó de les rodes del carro per a servir de fre. *Carros, galgues, cabassos, aixades, picoles, fessos, perpals, sàries, garbells i qui sap quants i quants entriquells, eines i ferramentes van eixir de pastadors, armaris i escudellers o es van despenjar d'estaques. (Don Joan de la Panarra, 1976: 352, 3).*

gall m. (36)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Ocell de la família dels fasiànids de mida mitjana i de vol curt, amb cresta, que es cria per la carn i els ous. *Unes hores després, entre les boires de la son, va sentir l'escataineig d'unes gallines i el cant agut i familiar d'un gall. (Abella, 1976: 116, 9).*

LOCUCIONS

alçar el gall *loc. verb.* 1. Vegeu *alçar v.*

•més prompte/ en més poc que canta un gall *loc. adv.* 1. Vegeu *cantar v.*

missa de gall *loc. nom.* 1. Vegeu *missa f.*

•no cantar-se'n gall ni gallina *loc. verb.* 1. Vegeu *cantar v.*

gallina f. (57)

- 1a. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Femella del gall, més petita que el mascle, amb la cresta menys desenvolupada i els tarsos sense esperons (*DIEC2*). *S'acotà la noia entre dues garbes vora la soca de la carrasca i s'alçà portant en les*

mans una gallina que escataïnava com si la matassen. (Temps de batuda, 1991: 116, 15).

- 1b. •[NMASS] Carn de gallina^{1a} adulta. *La dona del batle li va amanir una tassa de brou de gallina, que ell es begué d'un glop; [...]. (Don Joan de la Panarra, 1976: 335, 4).*

LOCUCIONS

•**cantar la gallina** *loc. verb.* 1. Vegeu *cantar v.*

de gallina *loc. adj.* 1. Pell, que presenta els fol·licles pilosos erectes. *A tall obert, amb les baionetes, com si aventaren a l'era Allò et feia posar la pell de gallina! (L'ambició d'Aleix, 1982: 91, 3).*

•**no cantar-se'n gall ni gallina** *loc. verb.* 1. Vegeu *cantar v.*

gallina *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] Persona covarda. *Sí senyor; faria nit a Alcoleja. ¡Sí, tal com havia dit aquell gallina de Jordi! No hi renunciava, no! I és que no es podia amb els vells ni amb homes que no tenen pit. (Viatge de Nadal, 1982: 401, 14).*

gallinaci *adj.* (2)

1. Propi del gall¹ (DIEC2). *Al peu del pujol, davall d'un marge del sembrat, va respondre un cloqueig gallinaci, clar i dolç. (Sense la terra promesa, 1991: 507, 16).*

galop *m.* (11)

1. [NINCOMPT] Progressió ràpida i a salts d'un quadrúpede, en què entre salt i salt toquen successivament a terra la pota posterior esquerra, la dreta, l'anterior esquerra i la dreta, no havent-hi mai més que dues potes en contacte amb el sòl. *S'acostaren a la Glorieta, pròxima; llogaren un cotxe, que arrancà al galop de l'haca immediatament; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 427, 30).*

galopada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Correguda al galop^{1a}. *Esperonà el cavall, i en quatre galopades va fer cap al poble aquell. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 238, 10).*

galopant *adj.* (3)

1. Malaltia que evoluciona molt ràpidament i, per la seua gravetat, porta a una mort ràpida. *La plaga, en la terra greixosa de tota la partida dels Rojals, masos a dreta i esquerra del riu, va ser com una tisi galopant.* (*Temps de batuda*, 1991: 23, 18).
2. Algú, que va al galop^{1a}. *D'entremig de la pols isqué galopant, pel mig de la lliça, el jove Esclafamuntanyes en el seu corser roig.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 82, 16).

galopar *v.* (6)

- 1a. *intr.* Cavalcar en cavall que galopa^{1b}. *Raül de Mataplana galopava al front dels seus en un brau cavall, i li'l feriren lleugerament amb una fletxa.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 123, 8).
- 1b. *intr.* Un quadrúpede anar al galop¹.
 - *m.* *Estant així, es sentiren molt prop uns tocs de trompetí, també el galopar d'uns cavalls, i Margarida quasi es mor d'emoció [...].* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 344, 16).
2. *intr.* Algú o una cosa en moviment, anar a una gran velocitat. *L'orquestra, llavors, canvià de colp i galopà inversemblants bots i estridències de trompeta de jazz interpretant un aire de charleston, que no deixava de tenir també les seues cadències de tant en tant.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 369, 25).

garba *f.* (29)

1. [NCOMPT] Feix^{1a} d'espigues tallades. *Toni, la dona i els xics eren al bancal, lluny, carregant garbes a l'era amb el carro.* (*Temps de batuda*, 1991: 107, 23).

•garballigar *v.* (3)

1. *tr.* Algú, preparar secretament un pla o una acció contra algú altre (DNV). *Li ho he repetit: hi ha molta indignació per la sublevació militar, que tots creuen que ha estat garballigada per la gent de corbata i de sabates per defensar-se de la justícia social.* (*Temps de batuda*, 1991: 210, 10).

•**garbejada** *f.* (3)

1. [NCOMPT] Acció de garbejar¹. [...] *Macià i Macianet, cordellant per fer-se espardenyes o cordes i sogalls per a la garbejada; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 514, 4).*

garbejar *v.* (2)

1. *intr.* Algú o un vehicle, transportar les garbes¹ del camp a l'era. [...] *en els treballs rudes de la terra, segant, garbejant, collint fruita, tallant raïm amb el falçó, transportant coves al carro... ells tots dos ansa per ansa. (La idea de l'emigrant, 1982: 291, 3).*

garbell *m.* (10)

1. [NCOMPT] Estri consistent en un receptacle el fons del qual és ple de forats iguals, que serveix per a separar objectes de grandor desigual, deixant passar els uns i retenint els altres. ⇒ *ample/a com un ~. Carros, galgues, cabassos, aixades, picoles, fessos, perpals, sàries, garbells i qui sap quants i quants entriquells, eines i ferramentes van eixir de pastadors, armaris i escudellers o es van despenjar d'estaques. (Don Joan de la Panarra, 1976: 352, 3).*

garbera *f.* (34)

1. [NCOMPT] Pila de garbes¹, de sal o de llenya. *Ell tenia a cent passes, en un erm fora de serra perquè no hi hagués tant de perill d'incendi, el dipòsit dels costals amanits. N'hi havia quatre garberes. (Sense la terra promesa, 1991: 349, 17).*
2. •[NCOMPT] Gran quantitat de persones o de coses. *No m'hi trobava amb cor, encara que sentia una infinita compassió per aquella garbera de dones [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 233, 4).*
3. •[NCOMPT] Lloc on s'amunteguen les garbes. *-Els he enviats a fer botges i a dur garbons de sarments d'una garbera bona que n'hi ha més amunt de l'aljub, arran de bosc, perquè demà farem forn. (Temps de batuda, 1991: 90, 17).*

LOCUCIONS

- a garberes** *loc. adv.* 1. Molt (DNV). *Si no hi ha allà esclata-sangs a garberes, és que no en queden enlloc. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 35, 16).*

garbí m. (8)

1. [NINCOMPT_{sing}] Punt de l'horitzó situat entre el sud i l'oest i equidistant d'ambdós. ⇒ *vent de ~. S'havia mogut un ventet frigid que ja no venia de garbí; ara baixava de la muntanya nevada. (Viatge de Nadal, 1982: 396, 8).*

garbó m. (8)

1. [NCOMPT] Feix^{1a} de sarment. -*Que això de comptar costals i garbons cada treta és molt treballós per a tots. (Sense la terra promesa, 1991: 178, 5).*

garriga f. (28) > xara

1. [NCOMPT] Vegetació baixa i espessa formada d'arbusts o mates. [...] *sinó també d'una atapeïda garriga principalment composta d'argelagues, estepes, matapolls i punxoses coscolles, que feien el bosc poc menys que impenetrable. (Temps de batuda, 1991: 56, 19).*

garrofa f. (19)

1. [NCOMPT] Fruit del garrofer¹, bru, de coberta coriàcia i polpa carnosa. —*És que jo he estat un gran colliter de garrofes —es justificà l'hereu—, i fóra molt dolorós per a mi anar-me'n quan encara fossen a l'arbre. (El jugador de Petrer, 1976: 202, 5).*

garrofer m. (31)

1. [NCOMPT] (*Ceratonia siliqua*) Arbre perennifoli de la família de les cesalpiniàcies, de tronc gruixut i capçada ampla, espontani a les terres mediterrànies càlides i seques i conreat pels seus fruits. *Adrià i Maria-Agres es casaren en el seu poble de Bèlgida, juntaren les terretes que cadascun d'ells aportava al matrimoni —unes fanecades de secà amb ametlers, garrofers i oliveres, i tres fanecades d'horta [...]. (Nabet, 1975: 356, 2).*

garrotxa f. (5)

1. [NINCOMPT] Terra aspra, trencada i de mala petja. *La lleu humitat del capvespre treia perfums més penetrants encara que el sol, de les labiades de la garrotxa i les marginades. (Temps de batuda, 1991: 115, 23).*

garsa *f.* (13) > **blanca**

1. [NCOMPT] (*Pica pica*) Ocell de la família dels còrvids, d'uns 46 centímetres de llargada, amb el plomatge negre iridescent i el ventre i la zona mitjana de les ales blancs. [...] *em veu parat en la parra un ocell que ell coneixia de la seua terra —una blanca, mena de garsa de la grandària d'un colomí i molt parladora.* (*El Castell del Sol*, 1975: 97, 27).

gasela *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Gazella dorcas*) Mamífer remugant del grup dels artiodàctils, petit, molt àgil, d'ulls grossos i vius i banyes corbades. *Si intentes de passar, et devorà com a una tendra gasela.* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 374, 13).

gat *m. f.* (80)

1. [NCOMPT] (*Felis catus*) Mamífer quàdruple domèstic de la família dels fèlids, petit i àgil, de llengua aspra i d'ungles retràctils, corbes i agudes, i amb el pèl espès i suau. *Això va anar i era un gat, molt sabut, que cada nit passejava per la vora del mas.* (*La crida de la rabosa*, 1976: 436, 1).

LOCUCIONS

cercar els cinc peus al gat *loc. verb.* 1. Vegeu *cercar v.*

•com un gat *loc. nom.* 1. Algú, pujar a un lloc o damunt d'un animal molt àgilment.

com un gat cervical* *loc. adv.* 1. Com un gat¹ (*loc.*). *Com un gat cervical em vaig enfilem amunt, cap a on les gralles feien en el cel com una mola de barbs dins un toll, com els he vist jo en el pantà de Tivarri.* (*Temps de batuda*, 1991: 333, 14).

cua de gat *loc. nom.* > **sanguinària** > **herbeta de la sang** •1. (*Lithospermum fruticosum*) Mata de flors blaves i fulles linears recobertes esparsament de pèls rígids, pròpia de les brolles calcícoles mediterrànies (*DCVB*). *Florenci coneixia l'herba sanguinària dita també cua de gat, l'herbeta de la sang, que evita la feridura, la camamil·la diurètica i estomacal, l'arnica per a les contusions, el card blanc per al mal de pedra...* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 253, 21).

gat cerval *loc. nom.* 1. (*Lynx* sp) Linx¹. *L'endemà, el passà Beatriu pensant i repensant en l'estranya visita del gat cerval, que s'havia portat tan mansoi. (La mestra i el manyà, 1976: 402, 21).*

gat amagat *loc. nom.* 1. Assumpte ocult.

gat empiulat* *loc. nom.* 1. Gat amagat¹ (VALOR). —*Ací hi ha gat empiulat! —digué en un crit. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 170, 19).*

gata moixa (gat moix) *loc. nom.* 1. Persona moixa que amaga les seues intencions deshonestes. —*Maledicció una i trenta mil voltes! Filla de Satanàs! Aaah! Roderà, verinosa, bandida, gaieta, gatamoixa! (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 445, 17).*

gat salvatge *loc. nom.* 1. (*Felis Sylvestris*) Mamífer quadrúpede salvatge de la família dels fèlids, petit, de pèl gris, tigrat i amb la cua peluda. [...] *saberen que en aquelles altures solitàries no sols eren abundants les àguiles, les raboses i els gats salvatges, que feien alguns estralls entre l'aviram, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 252, 15).*

•**gat vell** *loc. adj.* 1. Algú, que té molta experiència en una activitat, en un camp o en una professió. *El guarda era gat vell i estava ben acostumat a tractar amb gent muntanyarda de tota mena [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 113, 7).*

tirar a gat* *loc. verb.* 1. Vegeu *tirar v.*

•**gatamèu** *f.* (1)

LOCUCIONS

a (la) gatamèu *loc. adv.* 1. Posant mans i peus o genolls a terra. —*Això és quan vaig a gatameu —observà el germanet. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 226, 3).*

gatamoixeria *f.* (1)

1. [NCOMPT] Qualitat de gata moixa¹ (*loc.*) (DIEC2). —*Alguna gatamoixeria et deuen haver fet, Jeroni. (Peret, 1976: 286, 7).*

gatejar v. (1)

1. *intr.* Algú, caminar de quatre grapes. *No era alt, però sí que ben fet, fort, musculat per anys i anys de gatejar pels arbres.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 23, 20).

gavarrera f. (3)

1. [NCOMPT] (*Rosa canina*) Roser¹ silvestre. *Present era ella, petita però no tant perquè no se'n recordàs, quan tres criats el lligaren a una soca de gavarrera i el caixmaren a verga.* (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 358, 11).

gavella f. (16)

1. [NCOMPT] Feix petit de messes¹, llenya... *Basília i Bernat arreplegaven el blat segat i escampat en gavelles en el restoll; els xics de Basília els ajudaven tot jugant.* (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 16).
2. •[NCOMPT] Feix^{1b}. *No s'adonava que havien restat trencades moltes barreres i havien saltat o estaven saltant pels aires gavelles de tabús i prejudicis.* (Temps de batuda, 1991: 372, 18).

gavina f. (1)

1. [NCOMPT] (*Larus ridibundus*) Ocell marí palmípede, de la família dels làrids, de color blanc amb la part superior cendrosa i les ales llargues. [...] *la llunyana cala de Granadella, que és un recés profund i bellíssim, silenciós i solitari, endinsat entre dues altes i escarpades moles on xisclen els esparvers i les gavines.* (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 9).

gebrar v.

1. •*intr.* Un cos o una superfície, cobrir-se de gebre¹.
 - *adj.* *Aquell matí, tan tard i tot, a l'eixir cap a la font amb la manta al muscle per fer el repòs quotidià, Aleix encara va trobar-se gebrades les ombres.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 85, 19).

•gebrat adj. (4)

1. Vegeu *gebrar v.*

gebre m., f. (10) > rosada blanca

1. [NINCOMPT] Conjunt de cristalls de gel que en temps de fred es dipositen, provinents de la boira, sobre una superfície. *Els gebres hi són particularment espessos quan alenen vents humits, i és fàcil veure'ls blanquejar en les primaveres, àdhuc ben entrat el maig. (La Foia de Castalla, 1982: 321, 17).*

gel m. (32)

1. [NMASS] Aigua en estat sòlid. ⇒ *capa de ~. En les carenes de les serres els pins van carregant-se del gel que els apega la frigidíssima boira que el vent fa passar esfilagarsant-se entre la ramulla. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 2).*

LOCUCIONS

trencar el gel *loc. verb.* 1. Vegeu *trencar v.*

gelada f. (14)

1. [NCOMPT] Formació de cristalls de gel¹ damunt l'aigua de la natura per un refredament de l'aire ambient i una baixada de les temperatures. *Entre els cortesans planava un silenci de gelada matinal; tots quiets, tots moixos, [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 67, 25).*
2. •[NCOMPT] Fet de gelar-se⁵ una planta o un cultiu. [...] *la batuda i la polsosa arplega de les quatre ametles clares que es salvaven de les gelades miraculosament. (Sense la terra promesa, 1991: 162, 16).*
3. •[NCOMPT] Fet de gelar-se⁸ un terreny o una terra humida. *Els fadrins s'apartaren de la xicoteta, i Adelina escapà a córrer tentinejant sobre la gelada. (Sense la terra promesa, 1991: 452, 29).*

gelar v. (50)

- 1a. *tr.* i *intr. pron.* El fred o una substància freda, causar una sensació intensa de fred a algú o a un animal; o, aquests, experimentar una sensació intensa de fred. — *Ben cert, que, si no, ací ens gelarem, ara que s'ha amagat el sol. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 14).*
- 1b. *tr.* i *intr. pron.* El fred, un lloc fred o una substància freda, provocar una sensació intensa de fred en una part del cos; o, una part del cos, produir una

sensació intensa de fred. *Se'ls gelaven de pressa els peus; se n'entraren de seguida. (L'ambició d'Aleix, 1982: 119, 21).*

- 1c. **tr.* El fred o una substància, gelar un lloc o una cosa. *Pensà obrir una finestra; però la del dormitori li'l gelaria, i la de la cuina era massa prop i la gelaria a ella directament. (La mestra i el manyà, 1975: 402, 4).*
2. **intr. pron.* Una causa, fer perdre intensitat a un sentiment, una relació, una expectativa, una voluntat, una qualitat o una ideologia; o, aquests, perdre intensitat. *-Jo crec que, per precaució, deu anar-se'n ara; perquè els feixistes entraran desitjosos de sang... Fins que les coses es gelen, millor a l'estranger - aconsellà Vicent amb la seua calma de camperol patit. (Enllà de l'horitzó, 1991: 493, 11).*
3. *intr. pron.* El fred o algú, fer esdevenir gel l'aigua; o, aquesta, esdevenir gel. *-Fa un fred terrible, impropri d'aquesta part primerenca de l'hivern; els tolls s'han gelat; bufa un vent de llevant que no du pluja ni neu. (Sense la terra promesa, 1991: 599, 28).*
 - *Perquè una volta, quan era joveneta, una nit de desembre que hi havia més d'un pam de neu gelada i relliscosa, [...]. (I queixalets també!, 1975: 204, 13).*
- 4a. *intr.* Fer un fred molt intens. *Si comença a nevarsejar i a gelar fort, ja no hi podríem anar de gust fins a la primavera. (Sense la terra promesa, 1991: 332, 21).*
- 4b. *tr.* Gelar-se l'aigua de la natura per un refredament de l'aire ambient i una baixada de les temperatures.
5. *•tr. i intr. pron.* El fred, assecar una planta o un cultiu; o, aquests, assecar-se a causa del fred. *-S'han gelat quasi totes; són boniques de pètals, però la major part tenen el coret glaçat. L'agricultura és una lluita, moltes vegades desesperada. (Enllà de l'horitzó, 1991: 38, 13).*
 - *Potser gelades tisoretetes de pinassa se li havien clavat misteriosament a través de la roba. (Viatge de Nadal, 1982: 404, 13).*

6. •*tr.* i *intr. pron.* Un fet, un acte o una actitud, aturar un acte, una actitud o una expressió per efecte d'una emoció profunda; o, aquests, aturar-se per efecte d'una emoció violenta o profunda. *Tanmateix, no es pot negar que sí que baixaven tots plegats l'àmplia i marmòria escala amb un cert optimisme, que se'ls va gelar als llavis quan arribaren a la porta del carrer. (Sense la terra promesa, 1991: 283, 4).*
7. **intr.* Algú, vendre gelat. *Mira: ell estava a Tànger gelant, i allà va saber el colp del 18 de juliol. (Enllà de l'horitzó, 1991: 246, 1).*
8. •*tr.* i *intr. pron.* El fred, refredar un terreny o una terra humida fins al punt de solidificar-ne la saó i endurir-lo; o, aquests, refredar-se fins al punt que se solidifica la saó i s'endureix.

LOCUCIONS

•**gelar la sang** *loc. verb.* 1. Un fet, un acte o una actitud, causar esglai a algú produint-li una sensació d'immobilitat; o, algú, sentir esglai per una sensació d'immobilitat. *Però fou Pere qui va llançar la veu d'alarma que ens va gelar la sang. (Enllà de l'horitzó, 1991: 516, 27).*

gelat *adj.* (27)

1. Vegeu *gelar v.*
2. Aire, líquid, cos, objecte o lloc, molt fred. *Mal era avançar i mal fóra aturar-se; les ferradures i els peus lliscaven penosament en els tolls gelats; si paraven, el fred els atuia. (Viatge de Nadal, 1982: 398, 9).*
3. Període de temps, en què fa molt fred. *Va arribar, una altra vegada, el gelat desembre, que el dia ja sabem que hi curteja molt i més al terme de Cocentaina, on el sol s'amaga molt enjorn darrere l'alta cresta de la Mariola. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 160, 22).*
4. •Suor, molt freda. *Tota morta de por, va estar-se una estona ben quieteta en el llit; una suor gelada li banyava els membres, [...] (Abella, 1976: 119, 16).*

5. •Algú, que es manté molt indiferent i distant. *Darrere les xafareries del Mingarro, et trobava gelat i recelós de l'administració de don Macià. (L'ambició d'Aleix, 1982: 129, 19).*

LOCUCIONS

•**gelat com un rave** *loc. adv.* 1. Algú o alguna cosa molt gelada (DCVB, DNV). *Per fi, es va ficar darrere d'unes bótes, en conill com sabem que anava i gelat com un rave. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 170, 1).*

gelat *m.* (1)

1. [NMASS] Aliment obtingut batent una barreja de llet o derivats lactis aromatitzada amb substàncies emprades en confiteria i refredant-la fins que assoleix un punt de congelació pastosa. *Ella demanà una copa de gelat complicadíssim; el lord, un gin; Charles trià un vulgar whisky and soda per tal d'aplacar la seua set. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 378, 10).*

gèlid *adj.* (9)

1. Gelat². *L'Emili tenia nou anys; era gros i vermell, fort; quan jugàvem a "peu guerra" en la placeta de l'Església, no es posava mai bufanda, ni sota el gèlid buf de la tramuntana. (L'amic fidel, 1982: 352, 16).*
2. Gelat³. ⇒ nit gèlida. *David em va dir que en tenia referències per homes que hi havien anat o que continuaven anant-hi a segar i que ho conversaren amb ell al racó del foc en algunes nits gèlides de Mascabrer. (Temps de batuda, 1991: 126, 12).*

gemma *f.* (6)

1. [NCOMPT] Tros de mineral que, per la seua bellesa, iridescència, lluïssor i aparença és apreciat com a pedra preciosa. *Muhammad alçà les gemmes dins la bosseta. (El Castell del Sol, 1975: 86, 16).*
2. [NCOMPT] Òrgan escamós en forma de botó que naix a la tija d'una planta i que, en desenvolupar-se, dóna naixença a noves tiges i fulles.

geneta f. (1) > papalbra

1. [NCOMPT] (*Genetta genetta*) Mamífer carnívor petit, de pèl gris fosc amb taques negres, cua llarga formant anells blancs i negres, i ungles retràctils. *Les serps ara estan endormiscades, però una geneta o una mostela no fóra estrany que s'hi hagués entaforat.* (Sense la terra promesa, 1991: 336, 7).

gespa f. (2)

1. [NINCOMPT] Herba curta i espessa que cobreix totalment el sòl d'un terreny, d'un camp o d'un jardí. [...] *un rodal sense pins on s'havia format com una prada petita, una cotonosa i blana catifa de verda gespa que convidava al descans.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 188, 7).

ginebre m. (43)

1. [NCOMPT] (*Juniperus communis* sp *communis*) Arbre petit de fulles linears punxants, amb una ratlla blanquinosa a la cara superior i gàlbuls de color blau fosc. *Això va anar i era... un llop i una rabosa, la cosa més amiga del món, que campaven pel rebanc que fa l'ombria del Carrascal de Castalla, on més espessos es troben els pins, les carrasques i els ginebres.* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 439, 3).

•ginebrenc adj. (2)

1. Animal, que es cria on hi ha ginebres¹ (DNV). *L'olla bullia bé; dins hi havia tres gaigs de serra, dos grives ginebrenques i un perdigotot la cosa garrida, [...].* (Esclafamuntanyes, 1976: 33, 13).

girar v.

LOCUCIONS

•girar costes *loc. verb.* 1. Algú, girar l'esquena per anar-se'n (DCVB). *El criat girà costes i se n'anà a la cambra del príncep, d'on agafà les alforges i les dugué al menjador.* (El Castell del Sol, 1975: 100, 1).

•girar-se l'oratge *loc. verb.* 1. El temps, canviar (DNV). *De vesprada, alguns petits propietaris, tement-se que qualsevol girada de l'oratge no fes malbé totes les garbes escampades pels guarets, [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 588, 7).

gírgola *f.* (3)

1. [NCOMPT] (*Pleurotus* sp) Bolet del grup dels agàrics, que viu en grups o flotes, amb la cama excèntrica o lateral i amb làmines. *¡No sabia l'ignorant ciutadà que gírgoles i múrgules són uns bolets gustosos que es crien per les ombres dels pinars!* (Abella, 1976: 100, 25).

gla *m., f.* (6) > **abellota**

1. [NCOMPT] Fruit d'un arbre del gènere de l'alzina i del roure, sec, indehiscent i proveït d'una cúpula a la base. *La brisa bufava amb una certa espenta i cantava dins les carrasques, atapeïdes de glans encara verds, futur recapte d'aquells gaigs de vius colors, [...].* (Temps de batuda, 1991: 248, 11).

glacial *adj.* (20)

1. Aire, lloc o líquid, extremadament fred. *Esguardar la grisor del paisatge i sentir el buf no gaire fort —però persistent i glacial— que davallava per la foia dilatada, l'entristia també pregonament.* (Llegenda del palleter, 1976: 212, 10).
- 2a. Caràcter, expressió o actitud, propi d'una persona glacial^{2b}. [...] *i, encara que ho feia amb una notable correcció per respecte a si mateixa, sempre es mostrava autoritària, glacial, distant, molt poc humana.* (Sense la terra promesa, 1991: 106, 12).
- 2b. Algú, que es manté molt indiferent i distant.

gleva *f.* (13)

1. •[NCOMPT] Territori al qual s'adscriu un serf feudal. ⇒ *serf de la ~. Li agradava, es veu, que Albert fos un feudal de cap a peus, explotador de serfs de la gleva, senyor de força i posseïdor del dret de cuixa.* (Sense la terra promesa, 1991: 414, 14).
2. •[NCOMPT] Massa compacta i solta de terra⁵, que es disgrega fàcilment en donar-li cops. *A ponent, rere unes alineacions esplanades, les serres s'extingien en una ratlla blava i uniforme com la del mar: era la gran plana castellana, la Manxa dura i crua, de gleva seca.* (Temps de batuda, 1991: 126, 10).

3. [NCOMPT] Massa petita i compacta d'una cosa. [...] *de la teulada lliscaven glevs de neu i gel enmig d'uns creixents rajolins d'aigua que abocaven les canaleres. (L'ambició d'Aleix, 1982: 125, 6).*

•goix *m.*

1. [NCOMPT] Tija de les que naixen d'una llavor juntament amb d'altres.

gola *f.*

1. [NCOMPT] Espai comprés entre el vel del paladar i el començament de l'esòfag.

LOCUCIONS

•boca del llop *loc. nom.* 1. Vegeu *boca f.*

•com una gola de llop *loc. adj.* 1. Lloc molt obscur. *Eren les deu de la nit; tot era fosc com una gola de llop, i, quan va eixir del poble, encara queia alguna volveta de neu. (I queixalets també!, 1975: 204, 15).*

gorgolleig* *m.* (5)

1. [NINCOMPT] Borbolleig¹. *Allò era pels voltants de la Canal, on naix el riu d'Ibi: un lloc delitós, fresc i assolellat, tot acompanyat, seguit, de tendres refiis de rossinyols i gorgolleigs misteriosos de fontetes amagades. (El tres plets de Pasqua Granada, 1976: 303, 20).*

gos *m., f.* (167)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Mamífer quadrúpede de la família dels cànids, domèstic, molt intel·ligent i fidels als humans, les races del qual varien significativament entre si quant a l'aspecte i al temperament. *Al seu darrere, el gos s'havia gitat a la vora d'un alt i pompós ginebre, però prompte es va alçar d'un bot i llançà una bona lladrada. (La Mare dels Peixos, 1975: 64, 18).*
2. [NCOMPT] Servent abnegat d'algú. ⇒ ~ *fidel*. *Roc: un home honrat, un gos fidel. (Sense la terra promesa, 1991: 88, 22).*
3. •[NCOMPT] Persona indigna i menyspreable. *El cas és que Rico em semblava un gos menyspreable del patró, [...]. (Temps de batuda, 1991: 46, 11).*

LOCUCIONS

com un gos *loc. adv.* •1. D'una manera indigna. [...] *et fan un mort de fam o un perdulari o et deixen morir de misèria com un gos...* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 307, 29). 2. Viure o treballar d'una manera feixuga i escarrassada. *Li ve un mal de no res, i es juga ací la vida com un gos.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 494, 14). •3. Algú, experimentar un sentiment molt intensament. *Poden o no poden les males persones? Adrià, el xicot, rabiava com un gos no podent davallar a ciutat, [...].* (*Contalles de la boira*, 1982: 339, 22).

•**fer cara de gos de barraca** *loc. verb.* Vegeu *fer f.*

•**més content (alegre) que un gos amb un os** *loc. adj.* 1. Algú, estar molt satisfet (*DCVB, DNV*). *Per les seues jornades i més alegre que un gos amb un os, arribà, a la fi, el mig pollastre a la cort reial, ¡i a cal rei de seguida!* (*Història d'un mig pollastre*, 1976: 431, 9).

•**més gos que un pont** *loc. adj.* 1. Algú, molt peresós (*DNV*). *L'únic que no li semblava malament era el nom que Bartomeu s'havia reservat, puix que era més gos que un pont.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 27, 1).

gota *f.* (36)

1. [**NCOMPT**] Glòbul format per una petita quantitat d'una substància líquida. ⇒ ~ *d'aigua. Alce el gaiat i faig rotle, i me'n vaig on les manses ensumaven terra, i hi veig unes gotes de sang que s'estenien per damunt les pedres i feien rastre, ací i allà.* (*Contalla d'un orat*, 1982: 358, 9).
- 2a. •[**NINCOMPT**] Quantitat molt petita d'una cosa immaterial. *-Cau a cabassos! - comentà. I s'admirava: -El bo és que s'ha presentat sense gota de fred, perquè fins a mitjan vesprada...* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 119, 3).
- 2b. [**NCOMPT**] Petita porció d'un líquid. *Tots quatre l'emprengueren, com si els cremàs una set inextingible, amb refrescs abundosos carregats de gotes de diversos licors, [...].* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 380, 30).

LOCUCIONS

•**figa de la gota de la mel** 1. Vegeu *figa f.*

•**gota a gota** *loc. adv.* 1. Gradualment. *Ella sabia les notes brillants del xicot; li digué que n'estava orgullosa. Gota a gota queia el dolç bàlsem en un cor que s'esponjava.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 47, 9).

•**gotinyar** *v.* (1)

1. *intr.* Plovisquejar¹ (*DCVB, DNV*). [...] *el mal temps a dir "ací estic jo" i a gotinyar i a tapar-ho tot de boira...* (*El pollastre de festes*, 1976: 401, 1).

gra *m.* (45)

- 1a. [NMASS] Conjunt de llavors d'una planta o d'un fruit separades de l'espiga, de la tavella o de la clofolla, amb valor comercial. *Al despertar-se un dia de la primavera de setembre, com que ells tenien ja acabada i ben acabada la batuda, i la palla i el gra ben acomodats a la pallissa i el graner, [...].* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 222, 14).
- 1b. [NCOMPT] Fruit d'un cereal. [...] *rosseja el blat, però no acaba d'assecar-se, i va posant farina fortament carregada de gluten, i els grans són d'un daurat fi i durs com el vidre.* (*La Foia de Castalla*, 1982: 320, 11).
2. [NCOMPT] Tumoració petita, vesicular o papulosa, de la pell causada per una dermatia. —*Tal com quan nosaltres tenim un gra, no és això?* —féu Joan-Antoni, meravellat de la ximpleria de la vella. (*Joan-Antoni i els torpalls*, 1976: 242, 19).
3. [NCOMPT] Baia globulosa del raïm o d'una planta. *Ja s'hi veien els raïmets formats, en agràs, amb els grans com a pèsols menuts.* (*Temps de batuda*, 1991: 109, 1).
4. [NCOMPT] Part essencial d'una qüestió. ⇒ *anar al ~*. *Jo vaig anar al gra (mai més ben dit): [...].* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 295, 22).
5. [NCOMPT] Tros molt petit de forma aproximadament arrodonida de matèria. *Banyuls i Monlió es ficaren dins la torre, el capdamunt del calvari es quedà desert, mentre que els grans del gel, rabents, tamborinejaven furiosament en el temple de planxa de ferro.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 539, 13).

6. [NCOMPT] Porció petita i arrodonida d'un material. [...] *darrere la cresta, té un petit gra dur. Li l'escorcolla i veu amb sorpresa que és una cosa brillant. [...] i resulta ser un cap d'agulla, d'agulleta d'or; [...]. (La història d'un mig pollastre, 1976: 435, 13).*

LOCUCIONS

de forment, ni un gra* *loc. orac.* 1. Vegeu *forment m.*

•fer-ne un gra massa *loc. verb.* 1. Excedir els termes considerats adequats en un comportament, en una acció o en una funció. [...] *la sensació que penetrava a poc a poc en les masses sollevades d'haver-ne fet un gra massa i haver esglaiat Europa... tot plegat, en fi, havia fet madurar la revolució. (Enllà de l'horitzó, 1991: 220, 6).*

gra d'arena* *loc. nom.* 1. Petita aportació d'algú a la cultura d'una societat, a l'estudi d'alguna cosa o a una obra comuna (GDLC). *-No té importància. Un gra d'arena. M'he limitat a donar la meua modesta opinió quan he cregut que podria ajudar en alguna cosa -vaig precisar. (Temps de batuda, 1991: 220, 18).*

ni un gra* *loc. interj.* 1. Res. *I començaren de nou les festes i els saraus, i ell menjant i bevent com un marquès... però, de la princesa, ni un gra! (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 15).*

gralla f. (23)

1. [NCOMPT] (*Corvus monedula*) Ocell de la família dels còrvids, d'uns 33 centímetres de llargada, de plomatge molt fosc amb el cap de color gris clar, que vola en estols. *Les gralles, els esparvers i les garses van callar i s'amagaren en els cingles solitaris. (El dimoni fumador, 1975: 213, 5).*

grallador* *adj.* (1)

1. Animal, que gralla¹. [...] *futur recapte d'aquells gaigs de vius colors, gralladors i agressius, que es sentien moltes vegades, però que comptades voltes es podien descobrir. (Temps de batuda, 1991: 248, 11).*

grallament* m. (3)

1. [NCOMPT] Gralleig¹. *De dalt les altes crestalleres, semblaven acomiadar-los els xiscles dels esparvers i el grallament de les cornelles i els corbs, volant tots incansables sobre els abismes. (Sense la terra promesa, 1991: 346, 13).*

grallar v. (5)

1. *intr.* Un corb, un gaig o una gralla, cridar. —*Oc, oc, oc!* —*va grallar el corb alegrement. (La rabosa i el corb, 1976: 421, 3).*

•gralleig m. (1)

1. [NCOMPT] Crit estrident d'un corb (DNV). *Penyallarga, els arribà a les oïdes la veu de les solituds: aquell gralleig suau, metàl·lic i agrest dels còrvids variats i nombrosos, que suraven com a punts negríssims en l'atmosfera lletosa, solaçant-se per damunt dels cingles. (Sense la terra promesa, 1991: 333, 15).*

gram m. (2)

1. [NCOMPT] (*Cynodon dactylon*) Herba de la família de les gramínies, amb fulles planes, estretes i acabades en punxa, i amb espigues llargues i primes disposades al capdamunt de la tija, que forma part de les gespes dels jardins i és molt comuna en camps abandonats i en sembrats, on es mostra tenaç i resistent a l'eliminació. *Massa sabia ell que el gram s'extirpa des de l'arrel, i no tallant-li brots. (Sense la terra promesa, 1991: 518, 13).*

•gramàntol adj. (2)

1. *Pollastre, gramàntol¹. *Així, que quan veren el pollastre gramàntol com eixia a poc a poc dels arganells de l'haca, ja podeu pensar-vos quin goig dissimulat els va córrer per tot el cos. (El pollastre de festes, 1976: 391, 18).*

•gramàntol m. (3)

1. *[NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Pollastre molt alt i vistós (VALOR). *Gallines blanques, negres i favades, orgullosos indians, descomunals gramàntols, anglesets de llarga i empinada cua, [...]. (Història d'un mig pollastre, 1976: 428, 3).*

grana f. (2)

1. [NMASS] Llabor. *Les nits fresques d'estiu impedeixen un accelerament de la grana; rosseja el blat, però no acaba d'assecar-se, [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 320, 10).*

granar v. (6)

1. *intr.* Una planta produir gra^{1a}. *El procurador va fer per rompre aquell ambient poc cordial que persistia i parlà quatre banalitats sobre la sega, sobre el blat, que havia granat bé; [...]. (Temps de batuda, 1991: 159, 10).*

➤ *adj.* *Al nostre graner, feien goig de veure els alforins a vessar de blat daurat i dur -llavor, venda i pa per a l'any-, d'ordi ben granat també per a la sembra, [...]. (Temps de batuda, 1991: 299, 5).*

2. •*intr.* Algú, esdevenir adult. *Després, havent-se granat ell, les seues vides s'havien acostat i igualat en cert modo. (L'ambició d'Aleix, 1982: 94, 26).*

➤ *adj.*—*I queixalets també!! —retrucà el xiquet amb una veuarra d'home granat, ronca i formidable. (I queixalets també!, 1975: 205, 16).*

granat adj. (9)

1. Vegeu *granar v.*

graner m. (20)

1. [NCOMPT] Lloc on s'emmagatzema el gra^{1a}. *En direcció oposada a les nostres habitacions, hi havia cambres, graners, sequer d'herba-alfals i fruites seques... I armaris? (Temps de batuda, 1991: 75, 17).*

granís m. (9) > calamarsa > bruixó > matabra > pedra

- 1a. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra. *A més, a la darrerria d'agost, fortes tempestes de trons i aigua i a voltes de granís i pedra, solien agranar definitivament l'estiu cap a les terres de la Baixura. (Sense la terra promesa, 1991: 41, 4).*

- 1b. •[NCOMPT] Fragment de gel de calamarsa^{1a}, arredonit i mig transparent (DNI).
Queia algun granisset, solt, inofensiu; [...] (*Temps de Batuda*, 1991: 167, 32).

granissada f. (1)

1. [NCOMPT] Episodi de granís^{1a}. *L'oratge es feia cru a poc a poc amb boires, pluges, un dia fins i tot amb una petita granissada que va arribar a blanquejar.* (*Temps de batuda*, 1991: 344, 2).

granissar v. (1)

1. *intr.* Pedregar¹. *Fora, l'oratge tronava i plovia i granissava i feia un vent espantós.* (*El jugador de Petrer*, 1976: 199, 3).

granívor adj. (1)

1. Espècie animal, que s'alimenta de llavors. [...] *i dels guarets mig estèrils revolaven al pas de l'autobús petits escamots de moixons granívors habitants de les immenses planes.* (*Temps de batuda*, 1991: 34, 21).

granja f. (11)

1. [NCOMPT] Instal·lació destinada a l'explotació industrial de l'aviram o del bestiar. *-Hi ha, com vostès saben millor que no jo, moltes possibilitats: béns comunals dels municipis, sistema de cooperatives, granges i masades estatals.* (*Temps de batuda*, 1991: 222, 24).

granot m. (4)

1. [NCOMPT] (*Rana* sp) Granota¹. *Si ella s'hagués trobat en el cas de Maria, amb un marit com un granot, panxut, parat, amb cara d'òbila bondadosa...* (*Sense la terra promesa*, 1991: 550, 22).

ANTROPONÍMIA

granot m. *Ella, una nit de contuberni general (vuit dones i un secretari), aportà el fruit de dies de meditació, en forma d'ordre injuriosa on es deia "abegot" a Monlió i "granot" al pobre del botiguer.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 554, 3).

granota *f.* (5)

1. [NCOMPT] (*Rana* sp) Amfibi sense cua, de pell llisa i brillant, ulls sobreixents, dits units per una membrana i amb les extremitats posteriors molt desenvolupades per a saltar. *Però un calfred i el rauc d'una granota van acabar per esparpellar-lo una altra vegada. (El tres plets de Pasqua Granada, 1976: 306, 15).*

greda *f.* (1)

1. [NMASS] Argila^{1a} arenosa d'un color blanc blavós emprada per a traure taques i desengreixar draps. *Ara ja coneixia Virgili, per bé que superficialment, i recordava alguns dels seus preceptes per a la preparació de les eres amb greda i rutló tronco-cònic. (La idea de l'emigrant, 1982: 288, 17).*

gregal *m.* (3)

1. [NINCOMPT] Vent del nord-est. *De tard en tard -puix el país no és molt plovedor- hi arriba un temporal de gregal -les provençades, segons el lèxic d'allí-, [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 321, 22).*

grill *m.* (4)

1. [NCOMPT] (*Gryllus domesticus* i *Gryllus campestris*) Insecte saltador de color negre rogenc, pelut, de cap gros arredonit i cos cilíndric i curt, els exemplars mascles del qual emeten per fricció dels èlitres uns sons aguts característics. *Vora ella sonava l'harmonia de la bella temporada estiuenca en la Terra Blanca: espaiades campanetes dels gripaus moradors de les humides dotades; xerrics brillants dels grills, habitants d'arbres i verdines; [...]. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 14).*
2. [NCOMPT] Brot^{1b} tendre que naix d'una llavor, d'un tubercle o d'un bulb.

grillar *v.*

1. *intr.* i *intr. pron.* Una llavor, una planta, un bulb, un tubercle o el camp, produir grills².
 - *adj.* Arrasen també la sembradura cercant els granets grillats davall terra... (Sense la terra promesa, 1991: 154, 9).

•grillat *adj.* (1)

1. Vegeu *grillar v.* (DNV).

gripau *m.* (8)

1. [NCOMPT] (*Bufo* sp) Amfibi cobert d'una pell berrugosa, amb glàndules que contenen líquid irritant, de costums menys aquàtics i moviments més lents i feixucs que la granota. *Vora ella sonava l'harmonia de la bella temporada estiuenca en la Terra Blanca: espaiades campanetes dels gripaus moradors de les humides dotades; [...].* (*El príncep desmemoriat*, 1976: 187, 13).

griu *m.* (1)

1. [NCOMPT] Monstre fabulós meitat àguila¹ i meitat lleó¹. [...] *tots tres en llits historiat, de ferro, adornats de planxes fines amb pintures barroques tals com grius, fulles d'acant, espigues... [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 76, 5).

griva *f.* (7)

1. [NCOMPT] (*Turdus viscivorus*) Ocell de la família dels túrdids, més gran que el tord comú i amb el dessota de les ales blanc en comptes d'ocre. *I, cas inaudit: el rei, en la tornada, en plena temporada de cacera, s'entendria de veure els animallets —perdius, grives, llebres, conills, i fins àguiles i falcons—, [...].* (*El rei Astoret*, 1975: 309, 26).

gropa *f.* (5)

1. [NINCOMPT] Part posterior de l'esquena d'un quadrúpede. *El cavall fou arreat amb una magnífica sella amb sos dos estreps, i a la part de darrere, lligat a l'arçó per unes corretges que feien de rabasta, posaren un serró damunt la gropa, amb l'anyell dins de modo que només en treia el cap.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 134, 22).

grosella *f.* (1)

1. [NCOMPT] Fruit del riber¹. [...] *a l'aire lliure, al davall d'un envelat i davant d'un got de grosella fresquíssima, mentre els orejava una brisa estimulant.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 380, 21).

gruta *f*(4)

1. [NCOMPT] Cova¹. *Calor, llebeig, jovent alegre i feliç arreplegant collites secanes i cantant i rient per les afraus, les fonts i les grutes de Finestrat.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 324, 1).
2. *[NCOMPT] Interior del cos humà. *M'explicava allò tan bellíssim de Plató: l'esperit pur de l'home dins la gruta fosca del cos, que li impedia gaudir del lliure sol de la clarividència.* (Temps de batuda, 1991: 49, 22).

guaixar *v.*

1. *intr.* Una planta o una llavor, traure goixos¹.
 - *adj.* Davall la carretera s'estenien els bancals, encatifats ara d'un blat lluent i fosc, guaixat de bo de bo. (L'ambició d'Aleix, 1982: 133, 9).

•**guaixat** *adj.* (2)

1. Vegeu *guaixar v.* (DCVB, DNI).

gual *m.* (1)

1. [NCOMPT] Indret d'un riu en què l'aigua és prou baixa i el fons prou bo perquè s'hi pugui passar caminant. [...] *les pluges de primavera o les tronades d'estiu i tardor, passava per un gual de lloses i pedres elemental i seguia talús avall fins el fil de l'aigua de la barrancada.* (Temps de batuda, 1991: 56, 14).

guano *m.* (1)

1. [NMASS] Substància que es troba en algunes costes freqüentades per ocells marins, formada principalment per llurs excrements, molt rica en fòsfats i en elements nitrogenats i emprada com a adob de les terres. *-Senyora, si no pedrega, hi haurà una collita de raïm doble que la de l'any passat i gra potser per a totes les necessitats de vostès i de la masada, encara que no hem tirat guano perquè no se'n troba.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 221, 22).

guaret *m.* (50)

- 1a. •[NINCOMPT] Tècnica de conreu consistent a deixar regenerar durant un temps un terreny empobrit perquè torne a adquirir fertilitat.

- 1b. [NCOMPT] Terreny en què es practica el guaret^{1a}. *Un poc de temps després va eixir al balconet, i, al veure els guarets, els olivars, els camins, tot ple de gent que anava i venia com si tal cosa, se li remogué la pena i començà a plorar una altra vegada.* (Joan-Ratot, 1976: 413, 10).

guatla *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Coturnix coturnix*) Ocell migrador d'uns 20 centímetres de llargada, amb el cap i les parts superiors d'un bru negrós amb ratlles més clares i les parts inferiors d'un cendra clar, molt apreciat pels caçadors. [...] *cruixidells menjadors de blat, grassos i seriosos; abellerols planadors i serens; carneses i lentes guatles; astutes i xiuladores cogullades...* (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 369, 3).

guineu *f.* (4) > **rabosa**

1. [NCOMPT] (*Vulpes vulpes*) Mamífer carnívor de la família dels caníds, de cos esvelt i allargat, cap triangular, musell estret, orelles dretes i triangulars, peus curts, cua llarga i grossa i pelatge suau. *Però quan el mig pollastre es va veure tan sol, i que els enormes gramàntols se li anaven a tirar tots damunt amb els seus horrorosos becs i esperons amanits, va dir a la guineu que portava dins: — Ix, rabosa, que ara és la teua!* (Història d'un mig pollastre, 1976: 432, 3).
2. •Persona astuta i malintencionada.

•guinxó *m.* (2)

1. [NCOMPT] Sobreixent punxegut en superfícies planes (DNV). [...] *pacientment van ser tallades a destraleta o a estisores de podar a fi que no quedassen guinxons ni ferides anfractuoses que fossen focus d'infecció dels arbres; [...].* (La idea de l'emigrant, 1982: 243, 14).

guit *m.* (2)

1. •[NCOMPT] Colp pegat per un animal quadrúpede alçant i llançant violentament enrere una o ambdues potes posteriors. [...] *llicant garbes en el bast i sortejant espantades i guits de l'atzembla martiritzada pels tavans, fins que el sol africà d'aquell matí els badava i hagueren de cercar refugi a l'ombra de la til·lera.* (La idea de l'emigrant, 1982: 291, 5).

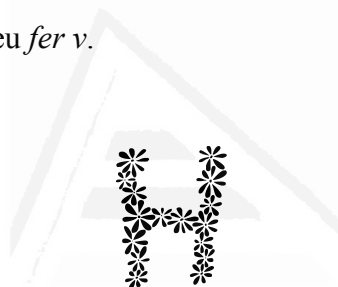
guitza *f.* (14)

1. •[NCOMPT] Persona pesada. —*Guitza, guitza, guitza! —comença ella a escriidassar—. Sí, sí! Tire fum, en tire, en tire tot el que vull!! Fora d'ací de ma casa! Fora tots, fora, fora, fora!* (*la mestra i el manyà*, 1975: 412, 16).
2. [NCOMPT] Guit¹. *És que en els prats on pastura l'eguada reial, baixa un cavall salvatge que ningú no sap d'on ve, comença a mossos i guitzes amb mares i poltres i me'n fa una estrossa.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 339, 23).

LOCUCIONS

•**de la guitza** *loc. adj.* 1. Alguna cosa, molesta, enutjosa (*DNV*). —*No se'ns ha de riure la serralla de la guitza! ¡Vinga, tots a la una! Dugueu totes les bótes del poble!* (*Joan-Antoni i els torpalls*, 1976: 236, 4).

fer la guitza *loc. verb.* 1. Vegeu *fer v.*

Universitat d'Alacant

Universidad de Alicante

haca *f.* (56)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall de poca alçada, molt fort i lleuger. *Per damunt de la neu, els carruatges del nuvi i dels seus distingits familiars havien vingut emmenats per cavalls i haques sanguinis i fogosos, que ben bé quasi suaven sota l'assot gèlid de la tramuntana.* (*Les animetes*, 1976: 276, 11).

•**haquinyol** *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Haca¹ petita (*DNV*). *La cara bruna de l'home va dibuixar una fosca carotxa. Féu deturar l'haquinyol.* (*Llegenda del palleter*, 1976: 211, 10).

hedra f. (1) > heura

1. [NCOMPT] (*Hedera* sp) Liana de la família de les araliàcies, proveïda d'arrels adventícies per mitjà de les quals s'arrapa als arbres i a les parets, de fulles verdes, llises i lluent, flors grogues en umbel·la i fruits negres en baia, freqüent en indrets ombrívols. [...] *la gran portalada de pedra picada, les finestres reixades i la fosca hedra que s'enfilava per les velles parets, tenia un sinistre aspecte de castell misteriós.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 327, 10).

heura f. (6) > hedra

1. [NCOMPT] (*Hedera* sp) Liana de la família de les araliàcies, proveïda d'arrels adventícies per mitjà de les quals s'arrapa als arbres i a les parets, de fulles verdes, llises i lluent, flors grogues en umbel·la i fruits negres en baia, freqüent en indrets ombrívols. *S'hi tornen: una ermita tal, parets velles i tot plenes d'heura; molt rústega, però amb un bon altar dins, on Miriam figurava com una bella imatge que no li semblava gens.* (*El Castell del Sol*, 1975: 113, 12).

herba f. (93)

- 1a. [NCOMPT] Planta de tija no llenyosa i de poca alçària. *Una lleu catifa d'herbes estepàries delitosament aromades, en les altres serres, manté el matís general.* (*La Foia de Castalla*, 1982: 321, 1).
- 1b. [NINCOMPT] Conjunt d'herbes que creixen en un lloc. ⇒ ~ *seca*, ~ *tendra*. *Un dia, al pujar de bon matí al porxe de l'herba seca, va descobrir que hi havia, en una conillera, dos conillets exactament iguals i molt boniquets.* (*Peret*, 1976: 282, 10).

LOCUCIONS

fer herba *loc. verb.* 1. Segar herba per a donar-la al bestiar. *L'únic que m'agrada és posar lloques, criar animallets, arreplegar ous i, sobretot, anar pels camps fent herba per als conills.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 165, 17).

herba alfals *loc. nom.* 1. (*Medicago sativa*) Alfals¹. [...] *hi havia pertot homes i dones (elles amb la cara tapada) arreplegant canyots, o herba alfals, o llaurant tranquil·lament...* (*El darrer consell*, 1982: 373, 22).

herba coronel·la* *loc. nom.* 1. (*Dorycnium hirsutum*) Botja peluda¹ (VALOR). —*L'herba coronel·la, que li rebaixe la sang! (L'envejós d'Alcalà, 1975: 181, 22).*

herbeta de la sang *loc. nom.* > **sanguinària** > **cua de gat** 1. •(*Lithospermum fruticosum*) Mata de flors blaves i fulles linears recobertes esparsament de pèls rígids, pròpia de les brolles calcícoles mediterrànies (DNI). *Florenci coneixia l'herba sanguinària dita també cua de gat, l'herbeta de la sang, que evita la feridura, la camamil·la diürètica i estomacal, l'àrnica per a les contusions, el card blanc per al mal de pedra...* (*La idea de l'emigrant, 1982: 253, 21).*

•**herba falguera** *loc. nom.* 1. Falguera^{1b}. *Augmentava l'amenitat del lloc algun petit altero que feia el terreny, algun penyal modest rodejat d'heura i humitats, on treien l'ull l'herba falguera, la falzia i el lletsó.* (*Esclafamuntanyes, 1976: 39, 1).*

ANTROPONÍMIA

Herbes *f.* *El bon vassall de Joan de Repic havia acabat per il·lusionar-se, puix que ell ben ganós estava de veure la filla i el netet i fins Ximet de les Herbes, amb qui es portaven ben bé.* (*El pollastre de festes, 1976: 395, 16).*

herbassar *m.* (5)

1. [NINCOMPT] Conjunt d'herbes, altes i ufanoses. *A l'altra banda del riu, albiraràs una delitosa devesa coberta d'un gran herbassar i plena de bous tupadors.* (*El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 374, 16).*

herbei *m.* (2)

1. [NINCOMPT_{sing_pl}] Herba fina que cobreix un terreny. *Gitat damunt l'herbei al peu dels cingles de la cara nord del Frontó d'Aitana, veia Àngel passar les gralles.* (*La idea de l'emigrant, 1982: 249, 25).*

herbós *adj.* (4)

1. Terreny, poblat d'herba. *Dels tossals baixava una frescor que convidava a ronsejar pel pla rocós i també herbós i tou del malladar.* (*Temps de batuda, 1991: 115, 22).*

hidromel *m.* (1)

1. [NMASS] Aiguamel¹. *I l'endemà de matí, el públic que passava, sorprés, començà a prendre-hi refrescs —de llima, de tarongina—, hidromel i àpats que, ella, màgicament, enllestia en un instant [...]. (El príncep desmemoriat, 1976: 188, 11).*

hivern *m.* (167)

1. [NCOMPT] Estació de l'any, entre la tardor i la primavera, que comença al solstici de desembre i acaba a l'equinoci de març. ⇒ *nit d'~, dia d'~, solstici d'~, roba d'~. Una volta era nit fosca; el temps estava clos i amenaçador; el ventijol remorejava amb veu d'estrany auguri en la brosta de les carrasques... És a dir, pertot arreu es veia surar el trist presagi de l'hivern. (La crida de la rabosa, 1976: 436, 4).*

LOCUCIONS

primavera d'hivern *loc. nom.* 1. Vegeu *primavera f.*

hivernada *f.* (9)

1. [NCOMPT] Temporada d'hivern¹. *Passaren els mesos; vingué la crua hivernada muntanyesa; va obrir després amb lentitud el seu ull de colors la primavera... (La idea de l'emigrant, 1982: 225, 5).*

hivernal *adj.* (8)

1. Relatiu o pertanyent a l'hivern¹. *Pel balcó comencí a mirar allà avall, l'hort, amb els seus caminals vorejats d'humils atovons de cantell, i les plantes de jardí en franca decadència hivernal. (L'amic fidel, 1982: 352, 3).*

hivernenc *adj.* (3)

1. Hivernal¹. *Aleix a missa i a pegar un born per la vila i prendre el magnífic sol hivernenc que llançava el clar matí. (L'ambició d'Aleix, 1982: 164, 9).*

horitzó *m.* (80)

- 1a. [NCOMPT] Línia que limita la part de superfície terrestre visible des d'un punt i en la qual semblen unir-se la terra i el cel. *De sobte, la fulgurant llum d'un*

rellamp va esqueixar una torrellonada que s'estenia sobre l'horitzó de llevant.
(Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 233, 15).

- 1b. [NINCOMPT] Part de superfície terrestre limitada per l'horitzó^{1a}. *Semblava peresosa de davallar, tota pleneta de sol, i feia una lenta i graciosa corba; després, la força de l'infern -segons pensava Aleix- l'atreia amb un deliri creixent, i entrava davall l'horitzó grisenc i verd del pujol, i es sentia un soroll sord i breu.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 42, 1).
- 1c. •[NINCOMPT] Part del cel i de l'espai propera a l'horitzó^{1a}. *Pere servava un eloqüent silenci tot esguardant sens dubte, a través de la nit sense estrelles, enllà de l'horitzó invisible de la mar, més amb els ulls de l'ànima que amb els del cos; potser imaginant la marxa serena del Marítima amb un enyorament dolorós i irremeiable.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 519, 10).
2. •[NINCOMPT] Paisatge d'un lloc que, des d'un punt, es presenta a la vista en tota la seua extensió. *Enmig d'aquell idil·lic món, sorgiria Pauleta, que, com un altre sol, aclariria més i més encara els ja clars horitzons.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 151, 6).
3. •[NCOMPT] Perspectiva de futur d'algú, d'un grup o d'una societat en un àmbit. *I en el cor, com ignorat, el pes del sentiment de tot el que es jugava enllà del propi horitzó.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 338, 6).
4. •[NCOMPT] Objectiu d'algú o de la vida d'algú que va més enllà de l'esfera immediata. *Segons em va contar, el treball, les relacions, li havien fet trobar uns nous horitzons de vida, abans monòtona i fins ensopida a València on encara no havia tret arrels pregones, malgrat viure-hi uns quants anys.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 194, 2).
5. •[NCOMPT] Límit temporal determinat previst per a la realització d'una acció. *Com una tempesta que ronca negra en un horitzó ja no gaire llunyà, [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 19, 27).

hort *m.* (165)

1. [NCOMPT] Terreny de regadiu, no gaire extens, on es conreen verdures, llegums i arbres fruiters. ⇒ *baixar a l'~*. *Sèiem al davant de la bella residència, rodats d'horts de palmeres i llimoners.* (Contalla d'un orat, 1982: 356, 5).

horta *f.* (161)

1. [NCOMPT] Terreny amb aigües derivades de riu, dedicat al conreu d'hortalisses, als fruiters a les plantes industrials o a farratge. ⇒ *anar a l'~, baixar a l'~*. [...] *que en aquelles hores movia els plomalls tendres de les acàcies i engronsava amb delicadesa els panissars de les hortes del riu d'Alcoi.* (L'albarder de Cocentaina, 1976: 156, 28).

hortalissa *f.* (10)

1. [NCOMPT] Aliment vegetal cultivat en un hort¹. [...] *esglaiieu-lo de nit perquè no torne a refrescar les seues hortalisses, i treballeu-li el gep a fi que se li quede més lleig i més gros que el del nostre germà Abd al-Madui.* (L'envejós d'Alcalà, 1975: 172, 8).

horticultura *f.* (1)

1. [NCOMPT] Activitat humana consistent en el cultiu de verdures, llegums i fruita. *d) Horticultura.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 18, 8).

hortolà *m., f.* (5)

1. [NCOMPT] Persona dedicada a l'horticultura¹. —*El cavall que es torne tanca d'un hort, jo el bancal ple de cols i tu l'hortolà.* (El Castell del Sol, 1975: 114, 13).

humus *m.* (2)

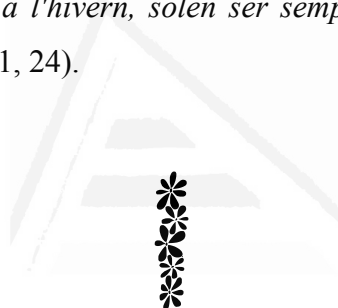
1. [NMASS] Conjunt de matèries orgàniques vegetals i animals descompostes o en procés de transformació que constitueix la capa més externa del sòl. *La terra del bancal era fina i fosca, de gran proporció d'humus fertilíssim; prèviament havia estat aplanada per la taula, i el bancal apareixia ras com un caminal arenat de parc.* (Contalles de la boira, 1982: 337, 13).

huracà m. (9)

1. [NINCOMPT] Vent molt intens. [...] a vegades bufava dies i dies amb regolfs d'huracà, tronava furiós per volades, cantons i fumerals, ensucrava els termes amb frígides borrasques de matabres [...] (Sense la terra promesa, 1991: 437, 10).
2. [NCOMPT] Cicló¹. En canvi, si no pensava, sí que sentia... i era una angúnia inexplicable que dins ella mateixa fingia ignorar, però que era allí. latent, insidiosa, disposada a créixer com un incendi quan bufàs l'huracà. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 368, 13).

huracanat adj. (9)

1. Semblant a un huracà². ⇒ vent ~. -Sí, allò devia ser molt penós: tan alt i als quatre vents, que ací, a l'hivern, solen ser sempre molt huracanats. (Sense la terra promesa, 1991: 51, 24).

Universitat d'Alacant

Universidad de Alicante

•indià m. (7) > titot

1. [NCOMPT] (*Meleagris gallopavo*) Ocell de l'ordre dels gal·liformes, de plomatge d'un color bru bronzejat amb taques blanques a les extremitats de les ales i de la cua, i el cap i el coll nus i coberts de carúncules vermelles així com la membrana erètil que té sobre el bec. Hi havia cadolles seques per l'estiuada, vora les quals pul·lulaven unes quantes gallines i un indià. (Temps de batuda, 1991: 73, 20).

insecte m. (14)

- 1a. [NCOMPT] Artròpode de la classe dels insectes^{1b}. [...] que congriaven en les seues frondes una delitosa fresca on refileaven rossinyols i busqueretes i

xisclaven oronelles en eterna persecució dels petits i brumidors insectes. (Don Joan de la Panarra, 1976: 340, 13).

- 1b. [NINCOMPT_{pl}] Classe d'artròpodes antenats, de respiració traqueal, amb el cos dividit distintament en cap, tòrax i abdomen, amb sis potes, i dues o quatre ales. [...] *feta de miríades de "veus" d'insectes i aràcnids misteriosos, ens acariciava les oïdes distretes, i de tard en tard posaven una nota de temor suau per a les dones de ciutat els udols de les raboses, [...]. (Temps de batuda, 1991: 205, 7).*

ivori m. (17)

1. [NMASS] Matèria blanca, dura i compacta de què estan formats els ullals de certs animals. *La qüestió és que Miriam sabia on era la creueta d'ivori i la usava tant o més que no ells, per bé que, fins aleshores, en innocents jocs i transformacions. (El Castell del Sol, 1975: 104, 9).*

Universitat d'Alacant

Universidad de Alicante

jaç m. (16)

1. [NCOMPT] Gruix de material tou disposat sobre una superfície per a jaure-hi i descansar amb més comoditat. ⇒ ~ *de palla, ~ d'herba. [...] hi ficaren el xiquet sobre un petit jaç de palla, i damunt li posaren un tros de flassada per tal que navegàs abrigat. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 268, 19).*
2. [NCOMPT] Llit². *Barrant l'horitzó de migjorn a la vall eriçada i solitària, corre interminable la carena suprema de la serra, lívida balena pètria morta sobre un jaç de serres convulses i entrelligades, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 31, 7).*

•**jama** *f.* (4)

1. [NCOMPT] Canilla¹ (DNV). *Es féu la temporada de caça en el mas muntanyenc de don Lluís, dit la Font de Pallarès, amb fructíferes eixides a la perdiu (a cama i al parador), i al conill i la llebre amb una bona jama de gossos. (Temps de batuda, 1991: 6, 26).*

jóc *m.*

1. [NCOMPT] Indret disposat perquè hi dorma un ocell.

jonc *m.* (9)

- 1a. [NCOMPT] (*Juncus* sp) Planta herbàcia de la família de les juncàcies o de les ciperàcies, de tiges cilíndriques i verdes, sense fulles, o bé amb fulles en forma de beina, pròpia de llocs humits. *I tots tornaven al castell amb els cabells tesos com a joncs i la pell esborronada. (El rei Astoret, 1975: 326, 12).*
- 1b. [NCOMPT] Tija del jonc^{1a}. *Miriam tallà en el boscatge més de cinc-cents tronquets, i el príncep va fer venciells de jonc per a lligar-los. (El Castell del Sol, 1975: 106, 13).*

LOCUCIONS

•**com un jonc** *loc. adv.* 1. Algú molt prim. *Rossa de trenes, blanca de pell, esvelta com un jonc i tan bona i afectuosa que jo res no li podria negar... (Abella, 1976: 104, 11).*

•**sol com un jonc** *loc. verb.* 1. Algú, trobar-se molt sol (DNV). *Jo solet com un jonc me la menjaré! Millor! (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 445, 12).*

jò nec *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Bos taurus*) Vedell¹ de menys de dos anys. [...] *aquell atapeïment de rotllos de cuiro de vedella, de jò nec, de bou o de cabra, [...]. (Temps de batuda, 1991: 39, 6).*

LOCUCIONS

com un jò nec* *loc. adj.* 1. Com un bou² (*loc.*). *Blai, ja sabem, era forçudot com un jò nec. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 308, 16).*

esmorzar com un jò nec* *loc. verb.* 1. Algú, menjar molt. *Va esmorzar com un jò nec i va beure moderadament un vinet de serra escumós com el xampany.* (*Home roig, gos pelut i pedra redona*, 1976: 254, 2).

jonquera f. (1)

1. [NCOMPT] Lloc poblat de joncs^{1a}. *Blai es va deixar caure damunt d'una jonquera, i es quedà quiet, mut, desconcertat.* (*Els tres plets de Pasqua Granada*, 1976: 306, 13).

joquer m. (2)

1. [NCOMPT] Jóc¹. *L'endemà es va alçar, netejà el corralet, on hi havia les conille-res d'obra, un descobert per a les gallines i un joquer cobert.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 189, 21).

jornada f. (43)

1. [NCOMPT] Període de temps que es dedica durant el dia a l'activitat laboral o a l'escolar. ⇒ ~ *de treball.* [...] *vaig arribar per fi a la taquilla i vaig rebre set pessetes i cinquanta cèntims de les sis jornades de treball.* (*Temps de batuda*, 1991: 43, 5).
2. [NCOMPT] Distància que es recorre caminant durant un dia. —*Tens molt de camí per davant i et cal fer-lo a jornades —argüia—.* (*El rei Astoret*, 1975: 316, 11).
3. •[NCOMPT] Divisió temporal de la durada d'un dia, que comença al punt de mitjanit i comprèn vint-i-quatre hores. *Es féu de dia, i ella passà la jornada més trista encara que la vespra.* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 361, 13).

LOCUCIONS

•**per les seues (ses) jornades** *loc. verb.* 1. A força de caminar algú (DCVB). [...] *fou menada, hora rere hora, per barrancs i costeres, fins a terra plana, i, després i sense perdre punt, per les seues jornades, al palau reial de València, on els reis esperaven assabentats de tot el que el príncep els havia enviat a dir [...].* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 350, 7).

•**joroví adj.** (1)

1. *Vegeu cirera f.* (DCVB).

labiat *adj.* (1)

1. Corol·la o calze, zigomorf i dividit en dues parts en forma de llavi. [...] *l'accentuació molt perceptible de les exhalacions aromàtiques de milers de plantes labiades, i l'alè balsàmic del pinar. (Temps de batuda, 1991: 202, 24).*

labiada *f.* (6)

1. [NCOMPT] Planta dicotiledònia de fulles oposades, flors simpètales, generalment amb la corol·la labiada¹. [...] *i la terra, un poc abans sedejant i àrida, es tapava ací d'aromàtiques labiades, de terreres i amargoses coscolles, de negres alzines revellides. (Viatge de Nadal, 1982: 395, 8).*

lilà *f.*

1. [NCOMPT] (*Syringa vulgaris*) Arbust caducifoli de la família de les oleàcies, de fulles cordiformes, flors oloroses, morades o blanques, i fruit en càpsula, originari de l'Europa oriental submediterrània i cultivat en jardineria.

•lilera *f.* (3)

1. [NCOMPT] (*Syringa vulgaris*) Lilà¹ (DCVB). *Allí aspirava l'aroma barrejat de diverses flors d'hort cassanenc: violetes boscanes, esperons de cavaller, cascalls, i la de les lileres i la vareta de Sant Josep que s'arregleraven arran de parets... (Enllà de l'horitzó, 1991: 284, 2).*

limfa *f.* (2)

1. *[NMASS] Aigua¹. *En això, l'aigua es va acostar cap a on ells eren, i Pauleta volgué tocar aquella fresca limfa que la terra fogosa i assedegada s'embevia fumosamente. (L'ambició d'Aleix, 1982: 185, 31).*

linx m. (1)

1. [NCOMPT] (*Lynx* sp) Mamífer carnívor de la família dels fèlids, semblant al gat, de cames llargues, orelles terminades en un pinzell de pèls negres i cua curta. [...] -vici ocult i pernicios dels meus avantpassats cassanencs i d'altres senyors de la comarca- i d'enrastrades d'estricnina per a extirpar del vedat linxs, cervals i raboses. (*Temps de batuda*, 1991: 55, 28).

llac m. (4)

1. [NCOMPT] Massa d'aigua¹ acumulada en una depressió del terreny. *Tot el món, tan gran com és, amb els seus rius, llacs, mars, camps, serres, ciutats i viles, arbredes, núvols, tempestes... [...].* (*La rabosa i el corb*, 1976: 424, 20).

llacuna f. (11)

1. [NCOMPT] Llac¹ petit. [...] *es deia Jeremies de Camara, i habitava relativament prop de la llacuna de Salines, en una alta i negra muntanya de la banda de llevant de l'estany, que se'n diu l'alt de Camara, [...].* (*El rei Astoret*, 1975: 307, 2).
2. [NCOMPT] Interrupció en una sèrie d'elements, d'una activitat o d'un procés. *És clar que hi havia llacunes informatives o faixes de penombra, [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 307, 21).

llaç m. (10)

1. [NCOMPT] Parany de material resistent amb un nus escorredor, emprat per a caçar animals petits. *Fou un arròs amb conill silvestre; dos n'havia agafats Videt parant uns llaços el dia anterior per damunt la neu.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 431, 24).
- 2a. [NCOMPT] Nus amb bagues escorredores que es fa amb una cinta o cordó. *L'albura del davantal, el seu llaç posterior ben exagerat marcant el ritme harmonios dels seus malucs flexibles i juvenívols [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 435, 27).

- 2b. [NCOMPT] Cinta ornamental en forma de llaç^{2a}. [...] *tan gaiament vestida de blanc, amb tantes flors de taronger i amb tants de llaços i altres guilindaines que duia [...]. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 351, 18).*
3. [NCOMPT] Vincle afectiu, familiar, social o amistós establert entre persones o grups. [...] *la nostra petita cèl·lula familiar es va replegar sobre ella mateixa i s'intensificaren els llaços íntims amb una major tendresa i comprensió. (Temps de batuda, 1991: 229, 14).*

lladrar v. (23)

1. *intr.* Un animal de la família dels gossos, cridar. *Els gossos lladraven i clapien i la gent palatina es veia ja formiguejar, per mig dels carrascals i les coscolles. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 344, 12).*
2. •*intr.* Fer un crit. *El Sultà lladrava perquè venien dos homes per la senda de la font, l'un amb jaqueta, l'altre amb brusa. (Sense la terra promesa, 1991: 170, 1).*

lladruc m. (23)

1. [NCOMPT] Crit curt, fort i explosiu del gos. *Ell s'espera allí fora i, a poc, el gos, que havia flairat el qui venia, fa uns repetits lladrucs d'avís. (Contalles de la boira, 1982: 341, 20).*

llagost m. (2) > llagostí

1. [NCOMPT] Insecte ortòpter de la família dels acrídids, amb el cos de colors terrosos, bon saltador i d'habituds migratòries, que sovint forma núvols que destrueixen la vegetació dels llocs per on passen. *Albert, per fi, va oblidar les fonades a passabarranc, els llagosts, els ocells, els pregadéus. (Sense la terra promesa, 1991: 164, 28).*

•llagostí m. (1) > llagost

1. [NCOMPT] Insecte ortòpter de la família dels acrídids, amb el cos de colors terrosos, bon saltador i d'habituds migratòries, que sovint forma núvols que destrueixen la vegetació dels llocs per on passen (*DCVB, DNV*). *Dos fadrinets, lleugers com a llagostins, apareixien sempre dalt la del capdamunt [...]. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 236, 10).*

llamp m. (63)

1. [NCOMPT] Descàrrega elèctrica, acompanyada d'una resplendor instantània, que es produeix entre dos núvols, entre diferents parts d'un mateix núvol o bé entre un núvol i la terra. [...] *però els hiverns, amb la terra coberta sovint de neu o matacabres, i les primaveres, amb les seues tempestes i llamps, les tenien, ara que s'havien fet velles, una mica acovardides.* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 340, 15).
- 2a. •[NCOMPT] Manifestació violenta d'un sentiment. *El solia fer tremolar un llamp intens de desig que reprimia com si hagués comès una profanació.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 55, 24).
- 2b. *[NCOMPT] Manifestació violenta d'un record. *Ell ho veia així amb una emoció profunda. Llamps de record l'il·luminaven malenconiosament.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 289, 1).

LOCUCIONS

com un(s) llamp(s) loc. adv. 1. Algú, un animal, un vehicle o una cosa, avançar molt ràpidament. *Com un llamp, de dos bots, es tornà a colgar, i tots els qui estaven desperts pogueren sentir per la porta entreoberta tot el que s'esdevenia a l'escala: [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 103, 24). 2. Algú, animal, vehicle o cosa molt ràpid. *Llavors, ell, ràpid com un llamp, va pegar dues fortes alades i es girà panxa en amunt amb una gran llestesa, i la rabosa va caure rabent per l'immens i desemparat espai.* (*La rabosa i el corb*, 1976: 425, 8).

llampec m. (14) > **rellampec**

- 1a. [NINCOMPT] Manifestació sobtada i passatgera d'un sentiment, d'una intuïció o d'un estat d'ànim, que produeix un efecte immediat. *Va sorprendre llavors, en els ulls sortits i blavencs de la dona, com un llampec de satisfacció, quelcom quasi invisible, una espurna, però per a ell prou.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 163, 21).
- 1b. [NCOMPT] Espai de temps molt breu.

- 2a. [NCOMPT] Esclat de llum viu i instantani. [...] *i els seus ulls, del blau de la badia d'Altea ara que s'enfosquien, llançaren uns llampecs en ells poques vegades coneguts. (L'ambició d'Aleix, 1982: 80, 19).*
- 2b. •[NCOMPT] Esclat de llum viu i instantani d'un cos lluminós. *El seu vestit, discretament a floretes i encastat de brillantets diminuts, on el sol es trencava en milers de petitíssims llampecs; [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 144, 14).*
3. [NCOMPT] Resplendor viva i instantània produïda pel llamp¹. *Prou perquè, a la nit, lluïssen fantàsticament per tots costats mil llampecs sense soroll i que es desfermàs un vent molest sobre coberta. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 378, 15).*

llampegar v. (2)

1. •*intr.* Una superfície reflectora o un material lluent, brillar llançant intermitentment reflexos de llum d'una intensitat i coloració variables. *Llampegaren de bell nou els ulls de don Juan, que deixà la pissarra i agafà de la taula una petita vara, llisa, lluenta. (Sense la terra promesa, 1991: 100, 1).*

llampeguejar v. (7)

1. *intr.* Una superfície reflectora o un material lluent, brillar llançant intermitentment reflexos de llum d'una intensitat i coloració variables. [...] *un teixit que canviava els llampeguejants tons cada volta que l'aire el bellugava, [...]. (Abella, 1976: 97, 19).*
2. •*intr.* Els ulls, lluir intensament manifestant un sentiment o un estat d'ànim. *Així i tot, a banda de la seua gegantina figura, per tots els trets, per les seues estranyes i llampeguejants mirades, per l'eco estranyíssim de la seua veu... [...]. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 276, 19).*
3. •*intr.* Una idea o un record, presentar-se a la memòria o al pensament de manera sobtada i imprevista. *Mil pensaments esborronadors llampeguejaven dins les ments desconcertades de la parella. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 388, 8).*

llana *f.* (40)

- 1a. [NINCOMPT] Teixit fet amb llana^{1b}. ⇒ *vestit de ~, manta de ~, flassada de ~, mitjons de ~. I entraren tres velletes, molt velletes, totes endolades i tapades amb gruixuts mantons de llana negra. (Les animetes, 1976: 276, 22).*
- 1b. [NMASS] Fibra tèxtil procedent de la llana^{1c}, que té una llargada de 8 a 30 centímetres. ⇒ *teixir ~. -Fan les cases i viuen en barraques; llauren, sembren i no cullen; fan el calcer i van descalços; tixen la llana i passen fred. (Sense la terra promesa, 1991: 184, 16).*
- 1c. [NMASS] Pèl de les ovelles¹, dels moltons¹ o dels anyells¹. *Muhammad hauria jurat que llavors es sentí per l'aire un vol suau, com d'un gros borrelló de llana que passàs invisible i veloç entre ells; [...]. (El Castell del Sol, 1975: 108, 1).*
- 1d. •[NMASS] Pèl llarg, semblant a la llana^{1c}, que tenen alguns mamífers. [...] ... *i fins el seu fidel Estel, que el reconeix des de dins les seues espesses i sedoses llanes. (El príncep desmemoriat, 1976: 184, 20).*

llangardaix *m.* (1) > **fardatxo**

1. [NCOMPT] (*Lacerta* sp) Rèptil de la família dels lacèrtids, de mida mitjana o gran, amb el cos cilíndric i robust, el dors cobert d'escates, la cua llarga i cònica i les extremitats curtes, amb dits llargs i prims que acaben en ungles. *Finestrat té molt belles coses: les fonts dels Molins, que brollen enmig d'un paisatge estepari i assedegat; unes ruïnes plenes de llangardaixos i malenconia; [...]. (Don Joan de la Panarra, 1976: 321, 2).*

llapassa *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Setaria verticillata*) Xereix¹ de panícula molt densa, espiciforme, de vegades un poc interrompuda a la part inferior, amb setes cobertes de denticles dirigits cap avall, que s'adhereix fortament a la roba, freqüent en horts i en herbassars ruderals (*DIEC2*).

LOCUCIONS

- apegar-se com una llapassa** *loc. adv.* 1. Vegeu *apegar v.*

llard *m.*

1. [NMASS] Greix tret per fusió del sagí del porc^{1a}.

llardó *m.* (2)

1. [NCOMPT] Tros de sagí dels que resten després d'extraue'n el llard¹. ⇒ *coca de llardons*. —*Perquè n'ha fets pocs: només coca de llardons i sucre i un taulell de rollets carats. (El pollastre de festes, 1976: 397, 9).*

llaurada *f.* (4)

1. [NINCOMPT] Acció de llaurar¹. [...] *molts dels quals seguien tenint la seua clientela de masos o llaurades, per bé que aquests haguessen mudat de propietari. (Enllà de l'horitzó, 1991: 215, 12).*
2. [NINCOMPT] Camp on es llaura¹. *Però aquell any, allò encara no va poder ser. Pretextava Teresa feines i necessitats de la llaurada de Callosa. (L'ambició d'Aleix, 1982: 48, 25).*

llaurador *adj.* (10)

1. •Camperol^{1b}. *Ciril es va acomiadar de la família llauradora del Riurau i emprengué a peu la tornada a Cocentaina, tentinejant i fet un sant Llätzer. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 171, 19).*
2. •Camperol^{1a}. [...] *fan que la vida del camp d'allí siga molt diferent de la vida llauradora de Cassana. (Sense la terra promesa, 1991: 57, 21).*

llaurador *m., f.* (110) > **pagès**

1. [NCOMPT] Persona que es dedica al conreu de la terra. [...] *existia per aquells temps una serp grossíssima que atemoritzava, des de feia uns anys, els habitants de la rodalia i quasi no deixava treballar els llauradors en aquelles hortes. (El patge Saguntí, 1975: 255, 10).*
2. [NCOMPT] Habitant del camp. *Però heus ací que, un cert any, en ple estiu, va sentir a dir que uns teixons havien arrasat un camp de blat bledaníssim que es trobava relativament prop del castell, de la banda de tramuntana, allà on hi havia el llogaret de llauradors que s'acollia a la protecció de la fortalesa. (El rei Astoret, 1975: 301, 2).*

•**llaurança** *f.* (16)

1. [NINCOMPT] Agricultura¹. *Darrere hi havia un tendal rústec i, davall, un carro de llaurança. (Sense la terra promesa, 1991: 213, 19).*

llaurar *v.* (33)

1. *tr.* i *intr.* Algú, fer solcs en una extensió de terra amb un animal de tir, amb un aladre o amb una màquina llauradora per preparar-la per a la sembra. *L'endemà del seu segon viatge al Salt, anà a llaurar com de costum enmig dels guarets densament emboirats. (Contalles de la boira, 1982: 346, 15).*
2. *intr.* Algú, portar-se bé o malament. ⇒ ~ *tort*. *Blai parava l'orella i s'anava animant. Allò marxava bé! Don Ferran no llaurava tort: tenia llàstima dels pobres; se'n feia càrrec, ell tan ric, que la pobresa era una cosa de respecte. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 314, 22).*

llavadora *f.* (6)

1. •[NCOMPT] Llosa o tros de fusta sobre la qual es rentava la roba (DNI). *Sa tia, aleshores, Llavava la roba davant el mas, en una ombra, dins una llavadora de fusta. (La idea de l'emigrant, 1982: 262, 14).*

LOCUCIONS

llavadora de penya* *loc. nom.* 1. Extensió extensa de penya¹ llisa i compacta (VALOR). *Allò s'esdevenia en un punt on, vora el fons del canalís, no lluny del camí de ferradura, hi ha una llavadora de penya que forma com el sostre d'una cova allargassada arran de terra [...]. (El dimoni fumador, 1975: 212, 10).*

llavor *f.* (14)

1. [NCOMPT] Part d'un fruit o d'una planta que, desenvolupant-se en condicions adequades, forma una nova planta. [...] *per fi, unes passes darrere tots, llaurava Pere exactament per damunt les carenes que formaven els solcs oberts pel fill, i així hi colgava la llavor. (Contalles de la boira, 1982: 337, 18).*

LOCUCIONS

•**de llavor** *loc. adj.* 1. Mascle, destinat a la reproducció. *Vingué a comprar-nos un pollastre de raça, per a gall de llavor. (Temps de batuda, 1991: 129, 26).*

llavorar v.

1. *tr.* Algú, afaïçonar² un objecte, una part d'un objecte o una part d'una obra arquitectònica de manera que no presente una superfície llisa sinó formant dibuixos o relleus.

➤ *adj.* [...] *l'escut de la façana, en pedra, era enorme, en relleu, ben llavorat; disposava d'amplis balcons amb sòlids i artístics balustres de ferro de forja; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 29, 21).*

2. •*tr.* i *intr.* Llaurar¹.

➤ *adj.* [...] *comptava amb desfici els quadrets del treginat costós, de fusta de carrasca de la terra llavorada acuradament; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 7, 18).*

•llavorat adj. (6)

1. Vegeu *llavorar v.*

llebeig m. (6)

1. [NINCOMPT] Vent que ve del sud-oest, originat per una situació meteorològica sinòptica. *Calor, llebeig, jovent alegre i feliç arreplegant collites seques i cantant i rient per les afraus, les fonts i les grutes de Finestrat. (Don Joan de la Panarra, 1976: 323, 28).*
2. [NINCOMPT_{sing}] Sud-oest. [...] *a la vora de la Font, la Figuera més bledana i corpulenta del terme estenia el seu cóp gegantí i la seua ombra estiuenca, orejada de llebeig... (Joan-Ratot, 1976: 411, 8).*

llebetjada f. (3)

1. [NINCOMPT] Ventada forta del sud-oest. *Pujava de la badia algun esqueix de boira espentat per la llebetjada; però la vesprada tenia sol tebi i una llum tènue en les ombres del Ponotx, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 196, 26).*

llebre f. (28)

1. [NCOMPT] (*Lepus* sp) Mamífer rosegador semblant al conill però més gran, amb les orelles i les potes més llargues, i el pèl més curt i dens. [...] *ben cert que*

demà aniran a caçar al rastre dels conills i les llebres, i com que vora la nostra caseta hi ha les mates més golejades de tota la serra, [...]. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 342, 16).

LOCUCIONS

com les llebres *loc. adv.* 1. Algú, dormir amb un son lleuger. *El so David deu estar fent la migjornada, però dorm com les llebres, amb un ull obert.* (Temps de batuda, 1991: 144, 2).

•com una llebre *loc. adv.* 1. Algú o un animal, avançar molt ràpidament. *Per no tombar cap arrere, córrec com una llebre cap avant, encara que estiga cansat.* (L'envejós d'Alcalà, 1975: 168, 11).

•llebrenc *adj.* (10)

1. Algú, àgil (DCVB, DNV). *I es posà a riure de veure's una altra vegada fet el jove llebrenc i corpulent que era, però en roba interior solament.* (Esclafamuntanyes, 1976: 93, 1).

llebrer *adj.* (2)

1. Gos, de cos molt esvelt, potes llargues i cap estret i allargat, emprat especialment per a caçar llebres¹ i conills i per a curses. *Doncs una brega singular: un grandíssim llop, un ferocíssim falcó, un gos llebrer de bella estampa i una formiga negreta de cap gros [...].* (El Gegant del Romani, 1975: 227, 16).

llebrer *m.* (5)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Gos llebrer¹. *I ella veu com, a l'acte, es transforma el xicot en un llebrer que tenia dues brases de llarg, un gos la cosa fina i escumada.* (El Gegant del Romani, 1975: 241, 10).

llegó *m.* (3)

1. [NCOMPT] Aixada¹ petita amb el mànec llarg, buit i corb. *Muhammad es va veure a l'acte dins una tanca, les cols als peus i ell amb un llegó a la mà.* (El Castell del Sol, 1975: 114, 15).

llegum *m.* (7)

- 1a. [NCOMPT] Fruit característic de les lleguminoses^{1b}, de tavel·la dehiscent en dues valves, que conté les llavors.
- 1b. [NMASS] Conjunt de llavors comestibles d'un llegum^{1a}. [...] *la farina, una coixinera de pans assaonats, verdures, llegums, un sac de creïlles i tot l'altre recapte, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 366, 20).*

lleguminosa *f.*

- 1a. [NINCOMPT_{pl}] Grup de plantes que engloba les famílies que de fulles compostes, flors pentàmeres i fruit en llegum^{1a}.
- 1b. [NCOMPT] Planta del grup de les lleguminoses^{1a}.

lleig *adj.*

LOCUCIONS

lleig com un fes* *loc. adj.* 1. Algú, ésser molt lleig. *Així, hi anava cada dia, o dia part altre, un forner de la pintoresca població d'Onil, que es deia de sobrenom el Blanet i era més lleig que un fes. (La Mare dels Peixos, 1975: 66, 8).*

llenca *f.* (5)

1. [NCOMPT] Tros llarg i estret d'alguna cosa. *Ja pots ploure, ja! ¡Adoba les terres de la serra i de la vall, engrosseix el riu·et que mou les moles del Molí de les Reixes; prepara'm bé les llenques, jovades i masos que vaig a comprar!... (El jugador de Petrer, 1976: 202, 23).*

lletilla *f.* (3)

- 1a. [NCOMPT] (*Les culinaris* sp *esculenta*) Herba lleguminosa anual, enfiladissa, de fulles paripinnades i flors blavenques en raïms axil·lars, conreada per les seues llavors, molt alimentoses. *-Les estreles, Angelet, manen de la sembradura. Com ara, quan les Cabrelles pugen a mitjanit damunt del pic de Bèrnia, has de sembrar les lletilles. (La idea de l'emigrant, 1982: 257, 17).*
- 1b. [NCOMPT] Llavor comestible de la lletilla^{1a}, petita, en forma de disc biconvex i de color marró, molt alimentosa i rica en ferro. *-Això de les*

"píndoles" ho han inventat els facciosos per dir que no ens donen a menjar més que llentilles, [...] (Enllà de l'horitzó, 1991: 399, 16).

2. •[NCOMPT] Làmina lenticular de metall que es cus a la roba com a guarniment. —A mi, un vestit de brocat ple de llentilletes d'or —va demanar Murgulina. (Abella, 1976: 98, 15).

llentisclar *m.* (2)

1. [NCOMPT] Matollar de llentiscles¹ (DIEC2). *Agafà una costa avall, entre pinedes i llentiscles, i vinga xiular la tonada d'aquella cançoneta que diu: [...].* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 228, 17).

lenticle *m.*

1. [NCOMPT] (*Pistacia lentiscus*) Arbre petit perennifoli, d'olor resinosa, de fulles amb els foliols el·líptics i coriàcis, flors petites verdoses i vermellenques, agrupades en raïms densos, i fruits vermells que es tornen negres a la maduresa.

llenya *f.* (130)

1. [NMASS] Fusta tallada destinada a fer foc. ⇒ ~ *morta*. *I caps i llenya, s'ho emportà tot cap a cal duc, després d'haver tingut cura de tacar de sang la fulla de la destraleta que portava.* (La Mare dels Peixos, 1975: 66, 21).

LOCUCIONS

•**fer llenya** *loc. verb.* 1. Vegeu *llenya v.*

llenya terrera *loc. nom.* 1. Conjunt d'arbustos que naixen entre els arbres del bosc. *Si anaven a la serra, Peret li movia disputa sobre qui tallaria i acostalaria més llenya terrera en més poc temps.* (Peret, 1976: 280, 12).

lleyataire *adj.* (2)

1. Propi dels lleyataires¹. *Ell ara voldria ser jove, fadrí lleyataire com aquells, i campar per les solituds descimalant pinedes, arrabassant coscolls, [...].* (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 307, 9).

lleyater* *adj.* (2)

1. Característic dels lleyataires¹. *I, amb tota la seua llibertat lleyatera, ell i la dona escassejaven bastant de la menjuga i passaven més fam que Garronus — un romà flaquíssim, del seguici d'Arènius, que havia caigut en desgràcia en l'afecte del seu senyor. (El lleyater de Fortaleny, 1975: 32,5).*

lleyataire *m., f.* (5)

1. [NCOMPT] Persona que té per ofici tallar els arbres per a vendre'n la fusta. *D'altra banda, semblava que els pagesos o els lleyataires que s'aventuraven a passar prop de la brigada, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 164, 13).*

lleyater *m., f.* (101)

1. [NCOMPT] Lleyataire¹. *Ara sempre tornava de nit. I arribà a les oïdes de Ciril que un lleyater l'havia vista, entre dues clarors, agenollada damunt d'un alt penyal, en el barranc de la Penya Banyada. (L'albarder de Cocentina, 1976: 162, 10).*

lleó *m., f.* (16)

1. [NCOMPT] (*Phantera leo*) Mamífer carnívor de la família dels fèlids, d'una gran corpulència, pèl de color falb, cua acabada en un pinzell de cerres, les espatlles i la nuca cobertes en el mascle d'una espessa crinera, que habita a l'Àfrica subsahariana i al nord-oest de l'Índia. —*Només passar les portes, sentireu el rugit d'un lleó; quan se us acostarà tot ferotge per devorar-vos, doneu-li l'anyell i us deixarà passar. (L'amor de les tres taronges, 1976: 133, 4).*
2. [NCOMPT] Persona audaç, imperiosa i valenta. *Però don Macià, per a la mar, era aleshores un lleó, i com un lleó treballà; s'ho jugà tot i va salvar la vida i l'embarcació de don Llorenç. (L'ambició d'Aleix, 1982: 70, 7).*

LOCUCIONS

com un lleó *loc. adv.* 1. Algú, fer una acció amb molt afany. *Això brama com un lleó, udola com els llops, xiula com les serps, per tossals, plans i barrancs; arranca pins com a campanars i esguella carrasques com a esglésies... És cap de caps! (El xiquet que va*

nàixer de peus, 1975: 277, 3). 2. Intensament. [...] i com un lleó treballà; s'ho jugà tot i va salvar la vida i l'embarcació de don Llorenç. (L'ambició d'Aleix, 1982: 70, 7).

la part del lleó *loc. adv.* 1. Vegeu *part f.*

lletrera *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Euphorbia* sp) Planta de la família de les euforbiàcies, de flors grogues, el làtex de la qual, irritant, és emprat en medicina. *Toni i Llorenç, aixades en mà, feien clots al voltant de les soques dels ceps, sense afonar-hi gaire, i alhora tallaven les males herbes: alguna calcida, alguna petita lletrera...* (Enllà de l'horitzó, 1991: 313, 25).

lletsó *m.* (5)

1. [NCOMPT] (*Sonchus oleraceus*) Planta de la família de les compostes, de tronc buit i ramós i flors grogues, comestible, que es fa a les vores dels camins i que segrega un làtex emprat en medicina. *Augmentava l'amenitat del lloc algun petit altero que feia el terreny, algun penyal modest rodejat d'heura i humitats, on treien l'ull l'herba falguera, la falzia i el lletsó.* (Esclafamuntanyes, 1976: 39, 1).

lletuga *f.* (4)

1. [NCOMPT] Encisam². [...] aquesta els tenia curts i quasi verticals i formant com un còp de lletuga; els pàmpols apareixien amb taques estranyes, groguejaven i es neulien. (Temps de batuda, 1991: 23, 22).

llevant *m.* (53)

- 1a. [NINCOMPT_{sing}] Punt cardinal por on ix el sol en els equinoccis. *I va enfilar cap a les Illes Balears, que són allà passades les serres i un bon braç de mar, cap a llevant.* (La rabosa i el corb, 1976: 418, 15).
- 1b. [NINCOMPT_{sing}] Part d'un territori, d'un accident geogràfic o d'un edifici situada més cap a l'est. *Miraren pel balcó: feia un dia bastant clar; tanmateix, de la banda de llevant, saltant les serralades, arribava un corrent finet i glacial que empenyia una llarga banda de nuvolets.* (Sense la terra promesa, 1991: 88, 14).

2. [NINCOMPT_{sing}] Vent que ve de l'est. *I amb el llevant finet s'orientava més encara. Se'n torna, i a les quatre passes para l'aire.* (Contalles de la boira, 1982: 333, 24).

llevantada f. (1)

1. [NINCOMPT] Llevant² que bufa amb força superior a la normal. *I creixia com la mar en llevantada, s'unflava com una ona negra, verda, blava, descompassada, immensa...* (Don Joan de la Panarra, 1976: 325, 31).

lli m. (2)

- 1a. [NCOMPT] (*Linum usitatissimum*) Planta herbàcia anual de fulles lanceolades i flors blaves, les fibres de la qual s'empren com a matèria tèxtil, les llavors en medicina i l'oli de les llavors en pintura.
- 1b. [NMASS] Fibra tèxtil procedent del lli^{1a}. —*Bona Casilda, deixa ací damunt la tauleta on crema la mineta per nosaltres, les madeixes de lli que t'ha dut el cavaller.* (Les animetes, 1976: 274, 10).

lligabosc m. (1)

1. [NCOMPT] (*Lonicera* sp) Arbust de la família de les caprifoliàcies, sarmentós, de fulles oposades, flors blanques, groguenques o rosades, amb un tub llarg i prim que s'obre en dos llavis, molt flairoses, propi dels boscos i les bardisses. *Travessava deliciosíssims parquets d'arbres d'adornament, com til·leres, faigs, teixeres, xiprers, pinastres, sucosos pinatells vers, ginebres tendres, tots enredats de verdíssimes i tentaculars mates de lligabosc...* (Esclafamuntanyes, 1976: 38, 25).

llima f. (2)

1. [NCOMPT] Fruita ovoide de pela verda groguenca i polpa àcida, flairosa i molt sucosa, emprada per a begudes i com a aromatitzant. *Ben treballats els bancals que tenien, collien de tot: llimes, llimons, préssecs, pomes, blat, dacsa, ordi, herba-alfals i tota mena de verdures per a casa.* (La Mare dels Peixos, 1975: 61, 13).

llimac m. (1)

1. •[NINCOMPT] Verdet¹. [...] *perquè una codissa, la d'enmig, redona i ensabonada pels llimacs, al tenir un peu al damunt, redolà i s'esmunyí en un bell en sec, [...]. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 251, 8).*

llimera f. (9)

1. [NCOMPT] (*Citrus aurantiifolia*) Arbre que produeix llimes¹. *Tot caminant, ensopegà per fi en un indret on era l'horta de fruiters i on trobà llimoners, llimeres, tarongers, pruneres, pereres i magraners, i potser altres menes de fruitals que ella ni tan sols coneixia. (Abella, 1976: 11, 26).*

llimó m. (7)

1. [NCOMPT] Fruita ovoide amb l'apex mucronat, de pell groga rugosa i polpa groguenca, dividida en grills, sucosa i àcida. *La senyora digué que volia collir de la seua mà un cistell de llimons, com havia fet tantes altres vegades. (L'ambició d'Aleix, 1982: 185, 6).*

llimoner m. (6)

1. [NCOMPT] (*Citrus limon*) Arbre que produeix llimons¹. *Tot caminant, ensopegà per fi en un indret on era l'horta de fruiters i on trobà llimoners, llimeres, tarongers, pruneres, pereres i magraners, i potser altres menes de fruitals que ella ni tan sols coneixia. (Abella, 1976: 11, 26).*

•llinós m. (1)

1. Vegeu *llinosa f.* (DNV).

llinosa f.

1. [NMASS] Llavor de lli^{1a}. *Pepeta li clavà al damunt bona cosa de flassades, li féu tassetes calentes com el foc, li posà pegats de farina de llinós i mostassa, i li aplicà cantàrides... (El ferrer de Bèlgida, 1975: 193, 17).*

lliri f. (6)

- 1a. [NCOMPT] (*Iris sp*) Planta herbàcia de la família de les iridàcies, de fulles allargades, ensiformes i de flors vistoses. [...] *va pensar de sobte, espantat, que*

aquell lliri havia sorgit insòlitàment en un camp d'argelagues negres. (Sense la terra promesa, 1991: 519, 15).

- 1b. [NCOMPT] Flor del lliri^{1a}. *L'albat, vestit de blanc completament, fou posat en una cambra dels baixos emparamentada també de blanc i amb adornaments de lliris i assutzenes d'artifici. (Sense la terra promesa, 1991: 246, 7).*

LOCUCIONS

lliri blau *loc. nom.* 1. (*Iris germanica*) Planta herbàcia de la família de les iridàcies, de rizoma tuberós, fulles amplament ensiformes i flors grans, d'un blau violat. *Pujaven a la font dels Pinsans en un dia d'estiu; ell s'havia avançat per collir, dins un reguerot que baixava d'una alta margenada, un lliri blau que ella li havia demanat; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 158, 26).*

llit *m.* (281)

1. [NCOMPT] Moble disposat per a dormir i jaure. *Allí hi havia el llit on s'estava el meu germanet, l'Emili, que feia cinc dies que tenia febre. (L'amic fidel, 1982: 351, 6).*
2. [NCOMPT] Depressió del terreny per on circulen les aigües d'un riu, d'un torrent o d'una riera. *El lloc, tan agrest, tan imposant, era solitari a totes hores, però ara més. Don Joan descavalca, lliga el cavall ben amunt, ben lluny del llit del riu, que, presa avall, anava quasi sec; [...]. (Don Joan de la Panarra, 1976: 253, 1).*

lloca *adj.* (1)

1. •Ocell femella, durant el període de cova i criança. *Es sentien per dins l'abancalat les perdius lloques conduint les seues niuatxades amb el seu coc-coc de gallinetes de serra; [...]. (Temps de batuda, 1991: 123, 3).*

lloca *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Gallina¹ que cova. *L'únic que m'agrada és posar lloques, criar animallets, arreplegar ous i, sobretot, anar pels camps fent herba per als conills. (L'albarder de Cocentina, 1976: 160, 3).*

llocada f. (4)

1. [NCOMPT] Conjunt de pollets¹ nascuts dels ous covats per una mateixa lloca¹. *Dalt el tossal de la Cova, no gaire lluny de nosaltres, es va sentir el xoqueig lent, espatiat, de les perdius mares conduint cadascuna la seua llocada.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 315, 24).

lloma f. (59)

1. [NCOMPT] Turó¹ no gaire alt i de forma planera o arrodonida. *El primer que féu és pujar en una lloma a l'altra banda del rierol, per orientar-se.* (Esclafamuntanyes, 1976: 65, 11).

llop m., f. (111)

1. [NCOMPT] (*Canis lupus*) Mamífer de la família dels cànids, de pèl gris fosc, orelles erectes, cua llarga i peluda, molt voraç, que emet un udol característic. *Això va anar i era... un llop i una rabosa, la cosa més amiga del món, que campaven pel rebanc que fa l'ombria del Carrascal de Castalla, on més espessos es troben els pins, les carrasques i els ginebres.* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 439, 1).

LOCUCIONS

•**com una gola de llop** loc. adj. 1. Vegeu gola f.

llop de mar loc. nom. 1. Mariner gran i amb experiència. *-Aneu, aneu vosaltres! - insistia a Aleix i Pauleta l'antic llop de mar.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 185, 16).

llosa f. (33)

1. [NCOMPT] Pedra grossa i plana, rectangular i de poc gruix. *Posarà una llosa davall del perpal, per tal que aquest reste en palanca, i després tirarà un gros cantal de dalt la presa.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 353, 6).
2. [NINCOMPT] Càrrega feixuga de la qual és difícil alliberar-se. *Però als meus pares i també un poc a mi, fora del disgust de perdre la Casa dels Rojals, se'ns va llevar una llosa de damunt.* (Temps de batuda, 1991: 29, 3).

3. [NCOMPT] Trampa per a atrapar ocells o rates formada per lloses¹. -*Sí; vinc de parar lloses en el tros del Gaster, i això s'ha de fer encara fosc. (Sense la terra promesa, 1991: 472, 10).*

LOCUCIONS

com una llosa *loc. adv.* 1. Algú, un animal o una cosa, pesar molt. *La veritat és que estava frisós i a voltes em pesava com una llosa la immobilitat a què em veia constret, [...]. (Temps de batuda, 1991: 186, 16).*

lлот m. (2)

1. [NMASS] Fang tou i fi que es forma a terra quan plou o que es diposita en el fons d'un corrent, d'un llac o d'un dipòsit. *L'horta de Vicenta-Maria, que estava conreada i bledana com un jardí, va ser arrablada per una forta avinguda d'aigua, de lлот, de canyes i carrissos i de pedres codisses... (El darrer consell, 1982: 370, 12).*

lлотós adj. (1)

1. •Substància, que pren les característiques del lлот¹. *Doncs allò era, senzillament, fang tarquimós i argilenc, aigua lлотosa, granotes saltironaires, unflats gripaus i tortuoses sangoneres, que el colp fortíssim de la rabosa va engegar per l'aire com una apegalosa metralla. (La rabosa i el corb, 1976: 426, 20).*

lluç m. (1)

1. [NCOMPT] (*Merluccius merluccius*) Peix de la família dels merlúccids, de color gris amb tons metàl·lics al dors, més clar dels costats, de blanc argentat al ventre, amb la boca grossa proveïda de dents en forma d'agulla, amb escates petites que es desprenen fàcilment i amb dues aletes dorsals separades, que viu a la plataforma continental i al talús i és de carn molt apreciada.

LOCUCIONS

baldat com un lluç* *loc. adj.* 1. Vegeu *baldat adj.*

lluquet m. (7)

1. [NCOMPT] Tija ensofrada d'un vegetal poc consistent que, acostada a una brasa, crema amb flama.

LOCUCIONS

•**com un lluquet** *loc. adv.* 1. Algú molt irritat. *El jovent està rebotat, que si els toques només amb la punta del dit, s'encenen com a lluquets.* (*Temps de batuda*, 1991: 154, 19).

lluna *f.* (93)

- 1a. [NCOMPT] Satèl·lit de la Terra que ofereix diferents aspectes segons que el Sol il·lumina una part major o menor dels seu disc. —*Senyor —argüi tanmateix amb calma i dignitat—, jo he comptat lluna per lluna i crec que he complit ben bé la paraula que us doní.* (*El Castell del Sol*, 1975: 99, 25).
- 1b. •[NCOMPT] Part de la superfície de la Lluna^{1a} que es veu des de la Terra. ⇒ *fer ~.* *La lluna semblava una coca grandíssima; eixia per damunt del penyal, i els pins solitaris que hi ha se li veien petits, com si els tingués ella en la seua sina.* (*Contalla d'un orat*, 1982: 359, 18).
2. •[NCOMPT] Llum que reflecteix la lluna^{1a}. ⇒ *raig de ~.* *Un raig de lluna començà a entrar per una finestra, i, a la seua mitja llum, Ciril, que s'havia quedat tot sol assegut a taula, s'adonà que estovalles, paella, culleres, tovallons, tot havia desaparegut.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 169, 21).
3. [NCOMPT] Vidre d'un mirall. *Tanmateix, si venia dona Pauleta sola, també es quedava en aqueixa estança per ser la més luxosa i còmoda de la casa i la que tenia l'armari modern, d'estil francès, amb una gran lluna on podia compondre bé la seua toaleta.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 154, 5).
4. •[NCOMPT] Pleniluni. [...] —*Com li he dit... Res d'esforços... L'altra lluna veurem*—, i altres paraules soltes semblants—, presentaven una claredat meridiana per a les escorcolladores. (*Sense al terra promesa*, 475, 12).
5. •[NCOMPT] Obertura formada per un arc que travessa de part a part un pont (DCVB). *Per una senderola relliscosa de neu, que menava al fons del barranc, arribaren al Miquel, que jeia una mica ajupit sobre un jaç de còdols i grava, quasi davall mateix de la lluna del pont.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 468, 6).

LOCUCIONS

lluna de mel *loc. nom.* 1. Primers temps de matrimoni. [...] *que secretament restà sempre en reserva i on Palmira i jo, la major part dels dies, poguérem veure'ns en una continuada i saborosa lluna de mel.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 134, 9).

lluna plena *loc. nom.* 1. Pleniluni. *Dins un cel diàfan, escacat de petits i altíssims nuvolets (altocúmulus de gran condensació), viatjava serenament el gran globus de la lluna plena, neta i esplendorosa.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 295, 8).

mitja lluna *loc. nom.* 1. Figura igual o semblant a la que representa la lluna quan no és il·luminada sinó la quarta part del seu disc. *Passaven rabents les falcies -negres mitges llunes sobre l'atzur-.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 107, 4).

•**llunar** *adj.* (3)

1. Relatiu o pertanyent a la lluna^{1b}. *De sobte, un petit altocúmulus va irrompre en el disc llunar, i ella, entre la frescor i l'emoció, va sentir els forts batecs del seu cor.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 295, 15).

llussiar *v.* (4)

1. *tr.* Renovar el tall o la punta d'un instrument d'acer o eina. *I de bon matí llussiaré unes relles.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 384, 12).

•**madrava** *f.* (6)

1. Vegeu *almadrava f.*

magrana *f.* (6)

1. [NCOMPT] Fruit del magraner¹. *Salina la va veure menjant-se una magrana.* (*El rei Astoret*, 1975: 311, 27).

LOCUCIONS

cara de magranetes agres* *loc. adj.* 1. Vegeu *cara f.*

magraner m. (9)

1. [NCOMPT] (*Punica granatum*) Arbre caducifoli de fulles llustroses, flors d'un vermell viu i fruit de forma globulosa i pell coriàcia, que conté en el seu interior un gran nombre de grans comestibles de polpa sucosa. *Davant la casa, hi havia un rastre de seriosos xiprers, i, pels voltants, creixien alguns magraners, tarongers i llimeres; [...]. (El patge saguntí, 1975: 256, 8).*

LOCUCIONS

com un albadoc de magraner* *loc. adj.* 1. Vegeu *albadoc m.*

•**malacat m.** (1)

1. [NCOMPT] Torn mogut per cavalls usat per a arrossegar un aladre o per a extraure aigua o minerals d'una mina. *No fa molt, el cridaren perquè volien fer una gran plantació en un mas expropiat, i ell anà a muntar-los el malacat per a preparar les terres. (Enllà de l'horitzó, 1991: 348, 18).*

malesa f. (32)

1. [NCOMPT] Acció moralment dolenta. —*No cal gastar-hi més paraules —digué Plegallana, més pràctic i eficaç que els altres per a aquelles maleses—. (Esclafamuntanyes, 1976: 86, 8).*
2. [NCOMPT] Entremaliadura d'un infant. *Cap paraula tanmateix no es creuava entre ells que no fos de tràmit: sobre l'oratge, sobre els xiquets si feien maleses, sobre la feina, les comandes al poble... (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 12).*
3. •[NCOMPT] Fenomen natural que produeix dany. —*Quina llàstima fóra ara alguna malesa de l'oratge -vaig observar-. (Enllà de l'horitzó, 1991: 229, 4).*
4. [NCOMPT] Vegetació baixa i espessa formada d'arbusts.

mallada *f.* (7)

1. *[NCOMPT] Lloc on algú pernocta. *Al capdamunt de la serra, hi ha un pla rodat d'alts penyals grossos, i allí és on tenen la mallada els roders.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 344, 12).
2. •[NCOMPT] Colp de mall (*DCVB, DNV*). [...] *però ell dominà la malaltia sense fer llit ni parar de treballar. Tot s'ho curava a mallades.* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 186, 22).
3. [NCOMPT] Lloc o clos on es recull el bestiar que pastura al camp o a la muntanya.

LOCUCIONS

fer mallada* *loc. verb.* 1. Algú, pernoctar en un lloc (*DECat*). *Llavors se li va cloure la nit, i hagué de fer mallada davall d'unes penyes que el tapaven del ros i de la fredor nocturna.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 135, 20).

•**malladar** *m.* (28)

1. [NCOMPT] Mallada³ (*DNV*). *L'endemà se'n féu la tria, al tornar Videt, el gran ramat escampat pel malladar.* (*Temps de batuda*, 1991: 342, 9).

mallol *m.* (13)

1. [NCOMPT] Cep plantat de poc. *Elles vivien d'unes curtiues rendes que uns mallols entreplantats d'oliveres produïen a la velleta.* (*Les animetes*, 1976: 269, 5).
2. [NCOMPT] Vinya novella. *A l'arribar a un mallol extens plantat dels diners de la darrera hipoteca i que s'estenia fins a la falda de la muntanya, deixà la senda, es despenjà l'arma, prèviament carregada, i va continuar fent camí pel mig de les filades de ceps.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 151, 14).

malva *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Malva* sp) Planta de la família de les malvàcies¹, de flors amb simetria radial amb calicle i fruit discoïdal que es desfà en porcions a la maduresa, les flors de la qual es fan en infusió com a remei pectoral i sudorífic. [...] *arrel de malví, flor de malva i de rosella, alguna caboteta de cascall-, que li*

feia prendre com a infusió "per ablanir el cadarn, calmar la tos i fer suar".
(Enllà de l'horitzó, 1991: 249, 10).

malvàcia f.

1. [NINCOMPT_p] Família de plantes dicotiledònies, que comprén herbes, arbustos i arbres de fulles esparses i amb estípules, flors regulars amb cinc pètals i nombrosos estams i de fruit sec.

malvera f. (2)

1. [NCOMPT] (*Malva* sp) Malva¹ robusta i molt pubescent, de fulles arrodonides, lobades i amb els lòbuls amb dents poc ixents i arrodonides, i de flors roses amb venes i base purpúria, que es fa als penya-segats litorals i en altres indrets ruderals, i de vegades és cultivada als jardins. —*Queda't, queda't al llit. Jo et faré un bullitori d'arrel de malví i flor de malvera.* (El llenyater de Fortaleny, 1975: 50, 14).

malví m. (3)

1. [NCOMPT] (*Althaea officinalis*) Planta de la família de les malvàcies, robusta i erecta, grisenca, de fulles ovades i flors d'un rosa pàl·lid, pròpia de sòls humits, l'arrel de la qual s'usa en medicina. *I sentia el bronziment de les abelles, especialment en les malveres i els malvins: [...].* (Enllà de l'horitzó, 1991: 284, 4).

mànega f.

LOCUCIONS

•**mànega d'estral** *loc. nom.* 1. Mànega de gipó en forma de ferro de destrall¹ que arriba fins al colze on s'eixampla i acaba en punta. (DCVB). *Duia un giponet de vellut que fa un cosset molt bonic. "Cos de podadora", que en diuen. I les mànegues... són d'allò més preciós que s'haja vist en el món sencer. Es diuen "mànegues d'estral".* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 16).

mar m., f. (247)

- 1a. [NINCOMPT] Massa d'aigua salada que cobreix la major part de la superfície terrestre. ⇒ *braç de ~ // ~ llunyà. Fa moltíssims anys vivia prop de Dénia i de la*

mar un matrimoni que es deien Jaume i Jordina. (La Mare dels Peixos, 1975: 56, 1).

- 1b. [NINCOMPT] Part del mar^{1a} situada en una regió determinada. [...] *aigües que bramulaven escumoses, que corrien cercant el pregon riu Frainos i, per aquest, la mar de Gandia setanta quilòmetres lluny. (La idea de l'emigrant, 1982: 237, 12).*
2. [NINCOMPT] Abundància extraordinària d'alguna cosa. *Però la veritat és que no tenia cap pla ni cap disegni clar, i de veres surava en un mar de desorientaments. (Esclafamuntanyes, 1976: 64, 20).*
3. •[NCOMPT] Costa del mar. [...] *al fons, quasi indestriable, surava el fumet de la ciutat, de les fàbriques, dels vaixells -tot quasi esfumat en la distància-; després, el port de mar -uns traços negres- i uns punts molt petits que devien ser els vaixells vora els molls; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 193, 19).*

LOCUCIONS

alta mar *loc. nom.* 1. Zona del mar^{1a} des d'on no es veu la riba. [...] *com aquells que els contava la mestra que navegaven en alta mar, i que els mariners arrossegaven una grossa cadena per damunt la coberta. (Abella, 1976: 113, 14).*

fer-se a la mar 1. Salpar. *I una nit anava a salpar de la Vila, la barca carregada, i fa creure a son pare que es feia a la mar; [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 61, 21).*

llop de mar *loc. nom.* 1. Vegeu *llop m., f.*

•**marcó** *adj.* (1)

1. Ametla^{1a}, d'una varietat grossa, redonenca, dolça i de gran qualitat, molt emprada en confiteria i en l'elaboració de torrons. [...] *per uns cèntims, podíem prendre aigua-llimó i, sobretot, una mica més cara, aquella orxata, pròpia de Xixona, feta d'ametles marcones -una vertadera delícia. (Enllà de l'horitzó, 1991: 339, 25).*

mardà *m.* (8)

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Mascle de l'ovella. *Poc després de la gran tempesta, havia nascut una herba molt tendra per les carades, i ovelles i mardans, cabres*

i bocs, borreguets i cabrits s'ho passaven divinament amb aquelles mates florides i aquella tendror que pujava per onsevol. (El darrer consell, 1982: 371, 3).

mare-selva *f.* (3)

1. [NCOMPT] (*Lonicera* sp) Lligabosc¹. *Era tal l'espessor d'aquests, tan esponerosos els arbres i tan bledanes les mare-selves, tan abundants les plantes de tota mena que s'enfilaven troncs amunt, [...]. (Abella, 1976: 103, 5).*

marfull *m.* (1)

1. •[NCOMPT] (*Culex* sp) Mosquit¹ de cos molt gros i ales molt llargues (DCVB, DNV). *A l'acte, el núvol de mosquits s'espuntà cap allí, es llançaren en el toll i es sadollaren de l'escumós líquid, mentre que el rei de tots —un marfull brumidor, de llargues i múltiples ales— [...]. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1976: 376, 8).*

margall *m.* (5)

1. [NCOMPT] (*Hordeum murinum*) Planta herbàcia anual de la família de les gramínies, amb espiga semblant a la de l'ordi, freqüent a les vores dels camins i en llocs humits. [...] *esclaten els romanins, els timonerars, les estepes, i creixen pels bancals, en confusió, el margall, la ravenissa, les corretjoles, els citrons... tots cuitant a embalsemar l'ambient tebi de maig. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 13).*

margalló *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Chamaerops humilis*) Palmera^{1a} pròpia de les terres àrides del Mediterrani occidental, de tija poc desenvolupada, fulles en forma de palma, flors grogues i fruits en baia.

LOCUCIONS

fet un margalló* *loc. adj.* 1. Com un margalló¹ (*loc.*). *Eixia al carrer fet un margalló i ens ho criticaven obertament alguns altres companys. (Enllà de l'horitzó, 1991: 392, 11).*

•com un margalló *loc. adj.* 1. Algú, molt ben vestit, amb molts ornaments (DCVB, DNV).

margarida *f.* (3)

1. [NCOMPT] (*Chrysanthemum frutescens*) Planta de la família de les compostes, de flors amb lígules generalment blanques i amb el botó groc. [...] *hi havia també bardisses de lileres, vares de Sant Josep i enormes mates de margarides.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 242, 3).

marge *m.* (82)

1. [NCOMPT] Graó que salva el desnivell entre dues feixes¹. [...] *sé que hi ha al dalt un finestró que no en té, de reixa; al darrere, a més a més, hi ha un marge alt.* (*La mestra i el manyà*, 1975: 398, 6).
2. [NINCOMPT] Possibilitat de desenvolupament d'una acció o d'una qualitat establerta entre un límit absolut i un límit addicional donat. *Així Toni tenia més marge de maniobra.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 178, 8).

LOCUCIONS

al marge *loc. prep.* 1. Actuar o estar sense tenir part en un esdeveniment, en una acció o en un grup. *Ell, a més a més, m'havia iniciat, al marge dels meus estudis sistemàtics i fins abans que començassen, [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 44, 30).

margenada *f.* (14)

1. [NCOMPT] Marge¹ gros i extens cobert de vegetació. *Sí, allí que el pujol començava a remuntar-se, hi havia una margenada coberta d'una verda catifa que donava gust de petjar.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 339, 26).
2. [NCOMPT] Paret de contenció d'un marge¹. *Obrint-lo, es podia veure l'alta margenada que hi havia al darrere de la casa, quasi a nivell, puix l'edifici era bastit en l'aiguavessant del tossal.* (*La mestra i el manyà*, 1975: 400, 7).

marga *f.*

1. [NMASS] Roca sedimentària composta per argila i carbonat càlcic.

margós adj. (1)

1. Terreny, terra, roca o cos, que conté marga¹. [...] *algun pi donzell alçava solemnement la seua testa pomposa damunt las carenes margoses d'un tossal, [...].* (*Viatge de Nadal*, 1982: 395, 10).

marí adj. (7)

1. Provenient del mar^{1a}. *Un lleu ventijol marí feia una difusa remor per les pinedes de les carenes.* (*Contalles de la boira*, 1982: 325, 4).
2. *De navegació. *Smuts oposà amb aplom que no creia que sorgissen ja entrebancs seriosos en aquelles singladures que restaven, perquè la seua carta marina era perfecta.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 383, 4).
3. Característic del mar. *El sol treia la rossa faç mig davall mig damunt l'horitzó; però els seus raigs acariciaven, no ferien encara, com ho farien hores i llegües marines endavant.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 375, 16).

marí m., f. (2)

1. [NCOMPT] Mariner¹ que realitza llargs viatges per mar. *El gran bigotàs roig i l'aspredat de la barba mal xollada del marí raspallaven el minyó dolorosament i joiosament quan, tot seguit de l'arribada, aquell li feia una besada en la seua galteta gerda.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 40, 7).

marinada f. (15)

1. [NCOMPT] Vent que bufa de la banda de mar^{1a}. *Tornant mateix a casa a esmorzar, ja veuen sorgir per damunt les carenes de ponent i garbí unes altes torres que groguegen en el cel blau al buf humit d'una inquieta marinada.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 235, 17).

mariner adj. (13)

- 1a. •Característic de les poblacions marineres^{2b}. *Amb la llibertat de decisió a què estava acostumada, decidí de pujar a coberta a tastar la delícia de l'aire mariner de l'alba i veure si així desterrava per complet una petita resta de la migranya d'anit.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 371, 3).

- 1b. •Població, nucli o territori situat a la costa i amb una activitat econòmica relacionada amb el mar^{1a}. [...] *ressecs i poc coneguts que volten en molts quilòmetres la ciutat marinera i meridional, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 76, 23).*
2. •Que es produeix al mar^{1a}. [...] *però ara, aquella mena de confortable aventura marinera, que desvetlava la seua fantasia, semblava deslligar-la de certes coses vagament sentides i cegament obeïdes. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 368, 24).*
3. Nau, que té bones condicions per a navegar. *-Una barca de mitjana que deien abans, molt bona, molt marinera... Com si anàssem a pescar a l'engròs. (Enllà de l'horitzó, 1991: 532, 21).*
4. Algú, que viu del mar^{1a}.

mariner *m., f.* (36)

1. [NCOMPT] Persona marinera⁴. *El pescador, sense dubtar-ho, tira peu a terra, branda l'espasa i escomet amb tota la força del seu braç de mariner. (La Mare dels Peixos, 1975: 65, 4).*

marineria *f.* (2)

1. [NCOMPT] Conjunt de mariners¹. *Llavors pujava a coberta i s'asseia, apartat del passatge com tota la marineria, i, si podia, tot sol, es lliurava als seus records i pensaments de futur. (La idea de l'emigrant, 1982: 239, 13).*

marisc *m.* (2)

- 1a. [NINCOMPT] Conjunt d'invertebrats marins comestibles, de carn molt apreciada, format pels crustacis i els mol·luscs. *Ja bastant tard i abans d'anar a arreplegar el meu passaport, vam haver de dinar, i ho férem al carrer de Ribera, al restaurant d'un hotel administrat per la C.N.T.; una mica de marisc i tot. (Enllà de l'horitzó, 1991: 468, 9).*
- 1b. [NCOMPT] Unitat de marisc^{1a}. [...] *els eixien a l'encontre, tots lluminosos i salobrencs, olorosos d'algues i mariscs, els pobles costaners on anaven d'excursió. (Sense la terra promesa, 1991: 413, 26).*

marjal *f.* (13) > **aiguamoll**

- 1a. [NCOMPT] Extensió petita d'aigua estancada i profunda. *Doncs en la mateixeta bassa dels Ullals, on naix el riu de Castalla, enmig enmig de la rica marjal d'Onil, és a dir, en una terra pantanosa on el tarquim tenia qui sap els pams. (La rabosa i el corb, 1976: 426, 16).*
- 1b. [NCOMPT] Terreny litoral inundable dedicat principalment al cultiu de l'arròs^{1c}. [...] i també una enorme fortuna en terres en la Ribera de Xúquer -plantacions de tarongers i interminables marjals d'arròs- heretades de sos pares, tots dos traspassats. (*Sense la terra promesa*, 1991: 260, 19).

marjalenc *adj.* (2)

1. Pantanós. *Encara hi havia tres caces en el pla abans marjalenc. (Enllà de l'horitzó, 1991: 212, 22).*

maror *f.* (6)

1. [NINCOMPT] Estat del mar^{1a} amb ones que oscil·len entre 0,5 i 1,25 metres d'alçària. *El llevat roncava i inflava la maror. (L'ambició d'Aleix, 1982: 66, 23).*
2. [NINCOMPT] Estat de discòrdia i malestar entre diverses persones. *-En el Comitè de Defensa, veurà vostè, el dia abans, algú havia portat la nova que hi havia maror a la caserna de la guàrdia civil, [...]. (Temps de batuda, 1991: 187, 7).*

marraix *m.* (2)

1. [NCOMPT] (*Lamna nasus*) Tauró de cos fusiforme i robust, amb el musell cònic i una mica arredonit, amb el dors gris blavós i amb el ventre blanc. —*Si baixe aquí baix, vos se tire com el peix marraix! (Don Joan de la Panarra, 1976: 329, 7).*

martinet *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Nycticorax nycticorax*) Martinet de nit¹ (*loc.*). [...] *al centre de la marjal, lluià la llacuna dels Ullals, breu espill on s'emmirallaven les fotges i els martinets, [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 72, 26).*

LOCUCIONS

martinet de nit *loc. nom.* 1. (*Nycticorax nycticorax*) Ocell de la família dels ardeïds, de costums nocturns, amb el plomatge fosc amb un plomall blanc.

mas *m.* (556)

1. [NCOMPT] Casa gran situada fora d'un nucli de població. *Sa tia, aleshores, llavava la roba davant el mas, en una ombra, dins una llavadora de fusta. (La idea de l'emigrant, 1982: 262, 13).*
2. [NCOMPT] Unitat d'explotació agrícola i ramadera tradicional integrada pel mas¹, els conreus, els estables i els magatzems. ⇒ *portar un ~. I només eixir per la muntanya camí del mas de la Fenossosa, on persolaven aquell dia, [...]. (Esclafamuntanyes, 1976: 34, 16).*

masada *f.* (62)

1. [NCOMPT] Mas². *El poble de Benifallim és riquet: bona aigua, fèrtils masades i una serra amb molta xara, sobretot en l'alt de la Marrada i en el coll de la serra del Rontonar. (El gegant del Romani, 1975: 214, 1).*
2. [NCOMPT] Mas¹. -*Doncs sí: els fums dels fumerals de masades i viles ja en són un senyal: veja, ja brolla fum del mas del Molí de les Nogueres; ja n'ix també del mas de la Cirera... (Temps de batuda, 1991: 126, 25).*

mascle *m.* (9)

1. [NCOMPT] Individu masculí d'una espècie animal. [...] *i van haver de matar el mascle de les conilles, que, això sí, era gras com un cabridet i faria un arròs de no dir. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 189, 19).*

LOCUCIONS

timó mascle *loc. nom.* 1. Vegeu *timó m.*

masia *f.* (20)

1. [NCOMPT] Mas¹. *Aquella masia havia vingut a menys i ara era hostal de camí dins una edificació pretensiosa, barroca, de palauet. (Sense la terra promesa, 1991: 501, 26).*

2. [NCOMPT] Mas². *Això sense comptar els recursos, pocs però un ajut, que es podien traure de la Casa Gran, encara lliure per no ser jo facciós -i, la veritat, perquè era una masia pobra, mig erma...* (Enllà de l'horitzó, 1991: 60, 15).

•**masover** adj. (2)

1. Característic dels masovers¹. *Tot es desenrotllava allà, doncs, dins el vell costum masover.* (Sense la terra promesa, 1991: 248, 28).

masover m., f. (41)

1. [NCOMPT] Persona que explota un mas² propietat d'altri i generalment hi viu. *Els masovers els feren un rústic i convenient sopar; després, en adonar-se que ella pel posat semblava dama principal, els pararen un llit gran amb llençols i tapa netíssims, on senyora i criada dormiren ben juntes i còmodes.* (Els guants de la felicitat, 1975: 136, 18).

massís m. (3)

1. [NCOMPT] Conjunt extens i compacte d'arbres o d'arbusts. *Corren tots a esclatacor, i el mig pollastre tampoc aquesta volta no pot fer-se escàpol dels seus perseguidors, per més que revolantiga pels massissos de l'hort.* (Història d'un mig pollastre, 1976: 433, 8).
2. [NCOMPT] Conjunt compacte de muntanyes no alineades i d'altitud moderada. [...] *per un intricat i llarg camí de ferradura que s'obria pas retorçut entre les grans serres del massís d'Alcoi en direcció al país interior.* (Temps de batuda, 1991: 6, 10).

mastí m. (4)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Gos mastí¹. *Dins una barraca de fusta i fermat amb una sòlida cadena, hi havia llavors una bèstia ferocíssima, una espècie de mastí de raça impura, que, a l'arribar cavall i cavaller, va amollar, momentàniament desorientat, uns lladrucs que espaordien, [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 149, 23).

mastí *adj.*

1. Gos gros i robust, usat sobretot per a guardar finques i ramats pel seu aspecte imponent i pel seu caràcter fidel i valent.

mata *f.* (45)

- 1a. [NCOMPT] Planta més o menys llenyosa d'una espècie vegetal determinada, de tronc curt, ramificada des de la base i amb una alçaria màxima d'un metre. *El sopar de pobres, a casa Toni, fou bastant satisfactiu, perquè ell havia rebut la visita de Llorenç Giguiri i havia cobrat tota l'escombra de pi i de mata de carrasca que tenia feta. (Sense la terra promesa, 1991: 453, 24).*
- 1b. •[NCOMPT] Formació vegetal conreada d'una espècie determinada, que recorda una mata^{1a}. *Toni, com que s'avorreix, està allà darrere l'aljub posant canyes per a les mates de fesol. (Enllà de l'horitzó, 1991: 105, 12).*
2. [NCOMPT] (*Pistacia lentiscus*) Llentiscle¹. —*No ve —respongué la vella ben tranquil·la—; però no es deu haver quedat al ras, perquè havia d'anar a tallar mata al mas de la Foia, i s'hi deu haver recollit. (Els guants de la felicitat, 1975: 142, 3).*

matacabra *f.* (5) > **calamarsa** > **bruixó** > **granís** > **pedra**

- 1a. [NCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra. [...] *sovint puntejaven neu o queien matacabres. Les pujades i baixades eren vertaderes aventures. (Enllà de l'horitzó, 1991: 163, 11).*
- 1b. •[NCOMPT] Fragment de gel de calamarsa^{1a}, arredonit i mig transparent (DNI). *En això, una esmoladora de ponent va tapar el sol, van caure pel seu voltant tres o quatre matacabres i els va comprendre una esgarripança de fred. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 12).*

matafaluga *f.*

1. [NMASS] Anís^{1b}. [...] *quin goig de veure aquell grandíssim flascó de vidre ple de "pacències", petites pastes dolces, saborosíssimes. de farina i sucre i batafaluga i no sé quins altres ingredients. (L'amic fidel, 1982: 353, 31).*

matapoll *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Daphne gnidium*) Arbust baix, perennifoli, que es fa a les garrigues, als matollars i als prats secs mediterranis. [...] *sinó també d'una atapeïda garriga principalment composta d'argelagues, estepes, matapolls i punxoses coscolles, que feien el bosc poc menys que impenetrable. (Temps de batuda, 1991: 56, 19).*

matar *v.*

LOCUCIONS

matar dos ocells d'un sol tir* *loc. verb.* 1. Algú, resoldre diverses qüestions en una sola acció. *Tot i ser una mica bleada i somiatruïtes per a moltes coses, sempre havia procurat matar dos ocells d'un sol tir: tenir un home trempat que satisfés la seua normal concupiscència, i alhora un marit que la tragués per sempre de la inseguretats econòmica. (Sense la terra promesa, 1991: 412, 22).*

matar el cuc *loc. verb.* •1. Algú, beure una beguda alcohòlica en dejú. *De bon matí, per cinc cèntims, alguns treballadors passaven entre dues clarors a fer-se un calentet o una copa d'aiguardant mata-rates abans d'anar-se'n al tall, per "matar el cuc". (Sense la terra promesa, 1991: 423, 19).*

•**matar una mosca** *loc. verb.* 1. Algú, fer mal a una persona. ⇒ *incapaç de ~. Els elements del sometent local eren quatre bons senyors d'edat, uns quants llauradors i els fills de tots ells, incapaços en conjunt de matar una mosca. (Sense la terra promesa, 1991: 543, 5).*

matoll *m.* (7)

1. [NCOMPT] Mata^{1a} grossa d'una espècie vegetal determinada. *En efecte, no tardaren a trobar-lo: el teixó va eixir d'uns matolls al sentir clapir els gossos i potejar els cavalls, i el rei Astoret es llançà al seu darrere amb tan gran abrivament, que prompte es perdé de la vista dels seus companys. (El rei Astoret, 1975: 301, 9).*

matollada f. (2)

1. [NCOMPT] Boldró de plantes d'una mateixa espècie o qualitat. *Avançava a pleret, les cabres ara i adés alzinant-se per abastar els floccalls més tendres de les matollades. (Temps de batuda, 1991: 112, 13).*

•maular v. (3) > miolar > miular

1. *intr.* Una au rapaç, cridar. —*Miu, miu, miu!* —*per tres vegades va maular el mussol dalt el funeral. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 361, 11).*
2. *intr.* El gat, cridar. —*Els gats cervals del dimoni!* —*comentà l'estatger. -Maulen més desesperats que en aquell estiu -vaig recordar. (Enllà de l'horitzó, 1991: 440, 1).*

mel adj. (3)

1. [NCOMPT] Color, melat¹. *Es veia el cos d'un home vestit amb roba de pana color mel. (Sense la terra promesa, 1991: 466, 29).*

mel f. (38)

1. [NCOMPT] Substància viscosa, groguenca i molt dolça, elaborada per les abelles a partir del nèctar de les flors, que transformen dins l'esòfag i posteriorment perboquen en les cavitats hexagonals de la bresca. ⇒ *color de ~. El gegant el guià per escales, corredors, passadissos i habitacions de tota mena, tot tallat en pedra color de mel. (El Gegant del Romani, 1975: 222, 3).*
2. •[NINCOMPT] Cosa molt agradable als sentits. *Tornà a eixir a la porta i va dir amb veu de mel i uns ulls esbarrallats on brillava una tendra simpatia: [...]. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 377, 17).*

LOCUCIONS

•com les mosques a la mel *loc. adv.* 1. Vegeu *mosca f.*

•figa de la gota de la mel *loc. nom.* 1. Vegeu *figa f.*

lluna de mel *loc. nom.* 1. Vegeu *lluna f.*

melat *adj.* (5)

- 1a. De color, melat^{1b}. *Va eixir-nos a l'encontre un gos coniller, melat, elàstic i saltador. (Contalles de la boira, 1982: 327, 4).*
- 1b. Color groguenc, característic de la mel¹. *A través dels barrots del reixat de les portes, que tenia front per front, podia albirar l'hort, amb els seus fruiters, els seus jardins, i també una ala de l'edifici, que semblava de pedra picada de color melat. (L'amor de les tres taronges, 1976: 136, 11).*

melis *adj.* (3)

LOCUCIONS

pi melis *loc. nom.* 1. Vegeu *pi m.*

melis *m.* (3)

- 1a. •[NCOMPT] (*Pinus sylvestris*) Pi roig¹ (*loc.*). [...] *que vorejaven les àmplies portes de preciosa fusta de melis ornades de figures de talla amb incrustacions d'ivori i altres materials sumptuosos. (Esclafamuntanyes, 1976: 68, 23).*
- 1b. [NMASS] Fusta de pi roig, rica en resina, d'anells estrets, densa i de molt bona qualitat.

meló *m.* (2)

1. [NCOMPT] Fruita ovalada, voluminosa, amb la pell dura, de color verdós, i la polpa blanquinosa. *Arribat a casa de Peret, li va preguntar si l'acompanyava al camp a portar un sac de melons. (Peret, 1975: 291, 25).*

melva *f.* (3)

1. [NCOMPT] (*Auxis rochei*) Peix de la família dels escòmbrids, de dors blavós amb taques sinuoses blau fosc, de forma afuada i peduncle caudal carenat, i dues aletes dorsals molt separades. *En fi: així i tot, Tros-de-pa donava menjar a la dona i criava els xicons freqüentant la melva i la cansalada, les sardines en bóta i el pa moreno i assaonat, i no li sobrava mai un amadeu que ficar en el calcetí. (El pollastre de festes, 1976: 391, 17).*

menjar v.

LOCUCIONS

menjar com un tro* *loc. verb.* 1. Algú, menjar molt. *Jo menjava com un tro, més que en altres estius.* (*Temps de batuda*, 1991: 25, 20).

merla f. (5)

1. [NCOMPT] (*Turdus merula*) Ocell de plomatge negre i bec groc el mascle, molt habitual als boscos i zones arbrades, fàcilment domesticable i caracteritzat per la bellesa del seu cant. —*Xiu, xirritxitxiu!* —*va fer la veu de la merla en el bosc. Era en punt l'hora de migjorn; Bernat havia desaparegut.* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 368, 4).

LOCUCIONS

merla blava *loc. nom.* 1. (*Monticola solitarius*) Ocell de la família dels muscicàpids, de plomatge blau grisenc, que habita els indrets rocosos de la zona litoral mediterrània. *Els volà esporuguida una merla blava; cantaven ocultes les petites cigales muntanyeses en algun pinatell assedegat suspès sobre el buit; [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 211, 1).

messes f. (6)

1. [NCOMPT_{pl}] Sembrat de plantes segadores. *I estatjats els novençans en la torre Prima, que tenia unes vistes molt boniques i rebia uns vents aromats de les verdes messes de la marjal, [...].* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 72, 13).

mestral m. (1)

1. [NINCOMPT_{sing}] Nord-oest. *I veren entrar un home prim que anava amb l'espenta d'una torbonada de mestral.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 62, 3).

migdia m. (25)

1. [NINCOMPT_{sing}] Punt cardinal situat a la dreta mirant a l'est, sud. *Després, tira cap al migdia pur i pujaràs un llarg coll, i trobaràs l'eixida d'un grandíssim barranc a mà esquerra; el remuntes i has de procurar passar-lo abans de fer-se de nit, puix que podria davallar-hi algun llop de la serra del Carrascal i pegarte un mos.* (*El rei Astoret*, 1975: 317, 23).

- 2a. [NINCOMPT_{sing}] Moment en què el sol passa pel meridià.
- 2b. [NCOMPT] Franja horària al voltant del migdia^{2a}, compresa entre el matí i la tarda. *El carbó furtat s'amagava primerament en un lloc segur, i, d'allà, carregat en sàries, es baixava al mercat de migdia per fora de camins de ferradura, és a dir, utilitzant viaranys escabrosos i quasi intransitables. (Sense la terra promesa, 1991: 113, 3).*

LOCUCIONS

•**pegar-li-la al sol de migdia** *loc. adv.* 1. Vegeu *pegar v.*

migjorn *m.* (152)

1. [NINCOMPT] Migdia^{2b}. *D'allí, on arribaren ben passat migjorn, féu via cap a la Vall de Gallinera. (La Mare dels Peixos, 1975: 74, 23).*
- 2a. [NINCOMPT_{sing}] Punt cardinal situat a la dreta mirant a l'est, sud. *Amb tot aquest tripijoc, Miriam i Muhammad havien fet molta via, en les ombres de la nit, cap a migjorn, cap a l'ermita de Jeremies, que era dies enllà i, com sabem, a l'altra banda de les serres Gredoses. (El Castell del Sol, 1975: 112, 24).*
- 2b. [NINCOMPT_{sing}] Part d'una zona geogràfica, de la Terra o d'un edifici situada més cap al sud. *A migjorn dels tossals de l'Almussai hi havia un bon re clot de terra conreada amb quatre masos: [...]. (Temps de batuda, 1991: 127, 15).*
3. [NINCOMPT_{sing}] Vent que ve del sud. *A la matinada, anaren arribant el Llevant, el Morisc, el Migjorn, el Cerç, la Provença, la Tramuntana... és a dir, tots els altres Vents, baldats, buits de tant de bufar. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 280, 18).*

migjornada *f.* (25)

1. •[NCOMPT] Son que es fa havent dinat. *Havia donat temps a fer la migjornada pròpia de l'estiu que, segurament, David no hauria deixat de fer, encara que no hagués estat diumenge, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 115, 8).*
2. •[NINCOMPT] Migdia^{2b}. *Feia un eriçat dia d'hivern i devien ser cap a les dues de la migjornada. (Llegenda del palleter, 1976: 212, 5).*

mildiu *m.* (2)

1. [NINCOMPT] Malaltia de les plantes causada per algun tipus d'oomicets i ascomicets, caracteritzada per l'aparició d'un borriçol blanquinós a les parts vegetals afectades. *Pujàrem pel camí de l'aljub fins arribar al peu dels tossals, i vérem el raïm en agraç, bastant fort i vigorós, els pàmpols sans, sense taques de mildiu o de la cendrada.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 307, 22).

miol *m.* (13)

1. [NCOMPT] Crit del gat. [...] *els clapits llunyans dels gossos de masada, els xiscles de ducs i mussols o els miols esparveradors dels gats cervals.* (Temps de batuda, 1991: 205, 10).
2. •[NCOMPT] Crit d'una au rapaç. *Hom encara podia distingir-ne els detalls, però ja hi cantaven els mussols i li encomanaven amb el seu miol feréstec i persistent una mena de supersticions malestar.* (Llegenda del palleter, 1976: 217, 11).

miolar *v.* (3) > **maular** > **miular**

1. *intr.* El gat, cridar. *Ella, què farem? Se'n davalla corrent a la cuina, i al gat li pega darrere. Bufant, miolant amb una ferotge i ferma veu; però no li feia res.* (La mestra i el manyà, 1975: 402, 11).
2. •*intr.* Una au rapaç, cridar. [...] *i per les dotades d'olivar, miolaven de tant en tant els mussols i xiulaven les cornetes.* (La idea de l'emigrant, 1982: 288, 15).

missa *f.*

LOCUCIONS

missa de gall *loc. nom.* 1. Missa solemne que se celebra a mitjanit la nit de Nadal. *Aniríem a la missa del gall tan bonica que fa la nostra parròquia, amb dona Pauleta almenys; els obsequiaríem en allò que es pogués i quedariem com cal.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 129, 16).

mitger *adj.* (6)

1. Paret o pou, compartit amb la propietat contigua per la seua situació en la línia divisòria de les dues propietats. *Al costat del forn, paret mitgera, vivia un llenyater, l'únic del poble, que es deia Paulus. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 32, 2).*
2. Espai, cos o ésser viu, situat a la mateixa distància espacial o temporal respecte dels dos elements extrems de la seua mateixa classe. *¡Quantes vegades, ell, home no gaire fort, més aïnes delicat, cadarnós als hiverns, te'l veies per damunt les teulades mirant una partió mitgera o un estúpid conflicte de funerals! (Sense la terra promesa, 1991: 293, 24).*
3. •Llaurador¹, que explota una propietat rústica amb un contracte de repartiment de beneficis a parts iguals amb el propietari.

mitger *m.,f.* (83)

1. [NCOMPT] Llaurador mitger³. *Als lladrucs del "Sultà", va eixir la Francina, la mitgera, una camperola com una altra, de mitjana edat, i li va fer els compliments que demanava el costum. (Sense la terra promesa, 1991: 150, 4).*

mitjanit *f.* (68)

- 1a. [NCOMPT] Franja horària al voltant de la mitjanit^{1b}. *A mitjanit us trobe a ma casa, i encara sóc tolerant que us dic bonament que us en isqueu, quan allò que havia de fer és pegar-vos un tir sense compassió o fer que us detinguessen. (L'experiment de Strolowickz, 1982: 410, 6).*
- 1b. [NINCOMPT_{sing}] Moment que marca el canvi de dia. *Us eixirà el negre en persona, al pic de la mitjanit. (Esclafamuntanyes, 1976, 51, 25).*

•**miular** *v.* (1) > **miolar** > **maular**

1. *intr.* Una au rapaç, cridar (DCVB, DNV). *La nit ens abastava a poc a poc; anaven sorgint amb timidesa en el cel acolorit del crepuscle les primeres estrelles, i es posaren a miular els mussols dins els olivars extensos de la vall. (Enllà de l'horitzó, 1991: 119, 8).*

mixineta* m., f. (2)

1. [NCOMPT] Persona que fingeix candidesa, humilitat, innocència. *-I, a més, ell no ha estat mai un beguinot, ni un mixinetes -el defensà un altre-, i no el veus massa clavat dins l'església. (Sense la terra promesa, 1991: 547, 14).*

mocigaló* m. (2)

1. [NCOMPT] Ratapenada¹ (DECat). *Com a resposta, dalt al cel la tronada va redoblar la seua fúria, un llamp esqueixà els núvols des dels pics negres com ales de mocigaló de les Penyes de Camara... (El jugador de Petrer, 1980: 199, 16).*

moixó m. (10)

1. [NCOMPT] Ocell volador de petites dimensions. *El dia era magnífic, corria el matí lluminós de l'alta muntanya, refilaven els moixons amb mil xiulets harmoniosament diferents, [...]. (El príncep desmemoriat, 1976: 182, 5).*

mola f. (18)

1. [NCOMPT] Turó^{1a} escarpat al capdamunt en un planell. [...] *que acabava pel capdamunt al peu dels cingles i les agulles d'aquella mola de la dreta del Portell. (Sense la terra promesa, 1991: 331, 4).*
2. [NCOMPT] Pedra grossa del molí, de forma circular, que, en nombre de dos, es fa girar una damunt l'altra per a moldre. *Però la mola s'havia aturat. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 269, 8).*
3. [NCOMPT] Gran quantitat de peixos que es desplacen junts. *Com un gat cervall em vaig enfilem amunt, cap a on les gralles feien en el cel com una mola de barbs dins un toll, com els he vist jo en el pantà de Tivarri. (Temps de batuda, 1991: 333, 15).*

molsa f. (2)

- 1a. [NMASS] Planta verda que creix en diversos medis formant una catifa suau de tiges curtes, denses i espesses. *En el pla de roca viva on s'alçava la casa, a rodals clapat de terra o de blana molsa, s'obrien moltes cadolles, a vessar*

d'aigua de pluja, les quals relluïen com a bassals d'argent-viu al reflectir el cel ple de claror. (Contalles de la boira, 1982: 326, 23).

- 1b. •[NMASS] Liquen groguenc que creix als arbres i a les roques. *Ullal puríssim aquell; aigua de claredats etèries, sense una busca de molsa, sense un samaruc en embrió. (L'ambició d'Aleix, 1982: 30, 23).*

moltó m. (22)

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Mascle de l'ovella castrat. ⇒ *pell de ~, carn de ~. Don Joan començà a sopar amb gran apetit -bon pa, bona carn rostida de moltó, bon vi moscatell-, [...]. (Don Joan de la Panarra, 1976: 327, 27).*

•monastrell m. (5)

1. Vegeu *monestrell m. (DCVB)*

monestrell m.

1. [NINCOMPT] Raïm de color negre, de grans esfèrics, mitjans o menuts, de gust fort i molt bo per a fer-ne vi¹. *Terres esplèndides, jovades allargassades o escalonats bancals, en tots els paratges desabrigats, acullen sobre el seu soler criador i fresc la major riquesa actual de la contrada: els seus vinyets de selecte i vinífer monastrell. (La Foia de Castalla, 1982: 323, 7).*

moniato m. (1)

1. [NCOMPT] (*Ipomoea batatas*) Planta enfiladissa de flors blanques i fruits en càpsula, conreada pels seus tubercles comestibles rics en fècula i sucre.
2. [NCOMPT] Tubercle del moniato^{1a}. *A Albaida mateix, el pa era un luxe de poquíssimes persones, i es substituïa, fins a cases de llauradors, amb creïlles i moniatos. (Enllà de l'horitzó, 1991: 410, 4).*

monocotiledònia f. (1)

1. [NCOMPT] Planta monocotiledònia¹. *"Sé que hi ha monocotiledònies i dicotiledònies, criptògames i fanerògames... (La idea de l'emigrant, 1982: 289, 15).*

monocotiledoni *adj.*

1. Planta o llavor, que es desenvolupa amb un sol cotiledó¹.

montuós *adj.* (1)

1. Muntanyós¹. *El terreny es féu montuós i més ple de neu, i la nostra marxa es va fer lenta i feixuga. (Enllà de l'horitzó, 1991: 158, 26).*

móra *f.* (2)

1. [NCOMPT] Fruit comestible de l'esbarzer¹, compost de nombroses drupes petites disposades sobre un receptacle cònic, vermelles quan són immadures i finalment negres. *Tots férem uns mossets dolços; les dones prengueren un refresc de móres i els homes beguérem aiguardent en sengles nuvolets. (Temps de batuda, 1991: 323, 9),*

moragada* *f.* (1)

1. [NCOMPT] Acció de moragar¹. *La moragada de les olives i els primers consegüents refiis dels tords olivarers; [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 323, 5).*

•moragar *v.* (3)

1. *intr.* Un fruit verd, com el raïm o les olives, començar a prendre el color que té quan és madur (DNI). *El raïm era encara en agràs; en aquella altitud devia començar a moragar a l'octubre. (Temps de batuda, 1991: 249, 27).*

morca *f.* (5)

1. [NMASS_{sing_pl}] Solatge de l'oli^{1a}. *-L'oli, el tinc a l'almàssera; trobe que ja deu haver-se-li assolat la morca. On li porte la seua part?. (Sense la terra promesa, 1991: 493, 24).*

morera *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Morus* sp) Arbre caducifoli de fulles amples i pubescents, flors en aments, de tronc morat i gruixut, cultivat pel seu fruit i també com a ornamental. *[...] lligà l'haca en una soca de morera que creixia vora camí i, quasi sense pensar-s'ho, l'emprengué per una senda blanca i espaiosa que naixia allí mateix*

i que es veia clarament que menava a la misteriosa mansió. (Abella, 1976: 102, 10).

morisc m. (5)

1. *[NINCOMP_{sing}] Sud-oest. [...] *qui desfà la neu és una bona boiregada de morisc, i qui se la beu és el vent de ponent, terral, que ve eixut de l'Andalusia. (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 9).*
2. [NCOMPT] Vent que ve del sud-oest (DIEC2). *A la matinada, anaren arribant el Llevant, el Morisc, el Migjorn, el Cerç, la Provença, la Tramuntana...[...]. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 280, 18).*

mornell m. (5)

1. •[NCOMPT] Bossa de couro i xarxa que duen els caçadors penjada a l'espatla per a guardar-hi les peces de caça (DNV). *Aleix se'n pujà al despatx i abaixà la seua escopeta, la canana i una bossa de caçar proveïda de mornell. (L'ambició d'Aleix, 1982: 157, 6).*

morritort m. (2)

1. [NCOMPT] (*Lepidium sativum*) Planta herbàcia anual de la família de les crucíferes, fètida, de gust picant, de flors blanques o rosades, en raïms, i fruit en silícula alada, originària d'Àfrica nord-oriental i d'Àsia occidental, comestible en amanida, antigament cultivada i ara naturalitzada arreu. *Mà a la fogassa i dent a l'escarransit llestó i a uns brots de morritort a mitjan créixer que collí en la carena d'un camp. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 38, 6).*

mosca f. (22)

- 1a. [NCOMPT] (*Musca domestica*) Insecte dípter, freqüent a l'estiu en els llocs habitats, de color bru fosc, petit, i de forma triangular, amb ales transparents amb què vola sovint en ziga-zaga i una trompa amb què xucla les substàncies sucoses. *-La destorben les mosques? (Temps de batuda, 1991: 96, 27).*
- 1b. [NCOMPT] Insecte dípter semblant a la mosca^{1a}.

LOCUCIONS

•**amb la mosca al nas** *loc. adj.* 1. Algú, irritat. —*Porte una moneda d'estrela per al guardià major, desficaciat! —li retrucà Bernadet amb la mosca al nas. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 281, 19).*

•**com les mosques a la mel** *loc. adv.* 1. Un conjunt de persones, anar a un lloc en gran quantitat. *Ella i Sempretvull parlaven sovint i secretament del pla que s'havien enginyat, que no era més que un parany en què el rei havia caigut de potes com una mosca a la mel. (Esclafamuntanyes, 1976: 90, 26).*

•**matar una mosca** *loc. verb.* 1. Vegeu *matar v.*

•**una mosca** *loc. nom.* 1. El més petit soroll. ⇒ *no sentir ni ~. No es veia cap ànima vivent ni es sentia una mosca en aquell immens edifici. (El Gegant del Romani, 1975: 222, 6).*

moscarda *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Asilus crabroniformis*) Mosca^{1b} grisa amb bandes longitudinals negres i cap groc, vivípara i perillosa per la rapidesa amb què es desenvolupen les larves en els materials en descomposició. *Déu del cel! Allà dins, en una espessor de l'arbreda, es sentia un zum-zum eixordador de mosques, moscardes i brumerols. (Abella, 1976: 123, 20).*

moscatell *adj.* (1)

1. Vi¹, elaborat amb moscatell^{1a}. *Don Joan començà a sopar amb gran apetit —bon pa, bona carn rostida de moltó, bon vi moscatell—, [...]. (Don Joan de la Panarra, 1976: 327, 27).*

moscatell *m.* (2)

1. [NINCOMPT] Raïm de grans de color blanc o rogenc, grossos i ovalats, de gust dolç que s'empra per a fer vi dolç i mistela o com a raïm de taula o per a fer panses.
2. [NMASS] Vi¹ elaborat amb moscatell^{1a}. —*Passe, amic —digué a Joan-Antoni—, i ens farem un colpet, encara que siga d'aigua, o si vol de vi, que ací tinc un moscatell que reviva un mort. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 238, 22).*

mosquit m. (7)

1. [NCOMPT] (*Culex* sp) Insecte dípter, molt petit, de cos prim, potes llargues i vol lent amb un brunzit molt agut, proveït d'una trompa llarga i fina amb què la femella pica els vertebrats per xuclar-los la sang. -*Deuen criar mosquits -va dir ella pràctica. (Temps de batuda, 1991: 73, 24).*

most m. (12)

1. [NMASS] Suc de raïm abans de fermentar i esdevenir vi¹. *S'abrigà davall d'uns cabassos bruts de most sec, i, del cansament, de la por i del desmai, a la matinada es va quedar dormint. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 170, 2).*

mostela f. (3)

1. [NCOMPT] (*Mustela nivalis*) Mustèlid de cap allargat i cua curta, de color vermellós i blanquinós, que es nodreix de petits mamífers i habita l'hemisferi nord. [...] *i pels animals danyosos: serps, gats cervals, raboses, i mosteles, que també fan molt de mal... (Temps de batuda, 1991: 177, 24).*

motada f. (23)

1. •[NCOMPT] Conjunt compacte d'un petit nombre de plantes. ⇒ ~ *de carrasca, ~ de pins. Al-Favet, tot esglaiat i encuriós, s'amagà rere una motada de carrasca, ben amagadet. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 174, 23).*

mudar v.

LOCUCIONS

- mudar d'aigües** *loc. verb.* 1. Canviar d'ambient. -*S'ha fet molt delicada. No li ho ha dit la senyora? La tinc a Tivarri a mudar d'aigües, a casa d'una germana meua. (Sense la terra promesa, 1991: 166, 22).*

mugit m. (1)

1. [NINCOMPT] Bramul³. *Retronaren forts aplaudiments i com un mugit sord de la mar en dia de llevant. (Sense la terra promesa, 1991: 269, 24).*

mul m., f. (14)

1. [NCOMPT] Mamífer domèstic, híbrid d'un cavall i una somera o d'un ase i una egua¹. *Va pegar un bot i es vestí en dos grapats; isqué a l'entrada i es sorprengué de veure que l'home roig ja l'hi esperava amb un mul enganxat al forcat. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 255, 4).*

muntanya f. (379)

1. [NCOMPT] Elevació del terreny alta i rosta. *Avui en dia, el maset de les Nou Soques és encara un paratge misteriós enclavat en el cor de les muntanyes de Penàguila, rodejat d'espés boscatge de pins i d'alzines, al capdavant d'una costa, en una clotada ombriena. (Esclafamuntanyes, 1976: 25, 3).*
2. •[NINCOMPT] Territori situat en zona de muntanyes¹. *¡Amb tant com agrada la mel a tots els animals de muntanya! (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 442, 1).*

muntanyenc adj. (22)

1. •Lloc, situat a la muntanya¹. ⇒ *regió muntanyenca. Es sentien cançons exòtiques i melangioses que contenien notes llargues, sostingudes, semblants a llums onejants que aclarien el cel plàcid d'aquell reclot muntanyenc i amagat amb aspecte de paradís; [...]. (El darrer consell, 1982: 373, 24).*
2. •Característic de la muntanya². *Allí, la serra de Castalla fa una raconada a sol ixent on no bat la tramuntana, i les herbes muntanyenques floreixen quinze dies abans que en qualsevol altre indret de la comarca. (Joan-Ratot, 1976: 411, 5).*
3. •Que es realitza a la muntanya¹. *Els primers quinze dies d'aquella estada muntanyenca foren plaents per a tota la família. (Sense la terra promesa, 1991: 250, 21).*
4. Que viu a la muntanya¹.

muntanyés adj. (1)

1. Muntanyenc². *Més amunt encara, a la seua esquerra, la seda dels cingles altíssims, la carena sublim de l'Aitana clavada en la blavor profunda del cel muntanyés. (La idea de l'emigrant, 1982: 312, 2).*

muntanyés *m., f.* (8)

1. [NCOMPT] Persona muntanyenca⁴. *El tercer era més menut, més prim i esllanguit, però també, malgrat no tenir l'espenta dels seus germans, era sofert i resistent com a bon muntanyés. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 248, 5).*

muntanyós *adj.* (4)

1. Que té moltes muntanyes¹. [...] *en què l'oratge s'assegura per aquelles muntanyoses terres, [...]. (El Castell del Sol, 1975: 81, 17).*
2. Format per muntanyes¹. *Vaig seguir passeig avant, en suau costera, tenint al front un pic muntanyós que s'emmarca entre les dues filades de bons edificis, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 58, 4).*

munteria *f.* (1)

1. [NCOMPT] Cacera d'animals d'espècies grans. *Allà en un bosc solitari de les vores d'Olot, un dia es van sentir els corns d'una munteria, i al poc va aparèixer un genet tot sol que era el comte Ramon Berenguer III, el qual corria darrere un porc senglar a ferir-lo amb un venable. (Sense la terra promesa, 1991: 241, 2).*

muntés *adj.* (1)

1. Espècie animal o animal, que viu en llibertat al bosc o a la muntanya. *Mentrestant, Miquel de la Mateua i el Tort de Planes, que, com quasi tots els lladres del món, eren poregosos com a cabres munteses, [...]. (Nabet, 1976: 364, 6).*

muntijol *m.* (1)

1. [NCOMPT] Muntanya¹ petita. *En una vora del canalís, damunt un muntijol de penya viva flanquejat per un seguit de precipicis inexpugnables, [...]. (Esclafamuntanyes, 1976: 67, 29).*

•múrgula *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Morchella esculenta*) Bolet comestible, amb el barret alveolat, ovoide i de color bru, molt apreciat (DCVB, DNV). *¡No sabia l'ignorant ciutadà*

que girgoles i múrgules són uns bolets gustosos que es crien per les ombres dels pinars! (Abella, 1976: 100, 25).

murta *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Myrtus communis*) Arbust perennifoli de la família de les mirtàcies, de fulles ovalades, lluent i aromàtiques, flors blanques i fruit en baia. [...] *tota la ciutat estava engarlandada de rodabalcons, fanalets, arcs de murta i ramulla de pi, i pengeroles i banderes i gallarets; [...].* (L'amor de les tres taronges, 1976: 151, 18).

mussol *m.* (24)

1. [NCOMPT] (*Athene noctua*) Ocell rapinyaire nocturn, sedentari, de plomatge brunenc i els ulls redons amb l'iris groc, que s'alimenta de petits vertebrats i insectes. *Hi havia tres mussols pelats, vius, que semblaven tres ànimes en pena, cadascun d'ells parat en una branca seca d'olivera borda en un pany de paret.* (L'envejós d'Alcalà, 1976: 170, 20).

LOCUCIONS

fer cara de mussol* *loc. adj.* 1. Vegeu *fer v.*

mussol banyut *loc. nom.* 1. (*Asio otus*) Ocell de presa nocturn, d'uns 35 centímetres de llargada, de color ocraci i bru grisenc, amb dos plomalls erèctils a les orelles. [...] *i haver-lo obligat per això a matar-li tres perdius i un mussol banyut en el seu vedat de la serra dels Plans.* (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 314, 21).

natura *f.* (66)

- 1a. [NINCOMPT] Conjunt format pels elements que componen el món físic, pels principis que el regulen i pels fenòmens que s'hi produeixen. *El muntanyès,*

malgrat el seu esperit evidentment donat a la precisió objectiva i pragmàtica i poc a consideracions poètiques i transcendents de la mare Natura, [...] (Temps de batuda, 1991: 123, 20).

- 1b. [NINCOMPT] Conjunt d'elements del món físic no modificats per l'acció humana, situats fora dels àmbits urbans. *En aquella classe, vigorosa per una selecció natural esdevinguda en lluita contra la pobresa i en contacte constant amb la natura, [...] (Sense la terra promesa, 1991: 399, 8).*

LOCUCIONS

contra natura *loc. adj.* 1. Antinatural. *Però és que una situació tan contra natura com aquella que s'havia establert amb l'empresonament de la Mort, havia de desgavellar per força la mateixa vida del món. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 49, 1).*

navegació *f.* (1)

1. [NINCOMPT] Tècnica que permet d'establir i mantenir una ruta per a navegar^{1a}. *[...] un patró que feia de capità, uns mariners que coneixien la navegació a vela i a motor, i altres cinc homes entre els quals nosaltres, [...] (Enllà de l'horitzó, 1991: 535, 24).*

navegant *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] Mariner¹ que realitza llargs viatges per mar. *El company aragonès deia que això explicava el torricó, que segles arrere es feia servir per a encendre- hi alimares per als navegants. (Enllà de l'horitzó, 1991: 163, 8).*

navegar *v.* (17)

- 1a. *intr.* Viatjar amb una embarcació. *A les dotze de la nit dormia plàcidament, i fou en aquella mateixa precisa hora quan va creure que somiava que es trobava en un vaixell grandíssim de fusta, com aquells que els contava la mestra que navegaven en alta mar, [...] (Abella, 1976: 113, 14).*
- 1b. *intr.* Una embarcació, anar per una extensió d'aigua. *Es va alçar, Jordina li donà una galta de pa i un poc de peix torrat, i Jaume s'ho menjà tot amb una bona gana. I mitja hora més tard, ja navegava mar endins. (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 19).*

2a. *intr.* Deambular. [...] *unes altres, sent caçador, anant a pams per no estimbar-se o perdre's; adés anant, adés venint per la serra tapada quan, malgrat tot, calia navegar-hi...* (*Contalles de la boira*, 1982: 331, 9).

2b. •*intr.* Sentir-se perdut. [...] *havien fet palès a Mauri, dins el mar de contradiccions en què navegava, que en la vida hi havia altres vertaderes causes, importants i fins sublims, que podien brindar a l'home grans satisfaccions.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 518, 17).

3. •*intr.* Un animal aquàtic o un objecte que sura, desplaçar-se per l'aigua. *Tot era que el Hudson Bay havia escomès, de gaidó i successivament, dos immensos trossos d'iceberg mig fosos que el corrent del Llaurador feia navegar cap a les baixes latituds.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 389, 14).

negra f. (1)

1. •[NINCOMPT] Malaltia de l'olivera¹ deguda a un fong que fa que l'arbre quede cobert d'un polsim negre. *Em caldrà fer-los una bona desinfecció: tenen la negra, un fong molt petit que acaba amb el fullam, i l'aranyeta i altres coses.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 346, 6).

negrelló m. (1)

1. [NINCOMPT] Malaltia de les gramínies provocada per fongs¹ paràsits intercel·lulars, que es manifesta en forma de pols negra o carbonosa (*DIEC2*). [...] *i la malura també atacà els blats, que, en lloc de granar com sempre, contragueren el negrelló, que torna carbonet els grans.* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 43, 6).

nesprer m. (1)

1. [NCOMPT] (*Eriobotrya japonica*) Arbre perennifoli de la família de les rosàcies, de mida petita, de fulles dentades, coriàcies i rugoses, d'un verd fosc a l'anvers, tomentoses i rogenques al revers, flors blanquinoses en panícula i fruits carnosos, originari de l'Àsia oriental i cultivat als països càlids o temperats. *Això referent a ametlers, oliveres, codonyers, nesprers, cirerers, pruneres...* (*Temps de batuda*, 1991: 20, 5).

neu *f.* (241)

1. [NMASS_{sing_pl}] Massa de petits cristalls de gel provinents de la congelació del vapor d'aigua atmosfèric, que cau sobre la terra en forma de flocs blaus. ⇒ *caure* ~ // *volva de* ~ // *blanc com la* ~. [...] *la temperatura s'havia reviscolat i bufava un vent de ponent, un poc molest, però que desgelava la terra i llevava a grapats la neu de les muntanyes.* (*El Castell de Sol*, 1975: 88, 28).
2. •[NCOMPT] Nevada¹. *Pararen a poc els colps regulars, acompassats, sords, de la maça característics dels dies de pluja o neu, quan no poden els masovers eixir a treballar al camp.* (*Contalles de la boira*, 1982: 330, 17).

LOCUCIONS

flor de neu *loc. nom.* 1. Vegeu *flor f.*

neu borda* *loc. nom.* 1. Neu¹ que no es favorable a la creixença de les plantes (*VALOR*). *Dimarts va fer tot el sant dia mal oratge; tothora queia bruixo i nevarsejava; la serra es tapava i es destapava de boira; les mates es blanquejaven unes voltes, i altres el vent els feia caure la neu borda que se'ls apegava...* (*Comencilda, Secundina i Acabilda*, 1976: 442, 5).

nevada *f.* (44)

1. [NCOMPT] Caiguda de neu¹. ⇒ *copiosa* ~, *forta* ~. [...] *que va arribar l'hivern una vegada més pels seus dies comptats, com és llei natural en aquelles terres, i allà passat Nadal va fer una gran nevada.* (*Els guants de la felicitat*, 147, 11).

nevador* *adj.* (2)

1. Hivern, nevar¹ molt. *Ja tots passats de la vintena, cansats de treballar les migrades terres del maset i de menjar pa de dacsà o de sègol i melva adobada a l'intemperi, un hivern llarg i nevador que no era cosa de dir, [...].* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 25, 20).

nevar *v.* (45)

1. *intr.* Caure neu¹. *Si aquest ha estat humit i ha plogut i nevat, les primaveres són d'una esplendor i una alegria encisadores.* (*La Foia de Castalla*, 1982: 322, 10).

LOCUCIONS

•**ploga o neve** *loc. adv.* 1. Vegeu *ploure* v.

nevarsejada* *f.* (1)

1. [NCOMPT] Caiguda lleugera de neu¹. *La nit era geladíssima, puix que febrer rebolicava l'atmosfera amb vents i nevarsejades. (Els guants de la felicitat, 1975: 159, 16).*

•**nevarsejar** v. (12)

1. *intr.* Nevar¹ lleugerament a colps petits i nombrosos (DCVB). *I va arribar un hivern que va nevarsejar dues o tres vegades, poca cosa, com sol passar per allí, però féu bastant de fred, i en una suada d'aquelles que Toni agafava amb el mall, un corrent d'aire gelat li va empelegar una pulmonia que me'l tombà rotllat en el llit i amb una gran febre. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 193, 13).*

nevat *adj.* (12)

1. Cobert, de neu¹. *Tot i que era el Roig, es tornà groc; les dents li repicaven com si estigués passejant en camisola pels racons nevats del Carrascal. (Els tres plets de Pasqua Granada, 314, 13).*
2. Blanc. *S'assegueren silenciosos, com sempre, a taula, i tenia cura de servir-los la Rosa, una vella de cabells nevats que ja de jove servia la família callosina de Teresa. (L'ambició d'Aleix, 1982: 128, 9).*

niar v. (6)

- 1a. •*intr.* Un insecte, un rosegador o un rèptil, construir el seu niu^{1a} en un lloc. *Demà de bon matí, si us sembla bé, me n'aniré al castell d'Alcalà, allà on dieu que nia la serp, la mataré i us en duré el cap a rossegons del meu cavall. (Don Joan de la Panarra, 1976: 333, 1).*
- 1b. *intr.* Un ocell, construir el seu niu^{1a} en un lloc. *I tornaria a les meues mans aquella beneïda casa de la Foia Falsa, amb el seu bassó voltat de pins gegantins on sempre nien les tórtors, i aquella meravella d'heretat del Clot de Catí, [...]. (El jugador de Petrer, 1976: 198, 20).*

2. *intr.* Un sentiment, tenir una forta presència en el cor d'algú. *En el seu cor niava ara només un sentiment de compassió.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 141, 20).
3. •*intr.* Establir-se. *I en un bell en sec es va trobar a la Vall d'Alcalà, on prengué la figura d'un pastor majestuós i l'emprengué, seguit de trenta cabres, per una senda que menava, des de Beniaia, a l'alta cova on niaven les bruixes.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 173, 6).

niu m. (24)

1. [NCOMPT] Construcció còncava que els ocells fan amb materials tous diversos, en la qual ponen els ous, els coven i alimenten les cries. *Dalt al niu devia haver-hi ocells, perquè quan el cervatell s'hi atansava, es va sentir un aldarull de xiscles i piulades.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 58, 3).
2. [NINCOMPT] Multitud d'elements amb unes característiques comunes.

LOCUCIONS

•**fer niu** *loc. verb.* 1. Niar². *Argelagaina l'esguardava amb curiositat i admirava l'esvelta i graciosa figura de la jove escobellana; però en el seu cor no feia niu la compassió.* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1976: 379, 9).

niu de metralladores *loc. nom.* 1. Lloc protegit i camuflat on es col·loca una gran quantitat de metralladores. [...] *en penosa pujada a diversos punts de l'alta carena de la muntanya, s'hi anaren instal·lant nius de metralladores pesades apartats del campament.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 162, 20).

pareix una canya d'haure nius* *loc. adv.* 1. Vegeu *canya f.*

niuada f.

1. [NCOMPT] Conjunt dels ocells nascuts d'una mateixa mare que conviuen en un niu¹.

•**niuaxada** *f.* (4)

1. [NCOMPT] Niuada¹ (DNI). *Espantàvem les blanques parladores, sorpreníem les niuaxades de perdius, ens arribaven els esgarips dels esparvers; [...].* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 104, 15).

2. *[NINCOMPT] Niu². *Sí: despús-ahir, uns xicots de les Joventuts Socialistes Unificades van fer un escorcoll dins l'església i hi van trobar una niuatxada d'armes de veritat: fusells crec que catorze, i moltes pistoles, i munició... (Temps de batuda, 1991: 189, 16).*

noguera f. (23)

- 1a. [NCOMPT] (*Juglans regia*) Arbre caducifoli, de fulles grosses i escorça llisa i grisa, amb flors en petits grups o solitàries, i fruit en drupa de llavors comestibles. *Avui no em crida ningú, Frederic; ¿Vols que peguem un volt per la carretera a veure les nogueres? (Enllà de l'horitzó, 1991: 335, 25).*
- 1b. [NMASS] Fusta de noguera^{1a}. *Les cadires que s'arregleraven a les vores de les parets i la de braços amb seient de cuir on ell seia, eren de noguera polida, ben conservades, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 123, 4).*

nou f. (15)

- 1a. [NCOMPT] Llabor comestible de la nou^{1b}, dividida en dues meitats regularment lobulades i migpartides, rica en greixos. *[...] pa de dacsà daurat i tou, ullat; nous i ametles mullades en mel... (Els guants de la felicitat, 1975: 141, 22).*
- 1b. [NCOMPT] Nou^{1c} madura sense l'embolcall exterior, amb una closca llenyosa i rugosa, formada per dues meitats fàcilment separables. *[...] la barca, a rem, vela pansida, feia via lentament, petita com una closca de nou, i a la seua dreta passaven a poc a poc els penya-segats de color mel del cap de Sant Antoni. (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 22).*
- 1c. [NCOMPT] Fruit en drupa de la noguera^{1a}, de pell dura de color verd. *D'aquestes nogueres, més que les nous, que sempre assolien bon preu, em va embadalir la bledania de les seues fulles grosses, gruixudes i verdes [...]. (Temps de batuda, 1991: 68, 19).*
2. [NCOMPT] Peça amb que se sustenta la corda tibada de la ballesta. *[...] es retira del finestral, cerca per l'habitació unes nous de ballesta, d'ivori esgroguit i dur, amb què jugava quan era infant, i en llança una a la velleta; [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 129, 17).*

núvol *adj.* (1)

1. Cel o estat atmosfèric, cobert de núvols¹. *Era mig núvol i la nit per tant molt fosca; el vent udolava per ràfecs i cantonades. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 161, 7).*

núvol *m.* (83)

1. [NCOMPT] Massa de vapor d'aigua condensat suspès en l'atmosfera. *Feia gelor, i sobre les serres veïnes suraven amb lentitud grossos núvols il·luminats per les clarors darreres. (L'amic fidel, 1982: 352, 4).*
2. •[NMASS] Beguda d'aiguarent barrejat amb aigua, en què aquesta queda entelada. *I allà, rústicament, menjaren olives senceres, fruita seca, i begueren sengles nuvolets d'aiguarent anisat. (Sense la terra promesa, 1991: 216, 7).*
3. [NINCOMPT] Sentiment d'angoixa. *Ell, ofegat com estava i una mica entre núvols, tancà els ulls i, fora de la més elemental prudència, posà la seua firma, el seu signe i la seua rúbrica al peu d'aquells documents on es menyscabava d'una manera evidentíssima la veritat. (Sense la terra promesa, 1991: 69, 7).*
4. •[NCOMPT] Multitud de persones, d'animals o de coses. *A l'acte, el núvol de mosquits s'espuntà cap allí, es llançaren en el toll i es sadollaren de l'escumós líquid, [...]. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 376, 6).*
5. [NINCOMPT] Alguna cosa, enfosquir la vista, ofuscar la intel·ligència o alterar la serenitat (DIEC2). *La tensió expectant augmentava com a fruit de la impaciència, sobretot dels més freturosos, per sentir la lectura que hauria d'esquinçar com un llamp les tenebres d'aquell núvol testamentari, amb descàrrega de pluja benèfica o de pedregada devastadora. (Sense la terra promesa, 1991: 8, 10).*

LOCUCIONS

a núvol* *loc. adv.* 1. Toc de campana per a avisar d'una tempesta. *El modest riuet de Castalla passarà a riu en un bell en sec; toquen les campanes "a núvol", toc per avisar els distrets. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 20).*

•als (en els) núvols *loc. adj.* 1. Algú, allunyat de la realitat. *Un idealista que vivia als núvols, un somiatruites dels qui tot ho compliquen i no arreglen res, com hauria dit*

d'ell algun element pragmatista i eficaç de la camarilla d'Olcina. (Sense la terra promesa, 1991: 591, 22).

anar-se'n pels núvols* *loc. verb.* 1. Als núvols¹ (*loc.*). -*Què penses, Frederic? Aquesta vesprada, de tant en tant, te'n vas pels núvols. (Sense la terra promesa, 1991: 112, 2).*

•pels (als) núvols *loc. adv.* 1. A un preu molt elevat. *Van fer els pressuposts, que se'n pujaren als núvols. (Temps de batuda, 1991: 29, 26).*

•núvola *f.* (1)

1. [NCOMPT] Núvol¹. *Les seues fosques alasses brumen acompassadament mentre que s'eleva més i més, en dies de mal oratge, fins a tocar les altes núvoles. (La rabosa i el corb, 1975: 417, 9).*

nuvolada *f.* (19)

1. [NCOMPT] Conjunt de núvols¹. *Al poc, aquell dia, el vent de la mar mogué, per fi!, i en un bell en sec portà una nuvolada dolça que, a les quatre de la vesprada, tapà tota la llarga carena de la serra d'una boira espessa i mulladora que anava davallant a mesura que s'acostava el vespre. (El darrer consell, 1982: 372, 13).*

•nuvolat *adj.* (1)

1. Vegeu *ennuolar* v. (DCVB, DNV).

nuvolós *adj.* (2)

1. Núvol¹. [...] *és que no érem molt lluny de les penyes, i en la nit nuvolosa la mar estava de malhumor, cabrejada com nosaltres o nosaltres com ella. (Enllà de l'horitzó, 1991: 271, 25).*

oasi *m.*(10)

1. [NCOMPT] Indret de terra fèrtil dins d'un desert¹, on creix la vegetació gràcies a l'existència d'aigües subterrànies, de pous o de surgències. *Allà, quan haureu deixat darrere uns estrets impressionants d'argila roja, la gran planúria apareixerà als vostres ulls, pedregosa i despoblada, i, prop de la ratlla de l'horitzó, destriareu com una taca fosca, que no és més que un ombrós oasi de més de vint mil palmeres. (L'amor de les tres taronges, 1976: 132, 17).*
2. [NCOMPT] Lloc de tranquil·litat enmig del brogit. *Bonastre em va aconsellar, després de dir-li jo extensament la situació en què ens trobàvem en aquell oasi de l'Almussai i la rara consideració que, almenys aparentment, em tenien les autoritats revolucionàries de Cassana, que me n'anàs de València el més aviat possible. (Temps de batuda, 1991: 273, 6).*

obaga *f.* (4)

1. [NCOMPT] Vessant¹ d'una muntanya o d'una vall on, a causa de l'orientació, toca poc o no gens el sol. *En pocs dies el fred de la tardor s'havia accentuat i els primers gebres, o "rosades blanques" com deia Vicent, feren la seua aparició per les obagues. A l'alba, les penyes, els arbres, la fullaraca arremolinada pels vents, prenien un to indefinit, entre blanc i blavós. (L'ambició d'Aleix, 1982: 85, 16).*

òbila *f.* (8)

1. [NCOMPT] (*Tyto alba*) Ocell nocturn d'uns trenta centímetres de llargada, de plomatge de tons clars molt suau i amb els ulls dirigits endavant i voltats de plomes radiades. *I solta una esgarrifosa rialla, que trobà esglaiadora resposta,*

dins el bosc, dels mussols, òbiles i altres bèsties misterioses i malignes. (El rei Astoret, 1975: 328, 10).

LOCUCIONS

més toix que una òbila* *loc. adj.* 1. *Vegeu toix adj.*

oca *f.* (3)

1. [NCOMPT] (*Anser anser*) Ocell de plomatge gris cendrós i blanc del ventre, de potes rosades, del qual s'aprofita la carn, el fetge i les plomes. *Després arribà als corrals coberts i descoberts, atapeïts de gallines, de pollastres, oques, ànecs i indians, que escataïnaven, cantaven, piulaven, eixordadorament. (Esclafamuntanyes, 1976: 39, 24).*

oceà *f.* (2)

1. [NINCOMPT_{sing}] Mar^{1a}. *Així i tot, tenia la sensació que se'l dragava la mar, l'oceà interminable, com després se'l va dragar aquell món difícil i a mitjan fer de l'Argentina. (La idea de l'emigrant, 1982: 240, 9).*

ocell *m., f.* (106) > **pardal**

- 1a. [NINCOMPT_{masc_pl}] Classe de vertebrats ovípars, de sang calenta, bec corbat, cos cobert de plomes i proveït d'ales, generalment capaç de volar. *Ell, refiat per valerós, passa avant, gos al costat, i no veu ningú ni sent més ocells que aquells moixons que ja hem dit que refileaven dins el fresc fullatge de les acàcies, dels àlbers i dels llorers. (La Mare dels Peixos, 1975: 73, 14).*
- 1b. [NCOMPT] Animal de la classe dels ocells^{1a}. ⇒ ~ *de rapinya. Els ocells de rapinya revolantigaven per damunt i no paraven d'escandalitzar. (El dimoni fumador, 1975: 212, 26).*
2. •[NCOMPT] Moixó¹. *I sobre tot el camp, aterrit, un silenci de cripta, sense un xoqueig de perdiu ni un refilet d'ocell, ni un esgarip de falcó, ni un grallament de corb, ni un lladruc de gos. (La idea de l'emigrant, 1982: 237, 13).*
3. •[NCOMPT] Pardal². *I això que ell, al capdavant, havia resultat només un ocellot que cria en niu estrany. (Sense la terra promesa, 1991: 487, 6).*

LOCUCIONS

a vista d'ocell *loc. adv.* 1. Vegeu *vista f.*

com un ocell engabiat* *loc. adv.* 1. Alguna cosa, moure's, agitar-se ràpidament. *Si fixava la mirada en algun home ben plantat que li recordàs el fill de l'administrador quan era un jove tendre i ingenu i natural, el seu cor encara tenia forces per a avalotar-se com un ocell engabiat. (Sense la terra promesa, 1991: 74, 1).*

matar dos ocells d'un sol tir* *loc. verb.* 1. Vegeu *matar v.*

ocellada f. (3)

1. [NCOMPT] Multitud d'ocells. *Carregà de bell nou l'escopeta, i, amb els cabells un poc eriçonats, es va acostar a l'indret damunt el qual revolava amb gran desori l'ocellada de rapinya. (El dimoni fumador, 1975: 212, 14).*

oídium m.

- 1a. [NCOMPT] Fong¹ del grup dels ascomicets, paràsit de les parts aèries de diverses fanerògames, sobre les quals produeix taques blanques i cendroses.
- 1b. [NCOMPT] Malaltia de les plantes produïda per oídiums^{1a}.

oleícola adj. (1)

1. Indústria, productora d'oli^{1a}. *Indústria oleícola. (Enllà de l'horitzó, 1991: 18, 20).*

oli m. (93)

- 1a. [NMASS] Oli^{1b} d'oliva. *—He somiat que, en el terme d'Ondara, s'han rebentat els gerrars del marquès i baixen pel riu trenta mil arroves d'oli. (Don Joan de la Panarra, 1976: 351, 11).*
- 1b. [NMASS] Greix de procedència vegetal o animal, líquid a 20 °C. *(Ella davallava bonica, ben abillada, amb el cabell llustrós d'oli de glans i pentinat i lluint un floc de colors.) (La mestra i el manyà, 1975: 412, 1).*
2. [NMASS] Substància untuosa, combustible, insoluble en aigua. *La jove no havia de fer altra cosa més que anar afegint oli al gran dipòsit central de la llàntia, [...]. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 384, 19).*

3a •[NINCOMPT] Tècnica pictòrica en què s'utilitzen pintures preparades dissolent els colors en oli^{1b}. *Sobre l'escriptori, és a dir, en el seu pany de paret, campava un retrat a l'oli de l'avi matern d'Aleix, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 122, 18).*

3b. [NCOMPT] Quadre pintat a l'oli^{3a}. *En un pany de paret, entre dos olis de regulars proporcions -una bona còpia d'un Greco i una altra de Le concert de famille, de Watteau-, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 26, 27).*

LOCUCIONS

escampar-se com una taca d'oli *loc. verb.* 1. Vegeu *escampar v.*

l'oli diu al vi: vine ací cosí* *refrany.* 1. Es refereix a coses que són anàlogues o que lògicament han d'anar plegades. *"L'oli diu al vi: vine ací, cosí", deien els llauradors experimentats. (Temps de batuda, 1991: 230, 13).*

oliva f. (30)

1. [NCOMPT] Fruit en drupa de l'olivera¹, redonenc, de color negre purpuri quan és madur, comestible després d'ésser adobat, i productor d'un oli molt apreciat. *Però abans de l'estiu, l'any es va girar molt lleig: les olives començaren a caure dels arbres ben menudes encara; [...]. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 43, 3).*

LOCUCIONS

oliva del cuquello *loc. nom.* 1. Varietat d'oliva¹ petita i gairebé sense amargor. *Albert li encarregà que els amanís olives del cuquello, gallons d'ametla, unes quantes nous pelades, aiguardent anisat i els plats i copes necessaris. (Sense la terra promesa, 1991: 177, 24).*

olivaci *adj.* (1)

1. Que tira a verd d'oliva¹. *El xicot tenia els ulls afofats, els pòmuls ixents, les galtes olivàcies i barbades de moltes setmanes, i li persistia una febre no gaire alta, però molesta, irreductible. (Sense la terra promesa, 1991: 141, 16).*

olivar m. (35)

1. [NCOMPT] Lloc plantat d'oliveres^{1a}. *Quan creuava per damunt dels grats olivars del Racó de l'Espartosa, clapejats de mates de romaní i espígol, va sentir una veu amable que venia d'allà fondo. (La rabosa i el corb, 1976: 419, 13).*

olivera f. (56)

1. [NCOMPT] (*Olea europaea*) Arbre perennifoli de la família de les oleàcies, de tronc gruixut i tortuós, fulles lanceolades enteres, coriàcies, grisenques i cobertes de pèls al revers, flors blanquinoses en raïms i fruit en drupa, cultivat a la regió mediterrània pels seus fruits. ⇒ *branca d'~. Elles vivien d'unes curtiues rendes que uns mallols entreplantats d'oliveres produïen a la velleta. (Les animetes, 1976: 269, 5).*

LOCUCIONS

olivera borda loc. nom. 1. (*Olea europaea*) Ullastre¹. *Hi havia tres mussols pelats, vius, que semblaven tres ànimes en pena, cadascun d'ells parat en una branca seca d'olivera borda en un pany de paret. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 170, 21).*

oliverar m. (34)

1. [NCOMPT] Olivar¹. *No havia trobat ànima vivent per aquelles rodalies, per bé que sí que sentia de tant en tant, allunyades, algunes veus de llauradors per les dotades d'oliverar. (Home roig, gos pelut, pedra redona, 1976: 252, 5).*

•oliveró m. (7)

1. [NCOMPT] (*Olea europaea*) Olivera¹ jove sense empeltar. *Eixia d'entremig dels olivarons. L'havien sorprès com sempre: ocupat en el seu camp. (Sense la terra promesa, 1991: 488, 24).*

om m. (15)

1. [NCOMPT] (*Ulmus minor*) Arbre caducifoli de fulles ovades o el·líptiques doblement dentades, acuminades a l'àpex i asimètriques a la base, i flors verdoses i petites, en glomèruls, que es fa sobretot en indrets humits. *A l'arribar al primer om de la baixada, li semblà que, entremig de la fressa que feia el vent*

en les branques despullades, sentia gemegar un infant. (I queixalets també!, 1975: 204, 16).

omada* f. (2)

1. Vegeu *omeda f.*

ombria f. (15)

1. [NCOMPT] Indret on no toca el sol. *Se n'anà del poble i pegà per les ombries que hi havia de front, cap a llevant. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 224, 25).*

omeda f.

1. [NCOMPT] Conjunt d'oms¹. [...] *pujava un baf de fecunditat de les xopades i omades dels fondals i els barrancs; alenaven la resina les pinedes fosques; travessaven el cel blavíssim les faldes, els todons, les tórtors; [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 19).*

onosma f.

1. [NCOMPT] (*Saxifraga catalaunica*) Planta herbàcia perenne amb una roseta de fulles basals d'1,5 cm a 3 cm de llarg, espatulades i acabades en punta i amb una inflorescència de 20 a 30 cm d'alçària.

oratge m. (126)

1. [NCOMPT] Estat de l'atmosfera pel que fa a temperatura, humitat i fenòmens meteorològics. *Passà l'hivern, vingué la primavera, i l'oratge es tancà aquell any com no s'havia vist mai (deien els vells), i no queia una gota ni per un mig remei de la seca. (El pollastre de festes, 1976: 400, 23).*

LOCUCIONS

•**aclarir-se l'oratge** *loc. verb.* 1. Vegeu *aclarir v.*

•**girar-se l'oratge** *loc. verb.* 1. Vegeu *girar v.*

ordi m. (39)

- 1a. [NMASS] Gra de l'ordi^{1b}, emprat en la preparació de mal i de la cervesa. ⇒ *pa d'~, tonya d'~. Blai, després de fer com qui esmorzava —una molla de*

bacallà espenca i una tallada de tonya d'ordi—, [...] (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 298, 10).

- 1b. [NCOMPT] (*Hordeum hexasticum* i *Hordeum vulgare*) Cereal de tija robusta, fulles allargades i espigues denses amb arestes llargues. ⇒ *sebrar ~. [...] s'enganyava de cabàs i li sembrava ordi en compte de blat; segava els caluixos de les safanòries creent que segava alfals... (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 223, 7).*

ordiar *m.* (2)

1. [NCOMPT] Camp plantat d'ordi^{1b}. *El camp de maig lluïa el seu esplendor de vinyes de poc mogudes, de bladars o ordiars que quasi ja ventrellaven; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 228, 27).*

oreig *m.* (4)

1. [NINCOMPT] Vent suau i agradable. *Em defensava molt bé de la solanada; fins el bascoll duia en ombra, i els intersticis del teixit de palla deixaven passar una mica l'oreig. (Temps de batuda, 1991: 230, 18).*

orejar *v.* (7)

1. *tr.* i *intr. pron.* El vent, sotmetre un cos o un lloc a la seua acció; o, aquests, experimentar l'acció del vent. *A mitjan matí es separà de Smuts i va conversar una bona estona amb mister Stanfield, a l'aire lliure, al davall d'un envelat i davant d'un got de grosella fresquíssima, mentre els orejava una brisa estimulant. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 380, 22).*

➤ *adj. [...] a la vora de la Font, la Figuera més bledana i corpulenta del terme estenia el seu cóp gegantí i la seua ombra estiuenca, orejada de llebeig... (Joan-Ratot, 1976: 411, 8).*

orejat *adj.* (3)

1. Vegeu *orejar v.*

orenga *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Origanum vulgare*) Herba perenne i aromàtica de la família de les labiades, de fulles ovalades i flors rosades o violàcies en ramell, amb qualitats

tòniques i digestives. *El dinar resultà molt saborós: els gaspatxos tenien pebrella de l'Almussai mateix i orenga de la Mariola, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 308, 26).*

oriol m. (13)

1. [NCOMPT] (*Oriolus oriolus*) Ocell de l'ordre dels passeriformes, de la família dels oriòlids, amb el plomatge groc viu i la cua, les ales i el bec negre o de color verdós, que habita als boscos caducifolis. [...] *cantaven per les frondes els seus refiis joiosos els verderols, les cadernereres, les garses i els oriols; tot, en fi, era goig i alegria. (Abella, 1976: 124, 25).*

ormeig m. (2)

1. [NINCOMPT] Conjunt dels estris de pescar. *Què pensava pescar ara amb aquest ormeig, ni ell mateix ho sabia. (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 15).*
2. [NINCOMPT] Conjunt d'estrils necessaris per a la realització d'un ofici, d'un art o d'una activitat. *Mentre que parlava, l'estatger havia anat omplint cànsters i ficant-los en els quatre coves que formaven els arganells. Jo coneixia aquell ormeig de quan era infant. (Temps de batuda, 1991: 98, 13).*

oronella f. (1) > oroneta

1. [NCOMPT] (*Hirundo rustica*) Ocell migrador d'uns 15 centímetres de llarg, de cua llarga i forçada, amb el dors de color negre blavós i el pit i l'abdomen blanc, que nia a les masies i les cornises de les cases i arriba als nostres climes pel març i n'emigra al setembre. *De tant en tant, aïllats enmig del pla, creixien breus bosquets de xops i arbres blancs, que congriaven en les seues frondes una delitosa fresca on refileaven rossinyols i busqueretes i xisclaven oronelles en eterna persecució dels petits i brumidors insectes. (Don Joan de la Panarra, 1976: 340, 12).*

oroneta f. (4) > oronella

1. [NCOMPT] (*Hirundo rustica*) Ocell migrador d'uns 15 centímetres de llarg, de cua llarga i forçada, amb el dors de color negre blavós i el pit i l'abdomen blanc, que nia a les masies i les cornises de les cases i arriba als nostres climes pel març i n'emigra al setembre. [...] *el príncep s'entretenia sentint el cant rull dels*

verderols, el violinet dolcíssim de les caderneres i els xiulets alegres i precipitats de les oronetes; [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 128, 26).

ortiga f. (1)

1. [NCOMPT] (*Urtica* sp) Planta herbàcia de la família de les urticàcies, de fulles oposades, dentades i cobertes, i pèls urents. [...] *camí del cementeri humil i aromat d'herbes flairoses i bordons d'ortigues, mentre que s'espargien pels camps i els barrancs els minsos brandaments d'una campana. (La idea de l'emigrant, 1982: 229, 28).*

•oruga f. (1)

1. Vegeu *eruga f.*

ovella f. (70)

- 1a. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Remugant de cos robust i arredonit, cobert de llana, cap curt i front ample, que es cria per la carn, la llet i la llana. ⇒ *ramat d'ovelles. [...] però ja fa anys que li donen dues ovelles diàries per tal que deixen les persones tranquil·les... (El Gegant del Romani, 1975: 234, 21).*
- 1b. [NCOMPT] Ovella^{1a} femella adulta. -*Senyora, ja està fent-se el café. ¿Volen llet de cabra o d'ovella? (Temps de batuda, 1991: 86, 14).*

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

pagès adj. (6)

1. Dels camperols. [...] *-gent que eixia ja als guarets a rompre alguns restolls en les terres primes-: la vida pagesa que no volia i no podia aturar-se. (Temps de batuda, 1991: 261, 1).*

2. •Llaurador¹. *Els dissabtes i diumenges, la taverna es farcia d'una clientela pobra més honorable -menestrals i pageses-, que jugava també molt a cartes en partides irrisòries i que feia poc consum. (Sense la terra promesa, 1991: 424, 8).*

pagès m., f. (40) > llaurador

1. [NCOMPT] Persona que es dedica al conreu de la terra. *Providencialment, un pagès descimalava un arbre, l'alzina al peu de la qual havia caigut el comte-rei. (Sense la terra promesa, 1991: 241, 6).*
2. [NCOMPT] Habitant del camp. *Quin goig! Tots hi feien festa, i volien donar un saquet de dobles al fadri, que se'l mereixia però que ben merescut; però ell no va voler res més que el bon agraïment d'aquells senzills i soferts pagesos penailencs. (El Gegant del Romaní, 1975: 242, 11).*

pagesia f. (4)

1. [NINCOMPT] Grup social constituït pels llauradors¹. *A Albert, la sotragada que li acabava de pegar el destí accelerava la lenta modificació dels hàbits d'encobert distanciament envers la pagesia, que li quedaven de l'educació rebuda. (Sense la terra promesa, 1991: 171, 27).*

pagesívol adj. (3)

1. Característic d'un llaurador¹. *(La tal parra, órfena ara de pàmpols i raïm, s'emparava pels pilars i en bona part per la muralla, vora la porta, i a l'estiu devia fer bonic, per bé que sempre donaria a l'edifici pagesívol una aparença.). (El Castell del Sol, 1975: 97, 23).*

palla f. (47)

- 1a. [NCOMPT] Tija d'un cereal seca i separada del gra. *Però, segons diuen les estrelles, la darrera gran batuda, que aplegarà més de mil garbes a l'era, tindrà sempre la palla relleca i no hi haurà qui la talle. (El rei Astoret, 1975: 313, 1).*
- 1b. [NMASS] Conjunt de palles^{1a}. *Llorenç es cofava amb el capell de palla d'arròs, com un para-sol d'ample, que s'estilava en la comarca; [...]. (Temps de batuda, 1991: 281, 26).*

palleta *f.* (11)

1. [NCOMPT] Lluquet¹ (DIEC2). *Amb una palleta de les que venia, va traure foc del foguer d'estanyar i encengué la brossa pel capdavall. (Llegenda del Palleter, 1976: 213, 17).*
2. [NCOMPT] Tros de palla^{1a} per decidir alguna cosa a l'atzar. *Plena la tribuna, al seu lloc els jutges, presidit tot pel prudent rei de Tortosa Làbib al-Amirí, que seia al costat de la delicada dama Margarita, fetes les palletes i tretes pels contendents, tocà la sort de justar a Muhammad amb Mudjàhid. (El Castell del Sol, 1975: 83, 9).*

LOCUCIONS

•**partir (trencar) palletes** *loc. verb.* 1. Vegeu *partir v.*

palleter *m., f.* (18)

1. [NCOMPT] Venedor de llucquets¹. *Per allà pel vell camí d'Alacant, davall les cingleres de la penya de la Punta, caminava darrere del seu carret sense tenda el palleter que solia recórrer la foia, un home d'aquests que venien fil, vetes i agulles i palletes de sofre per a encendre el foc. (Llegenda del Palleter, 1976: 211, 2).*

pallissa *f.* (29)

1. [NCOMPT] Lloc on es guarda la palla^{1b}. *Al despertar-se un dia de la primeria de setembre, com que ells tenien ja acabada i ben acabada la batuda, i la palla i el gra ben acomodats a la pallissa i el graner, [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 222, 14).*

•**palloc** *m.* (9)

1. [NCOMPT] Fulles de la panolla¹ de dacs^{1a} (DCVB, DNV). ⇒ ~ de dacs. *El jove, de nit, ben gitat al seu marfegot de pallocs de dacs, anava pensant i repensant el tracte, i no li semblava malament. (Home roig, gos pelut, pedra redona, 1976: 254, 22).*
2. *[NCOMPT] Turbant. *El ramat fou abandonat; els zenets, puix eren ells, amb el seu "palloc" al cap, els seus amplis saragüells i els característics jupetins*

brodats amb simples arabescs, el menaren, lligat, serra amunt, per dins la boira, sense seguir senda ni corriol, com si un poder malèfic els guiàs; [...]. (El darrer consell, 1982: 373, 6).

LOCUCIONS

com un palloc* *loc. adj.* 1. Algú o alguna cosa, lleugera. *Ningú no ho va poder evitar; d'una temible galtada, Miquel va saltar com un palloc per damunt l'orla.* (Sense la terra promesa, 1991: 388, 8).

pallús *m.* (20)

1. [NCOMPT] Rebuig de la palla^{1b}. *I un matí, a la punta de l'era, es va posar a gratar en un petit femer que hi havia vora el clot del pallús.* (Història d'un mig pollastre, 1976: 429, 13).

LOCUCIONS

•**no hi veure's un pallús** *loc. verb.* 1. Vegeu *veure v.*

palma *f.* (3)

- 1a. [NMASS] Fibra tèxtil de palma^{1b}. *La camperola va traure primerament el consabut pollastre de dins un cabasset de palma; [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 293, 11).*
- 1b. [NCOMPT] Fulla de palmera^{1a}. *[...] uns cinturons com aqueixos que entren els collidors de palmes o dàtils, i una lluent destraleta.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 367, 18).

palmera *f.* (11)

- 1a. [NCOMPT] Planta que generalment es presenta en forma d'arbre, de tronc simple, coronat per una gran roseta de fulles coriàcies, grosses, dividides de manera pinnada o palmada.
- 1b. [NCOMPT] (*Phoenix dactylifera*) Palmera^{1a} de fulles de color verd grisenc, que produeix dàtils, originària del nord d'Àfrica i de l'Àsia sud-occidental, plantada als països càlids com a ornamental. *[...] i la passejada per aquella Esplanada inimitable, sempre peresosa de sol i de ritmes cadenciosos de palmeres.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 43, 3).

palmerar *f.* (2)

1. [NCOMPT] Lloc poblat de palmeres^{1b}. *Després va reconèixer el terreny i descobrí, no gaire allunyades, les tres sendes que s'internaven en el palmerar. (L'amor de les tres taronges, 1976: 136, 6).*

palmerer* *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] Persona que treballa en la recol·lecció, la venda o l'elaboració de palmes^{1a}. *S'hi valien de cordes, d'una espècie de ganxos lligats als peus; en fi, la mateixa tècnica dels palmerers per a collir dàtils. (Enllà de l'horitzó, 1991: 370, 6).*

paloma *f.* (3) > **papallona** > **palometeta** > **voliana**

1. [NCOMPT] Insecte de l'ordre dels lepidòpters, de cos llarg i prim, amb quatre ales grosses, sovint molt acolorides, i una trompa amb la qual xucla el nèctar de les flors. *Llavors, aparegué revolant per damunt de l'altar una grossa papallona que féu algunes passades vora els caps dels prínceps contraents. —Quina paloma més fina! —s'estranyava la gent. (L'amor de les tres taronges, 1976: 152, 14).*
2. •[NCOMPT] Colom¹. *El porcaire va girar costes i, tot remugant com si fos a l'estable, va emprendre el camí a bon pas cap a una masada emblanquinada com una paloma, que relluïa entre dues clarors damunt un pròxim tossal. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 306, 11).*

palometeta *f.* (3) > **papallona** > **paloma** > **voliana**

1. [NCOMPT] Insecte de l'ordre dels lepidòpters, de cos llarg i prim, amb quatre ales grosses, sovint molt acolorides, i una trompa amb la qual xucla el nèctar de les flors. [...] *i juga tota sola corrent al darrere de les palometes tènues i acolorides i de vol inconstant, i llança pedretes al rierol, i passa una vesprada feliç, com quan era xicona en la seua serra de l'Escobella. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 370, 5).*

LOCUCIONS

fer la palometeta *loc. verb.* 1. Vegeu *fer v.*

pàmpol *m.* (25)

1. [NCOMPT] Fulla ampla i prima d'una vinya o d'una figuera. *Pàmpols grocs i tacats en les vinyes; ponentades que despullen els arbres i juguen amb els remolins de fulles seques; grocs i vermells i morats per les planes obertes, pels recintes amagats. (La Foia de Castalla, 1982: 323, 3).*
2. [NCOMPT] Campana de material lleuger i translúcid que es posa en un llum per recollir la llum sobre un indret, evitar que els rajos directes molesten la vista o protegir el flam dels corrents d'aire. *Al menjador hi havia un gran quinqué de pàmpol transparent col·locat al centre de la taula, i dos cresols corrents, un a cada costat de la llar. (Temps de batuda, 1991: 79, 14).*

panical *m.* (2)

1. [NCOMPT] (*Eryngium campestre*) Planta de la família de les umbel·líferes, espinosa, d'un verd grisenc, de fulles pinnatipartides i flors blanques, aglomerades en capítols ovoides envoltats de bràctees espinoses i disposats en una ampla inflorescència. *Don Joan tirà unes cinquetes més i un grapat de punxes de panical per damunt dels caps dels lladres, i l'efecte en aquells embriacs va ser cosa fulminant. (Don Joan de la Panarra, 1976: 348, 6).*

panís *m.* (6) > **dacsa**

- 1a. [NCOMPT] (*Zea mays*) Cereal de gran port, de tija alta i massissa, fulles alternes lanceolades d'un verd intens i fruits en panotxes que naixen a l'axil·la d'una fulla, conreat extensament pel seu gra. *Ell ho mirava tot i se n'admirava: els panissos que pujaven bledans i plens de perles de rosada; [...]. (Abella, 1976: 101, 5).*
- 1b. •[NMASS] Gra del panís^{1a}. *Per l'estreta eixida de la coma, en el redol de visió de l'instrument, movedís a causa del mal pols, apareixien pinars, masos, homes que llauraven, una dona que donava panís a les gallines... (Sense la terra promesa, 1991: 216, 29).*

LOCUCIONS

roig com l'espiga de panís* *loc. adj.* 1. *Vegeu roig adj.*

panissar m. (2)

1. [NCOMPT] Camp plantat de blat^{1a}. [...] *que en aquelles hores movia els plomalls tendres de les acàcies i engronsava amb delicadesa els panissars de les hortes del riu d'Alcoi. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 156, 28).*

panolla f. (7)

1. [NCOMPT] Espiga^{1a} gran, formada per grans molt junts, en què es crien els fruits de la dacsa^{1a}. *Les flairoses tomaqueres, el bajoquetar pacientment encanyat i carregat de fruit i de flor, un quadro de dacsa esplendorosa de panolles i un bancal de blat espès i sucós... [...]. (El darrer consell, 1982: 370, 14).*

pansa f. (2)

1. [NCOMPT] Gra de raïm assecat a la vinya o escaldat amb lleixiu i assecat al sol. *Anava Marçal al davant, portant al muscle un saquet amb carn tendra, formatge, figues, panses, ametles, patates, una mica d'arròs i sal. (La mestra i el manyà, 1975: 398, 19).*

papagai m. (3)

1. [NCOMPT] Ocell de cua molt llarga, bec fort i corbat, amb el plomatge de colors brillants i l'entorn dels ulls nu, capaç d'imitar el llenguatge humà.

LOCUCIONS

•**com un papagai** *loc. adv.* 1. Algú parlar molt (DCVB). —*Bé, bé —se n'alegrà Joan de Repic—; anirem a oir-lo. Jo també he sentit a dir que predica com un papagai. (El pollastre de festes, 1976: 403, 5).*

•**papalbra f. (8) > geneta**

1. [NCOMPT] (*Genetta genetta*) Mamífer carnívor petit, de pèl gris fosc amb taques negres, cua llarga formant anells blancs i negres, i ungles retràctils (DCVB, DNV). *És clar, al seu costat, totes aquelles bastes minyones semblaven setiets, de lletges i renegrides, i la majordoma una engiponada papalbra. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 363, 23).*

papallona f. (18) > **paloma** > **palometa** > **voliana**

1. [NCOMPT] Insecte de l'ordre dels lepidòpters, de cos llarg i prim, amb quatre ales grosses, sovint molt acolorides, i una trompa amb la qual xucla el nèctar de les flors. *Es quedà un silenci espès en la classe, que hauria permès de sentir el vol d'una papallona. (La idea de l'emigrant, 1982: 280, 23).*
2. *[NCOMPT] Nus de la corbata amb forma de papallona¹. *El pare encara disposava d'un tern de bon tall, de drap fi i confortable, lluïa una camisa blanca amb corbata de papallona sota un coll dur i blanc com la volva de la neu, [...]. (Temps de batuda, 1991: 32, 23).*

parany m. (26)

1. [NCOMPT] Artifici usat contra una persona per fer-la caure amb engany en una situació. ⇒ *caure en un ~. Sa mare havia caigut en el parany. (L'ambició d'Aleix, 1982: 130,1).*
2. [NCOMPT] Artefacte enginyat per a caçar. *Llavors, posar paranys no era prohibit, puix que la perdiu abundava per tot el reclot. (Sense la terra promesa, 1991: 472, 11).*

pardal m., f. (31) > **ocell**

- 1a. [NCOMPT] (*Passer domesticus*) Ocell de la família dels ploceïds, d'uns 14 centímetres de llargada, de plomatge gris damunt el cap, el dors castany i el dessota clar, que viu prop de les persones. *Els verderols, les cadernereres, els pardals... tots van callar a l'oïr aquells crits. (L'amor de les tres taronges, 1976: 130, 10).*
- 1b. [NCOMPT] Animal de la classe dels ocells^{1a}. Jeremies, acompanyat per l'esbalaït príncep, va anar fent preguntats als ocells: —Pardal groc —digué a una espècie d'oriol que obrí els ulls a l'acostar-li la torxa—, saps on es troba el Castell del Sol? (*El Castell del Sol*, 1975: 94, 13).
- 1c. •[NCOMPT] Moixó¹. *Ell ens proporcionava hores magnífiques de saborosos jocs i de contalles al llindar d'una porta del carrer Major; ens acompanyava i aconsellava quan anàvem a parar cepets per agafar pardals per les engires del poble. (L'amic fidel, 1982: 353, 25).*

2. [NCOMPT] Persona molt astuta que obra en profit propi. —*Ai, ai, ai!* —*es queixava amargament. I a Enriqueta provava de donar-li llàstima, tan roïnot com sabia que era el tal pardal descuat. (El Gegant del Romaní, 1975: 243, 13).*

LOCUCIONS

•**pardal descuat** *loc. nom.* 1. Algú espavilat i experimentat. —*Ai, ai, ai!* —*es queixava amargament. I a Enriqueta provava de donar-li llàstima, tan roïnot com sabia que era el tal pardal descuat. (El Gegant del Romaní, 1975: 243, 13).*

•**tenir pardals al cap** *loc. verb.* 1. Vegeu *tenir v.*

ANTROPONÍMIA

Pardals m. *El Feliu va ser rebut per la majordona, una tal Carmeta, que havia heretat el càrrec de la seua tia Joaquina, de la família dels Pardals, la qual havia estat criada vincle de la casa durant els anys, grans encara, de la dinastia. (Enllà de l'horitzó, 1991: 340, 10).*

parot m. (1)

1. [NCOMPT] Insecte odonat, d'abdomen llarg i prim de colors lluents i virolats, amb quatre ales llargues i estretes, que vola prop de l'aigua i té les larves aquàtiques. *L'endemà mateix, Salina prengué la figura d'una pobra captaire, i, en un credet, qui sap si muntada en un parot gegant, féu cap a la Vall de la Terra Blanca i entrà en el poble on vivia Margarida. (El rei Astoret, 1975: 311, 21).*

parra f. (12)

1. [NCOMPT] Vinya cultivada amb els sarments enlairats i recolzats en suports. [...] *ell i la dona vivien al capdamunt del poblet, en una caseta adornada per una exuberant i tentacular parra que se'n pujava per la frontera. (El pollastre de festes, 1976: 388, 12).*

parrup m.

1. [NCOMPT] Cant dels colúmbids, amb que es relacionen per a fins procreatius.

parrupejar v.

1. *intr.* Un colúmbid fer el parrup¹.

parrupeig m. (1)

1. [NCOMPT] Acció de parrupejar¹. *Al bosc es sentien els parrupeigs de tórtors i todons; travessaven el cel en vols rabents els falcillots de muntanya, de panxa blanca i ales punxegudes i veloces; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 117, 24).*

part f.

LOCUCIONS

la part del lleó *loc. adv.* 1. Millor part en un repartiment. [...] però, en la pràctica, el registrador i el director general es quedaren amb la part del lleó, que solen dir. (Temps de batuda, 1991: 11, 4).

partir v.

LOCUCIONS

•**partir (trencar) palletes** *loc. verb.* 1. Algú, indisposar-se greument amb algú, deixant de tenir una bona relació. *No s'assabentà de res fins l'endemà, quan la seua dona ja havia partit palletes amb el gendre i la filla i el despertava per mostrar-li les blaüres i el trinxet. (El pollastre de festes, 1976: 400, 4).*

•**passabarranc** (4)

LOCUCIONS

a passabarranc *loc. adv.* 1. Fer dreuera per la muntanya o pel bosc (DCVB). *D'allà estant, es dominava el vessant que davallava fins a l'abisme i el que pujava a l'altra banda, a passabarranc. (Sense la terra promesa, 1991: 118, 14).*

•**passarell** m. (1)

1. [NCOMPT] (*Carduelis cannabina*) Passarell¹ (DCVB). *Cadernerres, verderols, passarells, cogullades, tords, merles, grives, esparvers, falcons, corbs, àguiles... tots els coneixia, pel cant i pel vol. (La idea de l'emigrant, 1982: 254, 6).*

passera f. (2)

1. [NCOMPT] Construcció feta amb amb pedres, convenientment col·locades, que serveix per travessar un corrent d'aigua. *Cercant i cercant per on travessar-lo, va veure la passera de redones pedres codisses, i de seguida es recordà de l'advertiment paternal: [...]. (Home roig, gos pelut, pedra redona, 1976: 259, 17).*

passerell m. (1)

1. [NCOMPT] (*Carduelis cannabina*) Ocell de la família dels fringíl·lids, d'uns tretze centímetres de llargada, de mantell castany fosc, i les ales i la cua vorejades de blanc, molt apreciat pel seu cant com a ocell de gàbia. *El cas és que era un envisc; i Joan-Antoni, que no va fer més que ficar-hi la mà, quasi es queda allí a l'acte enganxat com un passerell. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 23).*

pastanaga f. (1) > safanòria

1. [NCOMPT] (*Daucus carota*) Herba de la família de les umbel·líferes conreada per la seua arrel gruixuda de color carabassa.
2. [NCOMPT] (*Daucus carota* sp *carota*) Pastanaga borda¹ (*loc.*). *Fortalènim anà de mal en pitjor; taulells de pa no se'n veien quasi; la gent menjava allò que podia —verdolagues, morritort bullit, pastanagues en compte de pa. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 43, 9).*

LOCUCIONS

pastanaga borda *loc. nom.* 1. (*Daucus carota* sp *carota*) Pastanaga¹ d'una raça silvestre d'arrel prima i blanquinosa, no comestible, molt comuna en prats i ermots.

pastor m., f. (127)

1. [NCOMPT] Persona que mena un ramat de bestiar oví o boví a pasturar^{1a}. ⇒ ~ d'ovelles. *Es deia Simó, àlias Bresquilla, i ratllava en la quarantena; de petit havia estat pastor. (Enllà de l'horitzó, 1991: 205, 14).*

LOCUCIONS

cadira de pastor *loc. nom.* > **eriçó** 1. (*Erinacea antihyllis*) Mata molt espinosa, de coixinet més o menys orbicular, pròpia d'indrets àrids i pedregosos. *Allò, altrament, és un paradís dels forners i llenyataires, perquè hi abunda la xara, composta especialment d'argelagues negres, cadiretes de pastor, botges, romanins, espígol, timó, estepa, ginebres i coscolles... [...].* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 66, 3).

pastorívol *adj.* (2)

1. Relatiu o pertanyent als pastors¹. *¿Recordes la impressió d'aquella estampa pastorívola del pintor Joaquim Sunyer que em vas dir? (Enllà de l'horitzó, 1991: 359, 20).*

pastura *f.* (28)

1. [NCOMPT] Acció de pasturar^{1a} el bestiar. *"Tu belaves de petit, cansat de la pastura, i jo t'agafava al be, com a un fillet, per tal que no t'espeares. (L'ambició d'Aleix, 1982: 118, 8).*
2. [NCOMPT] Pasturatge¹. [...] *de tard en tard, pels drings de les esquelles de les raberes que hi trescaven "fent la volta" espaiada i serena de les extenses pastures. I nosaltres, mentrestant... (Enllà de l'horitzó, 1991: 81, 19).*
3. [NINCOMPT] Herba que el bestiar menja directament del camp. *Amb la seca prolongada, l'Andreu trobava cada volta més escassa la pastura pels baixos. (El darrer consell, 1982: 371, 20).*
- 4a. [NINCOMPT] Substància que, en haver-se assimilat per un ésser viu, li proporciona l'energia i les matèries indispensables per viure i desenvolupar-se. ⇒ *donar ~. Tants de destorbs duia el cavall, tant de temps va haver de perdre el príncep donant pastura a l'anyell, parant a descansar en hostals de camí, [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 135, 5).*
- 4b. [NINCOMPT] Element indispensable per al foment d'un sentiment, d'una qualitat, d'una capacitat o d'una facultat. *Bon llast per a la maleta i bona pastura espiritual per a la temporada que quedàs en la bella i llunyana i enyorada valleta de l'Almussai. (Temps de batuda, 1991: 279, 1).*

pasturar v. (33)

- 1a. *tr.* Algú, portar a pasturar^{1c}. ⇒ ~ *el ramat. Jo eixia a pasturar els meus animalons allà dalt la serra d'Onil, en el mas que era meu. (Contalla d'un orat, 1982: 357, 1).*
- 1b. •*tr.* El bestiar, pasturar^{1c} en un lloc. *Per això era cosa de veure quines ovelles més grasses i polides tenia Frejoan, i com trescaven, en els clars dies d'aquelles lluminoses primaveres, per damunt les penyes color ocre o pels barrancs d'argiles irisades o per les braves carenes, tot pasturant-se aquells gustosos fenassos torrats pel sol abrasidor. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 356, 12).*
- 1c. *intr.* Un animal herbívor, menjar pastura³. *S'esdevingué llavors, que el Bou, que tornava de pasturar, s'hi va trobar el Corb a peu i plorant a llàgrima viva: [...]. (Joan-Ratot, 1976: 414, 1).*

pasturatge f. (10)

1. [NCOMPT] Lloc on el bestiar pastura^{1c}. [...] *i durant tot l'any aprofitaria l'herba dels guarets sense sembrar i els pasturatges de tot el tros de serra pertanyent a la Casa Gran. (Temps de batuda, 1991: 338, 2).*
2. [NCOMPT] Pastura³. [...] *hectàrees de terres de conreu, de pasturatge, de bosc; edificis, cavalleries, ramats, aviram, maquinària, estris de conreu, aparells, veixells, etcètera, etcètera; nombre d'arbres de cada espècie, hectàrees de vinya, hectàrees de terra campà, etcètera; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 22, 23).*

patata f. (3) > **creïlla**

1. [NCOMPT] Tubercle comestible de la patatera¹, nutritiu, carnós i molt feculent. [...] *unes magnífiques patates de secà, bullides i amanides amb sal i oli; pa de dacsà daurat i tou, ullat; nous i ametles mullades en mel... (Els guants de la felicitat, 1975: 141, 21).*

patatera m.

1. [NCOMPT] (*Solanum tuberosum*) Planta solanàcia de fulles compostes amb els folíols de mida diferent, caracteritzada per tenir les flors blanques i la tija subterrània tuberosa, molt conreada pels seus tubercles.

peixer v. (2)

1. *intr.* Pasturar^{1c}. *Ella, obedient, s'asseu vora la font, el cavall paixent a la mitja llum l'herba fresca de la vora, al davant de la casa tancada. (El príncep desmemoriat, 1976: 183, 19).*

pebre m. (9)

- 1a. •[NCOMPT] (*Capsicum annuum*) Pebrot^{1b}. *El tal Abd al-Maduix, en aquell estiu que contem, va un dia de tants a l'horta, i veu que les fulles del seu pebre, de les carabasseres i de la dacsà s'havien tornat secalloses, rotllades i fetes una polseguera, mentre que les d'Al-Favet es mantenien bledanes i ufanoses. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 170, 2).*
- 1b. [NCOMPT] Pebrot^{1a}. *Hi havia un quadro de fesols emparrats, dels de menjar en bajoqueta, i, a la punta del campet, deu clots de tomaqueres, un quadret de mates de pebre i un altre de canyots de dacsà encara de poca alçària. (Temps de batuda, 1991: 303, 20).*

LOCUCIONS

cobrar pel pebre* *loc. verb.* 1. Vegeu *cobrar* v.

pebre roig *loc. nom.* 1. Condiment en forma de pólvores vermelles obtingudes per la trituració dels fruits dessecats del pebrot^{1b}. *El conill crec que s'havia sofregit amb pebre-roig i l'arrós s'havia acolorit amb safrà autèntic, i s'havien incorporat al guis unes excel·lents bajoquetes tendres. (Enllà de l'horitzó, 1991: 114, 26).*

pebrella f. (5)

1. [NCOMPT] (*Thymus piperella*) Mata de la família de les labiades, aromàtica, de fulles ovades i coriàcies i flors rosades en inflorescències terminals laxes, emprada per adobar olives. [...] *per haver-hi anat moltíssimes vegades amb sos pares a tirar llavor i collir fruita pels bancals i a buscar rovellons i fer timó i sajulida i pebrella per la serra, [...]. (El reis Astoret, 1975: 314, 5).*

pebrera *f.* (3)

1. [NCOMPT] Pebrot^{1a}. [...] *i algun diumenge que mataven un conill i el feien en arròs o el fregien amb pebrera i tomaca. (La idea de l'emigrant, 1982: 213, 2).*

•**pebrerenc** *adj.* (1)

1. Alguna cosa, que se sembla a l'embolcall del pebrot^{1a} (DNV). *Era un tendrum pilós i pebrerenc que feia fàstic; tanmateix, ell va tenir la inspiració —un trofeu de guerra al capdavant— d'alçar-se'l dins la butxaca. (Esclafamuntanyes, 1976: 53, 24).*

pebrot *m.*

- 1a. [NCOMPT] Baia verda, vermella o groga, generalment inflada i buida, més rarament llarga i punxeguda, de sabor dolç i un xic picant, comestible directament o polvoritzada.
- 1b. [NCOMPT] (*Capsicum annuum*) Planta que fa els pebrots^{1a}.

•**peçó** *f.* (1)

1. [NCOMPT] Cua que uneix una fruita a la tija. *Torna a eixir al balcó, torna a abocar-se per damunt la barana, agafa el peçó d'un raïm, pega estirada i... cau per dins la fronda fresca dels pàmpols, mullats del ros de la nit. (El pollastre de festes, 1991: 406, 3).*

pedra *f.* (208) > **calamarsa** > **bruixó** > **granís** > **matacabra**

- 1a. [NCOMPT] Tros de pedra^{1b}. ⇒ *tirar una ~ // ~ foguera. Tria un rodal pelat i entre penyes; m'agafa uns quants secalls de pi i de carrasca, i, amb esca, esclavó i pedra foguera, fa un foc enmig de quatre codols. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 33, 22).*
- 1b. [NMASS] Matèria mineral dura i sòlida. ⇒ *banc de ~, escala de ~. En acabant, la conduí a la cambra dormitori que li destinaven, a la qual s'arribava per una escala de pedra. (Els guants de la felicitat, 1975: 150,5).*
- 2a. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra. [...]

embolicats amb la manta llistada perquè ja els cauen damunt unes gotasses com a doblons i les primeres pedres. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 29).

- 2b. [NCOMPT] Fragment de gel de calamarsa^{1a}, arredonit i mig transparent. [...] *ni una ona de belles tiges en la sembradura, desfeta per la pedra, capolada, com la vinya; a les ombres, recessos de gel blanc i irisat de la blavor pura que havia tornat al cel; [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 237, 9).*
3. [NCOMPT] Mineral molt preuat en joieria per la seua bellesa, duresa, raresa, durabilitat i propietats òptiques. ⇒ ~ *preciosa. Era un home alt, vestit a usança mora, però tot amb teles negres, que semblaven riques per la seua lluïssor; alguna pedra preciosa brillava en el seu turbant; [...]. (El Castell del Sol, 1975: 85, 9).*
4. [NCOMPT] Concreció sòlida formada en una part del cos a partir de sals contingudes en els líquids de l'organisme. *Florenci coneixia l'herba sanguinària dita també cua de gat, l'herbeta de la sang, que evita la feridura, la camamil·la diurètica i estomacal, l'àrnica per a les contusions, el card blanc per al mal de pedra... (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 23).*

LOCUCIONS

de pedra *loc. adj.* 1. Algú, incapaç de reaccionar pels efectes d'una forta sorpresa. *Tot el regne féu festa grossa. Margarida, a Tibi, ho va saber com es sabé per totes les altres terres valencianes, i es va quedar feta de pedra, perquè fins en aquell moment creia, la molt pèrfida, que el príncep, descobert tot, ja devia haver fet matar la seua germana o, [...]. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 353, 18).* 2. Insensible. *El seu cor, de pedra, sentí tanmateix una forta melangia, i el seu cervell de marbre pensà amargament en sos pares, [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 73, 24).*

de pedra seca *loc. adj.* 1. Pedres, disposades sense cap material de lligament en una construcció (DIEC2). *Dinaren acampats vora uns enormes pins vers, que es deien els pins de Plaça, i prop del peu de Camara, en una borja de pedra seca, deixaren apostats els arquers per arreplegar-los a la baixada. (El rei Astoret, 1975: 307, 10).*

•**pedra codissa** *loc. nom.* 1. Fragment de roca dura, més aviat petit, allisat i arredonit per l'acció de les aigües i el redolament. [...] *va ser arramblada per una forta avinguda*

d'aigua, de llot, de canyes i carrissos i de pedres codisses... (El darrer consell, 1976: 370, 12).

pedra de toc *loc. nom.* 1. Element definitiu que permet de comprovar la qualitat d'alguna cosa o d'algú. *Ara: jo dic que, si les neguem, en certa manera afirmen coses que, tant per al sí com per al no, estan fora de la pedra de toc de l'experiència, última i indiscutible font de tot coneixement. (Sense la terra promesa, 1991: 132, 13).*

pedra marbre *loc. nom.* 1. Marbre. *Hi ha molts assumptes polèmics damunt les tauletes de pedra marbre i a l'ombra de les nogueres de la carretera. (Sense la terra promesa, 1991: 573, 28).*

pedra picada *loc. nom.* 1. Pedra tallada en forma regular emprada com a material de construcció i per a ésser esculpida. *-L'edifici trobe que aguantarà -opinà Llorenç- És molt fort, tot de pedra picada. (Temps de batuda, 1991: 242, 5).*

•tirar la pedra i amagar la mà *loc. verb.* 1. Vegeu *tirar v.*

tancar a pedra i puny* *loc. verb.* 1. Vegeu *tancar v.*

pedralla *f.* (5)

1. [NMASS] Conjunt de trossos de pedra^{1b} picats per a reblir camins (DCVB, DNV). *El que sí que féu dienda és que, de tard en tard, Marçal llogava un carret i un ruc per tal de traure cabassos de pedralla de sa casa. (La mestra i el manyà, 1975: 410, 16).*

pedregar *v.* (6)

1. *intr.* Caure calamarsa^{1a}. *Tu trobes que pot pedregar? – vaig inquirir. (Temps de Batuda, 1991: 167, 15).*

pedregada *f.* (9)

1. [NCOMPT] Precipitació en forma de pedra^{2b}. [...] *amb descàrrega de pluja benèfica o de pedregada devastadora. (Sense la terra promesa, 1991: 8, 10).*

pedregador* *adj.* (1)

1. Part de l'any, en que pedrega¹. *-Santa Rita, que s'escau pel dia vint-i-dós o vint-i-tres, ha estat sempre bastant pedregadora. (Enllà de l'horitzó, 1991: 229, 8).*

pedregam *f.* (2)

1. [NINCOMPT] Gran quantitat de pedres^{1a} escampades en un indret. *I estant així entretingut, sent una remoreta com d'algú que venia per la senderola i fregava les sandàlies en el pedregam. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 34, 16).*

pedregós *adj.* (18)

1. Terreny, ple de pedres^{1a}. [...] *ni el falcó reial que planava en la calma del matí sobre les rambles pedregoses i desertes. (Viatge de Nadal, 1982: 393, 7).*

pedrera *f.* (5)

1. [NCOMPT] Lloc on s'extrauen pedres^{1a}. -¿I com li va anar per les famoses pedreres del millor marbre del món? (Sense la terra promesa, 215, 4).

pedrís *m.* (9)

1. [NCOMPT] Banc fet d'obra. *Un dia, mon pare, tot prenent el sol en el pedrís de davant la porta, em va preguntar no sé quin destrellatament de si era dimecres o si anava ja a mitjan matí a tancar les cabres a la cleda. (Contalla d'un orat, 1982: 357, 6).*

peduncle *m.* (1)

1. [NCOMPT] Cua que sosté una flor, un fruit, una inflorescència. *Albert ja quasi havia posat la mà en el peduncle de la flor quan va sentir un petit crit de la germana; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 158, 29).*

pegar *v.*

LOCUCIONS

•**pegar-li-la al sol del migdia** *loc. verb.* 1. Enganyar a tothom encara que siga molt poderós o important (DNV). *És que aquell monarca de pocs escrúpols tenia tal cara de pasqües quan estava de bones, que li la pegava al sol de migdia. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 272, 22).*

peix *m.* (41)

- 1a. [NCOMPT] Animal vertebrat aquàtic, de respiració branquial i temperatura variable, amb les extremitats, quan en té, reduïdes a aletes, el cos obert d'escates

i acabat amb una aleta ampla vertical, generalment ovípar. [...] *desaparegué el riu, els peixos i la riba, i tornaren Miriam i Muhammad i els seus cavalls a recobrar les autèntiques figures.* (*El Castell del Sol*, 1975: 116, 17).

- 1b. [NMASS_{sing}] Conjunt de peixos^{1a}. *Pere i jo, molt animats, deixàrem el fardell ben alçat a l'oficineta i aidàrem volenterosos a carregar les caixes de peix.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 535, 3).
- 1c. [NMASS] Aliment obtingut de la pesca. *Es va alçar, Jordina li donà una galta de pa i un poc de peix torrat, i Jaume s'ho menjà tot amb una bona gana.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 57, 18).
2. *[NCOMPT] Núvol¹ en forma de peix. *S'havia girat fred; pel cel corrien aquells peixos daurats que solen fer-se a la posta, aquelles esmoladores gegantines que animaven a darrera hora del dia la solitud del cel.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 493, 18).

LOCUCIONS

com el peix a l'aigua *loc. adv.* 1. Algú, estar, trobar-se en una situació còmoda. *Adrià i Maria-Agnes es casaren en el seu poble de Bèlgida, juntaren les terretes que cadascun d'ells aportava al matrimoni —unes fanecades de secà amb ametlers, garrofers i oliveres, i tres fanecades d'horta—, i vivien com el peix a l'aigua.* (*Nabet*, 1976: 356, 3).

peix d'arena *loc. nom.* 1. (*Scincus scincus*) Rèptil saure de la família dels escíncids, d'escates llises i perfectament encaixades, cos deprimat, sense coll, cap afusat i extremitats totalment adaptades per a nadar i enterrar-se a l'arena del desert (*DIEC2*). *En altres ocasions, la sequegat més extrema s'apoderava d'aquelles terres altes, i s'omplien les desertes voravies de la vila amb peixos d'arena que el vent duia o alçava amb les seues amples ales i amb la qual assotava les boques i els ulls dels transeünts escassos.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 437, 16).

peix gros *loc. nom.* 1. Persona de molta importància i poder en una col·lectivitat, en un assumpte o en una activitat. *-Això que tu dius, i que no som peixos grossos!* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 507, 24).

no ésser ni carn ni peix *loc. verb.* 1. Vegeu *ésser v.*

pèlag *m.* (2)

1. [NCOMPT] Mar². *Albert, tan necessitat de l'auxili de la darrera voluntat de sa tia Berta, potser més necessitat que ningú (la seua situació econòmica -i la de la seua germana, puix que vivien fadrins i juntament- era quasi desesperada), es sentí surar de sobte en un pèlag fosc i sense nord. (Sense la terra promesa, 1991: 7, 8).*
2. [NINCOMPT] Mar^{1b}. *La nau s'endinsava cada volta més en l'immens pèlag de l'Atlàntic, i, a la vesprada, topà amb un front lleuger de tempestes que deixaren caure unes quantes ruixades i feren algun tro. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 378, 12).*

pelosella f. (2)

1. [NCOMPT] (*Hieracium pilosella*) Herba de la família de les compostes, de fulles en roseta basal, oblongues, tomentoses i blanques al revers, i amb capítols grocs, que es fa en herbeis secs. *El camp del regne benillupí causà a Miriam una meravellosa impressió, sobretot per les seues mil floretes, diminutes però flairosíssimes, de camamirla, timó, arelaga, rosella, corretjola, pelosella... (El Castell del Sol, 1975: 117, 6).*

penca f. (5)

1. [NCOMPT] Element ample i carnós de la carxofera¹. *Però miren: per als pobres, una horteta ajuda molt d'albergines, de creïlles, de bajoquetes i penques, de fruita del temps... (Temps de batuda, 1991: 80, 29).*
2. [NCOMPT] Tira ampla i gruixuda que es treu d'una cosa comestible. *I li tira el bocí de pa amb una penca de bacallà dins. (Don Joan de la Panarra, 1976: 341, 13).*

pendent m. (15)

- 1a. [NINCOMPT] Inclinió d'un terreny, d'una superfície o d'una via. ⇒ ~ *pronunciat. Davall les Penyes del Salt, una barrancada fosca de pineda espessíssima i verda, ombrienca i plena de misteri, s'estén en pendent pronunciat cap avall, cap a les terres fondes. (Contalles de la boira, 1982: 343, 23)*

- 1b. [NCOMPT] Pla inclinat respecte del pla horitzontal d'un accident geogràfic o del terreny. [...] *l'aljub és la cisterna de camp, és a dir, la que arreplega aigües plujanes que regallen per pendents erms o de bosc, impol·luts; i la cisterna és l'aljub de casa, que guarda l'aigua que arreplega de la teulada o d'una altra procedència.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 35, 5).
- 1c. [NCOMPT] Pla pendent d'un accident geogràfic o d'un accident del terreny.
2. *[NCOMPT] Abisme^{1c}. *Banyuls, de sobte, s'adonà que no es podia deixar anar massa lleugerament pel pendent de les seues opinions i desigs.* (Sense la terra promesa, 1991: 179, 11).

penya f. (149)

1. [NCOMPT] Roca gran d'un terreny, en el seu estat natural. ⇒ ~ viva. *Es sentí llavors un xiulet penetrant, eixordador, i començà a eixir un baf pestilent, com un blanquinós fum, pel badall de la penya.* (El patge Saguntí, 1975: 258, 3).

LOCUCIONS

llavadora de penya* loc. nom. 1. Vegeu *llavadora f.*

penyal m. (43)

- 1a. [NCOMPT] Penya¹ de grans dimensions. *Ell s'acostava ja al penyal del Ventisquer i, d'allà, va veure que aquelles dues figuretes prenien la senda que menava en direcció a aquest.* (La idea de l'emigrant, 1982: 256, 8).
- 1b. [NCOMPT] Penya¹ aïllada. *M'ho deia l'Erminia i ho devia pensar la mare, que, cansada, es va asseure en un petit penyal solt que hi havia en un marge de la cruïlla.* (Temps de batuda, 1991: 112, 4).

penyalar m. (2)

1. [NCOMPT] Lloc penyalós¹. *L'àguila no hi va, a les Penyes de Monfort; però el corb sol ser tan crèdul, que agafa el camí entre ales i allà se'n va, a veure si hi ha de veres un rei mort que espicossar enmig dels penyalars de migjorn.* (La rabosa i el corb, 1975: 418, 1).

penyalós *adj.* (7)

1. Lloc, amb moltes penyes¹. [...] *després pujaren lentament, amb compte de no espenyar-se, els alts que menaven al castell, el qual, al capdamunt d'un penyalós pujol, s'alça bravament desafiant les inclemències dels homes i de la natura.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 149, 6).

penya-segat *m.* (2)

1. [NCOMPT] Espadat¹ al llarg de la línia de la costa. [...] *la barca, a rem, vela pansida, feia via lentament, petita com una closca de nou, i a la seua dreta passaven a poc a poc els penya-segats de color mel del cap de Sant Antoni.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 57, 23).
2. *[NINCOMPT] Abisme^{1c}. *Tanmateix, el reflux d'aquestes onades s'estavellava amb poca eficàcia contra els penya-segats del cor de Maria-Júlia, obsessionada internament pels seus problemes de dona fogosa i alhora rígida i desorientada, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 608, 13).

pera *f.* (5)

1. [NCOMPT] Fruita comestible de carn blanca, sucosa i dolça, pela verda o groga, de base ampla i arrodonida i forma més estreta prop de la cua. *I fruita natural — pomes, peres, prunes...—, en tenia tota la que volia. Dinà com un batle reial.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 42, 1).

LOCUCIONS

•**com una pera en un tabac** *loc. adv.* 1. Algú, cuidar o tractar amb molta delicadesa i atencions. *-Una xiqueta no es cria bé sense pare -deia-, i Isabeleta estava molt posada amb el seu home, que la tenia com una pera en un tabac.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 225, 11).

perdigot *m.* (19)

1. [NCOMPT] (*Alectoris rufa*) Mascle de la perdiu¹. *Aquell hivern, Albert el va convidar uns dies a caçar "al febrer" a la Foia Roja. ("Al febrer", en la terminologia cinegètica de totes aquelles valls i muntanyes, volia dir "a la*

perdiu amb perdigot" durant la segona part de la hivernada.) (Sense la terra promesa, 1991: 503, 12).

perdiguer *adj.* (4)

1. Gos d'una raça, usada especialment per a la caça de la perdiu¹. *Una migjornada, la seua vella gossa perdiguera li va pegar darrere i entrà amb ell al Casino. (Sense la terra promesa, 1991: 82, 8).*

perdiguer *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Gos perdiguer¹. *Després, Joan Batiste, amb cavall, espasa i gos, s'acomiadà i partí per on el portava el perdiguer, al qual li havien fet ensumar un altra vegada robes de Jaumet. (La Mare dels Peixos, 1975: 76, 12).*

perdiu *f.* (83)

1. [NCOMPT] (*Alectoris rufa*) Ocell de la família dels fasiànids, d'uns 34 centímetres de llargada, cos revingut, ales i cua curtes, plomatge cendrós rogenc amb taques vermelles, negres i blanques, i el bec i les potes vermelles. ⇒ *xoqueig de perdius, serrada de perdius, cant de perdius, matar perdius. Hi havia posat tres perdius, tres gaigs de serra, un perdigot i una griva ginebrenca [...]. (Esclafamuntanyes, 1976: 34, 40).*

perelló *m.* (2)

1. [NCOMPT] Fruit del perelloner¹, semblant a una pera, però més petit, globós i de pela fosca.

LOCUCIONS

un no com un perelló* *loc. adv.* 1. Un no rotund. *I el rei, tot desvergonyit, li diu un no com un perelló. (Don Joan de la Panarra, 1976: 350, 2).*

perelloner *m.*

1. [NCOMPT] (*Pyrus amygdaliformis*) Arbre caducifoli de la família de les rosàcies, semblant a la perera, però baix i espinós, amb fulles estretes i més allargades, que es fa a les bardisses humides.

perellonerar* m. (1)

1. [NCOMPT] Lloc plantat de perellons¹. [...] donaren compte de les fruites més oloroses dels pomerars i perellonerars del Campet i de les gustoses avellanes de la Fenossosa... (Les animetes, 1976: 277, 11).

perera f. (6)

1. [NCOMPT] (*Pyrus communis*) Arbre que produeix peres¹. Ves-te'n al bancal de la perera i ves-hi sembrant. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 255, 18).

LOCUCIONS

perera tendral* loc. nom. 1. Arbre que fa peres¹ grosses, vermelloses, llargueres, molt sucoses i molt bones, maduren pel juliol i l'agost. *Adrià trau la berena de l'arganell, i, a l'ombra d'una perera tendral que hi havia vora marge, estén una manteta, posa dos cantals per a seure-hi, un de gros i un altre de petit per al fillet, i comencen a dinar.* (Nabet, 1976: 360, 17).

pernil m.

1. [NCOMPT] Cuixa o espatlla de porc^{1a} salada, posteriorment dessecada perquè es conserve.

persolada* f. (1)

1. [NCOMPT] Acció de persolar¹. *Anaren molt lluny, en una heretat que es deia el mas dels Pinarets, ja del terme de Banyeres, on s'estava fent una gran persolada.* (Esclafamuntanyes, 1976: 32, 21).

•persolador m., f. (3)

1. [NCOMPT] Bracer que persola¹ (DNV). *Cortesans i convidats, prínceps i cavallers, persoladors vinguts a més i gent honorable i plana, tots cridaven d'admiració.* (Esclafamuntanyes, 1976: 83, 24).

•persolar v. (1)

1. *intr.* Algú, convertir en conreu un terreny boscós arrancant-ne els arbres, cremant el bosc baix i cavant i llaurant molt profundament (DNV). *I només eixir per la muntanya camí del mas de la Fenossosa, on persolaven aquell dia, tots*

tres germans es van franquejar ells entre ells, [...] (Esclafamuntanyes, 1976: 34, 16).

pesar v.

LOCUCIONS

no pesar una voliana* *loc. adv.* 1. Alguna cosa, pesar molt poc. [...] *uns fadrinots vigorosos, colrats pel sol de les masades, endiumenjats amb les bruses negres, alçaren la caixa ja closa, que no els pesava una voliana; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 3, 23).*

pesca f. (12)

- 1a. [NINCOMPT] Pesca^{1b} de peix segons un procediment i una tècnica determinats. ⇒ *barques de ~. A la mitjanit vam anar amb Camilet i els altres nou a la punta de la riba, no lluny de la bocana del port, on fondejaven vaixells i barques de pesca més o menys grosses. (Enllà de l'horitzó, 1991: 535, 7).*
- 1b. [NINCOMPT] Activitat consistent a pescar^{1a}. *Jordina, amb un bon passament, uns fills tan polits i revinguts i un marit tan plenament lliurat al seu encís de la pesca, era la dona més satisfeta del món. (La Mare dels Peixos, 1975: 61, 26).*
2. [NINCOMPT] Conjunt de peixos pescats^{1a}. *Jaume havia somiat moltes vegades en un fill que l'acompanyàs en la penosa pesca i en un altre que li ajudàs en el conreu dels bancals. (La Mare dels Peixos, 1975: 56, 10).*
3. [NINCOMPT] Acció de pescar². [...] *que els Mauri s'arruïnassen, amb les possibilitats de pesca que hi ha a les cases que es desfan; que don Albert s'enrossinàs amb la noia. (Sense la terra promesa, 1991: 433, 18).*

pescada m. (1)

1. •[NCOMPT] *Les seues pescades eren famoses a totes les subhastes del Marquesat de Dénia. (La Mare dels Peixos, 1975: 61, 9).*

pescador adj. (1)

1. Algú, col·lectiu o territori, que es dedica a la pesca^{1b}. *Li digué també que el nom d'ella era Enriqueta, filla de Teulada i de pares pescadors. (El Gegant del Romaní, 1975: 232, 5).*

2. Embarcació utilitzada per a la pesca^{1b}.

pescador *m., f.* (19)

1. [NCOMPT] Persona pescadora¹. *Hi havia gent, a les tauletes sobretot: pescadors, algun soldat, mariners... (Enllà de l'horitzó, 1991: 522, 4).*

pescar *v.* (19)

1. *tr. i intr.* Agafar peix traient-lo de l'aigua amb un ormeig¹. *-Tots són a pescar! - va comentar el Mingarro amb vella il·lusió-. I bon oratge que tenen!. (L'ambició d'Aleix, 1982: 150, 22).*
2. *tr.* Algú, aconseguir hàbilment una cosa que vol. *Mira que ha tingut embolics! I cap dona no l'ha pescat de debò. (Sense la terra promesa, 1991: 433, 23).*
3. •*tr.* Aconseguir d'agafar algú que es busca i que fuig o s'amaga. *El dimoni venia mig nuet, renegant perquè aquell dia no havia pescat cap ànima; duia la cua roscada i les banyes polsoses del viatge. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 292, 16).*
4. •*tr.* Algú, un animal o un sentit, aconseguir de percebre una impressió sensorial o una cosa que produeix una impressió sensorial de manera instantània i aïllada, per la confusió o feblesa amb què es produeix. *Ho fan, i ella comença a remugar lletanies i invocacions, tot de pressíssima, amb el refulgent talismà dins les mans. Muhammad no en pescava més que "cabra... boc... Duc dels ulls redons...". (El Castell del Sol, 1975: 113, 8).*
5. •*tr.* Agafar un constipat o una afecció respiratòria de manera sobtada, després d'haver fet alguna acció que el podia comportar. *Els vaig contar que durant la terrible nevada d'aquell hivern, vaig pescar una congestió pulmonar. (Enllà de l'horitzó, 1991: 398, 28).*

pessebre *m.* (2)

1. [NCOMPT] Recipient on es posa el menjar dels animals. *[...] en el pesebre posaria recapte de bones garrofes, de bona palla d'ordi... (Viatge de Nadal, 1982: 398, 17).*

pèsol *m.* (1)

1. [NCOMPT] Llavor comestible de la pesolera¹. *Ja s'hi veien els raïmets formats, en agràs, amb els grans com a pèsols menuts. (Temps de batuda, 1991: 109, 1).*

pesolera f.

1. [NCOMPT] (*Pisum sativum* sp *sativum*) Planta herbàcia de la família de les papilionàcies, enfiladissa, amb fulles que tenen d'un a tres parells de foliols i circell terminal, amb dues grans estípules ovades o el·líptiques, cultivada per les seues llavors comestibles.

pesquer adj. (2)

1. •Pescador². *Dedicat al negoci familiar, des de sempre havia tingut quatre barques pesqueres en la badia, i de ben jove hi sovintejava les anades. (L'ambició d'Aleix, 1982: 36, 10).*

pètal m. (5)

1. [NCOMPT] Part plana i de color que compon la corol·la d'una flor. *¿Sap on podria trobar una rosa, una flairosa rosa grossa i de pètals ben vermells i encisadors? (Abella, 1976: 101, 25).*

peu m.

LOCUCIONS

a peu pla loc. prep. 1. Al mateix nivell d'un punt de referència. *Passà a peu pla l'escumós riu i, amb açò, guanyà les tres hores que perderen els germans lluitant contra el corrent i eixugant-se la roba, tot pel seu poc seny. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 259, 21).*

peüll m. (11)

1. •[NCOMPT] Ramat¹ (DCVB, DNV). *Era un home que havia venut un peüll de cabres. (L'ambició d'Aleix, 1982: 90, 5).*

peüngla f. (1)

1. [NCOMPT] Formació còrnia dels quadrúpedes que protegeix l'únic dit sobre el qual l'animal s'aguanta. *Però no va sopar ningú més que Esclafamuntanyes, que*

aquella nit s'hauria menjat un bou, peüngles i tot, i ho féu colant molt de vi per llevar el ferum que sentia. (Esclafamuntanyes, 1976: 34, 12).

pi m. (234)

- 1a. [NCOMPT] (*Pinus* sp) Arbre resinós de diverses espècies, de tronc fort i rugós, escorça gruixuda i brunenca, fulles perennes estretes en forma d'agulla, i flors femenines reunides en estròbils petits que, en madurar, esdevenen òrgans fructífers grossos i llenyosos, les pinyes, que enclouen les llavors, els pinyons. [...] *perquè, de front del mas, s'alça el turó espadat i gegantí del Castell i la freda ombria de la Moleta, plens de coscolles i pins, de badalls i de coves. (La crida de la rabosa, 1976: 436, 9).*
- 1b. [NMASS] Fusta de pi^{1a}, de color clar, molt emprada en fusteria i en construcció. *L'alcalde, funcionaris, prohoms, mossèn Fidel, que feien el cap de la gentada, en el darrer zig-zag ja tenien al davant el temple i la rústega creu de pi. (Sense la terra promesa, 1991: 538, 5).*

LOCUCIONS

pi blanc *loc. nom.* 1. (*Pinus halepensis*) Pi^{1a} de capçada arrodonida, poc densa i de color verd clar, d'escorça grisa, que forma grans boscos a les terres baixes mediterrànies. *Dinà al ras, enmig d'una motada de pins blancs, dalt la carena. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 252, 3).*

pi bord *loc. nom.* 1. (*Pinus halepensis*) Pi blanc¹ (*loc.*). *El bosc era mig de pins vers i de pins bords, la major part de molts anys, arbres que havien assolit una considerable altària, uns troncs vigorosos -alguns de més de seixanta centímetres de diàmetre- i uns còps de gran frondositat i bledania. (Enllà de l'horitzó, 1991: 31, 10).*

pi donzell* *loc. nom.* 1. (*Pinus pinea*) Pi pinyoner¹ (*loc.*). [...] *on en una de les successives existències per què havia passat, havia estat arbre, un pi donzell coput, fort i resistent, mai no abatut pels vents ni les tempestes. (Sense la terra promesa, 1991: 81, 22).*

pi melis *loc. nom.* 1. (*Pinus Sylvestris*) Pi roig¹ (*loc.*). *Era d'una bona fusta de pi melis i dins hi havia cadires i altres diversos entriquells que flamejaven de bo de bo. (Sense la terra promesa, 1991: 283, 9).* 2. •Melis^{1b}. *La portalada, en arc de mig punt, ostentava*

unes magnífiques portes de pi melis amb les seues picaportes daurades [...] (Sense la terra promesa, 1991: 234, 11).

pi pinyoner *loc. nom.* 1. (*Pinus pinea*) Pi^{1a} de capçada en forma de para-sol i pinyes ovoïdes grosses i brillants, cultivat pels seus pinyons^{1a}, grossos i comestibles.

pi roig *loc. nom.* 1. (*Pinus sylvestris*) Pi^{1a} d'escorça rogenca i capçada cònica i fulles glauques i torçades agrupades de dues en dues.

pi rojal *loc. nom.* 1. (*Pinus sylvestris*) Pi roig¹ (*loc.*). *Els seu pinars tenen tres verds, perquè hi ha pins rojals i pins blancs i n'hi ha de vers carregats de dolços pinyons. (La Mare dels Peixos, 1975: 66, 1).*

pi ver *loc. nom.* 1. (*Pinus pinea*) Pi pinyoner¹ (*loc.*). *Era en aquest cas un pi ver ample com un gran paraigua. (Temps de batuda, 1991: 254, 19).*

piafar *v.* (2)

1. •*intr.* Un cavall que està parat, bellugar les potes del davant alternativament, alçant-les i deixant-les caure amb força. *Els cavalls piafaven d'impaciència. (Esclafamuntanyes, 1976: 83, 5).*

pic *m.* (54)

1. [NCOMPT] Cim^{1a} agut d'una muntanya, d'una serralada. *Llavors llüiren els estels per damunt els pics i tossals dels voltants. (El darrer consell, 1976: 373, 13).*
2. [NCOMPT] Eina consistent en una peça de ferro acabada en punta en un o en els dos extrems, lleugerament encorbada, amb un mànec llarg de fusta. *I el poble, que prompte s'havia assabentat del que passava, començaren a avalotar-se i a venir amb pics, picoles, garrots, travessanyes, fessos, falçs i ferros de tota mena, i rodejaren el palau. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 284, 28).*
3. [NCOMPT] Moment de màxima intensitat d'una cosa, d'una acció o d'un espai de temps considerat amb relació als seus efectes. [...] *la seua reina i mare, el seu estimat preceptor, els seus companys i amics i fins el seu adorat Estel, ella va esperar desesperada fins al pic de la mitjanit. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 12).*

picar v.

LOCUCIONS

picar un sacre* *loc. verbal.* 1. Algú, irritar-se. *Quin sacre t'ha picat? (La idea de l'emigrant, 1982: 262, 25).*

pigot m. (3)

1. [NCOMPT] (*Picus viridis*) Ocell insectívor, de bec dret i agut, que s'alimenta de larves i insectes, fa nius als arbres i hi excava forats. *Els pigots, invisibles, s'acostaven, segurament als pins esparsos; ho sabia pels seus picaments sords, pel seu cant sonoríssim i harmoniós que sobtadament s'allunyava i s'extingia. (Temps de batuda, 1991: 301, 9).*

pinar m. (86)

1. [NCOMPT] Pineda¹. *El palleter esguardà un moment la casa, ja tancada i silenciosa sobre aquell fons de pinars espessos que escalaven les altures. Girà el seu esguard tristament cap al carro. (Llegenda del palleter, 1976: 211, 13).*

pinassa f. (5)

1. [NMASS] Fullaraca de pi^{1a}. *Potser gelades tisoretetes de pinassa se li havien clavats misteriosament a través de la roba. (Viatge de Nadal, 1982: 404, 13).*

pinastre m. (1)

1. [NCOMPT] (*Pinus pinaster*) Pi^{1a} de capçada cònica, de fulles molt llargues i d'escorça gruixuda, productor de pinyes, molt utilitzat en la repoblació forestal. *Travessava deliciosíssims parquets d'arbres d'adornament, com til·leres, faigs, teixeres, xiprers, pinastres, sucosos pinatells vers, ginebres tendres, tots enredats de verdíssimes i tentaculars mates de lligabosc... (Esclafamuntanyes, 1976: 38, 24).*

pinatada f. (2)

1. •[NCOMPT] Pineda¹ frondosa i extensa (DCVB, DNV). *-Mire, ja comencen a entrar todons en la pinatada. (Temps de batuda, 1991: 176, 24).*

•**pinatell** *m.* (26)

1. Vegeu *pinetell m.* (DCVB, DNV).

pineda *f.* (64)

1. [NCOMPT] Lloc poblat de pins^{1a}. *I feia per imaginar-se, d'allí enmig de les pinedes misterioses de la Mariola, els tres-cents campanars de les esglésies valentines, el gloriós Miquelet presidint-los tots en moltes llegües tot rodant... [...].* (Abella, 1976: 99, 17).

pinetell *m.*

1. •[NCOMPT] (*Pinus* sp) Pi^{1a} petit. *Vaig cap avant, i les cabres em seguien t emorenques, i adés trobe uns romanins esclafunyats, adés trobe les branques dels pinatells doblades... (Contalla d'un orat, 1982: 358, 11).*

pinós *adj.* (8)

1. Terreny, que té pins^{1a}. *Li contà que havia trescat molt pels pujols pinosos de vora el seu poble de Callosa: [...].* (L'ambició d'Aleix, 1982: 51, 7).

pinyó *m.* (1)

- 1a. [NCOMPT] Llavor del pi^{1a}, grossa, de forma el·lipsoïdal i clofolla molt dura.
- 1b. [NCOMPT] Part interior comestible del pinyó^{1a}. *Els seu pinars tenen tres verds, perquè hi ha pins rojals i pins blancs i n'hi ha de vers carregats de dolços pinyons.* (La Mare dels Peixos, 1975: 66, 2).

pinyol *m.* (3)

1. [NCOMPT] Part interna i compacta d'un fruit on es troba la llavor. [...] *els arbres, fins els més tardans, ja duïen els vestits nous -ametlers, nogueres, fruitals de pinyol, arbres blancs i pòpuls de vora riu-; [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 551, 26).

LOCUCIONS

•**ésser del pinyol amarg** *loc. verb.* 1. Vegeu *ésser v.*

•**ésser del pinyol dins** *loc. verb.* 1. Vegeu *ésser v.*

•piorla f. (1)

1. [NCOMPT] Protuberàncies petites de les potes de certes aus, que semblen esperons però sense ungles (DNI). *Doncs que ells tampoc no l'havien mort, i allò, l'animal aquell, tenia ja uns esperons i unes piorles que semblava una esmirla tordera. (El pollastre de festes, 1976: 395, 13).*

pirinenc adj. (1)

1. De la serralada dels Pirineus. *Tal volta aniria a un d'aquells camps temibles, ençà o enllà de l'horitzó pirinenc. (Enllà de l'horitzó, 1991: 495, 22).*

pissarra f. (5)

1. [NCOMPT] Superfície plana, elaborada amb pissarra² o amb algun altre material rígid, utilitzada per a escriure-hi o dibuixar-hi amb un estri adequat, que es pot esborrar fàcilment. [...] *que s'havia alçat i estava d'esquena als bancs de l'aula anotant en la pissarra un exemple d'equacions de primer grau. (Sense la terra promesa, 1991: 99, 20).*
2. [NCOMPT] Roca estratificada i metamòrfica provinent de la consolidació i la laminació de sediments argilosos, d'estructura laminar, color negre blavós i grans fins, que s'exfolia fàcilment en fulles planes i primes. *Maria fins va eixir, tota nerviosa i alegre, a veure sortir el fum per dalt la coberta de teula àrab i lloses de pissarra tosca. (Sense la terra promesa, 1991: 339, 9).*

pissarrenca adj. (1)

1. Llosa, semblant a la pissarra². [...] *per la part que donava a la barraca, una llosa alta, pissarrenca, que defensaria de perdigonades el perdigot reclam. (Sense la terra promesa, 1991: 507, 1)*

pitiera f. (2) > atzavara

1. [NCOMPT] (*Agave americana*) Planta de la família de les agavàcies, de fulles en roseta grans i carneses, amb espines a les vores i acabades en una punta aguda, que creix a la costa mediterrània. *Unes passes al davant de Llucina es veia un badall de roca entre pitieres, baladres i alguna figuera de pala. (El patge Saguntí, 1975: 257, 25).*

piulada f. (2)

1. [NCOMPT] Acció de piular¹. *Dalt al niu devia haver-hi ocells, perquè quan el cervall s'hi atansava, es va sentir un aldarull de xiscles i piulades* (Esclafamuntanyes, 1976: 58, 4).

piulador adj. (1)

1. Gallina, que piula¹. *Gallines blanques, negres i favades, orgullosos indians, descomunals gramàntols, anglesets de llarga i empinada cua, llocades piuladores i estovades lloques, [...]*. (Història d'un mig pollastre, 1976: 428, 3).

piular v. (2)

1. *intr.* Un ocell de petites dimensions, un pollet, un aràcnid o un rèptil, emetre petits crits aguts i freqüents. *Ric-riquejaven els grills amb alegria, piulaven els alacrans.* (La idea de l'emigrant, 1982: 288, 13).

pla adj. (58)

- 1a. Superfícies, cara d'un cos, via, terreny, extensió d'aigua, part d'un cos o forma, que no presenta desnivells ni desigualats. [...] *que era com qui diu vora mateix del castell, havien deixat preparat i tancat un camp pla a propòsit per a les justes, [...]*. (El Castell del Sol, 1975: 81, 23).
- 1b. •Objecte o cos, que té plana^{1a} una part, una cara o la superfície. *En acabant, es van asseure cadascun en una pedra plana de les que, feia mil-lennis, s'havien després de l'espadat del Ventisquer.* (La idea de l'emigrant, 1982: 257, 12).
2. Territori, lliure d'accidents geogràfics molt pronunciats. *Era una vall plana, com una foia allargada, flanquejada completament de muntanyes magníficament cobertes de bosc; els camps, de terra fosca i bona, es veien ben conreats; [...]*. (El darrer consell, 1976: 373, 18).
3. •Que comporta un grau de dificultat baix. ⇒ llenguatge ~. *Aquesta filosofia pobletana, filla d'una secular tradició i expressada altrament en paraules tan planes i amb una expressió tan ferma de convenciment, [...]*. (Sense la terra promesa, 1991: 110, 24).

4. •Algú, rang o activitat, inferior en la jerarquia social. *Cortesans i convidats, prínceps i cavallers, persoladors vinguts a més i gent honorable i plana, tots cridaven d'admiració.* (Esclafamuntanyes, 1976: 83, 25).

LOCUCIONS

a peu pla *loc. prep.* 1. Vegeu *peu m.*

•**de pla** *loc. adv.* 1. Afectar o rebre d'una manera directa i total. *L'abastà de pla i de ple, i allí finà el cerval.* (Esclafamuntanyes, 1976: 58, 8).

•**de pla** *loc. prep.* 1. A peu pla¹ (*loc.*). *La taula, no cal dir, era un piló gros, quadrat, que sostenia dues mitges llunes de pedra d'una gruixa regular posades de pla i juntes pel diàmetre, i quedava flanquejada per quatre escons alts de pedra per a quatre comensals.* (Sense la terra promesa, 1991: 213, 14).

pla m. (223)

1. [NCOMPT] Extensió de terreny pla¹ d'una certa grandària. —*Calma't, filla meua! Ací ell s'atura poc; té molta confusió a bufar seguit seguit per a eixugar aqueixos plans i serres.* (El rei Astoret, 1975: 316, 16).
2. [NCOMPT] Conjunt d'idees o sèrie ordenada d'accions previstes per a l'òptim desenvolupament d'una acció o d'un procés o de l'assoliment d'un objectiu. *Els esdeveniments es desenvolupaven massa lents per al geni viu del baró, el qual, com damunt les brases, mallant-li el cervell mil plans que formaven un caos de pensaments en la imaginació, va experimentar una viva inquietud.* (L'experiment de Strolowickz, 1982: 409, 2).
3. •[NINCOMPT] Aspecte relatiu a un àmbit, a una qualitat o a un punt de vista a partir del qual es pren en consideració una qüestió o un fet. *Vam arribar al pi vell de vora camí, ja una mica històric en el pla familiar per ser punt de reflexió de l'Erminia i la mare en les primeres negres hores de l'alçament franquista.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 441, 16).
4. •[NINCOMPT] Posició determinada en relació amb el grau d'importància en un àmbit o en un conjunt. *Als seus ulls, tals doctrines contrastaven, en evident pla d'inferioritat, amb les fermes, sòlides i immutables, que l'omplien d'entusiasme, [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 47, 28).

5. •[NINCOMPT] Actitud d'actuar donant preponderància a un tipus d'activitat comportament, a una qualitat o a una acció. *Prengué una decisió: va cridar Constantí i va dir que fes saber a dona Maria-Júlia, en pla una mica confidencial, que, tocant a la restauració de la casa de la plaça del Roser, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 547, 20).*
6. [NCOMPT] Conjunt orgànic de directrius i mesures polítiques, econòmiques i socials aprovades per un govern amb la finalitat de resoldre i de regular un àmbit o un problema. *Almenys la meua distància d'ell no era res en el pla econòmic, per bé que ho era un poc més en el de la tradició, de l'educació i el saber. (Temps de batuda, 1991: 89, 19).*

plana f. (93)

1. [NCOMPT] Pla¹ de grans dimensions situat a escassa altitud sobre el nivell del mar. [...] *al lluny es veien ja les terres roges, els colls i llocs, esvaïts en la distància, que conduïen a les planes altes i secatives que separaven del desert el seu regne. (L'amor de les tres taronges, 1976: 140, 2).*
2. [NCOMPT] Pàgina. *La premsa en dóna molta informació en primera plana... (Enllà de l'horitzó, 1991: 273, 25).*

LOCUCIONS

plana major *loc. nom.* 1. Conjunt que formen els caps i els oficials d'un regiment o d'una esquadra que no pertanyen a cap companyia. *El torní a veure quan passàvem llista. En acabant de desdejunar, aní a veure'l a plana major. (Enllà de l'horitzó, 1991: 67, 27).*

plançó m. (2)

1. [NCOMPT] Reboll d'un arbre plantat perquè arrelle. *Mira, jo no hi pensava, però en cosa d'adobs i empelts i classes de plançons i de barbats, ha estat sempre el número u. (Enllà de l'horitzó, 1991: 94, 8).*

planell m. (9)

1. [NCOMPT] Indret pla i elevat. [...] *que ofrenaria perspectives sempre noves a cada turó, a cada tossal, a cada revolt de les afraus basardoses, en els*

desventats planells, per dins els callats fondals, en els crestalls abruptes, en el llit entortillat de les rieres, en els ombriencs boscatges, sobre els desnevat rònecs i melangiosos... (L'ambició d'Aleix, 1982: 38, 13).

planella f. (1)

1. [NCOMPT] Pla¹ de petites dimensions. *Passa seriós per damunt dels crestalls enlairats i paorosos de l'Empenyador, sobre els boscos remorosos del Carrascal, per dalt les tristes i fredes planelles de les Talaies... (La rabosa i el corb, 1976: 417, 10).*

•planissa f. (3)

1. [NCOMPT] Pla¹ (DCVB, DNV). *El llenyater li pega volta per ponent i agafa el camí de l'alta muntanya, a través de la planissa en lleugera pujada que s'estén al darrere del castell. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 33, 13).*

planta f. (107)

- 1a. [NCOMPT] Ésser viu autòtrof, de creixement indefinit, mancat de sensibilitat i moviment voluntari. *Quan encara parlaven els animals, les plantes i les aigües, és a dir, en la més remota antiguitat, hi havia un ratolí que li deien Joan-Ratot. (Joan-Ratot, 1976: 411, 1).*
- 1b. [NCOMPT] Planta^{1a} no llenyosa. *L'olor característica de les grans entrades de les cases aristocràtiques de poble (barreja d'humitat, de fragància de plantes ornamentals, de sentor de netedat obtinguda a base de lleixiu) em tocà l'olfacte nostàlgicament. (Temps de batuda, 1991: 218, 6).*
2. [NCOMPT] Espai entre paviment i sostre que és una de les divisions horitzontals d'un edifici. ⇒ ~ baixa. [...] *de comú acord entre els dirigents socialistes i comunistes s'havia decidit la utilització total de l'enorme casali: a la planta baixa es posaren a viure els conserges, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 44, 2).*
3. [NCOMPT] Part inferior del peu. [...] *on no posava mai la planta el peu humà, i a les cinquanta o seixanta passes es tornava a llançar a l'abisme, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 83, 18).*
4. [NINCOMPT] Aspecte físic general d'algú o d'un animal.

•planta-roig m. (1)

1. [NCOMPT] Varietat de cep i de raïm (DCVB, DNV). [...] *l'ensucrada dels raïms, blavosos de tan negres en el monastrell, or pur en el valencià, cera transparent en el planta roig.* (La Foia de Castalla, 1982: 323, 8).

plantació f. (16)

1. [NCOMPT] Camp extens dedicat a un conreu determinat. ⇒ ~ de vinya. -I a més, hem de tenir en compte -objectí jo- que, abans de poder tenir un mitger, caldria ampliar la plantació de vinya, [...]. (Temps de batuda, 1991: 166, 4).

plantada f. (2)

1. [NCOMPT] Conjunt de les plantes, dels arbres que han estat plantats^{2a} en un mateix indret. Toni, d'una manera molt elemental, li explicava que els pobres treballen i ho fan tot: les cases, els camins, els camps, les plantades, els conreus... [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 184, 6).

plantar v. (48)

- 1a. *intr. pron.* Situar-se d'una manera estàtica en un lloc. [...] *però s'adonà que el qui eixia d'allí i li barrava el pas plantant-se enmig de la romana senda, no era un cervat, ni un llop, ni un rabosot, ni res que ell pogués caçar: era un home, un home estrany, prim i llarg, de gran nas aguilenc i ulls esqueixats i plens de rellampecs.* (El dimoni fumador, 1976: 209, 17).

➤ *adj.* Però quan el tingueren plantat al seu davant, Adolfet se'l va mirar de dalt a baix i no li va semblar malament. (El Gegant del Romani, 1975: 218, 10).

- 1b. *•tr.* Posar un objecte o una cosa en un lloc visible. Àngel li plantà al davant el fulletó. (La idea de l'emigrant, 1982: 250, 9).

➤ *adj.* Teresa féu dringar el cascavell, i a l'acte milers i milers d'ocellets vingueren a deixar caure llàgrimes, i prompte ompliren l'enorme vas, que estava plantat en una clariana. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 372, 8).

1c. •*intr. pron.* Algú, situar-se a la destinació on es dirigia. *Isqueren i d'un bot es plantaren en la plaça, que era una ascla d'or en aquells moments. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 240, 16).*

2a. *tr.* Fixar a terra un plançó o un esqueix d'una planta^{1a} perquè hi arrelle. *Hi havia per allí molta de gent que plantaven hortalisses. (Abella, 1976: 108, 22).*

➤ *adj.* *Més clar seria vendre les carrasques plantades; però aquesta gent no tenen espenta per a comprar un bosc. (Sense la terra promesa, 1991: 109, 19).*

2b. *tr.* Crear un hort. [...] *dins, cavareu un hort i el plantareu tot de rosers i clavellineres, i en la nit m'haureu de portar la cistella plena de roses i clavellines de les que en collireu. (El Castell del Sol, 1975: 101, 13).*

2c. *tr.* Plantar^{2a} en un terreny un cultiu determinat. *-Fóra com plantar-los als voltants de Madrid: moririen de fred. I ho sent, de deveres. ¡Ai la flaire nupcial de la flor del taronger!... (Enllà de l'horitzó, 1991: 18, 30).*

➤ *adj.* *En l'escriptura, les hectàrees de "terra campa", "terra plantada de vinya"... [...]. (Temps de batuda, 1991: 109, 13).*

3. *tr.* Fixar un element vertical enterrant-ne un extrem. *I demà en plantaré una dalt l'alt com us he dit, perquè es veja de tot el terme. (Temps de batuda, 1991: 297, 6).*

➤ *adj.* *Dues banderes tinc plantades en el corral, damunt la tàpia. (Temps de batuda, 1991: 297, 1).*

LOCUCIONS

plantar cara *loc. verb.* 1. Enfrontar-se coratjosament a una situació adversa, a un fenomen, a algú o a un animal. *Aquest els va plantar cara. (Sense la terra promesa, 1991: 283, 22).*

plantat *adj.* (51)

1. Vegeu *plantar v.*

2. Lloc, on creu un tipus determinat de plantes. [...] *un hort que ocupava qui sap quantes i quantes fanecades de terra i era tot plantat de fruiters i altres arbres esponerosos.* (Esclafamuntanyes, 1976: 38, 13).

LOCUCIONS

ben plantat *loc. adj.* 1. Algú, que té bona planta⁴. *Llorencet s'hi presentà molt marcial - ell més aïnes menut però ben plantat, colrat, bru- i taconejà tot decidit.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 332, 4).

•plantat *m.* (10)

1. [NCOMPT] Plantació¹. *Els mitgers, malgrat la duresa de la seua vida camperola, eren uns socis comanditaris dels amos, que els lliuraven un capital en marxa representat pels guarets, el plantat, les fonts, habitatge, cellers, corrals, [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 162, 21).

planter *m.* (3)

1. [NCOMPT] Exemplar de planta jove, criat en viver, destinat a ésser trasplantat. [...] *contínuament feia noves plantacions de vinya, a banda dels conreus ordinaris, i això donava ocupació també als especialistes: senyaladors, aclotadors, pràctics en la preparació de planters i en el maneig de les estaquetes i els barbats.* (Sense la terra promesa, 1991: 238, 3).

planura *f.* (2)

1. [NCOMPT] Pla¹. [...] *puix se'ls imaginava orfes de la més mínima emoció, com un passeig en la planura, com la vista melangiosa d'una mar en contínua calma.* (Danys mínims sobre coberta, 1982: 370, 23).

planúria *f.* (3)

1. [NCOMPT] Pla¹. *Allà, quan haureu deixat darrere uns estrets impressionants d'argila roja, la gran planúria apareixerà als vostres ulls, pedregosa i despoblada, i, prop de la ratlla de l'horitzó, destriareu com una taca fosca, que no és més que un ombrós oasi de més de vint mil palmeres.* (L'amor de les tres taronges, 1976: 132, 15).

plàtan m. (1)

1. [NCOMPT] Fruit en baia del bananer¹, oblong, arquejat, de pell llisa i groga i polpa dolça. [...] *quan Bresquilla saltava a la vorera de l'altra banda, de reüll vaig veure, tot sentint un esgarrifós xiulet, una flama blavíssima damunt un carret de plàtans a vint o trenta metres.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 230, 9).

plataner m. (1)

1. •[NCOMPT] (*Musa paradisiaca* sp *sapientium*) Bananer¹ (DCVB, DNV). *Era un blocus miserable entre plataners i palmeres, fet de troncs, de canyots de canyamel, de lloses i llandes.* (Sense la terra promesa, 1991: 458, 1).

platja f. (27)

1. [NCOMPT] Riba sedimentària i planera del mar, d'un llac o d'un riu gran, formada de arena o de grava. *La ressaca remugava en la platja per davall els balnearis de fusta.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 526, 2).

ploma f. (29)

- 1a. [NCOMPT] Excrescència còrnia que cobreix la pell d'un ocell. *I la princesa, fent-se l'ànim i perquè li agradaven molt de sempre els pollastres, per tan galanxons i elegants com solen ser, comença a passar-li la mà pel cabet i a acariciar-lo, i, de sobte, nota que, entremig de les plomes, cap al tò, darrere la cresta, té un petit gra dur.* (Història d'un mig pollastre, 1976: 435, 12).
- 1b. [NCOMPT] Estri per a escriure consistent en una ploma^{1a} tallada convenientment en l'extremitat, que se suca amb tinta. *Sa mare li va dur una ploma d'ànec silvestre, i, en un dir Jesús, ell raspà les línies on es parlava de la mort de Bernadet, [...].* (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 280, 8).
2. [NCOMPT] Utensili acabat en una punta metàl·lica que serveix per escriure amb tinta. *Obrí el calaix, en tragué la carta de Lluïsa, la darrera, i sobre i paper, i empunyà la ploma.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 110, 33).

LOCUCIONS

•**de ploma** *loc. adj.* 1. D'una au comestible. [...] *puix que abundava molt la caça de pèl i de ploma per diversos indrets del regne, i en especial pels Vedats Reials Alfafarencs. (El príncep desmemoriat, 1976: 175, 9).*

•**fer plomes** *loc. verb.* 1. Vegeu *fer v.*

plomall *m.* (2)

1. [NCOMPT] Grup de plomes^{1a} que tenen alguns ocells a la part superior del cap. *Vora la pica va aparèixer un ocell de colors vius i posat graciós, amb el cap ornat d'un plomall i amb una escarapel·la blavíssima en el nuc de cada ala. (Sense la terra promesa, 1991: 156, 9).*
2. •[NCOMPT] Conjunt de les branques i el fullatge d'un arbre. [...] *com ara la dolçor del ventijol, que en aquelles hores movia els plomalls tendres de les acàcies i engronsava amb delicadesa els panissars de les hortes del riu d'Alcoi. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 156, 27).*

•**plomissó** *m.* (6)

1. [NMASS] Conjunt de plomes^{1a} petites i fines que té sota les grans o abans que aquestes li cresquen. *Estava sangonós; els ploms furients havien desorganitzat aquella vida tibant i meravellosa; tènues plomissons voleiaven encara arrancats pel ventijol. (L'ambició d'Aleix, 1982: 158, 28).*

ploure *v.* (47)

- 1a. *intr.* Caure aigua del cel. *Però malgrat estar nuvolat i fer fred, encara no plovia ni nevava. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 444, 5).*
- 1b. *tr.* Diversos objectes petits, caure simultàniament i en abundància com si foren gotes de pluja^{1b} des d'un lloc enlairat. *Doncs li dius que, en ser que ploquen pans, em casaré amb ella. (La mestra i el manyà, 1975: 391, 6).*

LOCUCIONS

•**ploga o neve** *loc. adv.* 1. En qualsevol cas. —*Me n'haig d'anar ara mateix, ploga o neve. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 265, 1).*

ploure del cel *loc. verb.* 1. Una cosa, arribar a algú en gran quantitat i de manera oportuna. *Dos quinzets d'augment! Ja es notarien, ja! Dos quinzets, ploguts com qui diu del cel!* (*Sense la terra promesa*, 1991: 280, 13).

ploure sobre mullat *loc. verb.* 1. Succeir-se un esdeveniment bo o dolent rere un altre del mateix tipus. *-És que, Roc, ara ja plou sobre mullat, sí: passen massa coses estúpides que no fan més que crear conflictes i entrebancar la guerra i la revolució...* (*Temps de batuda*, 1991: 354, 18)

•ploedor *adj.* (8)

1. Plujós¹. *Va arribar en aquell mateix any un mes d'octubre que es presentà molt ploedor en aquelles àrides terres.* (*El jugador de Petrer*, 1976:198, 11).

plovisquejar *v.*

1. *intr.* Ploure^{1a} lleugerament a gotes petites i nombroses.

pluja *f.* (57)

- 1a. [NINCOMPT] Fet de ploure^{1a}. *De la lluna sabia un fum de qualitats: ella, si porta rotle, diu què farà el temps; si el rotle té estreles dins, vent, i si no en té, neu o pluja.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 253, 13).
- 1b. [NINCOMPT] Conjunt de gotes d'aigua que cau en ploure^{1a}. ⇒ ~ *fina*. *Passada la torbonada, es quedà el temps clos i amb una pluja fina que durà un parell d'hores.* (*Temps de batuda*, 1991: 168, 2).
2. [NINCOMPT] Gran quantitat d'una cosa que es llança o d'una cosa que es dispensa. *El foc, en l'ampla llar, resplendia i esclafia en efimeres plugetes d'espurnes; [...].* (*Viatge de Nadal*, 1982: 395, 29).

plujà *adj.* (4)

1. Aigua, de pluja^{1a}. ⇒ *aigües plujanes*. *“El fem actua amb lentitud, biològicament i per tant no és d'una eficàcia plena en una anyada agrícola, però ja de primer antuvi estova la terra i afavoreix la penetració de les aigües plujanes, acreix la nitrogenació i facilita l'expansió de les arrels”.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 218, 8)

plujós *adj.* (4)

1. Clima, territori, període de temps, caracteritzat per pluges^{1a} freqüents. [...] *la blanesa de la terra pairal, més tancada entre muntanyes, una mica més plujosa i emboirada, restava ja arrere, i dels guarets mig estèrils revolaven al pas de l'autobús petits escamots de moixons granívors habitants de les immenses planes.* (*Temps de batuda*, 1991: 34, 19).
2. •Cel, aire o núvol, que porta pluja^{1b}. *Molestava allò bastant: no deixava passejar, el cel plomis i plujós durava a voltes quatre i cinc dies arreu; els soldats s'aixoplugaven hores i hores dins la caserna...* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 405, 2).

poda *f.* (3)

1. [NCOMPT] Operació de podar^{1b}. [...] *igual es féu avançant de mesos la poda normal de la vinya.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 243, 16).

podadora *f.* (5)

1. [NCOMPT] Eina emprada per a podar^{1a}.

LOCUCIONS

cos de podadora* *loc. nom.* 1. Vegeu *cos m.*

podar *v.* (7)

- 1a. *tr.* Esporgar¹. ⇒ *tisores de ~. Muhammad trobà en el marge herbós una aixada i unes tisores de podar.* (*El Castell del Sol*, 1975: 109, 14).
 - *adj.* [...] *també de les plantacions noves (se'n feien confiant en la victòria), millorament d'oliverars, ametlerars, etcètera, ara ben podats i descimalats a la seua hora: [...].* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 93, 3).
- 1b. *tr.* Tallar els sarments vells d'un cep o de la vinya durant l'hivern. [...] *rompre guarets per a l'any vinent quan la terra es desgelava, podar la vinya i arreplegar els sarments en cuetes i garbons, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 162, 7).

podat *adj.* (1)

1. Vegeu *podar* v.

poletana *adj.* (1)

1. Vegeu *cirera* f.

pol·len *m.* (1)

1. [NMASS] Polsim fecundant contingut en els estams d'una planta fanerògama. [...] *pujava des de la Baixura una brisona subtil, aromada de pòl·lens i fines exhalacions de la xara i vaporosa de creosotes i resines; [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 551, 24).

poliol *m.* (5)

- 1a. [NCOMPT] (*Mentha pulegium*) Herba aromàtica de la família de les labiades, de fulles ovades, enteres o poc dentades, i flors liloses de calze tubular, força distants entre si. *Àngel la informava: açò tim., per a fer aigües bullides que curen la tos; açò sàlvia reial, que lleva el mal de cap; açò poliol, per a prendre'n després de menjar...* (La idea de l'emigrant, 1982: 259, 17).
- 1b. [NMASS] Beguda obtinguda de poliol^{1a} per infusió. *Enriqueta seguia fent-li tassetes, de poliol, de timó, de romaní...; però no li provava res.* (El Gegant del Romaní, 1975: 243, 7).

poll *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Pollet¹. *Li va haver de donar quemenjar a banda, i, després, va preguntar en els masos dels voltants si se'ls havia perdut algun pollastre a mitjan fer, ni poll ja ni pollastre encara, és a dir, el que allí solen anomenar un mig pollastre.* (Història d'un mig pollastre, 1976: 429, 8).

LOCUCIONS

com un poll *loc. adv.* 1. •Algú, suar molt. *En tal moment, entraven en la plaça, una vegada encara, la Rosa, desgrenyada i ja a punt de soltar-se, i la vaca, suada com un poll, entre quatre fadrins que l'havien reduïda a l'obediència a la vora de l'abeurador.* (El pollastre de festes, 1976: 407, 9).

més torbat que un poll* *loc. adj.* 1. Vegeu *torbar* v.

polla *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Gallina jove. -*Són velles -vaig dir-; faran bon brou. -Les d'enguany són polles encara -explicà David-. (Temps de batuda, 1991: 288, 23).*

pollancre *m.* (2) > **xop** > **pòpul**

1. [NCOMPT] (*Populus nigra*) Arbre caducifoli, de capçada allargada i de fulles romboïdals, que creix en terres humides, principalment a les riberes. *Distingia clarament el pi blanc, el roig i el ver, l'alzina de fulla llarga o carrasca, el ginebre, els oms, les acàcies, els arbres blancs, els xops o pollancre -molt abundants vora el nostre riuet-, les nogueres i les serveres. (Temps de batuda, 1991: 20,7).*

pollancreda *f.* (1) > **xopada**

1. [NCOMPT] Plantació de pollancre¹. *Ros i jo trencàrem per un caminó que menava vora riu, i el passàrem per un pontet rudimentari voltat d'omades i pollancredes. (Enllà de l'horitzó, 1991: 339, 4).*

pollastre *m.* (121)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Gall domèstic jove. ⇒ *carn de ~ // matar un ~. Li arribava de la vila, encara, com un grat zumzeig d'abeller, algun crit dominant, algun cant de pollastre. (Sense la terra promesa, 1991: 191, 7).*
2. [NMASS] Carn de pollastre^{1a}. ⇒ *arròs amb ~. —Jo, arròs amb pollastre —digué l'infeliç. (Peret, 1976: 283, 26).*

pollet *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Cria de la gallina. [...] *els estatgers, s'obligaven a la cura de l'aviram: posar lloques i tenir compte dels pollets; [...]. (Temps de batuda, 1991: 300, 5).*

polp m. (3)

1. [NCOMPT] (*Octopus vulgaris*) Mol·lusc marí cefalòpode, de cap gros ovalat en forma de sac i vuit tentacles proveïts de ventoses, que viu amagat entre les roques prop de la costa i expulsa núvols de tinta com a defensa. —*Quin polp, Mare de Déu! (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 22).*

poltre m., f. (5)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall jove. *És que en els prats on pastura l'eguada reial, baixa un cavall salvatge que ningú no sap d'on ve, comença a mossos i guitzes amb mares i poltres i me'n fa una estrossa. (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 23).*

poma f. (26)

1. [NCOMPT] Fruit comestible de la pomera¹, de forma redonenca, amb la pela groga, verda o vermella, de polpa blanca i cor coriaci, que enclou les llavors. *També els donà a tastar unes pomes de Beneixama, vermelles com una posta de sol i de finíssimes aromes. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 346, 8).*

LOCUCIONS

•**poma d'hivern** *loc. nom.* 1. Poma¹ petita, vermella, madura cap al novembre. *En acabant, jo no vaig voler més que les darreries: pomes d'hivern, raïm penjat i fruita seca, tot de collita pròpia de David. (Enllà de l'horitzó, 1991: 432, 14).*

•**poma de Sant Joan** *loc. nom.* 1. Poma¹ primerenca i molt blanquinosa. *Tot, com aquell grapat de peres i pomes de Sant Joan collides del dia, regal de Llorenç, de collita seua, pertanyia a l'autenticitat rural que es resistia a morir. (Temps de Batuda, 1991: 80, 23).*

pomell m. (2)

1. •[NCOMPT] Manat petit de fruita. [...] *el raïm era quasi madur rere un estiu fort i de poques pluges, i la seua classe més conreada a Cassana, el monastrell, llevava uns pomells apinyats, com a pilots de perles molt grosses d'una coloració tirant a blau fosc. (Sense la terra promesa, 1991: 266, 9).*

pomera *f.* (18)

1. [NCOMPT] (*Malus domestica*) Arbre caducifoli de la família de les rosàcies, de capçada ampla, brots pilosos, fulles arredonides, flors blanques o rosades, cultivat pels seus fruits comestibles. *Perquè enmig enmig de l'horta principal, la de la Vila, que diem, teníem una pomera grandíssima —la tenim! [...]. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 288, 16).*

pomerar *m.* (6)

1. [NCOMPT] Lloc plantat de pomeres¹. [...] *donaren compte de les fruites més oloroses dels pomerars i perellonerars del Campet i de les gustoses avellanes de la Fenossosa... (Les animetes, 1976: 277, 11).*

ponent *m.* (99)

- 1a. [NINCOMPT_{sing}] Punt cardinal diametralment oposat a l'est. *Va pegar una ullada més a l'edifici i seguí pel camí de Castalla, poble que es veia allà dins, bastant lluny, a ponent, sobre el turó penyalós i grisenc on s'assenta. (Llegenda del Palleter, 1976: 212, 4).*
- 1b. [NINCOMPT_{sing}] Part d'un territori, d'un accident geogràfic o d'un edifici situada més cap a l'oest. [...] *per vendre-les als senyors i vilatans de Tibi, un poblet tranquil i clar que hi ha en les arrels de la serra, de la banda de ponent. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 340, 13).*
- 1c. •[NINCOMPT_{sing}] Lloc situat a l'oest respecte d'un altre lloc. *Indubtablement procedien aquests materials de la pedrera més important del terme, oberta en una crestallera de roca viva a uns dos quilòmetres a ponent de Cassana. (Sense la terra promesa, 1991: 234, 3).*
2. [NINCOMPT_{sing}] Vent oest. ⇒ *vent de ~. [...] qui desfà la neu és una bona boiregada de morisc, i qui se la beu és el vent de ponent, terral, que ve eixut de l'Andalusia. (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 10).*

ponentada *f.* (2)

1. [NCOMPT] Ponent² fort. *Pàmpols grocs i tacats en les vinyes; ponentades que despullen els arbres i juguen amb els remolins de fulles seques; grocs i vermells*

i morats per les planes obertes, pels recintes amagats. (La Foia de Castalla, 1982: 323, 4).

ponentí *adj.* (2)

1. De ponent^{1b}. *En aquella part del terme, a l'obaga de la serra, la fresca començava a notar-se llavors que el sol anava acostant-se ja a les serres ponentines, que s'omplien com d'una pols brillant, sideral. (Enllà de l'horitzó, 1991: 413, 25).*

ponentós* *adj.* (3)

1. Ponentí¹. *El sol, en el dia ponentós i limpid, cremava sense pietat homes, plantes i pedres i lluïa engegadorament a les blanques façanes. (Sense la terra promesa, 1991: 4, 5).*

pòpul *m.* (1) > **pollancre** > **xop**

1. [NCOMPT] (*Populus nigra*) Arbre caducifoli, de capçada allargada i de fulles romboïdals, que creix en terres humides, principalment a les riberes. [...] *els arbres, fins els més tardans, ja duïen els vestits nous -ametlers, nogueres, fruitals de pinyol, arbres blancs i pòpuls de vora riu-; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 551, 26).*

porc *m., f.* (33)

- 1a. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Mamífer domèstic, rabassut, de morro llarg i mòbil i cua curta i caragolada. *Hi havia allí un pobre porquerol que s'escarrassava intentant de traure un porc de dins d'un toll negre i tarquimós. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 304, 14).*
- 1b. [NMASS_{mascl}] Carn de porc^{1a}. —*M'haveu fet sopar cada nit guisopos amb sutja, porcs!... I ja sé qui els la va tirar. (Esclafamuntanyes, 1976, 36, 14).*

LOCUCIONS

porc senglar *loc. nom.* 1. (*Sus scrofa*) Senglar¹. [...] *a l'inferior (el de l'esquerra), hi figurava toscament un porc senglar i una destrat que estava a punt de ferir-lo en el tò. (Sense la terra promesa, 1991: 240, 10).*

pórca *f.* (1)

1. [NCOMPT] Superfície de terra cultivable entre solc i solc. [...] *entrecavar en l'escassa horta, preparar les porques per poder plantar-hi més avant, que el sol calfàs de valent, les tomaqueres, el pebre, les creïlles i una poca de dacsa barrejada de llegums per fer ferratge per a les tres cavalleries. (Sense la terra promesa, 1991: 162, 12).*

porcell *m., f.* (5)

1. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Porquet¹. [...] *i pujàs després atapeït de saquets d'arròs i fins porcells de les granges de la baixura. (Enllà de l'horitzó, 1991: 292, 17).*

porquer *m., f.* (6)

1. [NCOMPT] Persona que guarda porcs^{1a}. —*Fa tuf! És un porquer! (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 312, 8).*

porquerol *m., f.* (4)

1. [NCOMPT] Porquer¹. *Hi havia allí un pobre porquerol que s'escarrassava intentant de traure un porc de dins d'un toll negre i tarquimós. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 304, 13).*

porquet *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Cria del porc^{1a}. —*El porquet creixerà i es farà gros — predia el gran—, i el pare el matarà i en farà un mullador, ¡i jo hi mullaré i tu no hi mullaràs! (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 226, 9).*

portar *v.*

LOCUCIONS

portar (tirar) l'aigua al seu molí *loc. verb.* 1. Encarrilar un assumpte en profit d'algú. *Com tu coneixes a través de les embrolles de la premsa germanòfila i aliadòfila, que exageren cadascuna tirant l'aigua al seu molí, la situació dels fronts de batalla és indecisa... (Sense la terra promesa, 1991: 373, 26).*

posar *v.*

LOCUCIONS

posar el crit al cel *loc. verb.* 1. Algú, queixar-se ostentosa­ment. *Els pares del noi se n'assabentaren i posaren el crit al cel.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 556, 16).

posta *f.* (42)

1. [NCOMPT] Moment en què es pon el sol. *El sol ja anava a la posta i el cel s'ennuolava ràpidament.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 139, 15).

LOCUCIONS

a posta *loc. adv.* 1. Expressament. *Joan-Antoni fermà el cavall en una anella que hi havia a posta al costat del bran­cal, i entraren tots dos en una modesta caseta de poble.* (*Joan-Antoni i els torpalls*, 1976: 238, 23).

pou *m.* (20)

1. [NCOMPT] Excavació vertical que permet extraure aigua del subsòl. —*Digueu-me on hi ha el pou i tindreu tot seguit l'aigua fresca que delereu —i afegeix—: el meu major plaer és de servir-vos com un esclau.* (*El príncep desmemoriat*, 1976: 191, 16).
2. [NCOMPT] Cavitat artificial o natural on s'emmagatzema gel o neu. ⇒ *pou de la ~.* *Aquell dia, enlloc de seguir el camí dels pous de la neu, el que habitualment l'endinsava per l'alta vall de l'Aitana, [...].* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 255, 11).

prada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Prat¹ dens i humit. *Hi havia allà una curta esplanada, un rodal sense pins on s'havia format com una prada petita, una cotonosa i blana catifa de verda gespa que convidava al descans.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 188, 7).

pradell *m.* (3)

1. [NCOMPT] Tros de terreny relativament uniforme i ben delimitat, de poca extensió, cobert d'herba. *Va travessar els voltants de la bassa, va creuar d'un caixer a l'altre d'una estreta sèquia i es va trobar en un pradell encatifat de tova verdina.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 30,19).

•pradera f. (2)

1. [NCOMPT] Prat¹. [...] *sols menant-les pels pasturatges fàcils -verdines i brots primaverals o tardorals de les curtes praderes de les foranies. (La idea de l'emigrant, 1982: 210, 28).*

prat m. (7)

1. [NCOMPT] Terreny cobert d'herba. *Als tres dies de camí, trobareu un singular penyal, com un campanar prim, a la dreta del corrent; llavors us tocarà tòrcer a dreta i travessar una ampla collada plena de boscs i de prats. (L'amor de les tres taronges, 1976: 132, 10).*

precipici m. (19)

1. [NCOMPT] Declivi abrupte i extremadament inclinat del terreny. *La mare, a la nit, va tenir un malson: el fill, desesperat, eixia de casa cap a les Penyes del Salt; arribant al precipici el banyava un sol esplèndid des d'un cel net, sense rastre de boira. (Contalles de la boira, 1982: 342, 19).*

pregadéu m. (1)

1. [NCOMPT] (*Mantis religiosa*) Insecte de l'ordre dels ortòpters, de cos allargat, verd o marró, amb les potes anteriors molt robustes, les quals posa plegades davant el cap com si estigués pregant. *Albert, per fi, va oblidar les fonades a passabarranc, els llagosts, els ocells, els pregadéus. (Sense la terra promesa, 1991: 164, 28).*

presseguer m. (2)

1. [NCOMPT] (*Prunus persica*) Arbre que produeix préssecs¹. *Hi havia, com diem, fruiters de molta varietat —pomeres, albercoquers, cirerers, pruneres, presseguers... (Esclafamuntanyes, 1976: 38, 17).*

préssec m. (3) > bresquilla

1. [NCOMPT] Fruita redona, de color groc ataronjat, pell vellutada i amb un pinyol gros i dur. *Ben treballats els bancals que tenien, collien de tot: llimes, llimons, préssecs, pomes, blat, dacsa, ordi, herba-alfals i tota mena de verdures per a casa. (La Mare dels Peixos, 1975: 61, 13).*

primavera *f.* (81)

1. [NCOMPT] Estació de l'any, entre l'hivern i l'estiu, que comença a l'equinocci de març i acaba al solstici de juny. *Era primavera; soltaren coloms blancs a l'eixir la parella, ja casats, per la porta del temple; es tiraren piules i coets; en fi, una memorable festassa!* (*La mestra i el manyà*, 1975: 411, 2).

LOCUCIONS

primavera d'hivern *loc. nom.* 1. Tardor¹. *Otoño, el vell el traduïa per "primavera d'hivern", de tan antiga tradició popular.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 211, 19).

•**provença** *f.* (7)

1. [NINCOMPT] Punt cardinal a igual distància del nord que de l'est. ⇒ *vent de ~*. *En aquests temporals de vent de "provença", a voltes huracanat, sol caure una neu fina, quasi pulverulenta; [...].* (*La Foia de Castalla*, 1982: 321, 25).
2. [NINCOMPT] Gregal¹. *Uuuuh, uuuh!, va bramar la provença en el fúneral, tal com si volgués donar-li la raó.* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 342, 12).

•**provençada** *f.* (2)

1. [NCOMPT] Gregal¹ fort (DCVB, DNV). *De tard en tard -puix el país no és molt plovedor- hi arriba un temporal de gregal -les provençades, segons el lèxic d'allí-, [...].* (*La Foia de Castalla*, 1982: 321, 22).

pruna *f.* (16)

1. [NCOMPT] Fruit comestible de la prunera¹, globós, de pela llisa i pruïnosa i carn sucosa, de color verd, groc, vermellós o violaci. *I fruita natural —pomes, peres, prunes...—, en tenia tota la que volia. Dinà com un batle reial.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 42, 1).

LOCUCIONS

•**no dir ni pruna** *loc. verb.* 1. No dir res. *Com que no era gens parladora i estava tota sola, no va dir ni pruna ja en tot el vespre.* (*La mestra i el manyà*, 1975: 407, 26).

prunera f. (4)

1. [NCOMPT] (*Prunus domestica*) Arbre caducifoli de la família de les rosàcies, de fulles el·líptiques i dentades i flors blanques en petits ramells, cultivat pels seus fruits comestibles. *Aquells avalots i amenaces i la porfídia a què se l'emmenava, feren que Llucina se n'anàs tota consirosa en un racó amagat de l'hort, entre un bosquet de frondoses pruneres, i s'hi posàs a plorar.* (El patge Saguntí, 1975: 251, 9).

puça f. (8)

1. [NCOMPT] (*Pulex irritans*) Insecte de petites dimensions, de color marró vermellós, que es desplaça saltant i és paràsit en l'home i els animals, els quals pica per xuclar-los la sang. *Camini cap a casa sostenint el conill una mica bandejat de mi, com ja m'havien aconsellat companys de cacera experimentats quan jo era un xaval -per això de la diàspora de les puces-. (Temps de batuda, 1991: 302, 4).*

puig m. (8)

1. [NCOMPT] Elevació del terreny, més o menys rosta, que acaba en un cim que sobreix del terreny circumdant. *Després creuà la carretera i, lentament, assaborint-ho, travessà els camps d'horta i s'enfilà per la senda del puig aquell més alt, reblert de pins, on ells dos pujaren.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 201, 8).

pujol m. (41)

1. [NCOMPT] Puig¹ petit. *Don Joan va seguir una senda que deixava el pantà a la seua dreta, i, al poc de temps, va fer cap en un llogaret vora un pla d'hortetes, als peus d'una cadena de pujols.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 333, 21).

quadra *f.* (15)

1. [NCOMPT] Estable¹ per als animals de grans dimensions. [...] *s'alçà del llit, s'arreglà les alforges i se n'anà a la quadra pel seu cavall. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 246, 22).*

rabassa *f.* (196)

- 1a. [NCOMPT] Part inferior de la soca d'un arbre o d'un arbust coberta per la terra i unida a les arrels. *En la vinya on mon pare i l'estatger van descobrir un cep fins a la rabassa i en tragueren unes arrels, [...]. (Temps de batuda, 1991: 23, 19).*
- 1b. [NCOMPT] Soca grossa i seca d'un arbre o d'un arbust destinada a ésser cremada. *Aquest afegí una rabassa d'alzina plena de llargues arrels, com un polp, a la part de darrere del foc, al capdadins de la foraca. (Contalles de la boira, 1982: 337, 25).*
2. •[NCOMPT] Contracte pel qual un propietari cedeix una porció de terra a un llaurador perquè hi conree vinya, amb la condició que el contracte reste dissolt en haver mort dos terços dels primers ceps plantats.

ANTROPONÍMIA

Rabassa. *Es va obtenir així mateix, a petició de Banyuls, que constà en acta que Joaquim Bernabeu Bodí (Ximet el Pinyer), Bernat Pedrós Reig (el secretari), Antoni Bernabeu Prats (Rabassa) [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 282, 22).*

rabassaire m., f. (1)

1. [NCOMPT] L'aurador rabassaire². [...] *quins drets hi podien tenir individualment els conreadors contractuals de les unitats de cultiu que eren els masos, tals com mitgers, arrendataris i vinclers (aquests darrers amb drets semblants als dels rabassaires catalans). (Temps de batuda, 1991: 360, 18).*

•rabassaire adj.

1. L'auradòria, que conrea la terra segons una rabassa².

rabassot m. (1)

1. •[NCOMPT] Rabassa^{1b}. *Camina que caminaràs per aquell estret, el mig pollastre va topar amb la maça, que només feia que pegar maçades asclant feixucs rabassots de carrasca i de galer. (Història d'un mig pollastre, 1976: 430, 17).*

rabassut adj. (9)

- 1a. Algú, de constitució ampla i poca estatura. *L'un era alt i afinat i ros; l'altre, calb com una llima i rabassut i colrat —semblava un pescador. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 34, 20).*
- 1b. Muntanya, de poca alçada i ample de base. [...] *i a migjorn i xaloc barraven l'horitzó les braves crestes de la Serrella, la carena rabassuda i dominant de l'Aitana i els negres lloms de la serra de Penàguila. (El Castell del Sol, 1975: 82, 8).*

rabera f. (13)

1. [NCOMPT] Ramat¹ d'animals remugants que pasturen plegats. *D'una manera o d'altra, Angelet havia de matinar amb Basili per traure la rabera. (La idea de l'emigrant, 1982: 244, 18).*

rabosa f. (141) > **guineu**

1. [NCOMPT] (*Vulpes vulpes*) Mamífer carnívor de la família dels cànids, de cos esvelt i allargat, cap triangular, musell estret, orelles dretes i triangulars, peus curts, cua llarga i grossa i pelatge suau. *I d'allí solia davallar a mitja nit, a pas de llop, la feréstega rabosa, la seua clàssica enemiga, la que menja tant de gat com ell menjava rates.* (*La crida de la rabosa*, 1976: 436, 10).

LOCUCIONS

•**com una rabosa** loc. adv. 1. Algú molt astut o viu. *David tenia fama per tota aquella rogalia serrana, de ser observador i astut com una rabosa.* (*Temps de batuda*, 1991: 93, 3).

•**rabosenc** adj. (1)

1. Algú, amb característiques d'una rabosa¹ (DCVB, DNV). *Vicent era un homeneu rabosenc, barra-sec i torrat, d'ulls com a puces, negrets, i celles grises, espesses i estarrufades que quasi li'ls tapaven quan les abaixava; [...].* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 85, 28).

•**raboser** adj. (1)

1. Algú o alguna cosa, astut, malintencionat, que molesta (DCVB, DNV). *El metge venia també cada dia de matí i no encertava a tallar aquella febre gàstrica "rabosera", que deien en ma casa.* (*L'amic fidel*, 1982: 354, 19).

rabosot m. (5)

1. [NCOMPT] (*Vulpes vulpes*) Mascle de la rabosa¹. [...] *però s'adonà que el qui eixia d'allí i li barrava el pas plantant-se enmig de la romana senda, no era un cervall, ni un llop, ni un rabosot, ni res que ell pogués caçar: [...].* (*El dimoni fumador*, 1975: 209, 18).
2. •[NCOMPT] Guineu² (DNV). *Em vaig atrevir a aconsellar: 'Jo, de vostès, abans esperaria allà que s'hi presentàs el rabosot, si és que n'hi ha'.* (*Temps de batuda*, 1991: 335, 19).

raig m. (44)

- 1a. [NCOMPT] Línia de llum que procedeix d'un cos lluminós o d'un aparell lluminós. ⇒ ~ *de sol*, ~ *de lluna*. *El príncep, com que estava en aqueixa edat tan perillosa dels divuit als vint anys, era capaç d'enamorar-se d'una ombra de dona bonica, d'un raig de lluna en el bosc, d'una quimera...* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 347, 20).
- 1b. [NCOMPT] Línia que parteix del punt on es produeix una forma d'energia i que segueix la direcció en què es propaga. ⇒ ~ *de llum*. *Les seues banyes relluïen en la foscor del vespre com si fossen d'ivori, i dels seus ulls eixien uns raigs de llum que enllumenaven Esclafamuntanyes talment dia clar.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 50, 7).
2. [NCOMPT] Massa prima de líquid que ix de manera contínua d'un orifici amb un moviment de translació rectilini o parabòlic. *I li agafà polidament de les mans el rentat atifell, d'on queien unes diafaníssimes gotes, i reconfortà la seua assedegada gola amb un raig d'aigua freda i saborosa, que portava llunyanes sentors de romaní.* (*Les animetes*, 1976: 270, 12)
3. •[NINCOMPT] Feix d'ones electromagnètiques que transporten energia i que es propaguen a través d'un medi conductor o del buit. *L'endemà em feren anar de nou a la clínica i em miraren pels raigs Roengten; [...].* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 50, 10).
4. [NINCOMPT] Gran quantitat d'una cosa. *Roseta hi deixava caure un raig uniforme de grans de blat, de la seua mà quasi closa; [...].* (*Contalles de la boira*, 337, 16).
5. [NINCOMPT] Petita manifestació d'un sentiment positiu. *Vicent se'n tornà a la Til·lera tot emocionat, i, la veritat, amb cl cap ple de pensaments i travessat per un fort raig d'esperança.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 267, 4).

LOCUCIONS

• **raig loc. adv.** 1. Beure directament del raig² que ix del recipient. *Començaren a menjar carn rostida de pollastre i de moltó i a devorar els pans morenos i a colar vi,*

que anava a raig i en una abundància perillosa. (Don Joan de la Panarra, 1976: 347, 20).

raig de Sant Martí* *loc. nom.* 1. Arc de Sant Martí. *Es veien les estrelles per milions, grosses com el puny i de tots els colors del raig de sant Martí, [...]. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 202, 7).*

raig x *loc. nom.* 1. Radiació ionitzant de freqüència superior a la visible que, pel seu poder penetrant, és emprada per a exploracions mèdiques. *Em feren passar a raigs X; després vaig tossir sense ganes, vaig dir trenta-tres... mentre que l'especialista m'auscultava llargament i amb minuciositat amb l'estetoscopi. (Enllà de l'horitzó, 1991: 203, 1).*

raïm *m.* (75)

1a. [NINCOMPT] Fruit comestible, format per un munió de baies redones i sucoses, de polpa dolça, agrupades al voltant d'un eix ramificat. ⇒ *trepijar ~ // collita de ~. [...] en els treballs rudes de la terra, segant, garbejant, collint fruita, tallant raïm amb el falçó, transportant coves al carro... ells tots dos ansa per ansa. (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 6).*

1b. •[NMASS] Aliment a base de raïm^{1a}. *Li donaren a esmorzar: una estranya coca, mel, dàtils i raïm; després li permeteren fer una tragallada d'aigua de la font. (El darrer consell, 1976: 374, 13).*

1c. [NCOMPT] Penjoll de raïm^{1a}. *[...] l'ensucrada dels raïms, blavosos de tan negres en el monastrell, or pur en el valenci, cera transparent en el planta roig. (La Foia de Castalla, 1982: 323, 7).*

ramader *adj.* (3)

1. De la ramaderia¹. *[...] cosa cardinal segons vaig aprendre rudimentàriament de la tècnica ramadera del migjorn. (Temps de batuda, 1991: 101, 25).*

2. •Dedicat a la ramaderia¹. *[...] se'n va alegrar molt i l'informà sobre totes les circumstàncies i problemes de les explotacions agrícoles, ramaderes i forestals. (Sense la terra promesa, 1991: 108, 27).*

ramader *m., f.* (2)

1. [NCOMPT] Persona que es dedica a la ramaderia¹ i és propietària del seu bestiar¹. *Així, no t'oblidaràs de llegir com et va ensenyar aquell bon ramader de Girau. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 358, 25).*

ramaderia *f.* (3)

1. [NINCOMPT] Conjunt d'activitat humanes relacionades amb l'explotació del bestiar¹. *David i nosaltres teníem un tracte de ramaderia des de les darreries de l'estiu del 36: ell es quedava la pastura de totes les terres del nostre mas, [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 301, 27).*

ramat *m.* (123)

1. [NCOMPT] Conjunt de caps de bestiar¹ que es fan plegats. ⇒ ~ de cabres, ~ d'ovelles. *Llavors, el pastor i el seu ramat de cabres desaparegueren. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 174, 7).*
2. [NCOMPT] Conjunt d'animals d'una mateixa espècie que es desplacen junts. *Es distraueren mirant les gralles que, en ramats nombrosíssims, acudien al bosc en cerca de la joca des de tota la gran plana immediata. (Sense la terra promesa, 1991: 43, 27).*

ramatge *m.* (3)

1. [NMASS] Brancatge¹. [...] *birbar la sembradura, escombrar oliveres i ametlers en una renovació anual i bisanual de branques i ramatge, entrecavar en l'escassa horta, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 162, 11).*

rambla *f.* (38)

1. [NCOMPT] Terreny arenós i pregon format per un corrent d'aigua esporàdic. *Era la rabosa, que passejava per la vora d'una rambla. (La rabosa i el corb, 1976: 419, 16).*
2. [NCOMPT] Carrer ample amb un passeig. [...] *(un pis confortable i luxós en la Rambla de Méndez Núñez) [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 304, 16).*

•**ramblís** *m.* (5)

1. [NMASS] Sediment del riu (*DCVB, DNV*). *El camí començà a davallar entre còdols i ramblís. (Temps de batuda, 1991: 261, 11).*

ramulla *f.* (43)

1. [NMASS] Conjunt de branques primes d'un arbre o d'un arbust. *I molt manyosa, agafa uns brotets de ramulla de pi seca, a tall d'encenall, i fa foc amb branqueta i ascles tedoses. (La mestra i el manyà, 1975: 401, 5).*

ramut *adj.* (8)

1. Planta o tija, que té moltes branques. [...] *es recollí davall quatre pins ramuts fins a terra, germans, que feien un bon recés. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 253, 6).*

rap *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Lophius* sp) Peix teleosti de la família dels lòfids, de color bru negrós, sense escates, amb el cap aplanat i molt ample, més gros que la resta del cos amb els ulls molt grossos i una boca amplíssima, amb unes aletes pectorals molt grans, que s'enterra en el fons d'arena i fang, de carn molt apreciada. —*A què t'haig d'aidar? —feia ella badant una boca com un rap. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 159, 24).*

rapinya *f.* (4)

LOCUCIONS

de rapinya *loc. adj.* 1. Rapinyaire¹. ⇒ *ocell* ~. *Els ocells de rapinya revolantigaven per damunt i no paraven d'escandalitzar. (El dimoni fumador, 1975: 212, 26).*

rapinyaire *adj.*

1. Ocell, dotat de bec gruixut i punxegut i d'ungles fortes, que s'alimenta de preses vives.

ras *adj.* (17)

- 1a. •Terreny, sense arbres ni recers. *La tropa, sense dir-nos-ho ningú, isquèrem a camp ras, pegant crits de joia -la Gloriosa, la Gloriosa, visca!- i llançàvem a l'aire els barrets militars. (Enllà de l'horitzó, 1991: 85, 3).*
- 1b. De superfície llisa, plana i sense eminències notables. *Enmig del celler hi havia un bon tros ras i enrajolat; [...]. (L'albarder de Cocentaina, 1975: 167, 21).*
- 2a. •Part del dia, en què el cel està ras^{2b}. *L'endemà del dia que es va posar a nevar, havia eixit mig ras i bastant serè. (L'ambició d'Aleix, 1982: 138, 3).*
- 2b. Cel, completament lliure de núvols¹ i de boira¹. *[...] lluïa sobre la vall un cel turquí, quasi ras, un cel generador d'optimisme i amor a la vida i a l'acció. (Sense la terra promesa, 1991: 147, 3).*
3. •Algú, que no té grau, distinció o categoria entre els seus. ⇒ *soldat ~. Vaig preferir llevar-me els galons i seguir de soldat ras, ja que allò havia estat només "una cosprovisional de Moll" a fi de facilitar-me la meua prompte abandonada tasca d'instructor. (Enllà de l'horitzó, 1991: 73, 1).*
4. Recipient o contenidor, ple fins a la vora superior, sense arribar a ésser curull. *Encara invisible la llum de l'albada, esmorzaren tots plegats: Toni, Llorenç i els dos fills, i es feren un got ras de vi perhom. (Temps de batuda, 1991: 135, 28).*

ras *m.* (13)

1. [NINCOMPT] Espai exterior sota el cel, mancat de protecció. *Camina que caminaràs, sempre emmenat pel gos, descansant una mica quan en tenia gana i fent nit en algun hostalet i fins al ras, [...]. (La Mare del Peixos, 1975: 74, 25).*
2. [NINCOMPT] Teixit de seda, cotó, lli, fibres químiques, amb lligat de setí, sovint amb un ordit molt dens i de material lluent que forma llargues bastes d'ordit adjacents. *[...] tot seguit, va asseure's en una butaca de ras i va plorar uns minuts les seues il·lusions mortes i la seua dignitat de príncep feta coca; [...]. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 351, 10).*

rastell *m.* (2)

1. [NCOMPT] Instrument agrícola consistent en un travesser proveït de pues fixat a un mànec llarg. *Ell, en un racó de l'hort, albirà un cobertís i el trobà ple d'eines de conreu, com aixades, aixadelles, fessos, estisores de podar, raors d'empeltador, cabassets de llata, rastells, espart picat i altres atifells de l'ofici. (El Gegant del Romani, 1975: 224, 1).*
2. [NCOMPT] Vora d'una vorera o d'una andana, formada per un filera de peces de pedra o de formigó, que separa els vianants del trànsit de vehicles contigu. *-És que has tingut una lipotímia... una torba, i al caure deus haver-te colpejat el cap contra el rastell, davant per davant de Correus. (Enllà de l'horitzó, 1991: 141, 28).*

rastellera *f.* (8)

1. •[NCOMPT] Conjunt de penyes crestudes que sobreixen en filera en la carena o en el vessant d'una muntanya (DNY). *Tanmateix, el rei, a la mitja hora de cavalcar tot sol, aconseguí d'arraconar-lo contra una rastellera de penya on l'animal no tenia escapatòria. (El rei Astoret, 1975: 301, 13).*

rata *f.* (17)

1. [NCOMPT] (*Rattus* sp) Mamífer rosegador amb el musell punxegut i el llavi superior partit, de pelatge fosc i orelles dretes. *I d'allí solia davallar a mitja nit, a pas de llop, la feréstega rabosa, la seua clàssica enemiga, la que menja tant de gat com ell menjava rates. (La crida de la rabosa, 1976: 436, 11).*

LOCUCIONS

•**com a rates** *loc. adv.* 1. Un conjunt de persones, morir en gran quantitat. *"Però no sabem si saben o no que han estat esclafats i morts com a rates en els edificis on s'havien fet forts", va dir el cap dels milicians. (Temps de batuda, 1991: 188, 25).*

•**com una rata** *loc. adv.* 1. Algú molt pobre. *Tot allò de França i d'Amèrica lligava amb converses de camperols vells, amb gent tornada de l'emigració, generalment pobres com una rata, [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 212, 5).*

ratador *adj.* (1)

1. Animal, inclinat a caçar rates¹. *Allà dalt, tant a Mascabrer com a la Casa Gran, sempre hi ha hagut gossos d'aqueixos que diuen ratadors, que s'han encarregat de matar-ne molts per tota la rodalia. (Temps de batuda, 1991: 58, 2).*

ratolí m. (11)

1. [NCOMPT] (*Mus musculus*) Mamífer rosegador de poca grandària, amb el cap diferenciat del cos, el crani allargat i la cua més llarga que el cap i el cos junts. *Quan encara parlaven els animals, les plantes i les aigües, és a dir, en la més remota antiguitat, hi havia un ratolí que li deien Joan-Ratot. (Joan-Ratot, 1976: 411, 2).*

ratapenada f. (1)

1. [NCOMPT] Mamífer volador de l'ordre dels quiròpters, amb les ales consistents en una membrana cutània sostinguda pels dits de la mà, extraordinàriament allargats, que utilitza ultrasons per guiar-se i caçar. *Les passes de Toni ressonaven tan tètricament, que no sols li feien a ell mateix una certa temor, sinó que també donaven por a les rates penades, que cuitaren a amagar-se per les enteranyinades voltes. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 187, 25).*

rave m. (3)

1. [NCOMPT] Planta crucífera d'arrel carnosa fusiforme, fulles oblongues, les inferiors lanceolades i dentades, flors amb venes fosques i fruit en síliqua inflada.

LOCUCIONS

•**gelat com un rave** *loc. adv.* 1. Vegeu *gelat adj.*

ravenissa f. (2)

1. [NCOMPT] (*Raphanus raphanistrum*) Planta herbàcia crucífera d'arrel no engrossida fusiforme, de flors amb nervis foscos i fruit amb constriccions molt marcades. *Fins en els sembrats es veien ja roselles roges i morades, citrons i les blanques flors de les ravanisses. (La rabosa i el corb, 1976: 418, 12).*

LOCUCIONS

ravenissa blanca *loc. nom.* 1. Planta herbàcia crucífera de fulles inferiors pinnatipartides i superiors oblongues, flors blanques disposades en raïm i síliques amb dos rengles de llavors.

•**rebanc** *m.* (10)

1. [NCOMPT] Porció de terreny que ix lateralment d'una costera o espadat (DCVB, DNV). *Anà seguit al cap de l'Horta, i, de damunt d'uns alts rebancs de penyes que hi ha, llançà el pobre pastor dins les ones i exclamà, al temps que pegava una forta alenada: [...]. (Peret, 1976: 294, 12).*

•**rebol** *m.* (1)

1. [NCOMPT] Brot^{lb} nou d'una planta. *De seguida, agafà el sac al coll, li deslligà un cogulló i, per allí, va anar abocant el blat a dolls dins el solc, de manera que escampà tot el blat en terra, i encara li sobrà solc! Després en pegà un altre a la vora i el colgà. ¡Bona emplastrada de rebolls n'eixiria!. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 262, 6).*

•**recingle** *m.* (4)

1. [NCOMPT] Cingle^l doble, que fa graó. *Prop d'allí, mirant entre ponent i tramuntana, s'alçava immensa i abrupta la misteriosa serra de la Safor, amb els seus nombrosos cingles i recingles, els seus nius d'àguiles i de gats cervals, amagatall grandios i laberíntic de les colles de roders més indòmites. (Don Joan de la Panarra, 1976: 343, 20).*

•**reclot** *m.* (16).

1. [NCOMPT] Fondalada^l petita i amagada. *Es sentien cançons exòtiques i melangioses que contenien notes llargues, sostingudes, semblants a llums onejants que aclarien el cel plàcid d'aquell reclot muntanyenc i amagat amb aspecte de paradís; [...]. (El darrer consell, 1976: 373, 24).*

•**rècula** *f.* (2)

1. [NCOMPT] Fila d'atzembles^l. *[...] que hagué de ser com qui diu hissada per dues mules joves en rècula, fins a prop del mas. (Sense la terra promesa, 1991: 249, 17).*

•refil *m.* (8)

1. [NCOMPT] Acció de refilar^{1a}. [...] *el cant tranquil i monòton de tórtora i coloms silvestres, els xiulets de les merles i fins els refils variadíssims i increïblement ressonants dels rossinyols. (Sense la terra promesa, 1991: 253, 2).*
2. [NCOMPT] Acció de refilar^{1b}. [...] *la seua cabellera espessa i conreada, el seu anar distingit i d'una absoluta feminitat, feien girar l'esguard de molts dels homes que al seu camí trobava, i li feien oir més d'un refil d'amorettes de gust més o menys dubtós, però segurament esclatades de tot cor. (L'ambició d'Aleix, 1982: 138, 29).*

refilar *v.* (17)

- 1a. *intr.* Un ocell, cantar amb un so modulad, prolongat i dolç, amb ràpids canvis ascendents i descendents. *Dins corria un ventijol suau i perfumat, el sol es filtrava amb mil jocs de llum i colors entre el fullatge, refileven primorosament ocells estranys i de dolça veueta, tot saltironant en els flocalls tendres d'acàcies i salzes. (Abella, 1976: 109, 12).*
- 1b. •*intr.* Algú o un grup de persones, emetre una sèrie de veus o sons alegres. *Cançons i rialles i crits dringaven i cascavellaven i refileven per les engires dels masos; les sobtades i violentes tronades tardorals interrompien a voltes la fruitosa tasca i donaven lloc a recollir-se colles de joves d'ambdós sexes [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 314, 6).*
- 2a. •*intr.* Un ésser animat, engolir menjar o beguda molt de pressa. [...] *es refileva una llarga tragallada d'aigua de la botija; [...]. (Temps de batuda, 1991: 163, 29).*
- 2b. •*intr.* Un humà, llançar un cos o una substància amb força. *Però ell, tossut: trau un tercer poal, i aquest, inexplicablement, se'l refileva per damunt del cap, cosa que el féu un complet remull. (El príncep desmemoriat, 1976: 192, 1).*

regalíssia *f.* (1)

- 1a. [NCOMPT] (*Glycyrrhiza glabra*) Herba de la família de les papilionàcies, robusta, de fulls imparipinnades, flors violàcies o blavenques en raïms axil·lars i llegum curt i comprimit, cultivada per les seues arrels.

- 1b. [NMASS] Arrel^{1b} comestible de la regalíssia^{1a}. *Als deu anys deia ja molt clar "pablanc", "bacallà, "no vull fer res", "panera" i "done'm diners per a regalíssia". (Don Joan de la Panarra, 1976: 322, 12).*

•regallador m. (5)

1. [NCOMPT] Torrent^{2a} (DCVB, DNV). *Nabet, agosarat però astut, enfilant-se per un regallador ple de botges que baixava per la fita del tros, [...]. (Nabet, 1976: 361, 10).*

regolf m. (5)

1. [NCOMPT] Remolí que regolfa¹. *I l'ànima de Jesús, tan dura i inconscient moltes vegades, s'anava tanmateix encollint, talment com els seus braços, la seua esquena i les seues cames sota els regolfs crus de la provençada. (Viatge de Nadal, 1982: 398, 5).*

regolfar v. (3)

1. *intr.* L'aire o el fum, recular en topar amb un obstacle i formar un remolí. *Tanmateix, una cosa la destorbava, i era el vent del nord que havia mogut i que, caent desplomat des de les altures d'Atzeneta, entrava pel fumeral i regolfava el fum per totes les habitacions. (La mestra i el manyà, 1975: 402, 2).*
2. •*intr.* Algú, canviar sobtadament de direcció (DCVB). *I a més, molta gent que regolfa dels fronts pròxims, gent d'esquerres més o menys armada, acostumada a combatre. (Enllà de l'horitzó, 1991: 523, 12).*

•reguaret m. (1)

1. [NCOMPT] Terreny en què es practica el guaret^{1a} per segona vegada (DCVB). *[...] jovades soltes dedicades a blat i reguaret; oliverars independents en racons arredossats de la vall; mallols ufanosos i còmodes de treballar per la seua proximitat al poble... (Sense la terra promesa, 1991: 12, 3).*

reguerot m. (4)

1. [NCOMPT] Regueró¹. *Qui sap l'agonia que passà dins del reguerot, ple de blaüres i dolors, del bac, i tement moure's, no fos cosa que s'espenyàs de veres. (Contalles de la boira, 1982: 334, 21).*

regueró m.

1. [NCOMPT] Solc per on passa aigua.

•reixiu m. (1) > rosada > ros > reixiuada > aiguaatge

1. [NINCOMPT] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds (DCVB, DNV). [...] *que s'aclaria a la llum de l'albada, i hi destrià les gotes de reixiu que llüien ja com a petits estels blancs.* (El Castell del Sol, 1975: 95, 14).

•reixiuada f. (2) > rosada > ros > reixiu > aiguaatge

1. [NINCOMPT] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds. *-Ha fet una reixiuada molt forta -va informar-lo Macià-, i la palla encara és rellenca.* (Sense la terra promesa, 1991: 150, 18).

rella f. (15)

1. [NCOMPT] Peça de ferro tallant de l'aladre utilitzada per a obrir el solc. *Llaurar, impossible: la rella no podia rompre la terra glaçada.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 436, 21).
2. [NCOMPT] Llaurada¹. *Pegava una rella a un tros de guaret, mentre que el gos dormia a la soca d'una olivera.* (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 265, 10).

•rellamp m. (16)

1. [NCOMPT] Llampec³. *De sobte, la fulgurant llum d'un rellamp va esqueixar una torrellonada que s'estenia sobre l'horitzó de llevant.* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 233, 14).
2. [NCOMPT] Llampec^{2b}. *Només de veure el rellamp que va fer la fulla, els talons li tocaven al tòs.* (Sense la terra promesa, 1991: 198, 10).
3. [NCOMPT] Llampec^{1b}. *Ella amidà d'un rellamp, sense comprendre-la bé, la cruel força que els separava, a ells, marit i muller i amants.* (Sense la terra promesa, 1991: 326, 15).

LOCUCIONS

com per/en/un rellamp* *loc. adv.* 1. Com un llamp¹ (*loc.*). *El deixa alçar-se i el dimoni desapareix per un forat que s'obre i es tanca com un rellamp enmig enmig de l'habitació. (El ferrer de Bèlgida, 1976: 196, 11). Mossèn, com per un rellamp, veié creuar la seua imaginació el passatge evangèlic de "La dona adúltera", [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 483, 22). Com en un rellamp, Garibaldi pensà en el risc calculat del cacic. "Ell sabia on podia arribar Mauri... (Sense la terra promesa, 1991: 515, 19).*

•**rellampec** *m.* (7) > **llampec**

1. [NCOMPT] Resplendor viva i instantània produïda pel llamp¹. *Després se'n baixà a l'entrada, obrí el portó de la gran porta del carrer i va eixir sota la desfermada pluja i els sovintejats rellampecs. (El jugador de Petrer, 1976: 202, 20).*
2. *[NCOMPT] Esclat de llum viu i instantani. [...] *un home estrany, prim i llarg, de gran nas aguilenc i ulls esqueixats i plens de rellampecs. (El dimoni fumador, 1975: 209, 20).*

LOCUCIONS

com un rellampec* *loc. adv.* 1. Com un llamp¹ (*loc.*). *El vel que l'enterbolia va semblar esqueixar-se dins la ment turmentada de Girau, quelcom com un rellampec vivíssim que li permeté veure tot el seu passat recent d'un colp d'ull. (El príncep desmemoriat, 1976: 195, 28).*

•**rellampegar** *v.* (3)

1. *intr.* Llampegar¹. *El dimoni rigué i els seus ulls rellampegaren. (El jugador de Petrer, 1976: 201, 4).*

•**rellenc** *adj.* (5)

1. Cereal, que no és madur (DCVB). *El camp marxava ja cap a la plena fecunditat: blats espigats encara rellencs, ufanosos, llents al sol; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 75, 23).*

renill *m.* (3)

1. [NCOMPT] Crit característic del cavall o del mul. *Perquè abans, malgrat ser un lloc tranquil, sí que es sentia aquella remor plàcida dels estables i corrals, d'on*

provenien cloqueigs, cants de pollastre, algun bramul de vedella o jòneg, renills de cavall jove... (Esclafamuntanyes, 1976: 57, 13).

2. •[NCOMPT] So agut semblant al renill¹. *Durant molt de temps no va sentir més que els xiscles dels búfols, els miols dels gats cervals, els renills dels senglars i la blana remor de les seues pròpies i prudents passes.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 345, 11).

repeu m. (2)

1. [NINCOMPT] Espai situat al nivell del sòl, que marca la part inferior d'un lloc o d'una construcció. [...] *en dues línies, molt separades, però paral·leles entre si i en zig-zag, no gaire més amunt del repeu de la muntanya.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 162, 15).

•replantada f. (1)

1. [NCOMPT] Acció de replantar¹. (DCVB, DNV). *Començaren la replantada de la Casa dels Rojals -la més important- i ho feren venent hortes, [...].* (Temps de batuda, 1991: 24, 29).

replantar v. (4)

1. *tr.* Tornar a plantar^{2a} un cultiu en un terreny. [...] *per poder replantar els vinyars de la Foia Roja, que tenien més de trenta-cinc anys, les Gatoses s'havien hipotecat, i calia explotar-ne bé el bosc, [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 109, 1).

•reprim m. (1)

1. [NMASS] Farina¹ més fina que el segó¹, que té residus de la fulla. *Sort que la mateixa pobresa els feia menjar un pa bast, molt negre, de la farina més barata, que era la que duia encara barrejat el segó i el reprim; o siga, una farina quasi integral, considerada, pels ignorants, de la qualitat pitjor.* (Sense la terra promesa, 1991: 187, 31).

rèptil m. (3)

1. [NCOMPT] Animal rèptil¹. *Els moviments d'ella podien provocar el bot espantós i certer del rèptil fins a la cama crua.* (Sense la terra promesa, 1991: 159, 9).

rèptil *adj.*

1. Animal, vertebrat, de sang freda, de respiració pulmonar, cos recobert d'escames o plaques òssies, que es produeix per ous i que camina reptant.

resclosa *f.*

1. [NCOMPT] Paret que es fa a través d'un corrent d'aigua per alçar el nivell de l'aigua i derivar-lo fora del seu llit, cap a un lloc on es pugui aprofitar.

resina *f.* (9)

1. [NMASS] Substància molt viscosa i enganxosa que flueix de l'escorça d'alguns arbre o arbustos, transparent o translúcida, groga o bruna, inflamable, soluble en l'èter i en l'alcohol però no en l'aigua i que es pot endurir en contacte amb l'aire, molt emprada en la preparació de laques i vernissos. [...] *i s'hi respira un aire ample que, quan baixa dels immensos pinars del Benicadell, ve carregat de resina i aromes d'espígol.* (Nabet, 1976: 356, 6).

resinós *adj.* (2)

1. Part d'una planta o substància, que conté resina¹. *Només, que els homes de l'era no feien sinó menjar com a trons i colar el vi fort de la terra i, de tant en tant, perquè no hi mancàs llum, encendre bones torxes resinoses; [...].* (El rei Astoret, 1975: 326, 18).

ressaca *f.* (7)

1. [NCOMPT] Moviment de retrocés de l'aigua que ha avançat riba amunt després de desfer-se l'onada. *La ressaca remugava en la platja per davall els balnearis de fusta.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 526, 1).

restoll *m.* (14)

1. Vegeu *rostoll m.*

riba *f.* (20)

1. •[NCOMPT] Margenada¹. *Tant d'escotar ribes, tant de collir gram...* (Sense la terra promesa, 1991: 490, 3).

- 2a. [NINCOMPT] Vora d'un riu, d'un llac o d'un mar. [...] *desaparegué el riu, els peixos i la riba, i tornaren Miriam i Muhammad i els seus cavalls a recobrar les autèntiques figures.* (*El Castell del Sol*, 1975: 116, 18).
- 2b. [NCOMPT] Marge que, en nombre de dos, limita un riu. *Un quart d'hora després, eren ja prop de l'altra riba.* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 290, 28).
3. [NCOMPT] Moll. *A la mitjanit vam anar amb Camilet i els altres nou a la punta de la riba, no lluny de la bocana del port, on fondejaven vaixells i barques de pesca més o menys grosses.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 535, 6).

LOCUCIONS

com a ribes* *loc. adj.* 1. Alguna cosa, molt ampla. *El Blanet, allí plantat, destraleta en mà, les cames estevades, un muscle més alt que l'altre, el nas camús i uns ulls de puça a l'ombra d'unes celles com a ribes, [...].* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 67, 20).

ribàs *m.* (1)

1. [NCOMPT] Marge¹ espadat. *Eren en una placeta de pins, vora el ribàs d'un barranc, del fons del qual pujava un dolç murmuri d'aigua que s'esmunyia en la fosca.* (*El Castell del Sol*, 1975: 85, 27).

riber *m.*

1. [NCOMPT] (*Ribes* sp) Arbust caducifoli de fulla alterna i palmada, flor en raïms i fruit comestible i agredolç.

ribera *f.* (22)

1. [NCOMPT] Terreny pròxim a un riu, a un llac o a un mar. *Fa segles hi havia un regne més petit que gran, però molt grat de terres, riberes i muntanyes, puix es trobava prop de les costes de la Mediterrània occidental, famoses per la seua singularíssima bellesa.* (*El príncep desmemoriat*, 1976: 174, 1).

riera *f.* (29)

1. [NCOMPT] Corrent d'aigua format intermitentment per les aigües pluvials d'una conca. *Fou en la vesprada, i Teresa, Aleix i les "valencianes" van anar a visitar l'horta del camí de Benidorm, que era vora la riera del Guadalest.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 105, 10).

rierenc *adj.* (1)

1. Relatiu o pertanyent a una riera¹. [...] *sobretot les gelades tardanes de les terres rierenques, on es rebalsa a les nits clares -a voltes a l'abril, i fins a vegades al maig- l'aire fred que davalla de les altes muntanyes.* (*Temps de batuda*, 1991: 13, 1)

rierol *m.* (25)

1. [NCOMPT] Petit corrent natural d'aigua. *Hagueren de banyar-se'ls en l'aigua límpida d'un rierol que hi havia prop de camí, ja pujant la Canal.* (*El guants de la felicitat*, 1975: 136, 12).

riu *m.* (124)

1. [NCOMPT] Corrent natural d'aigua que drena una conca i desemboca al mar, a un llac o a un altre corrent d'aigua. ⇒ *llit del ~.* [...] *moltes terres en aquelles belles partides que rega el riu Algar o de la Salut.* (*Temps de batuda*, 1991: 5, 11).

LOCUCIONS

arribar la sang al riu *loc. verb.* 1. Vegeu *arribar v.*

riurau *m.* (1)

1. [NCOMPT] Construcció rural on es col·loquen els canyissos de panses posades a assecar, amb arcs a un costat que permeten ampleament la ventilació, pròpia de la comarca de la Marina. [...] *després, molt pregons, els blancs pobles de la Marina amb els emblanquinats riurauts; [...].* (*La rabosa i el corb*, 1976: 418, 18).

roca *f.* (57)

1. [NMASS] Matèria mineral que forma part de l'escorça terrestre. ⇒ ~ *viva.* *Als pocs minuts, en un tret curt, el terreny, de roca viva per tots dos costats, s'encaixonà entre talussos.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 210, 30).
2. [NCOMPT] Massa considerable de roca¹ que forma un bloc aïllat. *La senda, de sobte, començà a davallar a davallar i el menà en un barranc pregoníssim, d'alts tarussos de roca aspra plens de coves i grutes [...].* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 289, 21).

LOCUCIONS

•**com una roca** *loc. adv.* 1. Algú molt fort. *El de la Panarra, el cor fort com una roca, el glavi dins la beina, agafa amb les dues mans l'extrem de la faixa.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 336, 2).

rocallós *adj.* (3)

1. •Rocós². [...] *en l'amagada Aitana, la blanca façana del mas de l'Arbre i il·luminar els balcons revetats barrocament de blava franja i fer que el gegant rocallós de la Forata projectàs la seua ombra misteriosa sobre el misteri silenciós de la muntanya.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 177, 16).
2. Ple de roques². [...] *com acostar-se assedegat a les minses fontetes amagades a les afraus rocalloses, sota els àlbers plens de tremolors, o en els barrancs ressequits i minerals.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 54, 19).

rocam *m.* (2)

1. [NCOMPT] Terreny on abunden les roques². *Colpejava per totes les platges, pobles i rocams de vora mar.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 326, 2).

rocós *adj.* (13)

1. Rocallós². [...] *encara lluny del mas, damunt els tossals rocósos i ressequits; perquè ell hi anà a esperar-les.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 33, 27).
2. Constituit per roca¹. *Sa mare, una santa, viuda, que tenia una botiga de poble en un carrer costerut i rocós, davant una placeta molt assolellada.* (L'amic fidel, 1982: 353, 17).
3. Format de roques². *Rafelet i Anneta sentiren un xiulet agut i, quasi tot d'una, un esclafit sec en la paret rocósca del cingle que tenien davant.* (Sense la terra promesa, 1991: 251, 30).

roig *adj.*

LOCUCIONS

roig com l'espiga de panís* *loc. adj.* 1. Algú o alguna cosa, molt roig. [...] *baixotet i revingut, forçudot i cellard i bast, i tan roig com una espiga de panís, de manera que li*

havien tret de sobrenom el Roig —Blai el Roig, perquè li deien Blai. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 296, 10).

romaní m. (36) > romer

1. [NCOMPT] (*Rosmarinus officinalis*) Mata de les labiades, aromàtica, de fulles linears, tomentoses, blanques per sota i amb els marges revoluts, amb les flors de color blau clar amb taques més fosques disposades en petits ramells. *L'amagatall estava ben fet, ben cobert de ramulla de pi, amb els intersticis tapats amb brots de romaní i d'argelaga i les espitlleres entapissades de mates de fenàs, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 155, 9).*

romer m. (16) > romaní

1. [NCOMPT] (*Rosmarinus officinalis*) Mata de les labiades, aromàtica, de fulles linears, tomentoses, blanques per sota i amb els marges revoluts, amb les flors de color blau clar amb taques més fosques disposades en petits ramells. *Ah, quin romer més tapit! —va exclamar el forner. (El Gegant del Romaní, 1975: 215, 6).*

roquissar m (4)

1. [NCOMPT] Rocam¹. *Un matí, dins una vall pregona rodada tota de roquissars estèrils, va trobar un llogaret que no podreu saber com hi vivia gent. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 287, 28).*

ros m. (9) > rosada > reixiu > reixuada > aiguatge

1. [NMASS] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds. *Llavors se li va cloure la nit, i hagué de fer mallada davall d'unes penyes que el tapaven del ros i de la fredor nocturna. (L'amor de les tres taronges, 1976: 135, 20).*

rosa f. (23)

1. [NCOMPT] Flor del roser¹. ⇒ ~ vera, ~ vermella // color de ~ // aigua de roses. *Per damunt la tàpia, el ventijol treia bafarades de roses veres, de violetes boscanes i de la flor del cascall. (La Mare dels Peixos, 1975: 73, 5).*
2. [NCOMPT] Porció de la cara o de les galtes més vermella que la resta. *I ja es veia besant amb apassionada tendresa aquelles roses meravelloses que eren les*

galtes finíssimes de la bella baronesseta. (El príncep desmemoriat, 1976: 193, 5).

rosada *f.* (19) > **ros** > **reixiu** > **reixuada** > **aiguatge**

1. [NCOMPT] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds. *Ell ho mirava tot i se n'admirava: els panissos que pujaven bledans i plens de perles de rosada; [...]. (Abella, 1976: 101, 6).*

LOCUCIONS

rosada blanca *loc. nom.* > **gebre** 1. Conjunt de cristalls de gel que en temps de fred es dipositen, provinents de la boira, sobre una superfície. *Les ombres encara blanquejaven de la rosada blanca, que els enfredoria els peus. (Sense la terra promesa, 1991: 338, 25).*

rosella *f.* (7)

1. [NCOMPT] (*Papaver rhoeas*) Planta de flors solitàries, amb quatre pètals vermells, que creix en sembrats. *El camp del regne benillupí causà a Míriam una meravellosa impressió, sobretot per les seues mil floretes, diminutes però flairosíssimes, de camamirla, timó, argelaga, rosella, corretjola, pelosella... [...]. (El Castell del Sol, 1975: 117, 6).*

LOCUCIONS

•com a roselles *loc. adj.* 1. Algú o part del cos, molt pujat de color a causa d'una emoció intensa. *Amb les galtes enceses com a roselles, corregué tota furiosa a contar-ho a la cuinera i majordoma, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 106, 25).*

roser *m.* (9)

1. [NCOMPT] (*Rosa* sp) Arbust de tronc espinós, fulles imparipinnades i flors carneses, molt oloroses, de diverses espècies i colors. *I dins d'aquella completa pau i plenitud, va florir per fi el raríssim roser de la felicitat. (Esclafamuntanyes, 1976: 95, 21).*

roserar m. (2)

1. [NCOMPT] Lloc plantat de rosers¹. *Així, que, a l'atzar, va encaminar-se cap a dins dels jardins, cap als roserars que tant l'encantaven, com si allí hagués de trobar la clau de tant de misteri.* (Abella, 1976: 123, 6).

•rostària m. (6)

1. [NCOMPT] Pendent^{1a}. *Assolirem per fi el peu de la serra i començarem a pujar-la per llomes esplanades cada volta de major altitud i rostària.* (Contalles de la boira, 1982: 325, 8).

rostoll m. (2)

- 1a. [NINCOMPT_{sing_pl}] Conjunt de tiges d'un cereal que queden al camp després de la sega. *I el meu pare ja està en el bancal acabant l'espigolada dels restolls.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 312, 9).
- 1b. [NCOMPT] Camp ple de rostoll^{1a}. *Doncs bé: un dia de tants, el príncep, a cavall, s'havia apartat un poc dels cortesans que l'acompanyaven, i en aquell moment, d'un rostoll, li va saltar una llebre de les grans.* (El príncep desmemoriat, 1976: 175, 15).

LOCUCIONS

- de rostoll loc. adv.** 1. Un camp, estar sense cultivar durant un cert període de temps. *Baixen enmig del pla, que era de rostoll segat de poc, i ella li diu: [...].* (L'albarder de Cocentaina, 1976: 167, 3).

roure m. (5)

- 1a. [NMASS] Fusta de roure^{1b}. *[...] i quasi envaiïen les bases de l'harmòni i del gran faristol situats a banda i banda del sever chor de roure tallat, bastit arran de paviment.* (Sense la terra promesa, 1991: 129, 26).
- 1b. [NCOMPT] (*Quercus* sp) Arbre de la família de les fagàcies, caducifoli o de fulla marcescent, de fulles sinuades o lobulades, flors unisexuals i fruit en gla, de llenya molt dura, que sovint fa boscos tot sol. *Abella va i va i va passejar per*

aquells ombrosos caminals vorejats de cedres, pins, roures i xiprers i moltes més varietats d'arbres d'adornament; [...]. (Abella, 1976: 111, 23).

rovell m. (7)

1. [NMASS] Hidròxid de ferro vermell ataronjat, produït per la corrosió del ferro per l'acció de l'aire humit. *Tenien dos xiquets, polits i rebolicats, que es criaven forts, i que, per més llavades que els espolsava Pepeta, ben sovint anaven amb les caretes mascarades del fum del forn i amb les manetes vermelles del rovell del ferro i de la ferritja. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 185, 9).*
2. [NCOMPT] Massa esferoïdal groga ataronjada que hi ha a la part central inferior dels ous dels ocells i dels rèptils. *Recordant-hi les coses que li donava la seua perduda Roseta quan ella es posava malalta a Vilian. Tassetes, rovellets d'ou, rostidores apetitoses... (Els guants de la felicitat, 1975: 153, 18)*
3. [NINCOMPT] Malura d'una planta causada per fongs paràsits, caracteritzada per la producció d'una mena de pústules de color vermellós i per la descoloració dels teixits.

rovelló m. (5) > esclata-sang

1. [NCOMPT] (*Lactarius sanguifluus*) Bolet comestible de barret amb zones concèntriques, en forma d'embut, carn granelluda, làtex de color vermell vinós, que es fa a les pinedes, molt apreciat i consumit. *David mateix ens ho va explicar més avant, un dia que havia baixat a llussiar relles a cal ferrer i a passar per casa nostra a saludar la meua mare i la meua germana i portar-nos alguns obsequis, entre els quals una magnífica cistella de rovellons i girgoles. (Enllà de l'horitzó, 1991: 4, 25).*

ruc m., f. (15) > ase > burro

1. [NCOMPT] (*Equus asinus*) Mamífer domèstic de la família dels èquids, més petit que el cavall, amb les crins més curtes, el cap més gros i les orelles més llargues, que s'utilitza com a bèstia de càrrega. *El que sí que féu dienda és que, de tard en tard, Marçal llogava un carret i un ruc per tal de traure cabassos de pedralla de sa casa. (La mestra i el manyà, 1975: 410, 16).*

LOCUCIONS

baldat com un ruc* *loc. adj.* 1. Vegeu *baldat adj.*

ANTROPONÍMIA

Ruc *m.* —*Reclamacions de Joan de la Capa Gran, propietari; Rufet el Curt, porquer; Serafí el Ruc, llenyater, [...]. (El tres plets de Pasqua Granada, 1976: 315, 3) (acc. 1).*

rúfol *adj.* (5)

1. Temps atmosfèric o dia, núvol i fred que amenaça pluja. -*Quin març més rúfol! - recalçà la Mariu-. No s'ha vist açò feia molts anys. (Enllà de l'horitzó, 1991: 491, 17).*

ruixim *m.* (1)

1. [NINCOMPT] Suspensió de gotes petites sorgides d'una massa líquida. *Ranquejant i assotat pels ruixims, que esclafien com a trallades, el patró féu cap al timó seguit pels dos mariners. (L'ambició d'Aleix, 1982: 67, 8).*

rusc *m.* (2)

1. [NCOMPT] Habitable que construeixen les abelles¹, format per una gran quantitat de cel·les hexagonals. ~ *d'abelles. "Cada parella d'àguiles té un domini d'una hora de camí; cada rabosa té el seu caçador propi; cada rusc d'abelles marca un gran rodal prohibit amb els seus milers de fiçons". (Sense la terra promesa, 1991: 518, 9).*

rutló *m.* (5)

1. [NCOMPT] Peça troncocònica de pedra o de fusta armada de trossos de ferro, que serveix per a esclafar les espigues damunt l'era i separar el gra de la palla. *Els batedors, amb nou mules amb els seus rutlons, roda qui roda, no en trauran res en clar. (El rei Astoret, 1975: 313, 2).*

saba *f.* (4)

1. [NINCOMPT] Líquid nutritiu que circula pels teixits vasculars d'una planta, constituït bàsicament d'aigua amb sals minerals i molècules orgàniques dissoltes. *I a l'alçar-se el fum cendrós i aromat, es posà a xiular un branquilló, con sol passar de vegades al calfar-se la saba tendra que porten dins.* (*Llegenda del palleter*, 1976: 213, 19).

saboc *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Caprimulgus ruficollis*) Ocell de la família dels caprimúlgids, d'uns 30 centímetres de llargada, de plomatge de tons bruns i grisos amb una taca blanca a la gorja (*DIEC2*). *Dins la riera cantaven els mussols, xiulaven les serps; vora casa i quasi entre nosaltres, una nit d'aquelles va passar un ocellot que ens va esfereir: un saboc, segons ens explicà el pare.* (*Temps de batuda*, 1991: 24, 7).

sacre *m.* (9)

1. [NCOMPT] (*Elaphe scalaria*) Serp¹ de cap molt semblant a l'escurçó¹, de color blanquinós amb dues ratlles negres longitudinals al llom que, en els exemplars joves, es troben connectades per unes bandes transversals a mode d'escala, que habita a les muntanyes del sud del País Valencià. *Caterina, com era consuetud i necessitat, els havia fet moltes advertències sobre els perills de l'excursió: no passar prop de cap cantalar, d'on pot eixir un escurçó o un sacre [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 160, 9).

LOCUCIONS

a bot de sacre* *loc. adv.* 1. Vegeu *bot m.*

picar un sacre* (a algú) *loc. verbal.* 1. Vegeu *picar v.*

safanòria f. (6) > pastanaga

- 1a. [NCOMPT] (*Daucus carota*) Herba de la família de les umbel·líferes conreada per la seua arrel gruixuda de color carabassa. —*Vaja, vaja! —es deia a mitja veu—. Bona terra és aquesta, que al març ja no hi fa gens de fred. Ara, la pobra de la meua dona estarà breguejant amb la rosada blanca allí pel bancal de les safanòries...* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 229, 18).
- 1b. [NCOMPT] Arrel^{1b} comestible de la safanòria^{1a}. *En un punt, amb gran sorpresa del mateix Jaumet, la temible arma acerada, soltant-se de la seua mà, tallà els set colls del rèptil com qui talla set tendríssimes safanòries.* (La Mare dels Peixos, 1975: 65, 8).

safrà m. (1)

- 1a. [NINCOMPT] (*Crocus sativus*) Herba de la família de les iridàcies, de flors grosses amb tres estigmes, molt utilitzats com a espècia i en medicina.
- 1b. [NMASS] Espècia obtinguda dels estigmes del safrà^{1a} assecats i polvoritzats. *La Basília va tornar tard a la Til·lera. això sí: amb el cabàs farcit de petites compres de la botigueta, com safrà, pebre-roig, quatre caps de gasoses, una paperada de sardines premsades, tonyina de sorra per a assecar...* (La idea de l'emigrant, 1982: 294, 26).

sajolida f. (3)

1. [NCOMPT] (*Satureja ortensis*) Herba aromàtica de la família de les labiades, de fulles estretament lanceolades i flors liloses o rosades, originària del Mediterrani oriental, cultivada com a medicinal i per a condiment. *Era de Cassana - llonganisses d'aquells temps, no sofisticades; botifarres de ceba oloroses de sajolida i poc carregades d'espècies, segons semblà a ma mare- [...].* (Temps de batuda, 1991: 80, 19).

salabre f. (3)

1. [NCOMPT] Instrument de pescar^{1a} que consisteix en una bossa de xarxa fixada a l'extrem d'una canya o d'un pal. —*Bé —es va dir entre dents—, ja he gastat prou la xarxa; ara usaré el salabre.* (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 13).

salobrar *f.* (4)

1. [NCOMPT] Terreny salat. *A les tres hores de marxa, el terreny començà a guanyar en rostaria, s'acabà el salobrar i trobà novament l'aspra xara d'una lloma.* (*El Castell del Sol*, 1975: 91, 22).

salobrenc *adj.* (4)

1. Aire o humitat, que té un sabor com el de la sal. *A l'aire salobrenc de la vesprada primaveral, sota un cel blavós, arribava una remor vaga i acompassada.* (*Danys mínims sobre coberta*, 1982: 365, 6).

sàlvia *f.* (5)

1. [NCOMPT] (*Salvia officinalis*) Mata de la família de les labiades, aromàtica, de fulles oblongues, gruixudes i amb els nervis molt marcats, i flors grosses violàcies, que es fa a la muntanya mediterrània i es cultiva com a medicinal. ⇒ ~ *reial*. *En aquella ombria hi havia sàlvia, bufalagues veres, corones de reina agafades a les roques, i, al bon temps, no s'hi acabava mai una verdina sucosa molt grata per al ramat.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 250, 3).

salze *m.* (1) > **sàlzer**

1. [NCOMPT] (*Salix* sp) Arbre caducifoli de la família de les salicàcies, que té les branques flexibles i fa unes flors molt petites i agrupades en aments densos, drets i pilosos, i comprén un gran nombre d'espècies que creixen en llocs humits, algunes de les quals adopten una forma arbustiva. *Dins corria un ventijol suau i perfumat, el sol es filtrava amb mil jocs de llum i colors entre el fullatge, refilaven primorosament ocells estranys i de dolça veueta, tot saltironant en els flocalls tendres d'acàcies i salzes.* (*Abella*, 1976: 109, 13).

•sàlzer *m.* (1) > **salze**

1. [NCOMPT] (*Salix* sp) Arbre caducifoli de la família de les salicàcies, que té les branques flexibles i fa unes flors molt petites i agrupades en aments densos, drets i pilosos, i comprén un gran nombre d'espècies que creixen en llocs humits, algunes de les quals adopten una forma arbustiva. *A les nits, sobretot en el càlid i llarguíssim estiu, davall el tendal gloriós de les estrelles i amb un airet*

d'ales quasi mortes, li arribava la veu confidencial del gran riu entre xops, tamarits, sàlzers i carrissars. (El llenyater de Fortaleny, 1976: 31, 5).

samaruc m. (1)

1. [NCOMPT] (*Valencia hispanica*) Peix molt petit, de cos comprimit i color marró verdós, que viu a les aigües poc salabroses o dolces properes a la mar del País Valencià. *Ullal puríssim aquell; aigua de claredats etèries, sense una busca de molsa, sense un samaruc en embrió. (L'ambició d'Aleix, 1982: 30, 23).*

sang f.

LOCUCIONS

sang freda loc. adv. 1. D'una manera premeditada. *En canvi, l'assassinat a sang freda és sempre vil, denigrant i inhumà. (Temps de batuda, 1991: 161, 7).*

sanguinària f. (1) > herbeta de la sang > cua de gat

1. [NCOMPT] (*Lithospermum fruticosum*) Mata de flors blaves i fulles linears recobertes esparsament de pèls rígids, pròpia de les brolles calcícoles mediterrànies. *Florenci coneixia l'herba sanguinària dita també cua de gat, l'herbata de la sang, que evita la feridura, la camamil·la diürètica i estomacal, l'arnica per a les contusions, el card blanc per al mal de pedra... (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 21).*

sangonera f. (1)

1. [NCOMPT] (*Hirudo officinalis*) Invertebrat anèl·lid, que es caracteritza perquè s'adhereix a altres animals i els xucla la sang. *Doncs allò era, senzillament, fang tarquimós i argilenc, aigua llotosa, granotes saltironaires, unflats gripaus i tortuoses sangoneres, que el colp fortíssim de la rabosa va engegar per l'aire com una apegalosa metralla. (La rabosa i el corb, 1976: 426, 20).*

saó f. (10)

1. [NINCOMPT] Grau d'humitat de la terra, resultat de la pluja o la neu, que la fa especialment apta per a ésser conreada. *[...] els marges, escotats a consciència, es veien sense la més mínima ermura que pogués furtar saó o aliment a les plantes conreades; [...]. (Temps de batuda, 1991: 111, 12).*

2. [NINCOMPT] Temps en què s'esdevé una cosa. [...] *era ben possible que necessitàs saber més històries de la vila on havia vingut a establir-se per tota la vida i de la qual ignorava en aquella saó bastants coses, es va quedar intrigat, és clar que només una mica.* (Sense la terra promesa, 1991: 36, 25).

LOCUCIONS

• **la saó** *loc. adv.* 1. En aquell temps. *I a la saó sentia que dins de mi s'ensorraven les il·lusions que amb tantes arrels formaven ja part de la meua nova vida.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 478, 18).

• **en saó** *loc. adv.* 1. En el moment considerat més oportú. [...] *els mils de milenars o milions de raïms quan els nívolos panxuts i violacis el deixaven, i recal·fava la pell fina i debilitada del grans i els feia més vulnerables als atacs de les vespes, nombrosíssimes, que fiblaven ansioses i malèfiques el nèctar ja en saó.* (Sense la terra promesa, 1991: 266, 18)

saüc *m.* (1)

LOCUCIONS

cigró de saüc* *loc. nom.* 1. Vegeu *cigró m.*

sardina *f.* (20)

1. [NCOMPT] (*Sardina pilchardus*) Peix marí de color blavós, amb els flancs i el ventre de color argentat brillant, que forma grans moles i es pesca en gran quantitats pel seu gran valor nutritiu. *Les oloretes que s'hi sentien m'agradaven misteriosament; eren una barreja de tuf de sardines en bóta, fetor de formatge, aroma acre de les cireretes en rastre....* (L'amic fidel, 1982: 353, 18).
2. *[NCOMPT] Mort. *-O hi haurà alguna sardina! És a dir, un mort.* (Sense la terra promesa, 1991: 524, 20).

sargantana *f.* (5)

1. [NCOMPT] (*Lacerta muralis*) Rèptil de la família dels lacèrtids, de mida petita o mitjana. *A don Joan, al notari del rei i a cinc cortesans, els tocà d'anar a Alcalà i regirar el castell i tota la boscúria que el voltava, i no hi van trobar cries de*

serp, ni rastre, ni tan sols de sargantana. (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 11).

LOCUCIONS

no alçar una sargantana de la cua* *loc. verb.* 1. Vegeu *alçar v.*

sarment *m., f.* (18)

1. [NCOMPT] Branca llarga i prima de cep. *En aqueixes, la va veure que tirava unes pólvores damunt d'un grapat de sarments que havia encés. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 164, 15).*

sarmentada *f.* (3)

1. [NCOMPT] Conjunt de sarments¹ d'una vinya (DIEC2). *Aquests apareixien pomposos, amb bona sarmentada per a ser encara de mallol, i entre els pàmpols els llüien raïmets en agràs, de granets verdíssims, redons com a petites perles. (Sense la terra promesa, 1991: 151, 17).*

sarmentós *adj.* (3)

1. Cos, que recorda els sarments¹ pel seu aspecte prim i irregular. ⇒ *mans sarmentoses. La dona alta tampoc no responia a açò, vinga de fer sabonera amb unes mans llargues i sarmentoses! (I queixalets també!, 1975: 206, 15).*

savina *f.* (7)

1. [NCOMPT] (*Juniperus phoenicea*) Planta arbòria petita, perennifòlia, de la família de les cupressàcies, de fulles petites, lineals i imbricades, amb falsos fruits en gàlbul esfèric, fibrosa o relativament carnosa. *Allà, els vessants de la serra de Camarena eren encara de poca rostària i estaven coberts de sevines corpulentes i ginebres arboris que quasi arribaven a la carretera del port. (Enllà de l'horitzó, 1991: 167, 12).*

LOCUCIONS

•**savina terrera** *loc. nom.* 1. (*Juniperus sabina*) Savina¹ que creix en forma de mates ajagudes, de vegades força grans, amb els gàlbuls de color blau negrós, pròpia de la muntanya mediterrània. *En els badalls creixien, escafits, romanins i argelagues, i dalt,*

en un petit eixample que feia, hi havia unes mates de sevina terrera que els serviren molt bé per a veure sense perill de ser vists. (*Sense la terra promesa*, 1991: 118, 12).

•**savina xaparra** *loc. nom.* 1. (*Juniperus sabina*) Savina terrera¹ (*loc.*) (*DNV*). *El terreny planejava i es suavejava en terra dolça i herbosa, clapejada d'ací d'allà de ginebres terrers i eriçons i oloroses sevines xaparres.* (*Temps de batuda*, 1991: 60, 18).

seca *f.* (5)

1. [*NINCOMPT*] Temporada llarga de temps sec. *Passà l'hivern, vingué la primavera, i l'oratge es tancà aquell any com no s'havia vist mai (deien els vells), i no queia una gota ni per un mig remei de la seca.* (*El pollastre de festes*, 1976: 400, 24).

secall *m.* (13)

1. [*NCOMPT*] Rama seca d'una planta. —*Quasi no té foc —va observar mentre que afegia un secall al caliu.* (*Joan-Ratot*, 1976: 412, 13).

sega *f.* (36)

1. [*NCOMPT*] Acció de segar^{1a} les messes. *La veritat és que hi havia molta feina amb la preparació de la sega, i que a mitjan any volia jo fer un balanç provisional a veure com anàvem.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 273, 19)
2. [*NINCOMPT*_{sing_pl}] Època en què se sega^{1a}. *Transcorria la segona quinzena de juliol, dedicada encara a la sega en tot l'Almussai.* (*Temps de batuda*, 1991: 169, 2).

•**segadissa** *f.* (4)

1. [*NCOMPT*] (*Brachypodium phoenicoides*) Fenàs de marge (*loc.*) (*DNV*). *Vaig fer mides d'espart o amb tiges de segadissa, no ho recorde bé.* (*Temps de batuda*, 1991: 334, 14).

segar *v.* (57)

- 1a. *tr.* i *intr.* Algú, tallar cereal o herba amb una falç, amb la dalla o amb una màquina. *Total: que faig més feina que ningú del terme, ja que en un punt vaig i vinc al camp, sembre, plante, regue, segue, culc cireres i les duc a mercat i mai no se'm queda res per fer.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 168, 13).

➤ *adj. Basília i Bernat arreplegaven el blat segat i escampat en gavelles en el restoll; els xics de Basília els ajudaven tot jugant. (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 15).*

1b. *tr. i intr. Algú, segar^{1a} el cereal o l'herba d'un camp. Llorenç, que de tant en tant es dedicava a aplegar gavelles en garbes i lligar-les, seia llavors en la carena del marge de dalt del camp que segaven. (Temps de batuda, 1991: 156, 26).*

2. *tr. i intr. pron. Una emoció forta o un esforç físic, llevar la força a les extremitats d'algú; o, les extremitats d'algú perdre la força a causa d'una emoció forta o a causa d'un esforç físic. ⇒ ~ -se les cames. L'atac de por que sofria havia estat tan terrible, que se li segaren les cames. (El guants de la felicitat, 1975: 138, 17).*

3. *tr. Algú o un fet, fer acabar d'una manera brusca i violenta la vida d'algú o una situació determinada. L'amenaça certa a una tradició familiar i a un estil de vida propi, havia segat la seua alegria. (Temps de batuda, 1991: 27, 12).*

segat *adj.* (7)

1. Vegeu *segar* v.

segó *m.* (8)

1. [NCOMPT] Pell de cereals mòlta, que se separa de la farina i es dona com a aliment al bestiar. "*La dona*", pensava, "*ja els posarà recapte. Ahir vaig dur un sac d'herba, i trobe que encara queda alguna pasterada de segó i mitja barcella de dacsà*". (*Sense la terra promesa*, 1991: 189, 23).

sègol *m.* (2)

1a. [NINCOMPT] (*Secale cereale*) Planta herbàcia anual, de la família de les gramínies, de fulles linears i planes i d'espiga llarga. [...] *degut a un clima dur, a males penes si podien fer una roïna collita de sègol o d'ordi i no aprofitaven de deveres més que per a créixer-hi el bosc. (El Castell del Sol, 1975: 102, 10).*

1b. [NMASS] Gra de sègol^{1a}, emprat en la fabricació de la farina i del pa. *Ja tots passats de la vintena, cansats de treballar les migrades terres del maset i de*

menjar pa de dacsà o de sègol i melva adobada a l'intemperi, [...].
(Esclafamuntanyes, 1976: 25, 19).

selva f. (5)

1. [NCOMPT] Terreny extens i sense cultivar, de gran vegetació frondosa. *Ho comprenc ben bé: sóc Joan Sense Terra, el lleó sense territori, roder ja per sempre d'un lloc a un altre dins la immensa selva. (Sense la terra promesa, 1991: 606, 25).*

selvàtic adj. (5)

1. Relatiu o pertanyent a les selves¹. *Del crestell on s'assenta, mou cap a l'oest la serra de Castalla, barbuda i selvàtica, que, en grandiosos amfiteatre, [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 319, 18)*

sembra f. (11)

1. [NCOMPT] Acció o efecte de sembrar¹. *Obria Aleix la seua sensibilitat i la seua pensa a aquell món ingenu de la sembra, de les floretes humils corsecades per l'hivern, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 133, 11)*

sembradura f. (27)

1. [NINCOMPT] Conjunt de llavors per a sembrar^{1a}. *[...] després, quan començava a retillar la primavera, birbar la sembradura, escombrar oliveres i ametlers en una renovació anual i bisanual de branques i ramatge, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 162, 10).*

sembrar v. (11)

1. *tr.* Algú, plantar la llavor d'una planta en la terra convenientment preparada perquè hi germine. *Ja saps que quan t'ajude a sembrar o a collir ametles o a arreplegar oliva o a ensacar garrofes, [...]. (Nabet, 1976: 357, 1).*

➤ *adj.* *Aquell any agrícola, tot i ser plovedor, havia estat desastrós per als sembrats per manca d'adobs químics, que no és que escassejaren un poc sinó que no van arribar ni a la meitat de la terra sembrada. (Enllà de l'horitzó, 1991: 291, 14).*

sembrat *adj.* (5)

1. Vegeu *sempreviva* v.

sembrat *m.* (54)

- 1a. [NCOMPT] Terreny sembrat¹. —*¿Saps què ha dit la mare avui quan estava en el sembrat entrecavant? (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 225, 23).*
- 1b. [NCOMPT] Conjunt de plantes sembrades¹. *Va arribar un any més la primavera amb els seus bancals coberts de sembrats onejants, els seus cels esplendorosos de blavor, [...]. (El guants de la felicitat, 1975: 121, 12).*

semidesert *m.* (4)

1. [NCOMPT] Regió terrestre àrida amb vegetació esclarissada. *¿I si anava a raure a un camp de concentració franquista aïllat per les terres fredes castellanès, en un semidesert glacial? (Enllà de l'horitzó, 1991: 357, 10).*

sempreviva *f.*

1. [NCOMPT] (*Helichrysum brectatum*) Herba perenne de la família de les compostes de flors espatulades i capítols petits units en inflorescències en forma de corimbe de color groc daurat.

LOCUCIONS

sempreviva borda *loc. nom.* 1. (*Helichrysum stoechas*) Planta de les famílies de les compostes, semblant a la sempreviva¹, però de fulles molt estretes i amb els marges resoluts i els capítols força més petits, que es fa a les brolles i en llocs secs i calents de les terres mediterrànies.

senglar *m.* (4)

1. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Mamífer salvatge de la família del porc^{1a}, de pèl espès i fort de color gris o negre, i ullals grossos i ixents. *Durant molt de temps no va sentir més que els xiscles dels búfols, els miols dels gats cervals, els renills dels senglars i la blana remor de les seues pròpies i prudents passes. (Don Joan de la Panarra, 1976: 345, 11).*

senglar *adj.* (6)

LOCUCIONS

porc senglar *loc. nom.* 1. Vegeu *porc m., f.*

septentrió *m.* (1)

1. [NINCOMPT_{sing}] Punt cardinal situat a l'esquerra mirant a l'est. *S'alçà llavors, colpejà fortament el sòl de terra amb els peus per entrar en reacció, i emprengué de bell nou el camí que duia, guiant-se per l'estel de septentrió, que lluïa molt clar.* (*El Castell del Sol*, 1975: 91, 19).

septentrional *adj.* (1)

1. •Situat al nord d'una zona geogràfica, de la Terra. *Al racó septentrional, arrimat a la serra del seu nom, trobem el poble d'Onil, industrial i asolellat; [...].* (*La Foia de Castalla*, 1982: 319, 9).

sequer *m.* (6)

1. [NCOMPT] Lloc on es posen fruites a assecar sobre canyissos. *La vista de conjunt era d'un mas rumbós amb diverses navades i ales d'edificació cobertes de teules àrabs, verdinoses dels anys: cellers, habitatges, graners, sequers, corrals coberts i descoberts...* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 347, 6).

sequeral *m.* (3)

1. [NCOMPT] Terreny sec. *Va dinar passat Monòver, llavors un petit i alegre llogaret dalt un suau tossal; tol seguit començà a endinsar-se per aquells interminables sequerals i rambles fins abastar la pinosa Safra.* (*El rei Astoret*, 1975: 320, 13).

séquia *f.* (7)

1. [NCOMPT] Canal d'irrigació. *Va haver de riure nerviosament, i la seua rialla arribava a les oïdes d'Aleix com una harmonia celeste -d'un cel pagà- barrejada amb la fressa monòtona i dringadora de la séquia.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 186, 5).

sequiol *m.* (1)

1. [NCOMPT] Sèquia¹ secundària que s'origina a partir de la mare. *Es rebolcà, s'esguellà l'abillat vestit, tirà el capell dins d'un sequiol, i botava i rebotava esgarrinxant-se contra les branques d'aquell arbre desconegut, d'aquell garrofer del cel, que l'havia enganyat. (El jugador de Petrer, 1976: 209, 24).*

sequiola *f.* (1)

1. [NCOMPT] Sequiol¹. [...] *bordonaments de les misterioses alacranes dins els seus caus invisibles, i el riure de les aigües ignorades en sequioles i fontinyols. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 16).*

serp *f.* (145)

1. [NCOMPT] Rèptil mancat de potes, de cos cilíndric i molt allargat, que es desplaça amb ondulacions del seu cos. *Ara va dient una cosa totalment impossible: que ell, tot sol, és capaç d'anar al Puig i portar viva i lligada a la cua del cavall, l'espantosa serp que nia en la muntanya. (El patge Saguntí, 1975: 256, 5).*

LOCUCIONS

serp de mar *loc. nom.* 1. Peix de cos cilíndric i molt allargassat. *Aquell singular ser, semblant a una serp de mar, era bastant més llarg que un home i de colors cridaners, a llistes, sobre un fons argentat delicadíssim; [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 59, 5).*

serra *f.* (497)

- 1a. [NCOMPT] Formació geològica consistent en una cadena de muntanyes no gaire extensa. [...] *i aquella meravella d'heretat del Clot de Catí, flor de les altes serres, amb els cadamunts plens de pomes amuntegades i amb totes les bones olors del Paradís"... (El jugador de Petrer, 1976: 198, 21).*
- 1b. [NCOMPT] Muntanya més o menys prologada, de cresta allargada. *Havien recorregut la serra de la Grana, el Cabeçó d'Or, la Carrasqueta, la serra dels Plans, la Canal d'Alcoi, [...]. (Esclafamuntanyes, 1976: 27, 10).*

2. *[NCOMPT] Alguna cosa amb forma de serra^{1a}. [...] i alls per centenars de forcs, i serres de pans de blat i de patates i verdures de tota classe i de les viandes més saboroses i menys imaginables. (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 364, 6).

serrà adj. (19)

1. Relatiu o pertanyent a la serra^{1a}, a les muntanyes. *Ell gaudia del camp en aquella solitud, tan ple de fragàncies vegetals, tan misteriosament il·luminat per la lluna serrana.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 174, 12).
2. Algú, que viu a la serra^{1a}, a les muntanyes (DIEC2). [...] i, en una de les cambres de dormir, va veure les tres filles de l'home roig, que eren per cert tres precioses fadrines serranes, una morena, una castanya i un altra de rossa. (*Home roig, gos pelut i pedra redona*, 1976: 261, 4).

serrà m., f. (4)

1. [NCOMPT] Algú que viu a la serra^{1a}, a les muntanyes (DIEC2). *Ell, és clar, un serrà esparpellat i valent però no gens fet als refinaments palatins, es féu una mica vermell.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 42, 46).

serrada f. (9)

1. [NCOMPT] Estol nombrós d'animals o de persones. *Arribaren dins la riera; passà una petita serrada de tords.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 157, 24).

serralada f. (28)

1. [NCOMPT] Conjunt de muntanyes¹ que forma generalment un sistema més llarg que ample i que manté una alineació estructural i morfològica. *Quan ja se'n trobà prop, conegué les serres: el pic del Puigcampana, l'esquena de l'Aitana, l'ampla serralada boscosa del Penàguila i Benifallim.* (*El Gegant del Romani*, 1975: 236, 15).

•serralla f. (8)

1. [NCOMPT] (*Sonchus oleraceus*) Lletsó¹ (DNV). *No va durar massa el seu encuriosiment, perquè prompte va saber que es referien a una serrallota que havia eixit en la junta de dos carreus del campanar, allà amunt prop de la*

campana grossa i justament davall d'una cornisa. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 234, 14).

serrat m. (8)

1. [NCOMPT] Muntanya¹ de poca altitud amb la carena allargassada. *A l'esquerra la flanquejava un serrat molt abrupte: els Crestalls del Bou, de menys altitud que els Eriçons; [...]. (Temps de batuda, 1991: 123, 2).*

serrell m. (1)

1. •[NCOMPT] (*Helictotrichon filifolium*) Planta gramínia pròpia dels erms mediterranis (DNV). *Ho havia llegit en l'amplària de les passes, digué, mirant ací una pedreta girada que deixava al descobert una terra més humida, allà una tija de serrelló xapada... (Temps de batuda, 1991: 94, 8).*

server m. (2)

1. *[NCOMPT] (*Brachypodium retusum*) Fenàs¹. *Pep el col·locà sobre un tou de server, i ell se li va asseure a la vora. (Sense la terra promesa, 1991: 488, 4).*

servera f. (1)

1. [NCOMPT] (*Sorbus domestica*) Arbre caducifoli de la família de les rosàcies, de flors petites i amb propietats medicinals. *Distingia clarament el pi blanc, el roig i el ver, l'alzina de fulla llarga o carrasca, el ginebre, els oms, les acàcies, els arbres blancs, els xops o pollancre -molt abundants vora el nostre riuet-, les nogueres i les serveres. (Temps de batuda, 1991: 20, 8).*

sèver m.

1. [NINCOMPT] Substància amargant obtinguda del suc concentrat de les fulles de l'àloe, emprada com a purgant. ⇒ *amarg com el ~. [...] caent-li llàgrimes amargues com l'asséver, al seu niu de l'alt de l'Empenyador a contar la malaventura a la família corbera. (La rabosa i el corb, 1976: 420, 2).*

sevina f.

1. Vegeu *savina f.*

•**silvà** adj. (5)

1. Vegetal o animal, que viu al bosc (DNV). [...] *les aromes de les plantes silvanes eren cada vegada més penetrants i delicioses; sobretot, hi havia trossos on la xara era un tapís de tomanyí ple de campanetes blaves, porpra i violeta.* (El rei Astoret, 1975: 321, 13).

silvestre adj. (14)

1. Espècie vegetal o animal, que viu naturalment al camp, sense intervenció humana. *Sa mare li va dur una ploma d'ànec silvestre, i, en un dir Jesús, ell raspà les línies on es parlava de la mort de Bernadet, [...].* (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 280, 8).
2. •Característic del medi natural en estat salvatge. *Hi havia a casa una serventa nova quan ell tornà de l'internat, una fadrineta de quinze o setze anys, rústica, ben feta, d'una feminitat una mica silvestre, magnífica.* (Sense la terra promesa, 1991: 106, 15).

singló m.

1. [NCOMPT] Porció d'un penjoll de raïm^{1a}. *En la nit, Muhammad presentà el corbo farcit de raïm al matrimoni. Ells en trauen uns xinglons daurats, a la ventura, i hi peguen un mos.* (El Castell del Sol, 1975: 109, 26).

sisca f. (1)

1. [NCOMPT] (*Imperata cylindrica*) Planta de la família de les gramínies, de rizoma serpentejant, fulles estretes i panícula cilíndrica i densa, que es fa en terrenys humits i té una distribució tropical i mediterrània. *Li mirà els ulls: a través de l'ombra de les cellasses amples i terreres i de la d'unes pestanyes ertes i espesses com la sisca, copsava unes llambregades vives que denotaven al darrere un esperit despert.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 60, 16).

•**sitar** v. (1)

1. *intr.* Un tord, cridar un soroll semblant a “sit, sit!” (DNV). [...] *el vent remorejava dèbilment en la boscúria; xisclaven de tant en tant les merles, sitava algun tord primerenc; [...].* (El darrer consell, 1976: 372, 18).

soc m. (2)

1. [NCOMPT] Tronc^{1a}.

LOCUCIONS

com un soc *loc. adv.* 1. Com un tronc¹ (*loc.*). [...] *i era estrany que un home tan satisfet com jo havia restat, no dormís com un soc fins que la matinera i diligent Emilia no fes els seus trucs fermes a la meua porta, com cada dia.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 463, 26).

soca adj. (1)

1. Algú, que té l'enteniment obtús. *I aquest pensament –¡mireu si eren soques!– els omplia de goig.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 336, 26).

soca f. (76)

1. [NCOMPT] Tronc^{1a}. *El Tort de Planes i Miquel de la Mateua, que així es deien els dos malfactors, estaven asseguts en la santa terra a la soca de l'arbrot.* (Nabet, 1976: 361, 16).
2. •[NCOMPT] Part inferior d'una cosa. *Una munió de garbes hi havia ja per gran part del bancal, esperant que Toni, que tenia la força necessària, les anàs lligant amb els sogalls que hi havia vora la soca del marge.* (Temps de batuda, 1991: 78, 26).

LOCUCIONS

•**com una soca** *loc. adv.* 1. Algú, dormir molt profundament. *Quan hagueres rematat la mel, te'n vas entrar i vas alçar el gerró, i després eixires i et quedares a la porta, adormit com una soca.* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 447, 22).

•**de soca i arrel** *loc. adv.* 1. Totalment. *I ficant-les entre les branques d'una olivera, se les va arrancar de soca i arrel.* (Joan-Ratot, 1976: 414, 12).

soca m.,f. (2)

1. [NCOMPT] Persona que té un enteniment obtús. *El dimoni badava i feia cara de soca.* (El dimoni fumador, 1975: 210, 29).

sofre m. (17)

1. [NMASS] Element químic no metàl·lic, de color groc clar, que en cremar forma una flama blava i un gas d'olor sufocant. *Els xics l'acompanyen, i em pense que s'han endut els saquets del sofre, perquè ni ha fortes reixiuades i la cendrada pot fer mal.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 312, 12).

•soqueta m. (1)

1. [NCOMPT] Esclopet¹ (DCVB, DNV). *Per fi marxa senda avall, al muscle el cabàs amb les falçs i les soquetes i alguns cordells i les mudes de la roba.* (La idea de l'emigrant, 1982: 222, 25).

sol m. (440)

1. [NINCOMPT] Estrela¹ al voltant de la qual gira la Terra. ⇒ raig de ~, llum del ~, posta del ~, // ~ ixent, ~ naixent. [...] *les seues galtes vermelles i la seua boqueta havia lluit unes dentetes com la mateixa neu i un somris tan enciser com un raig de sol.* (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 341, 6).
2. [NINCOMPT] Radiació directa del Sol¹. ⇒ dia de ~, hora de ~, ~ del matí, ~ del migdia, ~ d'hivern, // a ple ~, ~ ardent, // fer ~, prendre el ~. *Un dia, mon pare, tot prenent el sol en el pedrís de davant la porta, em va preguntar no sé quin destrellatament de si era dimecres o si anava ja a mitjan matí a tancar les cabres a la cleda.* (Contalla d'un orat, 1982: 357, 6).
3. •[NCOMPT] Persona que sobreïx per alguna qualitat extraordinària. *Qui li havia dir ara "sol de la casa", "perla fina de la mare", "àngel bonic" i altres dolceses d'aqueixes que se'n van i ja no tornen mai més?.* (La mestra i el manyà, 1975: 389, 21).

LOCUCIONS

•com un sol loc.adv. 1. Algú o cosa molt bonic. *Si és Rosella, galana com un sol!* (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 353, 6).

•de sol a sol loc. adj. 1. Jornada laboral o de treball, que dura tot el dia, des que ix el sol¹ fins que es pon. [...] *intransigents i durs envers les noves ideologies i per als jornalers, els jornals i les jornades de sol a sol.* (Sense la terra promesa, 1991: 30, 2).

de sol a sol *loc. adv.* 1. Durant tot el dia, des que ix el sol¹ fins que es pon. *Ja que treballem de sol a sol, almenys que puguem viure i donar a menjar a les nostres dones i xiquets.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 270, 4).

•**pegar-li-la al sol del migdia** *loc. verb.* 1. Vegeu *pegar v.*

•**sol de justícia** *loc. nom.* 1. Solana². [...] *i hi prenia aquell aire lloat pel metge director de l'hospital de sang i aquell sol de justícia de les terres altes i relativament continentals de la vall de Cassana.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 283, 15).

sol ixent *loc. adv.* 1. Est. *Les mans misterioses la conduïren llavors, en aquell segon estatge, a una cambreta retirada que tenia dos finestrals a sol ixent, i, a través dels seus cristalls desllustrats, es veien relluir les estrelles.* (*Abella*, 1976: 113, 8).

solada *f.* (2)

1. [NCOMPT] Quantitat de fulles^{1a} o de fruits caiguts d'un arbre i escampats al peu. *Eren ja madures i, només tocar-les, pegaven en terra. Bones solades que n'hi havia per davall de tots els arbres!* (*El jugador de Petrer*, 1976: 123, 21).

solana *f.* (10)

1. [NCOMPT] Solell¹. *Llavors, davant la miserable casupa, en un matí alegre de sol, que fonia la neu per totes les solanes, s'organitzà el sorollós seguici, [...].* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 350, 3).
2. •[NINCOMPT] Sol² molt fort. *La perdiu, que és la que a mi m'agrada, és més treballosa; cal caminar molt amunt i avall per a tirar-los, i si fa molta solana...* (*Temps de batuda*, 1991: 178, 2).

•**solanada** *f.* (11)

1. [NINCOMPT] Claror i ardor directa del sol¹ (*DCVB, DNV*). *¡I és que heu tardat tant, amor meu, que heu permès que m'assotàs al seu gust la solanada d'aquest barranc!* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 150, 23).

solc *m.* (19)

1. [NCOMPT] Clot longitudinal fet a la terra per conrear-la. *Davant, anava Vicentet obrint el solc; la rella s'afonava sense esforç i quasi sense fressa.* (*Contalles de la boira*, 1982: 337, 15).

2. [NINCOMPT] Manera de comportar-se o d'actuar considerada adequada i correcta. *Menjacrús i quatre malvats, i, ja més amansit, s'encarà amb la princesa i la reina, que el volien fer entrar una mica en el solc. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 285, 2).*

solejat *adj.* (14)

1. Indret natural, edifici o part d'un edifici, on toca el sol². *Als quatre o cinc dies de cavil·lacions, la duquessa, tot conversant amb el seu espòs en una àmplia terrassa solejada i ventejada, [...]. (El patge Saguntí, 1975: 260, 5).*
2. Període de temps, en què fa molt sol². *[...] igual en els dies solejats, que cantava com una metàl·lica calàndria, [...]. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 199, 3).*

solell *m.* (1)

1. [NCOMPT] Costat que, per la seua orientació, és el més assolellat d'un pujol o d'una muntanya. *[...] enfront de la finestra de la cambra dormitori, es veia l'altíssim coll per on passava des de l'ombria al solell un assagador potser mil·lenari. (L'ambició d'Aleix, 1982: 102, 16).*

•soliguer *m.* (4) > **xoriguer**

1. [NCOMPT] (*Falco tinnunculus*) Ocell de la família dels falcònids, de color vermell argilós amb taques negres a la part superior del cos, groguenc amb taques brunes a la part inferior, bec blavós i potes grogues, i una ampla banda negra a la cua, que estén en forma de ventall. *I la velocitat que duien ara no era minsa: ells passaven davant als ocells més voladors —soliguers, falcons, esmirles i àguiles... (Esclafamuntanyes, 1975: 67, 21).*

somera *f.* (30)

1. [NCOMPT] (*Equus asinus*) Femella de l'ase. *Que vam anar jo i el meu home l'any passat allà amunt, molt lluny, a la fira de Cocentaina, per baratar la somera per un ase, [...]. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 242, 15).*

sorra *f.* (7)

1. •[NMASS] Arena¹ grossa (*DNV*). *No feia calor; ens acariciava el soroll mansoi de la mar propera redolant les seues ones minses damunt l'arena i la sorra rogenques; [...]. (Temps de batuda, 1991: 271, 20).*

LOCUCIONS

•**tonyina de sorra** *loc. nom.* 1. Vegeu *tonyina f.*

sotabosc *m.* (7)

1. [NINCOMPT] Vegetació arbustiva i herbàcia que es fa sota el cobert dels arbres d'un bosc. *Ara, el bosc i el sotabosc s'havien espesseït, i els pins i la garriga baixaven amb la seua foscor vora mateix de les cunetes, [...]. (Viatge de Nadal, 1982: 397, 8).*

•**subtropical** *adj.* (7)

1. Clima, que té característiques intermèdies entre els climes pròpiament tropicals i el clima subàrtic. *¡Ai, però doblat el quinze de novembre, dalt del cabriolet, tenda i tot tirada, clima i tot d'aires subtropicals, feia un fred que raïa! (Sense la terra promesa, 1991: 414, 1).*

suc *m.*

LOCUCIONS

sense suc ni bruc *loc. adj.* 1. Cosa, de poc interès. [...] *i la relació insincera i odiosa que s'havia establert entre ella i el jovent perjudiciós de la seua classe, els artífexs del seu matrimoni sense suc ni bruc. (Sense la terra promesa, 1991: 73, 20).*

sulfat *m* (2)

1. [NMASS] Sal derivada de l'àcid sulfúric. ⇒ ~ *de coure*. [...] *com ara les vinyes, s'havien ensofrat contra la cendra i, quan caldria, les polvoritzarien amb una solució de sulfat de coure per a evitar l'avanç del mildiu. (Enllà de l'horitzó, 1991: 218, 19).*

•**surenc** *adj.* (3)

1. Alguna cosa, semblant al suro¹. *En no gaire temps, la nevada es va fer copiosa, els arbres s'empolsegaren com a blancs fantasmes i el corriol que seguia es perdé davall la surenca catifa.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 62, 10).

suro *m.* (2)

1. [NINCOMPT] Matèria lleugera, elàstica i impermeable que es forma a la part exterior de l'escorça d'aquelles espècies d'arbre que acumulen grans concentracions de suberina en les seues cèl·lules. *El xic llevà el suro de l'ampolla, i el pare vessà un bon traguè de licor entre els llavis de l'esmortida dona, a poc a poc, tenint compte que no s'engargolís.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 468, 19).

LOCUCIONS

- de suro** *loc. adj.* 1. Algú, mancat de sensibilitat per a la percepció de les emocions i del dolor anímic propi o d'altri. *Passaren dies i dies. El rei, igual del tot que el primer dia de casat: fet un bocí de suro. Els consellers, tots confusos i astorats.* (*El rei Astoret*, 1975: 330, 19).

taboll *adj.* (1)

1. Fruit o cereal, mig madur (*DIEC2*). [...] *i els fruiters quallats de flor o de fruits tabolls, quasi tot en terres de criador secà.* (*El Castell del Sol*, 1975: 82, 18).

tallat *m.* (15)

1. [NCOMPT] Espadat¹. *Li soltí la corda del coll, l'agafí amb tots dos braços i el vaig llançar pel tallat.* (*Contalla d'un orat*, 1982: 360, 2).

tamarit *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Tamarix* sp) Arbre petit, de fins a tres metres d'alçària, de fulles en forma d'esquama, de flors petites rosades o blanquinoses disposades en raïms espiciformes, de fruits capsulars, que creix en terrenys salins humits de la terra baixa. [...] *li arribava la veu confidencial del gran riu entre xops, tamarits, sàlzers i carrissars.* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 31, 5).

tancar *v.*

LOCUCIONS

tancar a pedra i puny* *loc. verb.* 1. Alguna cosa, tancar fortament. *L'infern quedà tancat a pedra-puny, i per allò dels claus, beneïts tan intensament, els diables no podien ni acostar-se a desclavar les ventalles.* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 201, 24).

•tàntol *m.* (2)

1. [NCOMPT] Branca esporgada que serveix d'estaló o de tanca baixa a un coll de caçar tords (DCVB). [...] *i anà tot seguit a descobrir el tàntol, consistent en tres cantals grossos que sostenien, per la part que donava a la barraca, una llosa alta, pissarrenca, que defensaria de perdigonades el perdigot reclam.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 506, 28).

tap *m.* (3)

1. •[NMASS] Roca sedimentària composta per argila^{1a} i carbonat càlcic (DCVB, DNV). *Allí el riu s'obria pas, amb bon pendent, per una valleta estreta, entre tarussos imponents de tap blau coronats de pinedes; [...].* (*Home roig, gos pelut i pedra redona*, 1976: 251, 12).
2. [NCOMPT] Peça cilíndrica que tanca la boca d'un recipient o d'un conducte de desguàs. *Toni féu pujar el poal i l'abocà en una piqueta de dins mateix de la capella, que, per un canonet de ferro, quan calia obturat amb un tap, servia per a omplir una pica de cinc o sis cànters de cabuda, [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 97, 11).

•taperal m. (1)

1. [NMASS] Terreny on abunda el tap¹ (DCVB). [...] *davallà les rieres de la Vall de Seta, blavenques de taperal, remoroses de la brisa en les xopades, i, fent-se vesprada avançada, notà que el llebeig havia refrescat molt. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 252, 7).*

tardor f. (56)

1. [NCOMPT] Estació de l'any entre l'estiu i l'hivern, compresa entre l'equinoci de setembre i el solstici de desembre. [...] *però a les nits, d'ençà que ve la tardor, soledat i misteri; sols la remor de l'aigua i l'udolar del vent en els oms de la baixada. (I queixalets també!, 1975: 204, 8).*

tardoral adj. (8)

1. Característic de la tardor¹ o que hi té relació. "*¡Oh Afrodita, filla d'Urà, sorgida de les escumes glorioses de la nostra Mediterrània; oh, tu que fas reverdir els dolços amors tardorals, salut!*". (Sense la terra promesa, 1991: 230, 4).

taronja f. (13)

1. [NCOMPT] Fruita redona de color groc vermellós i de polpa sucosa dividida en grills. *On hi havia fadrines, allà procurava acostar-se: veremes, collites d'ametla o oliva, de taronja...* (Sense la terra promesa, 1991: 388, 25).

taronger m. (21)

1. [NCOMPT] (*Citrus sinensis*) Arbre que produeix taronges¹. ⇒ *flor de ~. En el camp obert voltat de tarongers, enllumenat tot per bombetes elèctriques, hi havia instal·lacions lleugeres: [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 58, 10).*

tarongerar m. (2)

1. [NCOMPT] Camp plantat de tarongers¹. *Cap soldat no vam voler alçar-nos de taula, i els cambriers, davant aquell exemple, no deixaren el servei per refugiar-se en la fosca del tarongerar. (Enllà de l'horitzó, 1991: 122, 9).*

tarongina *f.* (2)

1. [NCOMPT] Flor del taronger¹. *El temps, boirós i febrerenc de la capital, em va semblar calidíssim; el ventijol de ponent duia a la meua pituïtària efluvis de primavera i fins creia sentir l'aroma de la tarongina. (Enllà de l'horitzó, 1991: 183, 11).*

tarquim *m.* (4)

1. [NMASS] Llot dipositat per l'aigua, emprat com a adob en agricultura. *Doncs en la mateixeta bassa dels Ullals, on naix el riu de Castalla, enmig enmig de la rica marjal d'Onil, és a dir, en una terra pantanosa on el tarquim tenia qui sap els pams. (La rabosa i el corb, 1976: 426, 17).*

tarquimós *adj.* (4)

1. Lloc, ple de tarquim¹. [...] *en aqueix punt dolç de feracitat on conflueixen l'arrossar i les hortes que reguen del Vall i d'altres sèquies tarquimoses. (L'ambició d'Aleix, 1982: 170, 21).*
2. Format per tarquim¹. *Arriben prop de la porta; però, és clar, els barrà el pas el vall ple d'aigua, negra i tal qual tarquimosa, i l'antic pont llevadís mig alçat. (Esclafamuntanyes, 1976: 28, 13).*

tarquimat* *adj.* (1)

1. Algú o animal, brut de tarquim¹. *I el millor bacó del Regne de València, pare de cent porcells i avi de cent i cinquanta... ferit, mort, tarquimat i perdut. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 305, 17).*

tàrtar *m.* (2)

1. [NMASS] Substància que el most diposita al fons i a les parets dels recipients, sota la forma d'una crosta cristal·lina rogenca. *-Jo només vaig tenir sort un parell d'anys, a Còrdova, carrer del General Roca, catorze, on vaig posar un magatzem de tàrtar. (La idea de l'emigrant, 1982: 308, 13).*

tavà *m.* (4)

1. [NCOMPT] (*Tabanus* sp) Mosca^{1b} grossa, de vol ràpid amb un fort brunzit, proveïda d'un fibló molt fort amb què la femella pica els vertebrats per a xuclar-

los la sang, sobretot amb sol fort i l'epidermis humida. [...] i ja el llop es va despacientar de veure que no venia la comare, i va començar a passejar amunt i avall tot desficiós, i fins i tot va tirar quatre mordinyades a un tavà que anava rondant-li la cua. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 445, 6).

te m. (3)

1. [NCOMPT] (*Thea sinensis*) Arbret perennifoli de la família de les dicotiledònies, de fulles molt beneficioses, lanceolades i dentades, flors axil·lars, blanques o rosades, vistoses i fruit en càpsula.
2. [NMASS] Fulles de te¹ convenientment dessecades.
3. [NMASS] Beguda obtinguda del te² per infusió. *Van davallar-hi, doncs, i prengueren te i pastes com era de rigor, puix eren cinc tocases.* (Danys mínims sobre coberta, 1982: 369, 18).
4. [NCOMPT] Reunió de persones que es fa a la tarda i durant la qual se serveix te³ com a beguda. [...] *a l'aire lliure, sota un policrom envelat, o baix, al saló de te.* (Danys mínims sobre coberta, 1982: 369, 16).

•teda f. (10)

1. Vegeu *teia f.*

teia f.

1. [NCOMPT] Fusta resinosa de pi que crema amb molta facilitat. *Els altres, mentrestant, en un racó del gran pati que solen tenir aquesta mena de castells, hi trobaren una garbera d'ascles de teda, potser tallada de més de dos anys, sequeta.* (Esclafamuntanyes, 1976: 29, 8).

teix m.

1. [NCOMPT] (*Taxus baccata*) Arbore perennifoli dioic, de fulles linears metzinoses, semblants a les de l'abet, i llavors també metzinoses, voltades per una cúpula carnosa, vermella i comestible, que es fa als boscos de muntanya i en indrets ombrívols.

•**teixera** f. (1)

1. [NCOMPT] (*Taxus baccata*) Teix¹ (DCVB, DNV). *Travessava deliciosíssims parquets d'arbres d'adornament, com til·leres, faigs, teixeres, xiprers, pinastres, sucosos pinatells vers, ginebres tendres, tots enredats de verdíssimes i tentaculars mates de lligabosc...* (Esclafamuntanyes, 1976: 38, 24).

teixó m., f. (12)

1. [NCOMPT] (*Meles meles*) Mamífer de la família dels mustèlids, de cos massís, cua i potes curtes i cap allargat acabat en un musell punxegut, de pelatge grisós al llom i blanc al ventre i al cap, amb dues franges negres que van del musell a la nuca. [...] *i sobretot volia que respectàs com un sagrat el temps en què ocells, llebres, teixons i tots altres animals boscats estaven en la cria.* (El rei Astoret, 1975: 300, 14).

LOCUCIONS

gros com un teixó loc. adv. 1. Algú molt gros. *El gat, gros com un teixó, dauat i a ratlles fosques, només olorar els ratolins, se'n desllepissà de Joan-Antoni i començà aquell vull l'altre no vull, i qui sap les dotzenes que se'n féu!* (Joan-Antoni i els torpalls, 1982: 231, 9).

tell m.

1. [NCOMPT] (*Tilia* sp) Arbre caducifoli de la família de les tiliàcies, de capçada ampla i densa, fulles ovades i cordiformes, dentades, flors blanquinoses i fruit en núcula, amb les flors i les bràctees del qual es prepara una infusió aromàtica.

tempesta f. (49)

1. [NCOMPT] Pertorbació atmosfèrica d'abast local i curta durada, en què es produeix un fort corrent d'aire ascendent seguit d'un de descendent, i, en conseqüència, llamps, trons, vents i precipitacions de violència considerable. *I es senten tres trons eixordadors, com els que precedeixen les grans tempestes d'aquelles interminables muntanyes.* (L'envejós d'Alcalà, 1975: 173, 22).
- 2a. [NCOMPT] Traslals, de durada limitada però violent, que altera profundament l'estat normal. *La casa quedaria feta un palau, pensaven alguns dels presents;*

mentre que tots dos germans, cada vegada, pensaven menys en els detalls del testament, immersits dins el fragor de la tempesta. (Sense la terra promesa, 1991: 14, 9).

- 2b. [NCOMPT] Multitud de paraules, de sorolls o d'efectes que es produeixen amb intensitat i violència, concentrats en un lloc i en un temps curt. *El rebé un tempesta d'aücs. (Sense la terra promesa, 1991: 585, 8).*

tenir v.

LOCUCIONS

tenir adob *loc. verb.* 1. Alguna cosa, poder-se arreglar o guarir (DIEC2). *-Tu diràs en què he pecat, i ho arreglaré, que tot té adob -ho llançava jo al bon terreny sense saber de què anava. (Enllà de l'horitzó, 1991: 290, 1).*

•**tenir pardals al cap** *loc. verb.* 1. Algú, ésser molt fantasiós (DCVB, DNV). *Argumentaven: don Macià no era massa vell per a ella (l'home no és mai vell, deien), i el voler creix amb la vida en comú; ella no havia de tenir més pardals al cap; ja veia què s'havia fet del seu galant, tan jove. tan garrit... (L'ambició d'Aleix, 1982: 97, 18).*

teranyina f. (3)

1. •Estructura complexa d'elements que estan connectats entre si. [...] *ha manejat finament els fils de la seua teranyina invisible a fi que Mauri siga castigat per conspiració i sedició. (Sense la terra promesa, 1991: 598, 27).*
2. Teixit que fan diversos aràcnids¹ amb el fil tenuíssim que segreguen, que els serveix per a capturar els insectes de què s'alimenten.

terra f. (738)

- 1a. [NINCOMPT] Terra^{3a} considerada com a objecte de conreu. [...] *com ho palesaven aquells sembrats encara rrellencs i bledaníssims i aquells oliverars i ametlerars esponerosos, i els fruiters quallats de flor o de fruits tabolls, quasi tot en terres de criador secà. (El Castell del Sol, 1975: 82, 18).*
- 1b. [NCOMPT] Porció de terra^{1a} considerada com a possessió. *I tant i tant es va arribar a saber en el poble la penúria de l'hereu sense terra i sense moneda, que ja no va voler ningú anar a servir-lo. (El jugador de Petrer, 1976: 198, 9).*

- 1c. •[NINCOMPT] Conjunt d'activitats agrícoles, ramaderes i forestals. ⇒ *treballador de la ~. [...] o la forma que el ministeri crega més convenient per als treballadors de la terra i per a augmentar la producció. (Temps de batuda, 1991: 347, 15).*
- 2a. [NCOMPT] Extensió vasta de terra^{3a}. ⇒ *terres altes. En aquelles altes terres, la personalitat humana es mostrava, dins mateix d'una digna humilitat, amb tota la seua grandesa; [...]. (Contalles de la boira, 1982: 349, 26).*
- 2b. [NINCOMPT_{sing_pl}] Territori d'una zona geogràfica determinada. *¡Ella em va salvar d'una amarguíssima presó en terres del regne Migjornal! (El príncep desmemoriat, 1976: 196, 4).*
- 2c. [NCOMPT] Extensió de terra^{1a} que forma una circumscripció política i administrativa. *Mentre que es bulliria la col, ell aniria fent feixos i acostalant-los en tres costals, la càrrega completa —un a cada costat del bast i el tercer enmig, como encara és costum en terres valencianes. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 34, 4).*
- 2d. [NCOMPT] Pàtria. ⇒ *~ pairal. Don Joan, hostatjat a cal batle de Finestrat per convit d'aquest, començava a gaudir, aquells dies, de la calma de la terra pairal. (Don Joan de la Panarra, 1976: 354, 17).*
- 3a. [NINCOMPT] Superfície sòlida de la Terra^{4a}, que constitueix el suport de la vida humana, dels éssers vius i de les coses. ⇒ *tros de ~. I l'aire encalmat de la vesprada s'omplí d'un fum acre, tremolà la terra i caigueren pel costat de l'esglaiat caçador trenta o quaranta canteres i pedrots que de poc l'esclafen; [...]. (El dimoni fumador, 1975: 221, 23).*
- 3b. [NCOMPT] Terra^{3a} no coberta per l'aigua. *Ja s'han acabat els vents de terra de primavera, i, llevat els dies de tronada, bufa sempre un ventijol suau i fresc de la banda de la mar. (La Foia de Castalla, 1982: 323, 12).*
- 4a. [NINCOMPT] Planeta del sistema solar que és tercer en ordre de distància al Sol. *Però ¿i si l'home no fos mai així, capaç de forjar un paradís, encara que fos relatiu, en la Terra, bo per a tothom, [...]. (Temps de batuda, 1991: 111, 21).*

- 4b. [NINCOMPT] Món en què transcorre la vida humana, en contraposició al més-enllà. *Déu del cel i de la terra!* (*El pollastre de festes*, 1976: 393, 5).
5. [NMASS] Material bla constituït pel conjunt de partícules menudes d'origen mineral o orgànic que formen majoritàriament el sòl natural. *Paletades de terra dins un clot fondo, irisat dels colors de l'argila; paletades que feien un so lleig i fosc damunt les posts de la caixa.* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 200,14).

LOCUCIONS

de la terra *loc. adj.* 1. Producte o manifestació cultural, del mateix lloc on s'és. *Dinaren tots tres com a tudescos, i, en acabant, es feren uns quants gotets del bon vi de la terra.* (*Peret*, 1976: 285, 11).

terra ferma *loc. nom.* 1. Terra^{3b}. [...] *remota en la geografia i sobretot en la ment de la gent de Cassana, gent llauradora, de terra ferma.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 29, 11).

terra fetge* *loc. nom.* 1. Terra⁵ vermella o marró molt fèril. *I com que no podien donar abast a tots els conreus, es posaven a florejar les terres de les masades i deixaven erms extensos abançats de segona i de tercera tot concentrant l'esforç en les terres fetge.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 526, 2).

terra roja *loc. nom.* 1. Terra⁵ argilosa o gredosa, de color roig. [...] *un laberint de tossals cada volta més enlairats, partits per afraus de terra roja, a través del qual s'enfilava treballósament la diligència amb la seua musiqueta de cascavells, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 76, 27).

terral *adj.* (1)

1. Vent, que bufa de terra^{3b} cap al mar. *El dia era ras, claríssim i feia una mica de vent terral.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 30, 3).

terral *m.* (1)

1. [NINCOMPT] Vent terral¹. [...] *qui desfà la neu és una bona boiregada de morisc, i qui se la beu és el vent de ponent, terral, que ve eixut de l'Andalusia.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 253, 10).

terrassà m., f. (11)

1. [NCOMPT] L'laurador¹. *Al moment d'entrar ells i prendre seients, aparegué en la trona el frare, un terrassà colrat i de cara franca, que havia fet la carrera emparant-se en una deixa de la senyora més rica de la comarca; [...]. (El pollastre de festes, 1976: 403, 9).*

•terratinent adj. (8)

- 1a. Propietari, de moltes terres^{1b}. *L'aristocràcia de Cassana per una banda i els llauradors terratinents per la seua, constituïen sengles filades de moros: els primers, de bombatxos blaus, i els segons, de bombatxos grocs. (Sense la terra promesa, 1991: 220, 18).*
- 1b. Dels terratinents¹. *La crisi era artificialosa però autèntica: fuga de capitals, agitació revolucionària, disminució de la inversió capitalista, refús a donar feina de la gran propietat terratinent. (Temps de batuda, 1991: 65, 23).*
- 1c. Característic dels terratinents¹. *Eren els enemics naturals del màxim representant de la tirania terratinent, és a dir, de Rafel Olcina, i algun dia podien ser els seus aliats. (Sense la terra promesa, 1991: 172, 9).*

terratinent m., f. (26)

1. [NCOMPT] Persona terratinent^{1a}. *[...] però, per dins, l'edifici, ben muntat per al seu destí de masia rumbosa, no té gran comoditats en la residència dels terratinents. (Enllà de l'horitzó, 1991: 37, 25).*

terratrèmol m. (8)

1. [NCOMPT] Vibració de l'escorça terrestre causada per la propagació d'ones elàstiques generades pel moviment tectònic. *Tuuut! Sonà el senyal, i, al moment, colpejaren sordament les ferradures dels dos cavalls com si un terratrèmol corregués per davall del sòl de terra de la lliça, [...]. (Esclafamuntanyes, 1976: 83, 14).*
2. •[NCOMPT] Commoció violenta. *Però el terratrèmol, la bomba inesperada (o esperada d'algú) fou l'anunci d'"un llegat per a don Albert i dona Maria-Júlia Mauri de Rocafort". (Sense la terra promesa, 1991: 13, 10).*

terreguera *f.* (1)

1. [NMASS] Gran quantitat de pols de terra⁵. *Blai suava tinta... o potser era la terreguera que duia apegada a tota la seua pell... (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 318, 13).*

terrera *adj.* (20)

1. •Planta, que creix arran de terra^{1a}. *Totes les coscolles, argelagues grans i ginebres terrers quedaren en gran rodal coberts per la curiosa bugada; i el sol vinga de traure-li fumet i vinga d'eixugar-la. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 368, 16).*
2. •Matèria que es troba a terra^{1a}. *Si anaven a la serra, Peret li movia disputa sobre qui tallaria i acostalaria més llenya terrera en més poc temps. (Peret, 1976: 280, 12).*
3. Característic de la terra^{1c} (DIEC). *Direm arròs amb pollastre, puix en el cas contrari els faltariem al degut respecte amb una paraula tan terrera com "conill". (El ferrer de Bèlgida, 1975: 190, 3)*

terrera *m.* (15)

1. [NCOMPT] Extensió de terra que forma una circumscripció única i administrativa. *Els meus oncles tenien altres mires, altres ambicions i afluixaven voluntàriament tots dos els llaços invisibles que els unien al terrera nadiu, Joan més que ningú, puix que se n'anava fins i tot del seu país. (Temps de batuda, 1991: 17, 14).*
2. •[NINCOMPT] Extensió de terra^{3a} d'una naturalesa determinada. [...] *el mitjà de viatge tan clàssic i segur que emprava, tan adient al terrera que calcigaven les ferradures de l'atzembla. (Temps de batuda, 1991: 229, 4).*

teuladí *m., f.* (5)

1. [NCOMPT] (*Passer domesticus*) Pardal^{1a}. [...] *xisclaven per les garbes els teuladins de muntanya, i els cruixidells claquejaven als focalls dels arbres. (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 22).*

tija *f.* (14)

1. [NCOMPT] Òrgan de les plantes amb corn, generalment cilíndric i aeri, que serveix de sustentacle a les fulles, flors i fruites. *¡Oh, cent, cinc-centes, mil roses meravelloses s'engronsaven dolçament en les espinoses tiges!* (Abella, 1976: 103, 17).

til·ler *m.*

1. [NCOMPT] (*Tilia* sp) Tell¹. [...] *quan ella estenia l'olorosa bugada en el cordell que anava de l'acàcia grossa a la til·lera; [...].* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 220, 5).

•til·lera *f.* (14)

1. (*Tilia* sp) Vegeu *til·ler m.* (DCVB).

timbera *f.* (7)

1. [NCOMPT] Precipici¹. *Allà devia trobar aquell esperó esglaiador que fa la serra i que acaba en un crestall voltat d'una timbera esgarrifosa.* (*Contalles de la boira*, 1982: 343, 22).

timó *m.* (38) > **frígola**

- 1a. [NCOMPT] (*Thymus vulgaris*) Mata llenyosa de la família de les labiades, molt aromàtica, de fulles petites i flors rosades o blanques en inflorescències terminals, que es fa als matollars mediterranis i és molt emprada com a condiment. *Perquè és molt bell contemplar les altes crestes i sentir la remor de les pinatades, el dring de les esquelles i la flaire del timó.* (Joan-Ratot, 1976: 411, 11).
- 1b. [NMASS] Brots^{1a} de timó^{1a}, emprats en medicina casolana per les seues propietats antisèptiques, antiespasmòdiques i tòniques, i també com a condiment. *-Miren vostès: jo només solc prendre un mos i una tassa de timó.* (*Temps de batuda*, 1991: 127, 3).
2. [NCOMPT] Peça plana i articulada a la roda de popa mitjançant la ferramenta, que girant a dreta o a esquerra, serveix per a dirigir una embarcació. *Don Macià era al timó i l'associat, Pradells, li era a la vora.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 66, 29).

3. [NINCOMPT] Direcció que hom té sobre un afer. [...] de Joaquim, que era qui duia el timó de l'afer, va rebre, en fi, sols la terça part que en llei i justícia li pertocava, [...]. (Temps de batuda, 1991: 11, 15).

LOCUCIONS

timó mascle *loc. nom.* 1. [NCOMPT] (*Teucrium polium*) Mata de la família de les labiades, tota coberta d'una pilositat fina grisenca, de flors blanquinoses, que es fa a les brolles i als prats secs de les terres mediterrànies poc seques (DIEC2). [...] i que es diu *teucrium polium*; que el timó mascle és el senyor *teucrium aureum*; que les altes falgueres són les dames polipodiàcies, les senyores *pteris aquilina*... (La idea de l'emigrant, 1982: 289, 18).

timó reial *loc. nom.* 1. [NCOMPT] (*Dictamnus hispanicus*) Planta de la família de les rutàcies, molt aromàtica, de fulles pinnaticompostes, i flors zigiformes amb la corol·la blanca o rosada, emprada com a hipotensora i abortiva. [...] i trià uns grapats d'herbes poc comunes, com blenera, herbeta de la sang o timó reial [...]. (El rei Astoret, 1975: 310, 12).

timoneda *f.* (1)

1. [NCOMPT] Matollar de timó^{1a}. El signe: les nombroses plantes xeròfiles com l'espart i les timonedes. (Enllà de l'horitzó, 1991: 506, 29).

•**timonerar** *m.* (1)

1. [NCOMPT] Timoneda¹ (DCVB). [...] esclaten els romanins, els timonerars, les estepes, i creixen pels bancals, en confusió, el margall, la ravenissa, les corretjoles, els citrons... [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 12).

tió *m.* (5)

1. [NCOMPT] Tros de soca gruixuda per a ésser cremada a la llar de foc. [...] l'home del cap gros va desaparéixer sense prendre comiat, i sols en restà, damunt la fusta on seia, un petit tió fumós que aviat es tornà cendra amb el buf del vent. (Llegenda del Palleter, 1976: 216, 19).

tirar *v.*

LOCUCIONS

tirar a gat* *loc. verb.* 1. Una mula o un somera, recolzar-se en les peüngles i els dits per a pujar una costera. *Les mules tiraven a gat per la costa d'Orxeta. (Viatge de Nadal, 1982: 394, 23).*

tirar l'ase per la finestra* *loc. verb.* 1. Algú, gastar molt, especialment en una celebració (*VALOR*). *D'avui en avant, que vinguen filles i gendres i néts, que ací els obsequiarem, si cal, tirant l'ase per la finestra. (El pollastre de festes, 1976: 408, 1).*

•**tirar la pedra i amagar la mà** *loc. verb.* 1. Causar dany i tenir molta cura d'amagar-ho. *Fos com fos, Cassana era tan avorrida! I hi havia la probabilitat que les Castellvilles, tirant la pedra i amagant la mà, armassen un rebombori ben gros i donassen un bon espectacle. (Sense la terra promesa, 1991: 550, 29).*

tiràs *f.* (1)

1. [NCOMPT] Eina consistent en un tros de fusta plana fixada transversalment a l'extrem d'un mànec llarg, que serveix per a aplanar la terra o arplegar el gra o la palla damunt l'era. *Els homes, llavors, ja tenien tallada l'erada; la mes havia estat per fi reduïda a palla menuda, a pallús i gra, tot en una completa barreja; després l'arregleraren amb els tirassos en un coll, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 169, 9).*

titot *m.* (4) > **indià**

1. [NCOMPT] (*Meleagris gallopavo*) Ocell de l'ordre dels gal·lifformes, de plomatge d'un color bru bronzejat amb taques blanques a les extremitats de les ales i de la cua, i el cap i el coll nus i coberts de carúncules vermelles així com la membrana erèctil que té sobre el bec.

LOCUCIONS

vermell com un titot* *loc. adj.* 1. Vegeu *vermell adj.*

•**tocacampanes** *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Mantis religiosa*) Pregadéu¹. *Mentrestant, Albert es peocupava més dels ocells que els saltaven, d'agafar algun llagost o algun tocacampanes per intentar acostar-li'l a la cara i fer-li por, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 163, 19).*

LOCUCIONS

•**fet un tocacampanes** *loc. verb.* 1. Vegeu *fer v.*

•**todó** *m.* (45)

1. Vegeu *tudó m.*

toix *adj.*

LOCUCIONS

més toix que una òbila* *loc. adj.* 1. Algú, d'escassa intel·ligència. *Abd al-Maduix era un morot més dolent que un trabuc, negre com un perol, greixinós, i més toix que una òbila [...]. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 169, 24).*

toll *m.* (13)

1. [NCOMPT] Bassal¹. *Mal era avançar i mal fóra aturar-se; les ferradures i els peus lliscaven penosament en els tolls gelats; si paraven, el fred els atuïa. (Viatge de Nadal, 1982: 398, 9).*
2. [NCOMPT] Lloc més profund d'un riu o d'una séquia, on l'aigua és neta i té poc moviment. *Com un gat cerval em vaig enfil·lar amunt, cap a on les gralles feien en el cel com una mola de barbs dins un toll, com els he vist jo en el pantà de Tivarri. (Temps de batuda, 1991: 333, 15).*
3. [NINCOMPT] Gran quantitat d'éssers vius, d'objectes, d'actes, d'activitats, de sentiments, de qualitats. [...] *li queia la bava de sentir-lo tan xocat i alegre, d'oïr-li contar passades i casos interessants —que Peret en sabia un toll—; [...]. (Peret, 1976: 281, 24).*

tomaca *f.* (8)

- 1a. [NCOMPT] Fruit comestible de la tomaquera¹, de mida, forma i color molt diversos segons la varietat, però generalment arrodonit i vermell, amb la pell llisa i brillant i la polpa molt sucosa i plena de llavors, petites, planes i groguenques. *-I tinc tomaques i lletugues, per si volen amanida, i olives negres - seguia fent "la carta" ella. (Enllà de l'horitzó, 1991: 106, 25).*

- 1b. [NCOMPT] Aliment a base de tomaques^{1a}. *La dona es menjà, sopant, el cap del monstre ben adobat en un suquet de pebrera i tomaca; [...]. (La Mare dels peixos, 1975: 60, 15).*

tomanyí m. (7)

1. [NCOMPT] (*Lavandula stoechas*) Mata aromàtica, tomentosa i poc o molt grisenca, de flors d'un violeta o porpra fosc agrupades en espiga densa i gruixuda, que es fa en terrenys àcids de les brolles mediterrànies, emprada en medicina com a digestiu, antiespasmòdic i antisèptic. [...] *sobretot, hi havia trossos on la xara era un tapís de tomanyí ple de campanetes blaves, porpra i violeta. (El rei Astoret, 1975: 321, 14).*

tomaquera f. (5)

1. [NCOMPT] (*Lycopersicon esculentum*) Planta de la família de les solanàcies, pilífera, olorosa per contacte, de tiges decumbents o redreçades que poden arribar a 2,5 m de llargada, fulles alternes i grosses, i flors grogues en forma d'estrela, conreada pels seus fruits. *Les flairoses tomaqueres, el bajoquetar pacientment encanyat i carregat de fruit i de flor, [...]. (El darrer consell, 1976: 370, 13).*

tonyina f. (6)

- 1a. •[NMASS] Carn de tonyina^{1b}. *Després d'un esmorzar convenient i saborós - minxos de bona dacsà, tonyina de sorra, cireres i mig got de vi rosat-, [...]. (La idea de l'emigrant, 1991: 291, 1).*
- 1b. [NCOMPT] (*Thunnus thynnus*) Peix teleosti, amb el dors blau fosc i el ventre argentat, de cos poderós i depredador actiu. —*¡Baixen, baixen i veuran quines tonyines que he pescat allà baix! (Nabet, 1976: 367, 13).*

LOCUCIONS

baldat com una tonyina* *loc. adj.* 1. Vegeu *baldat adj.*

•fet una tonyina *loc. adj.* 1. Vegeu *fer v.*

•**tonyina de sorra** *loc. nom.* 1. Part ventral de la tonyina¹ (DNV). *Després d'un esmorzar convenient i saborós -minxos de bona dacsà, tonyina de sorra, cireres i mig got de vi rosat-, [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 291, 2).*

•**torada** *f.* (1)

1. *[NCOMPT] Espectacle públic consistent a torear un bou fins a matar-lo amb una estocada, d'acord amb les convencions de la tauromàquia. *Però m'has de prometre que no em faràs anar ni anirem mai més a cap festa de cap poble, puix a la nostra edat ja no estem per a bous i torades ni festes majors fora de la nostra coneguda Bèlgida. (El pollastre de festes, 1976: 407, 22).*

torb *m.* (2)

1. [NCOMPT] Ventada impetuosa que aixeca i arremolina la neu del terreny, de manera que la visibilitat minva considerablement. *En aquests temporals de vent de "provença", a voltes huracanat, sol caure una neu fina, quasi pulverulenta; el torb, llavors, dóna un aspecte imponent i fosc a aquelles terres: [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 321, 26).*
2. •[NCOMPT] Irrupció violenta d'un fenomen que altera la situació normal de les coses. *[...] potser per la freda i trista tranquil·litat amb què acceptava la incorporació dels fills al torb de la guerra civil, em produïa una sensació de desassossec. (Temps de batuda, 1991: 214, 24).*

torbar *v.*

LOCUCIONS

•**més torbat que un poll** *loc. adj.* 1. Algú, profundament torbat (DNV). *I també fou ell el propi que féu la seua volta més torbat que un poll. (El rei Astoret, 1975: 305, 13).*

torbonada *f.* (2)

1. [NCOMPT] Ventada forta que dura només uns minuts, acompanyada de pluja intensa o de calamarsa i també de llamps i trons. *I veren entrar un home prim que anava amb l'espenta d'una torbonada de mestral. (L'ambició d'Aleix, 1982: 62, 3).*

tord *m.* (23)

1. [NCOMPT] (*Turdus philomelos*) Ocell migrador amb el dors bru verdós i el pit i el ventre blancs amb taques brunes en forma de punta de sageta, que s'alimenta d'insectes i principalment d'olives, apreciat com a comestible i molt caçat als boscos i bosquines de l'interior. *Joan Monlió, esparverat, es sentia atrapat dolçament en un filat més tènue però no menys eficaç que el que usaven els caçadors del terreny per a atrapar tords a l'aigua. (Sense la terra promesa, 1991: 65, 14).*

•**tordanxa** *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Turdus pilaris*) Au d'uns 25 centímetres, amb el pit d'un groc rogenc ratllat i tacat de negre (DCVB, DNV). *Tenim cinc grives, una tordanxa acollarada i, sobretot, un todó tan gros com un pollastre. (Enllà de l'horitzó, 1991: 431, 27).*

torder* *adj.* (2)

1. Ocell, que s'alimenta de tords¹. *Doncs que ells tampoc no l'havien mort, i allò, l'animal aquell, tenia ja uns esperons i unes piorles que semblava una esmirla tordera.. (El pollastre de festes, 1976: 395, 13).*

•**tormo** *m.* (1)

1. [NCOMPT] Penyal^{1b}. *El primer súbdit que els albirà fou el fidel Abú Yacub, que es desullava dies i mesos dalt la torre vigia que corona el tormo enorme que hi ha vora la fortalesa. (El Castell del Sol, 1975: 118, 2).*

torrelló *m.* (2)

1. •[NCOMPT] Núvol¹ arredonit i compacte de desenvolupament vertical (DCVB, DNV). *Les ressequides comarques de l'estepa oriental castellana es van caldejant, i s'hi formen uns torrellons gegants d'un color amenaçador; [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 17).*

•torrellonada f. (1)

1. [NCOMPT] Conjunt de torrellons¹ (DCVB). *De sobte, la fulgurant llum d'un rellamp va esqueixar una torrellonada que s'estenia sobre l'horitzó de llevant. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 233, 14).*

torrent m. (15)

1. [NCOMPT] Massa abundant, sobtada i finita de fluid o d'elements en moviment. *Així, que, enmig d'un torrent de florides paraules i de frases d'acendrada devoció, s'ho féu venir bé per endollar-los aquesta esborronadora paragrafada: [...]. (El pollastre de festes, 1976: 403, 17).*
- 2a. [NCOMPT] Terreny inclinat per on davalla un torrent^{2b}. [...] *perquè, cada passa que pegava, la senda transcorria a major altura sobre el pregon i esborronador llit del torrent. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 307, 18).*
- 2b. [NCOMPT] Corrent d'aigua intermitent i impetuós format per la pluja o el desgel. *"Si la faig saltar ara", pensa, "l'aigua, com un torrent, se m'enduria, m'asclaria contra les roques i em negaria". (Don Joan de la Panarra, 1976: 353, 3).*
3. •[NCOMPT] Moviment impetuós de l'ànim generat per la manifestació d'un sentiment. *Jo pensí que la sang d'ella, amb el treball, el vivificant oxigen de la muntanya i la crema del sol, devia circular com un torrent de passió per les seues artèries. (Temps de batuda, 1991: 254, 11).*

torrentada f. (2)

1. [NCOMPT] Revinguda forta d'un torrent^{2b}. *El camí, sempre rost, feia recolzes en racons agrests, on pregons regalis cavats per les torrentades i entrebancats per enormes roques arrossegades fins allí per les aigües, presentaven alguns difícils passos. (Contalles de la boira, 1982: 325, 21).*

torrentera f. (1)

1. •[NCOMPT] Torrent^{2b}. *Queia una pluja fina alternada d'uns sorprenents aiguats de grosses gotes que transformaven en torrenteres els carrers costeruts. (L'ambició d'Aleix, 1982: 38, 29).*

•torrudana f. (1)

1. [NCOMPT] (*Alauda arvensis*) Ocell petit, amb el plomatge terrós a les parts superiors i amb l'abdomen completament blanc. *A la Casa dels Rojals, el meu pare m'inicià molt petit en la cacera de moixons: tirar als greixosos cruixidells, que tenen una denteta al paladar, o a les xisclaires torrudanes, o a les cogullades, sempre plenes d'astúcia, aviat fou el meu esport. (Temps de batuda, 1991: 20, 16).*

tórtora f. (15)

1. [NCOMPT] (*Streptopelia turtur*) Ocell migrador semblant al colom però de cos més esvelt, de plomatge gris amb ales color castany vermellós i negre per sobre, cua fosca i franges blanques i negres a banda i banda del coll, característic pel seu parrupeig i molt apreciat com a peça de caça. *Al bosc es sentien els parrupeigs de tórtores i todons; travessaven el cel en vols rabents els falcillots de muntanya, de panxa blanca i ales punxegudes i veloces; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 117, 24).*

tossal m. (132)

1. [NCOMPT] Petita elevació del terreny de pendent no gaire rost, que domina una plana o una serralada. [...] *i que avui encara els veïns de Penàguila li diuen la Cova del Dimoni, prop dels tossals de Codina. (El dimoni fumador, 1975: 212, 12).*

tudó m.

1. [NCOMPT] (*Columba palombus*) Ocell semblant al colom però de plomatge gris blavós, moradenc en el pit i faixes blanques a les ales i al coll, que habita en boscos i jardins i fa el niu als arbres més elevats, molt apreciat com a peça de caça. *Si per cas algun caçador agafàs el todó, no sabia que se li havia de traure un ouet que porta dins (perquè és coloma), [...]. (El Gegant del Romani, 1975: 235, 11).*

traginer m. (1)

1. [NCOMPT] Persona que tragina mercaderies amb carro o a l'esquena d'un animal. *Don Joan passà, per una altra porta, en una ampla cuina on hi havia molta gent*

—traginers, comerciants, camperols, pescadors— tots rodant una gran taula i disposant-se a sopar. (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 327, 22).

•**trall** *m.* (5)

1. [NCOMPT] Tronc^{1a}. *Una novençana del gènere més castissament popular, muller d'un tallador de bosc alt i ferm com un trall de pi rojal, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 64, 3).

tramuntana *f.* (53)

1. [NINCOMPT_{sing_fem}] Nord. ⇒ *vent de ~. Al fons, remota, una sinuosa crestallera violeta tancava l'horitzó de tramuntana.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 82, 20).
2. [NINCOMPT_{sing}] Vent que ve del nord. *Per damunt de la neu, els carruatges del nuvi i dels seus distingits familiars havien vingut emmenats per cavalls i haques sanguinis i fogosos, que ben bé quasi suaven sota l'assot gèlid de la tramuntana.* (*Les animetes*, 1976: 276, 12).

tramuntanal *m.* (11)

1. •[NINCOMPT_{sing}] Tramuntana¹. *[...] allà devia rugir desfermat potser dies i setmanes un ventarro de tramuntanal que arribaria a ser imponent.* (*Temps de batuda*, 1991: 91, 9).
2. •[NINCOMPT_{sing}] Tramuntana². *Buuu, buuu!, bramava el tramuntanal.* (*El Gegant del Romani*, 1975: 215, 1).

tramús *m.* (1)

1. [NCOMPT] Llavor comestible del tramusser¹, lenticular i groguenca. *¡També hi ha coses salades que et fan unes ganes de beure!... com el torrat d'Elx, els tramussos de la Ribera...* (*La rabosa i el corb*, 1976: 421, 25).

tramusser *m.*

1. [NCOMPT] (*Lupinus albus*) Herba de la família de les papilionàcies, de flors blanques tacades de blau i llavors especialment grosses, originària del Mediterrani oriental i cultivada com a farratge i per les seues granes.

•trascolada f. (2)

1. [NCOMPT] Operació de trascolar¹. *Jo, al fer-me grandet, volia ajudar-li en els comptes, llibreta en mà, bé en l'era, bé en el celler apuntant cànters de vi en la trascolada. (Temps de batuda, 1991: 21, 14)*

trascolar v. (1)

1. *tr.* Algú, canviar el vi¹ o un líquid d'un recipient a un altre per tal d'airejar-lo, clarificar-lo i separar-ne el solatge. *Quan Adolfet i Maria van traure el ramat a pastura, ella duia el pa i ell el cànter de vi, que havien trascolat a una marraixa, la qual Adolfet es va lligar a l'esquena. (El Gegant del Romani, 1975: 240, 15).*

traure v.

LOCUCIONS

•traure faves de l'olla *loc. verb.* 1. Algú, experimentar una millora en el seu estat o situació. *I Esclafamuntanyes, que anava traent favetes de l'olla, es va arriscar a fer-ne una de palau, i va posar un genoll en terra, tot deixant, i li espolsà una casta però sonora besada en la fina, blanca i enjoiada destra. (Esclafamuntanyes, 1976: 51, 1).*

trencar v.

LOCUCIONS

trencar el gel *loc. verb.* 1. Superar una situació tensa o de retraïment amb algú altre intentant crear un ambient confiat i agradable. [...] *degueren servir perquè s'acabàs de trencar el gel i que la conversa i l'actitud de tots dos joves es fes més significativa i confidencial. (Temps de batuda, 1991: 7, 25).*

trencar-s'hi la closca *loc. verb.* 1. Fatigar-se mentalment pensant una qüestió, resolent un problema o estudiant. *I sabeu en què se la va gastar? No cal trencar-s'hi la closca: en un cabàs de cols! (El llenyater de Fortaleny, 1975: 32, 27).* 2. Barallar-se. *Disposava d'una bona colla de majorals fidels com a mastins, que es trencaven la closca amb qui fos en la seua defensa, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 238, 5).*

trèvol m. (1)

1. [NCOMPT] (*Trifolium* sp) Herba de la família de les papilionàcies, de fulles trifoliolades, estipulades, flors disposades en espigues o glomèruls densos i fruit

petit, amb poques llavors o una de sola. [...] *allà atipà cavall i be d'alfals silvestre i d'un trèvol bledà que entapissava el sòl de terra, i omplí dues cantimplores de l'aigua d'un rialler fontinyol.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 135, 11).

trill *m.* (13)

1. [NCOMPT] Instrument que consisteix en una taula o un corró que porta encastades una sèrie de làmines de ferro tallants o de pedres fogueres, emprat en la batuda per a capolar la palla. *El procurador i Toni, els vam trobar ocupats a l'era: acabant de posar claus als marcs dels ruglons per enfortir-los, reempedrant els dos trills, que sempre perden alguna pedreta de foc.* (*Temps de batuda*, 1991: 179, 27).

tro *m.* (56)

1. [NCOMPT] Manifestació sonora del llamp¹, causada per l'expansió de l'aire al pas de la descàrrega elèctrica. *Dit açò, Margarida va agafar un martell i uns claus i va clavetejar el finestró, amb la qual cosa la cambra de Rosella quedà més fosca que una nit de trons.* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 343, 23).
2. [NCOMPT] Soroll sec i brusc. *I tot d'una es va sentir un tro fortíssim que féu tremolar el turó sencer i esfondrà un tros de muralla vellota allà amunt, i ell es va veure dins d'una flama vivíssima, fulgurant.* (*Llegenda del palleter*, 1976: 218, 23).

LOCUCIONS

menjar com un tro* *loc. verb.* 1. Vegeu *menjar v.*

veu de tro *loc. adv.* 1. Vegeu *veu f.*

tronada *f.* (26)

1. [NCOMPT] Tempesta de trons¹. ⇒ *forta ~ // dies de trons.* *La primera fou una tronada pavorosa que assotà furiosament tota la vall i que descarregà tantíssim a les amples faldes de la serra, [...].* (*El darrer consell*, 1975: 332, 14).

2. •Soroll fort i ressonant d'una cosa o una acció. [...] *les campanades vertiginoses, la tronada dels arcabussos, les harmonies intermitentment ofegades de la música, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 224, 11).*

tronar v. (13)

1. *intr.* Algú, dir una cosa amb veu forta i enèrgica. —*Bé —tronà el negre—, bé. (Abella, 1976: 104, 14).*
2. *intr.* Produir-se un o més trons¹. *Tronava i plovia. (L'experiment Strolowickz, 1982: 407, 2).*
3. *intr.* Una cosa o una acció, produir un so fort i ressonant. *Tronava un canó, llüien rellamps sinistres per un fòrum en tenebra, al darrere d'un escenari que simulava un paisatge desolat: [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 408, 12).*

tronc m. (48)

- 1a. [NCOMPT] Tija principal d'un arbre o d'un arbust, gruixuda i llenyosa, amb branques que ixen a certa distància de terra. *Miriam i Muhammad, quan es deturaren per trencar l'alé, la van veure venir cap a ells, en aquell moment quasi ocults pels troncs d'una motada de carrasques. (El Castell del Sol, 1975: 115, 20).*
- 1b. [NCOMPT] Porció de tronc^{1a} tallada per servir de combustible o d'element de construcció. *I anà mitja hora avall, fins que trobà un rústec pont de troncs d'om i gleves de segadissa que travessava el riu davant per davant d'un molí. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 259, 20).*
2. [NCOMPT] Grup d'animals de tir, enganxats per parells, l'un al costat de l'altre, a un mateix vehicle. ⇒ ~ *de cavalls. Ho féu en el seu faetó comodíssim menat per un tronc de cavalls bais que eren l'admiració de forasters i veïns i que realçaven el prestigi del propietari. (Sense la terra promesa, 1991: 235, 2).*
3. [NCOMPT] Cos de l'home o d'un animal, prescindint del cap i de les extremitats. *Els caps i les cues, sangonosos, quedaren dins la barca, i el tronc del cos fou llençat dins les amargues aigües. (La Mare dels Peixos, 1975: 60, 7).*

4. [NCOMPT] Línia principal d'una família, d'on ixen les altres, en l'arbre genealògic tradicional. *Tots som fills de Déu, tots germans, tots venim d'un mateix tronc (el cóp redó de l'alzina deixava veure diverses branques, unes escarransides i altres ufanoses).* (*Sense la terra promesa*, 1991: 240, 26).

Locucions

com un tronc *loc. adv.* 1. Dormir molt profundament. *Jordi, la dona i el xic dormien com a troncs, és clar, tots sans i bons i amb la consciència neta com una patena. (El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 267, 20). 2. •Quedar-se profundament adormit. [...] *es van gitar en la gèlida nit del maset de les Nou Soques i s'adormiren com a troncs.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 27, 4).

ésser un tronc* *loc. verb.* 1. Vegeu *ésser v.*

tuia *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Thuja orientalis*) Arbre perennifoli de la família de les cupressàcies, de rametes planes i eixamplades com un ventall, fulles amb aspecte d'esquama, imbricades, i òrgan fructífer llenyós, format per uns quants parells d'esquames oblongues. [...] *el seu caminal frondós i mediterrani de grans xiprers, pins blancs i tuies camforíferes, el seu petit pany d'hortes allà avall vora riu, [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 12, 11).

turó *m.* (62)

- 1a. [NCOMPT] Elevació rosta del terreny que domina una plana o una carena. *Però, tot i així, no les hi tenia segures... perquè, de front del mas, s'alça el turó espadat i gegantí del Castell i la freda ombria de la Moleta, plens de coscolles i pins, de badalls i de coves.* (*La crida de la rabosa*, 1976: 436, 8).
- 1b. [NCOMPT] Cim^{1a} agut d'una muntanya. [...] *de front, el primer gran turó grandió i aspre de l'Aitana, de la gran serra prodigiosa de penyals i precipicis i misteris [...].* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 230, 30).
- 1c. [NCOMPT] Elevació no gaire alta del terreny.

udol m. (16)

1. [NCOMPT] Crit prolongat i engolat emés amb lleugera modulació del to. ⇒ ~ *de rabosa*. *I, per uns moments, la foscor es va avalotar de xiscles espantats i udols de rabosa.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 439, 27).
2. [NCOMPT] So fort i prolongat amb lleugera variació en el to. *Però el vent el fiblava, el traspassava, i la seua remor en el bosc cobrava brams i udols de borrasca.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 397, 24).

udolar v. (19)

1. *intr.* El vent o un objecte, produir udols². [...] *sols la remor de l'aigua i l'udolar del vent en els oms de la baixada.* (*I queixalets també!*, 1975: 204, 9).
2. *intr.* Algú o un animal, emetre udols¹. [...] *se li va fer nit fosca i començà a sentir udolar els llops en els vessants ombrívols i boscosos.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 326, 29).
3. *intr.* Cridar amb udols¹. *Tu udolaves i vinga d'udolar: "La rabosa, que s'ha menjat tota la mel!"* (*Comencilda, Secundina i Acabilda*, 1976: 447, 26).

ull m.

LOCUCIONS

•**ull de bou** *loc. nom.* 1. Moneda de cinc pessetes (DCVB). *-Però no hi ha un clau, Teresa, ni un clau. I la bondat d'una casa, per als criats, comença per aquí, pels ulls de bou -sentencià Justí-.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 431, 8).

ullal m. (8)

1. [NCOMPT] Dent cònica de certs mamífers, amb la corona acabada en punxa situada entre la darrera incisiva i la primera premolar. *Llavors, com una aparició de l'infern, l'escometé un llop enorme, tot polsós de neu, ulls sangonosos, boca esbatanada i mostrant una horrorosa ferramenta d'ullals i queixals i dents. (Esclafamuntanyes, 1976: 62, 19).*
2. [NCOMPT] Lloc per on brolla^{la} aigua subterrània. *La xica havia arribat a l'ullal de la font unes quantes passes davant del seu pare i havia deixat en una roca la bella cistelleta que portava. (La idea de l'emigrant, 1982: 256, 30).*

ullastre m. (1)

1. [NCOMPT] (*Olea europaea*) Olivera¹ silvestre, amb les branques punxoses i les fulles i els fruits més petits que els de l'olivera¹ comuna, pròpia de les màquies mediterrànies de terres càlides. *-Me'ls vaig trobar plantats, amb peu d'ullastre. (Sense la terra promesa, 1991: 214, 5).*

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

vaca f. (31)

1. [NCOMPT] (*Bos taurus*) Femella del bou. *Perquè Joan ho era en veritat: tenia un ramat de cabres i un altre d'ovelles que juntaven mil caps de bestiar, cinc bous i deu vaques, [...]. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 298, 5).*

LOCUCIONS

vaques grasses loc. nom. 1. Prosperitat econòmica. [...] *podien traure algun diner manllevat a un molt baix interès, i tornar-lo a poc a poc quan arribaven les èpoques de les vaques grasses. (Sense la terra promesa, 1991: 264, 17).*

vaixell *m.* (35)

1. [NCOMPT] Embarcació gran, allargada i amb coberta, moguda per mitjà de veles, de rem o de motor, emprada per a navegar amb seguretat a grans distàncies. *A les dotze de la nit dormia plàcidament, i fou en aquella mateixa precisa hora quan va creure que somiava que es trobava en un vaixell grandíssim de fusta, com aquells que els contava la mestra que navegaven en alta mar, [...].* (Abella, 1976: 113, 13).

•**valenci** *m.* (2)

1. [NINCOMPT] Cep que produeix raïm de gra allargat i gros i de pell gruixuda. [...] *l'ensucrada dels raïms, blavosos de tan negres en el monastrell, or pur en el valenci, cera transparent en el planta roig.* (La Foia de Castalla, 1982: 323, 7).

vaqueta *f.* (1) > **xona**

1. •[NCOMPT] Caragol de terra blanc. *-Són les que a València anomenen "vaquetes". ¡l com se les estimen per a la paella!* (Temps de batuda, 1991: 288, 31).

varar *v.* (1)

1. •*tr.* Algú, traure una embarcació de mar. *Posseïen també una gossa perdiguera, una egua vella i una barca nova a vela i a rem, poc més gran que un bot, que Jaume, tot sol o ajudat per la dona, podia varar en la mateixa vora.* (La Mare dels Peixos, 1975: 56, 5).

varenga *f.* (3)

1. [NCOMPT] Peça corbada que es fixa transversalment sobre la quilla i que és la base de les quadernes del buc d'una nau. *En canvi, el soroll del motor misteriós va fer-se més clar entre els colps dolços de l'onatge sobre les varengues...* (Enllà de l'horitzó, 1991: 538, 24).

veda *f.* (4)

1. [NCOMPT] Període de temps durant el qual és prohibida la caça o la pesca en una zona determinada. *-Caçar? Encara som en veda.* (Temps de batuda, 1991: 107, 2).

vedat *m.* (19)

1. [NCOMPT] Terreny delimitat i subjecte a una regulació especial que fa necessari ésser-ne el propietari o haver estat autoritzat per ell per poder desenvolupar activitat de caça o de pesca. *Al complir el príncep els deu anys, Rotival començà a ensenyar-lo a caçar en els vedats reials, [...]. (El príncep desmemoriat, 1976: 174, 16).*

vedell *m., f.* (6)

1. [NCOMPT] (*Bos Taurus*) Cria de la vaca. —*Vicenta —deia tot preocupat—, hem d'estalviar per comprar una vaca jove, una vedella, engreixar-la i tornar-la al meu germà. (Els tres plats de Pasqua Granada, 1976: 301, 1).*

vegetació *f.* (7)

1. [NINCOMPT] Conjunt de plantes que creixen en un territori, en un indret, en un ambient determinats. [...] *entre vinyes nostres, que presentaven un aspecte descurat de conreu i poc ufanós de vegetació. (Temps de batuda, 1991: 108, 30).*

vegetal *adj.* (10)

1. De les plantes. [...] *prop d'unes petites dotades on verdejaven els còps corpulents de garrofers i oliveres com unes rares motes de vida vegetal que impedièn que fos definitiva l'adustesa d'aquells paratges tristos. (Sense la terra promesa, 1991: 416, 9).*

venatori *adj.* (4)

1. Relatiu a la caça². [...] *Rafel Bodí era caçador i aquesta activitat sol ser una passió molt forta; ell caçava molt a la Casa Gran -un vertader paradís venatori de caça menor- [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 199, 9).*

vencill *m.* (3)

1. [NCOMPT] Lligam fet amb tiges o branques¹ per a lligar garbes o feixos d'herba. *Míriam tallà en el boscatge més de cinc-cents tronquets, i el príncep va fer vencills de jonc per a lligar-los. (El Castell del Sol, 1975: 106, 13).*

vent m. (287)

- 1a. [NINCOMPT] Fenomen atmosfèric consistent en el moviment ben perceptible de l'aire sobre la superfície terrestre, produït per una diferència de pressió entre les diferents capes de l'atmosfera. ⇒ *pluja i ~, colp de ~, // ~ fresc, ~ huracanat, ~ sec, // fer ~. Havia mogut aquella nit un vent de tramuntanal, que sol ser molt huracanat en aquell temps d'hivern en les altes i aspres terres de Biar. (Les animetes, 1976: 274, 4).*
- 1b. [NINCOMPT] Vent^{1a} favorable o advers a la navegació. *El Mingarro, de dins, tancà la portella de lona del darrere i deixà oberta la del davant, perquè duien el ventet en la popa, segons expressió seua. (L'ambició d'Aleix, 1982: 149,14).*
2. [NCOMPT] Punt cardinal. *I, aquell mateix dia, va disposar que s'enviassen quatre propis a cavall en les direccions dels quatre vents, a fi que preguntassen pels pobles, [...]. (El rei Astoret, 1975: 305, 2).*
3. •[NCOMPT] Força d'un fenomen, que pot influir en una situació. *Havia guaitat en el si d'aquella menyspreada i alhora temuda gent, poca a primeries i que ara proliferava al vent de la Guerra Europea. (Sense la terra promesa, 1991: 180, 4).*
4. [NINCOMPT] Ventositat. *Eren de color aixocolatat, amb una estrella blanca en el front i una caixa de vents que llevava un pesar de mirar-la. (La Mare dels Peixos, 1975: 65, 6).*

LOCUCIONS

•**amb bon vent** *loc. adv.* 1. Començar una part de l'any o una cosa satisfactòriament. *Si li hagués anat tot amb bon vent, ja ens hauria escrit. (La idea de l'emigrant, 1982: 247, 15).*

bon vent i barca nova *loc. interj.* 1. Denota menyspreu per la marxa d'una persona o la pèrdua d'alguna cosa. *"Hala, bon vent i barca nova, forasters de la tavella!", renegava de pensament la seua animeta rancorosa. (El llenyater de Fortaleny: 1975: 39,19).*

•**com el vent** *loc. adv.* 1. Algú, un animal o un vehicle, avançar molt ràpidament. *Ell, que m'ix al darrere, i, com que tots tres —llebre, cavall i caçador— corrien com el vent,*

Girau ben prest va perdre de vista gossos i companys. (El príncep desmemoriat, 1976: 175, 17).

vent pluig *loc. nom.* 1. Vent^{1a} que porta pluja. *Llevant enviava vent-pluig, i el xicot s'ha hagut de recollir en aquesta cova. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 279, 2).*

ventar *v.*

1. *tr.* Separar la llavor dels cereals, la llavor dels llegums o les olives batudes de la palla i altres impureses que els acompanyen sotmetent-les a l'acció del vent^{1a}. — *Ja està tot batut! —cridaren. —Demà a aventar, i d'avui en l'any que ve! —va dir el majoral. (El rei Astoret, 1975: 329, 10).*

•**ventisca** *f.* (2)

1. [NINCOMPT] Vent^{1a} que transporta neu (DCVB, DNV). [...] *però amb la nevada grossa de Nadal i la ventisca d'aquells dies se'm van gelar els pulmons... [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 235, 6).*

•**ventisquer** *m.* (3)

- 1a. [NCOMPT] Lloc d'una muntanya on es conserva la neu (DNV). *Dos dies abans havia nevad per les muntanyes; l'Aitana tenia plens els ventisquers que espillejaven en la distància; feia fred, i no baixaren de la tartana per esmorzar. (L'ambició d'Aleix, 1982: 150, 8).*
- 1b. *[NCOMPT] Massa de neu que s'acumula en ventisquer^{1a}. *Mentre que Jesús maldava, potser es posà mig pam de neu damunt de la que hi havia; allò es veu que era un punt on es formava ventisquer. (Viatge de Nadal, 1982: 402, 29).*

•**ventrellar** *v.* (3)

1. *intr.* La part superior de la tija d'un cereal, inflar-se en formar-se l'espiga (DCVB, DNV). *El camp de maig lluià el seu esplendor de vinyes de poc mogudes, de bladars o ordiars que quasi ja ventrellaven; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 228, 28).*

ver adj. (27)

1. Varietat d'una planta, més pura dins la seua espècies. -¿Et recordes, us recordeu, del pinar de pins vers i blancs del mas de La Condomina? (Enllà de l'horitzó, 1991: 364, 20).
2. Cert. *Com que don Joan era tan extraordinari, ell donà per ver el somni.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 351, 22).
3. Veritable. *Encara no sóc un ver fumador, i, a més a més, no m'hi vull fer de deveres.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 60, 6).

verd adj. (60)

1. Del color de l'herba tendra. [...] o de batre unes invisibles, esteses i suavíssimes ales i envolar-se ben lluny, des del seu encisador balcó, per damunt dels camps verds i d'aquelles serres fosques i pròximes del port. (El guants de la felicitat, 1975: 121, 18).
- 2a. Fruita, que no ha acabat de madurar. *El desconegut duia un raïm verd a la mà; el va deixar caure i barbotejà uns mots que no vaig entendre clarament; [...].* (Temps de batuda, 1991: 250, 3).
- 2b. Llenya, fruita seca o llegum, que no ha patit un procés de dessecació. *I, sense transició, va començar a sentir-se un xiulet com el que a voltes fan els branquillons verds al cremar-se; [...].* (Llegenda del palleter, 1976: 216, 18).

verd m. (19)

1. [NINCOMPT] Color verd¹. *De front, un pic de penya grisa com una piràmide colossal -l'Alt de l'Àguila- emergia d'un verd entapissat de bosc i es diluïa en pujols [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 148, 13).
2. [NMASS] Herba tendra. [...] *que encara tenia lligat a l'arnés el pobre de l'altre gos, flaquiü de la famolenquera passada; no així el cavall, que es veia bé que s'havia atracat de verd.* (La Mare dels Peixos, 1975: 77, 23).

verdanc m. (5)

1. [NCOMPT] Branca tendra i flexible. [...] *i d'allí ja pogué afiançar-se en un verdanc de cirerer, del verdanc en una branca, [...]. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1982: 251, 19).*

verdejar v. (10)

1. *tr.* Un element vegetal o un espai cobert de vegetació, mostrar-se verd. [...] *prop d'unes petites dotades on verdejaven els cóps corpulents de garrofers i oliveres com unes rares motes de vida vegetal que impedièn que fos definitiva l'adustesa d'aquells paratges tristos. (Sense la terra promesa, 1991: 416, 8).*
2. *tr.* Una fruita, ésser una mica verda. [...] *el pomerar, on verdegem ja les petites pomes com maragdes; la curta vinya, amb les perles de l'agràs. (La idea de l'emigrant, 1982: 235, 1).*

verderol m. (9)

1. [NCOMPT] (*Carduelis chloris*) Ocell granívor de plomatge verdós i bec robust, apreciat pel cant. *Ja prop, el camí travessava la corona d'una lloma, entre carrasques gegantines plenes d'ombra i de verderols, que refilaven ben satisfets. (Nabet, 1976: 359, 16).*

•verdina f. (25)

1. [NINCOMPT] Herba verda que s'estén per un prat (*DCVB, DNV*). [...] *hi havia allà un barrancusseu ombrívol on havia crescut una verdina de mig pam, molt tendra; [...]. (Temps de batuda, 1991: 300, 29).*

verdolaga f. (2)

1. [NCOMPT] (*Portulaca oleracea*) Planta herbàcia anual, de tronc ajagut, fulles carnoses i espatulades, flors petites, de pètals grocs i caducs, fruits en pixidi i llavors negres i llunts, pròpia d'horts, vergers i llocs ruderals, comestible en amanida i amb propietats medicinals. *Volia bullir-me unes quantes verdolagues... (El llenyater de Fortaleny, 1975: 36, 21).*

verduc m. (2)

1. [NCOMPT] Brot^{1b} que ix accidentalment a la part baixa d'un arbre o d'un arbust. *I el jove agafà un verduc de cascavelliquer, i li pegà tal batussa que, de poc de poc, no li deixa sanes ni les dues corretges de pell de l'esquena, [...].* (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 268, 12).

verdura f. (25)

1. [NCOMPT] Hortalissa¹ de la qual es mengen les fulles o la inflorescència. [...] *igual li socarrava l'olla un dia, com un altre li deixava cruets les verdures; [...].* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 223, 5).

verema f. (53)

1. [NCOMPT] Collita dels raïms. ⇒ *fer la ~. A la tardor, fer la verema, arplegar olives i dur-les a l'almàssera (feina que s'acaba entrat l'hivern), sembrar; [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 162, 4).
2. [NINCOMPT_{sing_pl}] Temps en què es fa la verema¹. *Volem tots que complisquen la seua obligació de mestresses i vinguen a vigilar i manar sobre els seus interessos, almenys per la batuda i la verema.* (Temps de batuda, 1991: 365, 1).
3. [NMASS_{sing_pl}] Conjunt de raïm collit. *-L'apujaré jo en el carro, i aprofitaré el viatge per apujar els cabassos de verema nous que va comprar el so Llorenç i que demà li duen a sa casa.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 296, 17).

veremador m., f. (8)

1. [NCOMPT] Persona que verema¹. *L'edifici, com era tradicional, disposava de nombroses habitacions per a estatgers i mitgers, peons, bracers, pastors, veremadores; tenia amplíssimes quadres i espaiosos corrals coberts i descoberts; [...].* (Enllà de l'horitzó, 1991: 31, 1).

•veremant m., f. (1)

1. [NCOMPT] Veremador¹ (DCVB). *Era l'octubrada, ventosa i reblida de fruits, amb vespes, olor de most i de pomes madures, amb crits alegres dels veremants.* (Temps de batuda, 1991: 21, 20).

veremar v. (9)

1. *tr.* Collir els raïms d'una vinya. *Saber llaurar, sembrar, empeltar, batre, veremar...* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 210, 10).

verdet m.

1. [NINCOMPT] Capa verda formada per plantes criptògames que apareix en llocs humits.

vermell adj.

LOCUCIONS

vermell com un titot* *loc. adj.* 1. Algú, molt vermell. *El duc es féu vermell com un titot; la duquessa groga, groga, que semblava que anava a caure redona.* (*El patge Saguntí*, 1976: 262, 3).

vessant m., f. (24)

1. [NCOMPT_{masc_fem}] Coster d'una muntanya o d'una serralada que uneix el tàlveg amb la carena o la base amb el cim. *El camí, fins allí, travessa una terra bastant plana reblida d'oliverars, ondulada lleument per les llomes que davallen dels vessants de la serralada, [...].* (*Contalles de la boira*, 1982: 324, 13).

vespa f. (6)

1. [NCOMPT] (*Vespula vulgaris*) Insecte himenòpter volador que viu en societat i té l'abdomen negre amb ratlles grogues separat del tòrax per una cintura estreta, proveït d'un fibló en el cas de les femelles amb què produeix picades molt doloroses. [...] *i recalfava la pell fina i debilitada del grans i els feia més vulnerables als atacs de les vespes, nombrosíssimes, que fiblaven ansioses i malèfiques el nèctar ja en saó.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 266, 17).
2. [NCOMPT] Persona astuta que actua amb malícia. *I com que les músiques encara es sentien pel balcó tancat, Rosa, que era una vespa maldormidora, a les dotze tocades encara no havia pogut cloure les parpelles.* (*El pollastre de festes*, 1975: 398, 7).

veu *f.*

LOCUCIONS

veu cantant *loc. nom.* 1. Iniciativa que es porta dins un col·lectiu. -*El germà del pare d'Àngel -continuava portant la veu cantant el senyor alcalde- allò que vol és que el nebot tinga carrera, ja que aprofita per a traure'n; [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 278, 8).*

veu de tro *loc. adv.* 1. Veu molt forta i ressonant (DCVB, DNV) *La serp se la begué tota i s'estengué com un rígid tronc formant pont sobre el roncador rierol, ensems que deia amb veu de tro: [...]. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 376, 13).*

veure *v.*

LOCUCIONS

•no hi veure's un pallús *loc. verb.* 1. Algú, no veures'hi (DNV). [...] *i quan ix de casa, s'encara bé, perquè ell no veia un pallús, per no perdre la seguida, [...]. (Contalles de la boira, 1982: 333, 8).*

vi *m.* (150)

1. [NMASS] Beguda alcohòlica obtinguda a partir de la fermentació del most¹ de raïm. ⇒ *got de ~, copa de ~ // ~ negre // beure ~. [...] Adolfet no va passar d'una perdiu en salsa, pa, dolços, fruita i una copa de vi. (El Gegant del Romani, 1975: 222, 13).*

LOCUCIONS

l'oli diu al vi: vine ací cosí* *refrany.* 1. *Vegeu oli m.*

viarany *m.* (5)

1. [NCOMPT] Corriol¹. [...] *cansat, rendit (perquè ja no era un jovençol) de la treballosa conducció de la tartana per aquells viaranys muntanyencs, i jo observava els voltants de les dues cases. (Temps de batuda, 1991: 64, 2).*

vibra *f.* (2)

1. *[NCOMPT] (*Elaphe scalaria*) Sacre¹. *Ix el sacre, que és bastant llarg, més que l'escurçó, i ample, amb una escala pintada en el llom i una espècie de berruga*

damunt del morro... [...] en acabant, baldada la vibra, la talla ben tranquil de quatre mossos.... (Temps de batuda, 1991: 58, 14).

2. [NCOMPT] Escurçó². *I quan fa cap al Castell del Sol, li ho conta tot, fil per randa, a vibra de la dona, que li diu despectivament: [...]. (El Castell del Sol, 1975: 113, 22).*

•vimen *m.* (3)

- 1a. [NCOMPT] Vímets^{1a}. *Darrere una motada de vímens, va descobrir una barca, on hi havia un home de mitjana edat, flac i esperitat, que el mirava de fit a fit. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 290, 6).*
- 1b. [NMASS] Conjunt de vímets^{1a}. *Teresa duia un cistell meravellós de dues anses, d'un vimen negre i fi. (L'ambició d'Aleix, 1982: 41, 8)*

vímet *m.* (1)

- 1a. [NCOMPT] Branca de la vimenera¹ i altres plantes, prima, llarga i flexible, emprada per a fer recipients i algun petit moble.
- 1b. [NMASS] Conjunt de vímets^{1a}. *[...] el qual s'havia assegut en una còmoda butaca de vímet i la contemplava mentrestant amb la tendra sol·licitud que un banquer antic posava en el seu tresor. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 368, 5).*

vimenera *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Salix fragilis* sp *neotricha*) Arbust caducifoli de la família de les salicàcies, de branquillons drets, prims i flexibles, fulles lanceolades i sedoses a l'anvers, serrades, que es fa al bosc de ribera i en llocs humits i que de vegades es cultiva per aprofitar-ne els branquillons. *Deçà el riu, a la seua esquerra, va veure, entre els carrissos, les vimeneres i els salzes, una llumeneta que s'eclipsava momentàniament pel moviment de les plantes. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 271, 14).*

vinya *f.* (128)

- 1a. [NCOMPT] (*Vitis vinífera*) Liana caducifòlia, proveïda de circells, pàmpols i flors petites en panícula, que produeix raïm. *[...] els pàmpols de les vinyes i les fulles dels arbres fruiters, s'abofegaren i es feren groguillones i foradades, i la malura*

també atacà els blats, que, en lloc de granar com sempre, contragueren el negrelló, que torna carbonet els grans. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 43, 4).

- 1b. [NCOMPT] Camp plantat de vinyes^{1a}. *Allò era un terreny fragós de poc valor agrícola -una petita plana de guarets i vinyes amb algun ametler que rarament feia cap ametla degut a les gelades tardanes-. (Sense la terra promesa, 1991: 248, 9).*

LOCUCIONS

•**en la vinya de Déu, de tot es veu refrany.** 1. A tots els llocs hi ha gent de tota classe (DCVB). *El guarda era gat vell i estava ben acostumat a tractar amb gent muntanyarda de tota mena, des de la ingènua, benintencionada i transparent -n'hi havia molta- fins als garneus més retorçuts i agosarats, que en la vinya de Déu de tot es veu. (Sense la terra promesa, 1991: 113, 10).*

vinyar m. (14)

- 1a. [NCOMPT] Vinya^{1b}. *Encara quedaven molts vinyars per la comarca. (La idea de l'emigrant, 1982: 267, 21).*
- 1b. •[NCOMPT] (*Vitis vinifera*) Vinya^{1a}. [...] *és un terme grandios i ben plantat de vinyars, i la serra del fons, el colossal Cartxe, és tan pinosa que justifica el nom de la contrada. (Enllà de l'horitzó, 1991: 172, 2).*

vinyet m. (4)

- 1a. •[NCOMPT] (*Vitis vinifera*) Vinya^{1a}. [...] *enormes plantacions de vinyets, de fruitals... (Enllà de l'horitzó, 1991: 485, 8).*

viola f. (1)

- 1a. [NCOMPT] Planta herbàcia de la família de les violàcies, de fulles ovades, dentades i amb estípules, flors zigomorfes de cinc pètals, i fruit en càpsula.
- 1b. •[NCOMPT] Violeta^{1b}. [...] *el cavaller Joan tampoc no gosava a despertar-la, però sí a posar a la seua falda el ram de violes del seu més encès amor. (Sense la terra promesa, 1991: 512, 5).*

LOCUCIONS

flors i violes *loc. nom.* 1. Vegeu *flor f.*

viola boscana *loc. nom.* 1. (*Viola alba*) Viola^{1a} amb rizoma llenyós, fulles en roseta basal i flors violetes, oloroses, pròpia dels boscos humits i dels llocs ombrívols de l'Europa central i meridional.

violeta *f.* (4)

1a. [NCOMPT] (*Viola* sp) Planta herbàcia de la família de les violàcies, de tiges reptants que arrelen fàcilment, i de flors lila fosc i rarament blanques, molt oloroses, que viu en boscos, tanques i pastures d'Europa i és cultivada en jardins.

1b. •[NCOMPT] Flor de la violeta^{1b}.

LOCUCIONS

•**violeta boscana** *loc. nom.* 1. (*Viola alba*) Viola boscana¹ (*loc.*). *La senda s'enfilava per un barranquet ombrós tot ple de mare-selves, de violetes boscanes, d'enfiladisses meravelles i de xara espessa. (L'amor de les tres taronges, 1976: 147, 3).*

vista *f.*

LOCUCIONS

a vista d'ocell *loc. adv.* 1. Mirar des de gran altura. [...] *de la fornícula de la Segona Caiguda de Jesús, ja fins s'albiraven a vista d'ocell les terres interminablement marginades i les planes amples, i mig cel primaverenc, que s'eriçava de vent fresc, i l'altre mig, cobert per núvols moradencs i malhumorats. (Sense la terra promesa, 1991: 536, 5).*

voliana *f.* (5) > **papallona** > **paloma** > **palometa**

1. [NCOMPT] Insecte de l'ordre dels lepidòpters, de cos llarg i prim, amb quatre ales grosses, sovint molt acolorides, i una trompa amb la qual xucla el nèctar de les flors. *La misteriosa voliana, com qui no ho fa, alça el vol i surt del temple. (L'amor de les tres taronges, 1976: 152, 18).*

2. [NCOMPT] Volva². [...] *me'l va agafar del braç i me'l va alçar de terra tot sacsejant-lo com si Batiste no fos res més que una simple voliana. (El Gegant del Romaní, 1975: 215, 27).*

LOCUCIONS

no pesar una voliana* *loc. adv.* 1. Vegeu *pesar v.*

volva f. (20)

1. [NCOMPT] Porció petita i compacta de neu¹ que cau quan neva. *El tapió que formaven les copioses volves i la boira, era impenetrable. (L'ambició d'Aleix, 1982: 115, 28).*
2. [NCOMPT] Partícula visible en suspensió.

xafogor f. (5)

1. [NINCOMPT] Calor humida sufocant. —*Dona aida'm! —li va proposar una vesprada de setembre, que encara hi feia xafogor i brumien les mosques amb un zum-zum persistent i que s'hi endormiscava fins el sol de mig dia. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 159, 22).*

xaloc m. (25)

1. [NINCOMPT_{sing}] Punt cardinal situat a igual distància del sud que de l'est. *Els fanalets de colors brandaven al vent humit que pujava de la mar; el cel era negre i es carregava per la banda de xaloc; però el soroll de la gent i el rebombori de les músiques ho alegraven tot. (El pollastre de festes, 1976: 397, 23).*
2. [NINCOMPT] Vent que ve del sud-est. [...] *encara que a qualsevol altra època de l'any s'hi està exposat a aqueixes invasions blanques i humides, a poc que alene el gregal o el xaloc. (Contalles de la boira, 1982: 329, 19).*

xara f. (45) > garriga

1. •[NINCOMPT] Vegetació baixa i espessa formada d'arbusts o mates. *Travessàrem la garriga devers el barranc. La humitat de la boira se'ns apegava a la camisa, a les celles, als cabells, als pantalons, que a més arplegaven la mullena creixent de les mates de la xara. (Temps de batuda, 1991: 143, 8).*

xarxa f. (5)

1. [NCOMPT] Art de pesca fet de teixit de malla. *"Tira la xarxa, Jaume", m'ordenà. Jo vaig calar la cega, i al poc ja sentia que pesava... (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 12).*
2. [NCOMPT] Teixit de malla. *I al moment s'enterbolí l'aire, mentre que el cabdell, saltant de tronc en tronc, teixia amb celeritat una xarxa tapida i ferma. (L'amor de les tres taronges, 1976: 138, 20).*
3. •[NCOMPT] Conjunt de persones relacionades entre si per a una activitat il·legal o per a una acció clandestina. *Després ho digueren els casats a les mullers, i tots cinc començaren a teixir una atapeïda xarxa d'espies que poguessen descobrir el que tant els interessava. (Esclafamuntanyes, 1976: 90, 7).*
4. •[NINCOMPT_{sing_pi}] Engany utilitzat per a atraure una persona. *Ella, altrament, no estimava ningú llavors que va conèixer William -que aquest era el melodiós i quasi diríem l'inevitable nom del lord-, i promptament havia estat embullada per les subtils xarxes del madur don Juan. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 367, 7).*

xàvega f. (3)

1. [NCOMPT] Xarxa² de corda prima, de malles grosses, per a portar palla. *També havien acabat l'erada, i Ramon i el seu pare carregaven xàbegues de palla ajudats per Tilda i la Ireneta, per apujar-les a la pallissa per una porta que hi havia a la part-darrere del maset. (Temps de batuda, 1991: 284, 17).*

xereix f.

1. [NCOMPT] Herba d'espiguetes, proveïda de llargues setes, molt comuna en horts i indrets ruderals.

xeròfil *adj.* (1)

1. Planta o vegetació, que viu en medis secs. *El signe: les nombroses plantes xeròfiles com l'espart i les timonedes. (Enllà de l'horitzó, 1991: 506, 29).*

xerri *m.* (7)

1. [NMASS] Conjunt d'excrements de bestiar¹ de llana i cabrum. *-Aquí vaig: necessiten xerri, fem, si no no hi ha vinya. (Temps de batuda, 1991: 338, 19).*

•xingló *m.* (1)

1. Vegeu *singló m.*

xiprer *m.* (34)

1. [NCOMPT] (*Cupressus sempervirens*) Arbre de la família de les cupressàcies, de fulles escamoses de color verd molt fosc i fruits esfèrics de color bru grisenc, que forma un conjunt cònic i llarguer i que es cultiva com a arbre de passeig i de cementiri. *Pertot es divisaven xiprers verdíssims, plantes fulloses, flors engronsadisses i policromades. (Abella, 1976: 111, 4).*

LOCUCIONS

xiprer de ventall *loc. nom.* 1. (*Thuja orientalis*) Tuia¹ en forma d'arbre baix, sovint arbustiva en conreu, amb rametes disposades en el pla vertical, verdes per tots dos costats, sense olor, originària de l'Àsia. *Al davant tenia tres acàcies enormes embullades amb xiprers de ventall, pins blancs i til·leres. (Sense la terra promesa, 1991: 149, 10).*

xona *f.* (1) > **vaqueta**

1. [NCOMPT] Caragol de terra blanc. *-M'ha tocat pujar a l'alt dels Eriçons, que xonetes no n'hi ha pertot arreu: només a certes solanes [...] -Són les que a València anomenen "vaquetes". (Temps de batuda, 1991: 288, 26).*

xop *m.* (17) > **pollancre** > **pòpul**

1. [NCOMPT] (*Populus nigra*) Arbre caducifoli, de capçada allargada i de fulles romboïdals, que creix en terres humides, principalment a les riberes. *Distingia*

clarament el pi blanc, el roig i el ver, l'alzina de fulla llarga o carrasca, el ginebre, els oms, les acàcies, els arbres blancs, els xops o pollancre -molt abundants vora el nostre riuet-, les nogueres i les serveres. (Temps de batuda, 1991: 20, 7).

xopada f. (8) > pollancreda

1. •[NCOMPT] Plantació de xops¹ (DCVB, DNV). *Hi ha allà, vora el gran riu, una xopada, i a cada vella soca de xop se'n fan unes niuatxades que dóna gust. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 37, 21).*

xoriguer m. (3) > soliguer

1. [NCOMPT] (*Falco tinnunculus*) Ocell de la família dels falcònids, de color vermell argilós amb taques negres a la part superior del cos, groguenc amb taques brunes a la part inferior, bec blavós i potes grogues, i una ampla banda negra a la cua, que estén en forma de ventall. *-Veus? Ara només ens veuen alguns astuts xoriguers o les gralles que xisclen sobre els abismes. (Enllà de l'horitzó, 1991: 382, 22).*

xot m., f. (3)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Cabrit¹ que encara mama. *Hi va arribar i se'ls plantà davant per davant, "xota!", per aquí, "cabra!", per allà, el ramat plàcidament queixalejant el romaní i l'espígol, que estaven florint. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 173, 7).*

xot m.

1. [NCOMPT] (*Otus scops*) Ocell de presa nocturn, d'uns 19 centímetres de llargada, plomatge escabellat, entre grisenc i bru, amb bigotis ben marcats, que fa un crit planyívol característic.

zèfir *m.* (4)

1. [NINCOMPT] Vent suau que tendeix a venir de ponent. *Brunzien les abelles de flor en flor; el zèfir suavíssim gronxava mansament les fulles de la fronda i acariciava els negres cabells de la bellíssima fadrina. (Els guants de la felicitat, 1975: 130, 23).*

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

7. Annexos

7.1 Animals i plantes amb nom científic

En aquest apartat únicament incloem aquells animals i plantes presents a l'obra literària d'Enric Valor i incorporats al *DOLEV-Natura* i que ha estat possible d'identificar clarament amb el nom científic.

Animals

1. *Accipiter nisus*: esparver
2. *Alauda arvensis*: torrudana
3. *Alectoris rufa*: perdigot, perdiu
4. *Anas platyrhynchos*: collverd
5. *Anser anser*: oca
6. *Apis mellifera*: abella, abegot
7. *Apus apus*: falcia, falcilla, falcillot
8. *Apus melba*: falcilla reial
9. *Aquila chrysaetos*: àguila reial
10. *Asilus crabroniformis*: moscarda
11. *Asio otus*: mussol banyut
12. *Athene noctua*: mussol
13. *Auxis rochei*: melva
14. *Barbus*: barb
15. *Bombus* sp: borinot, brumerol
16. *Bos taurus*: bou, jò nec, vaca, vedell
17. *Bubalus* sp: búfal
18. *Bubo bubo*: búfol, duc
19. *Bufo* sp: gripau
20. *Buthus occitanus*: alacrà, escorpi
21. *Camelus* sp: camell
22. *Canis familiaris*: ca, cadell, gos, llebrer, mastí, perdiguer
23. *Canis latrans*: coiolt
24. *Canis lupus*: llop

25. *Capra hircus*: boc, cabra, cabrida, cabrit, xot
26. *Caprimulgus ruficollis*: saboc
27. *Carduelis cannabina*: passerell
28. *Carduelis carduelis*: cadernera
29. *Carduelis chloris*: verderol
30. *Caucalis platycarpos*: cospí
31. *Cervus elaphus*: cervatell
32. *Cicada plebeja*: cigala
33. *Columba livia*: colom, colomí
34. *Columba palombus*: todó
35. *Corvus corax*: corb, corbató, corbessa
36. *Corvus corone*: cornella
37. *Corvus monedula*: gralla
38. *Coturnix coturnix*: guatla
39. *Cuculus canorus*: cucut, cuquello
40. *Culex sp*: marfull, mosquit
41. *Diplodus annularis*: esparrall
42. *Elaphe scalaria*: sacre, vibra
43. *Emberiza calandra*: cruixidell
44. *Engraulis Encrasicolus*: aladroc
45. *Equus asinus*: ase, burro, ruc, somera
46. *Equus caballus*: bai, cavall, corser, egua, haca, haquinyol, poltre
47. *Erinaceus sp*: eriçó
48. *Falco columbarius*: esmirla
49. *Falco communis*: falcó
50. *Falco peregrinus*: falcó reial
51. *Falco tinnunculus*: soliguer, xoriguer
52. *Felis catus*: gat
53. *Felis sylvestris*: cerval, gat salvatge
54. *Formica sp*: formiga
55. *Fulica atra*: fotja
56. *Gadus morhua*: bacallà
57. *Galerida cristata*: cogullada

58. *Gallus domesticus*: capó, gall, gallina, gramàntol, lloca, poll, polla, pollastre, pollet
59. *Garrulus glandarius*: gaig
60. *Gazella dorcas*: gasela
61. *Genetta genetta*: geneta, papalbra
62. *Gryllotalpa gryllotalpa*: alacrana
63. *Gryllus domesticus* i *Gryllus campestris*: grill
64. *Hirudo officinalis*: sangonera
65. *Hirundo rustica*: oronella, oroneta
66. *Juniperus phoenicea*: sevina
67. *Juniperus sabina*: sevina terrera, sevina xaparra
68. *Lacerta muralis*: sargantana
69. *Lacerta* sp: fardatxo, llangardaix
70. *Lamna nasus*: marraix
71. *Larus Ridibundus*: gavina
72. *Lepus* sp: llebre
73. *Lophius* sp: rap
74. *Loxia curvirostra*: bectort
75. *Lynx* sp: cerval, gat cerval, linx
76. *Mantis religiosa*: pregadéu, tocacampanes
77. *Meleagris gallopavo*: indià, titot
78. *Meles meles*: teixó
79. *Merluccius merluccius*: lluç
80. *Merops apiaster*: abellerol
81. *Monticola solitarius*: merla blava
82. *Mus musculus*: ratolí
83. *Musca domestica*: mosca
84. *Mustela nivalis*: mostela
85. *Nycticorax nycticorax*: martinet
86. *Octopus vulgaris*: polp
87. *Oriolus oriolus*: oriol
88. *Oryctolagus coniculus*: conill
89. *Otus scops*: corneta

90. *Ovis aries*: anyell, be, borrec, corder, mardà, moltó, ovella
91. *Passer domesticus*: pardal, teuladí
92. *Phantera leo*: lleó
93. *Phylloxera vastatrix*: fil·loxera
94. *Pica pica*: blanca, garsa
95. *Picus viridis*: pigot
96. *Pulex irritans*: puça
97. *Rana sp*: granot, granota
98. *Rattus sp*: rata
99. *Sarda sarda*: bonítol
100. *Sardina pilchardus*: sardina
101. *Scincus scincus*: peix d'arena
102. *Scomber scombrus*: cavalla
103. *Serinus serinus*: gafarró
104. *Streptopelia turtur*: tórtora
105. *Sturnus vulgaris*: estornell
106. *Sus scrofa*: bacó, porc, porc senglar, porcell, porquet, senglar
107. *Sylvia sp*: busquereta
108. *Tabanus sp*: tavà
109. *Thunnus thynnus*: tonyina
110. *Turdus merula*: merla
111. *Turdus philomelos*: tord
112. *Turdus pilaris*: tordanxa
113. *Turdus viscivorus*: griva
114. *Tyto alba*: òbila
115. *Vespula vulgaris*: vespa
116. *Vipera latasti*: escurçó
117. *Vulpes vulpes*: guineu, rabosa, rabosot

Plantes

1. *Acanthus mollis* L.: acant
2. *Adiantum capillus veneris*: falzia
3. *Agave americana*: atzavara, pitera
4. *Allium cepa*: ceba
5. *Allium sativum*: all
6. *Althaea officinalis*: malví
7. *Alyssum spinosum*: bufalaga vera
8. *Arbutus unedo*: arborcer
9. *Arisarum vulgare*: dragontina
10. *Arnica montana*: arnica
11. *Avena barbata*: cugula
12. *Avena sativa*: avena, civada
13. *Beta vulgaris* sp cicla: bleda
14. *Betula pendula*: bedoll
15. *Brachypodium phoenicoides*: fenàs de marge, segadissa
16. *Brachypodium retusum*: fenàs, server
17. *Brassica oleracea* var. *botrytis* subvar. *Cauliflora*: floricol
18. *Brassica oleracea*: col
19. *Calicotome spinosa*: argelaga negra
20. *Campanula* sp: campànula
21. *Cannabis sativa*: cànem
22. *Capsicum annuum*: pebre
23. *Castanea sativa*: castanyer
24. *Caucalis platycarpos*: cospí
25. *Cedrus* sp: cedre
26. *Centaurea calcitrapa*: abriüll
27. *Ceratonia siliqua*: garrofer
28. *Chamaerops humilis*: margalló
29. *Chrysanthemum frutescens*: margarida
30. *Cicer arietinum*: cigró, cigró de saüc
31. *Cichorium intybus*: cama-roja

32. *Cirsium arvense*: calcida
33. *Cistus* sp: estepa
34. *Citrus aurantiifolia*: llimera
35. *Citrus limon*: llimoner
36. *Citrus sinensis*: taronger
37. *Convolvulus arvensis*: corretjola
38. *Crocus sativus*: safrà
39. *Cucurbita* sp: carabassera
40. *Cupressus sempervirens*: xiprer
41. *Cydonia oblonga*: codonyer
42. *Cynodon dactylon*: gram
43. *Daphne gnidium*: matapoll
44. *Daucus carota*: safanòria
45. *Daucus carota* sp *carota*: pastanaga
46. *Delphinium ajacis*: esperó de cavaller
47. *Dianthus caryophyllus*: clavell, clavellinera
48. *Dictamnus hispanicus*: timó reial
49. *Diplotaxis eruroides*: citró
50. *Dipsacus silvestris*: cardinxa
51. *Dorycnium hirsutum*: herba coronel·la
52. *Dorycnium pentaphyllum*: botja negra
53. *Erica* sp: bruc
54. *Erinacea antihyllis*: cadira de pastor, eriçó
55. *Eriobotrya japonica*: nesprer
56. *Eryngium campestre*: panical
57. *Euphorbia* sp: lletrera
58. *Fagus sylvatica*: faig
59. *Ficus carica*: figuera
60. *Foeniculum vulgare*: fenoll
61. *Galactites tomentosa*: card blanc
62. *Glycyrrhiza glabra*: regalíssia
63. *Hedera* sp: hedra, heura
64. *Helichrysum stoechas*: botja fematera

65. *Helictotrichon filifolium*: serrell
66. *Hieracium pilosella*: pelosella
67. *Hordeum hexasticum* ò *Hordeum vulgare*: ordi
68. *Hordeum murinum*: margall
69. *Imperata cylindrica*: sisca
70. *Ipomoea batatas*: moniato
71. *Iris germanica*: lliri blau
72. *Iris* sp: lliri
73. *Juglans regia*: noguera
74. *Juncus* sp: jonc
75. *Juniperus communis* sp *communis*: ginebre
76. *Lactarius sanguifluus*: esclata-sang, rovelló
77. *Lavandula angustifolia*: espígol
78. *Lavandula stoechas*: tomanyí
79. *Leontopodium alpinum*: edelweiss, flor de neu
80. *Lepidium sativum*: morritort
81. *Les culinaris* sp *esculenta*: llentilla
82. *Linum usitatissimum*: lli
83. *Lithospermum fruticosum*: cua de gat, herbeta de la sang, sanguinària
84. *Lonicera* sp: lligabosc, mare-selva
85. *Lycium europaeum*: espinal
86. *Lycopersicon esculentum*: tomaquera
87. *Lygeum spartum*: almasset
88. *Malus domestica*: pomera
89. *Malva* sp: malva, malvera
90. *Matricaria chamomilla*: camamirla
91. *Medicago sativa* sp *falcata*: alfals bord o silvestre
92. *Medicago sativa*: alfals, herba alfals
93. *Mentha pulegium*: poliol
94. *Morchella esculenta*: múrgula
95. *Morus* sp: morera
96. *Musa paradisiaca* sp *sapientium*: plataner
97. *Myrtus communis*: murta

98. *Nerium oleander*: baladre
99. *Ocimum basilicum*: alfàbega
100. *Olea europaea*: olivera, olivera borda, oliveró, ullastre
101. *Origanum vulgare*: orenga
102. *Oryza sativa*: arròs
103. *Paliurus australis*: arn
104. *Papaver rhoeas*: rosella
105. *Papaver somniferum*: cascall
106. *Phoenix dactylifera*: palmera
107. *Phragmites communis*: canyís, carrís
108. *Pinus halepensis*: pi blanc, pi bord
109. *Pinus pinaster*: pinastre
110. *Pinus pinea*: pi donzell, pi ver
111. *Pinus* sp: pi, pinatell
112. *Pinus Sylvestris*: melis, pi melis, pi rojal
113. *Pleurotus* sp: gírgola
114. *Populus alba*: àlber, arbre blanc
115. *Populus nigra*: pollancre, pòpul, xop
116. *Portulaca oleracea*: verdolaga
117. *Prunus avium*: cirer, cirerer
118. *Prunus domestica*: prunera
119. *Prunus dulcis*: ametler
120. *Prunus persica*: presseguer
121. *Prunus spinosa*: aranyó, aranyoner
122. *Pteridium aquilinum*: falguera, herba falguera
123. *Punica granatum*: magraner
124. *Pyrus communis*: perera
125. *Quercus coccifera*: coscoll/a
126. *Quercus faginea*: galer
127. *Quercus ilex* ssp. *Ilex*: alzina, alzina de fulla llarga, carrasca
128. *Quercus* sp: roure
129. *Raphanus raphanistrum*: ravenissa
130. *Robinia pseudoacacia*: acàcia

131. *Rosa canina*: gavarrera
132. *Rosa sp*: roser
133. *Rosmarinus officinalis*: romaní, romer
134. *Rubus ulmifolius*: esbarzer
135. *Saccharum officinarum*: canyamel
136. *Salix fragilis sp neotricha*: vimenera
137. *Salix sp*: salze, sàlzer
138. *Salvia officinalis*: sàlvia
139. *Satureja ortensis*: sajolida
140. *Saxifraga catalaunica*: corona de reina
141. *Secale cereale*: sègol
142. *Setaria verticillata*: llapassa
143. *Sonchus oleraceus*: lletsó, serralla
144. *Sorbus domestica*: servera
145. *Spinacia oleracea*: espinac
146. *Stipa tenacissima*: espart
147. *Syringa vulgaris*: lilera
148. *Tamarix sp*: tamarit
149. *Taxus baccata*: teixera
150. *Teucrium polium*: timó mascle
151. *Thea sinensis*: te
152. *Theobroma cacao*: cacau
153. *Thuja orientalis*: tuia
154. *Thuja orientalis*: xiprer de ventall
155. *Thymus piperella*: pebrella
156. *Thymus vulgaris*: frígola, timó
157. *Tilia sp*: til·lera
158. *Trifolium sp*: trèvol
159. *Triticum sp*: blat, forment
160. *Typha angustifolia* i *T. Latifolia*: boga
161. *Ulex parviflorux*: argelaga, argelaga vera
162. *Ulmus minur*: om
163. *Urtica sp*: ortiga

164. ***Valencia hispanica***: *samaruc*
165. ***Verbascum lychnitis***: *blenera*
166. ***Viola alba***: *violeta boscana*
167. ***Viola sp***: *violeta*
168. ***Vitis vinifera***: *vinya, vinyar, vinyet*
169. ***Zea mays***: *dacsa, dacsa rosera, panís*

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

7.2 Llistat d'UFs del *DOLEV-Natura*

Aquestes són les unitats fraseològiques present al diccionari ordenades alfabèticament i amb remissió a la paraula d'entrada en el *DOLEV-Natura*. Si hi ha alguna fraseologia repetida és perquè és una locució d'un altre tipus.

1. *a (la) gatamèu: gatamèu*
2. *a bot de sacre: sacre*
3. *a camp ras: camp*
4. *a cau d'orella: cau*
5. *a cavall: cavall*
6. *a cavall: cavall*
7. *a cavall de: cavall*
8. *a collibè: collibè*
9. *a costa de: costa*
10. *a doll: doll*
11. *a dolls: doll*
12. *a flor de: flor*
13. *a garberes: garberes*
14. *a l'aire: aire*
15. *a l'aire: aire*
16. *a l'aire lliure: aire*
17. *a la clara: clar*
18. *a la saó: saó*
19. *a nívol: nívol*
20. *a passabarranc: passabarranc*
21. *a peu pla: peu*
22. *a posta: posta*
23. *a raig: raig*
24. *a vista d'ocell: vista*
25. *aclarir-se l'oratge: aclarir*
26. *acotar el cap: acotar*
27. *agafar el bou per les banyes: agafar*
28. *àguila reial: aguila*
29. *al be: be*
30. *al cel sia/siga/estiga: cel*
31. *al coll: coll*
32. *al marge: marge*
33. *albercoc del patriarca: albercoc*
34. *alçar el gall: alçar*
35. *alfals bord o silvestre: alfals*
36. *alls durs: all*

37. *als (en els) núvols: núvol*
38. *alta mar: mar*
39. *alzina de fulla llarga: alzina*
40. *amb bon vent: vent*
41. *amb diners carxofes (refrany): carxofa*
42. *amb la mosca al nas: mosca*
43. *anar al bou: bou*
44. *anar-se'n pels núvols: núvol*
45. *anys i anys: any*
46. *anys i panys: any*
47. *apegar-se com una llapassa: apegar*
48. *arbre blanc: arbre*
49. *argelaga negra: argelaga*
50. *argelaga vera: argelaga*
51. *arribar la sang al riu: arribar*
52. *baldat com un lluç: baldat*
53. *baldat com un ruc: baldat*
54. *baldat com un tonyina: baldat*
55. *ballar l'aigua al davant: ballar*
56. *barca de mitjana: barca*
57. *ben plantat: plantat*
58. *bon vent i barca nova: vent*
59. *bótes vuitantenes: bóta*
60. *botja fematera: botja*
61. *botja negra: botja*
62. *bous i torades: bou*
63. *bufalaga vera: bufalaga*
64. *caça major: caça*
65. *caça menor: caça*
66. *cadena perpètua: cadena*
67. *cadira de pastor: cadira*
68. *calar foc: calar*
69. *camí de: camí*
70. *camí de ferradura: camí*
71. *camí reial: camí*
72. *camp a través: camp*
73. *cantar la gallina: cantar*
74. *cap avall l'aigua corre: aigua*
75. *cap d'any: cap*
76. *cara de magranetes agres: cara*
77. *carabassa de quaranta dies: carabassa*
78. *card blanc: card*
79. *castells en l'aire: castell*

80. *davallar del cel: davallar*
81. *cel empedrat: cel*
82. *cercar els cinc peus al gat: cercar*
83. *cigró de saüc: cigró*
84. *cirera jorovina: cirera*
85. *cirera poletana: cirera*
86. *clar i ras: clar*
87. *cobrar pel pebre: cobrar*
88. *colomí sense fel: colomí*
89. *com (per, en) un rellamp: rellamp*
90. *com a canyes: canya*
91. *com a formigues: formiga*
92. *com a rates: rata*
93. *com a ribes: riba*
94. *com a roselles: rosella*
95. *com cep fruitós: cep*
96. *com el blat a Castella: blat*
97. *com el peix a l'aigua: peix*
98. *com el vent: vent*
99. *com les cireres: cirera*
100. *com les llebres: llebre*
101. *com les mosques a la mel: mosca*
102. *com un(s) llamp(s): llamp*
103. *com un albadoc de magraner: albadoc*
104. *com un ase: ase*
105. *com un bou: bou*
106. *com un callòs: callòs*
107. *com un cigró: cigró*
108. *com un cuc: cuc*
109. *com un gat cerval: gat*
110. *com un gos: gos*
111. *com un jonc: jonc*
112. *com un jòneg: jòneg*
113. *com un lleó: lleó*
114. *com un lluquet: lluquet*
115. *com un ocell engabiat: ocell*
116. *com un palloc: palloc*
117. *com un papagai: papagai*
118. *com un poll: poll*
119. *com un rellampec: rellampec*
120. *com un soc: soc*
121. *com un sol: sol*
122. *gros com un teixó: teixó*

123. *com un tronc: tronc*
 124. *com una cama-roja: cama-roja*
 125. *com una canya d'haure ametles: canya*
 126. *com una canya de marge: canya*
 127. *com una llebre: llebre*
 128. *com una llosa: llosa*
 129. *com una pera en un tabac: pera*
 130. *com una rabosa: rabosa*
 131. *com una rata: rata*
 132. *com una roca: roca*
 133. *contra natura: natura*
 134. *corona de reina: corona*
 135. *cos de podadora: cos*
 136. *costa amunt: costa*
 137. *cua de gat: cua*
 138. *dacsa rosera: dacsa*
 139. *davallar del cel: davallar*
 140. *de bon any: any*
 141. *de caça: caça*
 142. *de camp: camp*
 143. *de cria: cria*
 144. *de cua d'ull: cua*
 145. *de forment, ni un gra: forment*
 146. *de gallina: gallina*
 147. *de la guitza: guitza*
 148. *de la terra: terra*
 149. *de llavor: llavor*
 150. *de pedra: pedra*
 151. *de pedra seca: pedra*
 152. *de pla: pla*
 153. *de pla: pla*
 154. *de ploma: ploma*
 155. *de rapinya: rapinya*
 156. *de rostoll: rostoll*
 157. *de soca i arrel: soca*
 158. *de sol a sol: sol*
 159. *de sol a sol: sol*
 160. *de suro: suro*
 161. *deixar per conills verds: deixar*
 162. *despedregar el camí: despedregar*
 163. *Déu del cel: déu*
 164. *donar la calda: donar*
 165. *dur camí: dur*

166. *eixir del cau: eixir*
 167. *en agràs: agràs*
 168. *en camí de: camí*
 169. *en clar: clar*
 170. *en clar: clar*
 171. *en conill: conill*
 172. *en la vinya de Déu, de tot es veu (refrany): vinya*
 173. *en saó: saó*
 174. *enganxar-se com les cireres: enganxar-se*
 175. *ennuvolar-se el temps: ennuvolar*
 176. *enredar-se com les cireres: enredar-se*
 177. *entre dues clarors: claror*
 178. *escampar-se com una taca d'oli: escampar-se*
 179. *esmorzar com un jòneg: jòneg*
 180. *esperar en barraca/barraqueta: esperar*
 181. *esperó de cavaller: esperó*
 182. *esqueixar el cor: esqueixar*
 183. *ésser del pinyol amarg: ésser*
 184. *ésser del pinyol dins: ésser*
 185. *ésser faves comptades: ésser*
 186. *ésser un bou: ésser*
 187. *ésser un tronc: ésser*
 188. *falcilla reial: falcilla*
 189. *falcó reial: falcó*
 190. *farina de força: farina*
 191. *fer aigua: aigua*
 192. *fer camí: camí*
 193. *fer cara de gos de barraca: fer*
 194. *fer cara de mussol: fer*
 195. *fer carraix: carraix*
 196. *fer el bou: bou*
 197. *fer herba: herba*
 198. *fer l'enza: fer*
 199. *fer la guitza: fer*
 200. *fer la palometa: fer*
 201. *fer llenya: fer*
 202. *fer mallada: mallada*
 203. *fer niu: niu*
 204. *fer plomes: fer*
 205. *fer-ne un gra massa: gra*
 206. *fer-se a la mar: mar*
 207. *fesol de la bogeta: fesol*
 208. *fet un bou: bou*

209. *fet un margalló: margalló*
210. *fet un tocacampanes: fer*
211. *fet una tonyina: fer*
212. *figa de la gota de la mel: figa*
213. *flor de neu: flor*
214. *florejar les terres: florejar*
215. *flors i violes: flor*
216. *fora del cavat: fora*
217. *fruit prohibit: fruit*
218. *fruita seca: fruita*
219. *gat cerval: gat*
220. *gat empiulat: gat*
221. *gat salvatge: gat*
222. *gat vell: gat*
223. *gata moixa: gat*
224. *gelar la sang: gelar*
225. *gelat com un rave: gelat*
226. *girar costes: girar*
227. *girar cua: cua*
228. *girar-se l'oratge: girar*
229. *boca de llop: boca*
230. *com una gola de llop: gola*
231. *gota a gota: gota*
232. *gra d'arena: gra*
233. *herba alfals: herba*
234. *herba coronel-la: herba*
235. *herba falguera: herba*
236. *herbeta de la sang: herba*
237. *l'oli diu al vi: vine aci cosí: oli*
238. *la part del lleó: part*
239. *llàgrima cocodrilesca: cocodrilesc*
240. *llavadora de penya: llavadora*
241. *lleig com un fes: lleig*
242. *llenya terrera: llenya*
243. *lliri blau: lliri*
244. *llop de mar: llop*
245. *lluna de mel: lluna*
246. *lluna plena: lluna*
247. *mànegues d'estral: mànega*
248. *matar dos ocells d'un sol tir: matar*
249. *matar el cuc: matar*
250. *matar una mosca: matar*
251. *menjar com un tro: menjar*

252. *merla blava: merla*
253. *més content (alegre) que un gos amb un os: gos*
254. *més gos que un pont: gos*
255. *més prompte/en més poc que canta un gall: cantar*
256. *més toix que una òbila: toix*
257. *més torbat que un poll: torbar*
258. *missa de gall: missa*
259. *mitja lluna: lluna*
260. *mudar d'aigües: mudar*
261. *mussol banyut: mussol*
262. *neu borda: neu*
263. *ni un gra: gra*
264. *niu de metralladores: niu*
265. *no alçar una sargantana de la cua: alçar*
266. *no cantar-se'n gall ni gallina: cantar*
267. *no dir ni pruna: pruna*
268. *no ésser ni carn ni peix: ésser*
269. *no hi veure's un pallús: veure*
270. *no juguem amb canyes que ens farem tallets: canya*
271. *no pesar una voliana: pesar*
272. *oliva del cuquello: oliva*
273. *olivera borda: olivera*
274. *pardal descuat: pardal*
275. *pareix una canya d'haure nius: canya*
276. *partir (trencar) palletes: partir*
277. *pebre roig: pebre*
278. *pedra codissa: pedra*
279. *pedra de toc: pedra*
280. *pedra marbre: pedra*
281. *pedra picada: pedra*
282. *pegar-li-la al sol del migdia: pegar*
283. *peix d'arena: peix*
284. *peix gros: peix*
285. *pels (als) núvols: núvol*
286. *per a tal camí no hi calien alforges: camí*
287. *per acabar-ho d'adobar: acabar*
288. *per les seues (ses) jornades: jornada*
289. *per molts anys: any*
290. *perera tendral: perera*
291. *pi blanc: pi*
292. *pi bord: pi*
293. *pi donzell: pi*
294. *pi melis: pi*

295. *pi rojal: pi*
 296. *pi ver: pi*
 297. *picar un sacre: picar*
 298. *plana major: plana*
 299. *plantar cara: plantar*
 300. *ploure del cel: ploure*
 301. *ploure sobre mullat: ploure*
 302. *poma d'hivern: poma*
 303. *poma de Sant Joan: poma*
 304. *porc senglar: porc*
 305. *portar (tirar) l'aigua al seu molí: portar*
 306. *posar el crit al cel: posar*
 307. *primavera d'hivern: primavera*
 308. *raig de Sant Martí: raig*
 309. *raig X: raig*
 310. *reina del cel: cel*
 311. *roig com l'espiga de panís: roig*
 312. *rosada blanca: rosada*
 313. *sang freda: sang*
 314. *sense suc ni bruc: suc*
 315. *serp de mar: serp*
 316. *sevina terrera: sevina*
 317. *sevina xaparra: sevina*
 318. *sol com un jonc: jonc*
 319. *sol de justícia: sol*
 320. *sol ixent: sol*
 321. *tancar a pedra i puny: tancar*
 322. *ploga o neve: ploure*
 323. *tenir adob: tenir*
 324. *tenir pardals al cap: tenir*
 325. *terra ferma: terra*
 326. *terra fetge: terra*
 327. *terra roja: terra*
 328. *timó mascle: timó*
 329. *timó reial: timó*
 330. *tirar a gat: tirar: tirar*
 331. *tirar l'ase per la finestra: tirar*
 332. *tirar la pedra i amagar la mà: tirar*
 333. *tonyina de sorra: tonyina*
 334. *traure faves de l'olla: traure*
 335. *trencar el gel: trencar*
 336. *trencar-s'hi la closca: trencar*
 337. *ulls de bou: ull*

338. *un no com un perelló: perelló*
339. *una mosca: mosca*
340. *vaques grasses: vaca*
341. *vent pluig: vent*
342. *vermell com un titot: vermell*
343. *veu cantant: veu*
344. *veu de tro: veu*
345. *vida conreada: conrear*
346. *violeta boscana: violeta*
347. *xiprer de ventall: xiprer*

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

7.3 Llista d'abreviatures i símbol del *DOLEV-Natura*

Abreviatures

<i>adj.</i>	<i>adjectiu</i>
<i>adv.</i>	<i>adverbi</i>
<i>f.</i>	<i>femení</i>
<i>interj.</i>	<i>interjecció</i>
<i>intr.</i>	<i>intransitiu</i>
<i>loc.</i>	<i>locució</i>
<i>loc. adj.</i>	<i>locució adjectival</i>
<i>loc. adv.</i>	<i>locució adverbial</i>
<i>loc. interj.</i>	<i>locució interjectiva</i>
<i>loc. nom.</i>	<i>locució nominal</i>
<i>loc. prep.</i>	<i>locució preposicional</i>
<i>loc. verb.</i>	<i>locució verbal</i>
<i>m.</i>	<i>masculí</i>
NCOMPT	<i>nom comptable</i>
NINCOMPT	<i>nom incomptable</i>
NMASS	<i>nom massa</i>
<i>pl.</i>	<i>plural</i>
<i>pron.</i>	<i>pronominal</i>
<i>sing.</i>	<i>singular</i>
<i>tr.</i>	<i>transitiu</i>
<i>v.</i>	<i>verb</i>
VALOR	<i>Diccionaris i vocabularis d'Enric Valor</i>

Símbols

*	<i>novetat</i>
•	<i>no normatiu</i>
⇒	<i>col·locacions</i>
~	<i>substitueix un mot en una col·locació</i>
//	<i>separa les col·locacions</i>
>	<i>introdueix un geosinònim</i>